Hunc librum Musis
suis inservientem
iure possidet
Theodor Mahlmann

22.6.1990

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-839179-p0002-1

LEONARDI RIISSENII
SS. Theol. Doct. V. D. M.
Daventriensis.

SUMMA THEOLOGIÆ DIDACTICO-ELENCTICÆ,

Ex Celeberrimorum Theologorum scriptis
præcipuè verò ex

FRANCISCI TURRETINI

institutionibus Theologicis ita
aucta & illustrata,

Ut præter explicationes Theticas & Problematicas in controversiis verus status proponatur, πρῶτον ψεῦδος detegatur, vera sententia confirmetur, argumentis ad paucas classes revocatis, præcipuæ quoque adversariorum Exceptiones & objectiones diluantur.

Editio tertia, ita aucta correcta & immutata ut tyronum non minùs rudimentis, quàm exercitationum inservire possit incrementis.

Quid verò in nova hac Editione, vel potius novo opere sit præstitum, præfatio ad lectorem docebit.

Pars Posterior.

BERNÆ.
Apud Danielem Tschiffelii.

MDCCIII.

Pars altera.

LOCUS XV.

De

SANCTIFICATIONE, DECALOGO ET BONIS OPERIBUS.

I.

GRatiam justificationis immediatè gratia sanctificationis sequitur, quæ licèt in catena salutis aurea Rom. 8. 30. Verbotim non sit expressa, includitur tamen vel sub vocatione, quæ est sanctificationis initium, vel sub justificatione ut fructus, vel sub glorificatione ut, quæ est ejus consummatio & complementum, ut sanctificatio est gloriæ principium.

II. *Sanctificationis* vox hîc non usurpatur *latè* pro separatione qualibet ab usu communi, & consecratione ad usum sacrum, ut sæpe sumitur in Scriptura quoad res sacras, quæ fit vel per *institutionem*, qualis est sanctificatio diei septimi, vel per *relationem* signi, qualis est Sanctificatio Elementorum in Sacramentis, vel per *manifestationem*, quomodo Deus dicitur ab hominibus sanctificari. 1. Pet. 3. 15. Vel pro *sanctitate fœderali* per externam vocationem, quomodo Israël dicitur sanctitas Jehovæ. Jer. 2. 3. Sed *strictè*, pro reali & interna hominis renovatione, per quam Deus hominem per fidem Christo insitum & justificatum, ministerio verbi & efficaciâ Spiritûs magis magisque â nativa vitiositate liberat, & ad suam imaginem reformat. Sanctificationis homonymia.

III. Sanctificatio à justificatione differt. 1. Justificatio est actus forensis; Sanctificatio physica & realis. 2. Justificatio magna parte extra hominem, Sanctificatio & justi-

ficatio quomodo differant?

in verbo Dei, & Christo fit: Sanctificatio verò in homine. 3. Justificatio nonnisi mutationem moralem & statûs infert; Sanctificatio realem & novam creaturam. 4. Justificatio, simul & semel perfectè fit: Sanctificatio per gradus.

Sanctificatio non separanda à justificatione.

V. Quamvis verò distinguenda censeamus duo ista beneficia: Ita tamen sunt connexa ex Dei ordine, & rei natura ut nunquam sit divellenda. Nam 1. Cùm per justificationem jus habeamus ad vitam, nec quisquam ad communionem cum Deo possit admitti sine sanctificatione; necesse est illum quem justificat Deus, etiam ab eo sanctificari, ut idoneus reddatur ad possessionem gloriæ. 2. Christus duplicem σχέσιν sustinet, *Vadis* & *Capitis*, quâ Vas nos justificat; ratione prioris mors ejus est causa meritoria justificationis, ratione posterioris est causa exemplaris sanctificationis. 3. Spiritus qui nobis datur non tantùm est *Spiritus adoptionis*, qui obsignat justificationem nostram, sed & *Spiritus sanctificationis*, qui eam inchoat & promovet. 4. Fides, ut est organum justificationis, recipiendo justitiam Christi; ita est radix & principium sanctificationis, dum purgat corda, & efficax est per charitatem. Gal 5.9. 5. Idem probant Sacramenta, quæ administrantur ad obsignanda beneficia Christi: *Baptismus*, qui administratur in remissionem peccatorum. Act. 2 38. est etiam lavacrum regenerationis. Tit 3. 5. Etsi in *cœna* exhibetur nobis Christi corpus fractum, & sanguis effusus in remissionem peccatorum: Matth. 26, 28. ibidem exhibentur ut alimenta vitæ spiritualis, quæ in sanctificatione consistit. 1. Cor. 10. 16.

CONTROVERSIA.

Sanctificatio non consistit in sola morum

An sanctificatio consistat in sola morum mutatione? Neg. cont. Socin.

*Socinian*i, corruptionem originalem negantes, & quicquid labis ac vitii nobis inest, id crebris peccati actibus, & peccandi quadam consuetudine contractum esse statuentes, regenerationem & sanctificatio-

cationem nihil aliud esse pertendunt, quàm parvæ consuetudinis & vitæ mutationem, & secundùm doctrinam Christi reformationem. Nos agnoscimus quidem, actualem depositionem vitiorum, & vitæ morumque emendationem sequi regenerationem, ut proprium ejus effectum: Sed tamen sanctificatio non est propriè talis depositio, sed ejus causa, quæ consistit in naturæ corruptæ renovatione, & ad Dei imaginem instauratione. mutatione.

ARGUMENTA.

1. Quis Scriptura sanctificationem non ad actus tantùm, sed ad ipsam naturæ renovationem extendit. 1. Thess. 5. 23. Paulus optat Thessalonicensibus sanctificationem Spiritûs animæ & corporis, ubi per Spiritum partem animæ superiorem, & per animam inferiorem intelligit; quod alibi Scriptura per renovationem mentis & voluntatis notat. Eph. 4. 22. 23. 24. 1. Thess. 5. 23.

2. Quia alibi per dationem cordis, creationem, generationem, resurrectionem, novi hominis indutionem exprimitur, quæ phrases non tantùm vitæ & actuum emendationem, sed totius naturæ renovationem postulant.

3. Quia ista sanctificatio debet esse communis infantibus, non minùs ac adultis, ut in regnum Dei possint ingredi, in quos tamen non cadit actuum mutatio. 4. Ut corruptio peccati infecit totam naturam, non modò quoad actus, sed etiam quoad habitus; ita Sanctificatio debet includere totius naturæ reformationem, tam habitualem quàm actualem.

V. Sanctificatio vitæ hujus imperfecta, quia sanctificatus ex duobus principiis, *spiritu* & *carne*, iisque contrariis & colluctantibus, constat. Gal. 5. v. 17. Sed in conflictu tamen utriusque illa gradibus augescit, & ad perfectionem tendit. *Non elanguescimus; sed etiamsi homo exterior noster indies corrumpitur, interior de die in diem renovatur.* 2. Cor. 4. 16. *Perficimus sanctitatem in timore.* ibid. 7. 1. Sanctificationis imperfectio.

Imperfectam autem Deus relinquit sanctificationem in hac vita ut homo magis humiliaretur, & cum sui abnegatione ad Deum & Christum confugeret continuò.

Sanctificationis actus.

VI. sanctificationis *actus* sunt tum *ablatio corruptionis*, tum *collatio similitudinis novæ cum Deo*; qui actus uterque conjunctus & æqualis est, ut quantum aboletur peccati, tantum novi decoris accedat.

Bona opera.

VII. Effectum sanctificationis proximum est ablatio dominii peccati, libertas, & nova creatura. 2. Cor. 5. 17. Atque bona opera.

quæ?

VIII. Bona opera sunt actiones regenitorum, ope Sp. S ex fide, ad legem, & gloriam Dei factæ.

IX. Conditiones ad bonum opus requisitæ in Catechesi statuuntur tres. [1.] Ut fiant ad Legem Dei. *Juxta hanc* enim *Regulam incedendum est.* Gal. 6. 16. [2] Ex fide. *Nam quicquid non est ex fide, peccatum est.* Rom. 14. v. 23. [3.] Ad gloriam Dei. Nam *sive edamus, sive bibamus, vel quicquid agamus, agere debemus ad gloriam Dei.* 1. Cor. 10. 31. Quæ omnia fieri non possunt, nisi ope Sp. S. siquidem *ne Jesum quidem possumus vocare Dominum, nisi per Spiritum S.* 1. Cor. 12. 3.

Bonæ intentionis & probabilitatis Jesuiticum commentum.

X. Inde patet, quàm inanes sint Jesuiticæ regulæ morales, de *intentione* & *probabilitate*. Nam, quia Deo non jubenti multa opera obtrudunt, ideo finxerunt *bonæ intentionis* commentum, quasi id, quod fit contra aut præter Dei mandatum; possit esse bonum opus, quia fit ad rectam intentionem. Sed in cultu Dei abstinendum non tantùm à non vetitis, sed etiam à non jussis, aliâs Deus exclamat. Jes. 29. *Frustra me colunt, tradentes doctrinas, quæ sunt mandata hominum.* Uza bona intentione arcam sustentavit, sed punitus est. Saul bonam intentionem obtendebat, quando Regi Amalekitarum pepercit, optimasque pecudes reservâsse dixit ad sacrificia, sed ipsi pessimè cessit. Et Christus Joh. 16. 2. dicit: Persecutores putare se servire Deo, si fideles necant.

De

De *Probabilitate* autem docent Jesuitæ: Fas esse cuilibet in agendis sequi opinionem probabilem, quæ unius viri Docti authoritate, vel ratione non modicâ nitatur, & ita opinionem minus probabilem præferri posse magis probabili. Quæ opinio non tantùm Sacram Scripturam, credendi & agendi regulam spernit, sed etiam quodvis vitium in virtutem mutat; nunquam enim deerit ratio probabilis, vel authoritas alicujus viri, quâ peccato recti color inducatur.

Necessitas bonorum operum.

XI. Circa doctrinam de necessitate bonorum operum duo extrema vitanda, 1. *Epicureismus* seu *Libertinismus*, qui opera bona arbitraria & adiaphora facit. 2. *Phariſaismus* & *Papismus*, qui opera ad justificationem necessaria esse contendit. Orthodoxi medium tenent, & docent: Bona opera quidem adultorum, & eorum qui ea edere possunt, tam necessaria esse quàm ipsam Sanctificationem; nam ad opera bona præstanda nos movere debet: *Fœdus Gratiæ*, quod promissione à parte Dei, & obedientiæ stipulatione à parte hominis constat: *Verbum Dei*, seu *Evangelium*, quod non est doctrina merè theoretica, sed practica, quæ voluntatem afficit & renovat, unde *mysterium pietatis* dicitur, 1. Tim. 3. 16. *Status gratiæ* & *libertatis*, quia libertas spiritualis non est carnalis licentia, sed à Legis maledictione, Diaboli tyrannide, & peccati jugo manumissio. *Beneficia* omnia *divina*, quæ nobis conferuntur ad opus Sanctificationis promovendum, electio enim, quæ omnium aliorum beneficiorum fons est, eò tendit, ut *sancti & inculpati simus*. Eph. 1. 4. & tandem *futura gloria*; Sunt enim bona opera medium ad finem, via ad metam, semen ad messem, primitiæ ad massam, labor ad mercedem, certamen ad coronam. Licèt autem opera bona ad salutem necessaria sint, non tamen habent necessitatem *meriti* aut *causæ efficientis*, sed potius sunt fidei justificantis fructus, & saluti non promerendæ, sed adeundæ inserviunt, ejusque ad-

juncta antecedentia, uti fidei consequentia sunt. Itaque opera bona spectari possunt vel ratione justificationis, vel sanctificationis, vel glorificationis. Ratione *justificationis* se non habent antecedenter, efficienter & meritoriè, sed consequenter & declarativè. Ratione *sanctificationis* constitutivè, quia eam constituunt & promovent: Ratione *glorificationis* antecedenter & ordinativè, quia ad eam referuntur ut medium ad finem, & initium ad complementum.

XII. Sunt ergo necessaria bona opera. 1. Necessitate *præcepti*. Nam *hæc est voluntas Dei, nempe sanctificatio vestri*. 1. Thess. 4. 3. 2. *Medij*, seu viæ ad regnum. Heb. 11. 14. *Pacem sectamini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum*. 3. *Signi* veræ fidei Jac. 2. 17. *Fides, si opera non habet, mortua est*. 4. *Consequentiæ; ubi spiritus, ibi libertas*. Rom. 8. 2. 5. *Ad ædificationem proximi*. Matth. 5. 16. *Ita luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona vestra opera. &c.*

CONTROVERSIA. I.

Nulla dantur opera ex condigno.

An homo operibus suis bonis gratiam vel gloriam mereri possit? Neg. contra Pontif.

Tres circa hanc Controversiam sunt Pontificiorum sententiæ: Prima eorum, qui volunt opera bona justorum meritoria esse vitæ æternæ *ex condigno*, ratione operis, etiamsi nulla extaret divina conventio; tales sunt plerique *Thomistæ*. Altera est *Scoti* & ejus sequacium, qui pertendunt opera bona ex gratia procedentia non esse meritoria ex condigno ratione operis, sed tantùm ratione pacti & acceptationis divinæ. Tertia eorum, qui duas primas sententias conjungentes, censent opera nec simpliciter ex se, nec ex pacto tantùm meritoria esse, sed ratione pacti & operis simul, quam Bellarm. amplectitur.

Licèt

Licèt verò qui secundam sententiam amplectuntur, nullum agnoscentes meritum nisi ex pacto, minùs periculosè errent cæteris, non possunt tamen excusari Nam vehementer vocibus abutuntur, meritum de condigno illud vocantes, quod nullo modo nomen illud meretur : Quis enim dixerit opus de condigno mereri vitam æternam, quod per se non est tanto præmio dignum? Deinde locutio ista est valde periculosa, occasionem præbens graviter errandi.

Nos quidem concedimus, bona opera grata esse Deo; Licere operari intuitu mercedis, modò sit intuitus mercedis ut gratuiti præmii, & non principaliter, post gloriam Dei spectetur. Opera habere aliquam ad vitam æternam relationem ordinis & connexionis, qualis est inter medium & finem, viæ ad metam, certaminis ad coronam, antecedentis ad consequens. Deum tandem ex pacto debere mercedem rependere bonis operibus, ut sic sit debitor quodammodò non nobis, sed sibi, & suæ fidelitati; sed bona opera ad vitam æternam habere relationem causæ propriè dictæ, & ex intrinseco valore ac dignitate præmium à Deo mereri, & ipsam salutem efficere, negamus.

ARGUMENTA.

1. Vita æterna est donum Dei. Rom. 6. 23. *Gratiâ servati estis. &c.* Eph. 2. 8. 9. *Misericordiâ suâ servavit nos. &c.* Tit. 3 5. Rom. 6. 23. Eph. 2. 8. 9. Tit. 3. 5.

2. Christus vitam & salutem nobis plenissimè meruit. E. nostra merita derogant meritis Christi.

Exc. *Merita nostra non sunt opponenda meritis Christi; nam non requiruntur propter insufficientiam alicujus meritorum Christi, quippe qui à Deo illud obtinuit, ut possemus nos ipsi propriis meritis vitam consequi; ut quod Deus solet uti ad mundum illustrandum, non est aliqua imbecillitas in Deo, sed ejus omnipotentiæ.* R. Merita nostra non possunt componi cum meri- Exc.

tis

tis Christi, nec ut causæ sociæ, in quibus non est dependentia unius ab altera, ut pertendunt esse inter meritum Christi & nostra, & quæ effectum partialiter non totaliter producunt, quod de Christo dici nequit; vel ut causæ subordinatæ, quia meritum ex se non dicit ordinem ad aliud meritum, sed potiùs respectum ad mercedem. 2. ἀσύστατον est dicere de meritis Christi nasci merita nostra, quia ut non potest dici ex Christi redemptione nasci aliam redemptionem, ita nec ex ejus merito generari aliud meritum. 3. Si Christi meritum sufficientissimum est per se, cur opus est illi assuere merita humana? cùm per plura fieri non debeat, quod fieri potest per pauciora. 4. Simile de sole planè dissimile. Aliud enim est loqui de causis efficientibus, quæ habent inter se subordinationem; aliud de causis meritoriis, quæ nullam talem subordinationem ferre possunt; aliud de ordine naturæ, in quo Deus talem concatenationem inter causam primam & secundas instituere voluit, aliud de ordine gratiæ, in quo Christum solum voluit esse causam salutis nostræ.

Luc. 17. 10. 3 Christus dicit: Luc. 17. 10. *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite; Servi inutiles sumus. quod debuimus facere fecimus.* Cùm ergo hic agatur de Deo, qui nihil debet servis suis, & de hominibus qui ut mancipia nihil possunt mereri à Domino suo, & de operibus quæ debita sunt; Hinc invictè colligitur, nullum dari posse meritum apud Deum.

4. Opera nostra sunt, quæ nullam proportionem habent cum gloria æterna, quod Paulus testatur. Rom. 8. 18. quum ait: *Passiones hujus seculi non esse dignas, quæ equiparentur cum gloria futura revelanda.* Et 2 Cor. 4. 17. *Afflictio levis & momentanea dicitur operari pondus gloriæ excellentis, &c.* At si passiones, quas propter Christum patimur, quæ longè sunt sublimioris virtutis, non sunt condignæ, quantò minùs actiones?

Rom. 8. 18. 2. Cor. 4. 17.

§. Vita

5. Vita æterna dicitur *hæreditas*, quæ non cadit sub meritum.

6. Tandem in genere nullum dari meritum in homine apud Deum, probatur. *α.* Quia sunt debita. Luc. 17. 10. *β.* Nullum est nostrum, sed omnia sunt dona gratiæ. Jac. 1. 17. *omnis donatio bona, & imne integrum donum est supernè, descendens à Patre luminum. &c.* Phil. 2. 13. *Deus est, qui efficit in nobis velle & ipsum agere.* 2. Cor. 3. 5. *Non idonei sumus per nos ipsos ad cogitandum quicquam, velut ex nobis ipsis; sed quod idonei sumus, id est ex Deo. γ.* Non sunt perfecta, sed variis adhuc nævis inquinata. Rom. 7. 18. *Novi non habitare in me.* [i. e. in carne mea] *bonum. &c.* Gal. 5. 17. *Caro concupiscit adversus spiritum.* &c. Jes 64. 6. *Sumus ut immundus omnes nos, & sicut pannículus abjectissimus omnes justitiæ nostræ.* δ. Non sunt æqualia gloriæ futuræ, quia finiti & temporarii ad infinitum & æternum nulla est proportio. Rom. 8. 18. 2. Cor. 4. 17. E. Merces quæ illis promittitur merè est gratuita, adeòque expectanda non ex interno operis merito, & intrinseca ejus dignitate, sed tantùm ex coronantis liberrima dignatione. Rom. 6. 23.

Luc. 17. 10. Jac. 1. 17. Phil. 2. 13. 2. Cor. 3. 5. Rom. 7. 18. Gal. 5. 17. Jes. 64. 6.

OBJECTIONES.

1. *Vita æterna est merces.* R. Merces alia est ex debito, alia ex gratia; alia liberalitatis & gratiæ; alia debitum virtutis stipendium, & laboris remuneratio. Promittitur operibus vita ut merces, sed ut merces gratuita & indebita, quæ obtinetur non meriti jure, sed filiationis privilegio, intercedente tamen bonorum operum exercitio, tanquam necessariâ conditione; cujus causâ ut merces & præmium proponitur ad excitandam fidelium diligentiam, non ad nutriendam superbiam: sed gratuita hæc merces non magis meritum arguit, quàm emtio pretium & pecuniam apud Prophetam. Jes. 55. 1. 2. Unde quod μισθὸς dicitur, Matth. 5. 46. & 5. v. 1. alibi apud Lucam. 6. 32. vocatur χάρις. Et Ps. 107. 3.

liberi seu fructus ventris vocantur merces, qui tamen sunt donum Dei.

Rom. 2. 6. 2. *Deus unicuique reddet secundùm opera* Rom. 2. 6. R. *secundùm*, sed non *propter* opera, ut notetur *proportio qualitatis* non *æqualitatis*, ut bonis bene sit, malis malè.

Matth. 25. 34. Apoc. 7. 15. 3. *Cœlum datur hominibus quia sancti.* Matth. 25. 34. *Possidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento*, *ejurivi* enim, *& dedistis mihi quo vescerer.* Apoc. 7. 14. *Lavarunt stolas suas, dealbarunt in sanguine agni*, ideò *sunt ante thronum Dei.* &c. R. Particulæ causales γὰρ, διὰ, h. l. non sunt *causales*, sed *ratiocinativæ*; ut: Matth. 16. 2. *Quando serum est diei, dicitis, serenitas erit rubet* enim *cœlum*, & 1. Cor. 10. 5. *Plerosque illorum non habuit gratos Deus, prostrati sunt* enim *in deserto.* Notant ergo istæ particulæ causam *consequentiæ* non *consequentis*, notas salvandorum, & testimonium fidei & Electionis æternæ, sed non causas meritorias salutis, ut sint argumenta & signa *à posteriori* justæ sententiæ in absolutione fidelium, non causæ & fundamenta *à priori.* Electi enim dicuntur recipere Regnum ex gratia Dei *ab æterno præparatum*, non in tempore merito operum impetratum, ut titulo hæreditatis possideant, ut filii Patris benedicti, non verò ut servi, qui tali præmio operibus suis digni sunt facti.

Apoc. 3. 4. 2. Thess. 1. 5. 4. *Fideles dicuntur digni.* Apoc. 3. 4. *Illi, qui non inquinarunt vestimenta sua, digni dicuntur qui ambulent cum Christo dealbati.* Sic Thessalonicenses dicuntur *digni regno cœlorum.* 2. Thess. 1. 5. R. Dignitas alia est *personæ*, alia *operis*; Fideles dicuntur digni, sed non opera eorum. 2. Dignitas alia est *propria*, quæ fundatur in operibus ipsius hominis, alia quæ ab alterius dignatione & acceptatione pendet. Alia est dignitas *perfectionis & meriti*, quæ operibus passim denegatur; alia *aptitudinis & convenientiæ*, secundùm quam fideles his locis dicuntur digni regno cœlorum, i. e. apti & convenienter dispositi ad illud possidendum. Ita sæpe nomen ἄξιος sumitur, ut:

Matth.

Matth. 3. 8 Καρποὶ ἄξιοι τῆς μετανοίας. Digni ergo sunt, non ex interna dignatione operum, sed ex dignatione divina, quæ ex indignis dignos fecit.

5. *Gloria datur à Deo ut justo judice, & ex justitia.* 2. Tim. 4. 8. R. Alia est *justitia* stricte *æqualitatis*, quæ respicit exactè æqualitatem operis. Alia *justitia fidelitatis*, misericordiâ temperata, quæ veritatem spectat divinæ promissionis, & pactum, quod Deus nobiscum inire dignatus est. Deus reddit vitam operibus nostris ex justitia fidelitatis, quâ fidelis & verax in implendis promissis, sed non ex justitia æqualitatis ut attendat meritum operis, non quia justum est meritis nostris pendere debitam mercedem, sed quia justum est Deo stare promissis, & non pati ut mors Christi sit irrita. 2. Tim. 4. 8.

6. *Afflictiones dicuntur κατεργάζεσθαι excellentissimum pondus gloriæ.* 2. Cor. 4. 17. R. Hoc verbum h. l. non notat propriè efficientiam & meritum, sed iter & medium, quatenus momentaneam afflictionem excipit & consequitur gloria, quomodo apud Græcos idem est sæpe quod κρατῆσαι, *potiri & obtinere.* Ita Lex dicitur κατεργάζεσθαι, *operari iram.* Rom. 4. 15. non quòd eam mereatur, vel propriè efficiat, sed quòd Legem sequatur per accidens propter hominis transgressionem. Ita Phil. 2. 12. Jubemur *salutem nostram conficere cum timore & tremore*; ubi hoc verbum notat studium promovendæ sanctificationis, & per eam consequendæ ac obtinendæ, non verò promerendæ salutis. 2. Cor. 4. 17. Phil. 2. 12.

7. *Mala opera merentur mortem. E. bona opera merentur vitam.* R. Licèt vita non minùs reddatur bonis operibus, quàm mors malis; non tamen eodem modo, ut eandem habeant causalitatem resp. salutis bona, quam mala respectu damnationis; quia mala ex se damnationem merentur ut indebita & nostra, sed bona non pariter, utpote debita, non nostra, & imperfecta. 2. Quælibet Le-

gis transgressio hominem subjicit divinæ maledictioni; sed in operibus meritoriis omnimoda perfectio & partium & graduum requiritur, quia plura requiruntur ad rei constitutionem, quàm ad ejus destructionem.

CONTROVERSIA. II.

An homo irregenitus ante justificationem quibusdam suis operibus gratiam ex congruo mereri possit? Neg. c. Pont.

Nulla dantur merita ex congruo.

Merendi vox.

Merendi vocabulum hîc non *abusivè* usurpamus, prout apud Veteres ferè idem valet quod *consequi*, seu *aptum idoneumque fieri ad consequendum*; sed in proprio significatu, quatenus denotat obtinere sive lucrari debitam mercedem, secundùm justitiam commutativam, ex legali & intrinseca operis præstiti condignitate. Itaque cum Bellarmino non tantùm sequentes conditiones operis meritorii constituimus. ut sit. 1. Opus bonum. 2. Opus liberum. 3. Factum in obsequium Dei. 4. Ab homine viatore, justificato & amico Dei. 5. Quod proficiscatur ex charitate. 6. Quod habeat annexam Dei promissionem. Nam hæc ad meritum non sufficiunt; sed insuper sequentia requiruntur. 1. Ut sit *opus indebitum*; nemo enim meretur persolvendo quod debet, sed satisfacit. 2. Ut sit *nostrum*; Nemo enim de alieno potest dici mereri. 3. Ut sit *perfectum*, & omni nævo carens; nam ubi peccatum, ibi non est meritum. 4. Ut sit *æquale* & proportionatum præmio & mercedi, secus donum fuerit, non meritum.

Pontificij plerique meriti duas species constituunt; Aliud dicunt esse meritum *congrui*, aliud *condigni*. Meritum *congrui* vocant opus moraliter bonum, factum ex libero arbitrio, non adjuto à gratia. Nempe quod congruum sit & conveniens divinæ bonitati, moraliter bene dispositis, & facientibus quod in se est, infundere gratiam justificationis.

cationis. Meritum *condigni* volunt esse bonum opus factum ex libero arbitrio adjuto à gratia, quod tale sit, ut omnino dignum sit tali mercede, non solùm ex pacto, sed etiam propter intrinsecum valorem operis, & æqualitatem inter opus & mercedem. De merito condigni egimus præced. quæst. Nunc merito congruo opponimus sequentia.

ARGUMENTA.

1. Nihil boni ab homine peccatore & nondum regenito vel cogitari vel præstari potest ut probatum suo loco. 2. Quia gratia quæ debetur, non est gratia: At gratia quæ nobis datur, est omnimodè gratuita, quæ omnes actus & dispositiones nostras prævertit, & circa quam homo se habet merè passivè, ut suo loco probatum. 3. Quia sic homo prius daret aliquid Deo, contra Paulum. Rom 11. 35. & haberet aliquid quod non accepit, contra eundem. 1. Cor. 4. 7. 4. Quia inimici & athei, quales fumus ante gratiam, Eph. 2. 11. Tit. 3. 3. nihil mereri possunt.

XIII. Hinc patet, quid statuendum de *aureolis* Pontificiorum. *Aureolas*, illas in cœlo dicunt esse gaudium quoddam de operibus, quæ excellentis cujusdam victoriæ rationem habent, & quod sit præmium accidentale additum aureæ, seu præmio essentiali; has aureolas quibusdam assignari dicunt præ cæteris, puta virginibus, doctoribus, martyribus, &c. quæ sententiæ Thomæ & Scholasticorum est. Fundamentum petunt ex relatione pugnæ ad coronam, nam ubi specialis ratio pugnæ, ibi specialem dari coronam, quæ dicitur aureola, & excellentiæ meriti debere respondere excellentiam præmii. Nos, etiamsi majorem gloriæ gradum haud illubenter Doctoribus & martyribus tribuamus, ex Dan. 12. 3. tamen nullum heic meritum agnoscimus, quod aureolarum Pontificiarum fundamentum est. Aureolæ Pontificiorum.

Species bonorum operum.

XIV. Bonorum operum præcipuæ species sunt *vita Christiana*, & *Precatio*. Vitæ Christianæ summam Christus ostendit, Matth. 16 24. in abnegatione sui & tolerantia crucis. *Abnegatio sui* est quædam suiipsius, seu ejus, cujus ipsum pudere, & quod abdicare, non confiteri debet, depositio & exinanitio. Abnegari verò imprimis *impietati & concupiscentiæ mundanæ* debent. Tit. 2. 12. abnegationem *crucis tolerantia* sequitur; quæ enim Christi capitis conditio fuit, eadem membrorum esse debet: Cùm enim nostri causa passus sit, ut ei conformemur, & hostimentum ei demus, debemus *vicissim implere defectus afflictionum Christi in carne pro corpore ejus*. Col. 1. 24. Excipit hanc *vocationis propriæ functio*. De qua Paulus, *obtestamur vos, ut studeatis quiescere, & propria facere, & opus facere manibus vestris*. 1. Thess. 4. 10. 11.

Vita Christiana.

Precatio.

XV. Precatio est *religiosa hominis sanctificati actio, quâ votorum suorum complementum à Deo cum reverentia & fiducia debita petit.*

Precationis species.

XVI. Precationis species sunt δέησις *petitio* auxilii in malis: προσευχὴ *precatio bonorum*: ἔντευξις *intercessio*, quâ aliorum mala deprecamur, & εὐχαριστία *gratiarum actio* pro beneficiis acceptis. 1. Tim. 2. 1. Præcedit ordinariè *gratiarum actio*, quæ novi beneficii invitatio est, quam sequuntur *precatio* bonorum, quæ primò regnum & justitia Dei sunt, cui cætera adduntur. Matth. 6. 33. illa absolutè, hæc cum conditione: *Petitio* auxilii in malis, quæ vel *culpæ* sunt, simpliciter *deprecanda*, vel *pœnæ*, quæ æterna & spiritualia simpliciter etiam, temporalia cum conditione deprecanda sunt. Claudit *intercessio*, quam proximi amor exigit. *Vigilandum in oratione est pro omnibus sanctis*. Eph. 6. 18. Non autem orandum pro *mortuis*, qui glorificati vel damnati nullum hinc usum accipere possunt, sed pro vivis, etiam *inimicis*. Matth. 5. 44. *Precamini pro iis qui vobis infesti sunt*; præcipuè autem pro fidelibus, iisque qui afflicti sunt, juxta nos ipsos, Psal.

Pro quibus orandum.

122.

122. 6 *Expetite pacem Jerusalem.* Jac. 5. 14. *Infirmatur aliquis inter vos? accersat presbyteros Ecclesiæ & orent pro eo.*

XVII. Potest insuper oratio dividi in mentalem & vocalem. Ad hanc etiam pertinet Cantus, de quo Paulus Eph. 5. 19. *Implemini spiritu loquentes invicem Psalmis* [per instrumenta etiam Musica, quæ ψάλλονται tanguntur] *& hymnis* [canticis quibusvis] *canticis* [modulatione constantibus] *spiritualibus canentes & psallentes in corde vestro Domino.* Alia etiam est oratio subitanea, alia præmeditata & composita, eaque vel concepta vel præscripta: alia privata, solitaria, vel domestica, alia publica, ordinaria vel extraordinaria.

Quomodo orandum?

XVIII. Precandum est κατὰ θεὸν, sicut oportet, Rom. 8. 26. ad Deum solum Deut. 6. 13. in nomine Christi, Joh. 14. 13. 14. ex fide, Jac. 1. 6. in Christum certi, quòd *quicquid in nomine ejus petimus, accepturi simus*, Joh. 14. 13.

Adjuncta orationis, locus, tempus, gestus.

XIX. Adjuncta orationis sunt: Locus, tempus, & gestus. *Locus* olim unus alio sacratior erat, ob typum loco affixum, & specialem Dei in loco manifestationem. In N. T. orationi definitus locus nullus est: *Volo orare viros in omni loco.* 1. Tim. 2. 8. *Ab ortu solis usque ad occasum ejus magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco hostia offeretur nomini meo, & munus purum.* Mal. 1. 11. Ecclesia verò certa loca cultui deputat, non efficaciæ sed cultus gratiâ. Quod ad *tempus*, precandum est *omni tempore* Eph. 6. 18. *indesinenter.* 1. Thess. 5. 17. quoties scilicet opportunum & tempestivum est, ita, ut saltem semper simus ad orandum parati. Tempora verò certa orationi publicæ & privatæ destinanda sunt, quia cultus tempore carere non potest. Rejicimus autem *Horas* Pontificiorum *Canonicas*, quas communiter septem faciunt, matutinas, primam, tertiam, sextam, nonam, vesperam & completorium. Nam & numeri superstitio, & necessitatis, meriti atque operis operati opinio, & scriptu-

Horæ Canonicæ.

ræ dilaceratio atque cum Legendis commixtio, & idololatriæ fomentum, & pietas quæstui habita, & alia ejusmodi bonis omnibus invisas eas reddiderunt. Quod ad *gestus* in precibus, nulli sunt absolutè necessarii, cùm variet praxis Sanctorum, sed illi tamen præferendi, quibus maximè fiduciam & humilitatem nostram declaramus, & qui circumstantiis loci & temporis conveniunt.

XX. Orationem nobis dedit Christus perfectissimam, quæ ab authore suo *Dominica* appellatur, & est omnium aliarum orationum exemplar & formula, de qua fusius agere non est hujus loci.

Jejunium.

XXI. Precum extraordinariarum ad unctum est *Jejunium*, quod hîc non abstinentiam à peccatis notat, neque à cibo coactam, miraculosam, politicam, medicam, sed religiosam, & definitur: *Abstinentia à victu necessario, solito, aut lautiori omni, ad tempus aliquod, sive arbitrio privato, sive ex ordinatione Ecclesiæ susceptæ, ad carnis domationem, precum inflammationem, nostræque indignitatis & malitiæ coram Deo & hominibus testificationem pudibundam.*

Non consistit in ciborũ delectu

XXII. Consistit jejunium generatim in abstinentia seu à solito & lautiori victu, ubi jejunium longius est; ita Daniel *per tres septimanas cibum desiderabilem non comedebat, nec caro aut vinum intravit os ejus.* Dan. 10 2.3. seu ab omni cibo, ubi jejunium brevius est, quale erat Jejunium Esræ propter captivos. Esræ 10. 6. & Judæorum ab Esthera injunctum, quod tres dies durabat. Esth. 4. 16. Non autem consistit jejunium in *Pythagorico* & *Montanistico* ciborum delectu, quem urgent Papistæ, non admisso carnium esu in jejuniis. Quod est contra sublatum sub N. T. ciborum discrimen. Rom. 14. 14. *Persuasum habeo per Dominum Jesum, nihil esse impurum per se, sed ei, qui reputat aliquid esse impurum, id ei impurum esse.* & v. 17. *Non est regnum Dei esca & potus, sed justitia, & pax, & gaudium per Spiritum S.* 1. Cor. 8. 8. *Esca nos non commendat Deo; neque enim si edamus, amplius habemus, neque si non eda-*

edamus, minùs habemus. Unde Paulus Christianis libertatem quidvis edendi dedit. 1. Cor. 10. 25. *quicquid in macello venditur, edite, nihil diserimi-nantes propter conscientiam*; ideò lex abstinendi à certis cibis *doctrina dæmoniorum* appellatur. 1. Tim. 4. 1.2.3.4.5. Objiciunt Pontificij 1. *Legem Apo-stolicam, de interdicto sanguinis & suffocati.* Act. 15. 20. R. Decretum Apostolicum spectat tantùm ad prima N. T. initia, & infirmos juvandos, ut postea, de lege ceremoniali acturi, videbimus. 2. *Exem-plum Johannis Baptistæ, qui locustas & mel agreste estavit.* Matth. 3. 4 R. Johannes Baptista non jejunavit, nec ex lege præscripta jejunavit, sed li-bera voluntate agens austeram vitam duxit, ad fi-dem faciendam extraordinariæ functioni, ideo usus est iis cibis, qui in deserto obvij maximè fue-runt. Matth. 3. 4.

XXIII. Abstinentia à cibo, quæ à nobis ipsis, aut à fratre petente, aut ab Ecclesia ordinante, vel magistratu præcipiente potest proficisci, generatim est officium decens & Deo gratum: interim so-lum & per se non placet Deo, sed cum oratione jungi debet, ut ejus adjumentum; nam *esca nos non commendat Deo.* 1. Cor. 8. 8. Et *corporalis exercitatio ad pauca utilis est.* 1. Tim. 4. 8. quod contra Papi-stas tenendum. Jejunium sine oratione inane.

XXIV. Semper quidem decet frugalitas. Tit 2. 12. sed non est semper jejunandum, nec etiam cer-ta & perpetua jejunij spatia ponenda in universa Ec-clesia, uti egerunt *Papistæ*, inprimis celebrantes annuum jejunium *Quadragesimæ* ante-Paschale. Ad cujus adstructionem nihil facit Christi exem-plum: cùm illius jejunium fuerit miraculosum in publici ministerii initio, quod imitari absque impie-tate non licet. Scilicet jejunandum est, cùm ne-cessitas aut pietas id exigit, & pro ratione necessita-tis & zeli longius vel brevius; in genere jejunan-dum, *quando sponsus aufertur.* Matth. 9. 15. velut Jejunium quadragesimale.

cùm judicia Dei imminent & premunt, & insigne beneficium Dei, quod nobis deest, expectamus.

Finis jejunii. XXV. Finis esse debet declaratio nostræ indignitatis & tristitiæ, atque subactio major carnis ad promptiorem Dei cultum. Neutiquam autem studium *satisfaciendi* vel *merendi*, quod cum vera humiliatione pugnat. Objiciunt Papistæ. 1. *Ad jejunium Israëlitarum, Ninevitarum, &c. ablatam esse Dei iram.* R. Id respiscentiæ junctæ & gratiæ Dei esse tribuendum. Nam ex gratia Dei, quæ humiliationem hominum comitatur, tam non sequitur, humiliationem istam vel jejunium gratiam mereri, quàm non sequitur, humiliationem subditi rebellis mereri gratiam principis. 2. *Christum meminisse retributionis.* Matth. 6. 18. R. Non ex merito, sed ex gratia futuræ.

Votum. XXVI. Ad precationem etiam *Votum* refertur, quod est *Pollicitatio religiosa, Deo facta de re aliqua facienda vel vitanda, ad ejus gloriam, nostramque salutem.*

Ejus species. Estque illud *generale* vel *speciale*; illud, quo nos & nostra omnia Deo vovemus & devovemus, uti in Baptismo & Cœna fit. Hoc, quo singulare quid singulariter Deo vovemus.

Condiciones. Conditiones ejus sunt, ut nuncupetur consultò, maturo cum judicio,

Materia. prudenter, & nuncupans sibi non confidat, viresque suas suspectas habeat. Materia non vel mala, vel indifferentia, sed quæ ad Dei honorem, nostram & proximi salutem faciunt, & lege Dei, saltem generali, præcepta sunt, & Deo placere persuasi sumus. Proin vota spontanea esse debent. Deut. 23. 23. non quòd de re indebita fiant, sed ratione obligationis novæ naturali supervenientis.

Vota Papistarum. XXVII. In omnia verè hæc votorum requisita incurrunt vota *Papistarum*, videlicèt *continentiæ* perpetuæ, *Paupertatis* voluntariæ, & *Obedientiæ* cœcæ, de quibus infra, de consiliis Evangelicis.

Votum Jephtæ. Jud. 11. 31. 35. &c XXVIII. Hinc etiam patet, quàm temerarium fuerit *Jephtæ votum*, de quo dubitari nequit, quin ex voto filiam suam obtulerit. Sunt quidem, qui putant,

putant, filiam Jephtæ non fuisse mactatam, 1. quia non dicitur, Jephta sacrificavit filiam, sed: Fecit illi votum quod voverat. 2. Quia puella dicitur deflevisse virginitatem suam, non autem cædem. 3. Quia fuit super Jephtam Spiritus Domini, qui non ferre potuisset istam cædem. Igitur exponunt verba Jephtæ. *Quicquid occurrit mihi, erit Domino, &h. e. aut offeram in holocaustum*, ita ut copula & idem valeat quod *aut*. Ita duæ fuissent partes voti. 1. Quicquid occurret mihi, erit Domino sanctum, si ad holocaustum non sit aptum. 2. Quicquid occurret, offeram in holocaustum, si nimirum sit aptum. Jephtam igitur impleviſse primam partem voti, ut separata fuerit filia ab hominibus, prohibita à conjugali consortio, vacaret soli Deo. Sed verba Textûs videntur contradicere: Dicit enim Jephta: *Quicquid egrediatur è foribus meis in occursum mihi*; atqui soli homines solent occurrere victoribus, & illis gratulari. Adhæc perturbatio Jephtæ, videntis occurrentem filiam, vestimentorum ruptio & ejulatus, satis indicant, gravius quid subesse, quàm perpetuam virginitatis consecrationem. Quòd autem dicitur: Jephtam feciſse secundùm votum, idem est ac immolâsse. Filia autem deflevit virginitatem, quòd immatura cæde esset exscindenda. Nec, si spiritus S. fuit super Jephtam, sequitur eum fuisse ἀναμάρτητον.

XXIX. Norma adquam bona opera dirigi debent, est Lex Dei moralis Decalogo comprehensa.

XXX. De hac lege in antecessum quæritur: *An Decalogus in monte Sinai promulgatus, nihil nisi fœdus gratiæ continuerit, & puram ejus stipulationem?* R. Cùm νομοθεσίας istius modus fuerit terrificus, nemo non videt, hoc non esse σχῆμα vel genium fœderis gratiæ, quod Deum placatum nobis exhibet, & peccatores ad ipsum revocat suavitate promissionum. Adde quòd lex, quæ Decalogo continetur, juris est naturalis, fundata in Dei justitia: At fœdus gratiæ juris positivi & liberi, fundatur in ejus εὐδοκίᾳ

An Decalogus sit formula fœderis gratiæ?

χίαν & misericordiâ. Istud sponsorem exhibet, & obedientiam non tantùm exigit, sed etiam efficit. Sed in Decalogo est mera promissio vitæ facientibus, & transgressoribus interminatio mortis. Unde lex operum, quæ in Decalogo habetur, Legi fidei, & promissioni gratiæ apud Paulum contradistinguitur. Rom. 3. 27. Gal. 3. 17. 18.

XXXI. Quod tamen non ideo dicimus, quasi vel negare velimus, Fœdus gratiæ cum Israëlitis tunc pactum fuisse, quod satis colligitur ex ejus sanctione, Exod. 19. v. 5. ubi Deus Judæos in peculium suum adoptat & ex ejus solenni confirmatione, quæ habetur Exod. 24. ubi mentio fit aspersionis sanguinis victimarum, & accessus seniorum ad Deum. Vel quasi arbitremur; Decalogum nihil commune habuisse cum fœdere gratiæ, & nihil aliud fuisse, quàm ipsum fœdus operum, in eum finem renovatum, ut populum ad illud revocaret, ut ex illo vitam quæreret. Cùm enim lex facta sit infirma in carne post peccatum. Rom. 8. 3. impossibilis homini per eam facta est via ad vitam. Hinc varias strictura fœderis gratiæ Deus in Decalogo esse voluit; quod vel præfatio illi præfixa, ubi se profitetur *Deum populi sui*, qui illum eduxit è servitute Ægyptiaca, & promissiones secundo & quinto præcepto annexæ, satis apertè docent.

XXXII. Duplex igitur σχίσις in hac distinctione semper obtinere debuit: Una *Legalis*, severior, per quam novâ Legis & fœderis operum promulgatione, cum intolerando ceremoniarum jugo exprimere voluit, quid homines deberent, & quid ipsis ob officium non præstitum esset expectandum; quo respectu lex vocatur *litera occidens*. 2. Cor. 3. 6. & *chirographum nobis contrarium*. Col. 3. v. 14. quia per illud homines se debendi reos, & mortis filios, declaratione scriptâ ex proprio sanguine in circumcisione, & sanguine victimarum, profitebantur. Altera *Evangelica* suavior quatenus lex erat *pædagogus ad Christum*. Gal 3. v. 24. & continebat

umbram

umbram rerum futurarum. Heb. 10. 1 cujus corpus & expressa imago est in Christo: unde in typis illis, umbris & figuris Christi ob oculos quasi crucifixi προγεγραμμένα habuerunt.

XXXIII. Notandum in genere. 1. Quòd Decalogus propriè non contineat *formulam*, sed solam *legem fœderis*, etiamsi synecdochicè fortè nonnunquam fœdus appelletur. 2. Lex hæc ex gratia sit data, atque in fœdere gratiæ ut *regula gratitudinis* obtineat. 3. Fœdus cum Israële initum in rei substantia latente & Dei scopo non sit fœdus operum; quod propter Dei justitiam & hominis impotentiam cum peccatore iniri nequit. 4. Sed fœdus tum *Nationale*, tum *gratiæ* quoad electos, sed involutum externa *specie legali*, quæ in mandatis, minis, promissionibus conditionatis se prodit. 5. Ad hanc speciem legalem maximè spectet Lex Decalogi; uti docet mandatum obedientiæ. Matth. 22, 37. neglecta fidei mentio, promissio facientibus facta. Matth. 19. v. 17. Lev 17. v. 4. Legis hujus & Evangelii perpetua oppositio. Rom. 10. v. 5. 2. Cor. 3. 6. 7. 8. 9. Gal. 4. 24.

Usus Legis moralis.

XXXIV. Usus legis moralis est vel absolutus, vel respectivus. *Absolutus*, qui obtinet in omni hominis statu, est, ut sit norma unica, plena, & certa faciendorum & fugiendorum ab unoquoque, tam erga Deum, quam proximum. *Respectivus* multiplex est, pro diversis hominis statibus. In *statu instituto innocentiæ* fuit *contractus fœderis operum* cum homine initi, & medium obtinendæ vitæ & felicitatis juxta promissionem Legi additam. In *statu destituto peccati*, usus Legis est tum *convictionis*, quum hominem reatus sui convincit, instar *speculi* maculas suas isti ostendendo; nam per Legem cognitio peccati, Rom. 3. v. 20. tum *coërcitionis*, quum instar fræni continet peccatores intra cancellos externæ disciplinæ; tum *condemnationis*, quando peccatori convicto denunciat maledictionem divinam, per horrendum carmen; maledictus, qui non

non permanserit, &c. & ita se habet ad modum flagri, conscientias torquendo & vexando. In *statu restituto* gratiæ varium usum habet respectu electorum, tum ante eorum conversionem, tum post eam. *Antecedenter* inservit homini convincendo & humiliando, & ad Christum adducendo; *consequenter* eum jam regenitum per Christum dirigendo in viis Domini eique inserviendo instar normæ & regulæ vitæ perfectissimæ.

CONTROVERSIA. I.

Lex moralis non est abrogata sub N. T.

An lex moralis etiam hodie homines obliget, iisque præscribi debeat? Affirm. cont. Antinomos.

Licèt lex sit abrogata quoad *justificationem*, in fidelibus quoad *maledictionem*, & etiam quoad *coactionem* & *rigorem* qui obtinebat sub V. T. semper tamen habet *usum directivum*.

ARGUMENTA.

Matth. 5. 17. 1. Christus *non venit ad dissolvendam legem.* Matth. 5. v. 17. Ideò jubet *audiri Mosen & Prophetas.* Luc. 16. v. 29.

Matth. 22. 36. 37. 2. Lex jubet: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde.* &c. Et hoc ipsum Christus præcipit. Matth. 22. v. 36. 37. Hinc Paulus. Rom. 12. v. 8. 9. *Nihil cuiquam debete, nisi ut vos invicem diligatis, qui enim diligit proximum, legem implevit* &c. Charitas à Johanne vocatur *vetus & novum mandatum.* 1. Joh. 2. v. 8.

Rom. 3. 31. 3. Fides Legem non abolet, sed stabilit. Rom. 3. v. 31.

4. Lex multifariam necessaria est homini Christiano tum respectu *fœderis gratiæ*, quod non tantùm habet promissionem salutis à parte Dei, sed etiam obsequii stipulationem importat à parte hominis; tum ratione *Dei Patris*, qui σχέσιν erga nos induit Patris & Domini; tum ratione *Christi*, qui erga

erga nos personam sustinet non tantùm *Vadis & Sacerdotis*, sed etiam *capitis ac Regis*; tum ratione *Spiritus S.* qui habet munus *consolatoris & sanctificatoris.*

5. Ratione gratiæ, quæ nobis hic jam confertur, quæ obedientiam illam postulat. Tit. 2. 11. 12. *Illuxit gratia Dei, erudiens nos, ut abnegatâ impietate, & mundanis cupiditatibus, temperanter, & justè & piè vivamus in præsenti seculo.* & v. 14. *Purificavit sibi populum peculiarem accensum studio bonorum operum.* Ps. 130. 3. *Apud te est condonatio, ut reverenter colaris.* Tit. 2. 11. 12. 14. Ps. 130. 3.

6. Ratione gloriæ quam speramus, ad quam obedientia Legi debita se habet tanquam medium ad finem, sine quo impossibile est intrare in regnum cœlorum. Joh. 3. 5. Joh. 3. 5.

OBJECTIONES.

1. *Lex à Paulo. Rom. 7. 2. 3. confertur marito mortuo.* R. Non simpliciter, sed secundùm quid, ratione rigorosi Dominii quod in nos obtinebat, & maledictionis, cui mancipabat peccatores, sed non ab officio præstando juxta eam. Rom. 7. 2. 3.

2. *Lex justo non est posita.* 1. Tim. 1. 9. R. Lex minans, cogens, damnans non est justo posita; sed Lex directiva & regulativa morum. 1. Tim. 1. 9.

3. *Lex est litera occidens & ministerium mortis ac condemnationis.* 2. Cor. 3. 6. 7. 8. 9. R. Non absolutè & simpliciter, sed secundùm quid, quando spectatur ut fœdus operum, oppositè ad fœdus gratiæ. 2. Cor. 3. 6. 7. 8. 9.

4. *Libertas Christi solvit nos à jugo Legis.* R. A jugo Legis maledicentis, à tyrannide Diaboli, & servitute peccati, sad non à necessitate obsequii Deo præstandi. Quod Petrus docet. Epist 1. c. 2. v. 16. *Quasi liberi, sed non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed quasi servi Dei.* Et Gal. 5. 13. *Vos in libertatem vocati estis, tantùm ne libertatem in occasionem detis carni.* Et Rom. 6. 18. *Liberati à peccato servi facti sumus justitiæ.* 1. Pet. 2. 16. Gal. 5. 13. Rom. 6. 18.

5. Lex

5. *Lex data fuit Judæis, ideoque per Mosem.* R. Non quà Judæis tantùm, sed quà fœderatis, vel quà Dei populo simpliciter. 2. Moses etiam potest spectari vel generatim & indefinitè, ut Doctor totius Ecclesiæ, vel particulariter & definitè, ut Dux populi, & Legislator Israëlis: Posteriori sensu Lex à Mose lata ad solos Judæos pertinuit, sed priori extenditur ad omnes. Atque ita possunt conciliari diversæ Orthodoxorum sententiæ circa Legis Mosaicæ usum & obligationem, dum alii volunt eam pertinuisse ad solos Judæos exclusivè ad alios, ut *Zanchius* & *Musculus*; alii verò ad omnes spectâsse asserunt, ut *Pareus* & alii. Isti enim Mosen & Legem sub prima notione considerant; Illi verò sub secunda.

CONTROVERSIA. II.

An Præcepta Decalogi sint juris naturalis indispensabilis? Affirm.

An præcepta Decalogi sint indispensabilia.

Dispensatio est, quum in aliquo casu, quo reverà viget & obligat Lex, tollitur obligatio Legis ab aliquo homine in particulari, reliquis manentibus obligatis. Tres verò sunt circa hanc quæstionem sententiæ. *Prima* statuit, Legem moralem in omnibus præceptis esse dispensabilem, utpote fundatam in solo jure positivo, quod à libera voluntate Dei pendet, quamque ideo mutare possit, in qua sententia sunt multi ex *Scholasticis*, tum, ut eò facilius præceptum secundum è Decalogo expungant, tum, ut Pontifici jus dispensandi de præceptis Dei tribuant. His quoque consentiunt *Sociniani*, ut evincant, Legem Mosaicam esse imperfectam, quæ corrigi debuerit; & illi ex nostris, qui volunt, bonitatem & malitiam rerum fluere tantùm à libera Dei voluntate, ita, ut res bonæ & justæ sint quia jussæ, non verò jussas esse quia justæ erant, & nihil obstare, quin Deus contrarium præcipiat, si velit. *Secunda* sententia est media, quæ tria primæ Tabulæ præcepta vult esse indispensabilia, quartum ex parte

parte, & reliqua secundæ Tabulæ omnia dispensabilia. *Tertia* est eorum, qui volunt Legem moralem quoad omnia præcepta sua esse indispensabilem, sed duplici cum limitatione. 1. Præcepta quæ fluunt ex natura Dei, & quæ fundantur immediatè in ejus Sanctitate, cujus contrarium velle aut præcipere non potest, quin seipsum abnegaret, dicuntur esse *juris divini naturalis, increati, primarij*: sed & aliud datur, *creatum & secundarium*, quod fundatur in natura rerum, juxta constitutionem à Deo factam, & decentiam ac convenientiam rerum inter se invicem, quod licèt ex hypothesi ordinis à Deo instituti sit necessarium, non tamen ejusdem necessitatis potest censeri cum primo, nec officia quæ ex illo fluunt æqualem habent obligationis gradum: illud enim est absolutè immutabile, nec ullus datur casus, in quo Deus de illo relaxare possit, quia sic suam naturam abnegaret, unde nunquam approbare potuit sui odium, idololatriam, perjurium, mendacium. Sed istud, licèt regulam rectitudinis naturalem contineat, quia tamen supponit certum rerum statum, potuit in certis casibus, mutatis rerum personarúmque circumstantiis immutari, sed illius tantùm authoritate, à quo institutum est. Quænam verò præcepta ita ex natura Dei fluant, ut de illis relaxare non possit, non omnes consentiunt. 2. Observandum quoque: Etiamsi Deus ut supremus Dominus ac Legislator in certis casibus de lege aliqua dispensare potuit, nos tamen id non possumus, qui non Domini aut judices, sed subditi sumus.

ARGUMENTA.

1. Si præcepta omnia Legis sunt dispensabilia, & jure tantùm positivo nituntur; liberum & integrum Deo fuit ea ponere aut non ponere; imò potuit contrarium etiam præcipere, sine ulla repugnantia, quod absurdum.

2. Lex moralis eadem est quoad substantiam

cum Lege naturæ, quæ immutabilis est, & fundatur in natura rationali, tum quia Legis summa, quæ amore Dei & proximi absolvitur, naturâ est homini impressa, tum quia omnia ejus præcepta ex lumine naturæ hauriuntur, & nihil in illis reperitur, quod ratione sanâ non doceatur, nihil quod non pertineat ad omnes gentes per omnia secula; nihil quod non sit necessarium naturæ humanæ ad finem suum assequendum. E. debet esse juris perpetui, quia natura rationalis semper eadem est, & sibi similis; unde quòd eâ nititur, non potest non esse tale.

OBJECTIONES.

1. *Lex naturalis potest dici mutata per agrorum divisionem, & proprietatem possessionum & bonorum, introductam per jus gentium.* R. Neg. Quia nulla Lex naturalis bonorum communitatem præcipit, vel distinctionem eorum prohibet. Et si ab initio omnia communia fuisse dicuntur, hoc intelligendum non tam *positivè*, quasi Deus Legem aliquam sanxisset ut essent communia, quàm *negativè*, quia nihil de eo expressè sancitum fuerat.

2. *Lex naturalis mutata per servitutum introductionem, cùm antea Lege primævâ omnes liberi essent.* R. Neg. Nam omnes jure naturæ non ultra liberi sunt, quàm extra culpam, vel aliorum injuriam fuerint.

3 *Mutata est per Præscriptionem, & Usucapionem, quibus sc. aliquis sortitur dominium in rem aliquam, si Dominus intra certum temporis spatium eam non repetierit.* R. Neg Nam non efficiunt, ut alienum invito domino retineatur, quod repugnat æquitati naturali, sed tantùm ut quod antea alienum erat, ubi pro derelicto habetur à priori domino, alterius fiat proprium.

4. *Mutata est per retentionem gladij quem Dominus furiosus repetit ad homicidium.* R. Neg. Nam non est juris naturalis, reddere telum furioso, & naturali jure

li jure tenetur quisque quoad potest, homicidium impedire.

5. *Deus dispensavit de secundo præcepto, quum jussit fieri Cherubinos supra Propitiatorium, & serpentem æneum.* R. Neg Nam serpens æneus, Num 21.8. 9. & Cherubini in arca. Exod. 20. 18. cùm *imagines* fuerint potiùs *symbolicæ* & *emblematicæ*, illa beneficii Christi in crucem acti, hi naturæ &. officii angelorum, quàm *personales* & *representativæ* alicujus suppositi, nec ullo modo ad cultum erectæ vel propositæ, mandato de imaginibus non repugnârunt.

6. *Maccabæi pugnârunt in Sabbatho, per dispensationem præcepti 4.* R. Neg. Sed per illius Legis veram interpretationem, quam etiam Christus comprobat non uno loco. Nam, *quis erit*, inquit *ex vobis, qui habeat ovem unam, & si ea inciderit Sabbatho in foveam, non apprehendat eam & erigat?* Matth. 12. 11. Et sanè *Sabbathum propter hominem factum est, non homo propter Sabbathum; itaque filius hominis est etiam Sabbathi Dominus. Marc. II. 27. 28.*

7. *Christus jubet odisse parentes, Luc. 14. 26. contra Præceptum quintum.* R. Τὸ μισεῖν non absolutè & simpliciter intelligendum est, sed comparatè, pro amore minori & diminuto & sensus est: Si amor parentum sit ἀσύγκριτος cum amore Dei, parati esse debemus ad relinquendos parentes potiùs, quàm ad abnegandum Deum. Sic sæpe *odisse* ponitur pro *minùs amare*, ut Gen. 29. 31. 33. Jacob dicitur *odisse Leam*, i. e. minùs amâsse. Sic verò h. l. intelligendum esse, liquet ex collatione Matth. 10. 37. ubi exponitur per minùs amare: *Si quis parentes dilexerit supra me, non est me dignus.* Luc. 14. 26. Genes. 29. 31. 33. Matth. 10. 37.

8. *Dispensatum fuit de sexto Præcepto homicidii, quum jussus est Abrahamus mactare filium. Item in facto Mosis. Exod. 2. 12. & Phineæ.* R. 1. Mandatum Abrahamo factum fuit exploratorium tantùm, non absolutum. Nec si mactâsset Deo jubente filium, in Legem de homicidio peccâsset, quia au- Exod. 2. 12.

thoritate publicâ instructus id feciſſet, mandato ſc. Dei. 2. Moſis homicidium non poteſt cenſeri contra Legem, quod Deus approbaverit per diſpenſationem; quia Moſes fuit perſona publica, habens jam internam vocationem. 3. Idem etiam de Phinea dicendum, qui publicâ authoritate fuit inſtructus, & internam habuit ad id vocationem, ſi non externam.

9. *Chriſtus Matth. 5. 39. jubet percutienti malam dextram, etiam ſiniſtram porrigere, contra Legem naturæ, per quam homini inſitum eſt propulſare injuriam.* R. Hæc non propriè ſunt intelligenda, ut infra, ſub præc. VI. docebimus.

Hoſ. 1. 2. 10. *Deus juſſit Hoſeam contra Legem ſcortari.* Cap. 1. 2. R. Neg. Sed ei mandavit, ut fornicariam duceret uxorem, quod *parabolicè* intelligendum eſſe, docet, tum ſcopus Prophetæ, qui erat redarguere populum ob fornicationem ſpiritualem; tum verba ipſa: *Aſſume tibi uxorem ſcortum, & natos ſcorti*, cùm non potuerint iidem liberi aſſumi cum matre, & ex ea gigni. Senſus ergo eſt: Aſſume tibi ſcortum, argumenti loco, illudque propone populo Iſraëlitico, & ſimile hoc de uxore fornicaria Iſraëlitis applica, qui ſpirituali fornicationi, i. e. idololatriæ dediti ſunt.

11 *Contra Præceptum ſeptimum diſpenſatum eſt per polygamiam, divortium, conjugia in gradibus prohibitis, & Legem Leviratûs.* R. De Polygamia poſtea agemus. 2. De divortio actum ſupra de officio Chriſti, Controv. 2. 7. Conjugia in gradibus prohibitis repugnant quidem *juri naturali ſecundario*, in natura conſtituta, poſt generis humani multiplicationem, & illicita ſunt naturâ propter reverentiam ſanguinis; ſed non repugnant *juri naturali primario & abſoluto*, aliâs Deus, qui ſeipſum non abnegat, de eo nunquam diſpenſare potuiſſet, nec talem conjunctionem ne quidem ſub mundi initium vel inſtituiſſet ipſe, vel probaſſet. Ut ergo rerum conſtitutio à voluntate Dei pendet, potuit in certis caſibus

eam,

eam, si non absolutè, at secundùm quid, & in certo rerum statu immutare, prout expedire novit ad humanæ societatis conservationem. 4. Idem dicendum de *Lege Leviratûs* Deut. 25. 5. per quam levir seu frater demortui, uxorem fratris ducere tenebatur ad suscitandum illi semen; casum fuisse peculiarem, in quo Deus prospicere voluit conservationi tribuum & familiarum populi sui. Deut. 25. 5.

12. *Dispensatum fuit de Lege furti per factum Israëlitarum, vasa Ægyptiorum auferentium.* R. Neg. Quia & Ægyptij illa ultrò concesserunt Israëlitis abiturientibus; siquidem Ægyptij vehementer instabant apud populum festinando dimittere eum è sua regione, illi ideo sua vasa concedentes; quippe *Jehova reddiderat gratiosum populum hunc ante oculos Ægyptiorum, adeò ut dederint eis petentibus, & ita spoliaverint Ægyptios.* Exod. 12. 33, 35. Et Deus justo suo judicio, ad Ægyptiorum pœnam, bona illorum transtulit in Israëlitas, in mercedem debitam pro præcedentibus laboribus; ut cùm judex permittit creditori pignora capere in domo debitoris, aut illum in possessionem bonorum hujus immittit. Exod. 12. 33. 35

13. *Dispensatum est de lege furti per libertatem datam viatoribus spicas evellendi ex agro, vel uvas decerpendi ex vinea, sedandæ famis gratiâ.* Deut. 23. 24. 25. R. Hoc factum non per dispensationem Legis furti, sed per ejus veram interpretationem, quia opus erat necessitatis, quod permittebatur à supremo Domino, majoris charitatis inter homines astringendæ ergò. Deut. 23. 24. 25.

XXXV. Lex ab homine postulat perfectam obedientiam & justitiam, partium, graduum & perseverantiæ. *Partium* in obedientia hominis interioris & exterioris, & justitia secundùm amorem Dei, suiipsius, & proximi, omniaque & singula Legis mandata: *Graduum* in summo gradu obedientiæ & dilectionis, Dei imprimis *ex toto corde*, quo homo judicat, eligit & decernit, *totâ animâ* quâ concupiscit Qualem obedientiam Lex exigat? Amor Dei.

piscit, *tota contentione & fortitudine*, naturæ & facultatum omnium. Deut. 6. 5. Matth. 22. 37. *Perseverantiæ*, quâ homo nec in partibus, nec in gradibus mutatur vel deficit. Errant igitur *Scholastici*, qui, ut legis observantiam peccatori possibilem faciant, volunt, legis essentiam in eo consistere, ut Deum semper majori in pretio habeamus quàm Creaturas. Nulla enim in præcepto dilectionis Dei comparatio, vel ad Creaturas relatio est. Et dilectio Dei etiam tum violatur, cùm infra Deum ullam rem sic diligimus, ut in ea acquiescamus, & ea frui velimus; ut amor uxoris maritum supra adulterum amantis, adulterinus est ita amor in Deum, qui non summè intensus est, legi non satisfacit.

Deut. 6. 5. Matth. 22. 37.

Amor proximi.

XXXVI. Cum amore Dei Lex etiam conjungit amorem proximi, quem diligere debemus *sicut nos ipsos*. Et errant magnopere *Sociniani*, quando volunt, per proximum notari Israëlitas solos & amicos, cùm inimicus quoque sit רֵעַ *proximus*, σύσιτος, *compascuus*, ex eodem sanguine cretus. Act. 17. v. 26. & Lex testimonium falsum contra proximum dicere, domum & uxorem proximi concupiscere vetans, utpote etiam de proximo inimico loquitur. Et Christus Luc. 10 inducens Samaritanum, qui Judæo inimico misericordiam præstitit, satis docet, etiam inimicos proximi nomine intelligi.

Quis proximus?

Amor suiipsius.

XXXVII. Amoris proximi Regula amor suiipsius statuitur: *Diliges proximum sicut teipsum*. Lev. 19. v. 18. Est enim quidam amor nostri licitus, quo nosipsos diligimus, ut nobis non obsimus, sed prosimus, gloriam Dei & salutem nostram promovere studeamus. Lex tamen amoris proximi & nostri non *æqualitatem* sed *similitudinem* præcipit, in eo consistentem, qnòd vera bona sicut sibi, ita proximo optat & procurat.

Regulæ explicationis.

XXXVIII. Regulæ explicationis Decalogi sunt sequentes. 1. *Lex spiritualis est. Rom. 7. v. 14. quæ non tantùm externos corporis actus, sed internos animi*

animi metus respicit. 2. *In præceptis affirmativis negativa, & in negativis affirmativa continentur*: Nam, non potest bonum à Lege præscriptum præstari, quin malum oppositum caveatur; nec malum prohibitum vitari nisi bonum oppositum præstetur. 3. *In omnibus præceptis synecdoche est agnoscenda*, quâ specie unâ propositâ intelligantur omnes sub eodem genere, & uno vitio prohibito cætera ejusdem generis, eique analoga, & quæcunque eò spectant vel ducunt prohibentur. 4. *In effectu causa, in genere species, in relato correlatum includitur*, quia qui vult vel prohibet aliquid, etiam id sine quo fieri non potest, vel non solet. 5. *Præcepta primæ tabulæ derogant secundæ*, quoad actus internos & externos necessarios, quando simul locum habere non possunt. Si amor proximi debet amori Dei subjici, & tenemur odisse patrem & matrem propter Christum. Luc. 14. 26. quando amor parentum est ἀστύσατ@ cum amore Christi. 6. *Mandata Generalia* omnes obligant, *quæ statum respiciunt*, eos, qui in eo statu sunt, ut magistratus, maritus, pater, &c. *Affirmativa* semper, sed non ad semper: ut precari, eleemosynam dare, &c. *Negativa* obligant semper & ad semper: ut, nunquam licet hominem occidere, &c. 7. *Omnium præceptorum principium & finis est amor.* Hinc charitas vocatur finis & πλήρωμα Legis. Rom. 13. 10. 1. Tim. 1. 5.

nis Decalogi.

CONTROVERSIA.

An rectè quatuor Præcepta primæ Tabulæ assignentur, & sex secundæ? Affirm.

Rectè quatuor Præcepta primæ tabulæ assignantur & sex secundæ.

Alii primæ tabulæ tria assignant præcepta, primum & secundum in unum conjiciendo, & decimum in duo divellendo quæ fuit Clementis Alexandr. & Augustini partitio, quam sequuntur *Pontificij & Lutherani*. Alii primæ tabulæ quatuor vendicant, secundæ sex, quæ nostra sententia est. Hoc verò observandum, de hac controversia cum nemi-

ne esse odiosè contendendum, modò salva maneat totius Decalogi Doctrina, nec mutiletur præceptorum numerus, quod faciunt *Pontificij*, qui secundum præceptum adjungunt primo, quasi esset appendix vel explicatio primi, imò & planè expungere solent. Nos quatuor præcepta primæ tabulæ, & sex secundæ assignamus.

ARGUMENTA.

1. Nisi divisio nostra locum habeat, confundentur officia Religionis erga Deum, quæ tabulâ primâ, cum officiis justitiæ & charitatis erga proximum, quæ tabulâ secundâ continentur; Quatuor enim prima præcepta religionem & dilectionem Dei spectant, sex verò posteriora amorem erga proximum.

2. Præceptum primum & secnndum sententiis differunt; E. & ordine: illud versatur circa τὸ ὅν, seu *objectum cultûs*, ut verus Deus colatur; Istud circa τὸ ποῖον, seu *modum cultûs*, ut non colatur per imagines. Unde fieri potest, ut unum violetur, non violato altero, quando verus Deus colitur quoad objectum, sed cultu illegitimo quoad modum, ut Israëlitæ, qui Jehovam colebant in vitulo Exod. 32.

3. Præceptum decimum perperam in duo dispescitur, quia sub uno communi nomine concupiscentiæ comprehenditur, & idem pecati genus prohibetur; Unde Moses Exod. 20. concupiscentiam domus præponit concupiscentiæ uxoris. At Deut. 5. 27. ordine mutato illam postponit, quod fieri non debuisset, si duo essent præcepta distincta Paulus refert præceptum hoc ut unicum. Rom. 7. v. 7. non ut duo; *non cognovissem concupiscentiam esse peccatum nisi lex dixisset, non concupisces.*

Rom. 7. 7.

OBJECTIONES.

1. *Sub prohibitione Deorum alienorum in primo præcepto continetur etiam prohibitio idolorum.* R. Conceditur, quatenus constituunt *objectum cultûs*, tamen non sequitur, secundum non constituere peculiare

culiare præceptum, quia tunc sub alia σχέσει spectantur, ratione *modi cultûs*; Nec idola tantùm fictitiorum Deorum simulachra innuunt, sed etiam imagines veri Dei. Ne ergo cultus imaginum, vel Dei in imaginibus licitus censeretur, sapientissimè Deus peculiari præcepto illum vetare voluit.

2. *Moses utitur gemino verbo ad concupiscentiam prohibendam* תאוה & חמד *in Exod. & in Deutero.* R. Tamen non sequitur, duplex eum facere voluisse præceptum: nam & in secundo quod unicum est, duplex verbum adhibuit ad cultum imaginum prohibendum עבר & שחח *incurvandi & serviendi* quod fit non distinctionis, sed majoris emphasis gratiâ.

3. *Concupiscentia est diversa, una originalis, altera actualis, una sine consensu voluntatis prævio, altera cum eo.* R. Est diversa quoad *gradus*; eadem tamen quoad *speciem*, quæ hoc præcepto prohibetur. Nec si objecta materialiter spectata sunt diversa, formaliter tamen differunt, quia sub ratione formali rerum alienarum continentur. Si multiplicanda essent præcepta juxta diversitatem rerum concupitarum, non jam duo, sed multò plura constituenda essent præcepta.

XXXIX. *Præcepto primo* interdicitur *alium* vel *alienum habere Deum* ullum præter Jehovam, quocunque demum modo id fiat, cùm *gloriam tuam nemini det* ipse. Esaj. 42. 8. Unde interdicta hic debent censeri, *cultus religiosus Creaturarum Papisticus*: *Idololatria omnis gentilis* cum reliquiis suis: *Magia* non tantùm *explicita*, quæ fœdere solenni cum Satana constat, sed etiam *implicita*, quæ sine fœdere solenni, solo pacisentium consensu, vel qualicunque cum Satana commercio, sive à scientibus sive ab imprudentibus inito & exculto, exercetur: Cujus Character est, si qui desertâ eâ viâ, quæ in verbo Dei & recta ratione præscribitur aliâ viâ incedunt, aliisque mediis utuntur, scire vel facere

Præceptum primum.

Magia.

cere id gestientes, quod nec in verbo Dei revelatur, nec divinæ cooperationis promissionem habet. Huc pertinent: *Divinatio*, *Superstitio*, & tandem omnis *obedientia cæca* & *fiducia* creaturis delata, sicut *avaritia* appellatur *idololatria* Eph. 5. 5. Col. 3. 5. Mandatur verò habere *Jehovam pro Deo*, non solùm sc. Patrem, sed Triunum Deum; quorsum spectant omnia officia *confessionis*, *fidei*, *reverentiæ*, *patientiæ*, *obedientiæ*, *fiduciæ*, & *amoris* summi. Deut. 10. 12. Matth. 22. 37.

CONTROVERSIA I.

De invocatione sanctorum.

An liceat Angelos, mortuos sanctos aut ullam creaturam religiosè adorare aut invocare? Neg. contra Pontif.

De Angelis supra egimus, Loc. de Creatione. Nunc de Sanctis, de quibus facilè concedimus, eos, à nobis honorandos, tum de iis præclarè sentiendo, tum eorum memoriam gratâ & jucundâ recordatione usurpando, tum certamina & victorias prædicando, doctrinam servando, virtutes celebrando & imitando, ac pro illis Deum laudando, & gratias agendo, quòd in bonum Ecclesiæ tales excitaverit. Quod observandum contra calumnias Pontificiorum, qui nos traducunt ut Sanctorum contemtores & inimicos. Non autem rejicimus *interpellationem civilem*, *socialem* & *dilectionis*, quæ inter homines viventes locum habet, & ad secundam tabulam pertinet: sed rejicimus interpellationem *religiosam pietatis*, & *cultum religiosum*, qui juxta Pontificios consistit partim *intus* in *judicio* de ipsis, quòd necessitates nostras nôrint, & possint nobis opitulari, partim in *fiducia* in ipsis, quòd etiam velint, partim *foris* in sacrificiis & invocationibus quæ ipsis offeruntur, festis & Templis, quæ ipsis consecrantur; quam sententiam Pontificii in Concilio Tridentino, Breviariis, Hortul. anim. Psalterio

rio Mariæ à Bonaventura concinnato, &c. ulteriùs confirmant, Nos opponimus sequentia

ARGUMENTA.

1. *Ab expresso Dei mandato* Exod. 20. 3. *Non habebis Deos alienos coram me*, vel ut habet 70. πλὴν ἐμοῦ, *præter me.* Deus verò nobis esse, proque Deo haberi id dicitur, quodcunque adoramus, quod confirmatur à Christo adversus Satanam disputante: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Matth. 4. 10. Exod. 20. 3. Matth. 4. 10.

Exc. *Distinguendum inter latriam, quæ soli Deo, & duliam, quæ angelis & sanctis, & hyperduliam, quæ humanitati Christi, & beatæ virgini deputatur.* R. Distinctio illa nulla est, 1. quia promiscua est, λατρείας & δουλείας apud profanos Scriptores significatio. 2. Ex vi vocis δουλεία plus importat, quàm λατρεία, ista enim mercenarii tantùm obsequium & cultum notat, sed illa mancipij & servi, qui Domino suo totum se debet, subjectionem. 3. In N. T Cultus soli Deo debitus sæpe exprimitur voce δουλείας. 1. Thess. 1. 9. δουλεύειν Θεῷ ζῶντι. Matth. 6. 24. οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Rom. 12 11. τῷ κυρίῳ δουλεύοντες. Eph. 6. 7. Μετ' εὐνοίας δουλεύοντες τῷ κυρίῳ.

2. Invocatio Sanctorum nec habet præceptum, nec promissum, nec exemplum in Scriptura, quo nitatur, adeòque nihil aliud quàm ἐθελοθρησκεία vitiosa & damnabilis, ignota etiam fuit Apostolicæ Ecclesiæ, inde Pagani divorum cultum ante 4. Seculum Christianis nusquam objecerunt, & quum error circa annum 370. invaluisset, præcipuè occasione hyperbolicarum laudationum, à Concilio Laodicensi & Carthaginensi damnatus, & ab Epiphanio contra Collyridianos B. Virginem invocantes, & Augustino oppugnatus.

3. Invocatio ista duplici falso fundamento nititur. Primum est, quod Sancti sint mediatores & intercessores nostri apud Deum, quod contumeliosissimum

simum Christo est. Alterum est Canonizatio seu Apotheosis Sanctorum, quâ Sancti ab Ecclesia invocandi à Rom. Pontifice certis ceremoniis declarantur tales, qui coli & invocari debeant. Sed hoc impium commentum est, quo terrestris homuncio, qui de sua salute certus non est, de aliena pronunciare, & cœlestium bonorum se dribitorem constituere vult.

4. Sancti non sunt *omniscij*, ut necessitates nostras omnes cognoscant, & orationes omnes tam orales quàm mentales ubique audiant. *Abraham* enim *nescit nos*, *& Israël non novit nos.* Jes. 63. 16. Eccles. 9. 6. *Mortui nesciunt quicquam.* 2. Reg. 22. 20. Dicit Deus ad Josiam: *Ecce, ego faciam, ut aggregeris ad patres tuos, & ad sepulcra tua in pace, ut non videant oculi tui totum istud malum, quod ego inducturus sum contra locum hunc.* Nec sunt *Omnipotentes*, qui possint laborantibus succurrere; Nec habent *Voluntatem*, ut velint nos juvare, & cultum hunc sibi deferri postulent.

Jes. 63. 16.
Eccles. 9. 6.

Exc. Exc. *Defectum hunc supplet tum Trinitatis speculum, quo beati in essentia Dei omnia videntis, omnia vident quæ hîc geruntur: tum revelatio Dei, qui Sanctis orationes & cogitationes fidelium revelat; tum donum beatitudinis, cujus vi fit, ut è cœlo res quæ hîc geruntur, intueri possint.* R. Figmentum de speculo Trinitatis non paucis inter ipsos Pontificios displicuit, *Lombardo*, *Thomæ*, &c. Nec si Sancti immediata Dei visione fruuntur, sequitur eos omnia in Deo videre, aliâs non ignorârent diem judicii. Adde, quòd speculum illud vel erit *naturale* vel *voluntarium*, si prius, nihil prorsus illis erit absconditum, quod dicere impium; si voluntarium, non alia in eo videbunt, quàm quæ Deo libuerit repræsentare, quænam verò illa sint quis dixerit? 2. Revelatio Dei, sanctis cogitationes fidelium revelans, figmentum est extra scripturam; Et, cur tot circuitus quærendi sunt, ubi Deus rectà nos ad se vocat? Et, cui bono revelaret Deus sanctis necessitates & preces nostras,

nostras, ut eas sibi denuò offerrent? Non minus donum beatitudinis, cujus vi sancti res hîc gestas intueri possint, merum est figmentum.

5. Cultus omnis & invocatio religiosa, quæ ad alium quàm ad Deum dirigitur, est idololatricus: Idololatria enim est, quando creatura colitur παρὰ τὸν κτίσαντα, præter creatorem, vel eo præterito. Rom. 1. 25. quum coluntur ii, qui naturâ non sunt dii. Gal. 4. 8.

Exc. Non cultum supremum, sed tantùm subalternum deferimus sanctis, non sicut Deo, sed sicut amicis Dei; & non aliter eos invocamus, quàm Reformati sanctos viventes ut orent pro nobis. R. 1 Perperam finguntur gradus in cultu religioso, qui unicus est & indivisibilis 2. Hæc fuit exceptio Gentilium, qui distinguebant inter Deum summum, cui cultus supremus debebatur, & medioxumos ac inferiores, quibus inferior etiam deferretur. Arriani & Nestoriani Christum non adorabant ut Deum, quem ille Deum creatum, hîc hominem à Persona λόγε divisum existimabat; & tamen à Patribus idololatriæ accusantur. 4. Quis ferret adulteram, se excusantem, eò quòd copiam corporis sui fecerit alteri, non ut marito, sed ut mariti amico? At tam soli Deo proprius est omnis religiosus cultus, quàm conjugalis benevolentia soli marito debetur. 5. Cultum quem Creaturis exhibent Romanenses, non differre à cultu divino, patet, quia Sanctos honorant templis, sacellis, aris, imaginibus, capitibus radiatis, missis, festis, cereis, illis donaria & sacrificia afferunt, ad eos preces dirigunt, per eos jurant, iis vota nuncupant, spem salutis & fiduciam in iis collocant, &c. Exc.

OBJECTIONES.

1. *Ferunt preces nostras ad Deum. Apoc.* 5. 8 R. Quod de Citharis & phialis aureis in manu 24. Seniorum h. l. dicitur, non favet intercessioni sanctorum: Quia si ad sanctos defunctos hoc referatur, non significabit preces, quas ipsi pro vivis

vis offerant, sed Dei laudes & suffitus gratiarum actionis, quos continuò Deo offerunt. Si verò ad laudes & preces viventium sanctorum refertur, nihil inde pro defunctorum orationibus elicietur. Ita sc. describitur cultus Evangelicus laudum & precum, vocibus è cultu legali desumtis, ut citharæ instrumenta laudum laudes, & phialæ aureæ præces fidelium in corde fide purificato oblatas notent. Sic ostendunt se esse verè Reges & Sacerdotes, Reges enim citharæ decent, ut Davidem, phialæ verò sacerdotes.

Job. 5. 1. Job. 5. v. 1. *Ad quem sanctorum vertes te?* R. Quum Eliphaz suadet Jobo, ut ad aliquem sanctorum se convertat, non loquitur de sanctis defunctis, sed advocat vivos suffragantes, è quibus negat ullum sanctum secum consentientem producere posse, qui affirmet, Deum innocentes & justos affligere, ut antithesis docet, & connexûs series.

CONTROVERSIA. II.

Christus an quà mediator sit adorandus?

An Christus quà mediator sit adorandus? i. e. an officium Christi mediatorium sit fundamentum adorationis Christi? Neg. cont. Socin. Pontif.

Occasionem Quæstioni dederunt non modò *Pontificij*, qui de Christi humana natura adoranda disquirunt, & *Lutherani* Ubiquitistæ, qui disputant de adoratione Christi secundùm humanam naturam; sed præcipuè Sociniani. Cùm enim Orthodoxi æternam Christi Deitatem probare satagant ex adoratione illi debita; isti, ut hoc argumentum eludant, distinguunt inter cultum & adorationem, quæ tribuitur Deo Patri, ut causæ primæ, & inter eam, quæ tribuitur Christo Mediatori quà tali, i. e. tanquam causæ secundæ, mediæ, & subordinatæ omnium eorum, quæ pertinent ad salutem, uæ utraque adoratio divina quidem sit, non tamen summa, sed illa tantum, non verò ista, ut Christus non sit agnoscen-

scendus pro ultimo fine adorationis Unde ita argumentantur: Quæ adoratio tribuitur Christo quà Mediatori illi non competit Deo quà tali, & per consequens non evincit ipsius Deitatem. Sed adoratio Christo tribuitur quà Mediatori. E. Cui, quia assumptum fuit à nonnullis per negationem minoris; Hinc nata quæstio de adoratione Christi quà Mediatoris. circa quam in partes itum est, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Licèt verò quæstio hæc prout inter Orthodoxos agitatur, Problematica, alicujus tamen momenti esse, post detectas Socinianorum insidias proclive est cuivis intelligere.

Tota lis pendet ex vocula *quà*: Nam particulæ illæ *qua, quatenus, quia*, &c. vel *latiùs* & *specificativè* sumuntur, ut specificetur objectum circa quod aliquid fit, vel *strictiùs* & *reduplicativè*, cum limitatur per rationem secundùm quam prædicatum subjecto convenit. Non sumuntur hic primo sensu, sed posteriori. Nemo enim negat ex orthodoxis, Christum, qui mediator est esse adorandum, sed quæstio est: sub qua ratione adorandus sit Christus, an sit tantùm Deitas Christi, an verò etiam ejus humanitas & mediatio, seu officium mediatorium? An sit adorandus quâ Deus tantùm, an etiam quà mediator? an illud officium mediatorium fundet adorabilitatem, adeò ut in illud feratur, & in illo terminetur? quod nos negamus.

ARGUMENTA.

1. Solus Deus est adotandus. Matth. 4. 10. Sola ergo Deitas est fundamentum adorationis. Matth. 4.10.

2. Christus ratione officii mediatorii est servus, Deo minor. Jes. 49. 3. 5. 6. E. illud fundamentum adorationis esse non potest. Jes. 49. 3. 5. 6.

3. Quod non est fundamentum Deitatis, id non potest esse fundamentum adorationis: sola enim Deitas adoranda est. Esaj. 42. 8. *Gloriam meam alteri non dabo.* Esaj. 42. 8.

4. Si hoc esset fundamentum adorationis, tum illæ

illæ naturæ essent adorandæ, secundùm quas est mediator, adeoque etiam humana natura: quod est contra Scripturam; siquidem hoc esset colere id,
Gal. 4. 8. quod naturâ non est Deus. Gal. 4. 8.

5. Mediatio est officium temporarium, fundamentum autem adorationis æternum esse debet.

6. Tum duæ essent adorationes; una quâ Dei, communis cum Patre & Sp. S. altera quâ Mediatoris.

OBJECTIO.

Si adoratur quâ Mediator, debet etiam adorari quâ homo; quia humanitas includitur in conceptu Mediatoris. R. 1. Licet *totus* Mediator sit adorandus, i.e. Persona Christi, quæ est divina, & per consequens adorabilis; non tamen statim *totum* mediatoris, seu quicquid ingreditur constitutionem Personæ mediatoris, ut sit objectum formale cultûs; sufficit non posse concipi mediatorem, quin Deus esse statuatur. 2. Licèt humana Christi natura sit adjunctum inseparabile, sine quo non fit adoratio, non tamen est objectum adorationis, quod eam terminet, quod Augustus illustrat simili Regis, qui cum diademate & purpura adoratur. 3. Aliud est *objectum formale adorationis*, quod in se continet ejus causam; aliud *objectum considerationis*, cujus ratio quædam habetur in adoratione: Divinitas est primum; sed humanitas secundum. Licèt natura humana, seu caro Christi non adoretur κατ' ἑαυτὴν, *per seipsam*, nec δι ἑαυτὴν *propter se*, quia cùm sit Creatura, non est per se seu naturâ suâ adorabilis; rectè tamen dicitur adorari in λόγῳ, quo cum personaliter est unita, ut tamen terminus ultimatus adorationis non sit caro, sed Deitas. 3. Si ergo quidam ex nostris dixerunt: *Humanitatem, seu carnem Christi esse adorabilem*; non eo sensu intelligunt, quasi esset proprium objectum, quod in se & per se terminaret adorationem; sed simpliciter, quatenus est *caro verbi*, quæ in verbo & cum verbo adoratur, ut innuant cultum qui Christo debet præstari, non discerpendum esse in

varias

varias ſpecies, prout olim factum à Neſtorianis, quì Chriſtum aliâ adoratione, quâ Deum, aliâ quà hominem ſe venerari profitebantur. Et ut fit à Pontifiis, qui λατρείαν Deitati reddentes, ὑπερδουλίαν humanitati tribuunt atque ita cultu inferiore ipſum volunt, quam crucem, cui λατρείαν deberi pertendunt.

CONTROVERSIA. III.

An ſanctorum corpora & reliquiæ religioſo cultu ſint venerandæ? Neg. c. Pontif. De cultu reliquiarum.

Reliquiæ ſunt corpora, oſſa, cineres. cingula, veſtes, &c. Sanctorum; quarum adorationem incruſtare conantur hodierni Sophiſtæ, negantes adorationem Deo debitam illis deferri, ſed tantùm venerationem & honorem. Certum eſt tamen ſancitam eam eſſe authoritate Concilii II. Nicæ, cujus hæc ſunt verba Act. 4. *oſſa, cineres, pannos, ſanguinem, ſepulcra denique adoramus, illis tamen non ſacrificamus.* Baro ad a. C. 821. S. 14. dicit ſe à Clemente VIII. miſſum *ut exploraret & adoraret venerandum Cæciliæ corpus* Vaſquez lib. 3. de Ado. Diſp. 4. c 1. 2. Imagines & reliquias eodem modo adorandas eſſe probat Catech. Trid. in 3. Præc. probat juramentum per reliquia, quod eſſe religionis actum nemo negare poteſt.

Nos licet adjicienda non eſſe & ludibrio habenda corpora ſanctorum cum eorum reliquis cenſeamus, ſed honeſte condenda, negamus tamen religioſo cultu colenda, & meritò averſamur ſuperſtitionem, quâ per inſignem fraudem Apoſtolorum oſtentantur reliquiæ mutæ, dum eorum occultantur Scripta, quæ Papatum jugulant, & idololatriam confodiunt.

ARGUMENTA.

1. Quoties in V T. vel Novo defunctorum memorantur exempla, illorum corpora terræ mandata di-

ta dicuntur, sine ulla ostentatione, vel religiosa veneratione. Quin & ipse Deus sepeliviſſe & occultâſſe dicitur corpus Moſis. Deut. 34. 6. ne Iſraëlitæ tanti viri reliquiis ad idololatriam abuterentur. Et valde conſentaneum eſt, non aliam fuiſſe cauſam jurgii inter Michaëlem & Satanam, Jud. v. 9. quàm quòd Satan vellet promi cadaver Moſis; Michaël verò vellet premi & ignorari.

Deut. 34. 6.

Jud. v. 9

2. Chriſtus Matth. 23. v. 29. reprehendit. Phariſæos & Scribas, quòd Prophetarum & Juſtorum ſepulcra ædificabant & ornabant, eorum interim doctrinam contemnentes.

Matth 23. 29.

3. Cultus talis non modò eſt inutilis, exhibitus rebus inanimatis; ſed & idololatricus, & ſuperſtitioſus, qui ſine ſacrilegio deferri non poteſt illis, ſoli quippe Deo debitus.

4. Cultus ille infinitis impoſturis eſt obnoxius. E. g. Tiguri in theca pretioſiſſima, in qua Reliquiæ S. S. Felicis & Regulæ Martyrum repoſitæ credebantur, inventæ ſunt, cùm aperiretur in Reformatione, particulæ aliquot de latere coctili, funiculus item 12. cubitorum longus, & coſtæ nonnullæ felis aut ſimilis animalis, & nihil præterea. Geneva ante Reformationem gloriabatur cerebro Petri, & brachio Antonii, poſtea aparuit cerebrum Petri eſſe pumicem, & brachium Antonii cervi inguen. ſic infinita alia.

§ Λειψανοδηκεία primis Chriſtianiſmi ſeculis ignota fuit, quod patet tum, quod Martyrum & Sanctorum corpora diligentiſſimè ſepeliverint; tum, quòd talis cultûs nulla in vetuſtiſſimorum Theologorum libris mentio occurrat; tum, quòd Pagani noſtris ante 300. annos talem cultum nunquam objecerint, quod fecerunt poſtea. Igitur iſte cultus ſequentibus Seculis ſucceſſivè introductus fuit: Primò cœpti ad ſepulcra Martyrum cœtus Eccleſiaſtici celebrari, & quidem die paſſionis eorum, ad ſolennitatem eorum celebrandam, & imitationem excitandam. Progreſſu temporis ſub Conſtantino M. eſoſ

effossiones & translationes Reliquiarum ex sepulcris obscurioribus ad celebriora fieri cœperunt, quod quidem bona intentione factum, ut nempe Gentilibus, qui etiam Clarorum Virorum corpora magna solennitate ad clariora monumenta transferre solebant, commendabiliorem redderent Religionem Christianam. Mox persuasio hominum animos invasit, martyres, aliosque Sanctos ejus Regionis, urbis & loci, ubi eorum corpora deposita erant, columnas, turres, & præsidia esse. Postea corpora & reliquiæ sanctorum non amplius sub altari condebantur, sed super altare ad venerationem proponebantur, unde ortæ circumgestationes reliquiarum; & quia miracula fiebant ad sepulcra martyrum, præter Deum etiam Martyres, & eorum reliquiæ coli cœptæ sunt.

OBJECTIONES.

1. *Ossa Elisæi tales reliquiæ fuerunt, apud quæ miraculum suscitati mortui editum.* 2. *Reg.* 13 21. Miraculum hoc vaticinii Prophetæ præcedentis de successura Moabitarum irruptione fidem confirmabat; sed cultum religiosum corporis ejus non probat; unde nec ante nec post miraculum, illud quisquam sepulcrum Elisæi invisisse, vel ossa religioso adorationis osculo excepisse legitur. Deinde miraculum istud verum fuit, & omni suspicione falsi vacuum; quod de prætensis miraculorum reliquiis nemo dixerit. 2. Reg. 13.21.

2. *Fimbria Christi sanavit. Matth 9. v. 21.* R. Fimbriæ Christi tactus miraculosæ sanationis symbolum extraordinarium fuit; sed nec hoc nec ullum aliud divinorum miraculorum symbolum à quoquam pro religiosè cultum est. Nec eadem est ratio vestimenti Christi, quo indutus ad divinæ suæ potentiæ demonstrationem uti voluit, & reliquiarum Papisticarum, quæ vel incertæ, vel à Christo vivo separatæ, eandem vim & efficaciam habere non possunt. Matth. 9. 21.

Act. 5. 15. Act. 19. 11.

3. *Umbra Petri. Act. 5. 15. & sudaria ac semicinctia Pauli ægrotos sanabant. Act.* 19. 11. R. Fuerunt extraordinariæ curationis symbola; sed ut propter hoc symbolicum officium adorarentur, nec mandârunt Apostoli, nec à quoquam præstitum constat. An Petrus, qui noluit adorari vivus à Cornelio, jubere voluit adorationem sui cadaveris? vel passurus fuisset, ut coram umbra sua, vel semicinctiis, ad ejus essentiam nequidem pertinentibus, homines procumberent venerabundi.

4. *Cur Jacobus & Josephus morientes jusserunt ossa sua ex Ægypto transferri in Canaan, quàm ut reliquiæ eorum colentur?* R. Neg. Sed Translatio Patriarcharum faciebat ad fidem ipsorum erga Dei promissionem de terræ possessione confirmandam, & Messia in ea nascituro; sed nihil faciebat ad religiosum ossium ipsorum cultum, quæ denuò recondenda & humanda fuerunt: Unde ossa illorum nusquam leguntur adorata, aut osculo excepta vel illata tabernaculo, vel circumgestata per Pompam, vel suppositа altaribus, &c.

5. *Vigilantius ab Hieronymo hæreseos accusatur, quia se reliquiarum cultui opposuit.* R. In hoc iniquè cum ipso egit Hieronymus, Erasmo ipso fatente.

Præceptum secundum.

XL. *Secundo* Præcepto agitur de *simulacris* seu *imaginibus* quibuscunque, *rerum cœlestium, terrestrium & subterranearum*, quas non interdicitur absolutè facere, ad ornatum, artis exercitium, memoriam honestam, & instructionem multiplicem, sed facere *nobis*, ut per eas Deum colamus, atque sic *nos illis in urvemus*. Ubi Deus porrò se describit à *Zelo* justissimo, in puniendis peccatis parentum etiam in liberis corruptis, quo tamen jure non semper utitur. Ezech. 18. v. 4. tum enim Deus ad zelum seu æmulationem pro nomine suo provocatur, cùm præter Deum alii etiam rei divinus honor tribuitur, in quo vera idololatriæ ratio consistit. Describit se porrò Deus à *benignitate sua* in obedientes. Qualem sui

sui descriptionem cùm Deus ad hoc præceptum adjecerit, minimè illud sub N. T. debet deleri, vel ut appendix primi deprimi, uti fit à *Papistis & Lutheranis*. Interdicitur verò in hoc præcepto. 1. Omnis corporalis de Deo conceptus. 2. Omnis communicatio cum idolis, etiam per tolerantiam nimiam. 3. Omnis ἐθελοθρησκεία. 4. Mandatur verò cultus spiritualis, majestati divinæ conveniens. Joh. 4.24.

CONTROVERSIA. I.

De cultu imaginum.

An Dei & SS. Trinitatis, Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum sanctorum imagines cultu Religioso prosequi liceat? Neg. cont. Pont.

Quamvis nonnulli inter Pontificios imaginibus Dei nullum cultum deferri debere pertendunt, sed eas tantùm habendas esse ad historiam, & rerum præteritarum memoriam; Tamen multi alii in diversa abeunt, & sententia eorum communis petenda ex Concilio Trident quod in hoc articulo provocat ad Concilium Nicænum II. Istud verò Concilium anathematizat illos, qui imagines venerandas, non adorandas dicunt. Unde Bell. lib. de imag. c. 21. vult imagines coli non solùm ob prototypum, sed etiam ob seipsas. Contra nos pugnamus sequentibus

ARGUMENTA.

1. Locis expressis. Exod. 20. 40. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, &c.* Lev. 26. 1. *Non facietis vobis idolum, neque sculptile, neque vobis erigetis statuam, vel lapidem figuratum in terra vestra, ut posternatis vos ante eum.* Exod. 20. 40. Lev 26. 1.

Exc. 1. *Præceptum est juris positivi, quod Judæos tantùm obligavit, non verò naturalis, quo omnes obstringantur.* R. Contrarium testatur. 1. Finis præcepti, qui est juris perpetui, nim. ut verus Deus pu- Exc. 1.

rè absque omni idololatria colatur 2. Repetitio facta non semel in N. T. post abrogatam Legem ceremonialem. 1. Joh. 5. 21. *Filioli, cavete vobis ab idolis*; & sæpius in Epistolis ad Corinthios. 3. Præcepta est naturâ notum, unde Gentiles ex eo redarguit Paulus Act. 14. & 17. Rom. 1. quod confirmatur ex historia multarum gentium, quæ imagines admittere noluerunt.

1. Joh. 5. 21.

Exc. 2. Exc. 2. *Agitur de idolis quæ sint rerum non existentium, qualia erant falsa Gentium Numina, non verò de imaginibus, quæ sint rerum existentium. Ideò* פסל *vertendum per* εἴδωλον, *non verò per* εἰκόνα. R. Inane hoc est effugium. 1. Quia vox פסל de quovis simulacro dicitur, unde à 70. redditur modò per εἴδωλον, ut apud Exodum, modò per γλυπτὸν, ut Deut. 4. 16. & 5. 8. modò per εἰκόνα. Jes. 40. 18 20. 2. Vulgata versio Deut. 4. 16. hanc distinctionem respuit, quum reddit *sculptam similitudinem, aut imaginem masculi.* Et Jes. 40. 18. *quam imaginem ponetis ei?* 3. Gratis fingitur distinctio inter εἴδωλον & εἰκόνα, quia in usu Theologico *idolum* sumatur ut plurimùm in malam partem, imago verò in bonam, pro qualibet repræsentatione; tamen in usu Grammatico ejusdem sunt significationis. Et apud Ciceronem *imago* & *idolum* eo tantùm differunt, quòd alterum Græcum, alterum Latinum est. Ita passim apud Diodorum, Polybium, Plutarchum, Regum & Imperatorum statuæ εἴδωλα vocantur. 4. Quamvis in usu hodierno idolū strictiùs, imago latiùs sumatur, ut omne idolum sit imago, sed non omnis imago idolum, nisi quum illi aliqua relatio divinitatis accedit, sive quoad repræsentationem, sive quoad cultum. Nunquam tamen inter se distinguuntur sensu Pontificio, quasi idolum esset tantùm rerum non existentium, imago vero existentium. Nam in Scriptura idola dicuntur imagines veri Dei, ut vitulus aureus *idolum* vocatur. Act. 7. 41. & ejus cultores idololatræ, quod tamen ad verum Deum

Deum repræsentandum fuit formatum. Ita idolum Micæ. Jud. 17. & vituli Jeroboami. 1. Reg. 12. 28. 3. In Lege Deus prohibet imagines non tantùm rerum falsarum, sed etiam existentium, sive in cœlo, sive in terra. &c. Et pleraque gentium idola rerum verè existentium fuerunt imagines, astrorum, hominum, animalium.

2. Cultus religiosus imaginum est idololatricus. Nam idolum est omnis imago religionis causâ effecta; Is ergo colit idola, qui eorum imaginibus procumbit, & operi manuum suarum honorem habet. Jes. 2. 8. vel eas per se quolibet religioso cultu propriè dicto, qui quocunque nomine veniat, soli Deo debetur, adorat.

Exc. *Non coluntur imagines per se, tanquam Dii, quod esset idololatricum, sed tantùm relatè ad prototypum, vel prototypus in ipsis.* R. 1. Etjam Ethnici seipsos excusârunt. 2. Qui imagines non per se quidem coluerunt, sed in imagine prototypum, idololatræ dicuntur. Israëlitæ vitulum aureum non putabant Deum esse; Quis enim arbitretur eos ideò hebetes fuisse, ut crederent opus manuum suarum fuisse Deum illum, qui eos eduxerat ex Ægypto? sed tantùm habuerunt in animo ejus simulacrum sibi fingere, ut verum Deum in hac imagine colerent, teste ipso Aarone, qui festum huic idolo consecratum vocat festum Jehovæ. Exod. 32. 5. Et tamen Israëlitæ per vitulum aureum Deum colere volentes, dicuntur idololatræ. Eadem ratio est duorum vitulorum à Jeroboamo erectorum in Dan & Bethel. 1. Reg. 28. Et idoli Micæ. Jud. 17. 3. quod Jehovæ fuit sanctificatum, & cujus sacerdos describitur ut sacerdos Jehovæ. c. 17. & 18. Exc.

3. Si imagines religiosè coli possent, hoc fieret vel *propter se*, vel *propter exemplar*, sed neutrum; Non *propter se*, quia sunt infra dignitatem hominis, res inanimatæ, phantasiæ artificis subjectæ; Unde toties simulacrorum cultus vetatur, quia sunt opus manuum hominum, quæ *os habent, & non*

loquuntur, oculos, & non vident; aures, sed non audiunt. &c. Ps. 115. 4. 5. *Pudefiat omnis conflator sculptili; nam falsum est fusile ejus, nec spiritus est in ullo eorum.* Jer. 10. 14. Væ illi, qui dicit ligno, expergiscere, evigila, lapidi silenti, &c. Habac. 2. 18. 19. Non *propter exemplar*, vel Deum, vel sanctos. Nam Deus in imagine, in qua nomen suum non posuit, coli non vult, & in imagine materiali non potest repræsentari. Sancti verò nec per se, nec in imagine colendi sunt.

Ps. 115. 4. 5.

4 Imaginum cultus incognitus fuit in Ecclesia Christiana primis quatuor seculis. Quod patet tum ex Concilio Elibertino, ubi picturæ in Ecclesiis rejiciuntur, tum, quia Patres cultum imaginum passim Paganis objiciunt, tum, quia gentiles defectum altarium & simulacrorum Christianis ut magnam impietatem objiciunt, tum, quia varii ex Patribus artem pictoriam absolutè rejecerunt. Cùm verò post quartum seculum, sub initium quinti *Paulinus* Episcopus Nolanus, & *Severus*, Bituricensis Episcopus, picturas quasdam historicas, commonitorias, ornantes, curaverint in basilicis faciendas, mox cultus earum invasit, unde initio. 6. Seculi *Serenus*, Massilienſis Episcopus, & *Gregorius I.* Romanus hanc superstitionem removere voluerunt, ille eas tollendo penitùs, iste populum monendo ad memoriam tantùm utiles esse. Sensim tamen rediit illarum cultus, contra quem varia Decreta ab Imperatoribus facta sunt; ut: A Leone III. Isaurico Ann. 726. à Constantino Sexto Caballino dicto Copronymo, ejus filio, qui in Synodo Constantinopolitana Oecumenica, congregatis 338 Episcopis decretum contra imaginum cultum fieri curavit. Ann. 754. A Christophoro, & Nicephoro Imperatoribus, Ann. 775. à Leone IV. Ann. 780. Licèt verò Irene, Leonis IV uxor rerum in oriente potita, impubere filio, imagines restituere fategerit, congregata Niceæ Synodo generali, quæ earum cultum contra Constantinopolitanam sancivit.

Anno

Anno 787. Multi tamen Imperatores in Oriente se opposuerunt; imprimis in Occidente *Carolus Magnus*, qui non modò peculiari libro, sub titulo *Capitularis Caroli Magni* eruditissimè cultum imaginum impugnavit; sed etiam Synodum Francofurti indixit, Ann. 794. quæ Nicænum II. damnavit. Quod fortiùs confirmatum fuit in Synodo Parisiensi, à Ludovico Pio, Caroli filio, Ann. 825. Non etiam omittendum, quòd ante Concil. Trid. multi Pontificij imaginum cultum rejecerint, ut: Guil. Durandus, Episcopus Mimatensis: Joh. Billet, Theologus Parisiensis, Gerson, Biel. &c. Imò durante Concilio Sebastianus, Elector Moguntinus Synodum Provincialem habuit contra imagines. Eò pertinet, quod Catharina Medicea, Galliæ Regina, Ann. 1561. ad Pium IV. literas dedit, quibus petiit, ut imaginum cultus tolleretur. Et ejusmodi plura.

5. Ipsi Pontificii dissentiunt circa imaginum cultum. alii enim volunt adorandas esse propriè & per se, ut terminent in se adorationem, alii analogicè, impropriè & reductivè ad prototypum; alii cultu eodem cum prototypo, alii diverso & inferiori: Quotusquisque verò est ex plebe, qui has distinctiones ritè intelligat, ut per abstractionem mentis, dum procumbit coram imagine, non proprium ullum cultum, sed relativum & analogicum illi exhibeat, vel cultum tantùm inferiorem cultui prototypi ipsius?

OBJECTIONES.

1. *Cherubini, & serpens æneus fuerunt ejusmodi imagines, cultûs gratiâ erectæ.* R. Neg. Aliud est symbolum, emblema, & typus rei alicujus, quomodo serpens æneus typus fuit Christi; aliud verò imago. 2. Nec Cherubini, nec serpens æneus adorati sunt; Quoad Cherubinos, positi erant extra conspectum populi, supra arcam, in Sancto Sanctorum. Quoad serpentem æneum, tantum

abest, ut religiosè coli debuerint, ut etiam dejectus sit & contritus ab Ezechia Rege, cùm colere illum
2. Reg. 18. 4. Judæi inciperent. 2. Reg. 18. 4.

2. *Paulus. Gal.* 3. 1. *dicit: Christum fuisse ante oculos Galatis depictum.* R. Non efformatione pictoris vel statuarii, sed prædicatione Evangelii, per quam exhibetur nobis ut crucifixus.

3. *Honor imaginis transit ad prototypum & exemplar.* R. Si id ipse instituerit, qui exemplar est: sin verò prohibuerit imaginem sibi fieri, aut eam honorari, injuriâ afficitur.

CONTROVERSIA. II.

De formatione imaginum.

An cultus tantùm, annon etiam formatio & usus imaginum religiosarum in locis sacris præcepto secundo sit prohibitus? Affirm. cont. Lutheranos.

Lutherani cultum quidem imaginum aversantur, sed tamen imaginum efformationem & usum in locis Sacris tanquam legitimum, si non ad cultum, saltem ad historiam, & rerum gestarum memoriam propugnare conantur.

Nos non damnamus imagines *historicas* rerum gestarum, vel virorum magnorum, vel *Symbolicas*, quibus virtutes & vitia repræsentantur, vel *politicas*, quæ monetis imprimuntur; Non etiam negamus, licere creaturas & rerum gestarum historias depingere, ornatûs, vel oblectationis vel institutionis gratiâ; Facilè etiam concedimus licere imagines virorum Sanctorum domi habere, ad piam eorum recordationem, & imitationis exemplum. Sed rejicimus *imagines sacras & religiosas*, quæ ad pietatem excitandam aliquid conferre existimantur; imagines item metaphoricas Dei, & ipsius Trinitatis, easque in locis sacris collocatas, ad commonefaciendos fideles, & ciendos eorum affectus, quod Lutherani cum Concilio Francofurtensi statuunt: Nos negamus.

ARGU-

ARGUMENTA.

1. Deus in secundo præcepto vetuit non tantùm colere, sed etiam facere imagines.

EXC. 1. *Intelliguntur imagines, quibus homines Essentiam Dei conantur exprimere, non autem, quibus vel Deus vel Sancti in apparitionibus repræsentantur.* R. Imò nulla foret hoc prohibendi necessitas, quia nemo est tam insanus, ut per symbolum aliquod externum spiritualem Dei essentiam repræsentare velit. Exc. 1.

Exc. 2. *Notantur tantùm imagines falsorum Deorum.* R. Imò de vero non præsentando per ipsum Mosen luculenter exponitur. Deut. 4. & à Deo ipso. Jes. 40. 18. ut infra videbimus: Hinc Israëlitæ Deum imagine vituli repræsentantes, graviter reprehensi & puniti sunt Exod. 32. Exc. 2.

2. Deus ut ἄπιος & ἀόρατος nullâ imagine potest repræsentari. Jes. 40. 18. *Cui assimilabitis Deum fortem, & quam similitudinem ponetis ei?* quò Paulus respicit. Act. 17. 29. *Progenies Dei cùm simus, non debemus existimare auro & argento, aut lapidi, sculpturæ artificis & excogitationis hominum numen esse simile.* Unde Deus in promulganda Lege nullam sui similitudinem exhibere voluit, ut populus ab omni ejus imagine sibi abstinendum esse tanquam re illicitâ, imò & impossibili, intelligeret. Deut. 4. 15. *Quapropter cavebitis vobis ipsis valde, nam non animadvertistis ullam similitudinem quo die allocutus est vos Jehova; &c. ut non corrumpatis vos, & faciatis vobis sculptile similitudinem ullius simulacri formam maris aut fœminæ. &c.* Quod Apostolus in Gentilibus carpit. Rom. 1. 23. *Qui mutárunt gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium.* Jes. 40. 18. Act. 17. 29. Deut. 4. 15. Rom. 1. 23.

3. Imagines in locis Sacris erectæ conjunctæ sunt cum idololatriæ periculo; Licèt enim non colantur imagines à Lutheranis, possunt tamen Pontificios

tificios in errore suo confirmare, Judæis & Muhammedanis scandalo esse, maximè periculum creare hominibus plebejis, qui ad superstitionem naturâ proni, ad cultum earum ipsâ loci reverentiâ moventur.

OBJECTIONES.

1. *Deus visibili formâ apparuit; quid ergo prohibet illum sic pingi?* R. Neg. 1. Quia idem Deus, qui ita apparuit, severè tamen prohibuit, ne ullam sui imaginem Israëlitæ fabricarentur. 2. Potuit Deus sibi facere sermonem, corpora, & symbola, quibus singularem suam præsentiam testaretur; non tamen propterea homo potest Deo facere imaginem & statuam, in qua se homini exhibeat. 3. Species illæ corporeæ in visione tantùm fuerunt exhibitæ, quæ non essentiam Dei, sed opera, externamque gloriam aliquatenus adumbrarent, & quidem extraordinariæ, non ordinariæ, temporales non perpetuæ, non palam omnibus propositæ, sed huic vel illi, maximè in spiritu oblatæ; nihil ergo cum imaginibus commune habent.

2. *Scriptura Deo tribuit membra humana. E. potest pingi.* R. Hisce phrasibus Scriptura metaphoricè loquitur de Deo, ad captûs nostri modulum, non verò speciem ejus visibilem quasi veram & propriam fingit, & omnium oculis publicè subjicit.

3. *In Templo Hierosolymitano fuerunt imagines?* R. A figuris Templi Hierosolymitani ad imagines Christianorum non valet consequentia; quia illæ fuerunt præceptæ, istæ non; illæ typicæ impletæ in N. T. hæ non; illæ positæ ferè extra populi conspectum, quod de istis dici non potest.

4. *Imagines sunt libri idiotarum.* R. Imò sunt doctores vanitatis & mendacii. Jer. 10. 8. & Habac. 2. 18. 2. Alius est liber omnibus, tam peritis quàm imperitis consulendus, S. Scriptura. 3. Malè actum fuisset cum Judæis, quibus istos libros denega-

negavit Deus, quibus tamen ut simplicioribus magis erant necessarii.

5. *Imagines movent ad pietatem.* R. Non imagines, sed Dei præsentia & majestas, & mysteriorum Sacrorum excellentia.

CONTROVERSIA. III.

An vel lignum, vel signum crucis coli, vel adorari debeat? Neg. contra Pontif.

Crux non adoranda.

Multiplicem etiam Pontificii idololatriam committunt circa adorationem crucis, quæ publico & solenni ritu invocatur in Hymno, qui die Veneris ante Pascha pronunciatur in ejus adoratione, dum enim sacerdos detegens crucem ait: *Ecce lignum crucis*, & chorus respondet, *venite adoremus.* Oratio ad ipsam dirigitur, *ô crux ave, spes unica hoc passionis tempore, auge piis justitiam, reisque dona veniam. Sola digna fuisti ferre sæcli pretium*, &c. Huic idololatriæ opponimus sequentia

ARGUMENTA.

1. Eadem quæ contra cultum imaginum in genere.

2. Si cóli debuisset, Apostoli custodivissent; quod non fecerunt.

3. Nemo scire potest, quodnam sit lignum crucis; committitur ergo idololatria.

4. Crux in qua Christus passus est, non magis coli debet, quàm homines, à quibus passus est.

OBJECTIONES.

1. *Crux sanctificata est per contactum corporis Christi.* R. Non magis quàm labia Judæ, & manus militum, qui ei colaphum impingebant.

2. *Primi Christiani adorarunt crucem; Constantinus M. & Helena ejus mater, quæ illam mirabiliter invenit* R. Neg. Nam. Licèt Christiani signo crucis in aëre certo tantùm digitorum motu formato

mato ante Constantinum M. jam usi legantur, hoc non factum ulla lege Scripturæ, sed sola consuetudine; nec hoc signum adhibebatur ut adorandum, vel ut operativum ex opere operato, ut pertendit Bell. sed tantùm ut signum discretivum, & thesseram, quâ se invicem Christiani internoscerent. 2. Si Constantinus M. visione cœlesti quæ victoriam in signo crucis portendebat, cum his verbis ἐν τούτῳ νίκα, permotus perhibetur, ut Labarum in formam crucis conficeret; & si Helena ejus mater lignum crucis dicitur apud Hierosolymam invenisse, An. 326. quod quàm suspectum esse debeat, vel solum silentium Eusebii docere potest; Non propterea cultus ullus cruci redditus legitur. Si verò exinde crucis imagines paulatim introductæ sunt in oratoria Christianorum, repugnantibus licèt multis piis vitis, non erant adhuc adorationis objecta, sed fidei Christianæ symbola, donec subsecutis temporibus, & potissimùm circa Seculum 8. in Pseudo-Nicena Synodo sub Irene cultus iste sanctus est.

3. *Signum in fronte. Ezech.* 9. 4. *Apoc.* 7. 3. *est signum crucis.* R. Id purum putum est figmentum, ת thau non refert crucem.

Tertium præceptum.

XLI. Præceptum *tertium* vetat *sumere nomen Dei* לשוא *in vanum*, Exod. 20. 7. Nomen verò Dei est id omne, quo nobis innotescit, & quo se nobis patefacit, significat, ut sunt Nomina Dei, attributa verbum Dei, opera, & signa, seu Sacramenta. Hoc verò nomen assumit *in vanum*, qui de nomine tali cogitat, loquitur, scribit, vel facto exprimit aliquid leviter, falsò, minùs castè & reverenter, & quod θεοπρεπὲς non est. Huic præcepto addita est comminatio, quæ per *non insontem habere* significatur, quod gravissimam pœnam innuit: Nam si *beatus is est, cui peccatum remittitur, non imputatur* Ps 32. 1. 2. miser certè est, quem Deus non absolvit, & cui peccatum imputat?

XLII. Usus

XLII. Usus nominis divini decens se exerit 1. In professione veræ religionis. Matth. 10. v. 32. In cultu Dei publico & privato. 3. In juramento legitimo.

CONTROVERSIA.

Juramenta sunt licita.

An homini Christiano liceat jus jurandum jurare; seu necessitate urgente Deum testem invocare? Affirm. contra Mennonit.

Anabaptistæ juramenti infensissimi hostes sunt, & docent: Juramentum quidem in V. T. in usu fuisse, sed non aliter, quàm libellum repudii. In Novo Testamento autem juramentum invocationem nominis divini, vel Religionis speciem neutiquam dici posse, & juramento nunc rem aliquem confirmare, velle, idem esse, ac si quis cum Judæis sacrificare vellet: Christianis nihil aliud licere, quàm *Ita* & *Non*. Alii verò ex Anabaptistis, qui *Mennonem* sequuntur, statuunt, quòd quidem juramentum præstari possit in rebus, quæ veritatem, & proximi ædificationem concernunt, non autem in iis, quæ politica & temporalia spectant. Nos contrarium probamus.

ARGUMENTA.

1. Laudatur in V. T. tanquam bonum & sanctum. Deut. 6. 13. *Jehovam Deum tuum timeto, & ipsum colito, ac per nomen ejus jurato.* Jerem. 4. v. 1. *Jures, vivit Jehova, verè, & justè.* Deut. 6. 13. Jer. 4. v.

2. Prædicitur id à populo in N. T. sanctè præstandum. Jes. 45. v. 23. *Per me juravi, &c. mihi incurvatum iri omne genu, juraturam omnem linguam.* Et cap. 65. v. 16. *Qui juraturus est, juret per Deum firmi.* Jes. 45. 23. cap. 65. v. 16.

3. Exemplo sunt in N. T. Rom. 1. 9. *Testis mihi est Deus.* 2. Cor. 1. v. 23. *Ego testem Deum invoco in meam animam.* Gal. 1. v. 20. *In conspectu Dei testor, me* Rom. 1. 9. 2. Cor. 1. 23. Gal. 1. 20.

Apoc. 10. 6. *me non mentiri.* Apoc. 10. 6. Angelus juravit per eum, qui vivit in secula seculorum.

Heb. 6. 6. 4. Jus jurandum etiam in N. T. proponitur ut *finis contradictionis.* Heb. 6. 16,

1. Thess 5. 27. 5. Adjuratio, sive obligatio sub juramento licita est. 1. Thess. 5. 27. *Adjuro vos per Dominum.*

OBJECTIO.

Matth. 5. 34 Jac. 5. 12. *Matth.* 5. 34. *Jac.* 5. v. 12. *Ne jurate omninò.* R. Hoc non absolutè intelligendum, sed secundùm quid, de juramentis temerariis, & levibus, vel conceptis per creaturas, quod addita exegesis clarè evincit, quum ait, *non jurandum esse omninò, nec per cœlum, nec per terram,* &c. Si verò omnia juramenta proscripta voluisset, addere debuisset, *nec per Deum.*

Inst. *Additur: Sermo vester sit etiam etiam, non non.* R. Christus non loquitur absolutè & universaliter de omni sermone, aut de praxi extraordinaria, sed de familiari colloquio & per illa verba sermonis simplicitatem, veritatem, constantiam & fidem commendare vult.

Juramenti conditiones. XLIII. Juramenti legitimi conditiones Deus ipse definivit, præscribens: *Et jurabis: Vivit Dominus, in veritate, judicio & justitia:* Jerem. 4. 2. Conditiones igitur sunt. 1. Ut fiat in nomine *Jehovæ viventis.* 2. *In veritate,* i. e. animo rationis compote, deliberato, & verbis claris atque simplicibus 3. *In judicio,* ut jurans cum animo suo seriò expendat & dijudicet, tum juramenti religionem & gravitatem, tum vocationem ad jurandum, ab eo factam, qui judiciis præsidet. 4. *In justitia,* eo modo, qui in verbo Dei præscribitur, eumque in finem, ut glorificetur, & salus Ecclesiæ, civitatis, singulorum, promoveatur.

CON-

CONTROVERSIA.

An juramentum per Creaturas sit licitum? Neg. cont. Pontif. Juramenta per Creaturas.

ARGUMENTA.

1. Juramentum ad solum Deum debet referri, tanquam actus λατρείας: *qui juraturus est, juret per Deum firmi.* Esaj. 65. 15. 2. Damnantur juramenta concepta per eos, qui non sunt Dii. Jerem. 5. 7. *jurant per eos, qui non sunt Dij.* 3. Natura juramenti hoc evincit, quod est invocatio Dei testis, tum conditiones requisitæ in objecto, omniscientia, omnipotentia, omnipræsentia, quæ in nullam Creaturam cadunt.

OBJECTIONES.

1. *Sancti per animam jurârunt.* 2. *Cor.* 1. 23. R. Paulus dicit: *Ego testem invoco Deum in animam meam*: ubi expresè invocationem dirigit ad Deum non ad animam; animæ verò mentionem facit tanquam subjecti vindictæ, q. d. Deus animadvertat in animam meam, si mentior. 2. Cor. 1. 23.

2. *Josephus per vitam Pharaonis juravit Gen.* 42. 15. R. Ex verbis Josephi invictè colligi non potest, illum juramentum præstitisse, sed verba ejus potuerunt esse gravis solummodò obtestatio, q. d. quàm certò Pharao vivit, tam certò. &c. Si autem juramentum fuit, & Joseph pro more Ægyptiorum per vitam Pharaonis juravit, tum hæc fuit Josephi infirmitas, quam sequi non oportet. Gen. 42. 15.

3. 1. *Tim.* 5. 21. *obtestor in conspectu Dei, & Domini Jesu Christi, & electorum angelorum.* R. Paulus non præstat juramentum, sed Thimotheum graviter obtestatur. ut quas ipsi regulas præscripsit, de exhortandis Viduis, Presbyteris, &c. sanctè servet, nec pro favore agat. Quando in obtestatione illa angelos Deo & Christo jungit, id non fit, quasi angelis eundem honorem tribuat, sed quia illi in Ec- 1. Tim. 5. 21.

clesia præsentes sunt, & bono ordine delectantur. 1. Cor. 11. 10. Obtestatur igitur Paulus. 1. *Per Deum*, utpote in cujus conspectu omnia geruntur, qui omnium corda & actiones novit, quare monere vult Thimotheum, ut in judicando, castigando & monendo ita se gerat, ur semper Deum præsentem cogitet. 2. *Per Jesum Christum*, cujus Thimotheus minister erat, à quo mandatum accepit arguendi omnes, amicos, inimicos, potentes, impotentes. &c. 3. *Per angelos*, qui semper nobis adsunt spectatores omnium operum & actionum nostrarum, nostrique ministri sunt.

4. *Deus repræsentatur in Creaturis*. R. Non tamen iis insunt perfectiones divinæ & infinitæ, quæ hîc requiruntur.

Juramentũ quando obliget?

XLIV. Juramenti legitimi ea vis est, ut jurantem ad verum faciendum id, quod asseruit vel promisit, obliget. Talis verò obligatio non stringit. 1. Si res promissa mala fuerit; nam juramentum non debet esse vinculum iniquitatis: ita non fuit obligatorium juramentum Davidis, jurantis se ferro deleturum universam Nabalis domum, ob negatum commeatum 1. Sam. 25. Herodis, promittentis fœminæ impurissimæ Caput Johannis Matth. 14. 7. Judæorum, qui in cædem Pauli conjurârunt. Act 23. Hujusmodi juramenta si observentur, augent reatum, quia hoc modo propositum malum autoritate Dei firmatur. 2. Eadem ratio est, si is, qui promissionem unicè petiit, remittat, vel si quis animi votum omni studio exequatur. &c. Contra juramentum obligat 1. Etiamsi nobis damnum ex re præstanda futurum sit, quò pertinet locus Psal 15. 4. *qui jurat* לְהָרַע quod plerique reddunt, in *damnum* vel *malum* scil. suum, *& non mutat*, i. e. qui damnum potius pati vult, quàm fidem juratam fallere, *is habitabit in monte Domini*. 3. Obligat etiam juramentum, etiamsi fraus post juramentum animadvertatur: ita, quamvis Israë-

litæ

litæ cum Gibeonitis juramentum sanciverunt, dolo decepti, tamen bona fide impleverunt: Cùm verò Saul elapsis jam à fœdere 100. annis quosdam à Gibeonitis occidisset, fame, & suspendio 7 filiorum Saulis hoc peccatum expiari debuit. 2. Sam. 21. &c. 4. Juramenti obligatio etiam erga hostem & hæreticum valet: non enim is cui juratur, sed is per quem juratur, respici debet. Quam obligationem tollunt Pontifices Romani, subditos à juramento fidelitatis erga Principes excommunicatos liberantes, & illorum asseclæ, imprimis *Jesuitæ*, qui hæreticis fidem servandam esse nolunt, quam impietatem Concilium Constantiense sancivit, & in Johanni Husso & Hieronymo Pragensi executioni dedit, hanc autem sequentia argumenta convellunt. [1.] Infidelibus fidem jurare *licet*: Ergò & fidem servare. Patet Exemplis Abrahami, fœdus pangentis cum Abimelecho Gen. 21. & Isaaci, c. 26. & Israëlitarum erga Gibeonitas Jos. 9. 15. [2.] Deus talia *perjuria* punivit in filiis Jacobi contra Sichemitas, Gen. 34. & 49. in Saule propter Gibeonitas, 2. Sam. 21. in Sedechia adversus Nebucadnezarem. 2 Chron. 36 Ezech. 14 17. in Uladislao Poloniæ Rege adversus Amurathem Turcam, in Rodolpho Suevo contra Henricum IV. imperatorem. [3.] Connubia cum infidelibus solvenda non sunt propter infidelitatem & hæresim. 1. Cor. 7. 13. 14 Ergò nec alia pacta, quia utrobique intervenit religiosa sponsio. [4.] Fides jurata hostibus servanda, naturæ & gentium jure. At hæretici non deteriores sunt hostibus.

XLV. Abusus nominis divini locum habet. 1. In *Dejeratione*, cùm quis contra legem Dei, non ex judicio, sed temerè & sine legitima causa, multùm & frequenter jurat. 2. *Iniquum juramentum*, quod de re impossibili vel illicita juratur. 3. *Perjurium*, quo homo contra legem Dei & naturæ juratò falsum pro vero asserit, vel id, quod præmisit, implere non intendit, vel saltem non implet. *Male-*

Dejeratio juramentum iniquum perjurium.

dictio veniet ad domum jurantis mendaciter. Zach. 5.4. *Ero testis velox perjuris.* Mal. 3. §. 4. Nomen Dei in vanum sumi potest etiam circa ejus nomina, tum attributa, tum opera, Providentiæ imprimis, quo etiam abusus *sortis* refertur, quæ petitio est decisionis divinæ in re merè casuali, de qua Solomon. Prov. 16. 33. *Sors conjicitur in gremium, à Jehova autem est judicium ejus.* Cujus etiam usus in N. T. esse potest, non vel in consultatione, vel in divinatione, sed in *divisione*, cùm aliter dubitatio, quid cuique in hæreditate, bonis, honoribus, oneribus, periculis, &c. tribuendum sit, tolli non potest. *Sortes* verò *ludicræ*, aleares & semi-aleares probari non possunt, quia res sancta, cujus judicium à divina providentia expectatur, lusu & joco, à quo votum cordis temerarium rarò abest, tractari non potest. 5. Abusus nominis divini quoque est in omnibus artibus magicis & idololatricis, qualis est *ars exorcistica*, qua aquâ, ut vocant, benedictâ, signo crucis, invocatione Sanctorum, diaboli ex obsessis expelli dicuntur, contra consilium Christi, Matth. 17. 21. Hoc genus dæmoniorum non egreditur, nisi per precationem & jejunium: & mera est magia, in verbis & herbis virtutem supernaturalem collocare. 4. Supremus verò apex profanationis nominis divini est *Blasphemia*, quæ est assertio quævis, vel factum contumeliosum contra Deum, quo ejus perfectioni, majestati vel bonitati derogatur. Et est vel *positiva*, quæ contumeliosè de Deo asserit quod ei non convenit, vel *negativa*, quæ negat de eo quod ei convenit. *Directa* & *immediata*, quæ in Deum ipsum, & *indirecta* & *mediata*, quæ in instituta & opera Dei, Sacramenta, Sanctos, &c. evomitur. *Simplex*, quæ ex ignorantia, consuetudine, imitatione, scurrilitate, subita perturbatione, evomitur, & *affectata*, eaque duplex, una quæ sub forma imprecationis & comminationis concipitur, altera, cùm id docetur, quod blasphemiam involvit, quæ *hæretica* insigniri solet.

Sors.

Exorcismus.

XLVI. Quarto Præcepto Deus exposuit, quem diem cultui suo publico postulet? *Septimum.* De Sabbatho.

XLVII. Adeoque quartum præceptum agit de *Sabbatho*, ita dicto à שבת *quiescere*, vel *cessare ab opere*. *Sabbathi* verò nomine venit non tantùm dies septimus cujusque hebdomadæ, quem Deus quiete sua à novarum specierum creatione sanctificavit, sed & omnia festa solennia Judæorum. Ita festum expiationis Sabbathum vocatur. Lev. 23. 32. Sic etiam primus ac ultimus dies cujusque festi, quod plures dies durabat, dicitur Sabbathum, quia ambo ex æquo solennes erant. Quò pertinet Sabbathum δευτεροπρωτον, de quo Luc. 6. 1. *Secundò-primum* sic dictum, sive quòd proximè post solenne Paschatis sequeretur, quòd sit ἀπὸ τῆς δευτέρας πρῶτον, *primum à crastino Paschatis*, in computo Pentecostes; sive quia erat ultimus dies festi, qui ut ordine erat Sabbathum posterius & secundum, ita dignitate erat perinde primum aut magnum, sicut primus dies festi, q. d. primum secundariò repetitum. Sabbathum etiam sumitur pro ipsa Septimana, quam claudit dies septimus Luc. 18. 12. Νηστεύω δὶς τῶ σαββάτω; & μία σαββάτων. 1. Cor. 6. ponitur pro primo die septimanæ. Vox Sabbathi. Luc. 6. 1.

XLVIII. Præceptum IV. de Sabbatho est partim morale, partim Ceremoniale. *Ceremoniale* in tribus spectari potest. 1. *In diei septimi designatione*, qui, ut mutatus est in Nov. Test. ceremonialis debuit esse. 2. *In sanctificatione* istius diei strictâ ac rigidâ ejus observatione à vespera ad vesperam, tum *privativâ*, per cessationem omnis operis servilis, secundùm quam nec focum accendere, nec cibum parare, nec ambulare liceret, tum *positivâ*, in operum variorum ceremonialium exercitio, partim communium aliis diebus, qualia erant: Sacrificium juge, & circumcisio, partim propriorum hujus diei, singularia puta sacrificia illius diei pro tota Ecclesia, & duo agni anniculi, & duæ decimæ similæ oleo perfusæ. Num. 28. 8. 9. & panes propositionis, Præceptum quartum partim morale, partim ceremoniale.

qui singulis Sabbathis debebant apponi in Templo. Lev. 24 7. 8. 3. *In typica istius significatione*, ad adumbrandam sanctificationis gratiam, & ex ea quietem spiritualem & cœlestem in Christo. Col. 2. 16. 17. *Morale* in tribus etiam versatur. 1. *In indictione publicorum conventuum* ad Deum colendum certo & definito aliquo tempore & die. 2. *In Sanctificatione ipsius diei*, tum *privativâ*, per cessationem ab operibus ordinariæ vocationis, ut sacris meditationibus, & cultui divino vacare liceat, exceptis tamen operibus charitatis & necessitatis hæc autem ἀνεργεσία per se moralis non est, quia otium Deo non placet, nisi quatenus laborum remissio corporis valetudini necessaria est, moralis tamen est ratione finis moralis & religiosi, quatenus à religioso cultu impedimenta removet, tum *positivâ*, per solennem & publicum Dei cultum in congregatione Ecclesiæ. 3 *In sublevatione servorum & jumentorum*, quorum rationem haberi voluit Deus, ne continuato opere fatiscerent, & ut ipsi servi etiam sacris operam dare possent.

CONTROVERSIA. I.

Præceptum 4. non est totum morale

An præceptum IV. sit simpliciter morale? Neg.

Affirmativam tuentur Judæi, ad quos accedebant olim Ebionitæ, Cerinthiani, Apollinaristæ, & alii, communi nomine *Sabbatharij* dicti, qui diem septimum non minus nunc, quàm olim sanctificari volebant; à quibus non sunt alieni, qui etiamnum hodie præceptum hoc absolutè morale esse pertendunt, ut cætera præcepta Legis moralis, adeòque perpetuò observandum. Contra sunt

ARGUMENTA.

1. *Contra Judæos.* Nam 1. Præcepta moralia strictè sic dicta sunt de lege naturæ, quæ principium habent in ipsa natura, & per se faciunt ad bonos mores,

mores, adeòque juris sunt æterni ac immutabilis. Talis verò non est determinatio septimi diei, quippe quæ sive considerata *in se*, nec bona nec sancta est, sive *comparatè* non melior determinatione alius diei, nisi ob authoritatem solam præcipientis. 2. Ex ipso præcepto, in quo præscribitur determinatio cultûs publici ad diem septimum, quæ cum mera sit temporis circumstantia, eo ipso mutabilis censenda, adeòque ceremonialis & positiva, non moralis. 3. Ex fine præcepti. Quia inter alios fines habuit etiam rationem signi & typi, quod ideò suo tempore abrogari debuit. *Signi* quidam, dum vocatur signum fœderis inter Deum & Israëlitas initi. Exod 31. 13. Ezech. 20. 12. 20. &c. Signum non *indicativum* tantùm *gratiæ præsentis*; sed & *obsignativum futuræ*. *Typi* verò, quia dicitur cum cæteris ceremoniis umbra futurorum. Col. 2. 16. 17. adumbrans duplicem fidelium quietem, quam in Christo obtinent, tum *spiritualem*, tum *cœlestem*. 4. Quia à Prophetis sæpe Sabbatha annumerantur reliquis festis & ceremoniis Judæorum.

2. *Contra Christianos.* 1. Quia ceremonialia omnia & typica per Christum sunt sublata. E. & id quod ceremoniale in Sabbatho. Tale quid autem in eo dari Christus testatur, dum eodem ordine illud censet, quo Ceremonias alias legales, qualis est institutio de panibus propositionibus, & sacerdotum λειτουργία in Templo. Matth 12. 3. 4. 5. 2. Quia Dominus testatur. Marc 2. 27. 28. *Sabbathum factum propter hominem, non hominem propter Sabbathum, & filium hominis esse Dominum Sabbathi*; adeòque illius sanctionem alius naturæ esse à præceptis aliis, obnoxiam etiam filio hominis, qui ejus abrogandæ potestatem habeat, respectu ejus quod est merè positivum, quod de aliis dici nequit. 3. Ex verbis Apostoli. Col. 2. 16. 17. *Nemo vos judicet in cibo; parte festi, vel novilunij, vel Sabbathorum, quæ sunt umbra futurorum; Corpus autem Christi.* Ubi per Sabbatha non intelliguntur alia festa Judæorum;

Marc. 2. 27. 28.

Col. 2. 16. 17. Exc.

quia h. l. festa expressè distinguuntur à Sabbathis. 4. Ab absurdo : si præceptum hoc est ex omni parte morale : E. obligamur adhuc hodie sub Novo Testamento ad observationem præcisam septimi diei, nec translatio ejus potuit fieri in diem Dominicam.

OBJECTIO.

Præceptum de Sabbatho continetur Decalogo. E est merè morale. R. Neg. Conseq. Quia Decalogus non est tantùm compendium Legis moralis, sed in eo datur fundamentum totius Legis Mosaicæ,& radix omnium ceremoniarum, quibus divinus cultus tum temporis constabat, in primâ tabulâ, ut in secunda fundamentum Politiæ Judaicæ. Distinguenda ergo hîc *res præcepta*, & *circumstantia rei*; res præcepta moralis est, circumstantia verò rei, ceremonialis, vel merè saltem positiva.

CONTROVERSIA. II.

Quartum Præceptum non est ceremoniale.

An contentum quarti Præcepti, scil. post sex dies operarios, septimum cultui divino dandum, *sit planè ceremoniale, in Christo abrogatum?* Neg. c. Socin.

Sicut hi, de quibus præced. quæst. egimus peccant in excessu; sic in hac quæstione peccârunt olim in excessu *Manichæi* Veteres, qui asseruerunt: Præceptum IV. esse merè ceremoniale, adeòque abrogatum secundùm se totum per Christum; Quos sequuntur hodie *Anabaptistæ* & *Sociniani*. Nos opponimus sequentia.

ARGUMENTA.

1. Est Præceptum Decalogi, quo Lex moralis continetur; cujus ideo nullum præceptum datur, quod sit merè ceremoniale.

2. Finis ejus est moralis, tum primus, publicus nim.& solennis Dei cultus, qui non potest præstari sine

sine determinatione status cujusdam & solennis diei, illi cultui dicati ; tum subordinatus, cessatio nim. ab opere servili, ad servorum & brutorum aliquam relaxationem.

3. Officium quod præscribitur morale est, sanctificatio sc. Sabbathi, diem illum ab aliis segregando, & sanctis usibus consecrando.

4. Ratio & motivum præcepti ab exemplo Dei ad imitationem nobis proposito, quiete sc. ejus illo die ejusque sanctificatione, morale est.

5. Natura præcepti est de rebus, quæ principiis naturalibus, & rationi rectæ conveniunt. Ratio enim recta docet, Deo, qui nobis omnia dedit, statum aliquod tempus consecrandum, ad ipsum publicè colendum.

6. Si præceptum esset merè ceremoniale, non liceret nunc Sabbathum ullum observare, non magis quàm alias ceremonias, quas Deus abrogavit sub N. T. quod absurdum.

OBJECTIONES.

1 *Sabbathum dicitur signum esse. Exod. 31. 13. Ezech. 20. 13.* R. Præceptum de Sabbatho bifariàm debet spectari. vel *absolutè* & in se, quod substantiam mandati, vel *relatè* ad œconomiam Mosaicam Vet. T. Licèt posteriori respectu *signum* dicatur particularis illius fœderis dispensationis, atque adeo habeat aliquid ceremoniale ; non tamen sequitur esse meram ceremoniam. Exod. 31. 13. Ezech. 20. 13.

2. *Mandatum de loco solenni cultûs fuit ceremoniale. E. & mandatum de tempore.* R. Neg. Conseq. Nam multiplex est differentia inter locum & tempus. 1. Mentio fit in Decalogo temporis, non loci. 2. Necessitas & utilitas loci cujusdam ad cultum nihil facit ad religionem promovendam ; perinde enim est, sive in basilica, sive in loco subterraneo, sive in loco publico, sive in privato Deus colatur. Sed necessitas temporis est moralis & Theologica : Dubium enim non est, quin major temporis portio in Religionis

gionis exercitiis faciat ad progressum in pietate, & quin Deo sit gratior & acceptior, qui tale tempus impendit cultui sacro, quàm qui rariùs & brevius. 3. Temporis determinatio ad exercitia sacra necessaria est, quia impossibile est, ut uno eodemque tempore negotia mundana peragere possimus, & simul cultum Dei exercere. Sed diversa est ratio loci; quia in uno eodemque loco, diversis sc. temporibus possumus Deum colere, & negotia mundana peragere.

Col. 2. 16. 3. *Col. 2. 16. Nemo vos judicet in cibo, vel potu, vel Sabbathu; quæ umbræ sunt.* Loquitur Apostolus de Sabbatho spectato ratione œconomiæ Mosaicæ, & ceremonialium adjunctorum; non de Sabbatho in se & absolutè considerato. Eodem modo loquitur de *cibo & potu* non *absolutè & simpliciter*, quia sic sequeretur, nullum dari præceptum morale circa cibum & potum, eoque non damnandos esse epulones & ebriosos; sed *secundùm quid & comparatè*, ratione Legis cibariæ quæ ciborum discrimen præscribebat, quod jam sublatum est in N. T.

4. *Institutio Sabbathi non fluit ex natura Dei.* R. Quamvis non nitatur absolutè jure Dei *naturali primario*, sed ab ejus arbitrio pendeat, & sic nitatur potiùs ejus jure positivo; Non sequitur non posse esse moralem & perpetuam ratione juris *secundarii*, nobis naturalis; nam quod Deo est positivum, nobis potest esse naturale, ut antea visum.

Theologorũ Reformatorum de Sabbatho diversæ sententiæ. XLVII. Præter has duas jam pertractatas controversias, contra eos, qui Sabbathum vel merè ceremoniale faciunt, circa doctrinam de Sabbatho non eadem Theologorum Reformatorum mens est, & quidem, quod concernit tum durationem Sabbathi, tum id, quod in eo morale est.

XLIX. Quod ad durationem Sabbathi, alii volunt, illud primùm in deserto, alii, ab ipsa mundi creatione institutum esse. Qui priorem sententiam habent, nituntur sequentibus argumentis. 1. Etiamsi Deus in creatione dicatur benedixisse diei septimo,

mo, inde tamen non bene concludi Sabbathi initium, sed hæc dici per *prolepsin* à Mose, ut mandati ostendatur æquitas, non initium, & ita sanctificationem illam intelligendam esse ratione *intentionis* & *destinationis*, non ratione executionis. 2. Deum dici notum fecisse Sabbathum Judæis. Neh. 9. 14. 3. Adamum in statu integritatis Deum quotidie debuisse colere, & opera ejus contemplari. 4 Adamum non habuisse servos, ancillas, advenas, &c. Ergo hoc præceptum nihil ad ipsum pertinuisse. 5. In vita Patriarcharum non fieri mentionem Sabbathi.

L. Alii verò volunt: Sabbathum ab ipsa mundi creatione institutum esse. 1. Quia Deus non alia ratione possit dici benedixisse diei septimo, & illum sanctificâsse quàm à communi usu segregando, & divino cultui dedicando. Prolepsin verò hoc loco esse non posse, quia Deus quieviſſe & benedixisse dicitur eodem tenore. Uti igitur [dicunt] quieviſſe dicitur propriè & historicè ita eodem modo non prolepticè, benedixisse & sanctificâsse dicendus, aliâs Moses, qui simplicem historiam narrare voluit, historiam non parùm obscurâsset. 2. Ita porrò argumentantur isti Theologi. Pietas Adami & Patrum nos non dubitare sinit, quin stata tempora observârint ad Cultum Dei publicum, tales autem dies non potuerunt commodiores esse, quàm dies septimi hebdomadales, qui à Deo singulari modo sanctificati erant: nec obstat, quòd Adam in statu integritatis Deum quotidie colere debuit; potuit enim solennem aliquem diem habere ad Dei cultum, cessando non ab operibus justitiæ & laudis, sed à laboribus quotidianis, in colendo paradiso, quibus citra molestiam incumbere debuit. Et, etiamsi Adam servos & ancillas non habuerit, quorum in quarto præcepto mentio fit, tamen non sequitur, illud præceptum illi datum non esse, nam sic nec quinti, nec septimi, nec octavi præcepti æquitas homini integro nota fuisset, quando genus humanum non-

nondum erat multiplicatum; multiplicatis verò hominibus extenditur præceptum. Quòd verò in vita Patriarcharũ Sabbathi mentio non fit, id non arguit, Sabbatbum tum temporis nondum fuisse cognitum; nam, & tempore Judicum & Samuelis nulla fit mentio Sabbathi, unde tamen non colligi potest, illud non obſervatum fuisse; & in vita Petriarcharum non omnia recensentur, sed tantùm ea, quæ pertinent ad confirmandas promissiones ipsis factas de semine benedicto, & ad veritatem historiæ cognocundam. 3. Quia in datione mannæ, antequam Deus Legem Decalogi dedit, mentio fit Sabbathi, cùm jubentur colligere sex dies, & septimo collectionem intermittere, quod Sabbathum Domini erat. Exod. 16. v. 26. Et huic non repugnat, quòd Deus serius dicitur notum fuisse Sabbathum Judæis,
Neh. 9 14 Neh. 9 14 quia notum facere h. l. nihil aliud est quàm renovare, & illustriori modo promulgare, eodem modo, ut ibidem Lex, præcepta, statuta Dei notificata dicuntur, i. e. renovata, de novo promulgata. 4. Ex loco Heb. 4. 3. 4. Ubi Paulus probaturus, populo Dei superesse requiem, in quam ingressuri sunt fideles, ostendit verba Psal. 95. quæ citat, eò referenda esse: nam Scripturam loqui tantùm de tribus Sabbatismis Dei, 1. post opus creationis. 2. post introductionem populi in Canaan, 3. quoad spiritualem & æternam requiem fidelium. At, verba Davidis non posse referri ad primam, in quam Deus ab initio intravit, & eam hominibus præscripsit; non ad alteram, quæ præteriit; ergo de tertia, quæ fidelibus in Evangelio per gratiam, & in cœlo per gloriam promittitur. Igitur Paulus supponit, quietem Sabbathi ab initio institutam esse.
Heb. 4. 3. 4.

LI. Altera quæstio inter Theologos reformatos concernit id quod in Sabbatho morale est, dum alii quædam ceremonialia faciunt, quod alii pro morali habent: e. g. quidam volunt; ad moralitatem Sabbathi pertinere unius diei è septem in cyclo hebdo-

domadali determinationem, qui singulis septimanis in orbem recurrens sit necessariò observandus; alii autem volunt, tempus quidem & locum cultûs morale quid esse, quia cultus sine iis peragi non potest, sed definitionem sicut loci, ita & temporis ceremoniale quid esse, ita, ut separatâ definiti temporis circumstantiâ, maneat tempus aliquod indefinitum. Qui posteriorem hanc sententiam habent, inter alia duobus nituntur argumentis. 1. Apostolum docere, discrimen dierum in N. T. sublatum esse: Rom. 14. 5. 6. Et crimini dare Galatis, quòd dies, & menses observent. Gal. 4. 10. 2. Fideles teneri singulis septimanæ diebus Deum colere. Qui verò priorem sententiam tuentur, concedunt quidem, [1.] à Paulo sublatam esse distinctionem dierum ceremonialium, qualis obtinebat apud Judæos, ubi constituebant partem cultûs divini, & operosè ac rigidè observari debebant; sed inde non sequi, in N. T. omnem dierum observationem absolutè damnari; aliâs nullum omninò liceret diem solennem ad Deum colendum observare, quod tamen necessarium prorsus est, quia constat, cultum illum publicum quotidiè præstari non posse, propter carnis infirmitatem, & vitæ animalis necessitatem. (2.) Dicunt, si ex vi & analogia præcepti quarti non rectè colligitur, unum diem è septem divino cultui esse consecrandum, nullus certus dierum numerus aut circulus ex ullo præcepto divino limitari poterit. [3.] Apostoli in mutatione diei septimi retinuerunt tamen cyclum hebdomadalem, ut ex septem diebus unum eligerent, quod non fecissent, nisi hoc pro invariabili & morali agnovissent. [4.] Cultus Deo publicè ordinariè præstari non potest, nisi fiat temporis istius solennis aliqua determinatio, & quidem talis, ne dies isti ad usum sacrum destinati nimis longo intervallo inter se distent; hæc verò determinatio non ab alio quàm à Deo fieri potest, & quam Præc. IV. definivit.

Rom. 14. 5. 6. Gal. 4. 10.

LII. Duæ hæ sententiæ sine fidei, veritatis & charitatis fraude variare possunt, & nihil obstat quin minus alii alios ferant & assumant, dummodò [juxta Celeb. Heideggeri p. m. pium monitum] missis otiosis disputationibus, quæ usum ædificationis nullum habent, in iis, ad quæ pervenimus, idem omnes sensurimus, beneficium creationis & redemptionis agnoverimus, à peccatis & offensis in perpetuum abstinuerimus; congregationes non deseruerimus; dominicam communi Ecclesiæ consensu in tempus cultûs publici separatam per sanctas curas, vacando ab operibus omnibus, quæ ab iis abstrahere possunt, exegerimus; Sabbatismum populo Dei olim præparatum cum fidelibus omnibus intraverimus, & nunquam non in ornamentis sanctitatis sabbathizaverimus.

LIII. Insuper probè observandum: Theologos hîc dissentientes tamen consentire in summa rei, & in eo, quod Deus in IV. Præcepto intendit, nempe in sanctificatione Sabbathi. Quod patet 1. quia omnium consensus est, de Sabbatho ita statuendum, ne Sabbathi cultores vel nimiâ ἀκριβείᾳ in castra *Sabbatharionum* abire; vel ἀδιαφορίᾳ & laxitate in castra *Libertinorum* gestire videantur. 2. Omnes consentiunt, necessarium esse, servari ab omnibus solennem diem, cultui divino sacrum. 3. Etiamsi problematicè disputetur, num unius diei ex cyclo hebdomadali determinatio moralis sit, & quidam id negant, nemo tamen est, qui non agnoscat, non posse dari sapientiorem ac justiorem distributionem, quàm ut primo & universali temporis cyclo hebdomadario, apud omnes à prima mundi hebdomada constanter retento, atque ad mundi finem retinendo, unus ad id decernatur dies, post sex alios laborum nostros. Procul enim dubio Deus id in lege ordinavit, quod visum æquissum, cujuscunque fuerit generis, sive morale, sive ceremoniale. 4. Dies Dominicus ritè apud omnes Christianos, inde ab Apostolis, observatur, ad cultum sacrum. 5. Atque iste

rectè

rectè applicatur quartum Decalogi præceptum, uti in omnibus quarumcunque Ecclesiarum sit Catechismis. 6. Nec nunc illud prorsus esse abrogatum, 7. Denique sedulò cavendam hinc superstitionem, inde profanitatem, omnium unanimis consensus est. Quæ si ita sint, & de summa rei omnes conveniant, de reliquis problematicis quæstionibus non anxiè litigandum.

Sabbathi species.

LIV. Inprimis res magni momenti est, distinctas Sabbathi species observâsse, quas Celeb. Heidegerus in medulla tradit. Sabbathum enim est vel divinum, vel humanum. *Divinum* vel *Creationis* vel *redemtionis* est. *Humanum* vel ante vel post peccatum obtinuit. *Ante peccatum* omne tempus sibi sacrum esse Deus jussit Gen. 2, 3. Post *peccatum*, vel *morale*, typicum, vel spirituale est. *Morale* vel *perpetuum*, hoc est, temporis omnis ad amorem & cultum Dei sanctificatio; vel *temporale*, hoc est, cessatio à laboribus ordinariis hujus vitæ, ad vacandum cultui Dei publico, certo & definito tempore obeundo. *Typicum* erat vocatio ab operibus ordinariis, velut imprimis, jussu Dei quovis die septimo instituta, & severissimè, sub pœna mortis, celebranda, ad significandam quietem & consummationem conscientiæ fidelium, Christi morte partam; quod Christus adventu suo sustulit. *Spirituale* & propriè *Evangelicum* est res per typicum significata; quies à Christo parta, & sanctè celebranda, in hac vita per inchoationem, in cœlesti per consummationem. In præcepto quarto Sabbathum *divinum* utrumque & creationis in re & redemptionis in antitypo commemoratur. *Morale perpetuum* supponitur; *temporale* sub eo quod in præcepto hoc morale & perpetuum est, continetur *Typicum* typo vocationis septimi diei exprimitur, & *Evangelicum* in quiete N. T. insinuatur.

CON-

CONTROVERSIA. III.

De observatione diei Dominicæ.

An Christiani diem dominicum observent solâ consuetudine Ecclesiæ; an verò institutione Apostolicâ divinâ? Neg. prius Affirm. post. cont. Socin. & Pontif.

Pontificij institutionem diei Dominicæ ad jus Canonicum referunt, & inde etiam Traditionum non scriptarum necessitatem colligunt; licèt non desint inter ipsos, qui pro divina ejus authoritate pugnant. *Remonstrantes* ad ordinationem politicam, qui in Confessione profitentur, discrimen dierum prorsus esse sublatum sub N. T. *Sociniani* quoque arbitrarium ejus cultum esse asserunt. *Orthodoxi* quidam referunt originem diei Dominici immediatè ad Christum, nixi tum resurrectione Christi, tum apparitionibus variis, tum effusione Spiritus Sancti hoc die factis. Nos Christum mediatè tantùm hunc diem instituisse asserimus, quatenus Apostoli θεοπνευστοι tum præcepto tum exemplo & praxi sua eum in Ecclesia Christiana sanxerunt.

ARGUMENTA.

Act. 20. 7.

1. Ex Act. 20. 7. *Primâ verò Sabbathorum*, i. e. hebdomadis, *cùm discipuli convenissent ad fragendum Panem, Paulus disseruit inter eos abiturus postridie.* Cur verò dicuntur Apostoli convenisse ad verbi prædicationem, & Eucharistiæ administrationem hoc die potiùs quàm alio, aut celebri Judæorum Sabbatho, nisi tunc temporis jam invaluisset consuetudo solennes conventus agendi, evanescente paulatim Judaici Sabbathi ceremonia?

1. Cor. 16. 2.

2. Ex 1. Cor. 16. 2. ubi non tantùm praxis Apostolica, sed & præceptum insinuatur. *Porrò de collecta in Sanctos, quemadmodum ordinavi Ecclesiis Galatiæ; ita & vos facite, primo quoque die hebdomadis, unusquisque vestrùm apud se reponat, recondens quod*

pro

pro Dei benignitate licuerit, ne cùm venero tum collectæ fiant. Ergo Apostolus collectas ordinat primo die hebdomatis: solebant autem Judæi, observante Philone & Josepho collectas facere singulis Sabbathis: Itaque Apostolus ordinando collectas primo quoque die hebdomadis, etiam conventus publicos, in quibus solebant fieri, ordinavit, vel comprobavit.

3. Ex Apoc. 1. 10. ubi Johannes dicit se raptum fuisse in Spiritu Die Dominico. Cùm ergo de die illa tanquam nota, & in Ecclesia usitata loquatur, dubium non est, quin ex recepto Ecclesiæ usu hoc nomine insignita sit: Quis enim aliàs intellexisset, quid Johannes hac appellatione significâsset, si quam aliam diem designare voluisset! Apoc. 1. 10.

OBJECTIONES.

1. *Ita imminuitur libertas Christiana.* R. Neg. Nam observatio Diei Dominici non est pars cultûs in se, sed tantùm ejus adjunctum & circumstantia, quia cultus Evangelicus & λογικὸς N. T. non alligatur amplius certis locis vel temporibus, ut sub Veteri Testamento, sed in spiritu & veritate ubivis & semper præstari potest: Necessaria tamen est ordine Dei, ratione politiæ in Ecclesia perpetim servandæ, quia absque certo die nec ordo nec decorum constabit Ecclesiæ, sed mera erit confusio in conventibus Ecclesiasticis.

2. *Prisci Christiani Sabbathum etiam per aliquod tempus observârunt cum die Dominico.* R. Hoc pertinuit ad honestam Synagogæ sepulturam; & constat, Sabbathi festivitatem, etiam cùm servabatur, multò infra diem Dominicum habitam fuisse; quod vel ex eo liquet, quòd inter errores Ebionitarum, propter quos ab Ecclesia condemnati sunt, etiam istius arguuntur, quòd diem Dominicum & Sabbathum simul celebrarent, apud Euseb. l. 3. c. 27.

LIV. Modus rectæ observationis Diei Dominici duabus partibus absolvitur. 1. *Quiete*, seu cessatione Sabbathum

quomodo sanctificandum.

tione ab omni opere servili, exceptis tamen operibus cultum & gloriam Dei spectantibus, operibus charitatis & misericordiæ, operibus communis honestatis, itemque necessitatis, non fictæ & consilio accersitæ, sed per Dei providentiam nobis impositæ. Nec in hac cessatione fideles tenentur ad præcisitates Judaicas, ut nec ignem accendere, nec cibum coquere, nec arma contra hostem expedire, nec iter susceptum prosequi, nec honestis relaxationibus extra horas cultui divino destinatas se recreare liceat, quod jugum ἀβάστακτον Judæorum fuit. 2. *In sanctificatione* istius quietis, per religiosum Dei cultum, præsertim frequentationem publicorum conventuum, Sacramentorum usum, Eleemosynarum distributionem, verbi divini lectionem, & alia pietatis exercitia.

CONTROVERSIA. IV.

An Ecclesia habeat præter Diem Dominicum alios dies festos & sanctos, propriè ita dictos? Neg. c. Pontif.

Pontificiorum mens est: Dies quosdam esse sanctiores & sacratiores aliis, & partem quandam cultûs divini, qui celebrari debeant sub ratione mysterii, & non tantùm ratione ordinis & politiæ Ecclesiasticæ, ut pertendit Bellarm. de cultu Sanct. lib. 3. cap. 10. & doctrina hæc est & praxis Papatûs. Nos verò negamus dies illos per se sanctiores aliis esse, sed omnes esse pares, & si quæ sanctitas illis tribuitur, non esse temporis & diei, sed cultûs divini, atque ita observationem eorum apud eos qui eam retinent, esse tantùm juris positivi, & ex constitutione Ecclesiastica, non verò necessitate præcepti divini.

ARGUMENTA.

1. Nec Christus nec Apostoli talia festa instituerunt. At festa propriè dicta, quæ sunt de necessita-

te fi-

te fidei, obligantia per se, & sub ratione mysterii, debent verbo Dei mandari.

1. Hoc revehit distinctionem dierum V. T. damnatam à Paulo. Gal. 4. 10. *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos, &c.* Col. 2. 16. *Ne quis vos damnet ob cibum, vel potum, aut respectu festi aut novilunij, aut Sabbathorum.* Imò invehit veterum Ethnicorum superstitionem & idololatriam. Gal 4. 10. Col. 2. 16.

3. Festa ista in Papatu pernicioſis superstitionibus scatent, dum faciunt festos dies per se sanctiores cœteris, fovent opinionem operis operati, affingunt iis merita, consecrant eos sanctis, aliaque multa.

OBJECTIONES.

1. *Joh. 10. 22. Mentio fit Encæniorum, in memoriam repurgati à Juda Maccabæo Templi.* R. Hoc ostendit tantùm, certis diebus annuatim recurrentibus publicè fieri posse commemorationem singularium Dei beneficiorum, modò absint abusus, opinio necessitatis, mysterij, & cultûs, superstitio & idololatria. Joh 10. 22.

2. *Festum agitemus non fermento veteri. 1. Cor. 5. 7. 8.* R. Apostolus h. l. per Festum non intelligit certum diem quo memoria Christi celebretur, sed totum tempus inde à nostra regeneratione, non tantùm septiduum, ut Judæorum Pascha, sed totum tempus vitæ nostræ, quod patet, quia Paulus mentionem facit azymorum sinceritatis & veritatis nostræ, quæ non per aliquot tantùm dies durare debent, ut in V. T. festum azymorum, sed per totum vitæ curriculum. 1. Cor. 5. 7. 8.

3. *Habemus Paschà, Pentecosten, &c.* R. Nostri dies festi longè differunt à Pontificiis. 1. Quia dies illi soli Deo non creaturis dicantur. 2. Nulla sanctitas, vis aut efficacia illis inesse creditur, quasi reliquis diebus multò essent sanctiores. 3. Non adstringimus fideles ad scrupulosam & strictam nimis ab omni opere servili in iis abstinentiam, quasi in

illa abstinentia bonum aliquod esset morale, aut pars aliqua religionis posita, & contrà grande flagitium esset, aliquid operis in illis diebus facere. 4. Ecclesia non adigitur aliquâ necessitate ad immotam observationem istorum dierum, sed ut humanâ authoritate sunt constituti; illa tolli possunt & mutari, si utilitas & necessitas Ecclesiæ id postulaverit. Uno verbo: Habentur pro humanis institutis, & abest superstitio ac opinio necessitatis.

4. *Quidam dies apud quasdam Ecclesias insigniuntur nominibus Apostolorum aut martyrum.* R. Non tamen in illorum cultum instituuntur, aut in illorum honorem terminantur; sed referuntur ad memoriam sanctorum, per quos Christus Ecclesiam suam ædificavit ad utilitatem nostram, ad cultum verò & honorem solius Dei, qui Apostolis & martyribus contulit quicquid laude dignum habuerunt, fecerunt aut sustinuerunt. Cæterùm nec illos invocant nec illis suffitum faciunt, sed soli Deo, quem invocant, gratias agunt, propter beneficia ministerio & exemplo illorum ad nos redundantia.

Præceptum 5. LV. Præcepto *quinto* agitur de *parentibus*, qui omnes alios superiores sub se complectuntur; atque horum mandatur *honor*, seu æstimatio debita, ore & opere monstranda; addita promissione *longævitatis* in Canaan quoad Israëlitas. Dicitur autem hæc promissio non absoluta, sed ad conditionem gloriæ Dei & salutis electorum adstricta; nec est ullum aliud in lege mandatum, quod promissum speciale annexum habet.

LVI. Mandatur hîc itaque 1. *Humilitas* cordis, 2. *Honoris exhibitio* per verba & gestus decentes. Lev. 19. v. 32. *Coram canitie assurgito, ut honorem habeas faciei senis.* 3. *Obedientia* magistratui præstanda, in *omnibus* Deo non adversis, *omni*, etiam infideli aut hæretico, & *ab omnibus*, etiam Clericis. Rom. 13. 1. 4. *Amor* & *obsequium* Parentum, qui per vota monastica Papistarum, tollitur, de quibus postea. Mandatur verò hîc simul Parentibus, ut honore hoc dignos

nos se gerant, per justitiam, benignitatem & pietatem in liberos. Eph 6. 4. 9.

CONTROVERSIA. I.

An homini Christiano liceat magistratum vel Rempublicam gerere? Affirm. contra Mennonitas. Christiano magistratum gerere licet.

Anabaptistæ quandoque fatentur, Magistratum esse à Deo, sed negant, hominem Christianum hoc officio fungi, & simul membrum Ecclesiæ Christianæ esse posse, & nullam aliam potestatem agnoscunt quàm spiritualem, i. e. disciplinam Ecclesiasticam, putantes, spirituale Christi Regnum omnem potestatem civilem tollere. Contrarium probamus.

1. Sunt ministri Dei, à Deo instituti, atque obedientia ipsis præstanda mandatur. Rom. 13. 1. *Omnis anima potestatibus, supereminentibus subjecta esto; non enim est potestas nisi à Deo; & quæ sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ.* 1. Pet. 2. 13. *Subjecti estote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum.* Rom. 13. 1. 1. Pet. 2. 13.

2. Pro ipsorum statu & regimine orandum est; non peccant ergo quòd regunt. 1. Tim. 2. 1. 2. *Adhortor ante omnia, ut fiant deprecationes, preces, interpellationes, gratiarum actiones pro quibusvis hominibus; pro Regibus, & quibusvis in eminentia constitutis*, &c. 1. Tim. 2. 1. 2.

3. Prædictum est in N. T. Reges Christianos futuros. Ps. 72. 11. *Incurvabunt se ei omnes Reges.* Jes. 49. 23. *Erunt reges nutricij tui, & fœminæ principes earum nutrices tuæ*, &c. Apoc. 21. v. 24. *Reges terræ gloriam suam & honorem ei deferent.* Ps. 72. 11. Jes. 49. 23. Apoc. 21. 24.

4. Christus ipse approbat potestatem Regum. Luc. 22. v. 25. *Reges dominantur aliis*; hoc licet; *Jed vos in Ecclesia non ita.* Luc. 22. 25.

5. In officiis constituti, ad Religionem Christianam conversi, retinuerunt officia: Ut: Proprætor. Act. 13. v. 7. 12. Centurio. Cap. 10. 1. 47. Dynastes. Cap. 8. v. 27. 37. Senator. Marc. 15. 43.

6. Eadem est necessitas habendi Magistratum in Novo Testamento quæ fuit in V. T. sc. ad quietem publicam.

OBJECTIONES.

Matth. 20. 25. 1. *Matth.* 20. 25. *Reges imperant, vos non sic.* R. Christus h. l. Reges non opponit omnibus Christianis, sed tantùm suis Apostolis, & docet, ministros Evangelii non instar Regum & dominorum imperantium esse debere.

Joh. 6. 15. Luc. 12. 14. 2. *Christus noluit esse Rex.* *Joh.* 6. 15. *nec arbiter.* *Luc.* 12. 14. R. Christus honorem politici judicis recusavit, non ut politicum ordinem prorsus improbaret, sed tum, ut ostenderet, quemvis suæ vocationi vacare debere, tum, ut Judæis eximeret falsam opinionem, quasi Messias Rex terrenus futurus esset.

Joh. 18. 36. 3. *Regnum Christi non est ex hoc mundo.* *Joh.* 18. 36. R. Hinc concludere velle, Regnum Christi abolere Regna mundana, vel iis contrariari, idem est, ac si velles concludere: Anima aliam naturam habet quàm corpus: Ergo anima corpori contrariatur. Scopus igitur Christi est ostendere, quòd Regnum suum à Regnis mundanis sit distinctum, quòd non sit terrenum & corporale, sed cœleste & spirituale, qnòd non concernat externum, sed internum hominem, & sedem habeat præcipuè in cordibus hominum, mediante verbo & spiritu Sancto.

1. Pet. 2. 13. 4. *Magistratus appellatur ἀνθρωπίνη κτίσις humana conditio.* 1. *Pet.* 2. 13. R. Ita vocatur non ratione originis, quasi originem habeat tantùm ex hominibus, sed ratione administrationis, quia officia magistratûs non per angelos, sed per homines administrantur; vel, quia Deus hodierno die Magistratus non immediatè, sed mediatè per homines vocat.

CON-

CONTROVERSIA. II.

An filij invitis vel insciis parentibus voto se adstringere possint? Neg. contra Pontificios.

Filii non possunt se invitis parentibus voto adstringere. Matth. 15. 4. 5.

ARGUMENTA.

1. Christus hoc expressè damnat in Pharisæis, qui pretextu pietatis & voti pertendebant liberos posse justè denegare officia parentibus debita. Math. 15. 4. 5. *Quicunque*, inquiebant, *dixerit Patri aut matri: Donum quodcunque à me erit, tibi proderit, etiamsi nequaquam honoraverit Patrem suum aut Matrem suam.* Sensus loci est: Donum est quocunque à me juvari posses, i.e. Deo consecravi id omne quo alioqui posses à me sublevari, atque ideo non possum amplius id in usus tuos conferre, & hoc me absolvit jure quod in me habes. Vel est formula voti & juramenti, quo filius rebellis Deo devovet quicquid posset à se profectum Patri prodesse, & sensus est: *Donum*, vel ut habetur Marc. 7. 11. *Corban* supple *sit*, i. e res Deo devota & sacra, quam attingere ulterius fas non sit, *quodcunque à me tibi proderit*, i. e. prodesse poterit aut posset, & *non amplius honoraverit patrem aut matrem suam* in posterum ullo subsidio, supple, *insons erit*, vel, *non amplius honoret*; ut sint verba Pharisæorum interdicentium filio parenti ullam opem ferre. Et apud Judæos formulæ istæ voti ac juramenti frequentes erant. Quia verò Pharisæi rata habebant talia vota, ratione habitâ oblationum sacrarum, quas pluris faciebant mandato honorandi Parentes; ideo dicuntur per traditionem suam irritum facere Dei mandatum, subducendo liberos Patriæ potestati, quo nomine graviter perstringuntur à Christo, & cum iis quotquot eos æquuntur.

2. Honor parentibus præscriptus in Lege, non potest consistere cum hac sententia, quæ subtrahit libe-

liberos à debita illis reverentia in re maximi momenti.

Num. 30. 3. 3. Filj non sunt sui juris. E. non possunt de se ipsis, invitis parentibus statuere. Hinc Num. 30. 3. lex vult irritum reddi votum, quod virgo in domo Patris sui, dum adhuc esset in adolescentia sua voverat, si Pater contradixisset.

4 Hæc sententia tollendo liberorum obedientiam naturam ipsam evertit: Quis enim liberos alere & erudire satagat, si postquam omni impensâ & solicitudine id factum, alieni sunt, non sui? &c.

OBJECTIONES.

Gen. 12. 1. 1. *Abraham evocatus est à Deo de domo & cognatione sua. Gen.* 12. 1. R. Longè alia fuit ratio. Nam 1. Abrahamus jam erat conjugatus, & non amplius sub tutela Patris. 2. Habuit speciale mandatum divinum, quod hîc non obtinet. 3. Secedit ab idololatris, sed isti à parentibus Christianis. 4. Non vovit cœlibatum vel obedientiam alicui homini, quæ potestatem paternam imminueret; Imò non invito, sed consentiente & comitante Patre exivit è domo sua.

Deut. 33. 9. 2. *Levitæ. Deut.* 33. *v.* 9. *perhibentur Patri suo & matri suæ dixisse, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos*, &c. R. Ostenditur quidem laude dignos eos esse, qui, ut obediant Deo, expresè aliquid mandanti, neque cognationem, neque affinitates respiciunt: Sed hoc non spectat ad eos, qui contra Dei mandatum de honorandis parentibus eos deserunt, ut se aliis hominibus mancipent.

Ps. 45. 11. 3. *Sponsa, Ps* 45. 11. *Jubetur oblivisci populi sui & domûs paternæ.* R. Misticè notatur officium fidelium, qui mundo, carni, & veteri Adamo renunciare tenentur; ut Christo indissolubili vinculo uniantur.

Luc. 14. 26. 4. *Christus, Luc.* 14. 26 *jubet odisse parentes propter se.* R. Hoc comparatè intelligendum, ut amor parentum cedat amori divino, ut quum dicta parentum

tum cum obedientia Deo debita pugnant, ea posthabeamus Dei præceptis.

5. *Christus Luc. 9 59. 60. non permittit ei quem jubebat sequi patrem sepelire.* R. Docetur quidem h. l. vocationem divinam præferendam esse paternæ sepulturæ, i. e. officiis parentibus debitis; Non tamen sequitur filium à Christo non vocatum, sine necessitate, invito parente, votum emittere posse, quo in perpetuum se potestati parentum subducat. Aliud etiam est parentes mortuos, inprimis, si spiritualiter etiam sint mortui, sepeliendos mortuis relinquere; aliud parentes viventes spiritualiter & corporaliter abjicere, & se fictitiis parentibus, sæpe in peccato mortuis, addicere. Luc. 9. 59. 60.

CONTROVERSIA. III.

An necessarius sit consensus Parentum in matrimonio liberorum? Affirm cont. Pontificios. De consensûs parentum necessitate in matrimonio liberorum.

Licèt facilè concedamus, aliam esse rationem cum filiis *emancipatis* & *majorennibus*, qui è potestate Parentum exierunt, & sui sunt juris, aliam cum *minorennibus*, qui sub patria potestate adhuc omnimodè sunt constituti; Statuimus tamen, non tantùm de honestate, sed etiam de necessitate esse consensum parentum in nuptiis liberorum, ut absque eo non sint legitimæ nuptiæ, & dirimi quoque possint. Hac tamen cautione, ne parentes liberos invitos ad matrimonium cogant, nec avaritiæ causa honestas liberorum nuptias dirimant, cujus sui dissensûs rationes sufficientes dare non possunt.

ARGUMENTA.

1. Parentibus obedientia reddenda est in omnibus in Domino. Eph. 6. 2. maximè ergo in conjugio, in quo tantum momentum situm est. Eph. 6. 2.

2. Inde parentibus præcepta dantur de libris in matrimonio elocandis. Exod. 34. v. 16. *Non accipies uxorem* Exod. 34. 16.

Deut. 7. 3. Jer. 29. 6. 1 Cor. 7. 36.

uxorem filiis tuis de filiabus earum. Deut. 7. 3. *Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo.* Jer. 29. v. 6. *Date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris.* 1. Cor. 7. 36. *Qui matrimonio jungit virginem suam bene facit, qui non jungit, melius facit.* Quomodo verò ista dici possent nisi parentum potestati subjicerentur liberi in matrimonii contractione?

Exod. 22. 16. 17.

3. Filia constuprata & seducta non elocanda, nisi pater assenserit. Exod. 22. 16. 17.

4. Exemplis. Ita Abraham pro filio suo petit Rebecam. Gen. 24. Hagar pro Ismaële. Gen. 21. Jacobus à Labanè uxores petit. cap. 29. vide similia exempla in Calebo filiam suam pollicente. Jud. 1. 12. in Samsone, à parentibus uxorem petente. Jud. 14. v. 3.

5. Filii qui sunt sub potestate parentum non possunt de se statuere, quia non sunt sui juris; nam 1. ponuntur inter bona parentum. Job. 1. 2. 8. 12. utpote qui sunt à parentibus, & seipsos iis debent. 2. Licuit parentibus liberos vendere in egestate ad serviendum. Exod. 21. 7. 3. Votum filiæ irritatur à parente. Num. 30. quia est sub ejus potestate. Nam si non licet de bonis paternis absque parentum consensu decernere, quomodo, quod longè majus est, liceret illi de seipso disponere?

6. Nisi hoc observetur, lex divina violatur, authoritas Patrum labefactatur, honestas publica proculcatur, pax domestica turbatur, salus librorum, qui per ætatem sibi nondum possunt consulere, in discrimen adducitur, &c.

OBJECTIONES.

1. *Esavus ineonsultis parentibus uxorem duxit.* R. Esavi exemplum clandestinarum nuptiarum patronos non juvat, quia ille & profanus fuit, Heb. 12. 16. & uxores duxit immorigeras parentibus, sed invitis tamen iis duxisse non legitur.

2. *Cur ergo parentes talia conjugia non rescindunt?*

R. Ho

R. Hoc fit ex indulgentia paterna, ut vitentur majora mala, non ex justitia.

Præceptum & Humanitas in bruta.

LVII. Præcepto sexto interdicitur homicidium iniquum. Non ergo 1. Quævis *animantium*, etiam noxiorum *cædes*: Ubi tamen nulla erga animantia crudelitas exercenda, quæ inhumanam dispositionem arguit, vel ad eam assuefacit. Idcirco humanitas & clementia quædam erga bruta etiam obtinet. *Cognoscit justus animam jumenti sui, miserationes verò impiorum crudeles sunt.* Prov. 12. 10. *Bovi trituranti non obturabis os.* Deut. 25. 4. ideo etiam leges divinæ bovem, asinum, avem matrem incubantem pullis, hominum pietati commendavit. Deut. 22. 1-8. & hœdum in matris lacte coqui vetuit. Exod. 23. 19. 2. Nec hoc præcepto intelligitur *cædes* simpliciter *casualis*, quale est, si cædenti ligna, ferrum è manubrio excidat, & proximum lethaliter percutiat. Deut. 19. 5. nisi notabilis imprudentia aut neglectus adsit. 3. Nec hîc prohibetur homicidium necessarium ad sui defensionem, vel homicidium in bello, vel suppliciis capitalibus, de quibus infra agendum.

LVIII. Sed interdicitur verè cædes. 1. *Hominum quorumcunque*, etiam sub potestate nostra constitutorum. Exod 21. 20. *quum percusserit quispiam servum suum aut ancillam suam virgâ, ita ut moriatur sub manu ipsius, omninò vindicator.* 2. *Homicidium nostri ipsius.* de quo postea. 3. *Cujuscunque modi*, sive vi, sive fraude, sive mediatè sive immediatè fiat, &c. 4. *Cujuscunque gradûs*, per cordis cogitata. Lev. 19. v. 17. 18. *Ne odio habeto fratrem tuum in corde tuo.* 1. Joh. 3. v. 15. *quisquis odit fratrem suum, homicida est.* Item per sermones oris, quando linguâ percutitur proximus, ut Jeremias ab inimicis. Jer. 18. 18. & per opera externa varii generis. 4. *Quibuscunque personis*, privatis & publicis, si suo affectui malo indulgeant. Statuit porrò Deus pœnam mortis iis qui alios occidissent actu, inde à Noacho. Genes. 9. v. 6.

LIX.

LIX. Vi oppositorum mandatur hîc amor nostri & proximi: Quò pertinent officia erga proximum interna & externa. *Interna* cordis amore, inclinatione & affectibus: *externa* officiis externis spiritualibus & corporalibus gestuum, sermonis, factorum constant.

CONTROVERSIA. I.

Jus gladii magistratui competit.

An liceat magistratui facinorosorum hominum sanguinem fundere? Aff. cont. Soc. Anab.

Sunt ex *Anabaptistis*, qui rationibus victi, fatentur, hominem fidelem magistratûs officio fungi posse in omnibus partibus, excepta fusione sanguinis. Alii dicunt: Magistratum quidem bonâ conscientiâ gladio uti posse ad fundendum sanguinem, non Christianorum, sed infidelium. His consentiunt *Sociniani* & *Arminiani*, qui Magistratui jus supplicii negant. Et quidem hoc statuunt ob duplicem falsam hypothesin 1. Quia Christus, juxta illorum opinionem, Legem correxerit, & ita etiam usum gladii qui in V. T. vigebat, sustulerit 2. Quia populus V. T. fuerit carnalis, gladio & aliis mediis severioribus continendus. Nos contrarium probamus.

ARGUMENTA.

Rom. 13. 4. 1 Pet. 2. 14.

1. Magistratus *Dei minister est, vindex ad iram ei, qui malum fecerit. Rom.* 13. 4. & datus est à Deo *ad ultionem facinorosorum.* 1. Pet 2. 14.

Excipiunt Anabaptistæ ad Locum Rom. 13. v. 14. *Paulum non loqui de Christiano, sed de ethnico magistratu, Nerone imperatore.* R. Hoc non obest sententiæ nostræ, nam fides vel infidelitas hominis essentiam statûs politici non tollit, planè ut Judæ apostasia muneri Apostolatûs non fuit præjudicio. 2. Paulus non loquitur de persona illa, quæ tum regnabat, sed de potestate regnandi in se considerata. 3. De Nerone & aliis Imperatoribus Ethnicis verba

verba non commodè intelliguntur, nam Paulus loquitur de iis, qui sunt metui non bonis operibus, sed malis. Nero autem metui erat piis & bonis Christianis.

2. Magistratus fideles sunt custodes utriusque tabulæ, & prospicere debent Legis observationi, quod non fierer, si fontes supplicio afficere non liceret, quia ubi pœnæ metus abest, aperitur fenestra omnibus sceleribus. 3. Tranquillitas & pax publica conservari non posset, si in reos gladius stringi non posset, ut civitas à talibus sceleratis repurgetur.

OBJECTONES.

1. *Matth.* 5. 38. v. 39. *Vindicta prohibita est.* R. Agitur de vindicta privata; Magistratus autem punit nomine Dei; antiquissimum enim jus est, ut qui malè fecit, malè ferat. Matth. 5. 38. 39.

2. *Debemus hostes amare. Matth.* 5. 44. R. Debemus hostes amare, nisi major & justior dilectio impediat. 2. Aliquis potest diligere personas & animadvertere in scelera, imò pugnaret contra legem charitatis, facinorosos in perniciem Reipublicæ & injuriam bonorum impunitos relinquere. Matth. 5. 44.

3. *Mihi relicta est ultio, Rom.* 12. 19. R. 1. Deus etiam ulciscitur, quando per Magistratum punit. 2 Errant adversarii, quando sibi imaginantur, Magistratum gladio uti adversus facinorosos ex odio vel studio vindictæ privatæ, cùm hoc faciat ex amore justitiæ, ad terrorem aliis incutiendum, & ita in salutem Reipublicæ. Et ita punire & amare non sunt contraria, aliâs parentes odissent filios suos, quando eos castigant. Rom. 12. 19.

4. *Debemus remittere proximo.* R. Debemus remittere injuriam nobis factam, non delictum, quatenus Deus id puniri voluit. Nam remissio quam debemus proximo, non tollit pœnam publicam, aliâs nec exilium, nec incarcerationes, nec domus castigatoriæ locum haberent, quæ talia Anabaptistæ Magistratibus concedunt.

CON-

CONTROVERSIA. II.

Bellum gerere in N. T. licitum

An magistratui Christiano liceat bellum gerere, i. e. se & patriam vi & armis contra hostes defendere? Affirm. cont. Soc. & Menn.

Licèt bella injusta & temeraria, quæ sine justa & necessaria causa, ex ambitione mera, vel avaritia ad fines imperii ampliandos suscipiuntur, tanquam mera latrocinia detestemur; Pertendimus tamen jus belli ad magistratum pertinere, & ab eo posse exerceri legitimè, quando agitur de bello justo & necessario.

ARGUMENTA.

1. Eadem ratio quæ bellum fecit licitum in Vet. Test etiam obtinet in Novo; Nam semper ad magistratum pertinet subditos adversus injustam violentiam defendere, quod aliquando sine bello fieri non potest.

2. Idem jus in N. T non semel approbatum est. Primò à Johanne Baptista. Luc. 3. 14. dum hortatur milites ipsum interrogantes, quid facere deberent ad iram futuram fugiendam, & vitam æternam consequendam, non jubet ut militarem artem deponant, quod omninò faciendum fuisset, si esset per se vitiosa & illicita, sed ut in ea manentes contenti sint stipendiis suis, & neminem concutiant. Ita Centurionis fides à Christo, Matth. 8. 8. Cornelii pietas à Luca prædicatur. Act. 10. 1. & angeli testimonio ornatur; nec Paulus salutem & incolumitatem suam militari præsidio tueri recusat. Act 23.

Luc. 3. 14.

Matth. 8. 8.

Act. 10. 1.

OBJECTIONES.

Jes. 2. 4. Zach. 9. 10.

1. Jes. 2. 4. *Convertent gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces.* Zach. 9. 10. *Messias evertet arcum militarem.* R. Hæc non externè, sed spiritualiter intelligenda sunt, de pace spirituali Regni Christi, & sensus est: Propagationem regni Christi non carnalibus armis, sed solâ Evangelii prædicatione

& Sp.

& Sp. S. virtute perficiendam; hoc verò juri magistratûs circa bella nihil derogat.

2. 2. *Cor.* 10. 4. *Arma militiæ nostræ non sunt corporalia.* R. Arma quidem Apostolorum, quibus contra Satanam, mundum & carnem pugnabant, spiritualia erant, & fidelium arma non alia sunt quàm preces & lacrymæ in bello spirituali; inde tamen non sequitur non competere Magistratui jus gladii; arma enim ista spiritualia non tollunt corporalia. 2. Cor. 10. 4.

3. *Deus domum ædificari noluit à Davide, quia miles erat.* 1. *Chron.* 28. 3. R. Id factum, non quòd jus belli à Deo improbatum fuerit, sed quia Templi exstructor debuit esse typus Christi principis pacis, qui & ipse Deo Templum ædificare debuit. Zach. 6. 12. ideò typus quoque debuit esse pacificus, & nullis bellis constrictus. 1. Chron. 28. 3.

CONTROVERSIA III.

An homini Christiano liceat vitam suam contra latrones & invasores vi & armis defendere? Homicidium defensivum.

Aff. c. eosdem.

Non prohibetur *Homicidium defensivum*, cùm quis vitam suam defensurus contra violentum & injustum aggressorem, servato moderamine inculpatæ tutelæ, alium occiderit. Ut verò hoc moderamen servetur, oportet 1. ut invasor injustè invadat. 2. Ut defensori omnis alia via elabendi intercluſa fuerit. 3. Ut in ipso congressu, non autem eo finito defensio fiat. 4. Ut nihil fiat ab eo vel iracundiæ vel vindictæ affectu, sed ex sola defensionis intentione.

ARGUMENTA.

1. Deus ipse in Lege hoc innuisse colligitur. Exod. 22. 2. ubi casus privatæ defensionis proponitur, ex quo de Legis illius praxi judicium fieri potest. *Si infringens fur domum in ipsa perfossione, vel cum instrumento perfossorio deprehensus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis* Exod. 22. 2.

guinis; si verò orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, morietur & ipse.

2. Juris naturalis est, omnibus animantibus datum, *ut vitam suis armis defendant.*

3. Ita etiam Christianis mandatum est, ut vitam suam odio non habeant, sed alant, & defendant. Eph. 5. 29.

Eph. 5. 29.

4. Homicida sui est, qui se patitur ab alio occidi, dum id prohibere potest.

5. Alioquin Christianus proximum suum, eumque latronem, magis amaret, quàm se; contra Matth. 22. 39.

OBJECTIONES.

Rom. 12. 10. 1. *Nos non debemus ipsi ulcisci. Rom.* 12. 19. R. Prohibetur vindicta privata; Qui verò vitam suam justè defendit, non privato ausu, sed publicâ legis naturæ authoritate id facit.

2. *Proximum debemus amare.* R. Dilectio inimici non tollit necessariam vitæ defensionem, quia fundamentum dilectionis proximi est amor nostri.

Matth 26. 52. 3. *Dominus jubet Petrum ensem reponere in vaginam Matth.* 26. 52. R. Non tollit justam sui defensionem, quia hoc non tam defensionis habebat speciem, quæ inutilis fuisset contra tantam multitudinem, quàm vindictæ; Deinde non exspectaverat mandatum Domini, qui tali defensore non opus habebat, sed præcipitantiùs se gesserat.

Matth 5. 38 39. 40. 4. *Matth.* 5. *v.* 38. 39. 40. *Obvertenda maxilla persecutienti, & relinquendum pallium petenti.* R. Hæc non tam *positivè* intelligenda sunt, quasi revera obvertenda esset maxilla, & pallium dimittendum, quod nec Christus ipse, nec Paulus observârunt percussi, quàm *negativè*, i. e. de non resistendo & vindicando seipso resistentiâ privatâ, inordinatâ, & non necessariâ; non *literaliter*, sed *figuratè* & *hyperbolicè*, de altera potiùs ferenda injuria, quàm priori ulciscenda.

CON-

CONTROVERSIA. IV.

An αὐτοχειρία sit licita? Neg. c. Stoicos veteres, & alios. De αὐτοχειρίᾳ.

ARGUMENTA.

1. Homo αὐτόχειρ peccat *in Deum*, incurrendo in ejus *authoritatem*, qui solus est Dominus vitæ, in ejus *bonitatem*, qui ipsum hucusque tam benigne in vivis conservavit; in *providentiam*, cujus ordinem turbare conatur.

2. Peccat in *seipsum*, & naturalem inclinationem, quâ quis seipsum diligit, ac carnem suam nutrit & fovet. Eph. 5. 29.

3. In *Rempublicam*, illius civem perimendo.

4. In *familiam*, ejus membrum eripiendo, suosque omnes ignominiâ, dolore ac luctu impiendo.

5. In *Ecclesiam* & *Religionem*; doctrinæ Christianæ ignominiæ notam inurendo, omnibus dolorem, bonis scandalum, & hostibus insultationis occasionem præbendo.

6. Adversatur *legi naturæ*, quæ unumquemque ad conservationem obligat, & *fiduciæ*, & pietati in Deum, quæ mala omnia ut à Deo immissa excipere debet; *sapientiæ*, quia nonnisi insano furore ad hoc facinus devenitur; *justitiæ*, quia cum homo non sit Dominus suæ vitæ adeòque injustum, ut se hoc modo suo Domino subducere conetur; denique *fortitudini*, quia oritur ex impatientia mali immissi, vel ex formidine immittendi.

OBJECTIONES.

1. *Simson fuit* αὐτόχειρ. Jud 16. R. Hoc singulare fuit factum, motu Spiritûs S. extraordinario perpetratum, quod patet tum ex Apostol. Heb. 11. 34. qui eum hoc per fidem patrâsse dicit; tum ex precibus ejus ad Deum, & earum exauditione. 2. Finis ejus fuit non ultio privata simpliciter, sed vindicta gloriæ Dei, religionis & populi, utpote qui persona publica fuit, & vindex populi à Deo susci-

tatus. 3. Fuit itaque typus Christi, magnam morte sua hostium stragem edendo, & incumbentem cervici populi sui tyrannidem frangendo.

2. *Exemplum Eleazaris fratris Judæ Maccabæi.*

1 Macc. 6. 43. 44. 45. & 2. Macc 14. 41.

1. *Macc.* 6. 43. 44. 45. *qui ultro subruit Elephantem, & ab eo obrutus periit; Et Raziæ, suo se gladio occidentis.* 2. *Macc.* 14. 41. 42. R. Hæc exempla è libris Apocryphis petuntur, eòque non valent.

3. *E. illi, qui extremis periculis se pro patria aut amicis objiciunt, etiam sunt culpandi.* R. Neg. Aliud est se periculis objicere necessitate urgente, & vocatione Dei peculiari instigante, aliud sibi ipsi necem conscifcere.

4. *Quid ergo sentiendum de illis, qui se simul cum navibus, incenso pulvere pyrio tollunt?* R. Illi non possunt excusari; & repugnat factum ipsorum *fiduciæ in Deum*, apud quem sunt mille elabendi viæ; *prudentiæ Christianæ*, quia certum exitium cum incerto casu librant; *fortitudini*, fortis enim non ex desperatione salutis stationem deserit, sed ad extremum usque pugnat; *charitati* erga miserabiles personas, senes, ægrotos &c. quibus ipsi hostes parcere possent. Non ergo tales omnimodè absolvi possunt à culpa in regulam Apostoli non esse facienda mala, ut eveniant bona.

5. *Bonum est reddere Deo quod ab ipso datum.* R. Sed ubi repetitur à nobis, & debito modo redditur.

CONTROVERSIA V.

Duellum.

An Duellum sit licitum? Neg. contra Jesuitas quosdam.

Prohibitam verò volumus non quamlibet monomachiam, vel pugnam inter duos, qualis est necessaria defensio vitæ adversus aggressorem injustum. Non quæ fit ex publica authoritate in bonum commune, quale fuit Duellum Davidis adversus Goliathum. Sed pugna inter privatos, quæ directè & sponte suscipitur ex condicto; quam simpliciter dam-

damnandam putamus, tam in acceptante, quàm in provocante.

ARGUMENTA.

1. Vindicta denegatur privatis, qui essent sic judices in propria causa.

2. Nulla honesta ratione potest defendi; non *defensione honoris*, qui honori Deo debito non est anteponendus, alio modo quàm morte lædentis potest reparari, ac in renuente duellum nullum omninò periculum patitur. Nec *defensione bonorum*, quia vita nostra & aliena non debet cum bonis aliis temporalibus commutari; Nec *veritatis manifestatione*, quia Diabolicum est, providentiam Dei hoc modo velle consulere.

LX. Præceptum septimum vetat Adulterium, quo fides conjugalis violatur. Quod peccatum gravissimum pœnâ capitis voluit Deus in Israële puniri, quin & poculo amaro zelotypiæ explorari. Num. 5. v. 14. Præceptum 7.

LXI. Ad illud referri debet. 1. Omnis *impuritas carnalis*, qualis est in Sodomia, incestu, Polygamia simultanea, Concubinatu, compressione, fortatione, Lev. 19. 29. 1. Cor. 6. 18. Heb. 13. v. 4. 2. Omnis *libido carnis*, Prov. 6. 24. 25. Matth. 5. 28. 3. Omnis *libidinis occasio*, qualis est in crapulis, otio turpi, picturis inhonestis, corporis denudatione, fuco, sermonibus lascivis, choreis vulgaribus, ludis scenicis, &c. Inter quas occasiones libidinis censeri potest *divortium temerarium*, Judæis olim consuetum, contra Christi legem: *Quos Deus conjunxit, homo separare non potest.* Justæ nihilominus divortii causæ sunt. 1. Si altera pars cohabitationem detrectet, & thorum malitiosè deserat, quo in casu frater vel soror non mancipatus est cohabitare nolenti. 1. Cor. 17. 15. 2. Si altera pars adulterio se polluat. *Si quis dimiserit uxorem suam, nisi propter fornicationem, vel extra rationem fortalitii, & nupserit alteri, mœchatur.* Matth. 19. 9. Mandatus Divortium.

tur ab altera parte *Castimonia*, in conjugio vel cœlibatu.

CONTROVERSIA. I.

Cœlibatus.

An personis Ecclesiasticis rectè injungatur perpetuus cœlibatus, & prohibeatur matrimonium? Neg. cont. Pontif.

Pontificii *Clericos*, i. e. personas Ecclesiasticas ab usu conjugii perpetuò abstinere volunt, tum, ut majori sanctitatis specie eos apud plebem commendent, tum, ut arctiùs illos Pontifici subjiciant.

Non verò consentiunt Pontificii circa hoc caput: Alii volunt naturam & usum conjugii per se repugnare functionibus sacri ordinis, & in carne esse ac conjugatos esse pro eodem habent, & negant conjugatos posse Deo placere, quod dixit olim Syricius Papa, atque ita longè gravius peccatum esse censent sacerdoti, si uxori misceatur, quàm si scortetur aut mœchetur, quæ est Costeri propositio.

Alii contrarietatem matrimonii & sacerdotii volunt tantùm esse accidentalem, quæ petatur vel à voto continentiæ, vel ab interdicto Ecclesiæ. Alii verò volunt, tantùm esse juris Ecclesiastici & positivi.

Nos statuimus, matrimonium nulla lege Ecclesiastica imponendum vel prohibendum, sed liberæ cujusque voluntati permittendum.

ARGUMENTA.

Heb. 13. 4. Exc. 1.

1. *Honorabile est conjugium ἐν πᾶσι, & thorus immaculatus.* Heb. 13. 4. Exc. 1. *ἐν πᾶσι ad res, non ad personas refertur, adeoque est generis neutrius, non masculini.* R. 1. Si omnia quæ pertinent ad matrimonium sunt *τίμια*, quomodo status matrimonii in quibusdam poterit censeri impurus? 2. Apostolus apertè agit de Personis, quia opponit eos, qui castas nuptias sectantur, scortatoribus. Exc. 2. *Sententia Apostoli est imperativa, non assertiva, ut sensus sit;*

sit: *Honorate matrimonium.* R. Apostolus non dixit: τίμα ἔστω. 2. Verba sequentia non habent causalem γὰρ, quasi ratio reddatur præcepti, sed adversativam δὲ, ut opponat scortatores conjugatis.

Exc. 3. *Si universaliter intelliguntur verba Apostoli, tum etiam matrimonium inter patrem & filiam, &c. honorabile esset.* R. At, talium conjunctio non est matrimonium, sed incestus. Exc. 3.

2. Apostolus omnibus & singulis, qui se continere non possunt, præcipit conjugium. 1. Cor. 7. 2. *Propter fornicationem suam quisque uxorem habeat, & proprium quæque virum habeat.* Et v. 9. *Quòd si se non continent, matrimonium contrahant nam satius est matrimonium contrahere, quàm uri.* 1. Cor. 7. 2. 9.

3. Apostolus ponit interdictum matrimonii inter notas Apostasiæ novissimorum temporum, & vocat Doctrinam Dæmoniorum 1. Tim. 4. 1. 2. 3. 1 Tim. 4. 1. 2. 3.

Exc. *Paulus notat eos, qui absolutè nuptias ut malas prohibebant, quales erant Tatiani, Encratitæ, Marcionitæ, & Manichæi. Papa verò non absolutè prohibet matrimonium, ceu rem malam.* R. 1. Hæc Montanistarum olim apologia fuit, qui nuptias non damnare volebant ut malas, sed sub sanctitatis specie. 2. Pontificii h. l. verius respiciuntur quàm hæretici veteres α. Quia Apostolus loquitur de Apostasia novissimorum temporum. β. Loquitur de iis, qui potestatem habituri sint prohibendi conjugii, quam non habebant Hæretici ut hodie Pontifices habent. γ. Non loquitur de iis, qui absolutè nuptias damnabant, sed de iis qui in hypocrysi, i. e. sub ementitæ sanctitatis specie quibusdam matrimonium interdicunt δ. Loquitur de re longè post futura & incognita, quam ideo prædixit, ut fideles præmuniat. At hæreses Marcionitarum, Manichæorum tum erant notissimæ. Exc.

4. Apostoli & discipuli Christi conjugati fuerunt, aut esse potuerunt, salvo Adostolatûs ministerio. 1. Cor. 9. 5. *Nonne potestatem habemus ducendi nobiscum uxorem, ut & alij Apostoli, & fratres Domini*

& Cephas? Inde legimus quòd Petrus nurum habuerit. Matth. 8. 14. & de Philippo, quòd habuerit quatuor filias. Act. 21. 8. 9. Exc. 1. *Fœminæ, quæ sequebantur Apostolos, non fuerunt propriæ ipsorum uxores, sed mulieres locupletes, à quibus Christi exemplo. Luc. 8. 1. 2. alebantur.* R. Glossa repugnat Scopo Apostoli, qui testatur, ideo se non circumduxisse uxorem, ne gravis esset Ecclesiæ. At, si pias istas fœminas circumduxissent Apostoli, non utique gravata sed sublevata per eas fuisset Ecclesia. 2. Paulus non loquitur de pluribus, sed de unica, quæ non potest alia esse quàm uxor, aliàs honestas non ferebat tales mulieres circumducere.

Matth. 8. 14. Act. 21. 8. 9. Exc. 1.

Exc. 2. *Dimissæ fuerunt uxores ab Apostolis post vocationem suam, quia dicuntur omnia deseruisse ad sequendum Christum.* Matth. 19. 27. R. 1. Hoc non fieri potuit ab Apostolis, quin primævæ legi conjugii repugnarent, & regulæ positæ à Paulo. 1. Cor. 7. 10. *Uxor à viro ne seipsam separato; & vir uxorem ne dimittito.* Derelictio verò, de qua Matth. 19. 27. tantùm est eorum, quæ impedimento erant vel ministerio, vel confessioni Evangelii: Uxores verò legitimæ solatio & confirmationi fidei esse poterant.

Exc. 2. Matth. 19. 27.

5. Apostolus vult, ut Episcopus, qui ἀνεπίλημπτος debet esse, sit *unius uxoris vir.* 1 Tim. 3. 2. quod dicere non potuisset, nisi licitum esse conjugium Episcopo agnovisset.

1. Tim. 3. 2.

Exc. 1. *Hæc allegoricè intelligenda, de unius Ecclesiæ Episcopo.* R. Neg. Nam quæ ab Apostolo adduntur, repugnant, quum facit mentionem liberorum, & ex gubernatione familiæ vult judicari, sitne aptus ad regendam Ecclesiam nec ne.

Exc. 1.

Exc. 2. *Hoc διάταγμα Apostoli fuit temporarium, quod valuit tantùm in Ecclesia primitiva, propter paucitatem cœlibum, quæ cogebat conjugatos eligere, sed nostrorum temporum alia est ratio.* R. Si temporibus illis, quæ fuerunt tempora virginitatis Ecclesiæ, non pugnavit conjugium cum Episcopatu, quare repugnaret hodie?

Exc. 2. Matth. 19. 11.

6. Non omnes habent donum continentiæ Matt. 19. 11.

19. 11. Non omnes capiunt verbum hoc, sed ii, quibus datum est. Et 1. *Cor.* 7. v. 7. *Unusquisque proprium suum donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic.* Unde lex de cœlibatu mundum impuritatibus & Ecclesiam scandalis replevit. 1. Cor. 7. 7.

7. A Praxi Ecclesiæ Veteris. Quò pertinet Concilium Gangrense, adversus Eustathium, Presbyteris conjugium interdicentem, institutum; & Nicenum in quo Paphnutius Thebarum Episcopus, licèt ipse cœlebs, contra interdictum conjugii graviter inclamavit, concilio unanimiter annuente.

OBJECTIONES.

1. *Vitæ genus melius & sanctius est ministro sectandum. At cœlibatus talis est, ut Apostolus docet.* 1. *Cor.* 7. 1. Cor. 7.

R. Apostolus non vult cœlibatum per se esse melius vitæ genus alio, sed secundum quid, & certi temporis respectu, tum, quia curis & molestiis paucioribus est obnoxius. v. 28., tum, quia tempora ista infesta erant persecutoribus. v. 26. Τὸ καλὸν ergo apud Paulum non de bonitate morali & honesta intelligi debet, sed de bonitate utili, ut Apostolus ipse explicat. v. 35. per συμφέρον, quod commodum est & conducibile, propter instantem necessitatem crucis. 2. Non imperatur cœlibatus, sed tantùm suadetur. Paulus enim negat, se mandatum Domini de eo accepisse, v. 6. 25. Testatur nullius se conscientiam opinione necessitatis aut cultûs illaqueare velle. v. 35. Suadet non omnibus, sed iis tantùm, qui dono continentiæ sunt præditi. v. 7 17. aliis verò conjugium præcipit. v. 2. 9. v. 28. v. 26. v. 35.

2. *Minister se non debet implicare negotiis & curis hujus seculi.* 2. *Tim.* 2. 4. R. Nim. immodicis, nimiis, à pietate, sanctitate, & ab obeundo munere avocantibus. Tales verò curas matrimonium non importat; impedit enim non per se, nec semper, nec avocat à toto, sed à tanto. Tribuitur quidem conjugatis cura mundi, i. e. rerum terrenæ vitæ, conjugium enim est instar sarcinæ, quâ mens homi- 2. Tim. 2. 4.

nis gravata, non tam expeditè ad Deum currit: sed hæc non sunt propria conjugii mala, sed ex hominis vitio proveniunt, nec serviunt ad infamandum conjugium, aliâs agricultura, mercatura, &c. ob curas suas damnari deberent: Adhæc multi cœlibes superant conjugatos in cura mundi.

1. Cor. 7. 5. 3. *Qui cultui divino vacant, debent abstinere.* 1. *Cor.* 7. 5. *At ministri semper debent cultui divino vacare.* R. 1. Docet quidem Apostolus, dari tempus, in quo consultum sit abstinere ab usu conjugii, etiam legitimi, ut melius possimus depositi esse cultui divino. Sed quid hoc ad legem cœlibatûs? cùm agatur non de abstinentia perpetua, sed tantùm ad paucos dies, non de precibus ordinariis, sed extraordinariis: nec Clericis tantùm dicatur, sed etiam laicis, jubeaturque ut iterum conveniant, ne à Satana tententur. 2. Licèt minister teneatur semper vacare rebus divinis, i. e. ut nunquam vacet rebus oppositis, qualis est idololatria, & ita ut in *actu primo* semper in id sit intentus; non tamen semper tenetur vacare rebus divinis in *actu secundo* ut nunquam non vacet; aliâs officia omnia, quæ versantur circa τὰ βιωτικὰ, illi interdicerentur.

4. *Conjugalis consuetudo immundiciem afferebat sub V. T.* R. Ea tota legalis & levitica fuit, quæ cum translato sacerdotio abrogata est, non minùs quàm impuritas ex contactu mortui. 2. Si quid valerent illa exempla, sequeretur legem abstinentiæ illius non extendendam esse nisi ad illud tempus, quo se ad publicum cultum proximè parant vel publico cultui actu ipso vacant. Nam toti populo & sacerdotibus V. T. conjugatis esse licuit, tametsi illis æquè incumberet legem nocte dieque meditari.

CON-

CONTROVERSIA. II.

An Polygamia simultanea sit licita? Neg. cont. Soc. nominatim Ochinum. Polygamia.

ARGUMENTA.

1. Est contra primam conjugii institutionem, quâ sancitum, ut duo, non tres aut plures essent una caro, quò pertinet locus Malach. 2. 15. *Nonne unum effecit, quamvis reliqui spiritus ipsius essent? quid autem unum? quaesiturum semen Dei.* q. d. Nonne Deus unum Adamum creavit, & ei unicam Evam conjunxit? Deus quidem plures uxores per spiritum suum creare, & Adamo conjungere potuisset, sed unicam creando docere voluit, virum unâ uxore contentum esse debere. Mal 2. 15.

2. Contra naturam amoris conjugalis, qui ita proprius est & singularis, ut tertiam personam non possit admittere ad ejusdem rei communionem.

3. Contra naturam contractûs matrimonialis, quo fit, ut conjunx non habeat amplius corpus in potestate sua. 1. Cor. 7. 4.

4. Contra mandatum Pauli, qui vult ut quælibet uxor proprium virum habeat. Unde Rom 7. 2. 3. uxor mœcha dicitur, quæ vivente adhuc marito fit alterius uxor. Rom. 7. 2 3.

5. Contra unitam illam prolis curam, quam conjugii finis requirit, quæ in polygamia dividitur.

6. Contra pacem familiæ, ut visum in domo Jacobi. Gen. 30. Ekanæ. 1. Sam. 1. 6.

7. Huc facit locus Lev. 18. v. 18. *Mulierem unam ad alteram non assumito*, qui locus de polygamia simultanea optimè intelligitur: quod patet 1. ex voce Hebræa אישׁ אל אחות quæ usitato Hebraismo significat unum ad alterum: ut Exod. 26. v. 3. quinque cortinæ erunt conjunctæ, אישׁה אל אחותה 2. Moses eam conjunctionem vetuit, quæ efficit æmulationem, unde mulieres duæ uni mari- Lev. 18. 18.

to junctæ vocantur צרות ἀντίζηλοι, infestantes; exemplum in Peninnah & Anna. 1. Sam. 1. 6. 3. Vetatur soror in vita ejus, uxoris. Si de sorore germana locutus esset Moses, quid opus erat hoc adjicere? quasi non æquè prohibitum esset uxoris defunctæ atque superstitis adhuc sororem ducere?

OBJECTIONES.

1. *Patres V. T. fuerunt polygami.* R. 1. Legibus, non exemplis standum. 2. Si permissa fuit vel *permissione juris Ethicâ* per dispensationem peculiarem propter infirmitatem, quia erant adhuc infantes, quibus multa concedantur, quæ adultis denegantur, quæ nunc sub N T. cessat. Vel, quod verisimilius est, *permissione facti*, i. e. per meram tolerantiam, non per approbationem, ut hac ratione immunes essent à pœna civili in foro soli, sed non item à pœna divina in foro poli, à qua liberari debuerunt gratiâ Dei.

Inst. *Scriptura non reprehendit Polygamiam in Patriarchis.* R. Non tamen sequitur licitam fuisse; Etiam Lothi incestus non reprehenditur, quis verò dicat, non fuisse peccatum?

Inst. *Patriarchæ nescivere se peccare per Polygamiam.* R. Peccârunt ex ignorantia, putantes id licitum esse omnibus, quod passim obtinebat, pravâ consuetudine quæ invaluerat.

Inst. *Non egerunt pœnitentiam illius peccati.* R. Egerunt implicitè, quum petebant veniam omnium peccatorum, dicendo cum Davide: *Purga me ab occultis.* Ps. 19.

Deut. 21. 15. 16. 2. *Deut.* 21. 15. 16. *Deus dat leges de hæreditatibus polygamorum.* R. Ipsam tamen Polygamiam ideò non approbat; ut dat Legem. Deut. 23. 18. de non inferenda mercede scorti in domum Dei, ipsum tamen pretium non approbat; dat legem de eligendo Rege, desiderium tamen populi non approbat. 1. Sam. 8. 6. 7.

Præceptum 8. LXII. Præcepto *Octavo* vetat Deus *Furtum*, quod hîc

hic *Rapinam* complectitur; quod crimen grave est, diffidentiam vel concupiscentiam arguens turpem, & tranquillitatem Reipublicæ turbans; unde pœnas etiam graves, pro ratione delicti varias tamen, statuit Dei Lex Exod. 22. 1. 2. 4. 5. 7. Vulgò autem in *Furto simplici*, non *Qualificato*, pœna Capitis videtur nimis severa.

LXIII. Interdicitur autem Furtum. 1. *Cujuscunque rei*, à cujus varietate dicitur *Sacrilegium*, *Peculatus*, *Plagium*, *abigeatus*, &c. Prov. 22. 25. Matth. 20. 21. Exod. 21. 16 22: 1-6. 2. *Cujuscunque* etiam *modi*, seu fiat per vim, seu per fraudem multiplicem latentem. 3. *Cujuscunque gradûs*, etiam si per *Avaritiam* animo tantùm concipiatur. Prov. 15. v. 27. Heb. 13. 5. 1. Cor. 6. v. 10. 4 Quin tandem omnis *furti occasio*, ut nimia solicitudo, invidia, otium, dilapidatio. Prov. 23. 20. 21.

LXIV. Quorsum tamen non licet referre omnes *Usuras*, Usura verò lucrum est, quod præter officium mutuationis ultra sortem exigitur sive sit pecunia, sive frumentum, sive aliud quid. Dicitur ab *usu*, quòd propter usum pecuniæ percipiatur. Hanc usuram multi ex Theologis Reformatis improbant, alii probant. Sed facilè conciliantur, si distinguamus inter usuram *mordentem*, immodicam, expilatoriam, quâ nullâ æquitatis & charitatis habitâ ratione, proximus, etiam pauper, premitur, & *modicam* & *juvantem*, seu moderatam, quæ & commodantis & mutuantis necessitati conveniat, quæ posterior usura non improbanda. Quod probatur, 1. *Ex necessitate* & *utilitate*, quia sine usuris non possunt consistere commercia, præcipua societatis humanæ firmamenta. 2. *Ex æquitate naturali*, quia æquum est, ut qui commodum percipit ex-ære alieno, ejus quoque participem faciat illum, cujus subsidio hoc commodum percepit 3. *Ex justa gratitudine*, nam qui compendium facit ex alieno mutuo, jure gratitudinis debet aliquod ἀντίδωρον. 4. *Ex charitate Christiana*, quæ requirit ut Pater familiâs

Usura.

familiâs suis prospiciat. 1. Tim. 5. 8. Objici potest,
Deut. 23. 19. 1. Locus Deut. 23. 19. *Ne dato in usuram fratri tuo, usuram pecuniæ, usuram cibi, usuram ullius rei*, &c. R. Hæc lex specialis populum tantùm Israëliticum obligabat, tum propter genium populi, nimio lucrandi ardore inflammati, quem lex in fratribus compescere, in extraneos laxare voluit: tum propter formam Reipublicæ, in qua opum æqualitas, ad tribuum & familiarum conservationem, obtinere debuit: tum propter conditionem locorum & temporum, quibus simpliciore modo populus ille expecuaria, agricultura, vel operibus manuariis rem factitavit. Ab exrraneis verò Israëlitæ usuras accipere
Luc. 6. 34. potuerunt. 2. Christus dicit: Luc. 6. 34. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* R. 1. Christus non loquitur de mutuo officioso & compensatorio, sed de mutuo charitatis seu beneficentiæ, adeoque de mutuo eleemosynario. 2. Non malè ἀπελπίζειν redditur, *nihil desperantes*, quasi beneficium vestrum perditum sit, vel pecunia malè collata, quasi nihil inde recepturi sitis, quia merces vestra multa semper erit apud Deum.

CONTROVERSIA.

Bonorum communio. *An omnia omnium Christianorum bona omnibus debeant esse communia?* Neg. contra Mennonitas quosdam.

ARGUMENTA.

1. Quisque propriam suam domum habere & curare debet: nam, *si quis domesticis non providet, fidem abnegavit, & est infideli deterior.* 1. Tim. 5. 8. inde de proprio pane jubemur vesci, laborantes. 2. Thess. 3. 12. 2. Etiam inter Christianos sunt divites & pauperes. 1. Tim. 6. 17. Jac. 1. 10. Ergò distincta dominia. 3. Contractus emtionis & venditionis, atque æquitas in illis commendatur. 1. Cor. 7. v. 30. *qui emunt, sint ut non obtinentes.* Hinc verò

verò oriuntur distincta dominia. 4. Eleemosynæ in N. T. commendantur. Heb. 13. 16. Beneficentiæ & communicationis ne obliviscimini. 5. Proprietas possessionum confirmatur ex præcepto de furto, & interdicto de concupiscentia domûs servi, ancillæ, asini proximi.

OBJECTIO.

Act. 2. 44. & 4. 32. *Omnia habebant communia.* R. Quoad usum & breve tempus, non quoad dominium. Nam propria possidere cuivis licuit, & nemo id quod possedit, proprium dicebat, non quòd proprium non fuerit, sed quòd non ita proprium illud fideles sibi arrogaverint, ut ab ejus usu indigentes, eo imprimis tempore & casu, quo fideles inopes aliunde sublevare non poterant, arcere voluerint. Act. 2. 44. & 4. 32.

LXV. *Nonum* Præceptum vetat ψευδομαρτυρίαν *adversus proximum.* Quæ sic immediatè spectat ad forum, testes adductos contra proximum & falsitatem prolatam, ut simul interdicatur omne testimonium falsum contra nos aut Deum, pro proximo, omnis falsitas judicum, Actoris, Rei, Advocati, imò omnis detractio proximi extra judicium Lev. 19. 16. Rom. 1. 30. atque omne mendacium, etiam *officiosum* & *jocosum*, de quo postea. Mandatur autem ex adverso *cura famæ.* Eccles. 7. v. 1. *studium veritatis*, Zach. 8. 16. 17. & testimonium ei conveniens, quod negare non licet. Præceptum 9

CONTROVERSIA. I.

An sive in verbis, sive in jurejurando liceat uti æquivocatione, & mentali reservatione, i. e. ad decipiendum proximum aliud verbis testari, aliud animo sentire? Neg. contra Jesuitas. De æquivocationibus.

Non quæritur de æquivocationum *usu Rhetorico*, quibus utuntur Rhetores in figura antanaclasi, ironia

nia &c. Nec de *usu Logico*, qui sæpe obtinet in disputationibus, & aliis sermonibus παιγνιχοῖς, qui exercendorum ingeniorum causa instituuntur. Sed de *usu Theologico & Ethico*, in testimonio dicendo, aut in judicio, vel confessionis casu.

Æquivocatio vel *verbalis* est, quum verba ipsa quæ usurpantur, sunt ambigui sensûs, ut, si quis rogatus; an Petrus esset domi, responderet, non est, i. e. non comedit; vel *mentalis*, quum verba ipsa quæ adhibentur unum simplicem habent sensum, sed per tacitam restrictionem, quam sibi in mente reservat, in alium commutantur, quò pertinet Francisci Assisij responsum, qui rogatus, quâ perrexisset quidam homicida qui juxta eum transierat, manus in manicas immittens, respondit, non transisse illâc, intelligens, non transisse per illas manicas: Hoc modo Jesuitæ plerique statuunt. Sacerdotem rogatum, an sit Sacerdos, si rationabilem habeat causam veritatem dissimulandi, posse respondere, se non esse Sacerdotem Baalis, aut non esse Sacerdotem, ut hoc alteri dicat.

Quamvis verò multi ex Pontificiis animosè hoc dogma rejecerint, & Becanus clamet, fieri injuriam sibi & sociis suis, tamen non tantùm reipsa, sed & scriptis multi testatum faciunt; e. g. Toletus, Suarezius, Lessius, Emmansa; &c. multique alii, quibus præcipuè addi debet *Garnetus*, qui ex praxi & Apologia coram judicibus artem hanc probavit, ut videre est in actis contra Proditores Anglicanos. Has verò æquivocationes nos detestamur.

ARGUMENTA.

Heb. 6. 16. 1. Juramentum debet esse omnis controversiæ terminus. Heb. 6. 16. sed ubi adest æquivocatio, multiplicantur potiùs quam finiuntur lites.

Jer. 9. 8. 2. Scriptura hanc artem damnat: dum perstringit eos, qui in ore suo pacem loquuntur proximo, & in corde ponunt insidias. Jer. 9. 8. & vult, ut abre-

nun-

nunciemus pudendis latebris, non cum calliditate ambulantes. 2. Cor. 4. 2. 2. Cor. 4. 2.

3. Hoc juri divino, naturali & civili repugnat. *Divino*, quod vetat fieri mala, ut eveniant bona. *Naturali*, quia est falsa significatio, pugnans cum natura, & cum proposito fallendi conjuncta. *Civili*, quia hoc posito suspecta erunt colloquia, juramenta, contractus, commercia, nihilque tutum & securum erit.

4. Ita magistratus ambiguis responsis eluditur; adeoque nec veritas inquiri, nec controversiæ decidi, nec fontes puniri, nec insontes absolvi possent.

5. Æquivocationes sunt directa & manifesta mendacia, quia aliud tegitur pectore, aliud ore profertur, idque cum fallendi intentione, & sic per æquivocationes omnibus mendaciis janua aperitur. Nam duo ad mendacium requiruntur; tum, ut enunciatio sit falsa, contraria rei veritati, tum, ut adsit falsum enunciandi voluntas, & ita sermo sit contrarius cogitationi; Hæc verò in æquivocatione locum habent.

Exc. *Ex oratione vocali, & restrictione mentali una fit oratio composita & totalis, in qua nulla falsitas est; licet autem homini orationem suam componere ex terminis vocalibus & mentalibus.* R. Licet, quando fidelis secum aut cum Deo solo loquitur, qui cogitationes mentis nostræ novit; non licèt in testimonio coram hominibus dicendo, quia reservatio mentalis nihil testatur audientibus. Exc.

6. Christus, Apostoli, & martyres nunquam æquivocationibus usi sunt, sed præclaram confessionem ediderunt

7. Æquivocationum magistri olim fuerunt veteres hæretici *Basilidiani*, qui docuerunt, fidem esse dissimulandam, aut perjurio negandam, ut martyria devitarentur. *Priscilianistæ*; qui propter occultandas contaminationes & turpitudines suas dicebant: *Jura, perjuria secretum prodere noli.*

OBJE-

OBJECTIONES.

1. *Veritas potest taceri.* R. Aliud est aliquid veri tacere, aliud falsi aliquid dicere; non est mendacium, quum silentio absconditur verum, sed quum loquendo promitur falsum.

2. *Æquivocationes non differunt à promissionibus & comminationibus, quæ tacitam habent conditionem.* R. Imò toto cœlo differunt: Quia, licèt in ejusmodi comminationibus & promissionibus conditio non sit expressa, non ignota tamen fuit iis, quibus proponebantur.

3. *Samuel profitetur, se ad immolandum Domino venisse Bethlehem, cùm tamen venisset ad unguendum Davidem.* 1. *Sam.* 16. 4. R. Dicit aliquid quod erat præstiturus, & quod revera præstitit, sed ulterius non indicavit quid esset facturus, quia non opus erat.

1. Sam. 16. 4.

4. *Joh.* 7. 8. *Ego non ascendam ad festum, & tamen ivit.* R. Christus non negat simpliciter se ascensurum, sed secundum quid, ratione certi temporis, ego *nondum* ascendo, quia sc. præstitutum suum tempus ascendendi nondum advenerat.

Joh. 7. 8.

5. *Luc.* 24. 28. *Christus finxit discipulis Emauntem profisciscentibus, se longius iturum.* R. Christus προσεποιεῖτο, non simulavit, sed apertè præ se tulit, quòd discedere velit, hoc est, discessum paravit, & instanter rogatus, consilium mutavit.

Luc. 24. 28.

6. *Medici æquivocationibus utuntur.* R. Medicorum commenta ad demulcendos phreneticos subintellectam habent modificationem, usu notissima, ut constet, illos non fingere ut fallant, sed ficta tantùm narrare, ut ægrotantis infirmitati consulant.

7. *Artes & simulationes in bello.* R. Satis est notum hostibus bellum arte & marte geri. E. non ipsis nescientibus insidiæ struuntur.

CON

CONTROVERSIA. II.

An mendacium officiosum & jocosum sit licitum? Neg. cont. Soc.

De mendacio officioso.

Mendacium vulgo distinguitur in *perniciosum*, quod nocendi animo profertur & in perniciem proximi tendit, *jocosum* quod per jocum dicitur oblectandi gratiâ, & *officiosum*, quod in commodum proximi vergit, & juvandi ergò pronunciatur. Quamvis verò discrimen observemus inter ista mendacia, ut perniciosum sit gravius, alia verò duo leviora; peccata tamen vera esse censemus, lege Dei damnata.

ARGUMENTA.

1. Mendacium sine ulla exceptione passim damnatur in Scriptura Ps. 5. 7. *Perditurus es loquentes mendacium* Prov. 6. 17 *Linguam fallacem odit Jehova.* & cap. 12. v. 22. *Abominationi sunt Jehovæ labia fallacia.* Eph. 4. 25. *Deposito mendacio loquimini veritatem quisque cum proximo suo.* Col. 3. 9. *Ne mentiamini adversus alium.* Et omne mendacium est à Diabolo, Patre mendacii, Joh. 8. 44.

Ps. 5. 7
Prov. 6. 17.
cap 12. v. 22.
Eph. 4. 25.
Col 3. 9
Joh 8. 44.

2. Omne mendacium est per se malum, cadens super indebitam materiam, est enim inordinatio tum mentientis in se, quia contra ordinem naturæ oratio ejus, quæ mentis est interpres, à mente planè dissentit, tum ad proximum, quia veritatis observantiam unusquisque proximo suo debet, ex obligatione naturali & divini juris.

3. Si pernicioſum mendacium tantùm esset peccatum ejus ἀνομία peteretur tantùm à fine, quod falsum, quia in ipsa mendacii deformitate & ἀταξία, nempe in divortio mentis & linguæ quæ mentis interpres esse debet, consistit ejus ἀνομία.

4. Si mendacium posset honestari à fine, nim. intentione juvandi proximum, sic & furta possent honestari quæ essent officiosa, quum aliquis vellet ex furto proximo benefacere, quod tamen est con-

tra regulam Apostoli. Non sunt facienda mala ut eveniant bona. Rom. 3. 8.

OBJECTONES.

1. *Exempla multa habemus in sacris mendacij officiosi, ut, in obstetricibus Ægyptiacis.* Exod. 1. 19. *Rahab.* Jos. 6. 23. v. 25 *Michal.* 1. Sam. 19. v. 17. *Jonathan.* 1. Sam. 20. 6. 28. R. In his exemplis omnibus distinguenda virtus actionis à vitio & nævo ei adhærente, & modo quo fit; infirmitas hominis, & bonitas Dei, illa quæ in optimis actionibus semper aliquid vitiosi admiscet, ista quæ vitium condonando bonum gratiosè compensat. Ita placuit Deo, quòd obstetrices ab infanticidio abstinuerunt, quòd Rahab hospitum suorum securitati consuluit; quòd Michal Davidis mariti sui, & Jonathan amici vitæ prospexerunt, licèt modus agendi in istis bonis operibus per mendacium, non caruerit vitio coram Deo.

2. *Elizæus mentitus est militibus Syris.* 2. Reg. 6. v. 19. R. Neg. Quia nihil ab eo prolatum, quod verum non esset quoad rei eventum. Quærentibus viam, quâ Elisæum invenirent, respondet non eam esse, siquidem ibat Samariam, nec illam civitatem, ex qua jam exiverat, pollicetur verò se eos ducturum ad virum quem quærebant, quod reipsa implevit, ducendo eos Samariam, ubi agnoverunt Prophetam.

3. *Michæas suadet bellum Regi Josaphat, contra mentem suam.* 1. Reg. 22. 15. R. Non tam loquitur affirmativè & Propheticè quàm ironicè & μιμητικῶς, non ex sua, sed ex Regis & Pseudoprophetarum sententia, non ut eos falleret, sed ut eos falli doceret; nam postea, cùm adjuratus est à Rege, ut in nomine Jehovæ eloqueretur veritatem. v. 16. 17. longe aliud præ se tulit.

4. *Jeremias in gratiam Regis mendacium dixit.* Jer. 38. 27. R. Neg. Quia id retulit Principibus quod verissimum erat, nim. Regem à se rogatum, ne denuò in carcerem pristinum detruderetur, quod erat veris-

veriſſimum, ut liquet ex Jer. 37. 15. 20. & 38. 15. 16. ne traderetur in manus hoſtium ſuorum; aliud verò eſt partem veritatis non neceſſariam tacere; aliud falſum pro vero narrare; prius licitum, non poſterius.

5. *Paulus negat. Act. 23. 5. ſe ſciviſſe Ananiam fuiſſe ſummum Sacerdotem; quod tamen verum non erat.* R. Senſus verbis ejus optimè conſtare poteſt, ſine ulla mendacii nota, ſive dicatur ironicè locutus, quia nihil in eo Pontifice dignum videbat, ſive ſeriò hoc dixerit, quod revera Pontifex non fuerit, ſed in veri Pontificis partes ſeſe obtruſiſſet, ut tanta erat tum temporis ἀναρχία, ut in dies quaſi eſſent Pontifices, aut non eſſent: Vel quia diutius Hieroſolymâ abfuerat, & novus erat Pontifex ipſi adhuc ignotus: Nec ex ſede hoc colligere potuit, quia non erant in Templo aut domo Pontificis, & loco Synedrij ordinario, & forſan tumultuarie & confuſè ſedebant. Act. 23. 5.

6. *Parabolæ ſunt ſpecies mendacij.* R. Neg. Nam Parabola non affertur, ut ſignificetur id eſſe, quod adumbratur per id quod dicitur; unde non propter materiale proponitur, ſed propter ſuum formale; aliud in medulla habet, aliud in ſuperficie pollicetur. Differt ergo à mendacio. 1. Ratione *originis*, quia mendacium omne vel à mala mente, vel à bona ad malum deviante; Parabola non. 2. Ratione *formæ*, quia mendacium habet intrinſecam diſconvenientiam cum mente dicentis, non parabola. 3. Ratione *finis*, quia mendacium comparatum eſt ad fallendum; parabola ad docendum. 4. Ratione *effectûs*, quia per mendacium falſa ingeneratur notio animo audientis, per parabolam verò vera. Idem de apologis dicendum, in quibus non proponitur hiſtoria, ſed typus, nec aliquid repræſentatur ut factum, nec hoc quod proponitur intenditur quamvis falſum & fictum, ſed aliud omninò, & quidem verùm,

Præceptum 10.

LXVI. *Decimum* tandem *Præceptum* vetat *concupiscentiam*, non *naturalem*, quâ naturæ convenientia, juxta ordinem à Deo constitutum, concupiscimus, neque *supernaturalem* Dei & gratiæ illius, sed *inordinatam* bonorum proximi.

Concupiscentia habitualis & actualis.

LXVII. Concupiscentia autem vel habitualis & congenita, vel actualis est. *Illa* est prava hominis corrupti ad malum inclinatio. *Hæc* actus concupiscendi interior, cujus ratione formæ & objecti variæ species sunt, ad quas etiam προπάθεια, seu *motus primi*, deliberationem & consensum antecedentes, pertinet, de quibus jam agendum.

CONTROVERSIA. I.

De motibus primo primis.

An non tantùm concupiscentia habitualis & actualis, sed etiam motus primo primi, seu concupiscentia mali consensum voluntatis præcedens verè & propriè peccatum sit? Aff. cont. Pont.

De concupiscentia habituali, seu naturali propensione ad malum supra Loco de Peccato originali egimus, nunc de dicta προπάθεια agendum. *Motus primo primos* vocant Pontificij subreptiones & titillationes quasdam, sed sine deliberato mentis judicio, & formali voluntatis consensu: Hos in Lege prohiberi negant: Nos contrarium probamus sequentibus.

ARGUMENTA.

1. Tales motus non conveniunt sanctitati & puritati quam Deus à nobis postulat, & perfectioni requisitæ amandi Deum, toto corde, & omnibus viribus. Ideòque non possunt non esse vitiosi & ἄνομοι.

2. Non oriuntur à spiritu regenerante, sed ex corruptione hominis: sunt ergo peccatum

3. Repugnant bonæ voluntati & proposito pii hominis. E. sunt peccatum. Matth. 15. 19

OBJE-

OBJECTIONES.

1. *Non sunt in potestate hominis. E. non peccata.* R. Nec bonum opus quodlibet est in nostra potestate, cujus tamen omissio est vitiosa. 2. Lex non attendit ad vires hominis, sed ad officium, non quid possit, vel non possit, sed quid teneatur præstare in moralibus.

2. *Motus concupiscentiæ naturales sunt.* R. Naturales non possunt dici nisi respectu naturæ corruptæ à qua fluunt; non verò respectu naturæ sanæ & integræ.

LXVIII. Hæc de Decalogo in specie: Restant adhuc quædam Controversiæ.

CONTROVERSIA. I.

An aliquid additum sit Legi morali per modum Consilij? Neg. c. Pont.

De consiliis Evangelicis.

Per *Consilia Evangelica* Pontificii intelligunt quædam opera, à Christo non imperata, sed demonstrata, non mandata, sed commendata, & in iis perfectionis Evangelicæ fastigium reponunt. Hæc consilia à præceptis distinguunt. 1. Quia consilia circa difficiliora & perfectiora versantur, quam præcepta. 2. Quòd Consilia ad certum hominum ordinem; præcepta ad omnes pertineant. 3. Quòd observatio in consiliis arbitraria, in præceptis necessaria sit. 4. Quòd consilia præstantius præmium obtineant, scil. aureolas. Talia consilia tria sunt, quibus vitam monasticam superstruunt, *continentia, obedientia, paupertas.* Sed, licèt dentur opera quædam indifferentia, quæ cujusque arbitrio subjiciuntur, & in verbo Dei consilia de ejusmodi indifferentibus extent, quæ per se à præceptis distinguuntur, quale est consilium Pauli de elocanda vel non elocanda virgine. 1. Cor. 7. 26-36. tamen illa naturam suam generalem & ἀδιαφορίαν exuunt, & ex singularibus causis & circumstantiis in præcepta non

communia, sed personalia & conditionata, ratione actûs commutantur.

ARGUMENTA.

1. Nullum datur opus bonum, quod in lege morali non præcipiatur, omnia enim includuntur in amore Dei & proximi.

Quicquid cadit sub consilium in rebus moralibus, cadit etiam sub præceptum; nam quod Deus consulit, eo ipso imperat. Unde consilium pro mandato ponitur. Prov. 1. 30. *Non acquievertunt consilio meo, sed contempserunt omnem correctionem meam.* Luc. 7. 30. Pharisæi *consilium Dei aspernati sunt.* Act 20. 27. Paulus dicit: *Annunciavi vobis omne consilium Dei.* Apoc. 3. 18. *Consilium do tibi, ut à me aurum,* &c.

Prov. 1. 30. Luc. 7. 30. Act. 20. 27 Apoc. 3. 18.

3. Quicquid ad hominis Christiani perfectionem facit, non suadetur tantùm vel commendatur, sed mandatur à Christo: *Estote perfecti, ut Pater noster est perfectus. Matth.* 5. 48.

Matth. 5. 48.

4. Tria præcipua consilia Evangelica, quorum supra mentionem fecimus, sunt extra verbum Dei excogitata, ut: *obedientia regularis*, quæ repugnat libertati, in qua nos Christus constituit. Gal. 5. 1. & secundùm quam non debemus amplius fieri servi hominum. 1. Cor. 7 23. *Continentia perpetua*, quia testatur Christus, illud donum non esse cujusvis. Matth. 19. 11. & per Apostolum præcipit, ut qui se non continet, matrimonium contrahat, quòd melius sit nubere quàm uti. 1. Cor. 7. 9. *Paupertas voluntaria*, quia nemo sine speciale vocatione facultates suas debet abjicere. Matth. 19. 21. 27. ne tentet Deum. Matth. 4. 7. aut charitatem erga proximum negligere cogatur. Eph. 4. 28.

OBJECTIONES.

1. *Si vis perfectus esse, abi, & vende quæ habes, & da pauperibus*, &c. *Matth.* 19. 21. R. Hoc non fuit consilium perfectionis, sed *præceptum personale*

Matth. 19. 21.

& ex-

& explorat orium, ad illius juvenis turgidi fastum retundendum, & hypocrisin detegendam. Perfectio igitur quæ h. l. proponitur non est perfectio gloriæ, quam præ cæteris consecuturus fuisset, sed perfectio justitiæ, quæ studio bonorum operum in hac vita obtinetur. q. d. Si vis te perfectum ostendere, qualem te jactas, debes hoc experimento illud comprobare, omnia vendendo, quod ex quæstione juvenis, & Christi ad eam responsione patet.

2. *Eunuchis promittitur intra muros Jerusalem spatium & nomen melius quàm filiorum & filiarum.* Jes. 56. 3. 4 R. Per Eunuchos non intelliguntur, qui singulari se voto obstrinxerunt, sed Eunuchi naturales vel per vim facti, qui à congregatione in V. T. excludebantur, Deut. 21. 1. 2. & propter ἀτεκνίαν infames erant; his h. l. promittitur, dummodò pietatem coluerint, admissio in templum & civitatem Dei, i. e. Ecclesiam, & quod ipsis ab una parte deest, id aliis beneficiis potioribus se compensaturum, si fideles fuerint, dicit Deus. Sub alienigenis & Eunuchis verò Jesajas complectitur omnes, qui videntur indigni quos Deus in populo suo censeat, & eos alloquitur, ne diffidant, quia non sit acceptio personarum apud Deum. &c Jes. 56. 3. 4.

3. *Eunuchi quidam dicuntur se εὐνουχίζειν propter regnum cœlorum.* Matth. 19. 12. R. Eunuchi non denotant eos, qui ex consilio voverunt perpetuum cœlibatum; sed qui sibi imponunt sponte necessitatem manendi in cœlibatu, & servandi talem vitæ statum, ut commodiùs Deo serviant, & ejus regnum promoveant, quamdiu Deus donum continentiæ ipsis concesserit, quæ limitatio colligitur ex v. 11. ubi Dominus testatur, non omnes cœlibatûs esse capaces, ideòque nonnullis necessarium esse conjugium, & ex v. 12. quum ait: *Qui potest capere capiat.* Matth. 19. 12.

4. *Paulus fecit opus supererogationis, quando prædicavit absque stipendio.* 1. *Cor.* 9. 12. *igitur distinguit inter* 1. Cor. 9. 12.

inter voluntarium & necessarium. R. Cùm esset ex officio Pauli omnibus offendiculis obviare, cerneret autem, Evangelij cursum impeditum iri, si stipendium tum temporis sumeret, nihil Deo præstitit plus quàm debebat.

CONTROVERSIA. II.

Homo regenitus Legem perfectè implere nequit.

An homo justificatus & regenitus legem Dei perfectè adimplere possit? Neg. c. Pont. Socin. & Remonst.

Circa hanc quæstionem *Pontificij* subinde perplexè loquuntur, nec ipsum Concilium Tridentinum mentem suam satis apertè hîc explicat. Sed quod una manu videntur dare, alterâ auferunt; Nec aliter sentire & loqui possunt juxta suam hypothesin de justificatione & merito operum, de operibus supererogatoriis & Consiliis Evangelicis, quæ necessariò supponunt perfectam Legis observationem. Hîc verò graviter etiam impingunt hodierni *Perfectistæ*, qui regenerationem in hac vita ita perfectam statuunt, ut regenerati ἀναμάρτητοι sint, adeòque perfectè legem impleant.

Non autem quæritur: 1. De *perfectione sinceritatis*, quâ quis corde non fucato Deo servit. Hæc enim in veris fidelibus reperitur, & tribuitur Jobo, Cap 1. v. 1. quum dicitur *perfectus & rectus, timens Deum, & recedens à malo*; Et Hiskia sibi eam vindicat. Isaj. 38. 3. Nec de *perfectione partium*, tàm *subjectiva* respectu totius hominis, qui totus debet sanctificari, tam quoad corpus, quàm quoad animam & spiritum. 1. Thess. 5. 23. quàm *objectiva*, respectu totius legis, quoad omnia mandata: Hanc etiam à fideli requiri credimus, ut de Zacharia & Elisabetha prædicatur. Luc. 1. 6. Nec de *perfectione comparata*, quæ quibusdam fidelibus provectioribus tribuitur præ aliis; quo sensu fideles N. T. τέλειοι vocantur, respectu fidelium Vet qui vocantur νήπιοι. 1. Cor. 2. 6. Gal. 4. 1. Et fideles Christiani, qui majo-

Job. 1. 1.

Jesaj. 38. 3.

Luc. 1. 6.

1. Cor. 6.

Gal. 4. 1.

majores progressus fecerunt aliis. Phil. 3. 15. Heb. 5. 13. Nec de *perfectione Evangelica*, quæ est cum tegmine gratiæ, quum omnia facta deputantur, quando quod factum non est ignoscitur, tectum sc. justitiâ Christi, in quo perfecti dicimur. Col. 2. 10. Sed de *perfectione Legali absoluta* omnibus numeris, ut nihil illi desit tam quoad gradus, quàm quoad partes, intensivè & extensivè. Phil. 3. 15. Heb. 5. 13.

ARGUMENTA.

1. In fidelibus semper habitat peccatum. 1. Joh. 1. 8. *Si dixerimus nos peccatum non habere, mentimur, & veritas non est in nobis.* Et Jacobi 3. 2. *In multis labimur omnes.* 1. Reg. 8. 46. *Non est homo justus super terram, qui non peccet.* Prov. 20. 9. *Quis potest dicere, mundum est cor meum?* 1. Joh. 1. 8. Jac. 3. 2. 1. Reg. 8. 46. Prov. 20. 9.

2. Hoc confirmat Lucta carnis & Spiritûs, quæ perpetuò occurrit in fidelibus; Cùm enim caro adversetur Legi Dei, nec illi subjiciatur, vel subjici etiam possit. Rom 8. 7. patet; quamdiu caro in nobis manet, nec perfectam esse sanctificationem, nec Legem à nobis posse impleri. Luctam hanc Paulus graphicè describit. Gal. 5. 17. *Caro concupiscit adversus Spiritum, & spiritus adversus carnem, hæc autem inter se opposita sunt, ut non quæcunque voluerit is eadem faciatis.* Et Rom 7. à. v. 14. usque ad finem *Ego sum carnalis & venditus sub peccatum.* Et v. 19. *Non facio bonum quod volo, sed malum quod nolo hoc ago.* Et v. 23. *Video aliam Legem in membris meis belligerantem contra Legem mentis & captivantem me sub Legem peccati.* Unde in tristem istam querelam erumpit. v. 24. *Miser ego, quis me liberabit ex hoc corpore mortis?* Rom. 8. 7. Gal. 5. 17. Rom 7. 14. 19. 23.

Exc. *Paulus non loquitur de se ut regenito.* R. Non desunt rationes in contrarium. 1. Quia Paulus non loquitur in præterito, ut antea v. 9 sed in præsenti. v. 14. At, quum hæc scribebat, non amplius sub Lege erat, sed sub gratia 3. Agitur de eo, cui competit velle bonum, & nolle malum, seu odisse peccatum. Exc.

catum. v. 15. & 18 at hoc tantùm pertinet ad renatos. 3. Agitur de eo, qui consentit Legi Dei quoad hominem internum, & qui eâ delectatur. v. 22. ex qua delectatione oritur cultus. v. 25. *mente servio Deo.* 4. Agitur de eo, in quo distinguuntur duo principia, unum secundùm quod facit malum quod non vult, alterum secundùm quod non perpetrat malum, sed peccatum in ipso habitans, v. 17. 18. 19. 5. De eo agitur, qui ingemiscit ob miseriam suam, & qui liberationem optat, & de ea inventa sibi gratulatur.

Inst. *Paulus dicit; se esse carnalem, & venditum sub peccatum. v. 15. peccatum in se habitare; optat liberationem à corpore mortis, quæ omnia in renatos non cadunt.* R. Imò possunt in eos cadere: Nam quòd dicit, *se esse carnalem & venditum sub peccatum*, non absolutè intelligendum est, sed comparatè ut Paulus 1. Cor. 3. v. 1. vocat carnales Corinthios, & non spirituales, quia multas adhuc prodebant in suis actionibus carnis & veteris hominis reliquias; non de venditione & captivitate universali quoad statum, quasi esset adhuc sub imperio peccati, sed de captivitate & venditione particulari quoad certos actus, quo sensu caro dicitur concupiscere adversus Spiritum, ut non faciamus quæ volumus. Gal 5. Dicit *peccatum in se habitare*; sed aliud est habitare, aliud regnare; illud præsentiam peccati notat, quod usque ad finem in fideli habitat, hoc verò ejus tyrannidem & dominium, quod ablatum est per Spiritum Christi. *Optat liberationem à corpore mortis*; sed alia est liberatio inchoata, alia perfecta; alia à maledictione legis & reatu mortis, alia à Dominio peccati & mortalitate, quæ illud comitatur; primam jam obtinuit fidelis, sed alteram adhuc exspectat.

Inst. *Lucta carnis & Spiritûs in Apostolo non probat, illum loqui de se ut regenito; quia etiam in irregenitis datur talis lucta.* R. Quamvis sæpè occurrat in irregenitis lucta inter appetitum & rationem, ma-

gnum

gnum tamen est discrimen cum lucta carnis & spiritûs regenitorum. Nam 1. lucta irregenitorum oritur ex luminis naturalis stricturis, & ex metu servili pœnæ; at lucta fidelium oritur ex nova & supernaturali qualitate, seu principio Spiritûs S. 2. Lumen irregenitorum est merè theoreticum, quod manet in intellectu, in regenitis autem ad cor pervadit. 3. Pugna irregenitorum versatur tantùm circa crassiora scelera; sed lucta fidelium etiam circa ea, quæ in hominum foro pœnæ non subsunt. 4. Prior lucta efficit quidem ut aliquando bonum fiat, tamen non fit bene, & ratio cum lumine suo vincitur. In lucta verò fidelium caro ita mortificatur, ut, etsi in multis actibus sese exerat, non possit tamen prævalere.

3. Lex omnimodam obedientiam exigit, tam quoad internos affectus, quàm quoad externos effectus, non modò quoad partes, sed etiam quoad gradus: Quod à nullo mortalium impleri potest.

4. Jubemur quotidie in Oratione Dominica petere remissionem peccatorum; At, ubi opus est remissione, ibi præcessit transgressio.

5. Sancti hanc impotentiam agnoscunt. Job. 15. v. 15 *Cœlites non sunt mundi in oculis ejus.* David Psl. 130. 3. *Si iniquitates observaveris, Domine, quis possit consistere?* Psl. 143. v. 2. *Ne congrediaris judicio cum servo tuo; nam non esset justus coram te ullus vivens.* Jes. 64. 6. *Sumus ut immundi omnes nos, & sicut panniculus abjectissimus omnes justitiæ nostræ.* Job. 15. Psl. 130. 3. Psl. 143. 2. Jes. 64. 6.

OBJECTIONES.

1. *Jugum Christi suave & leve dicitur.* Matth. 11. v. 30. R. Non intelligitur Lex Mosis *strictè* sumta, sed partim *doctrina Evangelij*, de fide & nova obedientia, quam in nobis operatur Spiritus S. eam levem & suavem reddendo; partim *jugum crucis*, quod vocatur leve, quia Deus non sinit nos tentari supra vires. 1. Cor. 10. 13. & suave, quia Spiritus S. con- Matth. 11. 30.

consolatio ita crucem temperat, ut ex ea suavissimos justitiæ & gaudii fructus eliciat.

2. *Mandata Dei dicuntur non esse gravia fideli.*

1. Joh. 5. 3. 1. Joh. 5. 3. R. Non quoad perfectam impletionem Legis; sed tum respectu *imputationis* & peccatorum remissionis, tum respectu *renovationis*, quia Sp. S. interiùs renovat corda, ut fideles sponte & suaviter ad officium impellantur.

3. *Paulus dicit, se omnia posse in eo qui eum corroborat. Phil.* 4. 13.

Phil. 4. 13. R. Non absolutè intelligendus locus, sed pro subjecta materia, nempe quæ spectant ad præsentis vitæ qualemcunque conditionem patienter & moderatè ferendam.

4. *Omnia sunt possibilia credenti. Marc.* 9. v. 23.

Marc. 9. 23. R. Hoc primùm intelligendum de fide miraculosa; deinde de credentibus veris, qui nihil contra Dei voluntatem moliuntur, & nihil conantur repugnans vocationi & professioni suæ, qui beneficia quævis ordinaria & extraordinaria à Deo consequuntur per fidem.

5. *Matth.* 5. 48 *Estote perfecti, sicut Pater vester in cœlis perfectus est.*

Matth. 5. 48. R. Christus non loquitur de perfectione Dei absoluta, ad quam aspirans Adam peccavit; sed verba illa referuntur ad totam illam disputationem, quâ Dominus interpretando Decalogum, ostendit, discipulis suis requiri ampliorem justitiam quàm Scribarum & Pharisæorum. Τέλειον ergo esse, est non habere in externa illa Scribarum & Pharisæorum justitia: Et ita perfectio notat integritatem, oppositam hypocrisi pharisaicæ. Proponit autem exemplum Dei, non quasi adæquare possimus ejus perfectionem, sed ut studium & æmulationem in nobis inflammet, sequendi integritatem in tota vita.

6. 1. Joh. 3. 9. *Quisquis natus est ex Deo, peccatum non facit.*

1. Joh. 3. 9. R. Apostolus non dicit simpliciter, natum ex Deo non peccare, sed *peccatum non facere*, i. e. ita ut peccatum illi dominetur, eo modo quo iregeniti peccant, cum studio & habitu peccandi: ut ju-

ut *justitiam facere* dicitur, non qui quodlibet opus justitiæ facit, sed qui illi dat operam per continuum ejus exercitium, ùt *medicinam facere* dicitur, qui eam profitetur, & in ejus praxi versatur; *mercaturam facere*, *artem facere*, qui eam exercet.

7. *Rom.* 7. 17. *Ego illud non facio*; *Non ergo erat ejus peccatum.* R. Paulus h. l. duos quasi homines in ter se committit, veterem & novum, & novum ita induisse testatur, ut cum veteri semper lucta supersit: sensus ergo est; non facio hoc quatenus renatus sum, sed innata vitiositas hæc omnia agit. Ita Paulus se non excusat, sed fontem peccati ostendit. Quia enim vetus homo propriissima nostri pars est, non potest à nobis alienum censeri quod facit. Rom. 7. 17.

8. *Rom.* 8. v. 2. *Lex spiritûs vitæ, qui est in Christo Jesu, liberavit me à lege peccati & mortis.* R. Hic locus non docet, hominem regenitum amplius peccare non posse, sed, illum esse liberatum à dominio peccati, quod patet, quia loquitur de duplici lege; spiritûs & peccati; lex autem notat aliquid, quod præcipit, regnat, mandat, impellit, dominium agit. Jam lex peccati, i. e. dominium peccati, peccatori indesinenter dominatur, & illi quasi peccatum præcipit: Lex autem spiritûs regenitum è contra pellit ad studia sancta, & illa præcipit. Et ubi lex illa spiritûs, i. e regimen Spiritus S. in homine dominium exercet, ibi homo a lege peccati, id est, dominio peccati liberatur. Rom. 8. 2.

9. *Perficienda est sanctitas in timore Domini.* 2. *Cor.* 7. 2. R. Perfectio intelligenda est homini possibilis: Est enim in imperfectione nostra quædam perfectio, quæ Domino probatur, cujus formam nobis dictat dilectio. Perficimus igitur sanctitatem inchoatam à Spiritu S. si damus operam, ne gratiam frustra, acceperimus, quanquam & hoc Spiritui S. & gratiæ divinæ debeamus: Deus tamen sua in nobis coronans dona, nos dicit perficere aliquid, quod ipse propriè facit. 2. Col. 7. 2.

LXIX.

Opera fidelium bona, sed non perfectè.

LXIX. Quær. An opera fidelium verè sint & dici possint bona? R. Aliud est *verè* bonum, aliud *perfectè* bonum. Opera fidelium verè bona sunt, utpote speciali impulsu Spiritûs S. facta, Deo placentia, & amplissimam promissionem habentia. Propter admixtos verò carnis defectus, perfectè bona non sunt. Quod dum distinguere nolunt Pontificii, nos calumniantur, nos negare opera fidelium esse verè bona. Bona enim sunt *quoad rem*, per se naturâ suâ, etiamsi quoad *modum*, rigidum judicii divini examen sustinere nequeant.

Lex ceremonialis?

LXX. *Lex Ceremonialis* est systema Præceptorum Dei positivorum de cultu externo in Sacris Veteri Ecclesiæ præscripto, vel ordinis vel significationis causâ.

Distributio ceremoniarum V. T. Personæ Sacræ.

LXXI. Ceremoniæ omnes V. T. possunt distribui in IV Classes. 1. Respectu personarum, à quibus peragenda fuerunt Sacra. 2. Respectu Sacrorum ipsorum quæ fieri debebant. 3. Respectu locorum in quibus celebranda fuerunt. 4. Respectu temporum quibus obiri debebant. *Personæ Sacræ* duûm erant generum, aliæ communiter, aliæ singulari ratione Sacræ vocantur. Prioris generis sunt *omnes circumcisi*, quâ tesserâ populus Deo dicatus, à profanis gentibus distinguebatur. Posterioris generis sunt illæ, quarum ministerio Deus ad gubernationem Ecclesiæ suæ utebatur. Erantque ministri extraordinarii. *Extraordinarii* erant Prophetæ, qui ad condendam vel restituendam Ecclesiam immediatè excitabantur; unde per visiones, somnia, & internum spiritûs S. afflatum ad prophetandum instruebantur. *Ordinarii* erant, qui mediatè vocati constitutum in Ecclesia ordinem curare tenebantur, quales erant *Sacerdotes & Levitæ*; *illi* perpetuâ successione ex Aaronis familia orti, officium in tabernaculo exercebant, inter quos *summus sacerdos* eminebat, singularis Christi typus. *Hi* dicebantur, qui loco primogenitorum sacris adhibiti, in vasorum sacrorum emundatione, mactatione & ablutione pecudum,

appo-

appositione panum &c. Sacerdotibus serviebant. Huc referuntur *Naziræi*, licèt sacra non attingerent quorum alii *votivi*, Num. 6. alii *nati* & divinitùs imperati, ut Samson, Samuel, Joh. Baptista, quorum peculiaris sanctimonia, perfectam Christi puritatem præsignificavit.

Res Sacræ.

LXXII. *Res Sacræ* erant, quæ sacris usibus destinabantur, quæ erant *Donaria* vel *Sacrificia*. *Donaria* erant oblationes rerum inanimatarum ex terra natarum: uti panis & vinum; oleum & sal; item thus, quibus tum Christi beneficia, & spiritûs charismata designabantur, tum nostrum erga Deum officium, & grati animi testificatio. *Sacrificia* erant victimæ rerum animatarum, à fideli exhibitæ, & per Sacerdotem Deo oblatæ, quarum integritas Christum agnum immaculatum, & scopum perfectionis ad quam collineandum est, significabat, oblatio autem earum tum Christi sacrificium, tum nostram λογικὴν λατρείαν designabat. Eorum duæ species erant, *hylastica* seu propitiatoria pro peccatis commissis, sacrificium Christi pro nobis expiatorium adumbrantia, & *Eucharistica* pro beneficiis vel speratis vel acceptis, quæ erant typi spiritualium precum, laudum divinarum, & beneficentiæ erga proximum.

Locus Sacer.

LXXIII. *Locus Sacer* fuit, in quo Deus præsentiam suam symbolo quopiam aspectabili exhibuit, & se coli ibidem publicè præcepit. Locus iste fuit primò *Tabernaculum* mobile, Tabernaculum conventûs & Testimonii dictum, & postea tempore Solomonis in *templum* immobile mutatum. Figura fuit 1. *Christi*, in quo Deitatis πλήρωμα habitat σωματικῶς, Col. 2. 9. & qui per humanitatem suam ἐσκήνωσεν habitavit inter nos velut in tabernaculo, Joh. 1. 14. 2. *Ecclesiæ*, quæ est tabernaculum Dei in spiritu. Eph. 2. 20. & domus Dei vivi, 1. Tim. 3. 15. 3. *Fidelium*, qui tabernaculum corporis terrenum circumferunt, quod paulatim dissolvitur. 2. Cor. 5. 1. & ipsi sunt templum Dei, 1. Cor. 3. v. 16.

3. v. 16. in quibus Christus habitat per fidem. Eph. 3. v. 17. 4 *Cœli & gloriæ*, Apoc. 11, 19. Unitas ejus unitatem tum Christi capitis, tum corporis mystici seu Ecclesiæ significat Distinctio ejus in *sacrarium, locum sanctum*, & *duplex atrium*, in Christo adumbrare potuit corpus quod atrio, animam, quæ loco sancto, & Deitatem quæ sacrario respondet In Ecclesia tres ejus ordines, scil. Ecclesiam visibilem, in quam hypocritæ ingrediuntur, quæ respondet atrio, invisibilem electorum, constantem solis fidelibus, qui sunt sacerdotium regale, qui luce verbi *cibo* Sacramentorum, & suffitu precum egent, quæ invisibilis Ecclesia per locum sanctum adumbratur, & Ecclesiam beatorum, quæ per sacrarium adumbrari potest. Vel tres status hominis, naturæ, gratiæ & gloriæ innuuntur: Vel in homine tres ejus partes indigitantur, per atrium nempe sensus externi, per locum sanctum intellectus & mens, per sanctissimum verò cor & conscientia. Vel in Dei revelatione tres gradus; per opera, quæ respondent atrio, quia omnibus promiscuè patent; per verbum, quod sancto, quia Ecclesiæ soli destinatur; & per faciem, quæ sacrario, & datur solis beatis. Tabernaculi congruens coagmentatio Ecclesiæ corpus ex Christo capite & fidelibus ejus membris figurabat. Ejus in templum mutatio mutabilem politiæ Judaicæ formam designabat, quæ primò mobilis & ambulatoria fuit in deserto, deinde sub Solomone nacta est quietem. In Tabernaculo etiam exhibetur imago tum Veteris Ecclesiæ, tum totius vitæ humanæ status mutabilis, in templo verò tum Ecclesiæ Christianæ, tum triumphantis; ideo in illo soli Judæi, in isto etiam gentiles, Tyrii & Sidonii operam navârunt. *Arca fœderis*, in qua tabulæ lapideæ reconditæ erant, impositô operculo aureo, Propitiatorio, à cherubinis tecto, significabat Christum, in quo Deus nobis propitius est, quem dedit propitiatorium in sanguine suo. Rom. 4. 25. in quo absconditi thesauri sapientiæ, Col. 3. v. 3. in cujus

visce-

viscéribus lex insculpta fuit. Ps. 40. 9. qui Patris oracula fundit, & voluntatem ejus revelat, cui Angeli ministrant, & ad mysteria ejus contemplanda se demittunt. 1. Pet. 1. v. 2. significabat insuper Ecclesiam, in qua Deus thronum suum erexit, & tabulas sacras recondi voluit, ubi præsentem se exhibet in gratia, & placatum in Christo, ubi oracula fundit per verbum, ubi angeli adstant fidelibus eorum saluti invigilantes, ubi virga disciplinæ & crucis conjungitur cum manna consolationis & vitæ. *Altare* duplex *holocausti* & *suffitûs* duas partes officii sacerdotalis Christi repræsentavit, nempe oblationem seu satisfactionem, & intercessionem. Ab uno ad aliud fiebat transitus, in æneo primò sacrificium offerri debuit, antequam thymiama offerretur; Sic satisfactio præmittenda fuit intercessioni. In loco sancto observantur: *Mensa*, ubi panes conspectûs apponebantur, *candelabrum*, in quo lucernæ accendebantur, & *altare suffitûs*, ubi incensum adolebatur; quibus respondent in Ecclesia lux verbi, quâ nos illuminat, panis vitæ, quo nos pascit, & cultus sacer, in oblatione precum & aliorum sacrificiorum spiritualium. *Labrum æneum*, in quo sacerdotes tenebantur lavare manus & pedes antequam ad altare accederent, signum erat purificationis singularis, quæ requiritur in iis qui ad Deum accedunt.

Tempora sacra.

LXXIV. *Tempora sacra* fuerunt, quibus Dei beneficia publicè celebrantur. Ad hæc pertinent 1. *Juge Sacrificium*, quotidie manè & vesperi cum adjuncto munere oblatum, quod tum Sacrificij Christi efficaciam æternam, tum quotidianas preces & cultum gratum significat. 2. *Festa*, quæ fuerunt vel *hebdomadaria*, in festivitate Sabbathi, quod mundi Creationis, & Christi, requiem suam in nobis inchoantis nos admonet: vel *menstrua*, *Neomeniæ* dictæ, singulorum mensium calendis celebrata, sine ulla tamen operum externorum intermissione, quæ omnes menses eorumque tempestates in nobis per

Christum sanctificari docebant, vel *annua*, quorum alia recurrebant quotannis, qualia fuerunt: *Pascha*, in memorationem liberationis ex Ægypto, & per Christum ex potestate inferni. *Pentecoste*, ad recordationem datæ legis, & legis per Spiritum S. in tabulis cordis inscriptionem. *Scenopegia*, seu *Festum Tabernaculorum*, in memoriam divinæ protectionis in deserto, & peregrinationis per mundi desertum ad cœlestem Patriam. Alia festa recurrebant post certum annorum numerum, ut, *annus Sabbaticus*, septimo quoque anno rediens, in quo culturæ dabatur intermissio. *Jubilæum* quinquagesimo, in quo erat manumissio servorum, remissio debitorum, & bonorum venditorum restitutio, symbolum Jubilæi Evangelici, per Christi Evangelium promulgati, in quo debita spiritualia, i. e. peccata remittuntur, libertas à servitute peccati, Diaboli, mortis, conceditur, & bona per Adamum amissa restituuntur.

Ejus usus.

LXXV. Istis Ceremoniis 1. ceu chirographo, victimarum sanguine conscripto, fideles V. T. reatum suum confitebantur. Hinc dicitur Christus delevisse illud chirographum nobis contrarium, Col. 2. 14. 2. Tanquam pariete intergerino à Gentilibus & profanis sejungebantur, & in officio ac unitate cultûs, ab idololatricis abducti, continebantur; Quare Christus evocatis gentibus ad fœderis sui communionem, dicitur utraque unum fecisse, & intergerini parietis septum solvisse. Eph. 2. 14. 3. Christus venturus præsignificabatur; nam Lex pædagogus fuit ad Christum. Gal. 3 14. erantque omnia illa ceremonialia umbræ rerum futurarum, at corpus est Christi. Col. 2. 17.

An lex ceremonialis sit data ex ira in iram?

LXXVI. Quæri solet à nonnullis: An lex Ceremonialis post μοσχοποΐαν imperata habuerit usum obsignativum reatûs & maledictionis, fideles adhuc constringentis, adeòque ex ira in iram sit data, & ad aggravandam atque obsignandam Patrum sub reatu, iræ & execrationis servitutem? An verò præcipuè

cipuè Christum respexerit, & data sit in typum bonorum futurorum, ad erigendos fidelium animos? R. Duplex illius legis σχέσις sedulò est attendenda; altera *Legalis*, quæ respiciebat fœdus operum, & legem ejus violatam; altera *Evangelica*, quâ ferebatur ad fœdus gratiæ, & ejus mediatorem: Respectu prioris dubium non est, quin usum habuerit peccatum retegendi, & ejus reatum obsignandi, & iram ac execrationem Dei propter peccatum imminentem denunciandi: Et si de illa σχέσει intelligantur supra dictæ phrases, nemini lis movenda. Sed quum posterior σχέσις attenditur, certum est, etiam in ea symbola fuisse & sigilla gratiæ Dei in Christo, quibus fideles erigerentur in spem futurorum bonorum & adversus peccati & iræ Dei sensum confirmarentur. An verò ritus illi tempore Patriarcharum merè Ecclesiastici & typici fuerint, & post μοσχοποιΐαν faciem servilem induere cœperint, de eo non anxiè litigandum; satis est, si duplicem illam, jam notatam σχέσιν observemus locum habuisse etiam post idololatriam commissam, etiamsi tum jugum ceremoniarum aggravatum fuerit.

CONTROVERSIA.

An Lex Ceremonialis sub N. T. abrogata sit? Aff cont. Jud.

Lex ceremonialis sub N. T. est abrogata.

Licèt nolimus Legem istam abrogatam esse quoad *doctrinam*, statuimus tamen contra Judæos, abrogatam esse quoad *obligationem* & *obedientiam*, idque sequentibus

ARGUMENTA.

1. Oeconomia Mosaica, cujus pars potissima fuit lex ceremonialis, mutari debuit. Gen 49. 10. ubi *non auferendum* dicitur *sceptrum à Juda, & Legislator è medio pedum ejus, donec veniat Schilo* Prædicitur à Propheta: *Tempore illo fore quinque Civitates in terra Ægypti, loquentes sermone Canaan, & ju-*

Gen. 49. 10.

tare Jehovæ [quod sub Lege nefas fuisset] *in media*
Esaj 19. 18 19. *terra Ægypti.* Esaj. 19. 18. 19. *Novum fœdus pangendum in manu Messiæ, non secundùm illud fœdus quod Deus pepigerat cum Israëlitis, eos educendo ex Ægypto.*
Jer 31. 32. Jer. 31. 32. Ipsummet Messiam futurum sacerdotem
Ps. 110 4. in seculum secundùm ordinem non Aaronis, sed Melchisedeci. Ps. 110. v. 4. Eum abolituruum sacrificium & munus, quale obtinebat in cultu Levitico.
Dan. 9. 27. Dan. 9. v. 27. effecturumque, ut in omni loco suffimentum spirituale precum, vice corporei & externi, quod in templo demùm licebat offerre, adferretur nomini divino.
Malac. 1. 11. Malach. 1. 11.

2. Ex ceremoniarum fine: Lex illa fuit instar Pædagogi ad Christum. Erat μεσότοιχον, quod separabat Judæos à Gentibus. Eph. 2. 14. χειρόγραφον adversus nos. Col. 2. v. 14. Habuit umbram rerum futurarum. Heb. 10. 1. Fuit φρουρὰ, sub qua detinebatur populus. Gal. 3. 23. Sed exhibito Messia hæc omnia sublata sunt.

3. Personæ, res & loca, quæ sub Lege ceremoniali requirebantur, mutata sunt. Quoad personas, Lex lata fuit tantùm Israëlitis: Sed nunc omnes populi ad œconomiam gratiæ salutaris vocantur, & populus iste rejicitur. Quò pertinet omnia loca Prophetarum, quæ de vocatione Gentium loquuntur. Olim ad ministerium sacrum admittebatur tantùm tribus Levitica, sed nunc admittuntur sacerdotes etiam ex Gentibus. Jes. 66. 21. Olim sacrificia externa erant & carnalia, nunc spiritualia. Rom. 12. 1. Olim cultus sacer uni loco affixus erat; sed nunc
1. Tim. 2. 8. ubique licet manus puras ad Deum attollere. 1. Tim. 2. 8. Et veri adoratores non amplius tenentur Jerosolymis se sistere, vel in monte Garizim, ut sacra faciant, quia ubique adorare Deum possunt in Spi-
Joh. 4 21. 23 Jes. 19. 19. ritu & veritate. Joh 4. 21. 23. Unde altare dicitur erigendum in Ægypto. Jes. 19. 19. quod nefas fuisset sub V.T & suffimentum omni loco Deo offerendum prædicitur. Mal. 1. 11.

4. De-

4. Destructo Templo, solo æquatâ Hierosolymâ, dispersâ miserabiliter totâ gente per universum orbem, impossibile est legem istam observari.

5. Decretum Synodicum. Act. 15. hanc abrogationem confirmat, quum statuit, nihil amplius imponendum esse Christianis.

OBJECTIONES.

1. *Circumciso est pactum æternum.* Gen. 17. v. 7. Gen. 17 7.
R. Intelligitur perpetuitas non absoluta, sed limitata, quomodo vox לעלם sæpe sumitur. Ut. Exod. 21. Servus qui sese domino suo obstringebat usque ad Jubilæum, dicebatur serviturus. לעלם 2. Ceremoniæ possunt dici Perpetuæ, non ratione *signorum* & in se, sed ratione *rerum significatarum.*

2. *Paulus Timotheum voluit circumcidi.* Act. 16. Act. 16.
v. 3. *& Paulus votum habuit de tondendo capite.* Act. 3
18. 25. R. Si Apostoli Ceremonias observârunt post Act 18. 25.
Christi mortem & resurrectionem, non fecerunt ex necessitate, sed ex charitate, ut se accommodarent infirmitati Judæorum, partim ut ostenderent, se legi Mosis non adversari, ut malevoli Paulum improbè calumniabantur, partim ut Judæos Christo lucrifacerent. 1. Cor. 9. 9. ut Synagogam honorificè sepelirent, quod ex eo constat, quòd licèt agendo cum fratribus infirmis voluerint uti adhuc ad tempus ceremoniis, eas tamen, quando illis res fuit cum Pseudo-Apostolis pertinacibus, constanter repudiârint: Inde Paulus, qui Timotheum voluit circumcidi, Act. 16. 3. noluit tamen disputans contra falsos fratres, Titum circumcidere. Gal. 2. 3. 4. Ita Apostoli omnibus facta sunt omnia. 1. Cor. 9.

3. *Apostolica est constitutio, ut abstineamus à sanguine & suffocato.* Act 15. 20. R. Hæc constitutio Act. 15. non fuit juris perpetui, sed temporarii, patet. 1. *à* 20.
fine & scopo qui fuit tolerantia infirmorum ex Judæis, qui ceremoniis assueti paulatim debuerunt

ab iis avocari. 2. *Ex modo decisionis*, quo & Gentibus gratificantur, absolvendo eas à ceremoniis legis & Judæis satisfacere student, quasdam ceremonias gentibus imperantes, ut concordiæ causâ aliquid illis indulgerent, donec plenius innotesceret Christiana libertas.

Inst. *Prohibitio sanguinis & suffocati conjungitur cum scortationis prohibitione, quæ est juris perpetui.* R. 1. Potest intelligi non ipsa scortatio, sed cibus meretricius, seu pretium scorti ut vox ἀλισγήματος sit repetenda ἀπὸ κοινῆς, quæ notat pollutionem cibi & potûs ex Dan. 1. 8. 2. Si ad scortationem ipsam referatur, non statim sequitur ejusdem esse generis, quia sæpe disparia conjunguntur, & moralia cum ceremonialibus; e. g. 1. Tim. 3. 2. *Oportet Episcopum irreprehensum esse, unius uxoris virum, vigilantem, temperantem* &c. ubi esse unius uxoris virum, seu esse conjugatum, non eandem habet necessitatem cum cæteris Episcopi attributis, & tamen eodem tenore conjunguntur. Possunt ergo moralia cum positivis conjungi, maximè cùm talia ejusdem generis esse ex sensu hominum existimantur, quomodo scortatio à Paganis pro re levissima habebatur, præsertim apud Græcos.

Sacrificia an ante lapsum

LXXVII. Quær. An Sacrificia obtinuerint, vel obtinuisse potuerint ante peccatum? R. Si Sacrificium *latè* sumitur, pro qualibet actione religiosa, quâ ei nostra offerimus ad illius gloriam, utpote potuit locum habere ante peccatum. Si verò *strictè* sumitur pro oblatione & mactatione victimæ ad peccati expiationem, utpote post peccatum tantùm locum habere potuit.

Abrogatio Legis ceremonialis

LXXVIII. Lex Ceremonialis quoad *jus* abrogata per Christi mortem, quoad *factum* successivè & per gradus. Hinc tria tempora Ceremoniarum distinguenda, quibus fuerunt vivæ, mortuæ & mortiferæ. *Vivæ* fuerunt sub Vet. Test. à sanctione Legis usque ad mortem Christi: *Mortuæ*, quando abrogatæ de jure per mortem Christi, factæ sunt mortuæ,

tuæ, ut tamen potuerint ex charitate, non ex necessitate, observari, ad lucrandos infirmos; à morte Christi usque ad plenam Evangelii manifestationem. *Mortiferæ* respectu abusûs Judæorum & Pseudo-Apostolorum, qui eas sub Evangelio cum opinione meriti urgebant; ab Evangelii promulgatione & destructione Templi ad finem mundi.

Lex forensis.

LXXIX. Lex *forensis* seu judicialis fuit de gubernatione civili populi Dei in V T. & continuit Systema præceptorum de forma istius regiminis politici. Hujus fines fuerunt. 1. ἐυταξία Politiæ Judaicæ. 2. Discretio istius gentis ab omnibus aliis populis. 3. Vindicatio Legis moralis & ceremonialis. 4. Adumbratio Regni Spiritualis Christi.

Legum judiciarum summa Magistratus.

LXXX. Leges judiciales Mosaicæ circa personas & res versabantur. *Personæ* Magistratus, vel subditi fuerunt. *Magistratus* vel temporarij vel perpetui. *Temporarij Moses*, imperator populi post Deum summus; *Josue*, illius successor; *Judices*, rebus populi conclamatis divinitus excitati; *Reges* postulati à populo, sed Deo invito, & sinistris auspiciis. Quorum etiam duplex jus fuit, alterum Divinum, Deut. 17. 14. f. præscriptum; alterum humanum despoticum, à Samuele, 1. Sam. 8. 11-19. prædictum.

Judicia

LXXXI. Magistratûs perpetui *judicia*, seu Synedria fuerunt, eáque vel superius, vel inferiora. *Superius* fuit Synedrium M. seu consessus 70. virorum de Senioribus Israël, ex consilio Jethronis institutus. Num 11. 16. &c. & continuatus, uti ex 2. Chron. 19. 8. 9. Ezech 8. 11. & Historia N. T. liquet; licèt non sine interruptione. *Inferiora* consessus Urbium, judicibus 23 & pagorum 111. constantes. Ad eosdem Magistratus etiam *Principes tribuum Israël*, *præfecti*, *& vocati cœtus*, atque ijsdem inservientes *Scribæ* varii referendi sunt.

Subditi.

LXXXII. *Subditi* originarii vel proselyti fuerunt. *Illi* Patres Abrahamum, Isaacum & Jacobum ciere poterant: *Hi* ex aliis gentibus oriundi

Israëlitis se junxerunt, *Proselyti* vel *justitiæ*, baptismo, circumcisione & oblatione in Ecclesiam coptati vel *habitationis*, certis Legibus in Republica tolerati. *Originarij* insuper alij *liberi*, alii *servi* fuerunt, mercenarii, non mancipia, qualia servi alienigenæ fuerunt.

Pœnæ capitales.

LXXXIII. Subditorum negotia in judiciis publicis tractabantur, in quibus etiam pœnæ reis infligebantur, eæque vel *Capitales* puta *Lapidatio, combustio* per stannum vel plumbum liquefactum, & per os in viscera adactum, *gladius, strangulatio, & mortuorum suspensio*; vel *Non-Capitales*, velut *talio*, non propriè dicta, sed compensatio damni, juxta arbitrium judicis. Accesserunt his *Quasi pœnæ*, puta *Excidium*, exclusio divina à communione Ecclesiæ, & *Anathema*, separatio humana, à communione ejusdem Ecclesiæ. Eodem jus *Zelotarum*, qui divino zelo accensi, nulla potestate humana muniti, vindictam scelerum occupârunt & *vindicis sanguinis*, qui divina authoritate munitus, homicidam interficere potuit, pertinebant.

Non-Capitales.

LXXXIV. Pœnæ Mosaicæ ἐπιεικείᾳ sua non caruerunt. Pleræque enim Decalogi appendices, eadem æquitate & justitia, quâ ipse Decalogus, nituntur, & Decalogi velut custodes sunt. Quædam tamen, velut pœna mortis, comedenti sanguinem, Lev. 17. 14. filiæ Sacerdotis scortanti, ib. 21. 9. decreta, & typo implicata, expirante typo, rationem æquitatis specialem amittunt.

Res judiciales Ecclesiasticæ.

LXXXV. *Res* judiciales Ecclesiasticæ, œconomicæ, vel Politicæ sunt. *Ecclesiasticæ* religionem vel bona concernunt. *Religionem* leges, omnia cultûs divini impedimenta amoventes concernunt, velut leges *de non constituendo cippo, vel statua*. Deut. 16. 22. de non statuendo *lapide insigni, figurato*. Lev. 26. 1. de *luco* non plantando juxta altare Domini. Deut. 16. 21. *Bona* Ecclesiæ concernunt leges, quibus Sacerdotibus & Levitis bonorum suorum possessio & fruitio sarta tecta vindicabatur.

LXXXVI.

LXXXVI. Leges *œconomicæ* circa conjugia, hæreditates, & similia versantur. Circa *conjugia* personarum contrahentium pubertatem, reverentiam sanguinis, & religionis communionem præcipiunt; libellum repudii permittunt; suspectæ pudicitiæ mulieri potum Zelotypiæ præcipiunt; explorandæ virginitatis sponsæ modum definiunt; & de eo qui sponsam in urbe vel agro opprimeret, vel virginem prehensam vel pellectam pollueret, constituunt. Leges œconomicæ.

LXXXVII. *Hæreditates* fuerunt bona defuncti, in quæ legitimi hæredes succedebant. Quintuplex autem successio in bona defuncti fuit: *Filiorum*, qui in bona paterna & materna successerunt *Patris*, & *à latere*, cùm non extantibus defuncto liberis hæreditas ab utriusque sexus prole ad patrem, vel ejus defuncti proximos revolvebatur. *Fratris* fratriam ducentis. *Mariti*, qui in bona uxoris defunctæ successit; & *Fisci* in bona defunctorũ perduellium succedentis. Peculiare insuper Hebræi *jus vindiciarũ* seu *redemptionis* hæreditatum, quas venditas proximus consanguineus redimere tenebatur, fuit.

LXXXVIII. Leges *Politicæ* Pacis vel Belli erant. Illæ potiores sunt de Fœderibus cum Cananæis devotis non pangendis; mercede operariis solvenda; misericordia erga pauperes & peregrinos, ipsas etiam bestias; de bove & asino in aratione non jungendis; de hœdo in lacte matris non coquendo; de mensuris & ponderibus, &c. *Belli* leges ejusdem suscipiendi, gerendi & finiendi rationem præscripserunt. Leges Politicæ.

LXXXIX. Circa abrogationem hujus legis diversæ sunt sententiæ; In *Defectu* errant *Anabaptistæ* & *Antinomi*, qui, ut rationes nostras, quas petimus ex V. T. pro jure Magistratûs, belli, &c. infringant, eam absolutè & simpliciter abrogatam censent. *In excessu* peccant, qui Legem istam adhuc vigere censent, quæ fuit *Carolostadij* & *Castalionis* sententia, ad quos *Brochmannus* Lutheranus accedit. Nos medium tenemus, & distinguimus in ista Lege quæ Quomodo abrogata.

fuerunt *juris particularis*, & peculiariter Judæos spectabant, ab iis quæ fuerunt *juris communis & universalis*, quæ fundantur in Lege naturæ omnibus communi. quales sunt Leges de pœnis scelerum, viduis, orphanis, &c. Illa bene abrogata dicuntur; Ista adhuc manent, quia ingrediuntur naturam Legis moralis & perpetuæ, & præscripta sunt Judæis non quà Judæis simpliciter, sed quà hominibus Legi naturæ cum cæteris subjectis. Hæc verò ab illis distinguuntur sequentibus criteriis. 1. Quæ non tantùm inter Judæos, sed etiam inter Gentes rectæ rationis lumen sequentes obtinent, sunt juris communis. 2. Quæ Præceptis Decalogi conformia deprehenduntur. 3 Quorum observatio Christianis in N. T. commendatur.

LOCUS XVI.

De

ECCLESIA.

I.

Ecclesiæ nomen.

FOederis gratiæ subjectum est Ecclesia, ab ἐκκαλεῖν quasi ex mundo evocata dicta, ad Dei communionem. Hebraicè קָהָל & עֵדָה Interpretes V. T. nomen *Kahal* promiscuè reddunt ἐκκλησίαν & συναγωγὴν, sed nomen *Gnedah* nunquam aliter συναγωγήν. Attamen N. T. Syrus interpres hoc posterius sæpe usurpat ad ἐκκλησίαν significandam. Ut valde incerta sint. quæ de discrimine illorum duorum vocabulorum apud Hebræos perhibent nonnulli. Id certum, Synagogæ nomen nunquam in N. T. tribui Christi Ecclesiæ, ut discrimen constituatur etiam in nomine, inter populum Judaicum & Christianum. Et si Paulus dicit, Heb. 10. 25.

10. 25. *non deserentes τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν* non ipsam Ecclesiam intelligit, quæ non nostra in Scripturis, sed Dei aut Christi dicitur, sed ipsam fidelium coitionem in unum ad exercitia pietatis. Et Jacobus, Epist. c. 2. v. 2. inquiens *si quis ingrediatur εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν*, non Ecclesiam ipsam, sed locum sacri conventûs notat. Nusquam etiam vox Ecclesiæ in Scripturis locum seu ædem sacram notat, nec Paulus hunc sensum habet quando 1. Cor. 11. 18. 22. dicit: *Quem convenitis in Ecclesiam*, &c. quia h. l. Ecclesia optimè de cœtu ipso fidelium unà coëuntium ad exercitia pietatis intelligi potest, quemadmodum dicuntur Senatores convenire in Senatum, & Pastores in Synodum, non respectu loci, sed conventûs. 1. Cor. 11. 18. 22.

II. Sumitur Ecclesiæ nomen aliquando pro quovis cœtu, ut Act. 19. 32. de communi congregatione Ephesina dicitur: *alij aliud clamabant: Erat enim ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη*, aliquando pro Christi corpore mystico, illi seu capiti constanter adhærente, ut Eph. 5. 25. *Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea.* Aliquando significat particulares cœtus fidelium, loco conveniendi distinctos, quales erant tempore Pauli Ecclesiæ Romanorum, Colossensium; &c. aliquando ipsos rectores & ministros Ecclesiæ, quibus dispensatio verbi & Sacramentorum, & disciplinæ administratio commissa est, quò Christus respicit: Matth. 18 17. *Dic Ecclesiæ*, quæ vulgò dicitur *Ecclesia repræsentativa*, distinctè à *collectiva*, quæ constituitur ex populo seu fidelibus, qui Pastorum Regimini subesse debent. Tandem sumitur vox ista pro cœtu *vocatorum internè* secundùm propositum Electionis, ut Matth. 16. v. 18. *Supra hanc Petram ædificabo Ecclesiam*, &c.

III. Ecclesia vel *propriè & angustè*, vel *impropriè* & *latè* accipitur. *Illa* est *cœtus seu collectio hominum electorum, qui per verbum Evangelii efficaciter vocati, credunt in Christum, & fidem hanc non professione tantùm, sed etiam vitæ novitate comprobant,* Ecclesia strictè & propriè & latè ac improquæ

propriè dicta. quæ Ecclesia *una, sancta, Catholica, invisibilis* dicitur. *Ista* verò est *cœtus seu congregatio eorum, qui Christum Dominum suum profitentur, & verbi divini prædicati atque Sacramentorum communione sociantur*, quo sensu Ecclesiæ quotidie crevisse dicuntur. Act. 16. 5.

CONTROVERSIA. I.

An cognitio Ecclesiæ debeat præcedere cognitionem doctrinæ? *An Ecclesiæ cognitio præcedere debeat cognitionem doctrinæ?* Neg. c. Pont.

Pontificij volunt, cognitionem Ecclesiæ præcedere debere examen & cognitionem ipsius doctrinæ, ut fides seu doctrina ex Ecclesia potiùs, quàm Ecclesia ex Doctrina & fide cognosci debeat: Viam authoritatis Ecclesiæ sequendam esse, non viam discussionis & examinis doctrinæ. Atque ex hoc præjudicio nos qui primam viam sequi nolumus, Ecclesiæ Romanæ cæcâ obedientiâ nos submittendo, etiam inauditos justè condemnari posse. Sed commenti istius falsitas retegitur sequentibus

ARGUMENTA.

1. Scriptura S fidei & doctrinæ examen præmittere solet cognitioni Ecclesiæ: Christus mittens Apostolos ad Ecclesiæ collectionem, supponit necessitatem institutionis præcedaneæ. Matth. 28. 19. *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos.* Act. 2. v. 42. adjunguntur Ecclesiæ, qui edocti prius erant per Apostolos. Et cap. 8. 12. qui credunt Samariæ, baptizantur.

Matth. 28. 19. Act 2. 42.

2. Cùm societatis unitas supponat necessariò aliquod principium in quo membra illis uniantur; Unitas Ecclesiæ supponit unitatem fidei præcedaneam, in qua conveniunt fideles. Ut in civitate oportet jus habere civitatis antecedenter ad communionem civum in Republ. Ei in familia supponi debet nativitas à patre ante communionem fratrum. Ita non possumus ingredi in Ecclesiam antequam fidem & cognitionem habeamus veritatis

alias

aliâs vellemus esse in familia Dei, antequam ab eo geniti simus, & admitti in Rempubl. antequam jus civitatis habeamus, & rem cognoscere ignoratâ ejus formâ.

3. Non potest admitti autoritas Ecclesiæ, nisi prius duplici facto examine. 1. An Deus voluerit talem aliquam infallibilem dari Ecclesiæ autoritatem? 2. An si talis authoritas detur, Ecclesiæ Romanæ illa competat? Neutrum autem potest sciri, nisi præsuppositâ prius verbi cognitione.

OBJECTIONES.

1. *Via authoritatis est brevior & facilior viâ examinis.* R. Hoc gratis supponitur. Nam via examinis, quæ in authoritate Verbi Dei fundatur, utitur hac duplici hypothesi. 1. Quòd quicquid nos Deus docet sit verum. 2. Quòd quicquid Scriptura nobis revelat sit Dei verbum, quæ gemina hypothesis apud Christianos est in confesso. At via authoritatis, quæ Ecclesiæ authoritatem & infallibilitatem pro fidei regula obtendit, geminâ etiam nititur hypothesi, sed longè obscuriore, imò falsissimâ, nim. quòd detur Ecclesia visibilis infallibilis in mundo, & quòd talis Ecclesia non alia sit, quàm Romana, ad cujus examen longa argumentorum serie, & accuratâ historiarum disquisitione opus est. 2. Via authoritaris semper supponit necessitatem examinis istius authoritatis, & Ecclesiæ quæ illam sibi vindicat; nec enim quisquam sanæ mentis authoritati ullius Ecclesiæ sese submittet unquam, qui non persuasus sit legitimam esse & à Deo institutam. At, cùm hoc judicium fieri non possit nisi per Scripturam, præviam requirit semper cognitionem doctrinæ. 3. Si dificile est assequi sensum Scripturæ, longè difficilius est assequi sensum Ecclesiæ, tum quia inquirendum est, quænam illa sit, an vetus, an hodierna? ubinam reperiatur inter varias sectas Christianorum; an inter Protestantes, an inter Pontificios,

cios, ubinam ejus authoritas, an in Papa, an in concilio, &c.

2. *Examen fidei & doctrinæ est impossibile & periculosum rudibus & imperitis.* R. Non agitur de examine & cognitione distincta omnium doctrinarum quæ in controversiam venire possunt, sed tantùm de doctrinis necessariis ad salutem, quæ in Scriptura satis clarè continentur, ut à quibuslibet fidelibus per spiritum discretionis percipiantur.

3 *Cognitio Ecclesiæ præcedit cognitionem fidei.* R. Præcedit cognitione confusâ, quatenus Ecclesia consideratur ut cœtus hominum eandem doctrinam profitentium; & iisdem sacris utentium, sed non cognitione distinctâ, quat. consideratur ut cœtus fidelium veram Christi fidem & doctrinam retinentium.

Ecclesia militans & triumphans.

IV. Ecclesia vulgò dividitur in *militantem*, quæ in terris adhuc militat, & *triumphantem*, quæ in cœlis triumphat & regnat: Quod discrimen non est essentiale & specificum quoad naturam, sed tantùm accidentale, quoad statum & gradum. Nec audiendi Pontificii, qui tertiam fingunt, sc. dormientem & *laborantem in purgatorio*; quod commentum postea refutabimus.

Ecclesia una.

V. Licèt Ecclesia quoad statum externum & accidentalem loci, vel temporis, vel rituum, vel ætatis diversa sit; una tamen est *unitate essentiali*. 1. *Unitate corporis*; quia licèt ex variis partibus velut totidem membris constituatur diversis locis & temporibus viventibus, unicum tamen est corpus; quod Apostolus eximiè declarat 1. Cor. 12. 12. *Ut corpus est unum, & multa membra, sed omnia membra licèt sint multa, sunt unum corpus, eodem modo est Christus.* 2 *Unitate capitis*; quod mysterium Paulus non semel aperit, præcipuè. Eph. 1. 10. quum ait, *beneplacitum Dei hoc fuisse, in dispensatione plenitudinis temporum omnia ἀνακεφαλαιώσασθαι in Christo, tam quæ sunt in cœlis, quàm quæ sunt in terra.* Et v.

20.

20. *Dedit illum in caput Ecclesiæ, quæ est corpus ejus.* &c. 3. *Unitate spiritûs. Unum enim est corpus, & unus spiritus.* Eph. 4. v. 4. Et *qui unitur Domino, est unus spiritus cum eo.* 1. Cor. 6. 17. 4. *Unitate fidei* Quia *una est fides.* Eph. 4. 4. tam quæ creditur, quàm quâ creditur, i. e. una salutis doctrina in Evangelio proposita, quam fides amplectitur, quæ tam *subjectivè* ratione credentium, quàm *objectivè* ratione objecti in quod fertur, una semper fuit & erit, tum ante tum post Christum. *Christus* enim *idem est heri, hodie, & in secula.* Heb. 13. 8 5. *Unitate charitatis*, per quam fideles Christo uniti per fidem, debent per charitatem inter se colligari, ut servetur *unitas spiritûs per vinculum pacis.* Eph. 4. v. 3. Et fideles fiant *unum cor & una anima.* Act. 2. 6. *Unitas spei.* Eph 4. 4. i. e. rei speratæ & hæreditatis cœlestis, ad quam omnes ex æquo vocamur, & cujus participes omnes suo tempore futuri sumus.

Ecclesia quo modo sancta?

VI. Dicitur Ecclesia quoque *sancta*, tum *imputatione*, tum *inchoatione*, per renovationem spiritûs regenerantis, Tit. 3. v. 5. tum *separatione*, quia est populus περιούσιος, peculiaris, ibid. 2. 14. sed non sic sancta est, ut erroris in intellectu, & vitii in voluntate omnis expers, adeoque in mundo ἀναμάρτητος sit. Nam quæ singulorum fidelium ratio est, eadem totius Ecclesiæ est. Atqui singuli fideles in hac vita errare, non in fundamento quidem, sed præter illud; & labi, non voluntariè, sed per infirmitatem carnis possunt. Ideo S. Paulus Thessalonicenses videre, & τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως *defectus fidei eorum resarcire* optavit. 1. *Thess.* 3. 10. *in multis impingimus omnes.* Jac. 3. 2.

Ecclesia quo modo Catholica?

VII. Ecclesia etiam dicitur *Catholica*, non sensu Pontificio, qui universalitatem istam circumscribunt terminis Ecclesiæ Romanæ, ut extendatur tantùm ad eos, qui in variis gentibus & locis subsunt Pontifici Romano, ut Romanum & Catholicum esse idem sint; cùm tamen vocis ipsius propria significatio doceat, non posse Ecclesiæ catholicæ nomen

nomen sibi vendicare cœtum, qui certis locis restringitur. Sed Catholica dicitur. 1. Respectu *Locorum*, quia nulli regioni, urbi aut loco speciatim affixa est. *Mulier crede mihi, venit tempus quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis Patrem, sed veri adoratores* [*ubivis locorum*] *adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Joh. 4. 21. 23. 2. *Personarum*; quod nulli ætati vel conditioni alligetur; *verè deprehendo Deum non respicere ad personam, sed in quavis gente acceptum ei esse qui eum timeat, & operam det justitiæ.* Act 10. 34. 35. 3. *Temporis*, quoniam omnes mundi ætates indiscriminatim complectitur; *Quòd erat à principio quod audivimus, quod vidimus cum oculis nostris, id ipsum annunciavimus vobis* 1. Joh. 1. v. 1. 3 Quamvis enim Ecclesia sub V. T. formaliter Catholica non fuerit, sed uni Israëliticæ genti adstricta, tamen Ecclesiæ sub N. T. Catholicismus illam quoque complectitur, cùm Jesus Christus heri & hodie idem sit & in secula. Heb. 13. 8. 4. *Partium*; quia omnes particulares Ecclesiæ quæ unquam extiterunt, sunt aut erunt, licèt aliæ aliis puriores, quamdiu & quousque sunt Christianæ, ad eam pertinent.

Definitio Ecclesiæ Bellarminiana.

VIII. Probè cavendum est, ne Ecclesiam metiamur ex Societatis civilis modulo, quasi ejus essentia in externis tantùm & in sensus incurrentibus consistat, & sola professio fidei sufficiat ad membrum Ecclesiæ constituendum, nec ipsa fides & pietas interna ad id necessariò requiratur, quod circa hanc Doctrinam πρῶτον ψεῦδος Pontificiorum est: unde Bellarminus Ecclesiam definit, quòd sit *cœtus hominum, ejusdem Christianæ fidei professione, & eorundem Sacramentorum communione colligatus, sub regimine legitimorum pastorum, ac præcipuè unius in terris vicarii, Pontificis Romani.* Quæ definitio falsissima est, quia excludit formam & adjuncta propria sui definiti, dum nullam fidei, charitatis, ac virtutum internarum mentionem facit, in quibus consistit ratio

forma-

formalis Ecclesiæ. Nititur etiam falsa hypothesi, de Pontifice Romano, Christi Vicario, &c.

CONTROVERSIA.

An Impij, Hypocritæ & Reprobi, qui veritatem externè profitentur, etiam sint vera Ecclesiæ Christi membra? Neg. c. Pont.

Vera Ecclesia constat ex solis fidelibus

Ut Pontificij in definiendis membris Ecclesiæ in *defectu* peccant, ab Ecclesia arcendo catechumenos & excommunicatos, ita in *excessu* peccant, dum etiam hypocritas & reprobos vera Ecclesiæ membra vocant, eo scopo, ut nulla alia Ecclesia agnoscatur, quàm cujus Episcopus Romanus caput sit. Nos concedimus, reprobos & hypocritas esse membra Ecclesiæ *latè* & *impropriè dictæ*, quæ cœtus eorum est, qui eandem fidem profitentur, & ijsdem Sacris utuntur, unde, eheu hypocritarum in externa Ecclesiæ forma magna semper seges fuit. Sed non sunt membra Ecclesiæ *propriè dictæ*, quæ est cœtus fidelium, seu eorum, qui sunt in Christo, vel communionem cum Christo habent, uno verbo, qui cum agno, ceu Domino dominantium, & Rege Regum militant, *vocati, electi & fideles*, ut Angelus indigitat. Apoc. 17. 14. Ubi tamen probè observandum, nos, quando solos Electos vera Ecclesiæ membra dicimus, electos non spectare tantùm in destinatione æterna, ut Perronius perperam statum quæstionis ponit: *Utrum Prædestinatione, quæ occulta est, definienda sit Ecclesia?* sed in executione, quæ facta est per vocationem, per quam electi fiunt membra actu & de facto.

ARGUMENTA.

1. Ecclesia dicitur *Corpus Christi*, & membra ejus *membra Christi*. 1. *Cor.* 12. 28. Christus autem non potest habere membra damnata. Vocatur sponsa Christi. Eph. 5. 23. quam *diligit & fovet ut propriam carnem*, ibid. v. 29. quæ *aptari debet Christo ut virgo pura & casta*. 2. *Cor.* 11. 2. Est ovile Christi, Joh. 10.

quod componitur tantùm ex ovibus, quæ *vocem Christi audiunt, illum sequuntur, & quibus dat vitam æternam.* Est ædificium & domus Dei, cujus *lapides* sunt *vivi*, non mortui. 1. Pet. 2. 6. qui ædificantur super Petram Christum, Matth. 16. 18. cui *portæ inferorum non debent prævalere*, quæ domus debet esse *tabernaculum in spiritu, & templum sanctum Domino*, Eph. 2. 20. Hæc verò omnia de reprobis dici non possunt.

2. Ecclesia talis debet esse, qualis ac æterno in Decreto Dei concepta est. Vocatio enim, per quam Ecclesia congregatur in esse Ecclesiæ, nihil aliud est quàm executio electionis æternæ. At destinatio Ecclesiæ non facta est simpliciter ad externam professionem fidei & sanctitatis, sed ad fidem & sanctitatem ipsam. *Elegit nos*, inquit Paulus, Eph. 1. v. 4. *in Christo, ut essemus sancti*, & Rom. 8. 29. *Prædestinavit nos conformes fieri imagini filij sui.* Unde Ecclesia describitur per *gentem electam*, & *populum peculij.* 1. Pet. 2. 9.

3. Talis est Ecclesia, qualem declarabit Deus novissimo die, quia Ecclesia quam beabit in gloria, non alia est ab ea quam hîc justificat & regenerat in gratia. At soli fideles & pii introducendi sunt in Ecclesiam triumphantem. Matth. 25. 34.

4. Reprobi ad regnum Diaboli pertinent, & sunt ex patre Diaboli. Joh. 8. 44. E. non possunt ad Ecclesia Catholicam pertinere. *Quæ* enim *communio Christi cum Belial, lucis cum tenebris, iniquitatis & justitiæ?* 2. Cor. 6. 16. 17. Unde Johannes de Apostatis dicit. 1. Epist. 2. v. 19. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, utique nobiscum permansissent.* Unde colligo. Quicunq; exeunt ex Ecclesia, non sunt de Ecclesia At Reprobi exeunt. Ergo.

5. Christus Joh. 17 orans non tantùm pro Apostolis, sed pro tota Ecclesia fidelium, petit v. 20. *ut sint unum inter se, sicut ipse & Pater sunt unum* Quis verò credat, unitatem externam meræ professionis, quæ

quæ communis est bonis & malis, à Christo respici, non verò unitatem internam & mysticam veræ fidei & charitatis?

6. Ad solam Ecclesiam veram pertinent propriè promissiones gratiæ; at solis fidelibus paratum est regnum ab æterno Matth. 25. qui sunt populus peculii. 1. Tit. 2. 14. filii promissionis. Rom. 9. v. 8. Reprobi autem non habent partem in hæreditate cœlesti.

OBJECTIONES.

1. *Ecclesia comparatur areæ, sagenæ, ovili, domui, in quibus boni & mali. Matth. 3. 2. & 13. 47. & domui magnæ, in qua sunt vasa ad decus, & ad dedecus. 2. Tim. 2. 20.* R. Sicut Pontificiorum exceptiones in hac quæstione omnes, ferè eò recurrunt, quòd non distinguunt inter Ecclesiæ communionem externam & visibilem, in qua etiam sunt reprobi, ac internam & invisibilem, in qua sunt soli electi; ita etiam in eundem scopulum impingunt quoad objectiones: Nam istæ parabolæ probant tantùm Ecclesiam militantem in terris mixtam esse, & confusam cum multa extranea turba. Sed non probant Ecclesiam Catholicam ex illis constare & compositam esse. Augustinus optimè hic distinguit *mixtum esse, & partem esse, adhærere, vel adnasci, & membrum esse.* Auro terra, frumento palea, bonis piscibus mali adjunguntur, sed non propterea vel terra est aurum, vel palea frumentum, vel mali pisces sunt boni. Matth. 3. 11. & c. 13. 47. 2. Tim. 2. 20.

2. *Ex vestra doctrina sequitur.* 1. *Turcas, Mahumedanos, & hæreticos posse esse membra Ecclesiæ, modò sint prædestinati.* 2. *Omnia incerta fore, nec oves Pastorem, vel Pastorem oves, vel fratres se invicem cognituros, cùm Prædestinatio occulta, in Deo scil. non in homine.* R. Hæc nituntur falsa hypothesi, quæ supponit ex nobis solam electionem facere membrum Ecclesiæ; aliud enim est solos electos & Prædestinatos esse membra Ecclesiæ, quod statuimus; aliud so-

lam electionem sufficere ad constituendum membrum *Ecclesiæ*, quod negamus, siquidem cum electione requiritur. Vocatio efficax quæ effectus est electionis. 2. Turcæ, &c. non possunt dici membra actu *Ecclesiæ*, donec vocentur efficaciter, licèt sint membra destinatione, ut Christus oves suas vocabat gentiles nondum vocatos. Joh. 10. 16. 3. Licèt nemo cognoscere possit quinam sint prædestinati à priori, potest tamen cognosci à posteriori, ex fructibus fidei & charitatis; *Et*, si non possumus certum judicium facere de hoc vel illo in particulari, an sit membrum verum *Ecclesiæ*, possumus tamen certò scire quænam sit vera *Ecclesia Christi*, & ubi illa sit?

3. *Omnes baptizati sunt veræ Ecclesiæ membra.* R. Qui baptizati sunt non tantùm externè, sed etiam internè; sed reprobi baptizantur tantùm externè, sed non internè baptizantur aquâ ad ablutionem sordium carnis. 1. Pet. 3. 21. sed non spiritu ad purgationem peccati.

4. *Ab orco revocatis errorem Novatianorum, Catharorum, & Donatistarum; qui Ecclesiam ex perfectis sanctis constare volunt.* R. Neg. Nam præterquam, quod in communione externa hypocritæ miscentur veris fidelibus, electi, qui soli formaliter ad corpus Christi mysticum pertinent, quamdiu in terris versantur, variis nævis & peccatis semper sunt obnoxii.

CONTROVERSIA III.

An Catechumeni & non baptizati pertineant ad Ecclesiam

An Catechumeni & non baptizati pertineant ad Ecclesiam? Aff. cum distinctione cont. Pontif.

Duplici distinctione quæstio solvi potest. 1. Distinguantur non baptizati, à fide & religione alieni, à non baptizatis credentibus, vel ad fidem jam dispositis, licèt extremum baptismi Sacramentum nondum susceperint; Istos enim tantùm, non illos ad *Ecclesiam* pertinere arbitramur. Secundò Ecclesia

clesia spectari potest vel quoad externum statum & formam visibilem, vel quoad formam internam & invisibilem. Catechumeni & non baptizati ad Ecclesiam pertinere dicuntur non priori sensu, sed posteriori tantùm, ut sint de corpore Christi mystico, licèt nondum vocati sint externè ad communionem externam & visibilem; nec jus habeant ad Sacra.

ARGUMENTA.

1. Catechumeni, non baptizati in eo statu possunt servari. *E.* sunt de Ecclesia, & in Ecclesia; nam extra Ecclesiam non est salus. Tales autem servari patet ex latrone converso, qui licèt nunquam fuerit baptizatus, servatus tamen fuit.

2. Catechumeni & non baptizati possunt esse in fœdere Dei, ac Christi & beneficiorum ejus participes, antequam fœderis symbola acceperint, ut patet in iis, qui à Republ. Israëlis extranei secundùm carnem, spiritualis populi corpori accensebantur, & bonis iisdem per fidem potiebantur, qualis erat Melchisedec, Jobus, & alii in V. T. & in Novo Centurio, Latro Conversus. Luc. 23. Eunuchus. Act. 8. & innumeri martyres, qui ante susceptum baptismum mortui sunt.

3. Gratia Dei non est alligata Sacramentis, & non diffitentur ipsi Pontif. Baptismum absolutè ad salutem non esse necessarium, sed posse suppleri voto & martyrio.

OBJECTIONES.

1. *Per Baptismum primò initiamur Ecclesiæ.* R. Ecclesiæ visibili, ut signo professionis: Sed per Spiritum S. inserimur Christo, quod etiam ante Baptismum fit.

2. *Baptizati adduntur Ecclesiæ. Act. 2. v. 41.* R. Illi qui aggregantur Ecclesiæ, vel uno eodemque tempore credunt & Baptismum suscipiunt; vel quum credunt, tamen baptismum non suscipiunt, vel necessitate coacti, ut latro in cruce, vel liberâ Act. 2. 41.

voluntati ducti, ut Catechumeni, quorum Baptismus differebatur in primitiva Ecclesia usque ad festum Paschatis, imò aliquando usque advitæ finem. Illi de quibus agitur. Act. 2 ad priores pertinebant; sed hoc non obstat, quominùs illi qui veram fidem Christum susciperunt, nec tamen baptismum statim recipiunt, modò id fiat citra contemtum Sacramenti, pertineant ad Ecclesiam.

3 *Veteres distinguebant Catechumenos à fidelibus.* R. Sumebant vocem fidelium strictè pro iis qui non tantùm credebant, sed etiam qui fidei professionem jam ediderant in externo ordine & politia Ecclesiæ: Sed hoc non obstat quo minùs iidem fidelibus veris accenseri deberent, qui jam eâ intus præditi erant, licèt eam nondum publicè profiterentur.

CONTROVERSIA. IV.

An excommunicati sint Ecclesiæ membra? Dist. c, Pont.

An excommunicati sint Ecclesiæ membra?

Excommunicatio vel injusta est, qualis fuit excommunicatio lata in Christum, & eos qui eum sequebantur, quæ non potest præscindere à communione Ecclesiæ; vel justa & legitima, quæ vel est partialis & secundùm quid in certo gradu, per quam excommunicatus arcetur à mensa Domini, à precibus & cœtibus; vel absoluta & totalis, quæ major dicitur, quâ excommunicatus resecatur ab ipsa societate Ecclesiæ. Hoc posito, excommunicati illi sunt extra Ecclesiam, qui externâ professione contenti aliquandiu nullam veram cum Christo & fidelibus fidei & charitatis communionem habuerunt, de quibus quum excommunicantur, dicendum quod Johannes de Apostatis c. 2. 19. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* Sed alii, qui licèt à communione externa ejecti, interham retinent, & fidei ac pœnitentiæ semen non abjiciunt, rectè dicuntur adhuc esse de Ecclesia.

ARGU-

ARGUMENTA.

1. Quia excommunicatio nunquam est absoluta, sed conditionata, suppositâ sc. impœnitentiâ & obstinatione.

2. Non tam fit à corpore mystico Christi, quàm à communione externa Ecclesiæ, & Sacrorum usu.

3. Non fit ab Ecclesia Catholica, sed tantùm à particulari aliqua & visibili, nec ad exitium, sed ad salutem.

OBJECTIONES.

1. *Excommunicatus est tanquam Ethnicus. Matth.* 18. 17. R. Aliud est aliquem habere pro Ethnico & Publicano, i. e. censere à religione & Ecclesiæ communione alienum, quales habebantur inter Judæos Ethnici & Publicani; aliud tamen esse in rei veritate: De excommunicatis prius dici potest, sed non posterius. Matth. 18. 17.

2. *Pars scissa à corpore non manet pars Corporis.* R. Scinduntur quidem ab Ecclesia particulari, visibili, non semper tamen ab universali, invisibili.

IX. Ecclesia potest dici visibilis. 1. Ratione *materiæ*, seu *hominum*, qui eam constituunt, qui cadunt sub aspectum. 2. Ratione *formæ externæ*, Prædicationis sc. verbi, & administrationis Sacramentorum. 3. Ratione *splendoris* quo fulget, & conspicua redditur in mundo. Invisibilis verò dicitur. 1. Ratione *formæ internæ & fidelium* quà talium, qui Ecclesiam constituunt, qui sub sensus non cadunt, sed soli Deo noti sunt. 2. Ratione *Catholicismi*; Nam licèt Ecclesiæ particulares sint visibiles, Ecclesia tamen Catholica, quatenus notat collectionem omnium Ecclesiarum quæ sunt in mundo, nunquam potest tota conspici simul, nec quoad partem jam triumphantem, nec quoad eam quæ adhuc futura est. 3. Ratione *dissipationis & defectionis*, sive propter errores subnascentes, sive propter persecutiones grassantes. Ecclesia quo modo visibilis & invisibilis?

X. Observandum autem, Ecclesiam visibilem & invisibilem non esse duas Ecclesias, sed esse unam Ecclesiam, quæ à parte potiori, nempe electis & fidelibus denominationem habet, & partim visibilis, partim invisibilis est, prout aut secundùm externum aut secundùm internum ejus statum consideratur. Et sic propriè dicta Ecclesia ab impropriè dicta non distinguitur, quòd unaquæque seorsim in mundo existat, sed tantùm modo considerandi: Nam qui in communione illa externa verè fideles sunt, non desinunt esse Ecclesia propriè dicta, licèt ei miscentes se hypocritæ Ecclesiam impropriè dictam constituant.

CONTROVERSIA. I.

An vera Ecclesia rectè dicatur invisibilis?

Aff. cont. Pontif.

Pontificij dicunt: Nos non potuisse respondere ad quæstionem: Ubi Ecclesia nostra fuerit ante Lutherum? & quia non potuerimus Ecclesiam nostram semper visibilem ostendere, excogitatam esse distinctionem in Ecclesiam visibilem & invisibilem, sed longè aliunde petenda hujus distinctionis origo. Nam cùm ab initio Reformationis Pontificij Lutherum & alios ex Scripturis convincere non valebant, eos ad Ecclesiæ tribunal pertrahere conabantur; quia verò Ecclesiam non aliam agnoscebant quàm visibilem, constantem ex Episcopis & Clericis, Lutherus negavit hos esse veram Ecclesiam, nam veram Ecclesiam non professione externa, aut subjectione sub Romanum Pontificem, esse metiendam, sed solâ fide ac pietate interna, quam sententiam & nos sequimur.

ARGUMENTA.

Rom. 2. 28. 1. Ex Rom. 2. 28. *Verus Judæus* (imò quodlibet veræ Ecclesiæ membrum) *non est in aperto, sed in occulto, nec vera circumcisio, quæ est in carne & littera, sed circumcisio cordis, quæ est in spiritu.* Confirmatur

turex cap. 3. 1. Ep. Pet. v. 4. ubi Apostolus donum regenerationis, quô ornari debent fideles, vocat *hominem occultum cordis, qui est in incorruptione Spiritus lenis & pacifici.* Eò pertinet quod dicitur Apoc 2. 17. de calculo albo dando vincenti, & de novo nomine illi inscribendo, quod nemo novit nisi qui accepit. Confirmatur ex 2. Tim. 2. 19. ubi Deus dicitur nôsse qui sui sunt. 1. Pet. 3. 4. Apoc. 2. 17. 2. Tim. 2. 19.

2. Quæcunque Ecclesiam propriè dictam constituunt sunt interna & invisibilia, electio & vocatio efficax, unio cum Christo, Spiritus, fides, regeneratio, & inscriptio Legis in cordibus, cultus λογικὸς & spiritualis. Hinc describitur ut *sponsa Christi, quæ formosa est & gloriosa intus.* Ps. 45. 14. ut domus spiritualis, & tabernaculum in spiritu. Eph. 2. 21. & 1. Pet. 2. 5. Ps. 45. 14. Eph. 2. 21. 1. Pet. 2. 5.

3. Caput Ecclesiæ est invisibile. *E.* & corpus ejus. Christus enim, licèt visibilis sit quà homo; tamen quà Mediator & Caput Ecclesiæ non potest cadere sub sensus: Ita in Ecclesia, quæ Corpus ejus est. Eph. 1. 21 videntur quidem homines qui eam constituunt, sed non quà fideles & Christi membra.

4. Ecclesia est Regnum Dei, quod non venit μετὰ παρατηρήσεως, *cum observatione*, i. e. cum splendore mundano, & regio, qui incurrat in sensus, & observari possit, quasi esset regnum temporale & terrenum.

5. Quia veri adoratores, qui constituunt veram & propriè dictam Ecclesiam, illi demùm sunt qui adorant *in spiritu & veritate.* Joh. 4. 23. i. e. spirituali cultu oppositè ad cultum carnalem & externum, qui obtinebat sub V. T. & vera ac reali adoratione, oppositè ad umbras & figuras legales. Joh. 4. 23.

OBJECTIONES.

1. *Ecclesia est civitas in monte sita, quæ occultari nequit, & lux mundi. Matth.* 5. 14. R. Non agitur h. l. de Ecclesia, sed de pastoribus, qui prædicatione verbi mundum illuminant, omniumque oculis Matth. 5. 14.

lis & censuræ, ut urbs in monte, expositi sunt; illi tamen & minui & mori possunt.

2. *Ecclesia est mons domûs Domini, in vertice aliorum montium.* Jes. 2. 2, 3. *Mons magnus, qui implet totam terram.* Dan. 2. 35. item: Mich. 4. 1. 2. R. Hæc loca amplitudinem & claritatem Ecclesiæ sub N T. per Evangelij prædicationem ostendunt, oppositè ad tempora V. T. sed non inferunt Ecclesiam verorum fidelium quà talem esse visibilem, quia gloria & splendor externus non inferunt nos Corpori Christi mystico, sed gloria interna fidei & regenerationis, quæ soli Deo cognita est.

Jes. 2. 2. 3. Dan. 2. 35. Mich. 4. 1. 2.

3. *Unusquisque fidelis tenetur se adjungere Ecclesiæ.* R. Necessitas communionis cum Ecclesia nec potest nec debet intelligi de externa cum Ecclesia visibili; nam sic damnarentur innumeri fideles, captivi, vel alio modo impediti, ut non possint se ulli cœtui adjungere; sed de interna & spirituali cum Ecclesia Catholica, quia nemo salvus esse potest, qui Christo unitus non fuerit, & membrum Corporis ejus factus. 2. Aliud est cognoscere ubi sit vera Ecclesia; aliud quænam sint genuina ejus membra in individuo. Prius necesse est illi qui Ecclesiæ se debet adjungere, sed non statim posterius.

4. *Nulla dari potest societas hominum, nisi se agnoscant: non autem se agnoscunt, nisi se videant.* R. 1. Quis nescit dari societatem & communionem inter Ecclesiam triumphantem & militantem, inter quos tamen nulla intercedit cognitio. Nim. sunt quædam officiorum commercia quæ inter notos & vicinos exerceri possunt; sed alia dantur quibus ignotissimos amplectimur, dum illos Deo precibus commendamus, & spiritûs vinculo cum illis colligamur. 2. Falsum est neminem agnosci posse nisi sensibus externis. Nam, ut Christus non cognoscitur secundùm carnem, ita nec fideles.

5. *Ecclesia ædificatur super petram.* Matth. 16. 18. *E. est visibilis.* R. Non potest iste locus de Ecclesia quâ

Matth. 16. 18.

quâ visibili intelligi; quod patet ex adjuncto addito, quòd portæ inferorum non sint prævaliturae adversus eam: Nam contra Ecclesias particulares visibiles prævalere potest Satan, & sæpe prævalet, sed contra Ecclesiam Catholicam, quæ in solis electis consistit, nunquam prævalere potest.

CONTROVERSIA. II.

Ecclesiæ visibilis defectibilitas.

An Ecclesia in his terris aliquando ita possit obscurari, diminui, & supprimi, ut nullus ejus cœtus illustris publicè appareat, hostibus, & mundo notus? Affc. Pont.

Præcedens quæstio agebat de *invisibilitate* Ecclesiæ *essentiali*, quæ à forma ejus interna fluit; Hæc agit de *accidentali*, quæ respicit formam externam. Præcedens egit de Ecclesia Catholica invisibili, quæ est universitas credentium toto orbe dispersorum. Præsens verò agit de Ecclesia quavis particulari visibili.

Pontificij statuunt Ecclesiam non modò non posse deficere, sed nec etiam posse obscurari aut imminui, quin semper maneat multitudo congregata, in qua sunt Prælati & subditi, imprimis Romanus Pontifex, tanquam caput Ecclesiæ Catholicæ cum majestate eminens.

Nos verò censemus; Ecclesiam ita obscurari posse, ut nullus ejus cœtus illustris in mundo appareat, sed obscura maneat, oculis hominum subducatur, sicque Ecclesia lumini similis sit, quæ sua incrementa & decrementa patitur.

ARGUMENTA.

1. A conditione Ecclesiæ sub V. T. Ante diluvium ea fuit sine splendore, quum omnis caro corruperit viam suam Gen. 6. & in diluvio quum ad octo animas redacta in arca fuit inclusa. Tempore Abrahami ante vocationem suam ex Ur Chaldæorum latebat in familia paterna idololatriæ dedita.

Jos.

Jos. 24. v. 1. 2. Quis splendor Ecclesiæ in Ægypto? Quis splendor ejus sub judicibus, quum post mortem Josuæ Israëlitæ relicto Deo Patrum suorum post alios Deos iverunt. Jud. 2. 7. & 3. 8. 10. Quis splendor Ecclesiæ fuit tempore Eliæ. 1. Reg. 19. quum solum se relictum putat qui coleret Deum? Quis splendor Ecclesiæ Judaicæ sub Achazo, Manasse Ammone, & aliis impiis Regibus, sub quibus juge sacrificium interruptum est, fores Templi clausæ, altare ad formam Damasceni ab Uria Sacerdote extructum, & idololatria passim introducta? 2. Reg. 16. 11. 12. 14. &c. & 2. Chron. 28. 3. 4. 24. 25. Ubi splendor Ecclesiæ in captivitate Babylonica, postquam urbs solo æquata, templum pollutum, vasa sacra ablata, sacrificia abolita, & populus in servitutem abductus est? Quæ denique eminentia esse potuit Ecclesiæ sub persecutionibus diris simis Antiochi & successorum ejus, de quibus in libris Machab.

2. *Ex* statu Ecclesiæ N. T. quem obscurum fuisse & sine splendore res ipsa clamat, cùm contineretur in Christo, & paucis obscuris hominibus, Josepho, B. Virgine, Simeone, Anna, Zacharia, Elizabetha, piscatoribus, publicanis, aliisque ex infima plebe. Similis erat conditio Eccclesiæ, sub persecutionibus Imperatorum Ethnicorum, Arianorum. &c.

Apoc. 12. 6. 3. *Ex* loco. Apoc. 12. 6. Ubi mulier quæ peperit masculumt [i. e. Ecclesia, quæ peperit Christum mysticum in membris suis] fugere cogitur in desertum, ubi habet locum paratum à Deo, ut ibi nutriatur per mille ducentos & sexaginta dies.

2 Thess. 2. 9. 4. *Ex* revelatione Antichristi, qui debet sedere in templo Dei, i. e. Ecclesia, & efferri supra id omne quod dicitur Deus, &c. 2. Thess. 2. 9. Si verò sedere debet, i. e. imperium exercere in Ecclesiam, quisnam tum ejus splendor esse poterit?

OBJE-

OBJECTONES.

1. *Infinita loca Prophetarum splendorem & eminentiam pollicentur Ecclesiæ.* R. Hæc loca non favent Pontificiis. 1. Quia per Jerusalem & Sionem non intelligunt Societatem mixtam ex bonis & malis; nec cœtum aliquem visibilem certæ sedi affixum; sed societatem verorum fidelium, ad quam solam promissiones Dei pertinent. 2. Non tam loquuntur de gloria & splendore externo, quàm de spirituali & interno, juxta stylum V. T. quo res cœlestes & spirituales, terrenis & corporeis adumbrantur. *Et* sic exponendum cap 60 Jesajæ, ubi Deus erecturus prostratam *Ecclesiam*, ostendit quanta sit verbi efficacia, de qua locutus est cap præcedenti, & glorioſum *Ecclesiæ* statum sub Messia depingit Symbolicè per gloriam Regnorum terrenorum. 3. Si splendor aliquis & conspicuitas est intelligenda, non ad omnia tempora *Ecclesiæ* est extendenda; sed ista quatuor potissimùm respicit, in quibus magis conspicua debuit esse. Primum *in initio Christianismi* per vocationem Gentium, quâ Ecclesia christiana illustris & conspicua debuit esse per totum orbem. Secundum, in *progressu ejusdem Christianismi*, quando mirificè actus fuit per conversionem Imperatorum & Principum. Tertium, *in conversione generali Judæorum* sub finem mundi. Quartum *in fine seculorum*, per glorioſam resurrectionem & felicitatis æternæ consummationem. Jes. 60.

2. *In Ecclesia sunt Pastores, Doctores,* &c. E. *est visibilis.* R. Aliud est ministerium Evangelicum esse ordinarium medium collectionis & conservationis *Ecclesiæ*, quod perpetuò sit duraturum usque ad consummationem seculi, quod à nobis conceditur; aliud ministerium hoc perpetuandum esse in continua successionis serie in una aliqua sede, nim. Romana, & eodem semper splendore, tam incorruptæ doctrinæ, quàm inviolati ordinis, & spectatæ dignitatis, quod negamus.

3. *Isaj.*

1. *Isaj.* 61. 8. *Fœdus perpetuum feriam cum illis, ut sciatur in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum, omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* R. Ostendit quidem Propheta, Ecclesiam N. T. in Gentibus esse propagandam, & tanta fore divinæ gratiæ in illa signa & effecta, ut omnes qui ea intuituri sunt, rapiendi sint in admirationem, & cogi debeant fateri hos esse filios Dei, semen cui benedixit Dominus. Sed non sequitur, talem fore semper ejus statum.

4. *Vel homines illi occulti, qui invisibilem Ecclesiam constituunt, profitentur palàm fidem, & ab idololatria abstinent, vel non. Si profitentur, utique visibilis est Ecclesia; Si non profitentur, nulla est vera Ecclesia, cujus proprium est corde credere, & ore confiteri.* R. Argumentatio hæc peccat insufficiente enumeratione; & deest tertium membrum, nim. vel profitentur palàm fidem, vel non, vel occultè servant fidem, & ab idololatria abstinent, ut fiebat à centum Prophetis, quos Abdias tempore Jezabelis in spelunca occultaverat. 1. Reg. 18. v. 3. & à 7000. hominum latentium tempore Eliæ.

XI. Deus conservat Ecclesiam hoc modo. 1. Universalem, invisibilem, semper. 2. Semper etiam in aliqua parte mundi reservat sibi Ecclesiam particularem institutam. 3. Sed hanc non perpetuò in eodem loco, modò hic, modò illic.

CONTROVERSIA. I.

Ecclesiæ invisibilis perennitas.

An semper in mundo futura sit aliqua vera Ecclesia, & veri fideles, atque ita Ecclesia deficere non possit, ut nulla usquam supersit?

Affirm. c. Socin.

Quæstio de *Perennitate Ecclesiæ* sub duplici σχέσει spectari potest, vel quà visibilis, vel quà invisibilis. Priori respectu pertinet ad statum externum Eccle-

Ecclesiæ, & nobis intercedit cum Pontif Posteriori sensu quæstio est hujus loci, nobis mota à Socin.

Nos non negamus; Ecclesiam posse deficere à parte Ecclesiæ; hoc enim certo futurum esset, si sibi relinqueretur; Nec negamus eam deficere posse à fore & eminentia per obscurationem: Concedimus etiam, posse deficere hanc vel illam Ecclesiam particularem visibilem. Sed negamus Ecclesiam catholicam, quæ est universitas credentium toto orbe dispersorum, à parte Dei, posse deficere, defectione à vita per totalem interitum & extinctionem.

ARGUMENTA.

1. A natura Ecclesiæ. Quia Ecclesia est corpus Christi. Eph. 1. 21. quod divelli ab eo nequit, & tamdiu duraturum, quamdiu ipsum caput. Est Sponsa Christi, cui se desponsavit in æternum. Hos. 2. 19. Eph. 1. 21. Hos. 2. 19.

2. A natura fœderis gratiæ, quod est æternum. Jes. 59. v. 21. *Hoc erit fœdus meum cum istis: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent ex ore tuo, aut ex ore seminis tui, ait Jehova, ex hoc tempore usque in seculum.* Jes. 61. v. 8. *Fœdus perpetuum pangam eis.* Jes. 59. 21. Jes 61. 8.

3. A promissionibus divinis, quum pollicetur Christus. Matth. 16. 18. *Portæ inferorum non prævalituras adversus Ecclesiam*, quæ promissio fit Ecclesiæ non modò quà Ecclesia est, sed etiam ut perpetuò sit Ecclesia: non enim alia de causa portæ inferorum non dicuntur prævalituræ, nisi ut innuatur, irritos fore conatus hostium. Item: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculorum.* Matth. 28. 20. quod non ad Apostolos solos referendum, quia Christus h. l. alloquitur Discipulos non modò ut Apostolos, sed etiam ut electos Dei, & veros fideles, repræsentantes totum corpus fidelium. Matth. 16. 18. Matth. 28. 20. Exc.

4. Ab officio Christi mediatorio, quod perpetuum esse debet quoad tres ejus partes. Christus enim

enim quà Rex nunquam erit sine subditis, quà Sacerdos εἰς τὸ διηνεκὲς. Ps. 110. 4. semper habebit Ecclesiam militantem pro qua intercedat, & quà Propheta per Evangelij præconium nunquam non congregabit electos suos.

OBJECTIONES.

Luc. 18. 8. 1. *Luc.* 18. 8. *Cùm filius hominis veniet, an fidem in terra est reperturus.* R. Hoc non absolutè est intelligendum, quasi nulli amplius fideles superfuturi essent in mundo; sed hyperbolicè & comparatè, quia Ecclesia exigua erit præ statu superiorum seculorum.

2. Thess. 2. 3. 2. *Apostasia universalis prædicitur.* 2. *Thess.* 2. 3. R. Non absolutè, sed secundùm quid, quia pauci testes erunt superfuturi. Apoc. 11. 3.

Apoc. 13. 8. 3. *Tota terra dicitur adoratura bestiam.* *Apoc.* 13. 8. R. Per totam terram intelliguntur genera singulorum, non singula generum, omnes sc. incolæ terræ, indiscriminatim cujuscunque gentis, conditionis, sexûs, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ agni, ut exponitur v. 8.

4. *Omnes Ecclesiæ particulares possunt deficere. E. etiam Ecclesia Catholica, quia eadem est utriusque ratio, nam eadem est ratio totius quæ partium.* R. Hoc valet tantùm in eodem ordine, non diverso; nim. respectu Ecclesiæ Catholicæ vocatorum, & particularium visibilium, non verò respectu Ecclesiæ invisibilis Electorum. 2. Non absolutè & simpliciter admitti potest, omnes & singulas Ecclesias particulares simul & semel in terra deficere posse, sed successivè tantùm.

CONTROVERSIA. II.

Vbi Ecclesia nostra fuerit ante

An Ecclesia nostra fuerit ante Lutherum & Zuinglium? Aff. c. Pont.

Absurdum & iniquum est postulatum Pontificiorum: Ubi fuerit Ecclesia nostra ante Lutherum & Zuinglium, tum, quia nititur falsâ hypothesi, nim. veram

veram Ecclesiam perpetuo splendore conspicuam esse debere in mundo; tum, quia perperam argumentantur ab ignoratione rei & loci ad ejus negationem; tum, quia & nos ipsos interrogare possumus, ubinam fuerit Ecclesia ipsorum tempore Christi & Apostolorum, quo nihil dum de Transsubstantiatione, Missæ sacrificio, Sanctorum invocatione, imaginum cultu, de Purgatorio, indulgentiis; de Papa & ejus authoritate, cæterisque erroribus inter fideles invaluerat? ostendant ubi esset Ecclesia Seculo illo X. quod *ferreum* vocat Baronius, quo plus quàm 50. Pontifices sibi invicem succedentes, non tam Apostolici, quàm *Apostatici* & *Apotactici* fuerunt, teste Genebrardo? Luther. & Zuinglium?

Sed ne quæstio nobis ἄλυτος videatur, dicimus: Ecclesiam nostram fuisse in medio Papatu, quatenus Deus in media Babylone sibi reliquias servavit, qui ad liberationem anhelabant, & qui in Papatu fuerunt non quoad communionem cum eo, sed quoad commorationem & hospitia. Hinc ante Lutherum & Zuinglium plurimi sese Romanæ tyrannidi opposuerunt, imprimis Waldenses & Albigenses, qui, quamdiu Principum authoritate subnixi, vel numero suo freti, publicos cœtus habere potuerunt, reddiderunt Ecclesiam visibilem & conspicuam. At postquam Principes Episcopi Romani furore excitati pios istos armis persequebantur, tum Ecclesiæ istius facies externa quidem obscurata fuit, tamen non penitus defecit, sed reliquiæ servatæ sunt, præ primis in tractu Pyrenæo & in convallibus quæ sunt ad radices Alpium, &c. Et, quantus numerus fuerit sub Papatu plangentium Ecclesiæ conditionem, *Catalogi Magdeburgensium Illyrici, Plessæi, Foxij* & aliorum testantur. Quod etiam ipsi Pontificij negare non possunt, dum profitentur, Lutherum Hæreses Waldensium, Albigensium, Hussitarum, &c. revocâsse. *Ekius loc. comm. cap.* 28. Et *Reynerius*, Waldensium jam ante 300. annos inquisitor, in libro de illis conscripto, de eorum antiqui-

tate & integritate fidem facit. Plurima alia ex historia Ecclesiastica haberi possunt.

OBJECTIONES.

1. E. *Ecclesia ante Reformationem fuit in Papatu, & Papatus in Ecclesia.* Imò, diverso respectu. Ecclesia erat in Papatu quoad formam externam, quatenus sub illa deformi & corrupta superficie latebat. Papatus verò erat in Ecclesia, quia ut accidens adnatum & subjecti corruptivum illi adhærebat: Unde accurate distinguendum est inter Ecclesiam quæ est in Papatu, & Papatum ipsum: Papatus erat quidem in Ecclesia, sed non erat ipsa Ecclesia, sed tantùm ulcus & gangræna illam depascens. Et pii qui vivebant sub Papatu, manebant quidem quoad locum & sedem in illo cœtu; sed non quoad sensum & fidem, pertinebant ad Ecclesiam quà christianam, sed non quà Papalem & Antichristianam, & qui secesserunt, secesserunt tantùm à Papatu: non verò ab Ecclesia.

2. *Si pii ante Reformationem potuit sufficere ad salutem Ministerium latinum, licèt corruptum, sine apertâ secessione; E. potest & vobis sufficere.* R. Neg. conseq. Nam alia sunt tempora, & alia rerum facies. Tunc erant adhuc tempora captivitatis, in quibus nondum aperuerat Deus viam ad secedendum. Sed, ex quo Deus vexillum Evangelii ubique erexit ad excutiendum jugum Antichristi, & fideles vocandos ad libertatem, necessaria fuit secessio positiva.

XII. Ecclesia tribus modis potest dici deficere. 1. In *Doctrina* labendo in errores. 2. In *vita*, perpetrando peccata 3. In *loco*, cùm vel decedit, vel expellitur, vel confessores moriuntur.

CONTROVERSIA.

An Ecclesia vel in Papa vel in Concilio

An Ecclesia sit infallibilis; an verò errare possit circa fidem? Prius Neg. Post. Aff. contra Pontif.

Quamvis maximi momenti sit hæc controversia, tamen

tamen circa illam nec ipsi Pontificii consentiunt, dum alii istam infallibilitatem in Papa, alii in Conciliis quærunt.

lio sit infallibilis?

Nostra sententia est. 1. Ecclesiam Catholicam invisibilem, uteunque possit dici infallibilis *objectivè*, quatenus normam habet infallibilem, puta verbum Dei quo dirigitur: & *subjectivè*, quatenus non potest exitialiter errare in fundamento, ita ut absolutè desinat esse: Tamen dum militat in terris variis erroribus non minùs ac peccatis semper esse obnoxiam. Ecclesiam visibilem, quæ in cœtibus particularibus cogitur per totum orbem, sive spectetur collectivè, sive repræsentativè in rectoribus suis; vel seorsim singulis, vel omnibus conjunctim in Concilio consideratis, non esse infallibilem, sed exitialiter errare posse, tam in fide, quàm in moribus, tam in quæstionibus juris quàm facti; Et privilegium ἀναμαρτησίας nulli Ecclesiæ vel personæ post Apostolicum tempus datum fuisse, vel amplius competere.

ARGUMENTA.

1. Ab imperfectione regenerationis: Nam quia Ecclesia militans reliquias peccati semper secum circumfert, & in speculo ac ænigmate tantùm intuetur, 1. Cor. 13. 9. errori adhuc est obnoxia. 1. Cor. 13. 9.

2. Ab experientia omnium seculorum. Erravit sub V. T. Ecclesia Israelitica, fundendo vitulum aureum. Exod. 32. sub judicibus, cum post mortem Josuæ servierunt Bahalim. Jud. 2. Sub Regibus impiis, temporibus Jorami, Achazi, Manasse, Achabi, &c. Sub quibus populus in idololatriam prolapsus est. Erravit Synagoga tempore Christi, traditionibus suis irritum faciendo Dei mandatum. Matth. 5. v. 1. 2. legem corrumpendo. Matth 5. In Synedrio sancitum est, ut fieret ἀποσυναγωγὸς, qui Christum sequeretur. Joh. 9.

3. Prædicitur Apostasia. 2. Thess. 2. Cavere jubemur à Pseudoprophetis. Matth. 7. v. 15. *qui tanta dabunt signa & prodigia, ut, si fieri possit etiam electi in errorem inducantur.* ibid. 24. 24. Dicuntur venturi *lupi*

ri *lupi rapaces*, *viri loquentes perversa*. Act. 20. 28. *multi defecturi à fide*. 1. Tim. 4. 1.

4. Ab examine doctrinæ fidelibus impositò: Jubentur enim *scrutari Scripturas*. Joh. 5 39. *Explorare spiritus, an sint ex Deo*. 1. Joh. 4. v. 1. *omnia probare, & bonum retinere*. 1. Thess 5. v. 21. Quorsum verò istud examen præciperetur tam sedulò fidelibus, si Ecclesia esset infallibilis?

Joh. 5. 39
1. Joh. 4. 1.
1. Thess. 5. 21.

5. Ex incertitudine istius dogmatis inter ipsos Pontificios, quia quidam volunt concilium esse supra Papam, ut in Concilio Constantiensi & Basileensi sancitum est, & constanter creditur ab Ecclesia Gallicana: Alii Papam Concilio superiorem esse pertendunt, ut Concilium Tridentinum statuit, & cum eo Canonistæ & Scholastici.

6. Nec Concilia sunt infallibilia, nec Papa. Non *Concilia*; certum enim est, varia Concilia errâsse, ut Ariminense & Seleucience sub Constantio, quod Arianismum confirmavit, Ephesinum secundum λῃστικὸν sub Theodosio juniore, in quo Eutychiana hæresis approbata est, & alia non pauca. Sic Nicenum secundum Præceptum Decalogi secundum, & Constantiense Christi de cœna à se instituta integrè percipienda mandatum sacrilegè proculcat. Quod non obscurè confirmatur ex contrarietate conciliorum, quæ pugnantia Decreta condiderunt: Romanum sub Stephano Formosi acta rescindit, & Romanum sub Joanne IX Stephani acta infringit, & Formosum restituit. Nicænum II imagines erigit, Constantinopolitanum & Francofurtense evertunt. Papam subjiciunt Concilio Synodus Constantiensis & Basileensis, evehunt verò Lateranensis & Tridentina.

7. Eodem modo nec *Papa* est infallibilis; multi enim ex illis fuerunt hæretici, ut Liberius, Arianismo subscribens, Honorius I. Monthelismum tuens, & ideò in Concilio VI. generali damnatus. Marcellinus I. idolis sacrificans. Sozymus, Pelagianismo favens Joannes 23. immortalitatem animarum, & resur-

resurrectionem carnis negans, in Concilio Constantiensi damnatus, &c. 2. Pontifices ipsi non credidêrunt istam infallibilitatem, qui tam sæpe antecessorum suorum acta rescinderunt. Multa Concilia Pontifices deposuerunt, & hæreticos eos prænunciârunt. 4. Appellationes ad futurum Concilium, factæ sæpius adversus attentata Pontificum & Curiæ Romanæ, idem testantur. 5. Nihil opus fuisset tam operosè convocare Concilia, si judicium infallibile potuit inveniri in Pontifice.

OBJECTIONES.

1. *Ecclesia gubernatur à Christo & Spiritu Sancto. E. non potest errare; aliàs error Ecclesiæ deberet tribui Spiritui S.* R. Ecclesia quidem militans gubernatur à Spiritu S. sed non tantùm & semper, quia non ratò gubernatur etiam à carne, quæ concupiscit adversus Spiritum Gal. 5. 17. Nec ideò error vel infirmitas Ecclesiæ magis tribui potest Spiritui S. mysticum hoc corpus vegetanti, quam pedis aut manûs luxatio tribuitur animæ corpus naturale informanti.

2. *Christus est sponsus Ecclesiæ E. non errat: Nam per errorem desineret esse sponsa Christi.* R. Christus, sponsus Ecclesiæ vult quidem eam præservare ab omni errore fundamentali, ne totaliter vel finaliter erret, non tamen statuit ab illa omnem errorem amovere, cùm contrà velit subinde fidem explorare, permittendo ut in errores aliquando incidat. Nec si sponsi vocem quandoque dormitans non audit Ecclesia, propterea sponsum planè deserit, ut qui rationis dictamen in aliqua actione surdâ aure præterit, non mox rationem ipsam ejerat. Nam ut carnale matrimonium non quovis jurgio dirimitur, sic spirituyalis connubii vinculum non quovis errore abrumpitur: Nam Deus sponsam suam diuturnâ patientiâ & clementiâ ad meliorem frugem revocat, priusquam eam repudiet.

Matth. 28. 20.

6. *Deus semper adest suæ Ecclesiæ Matth.* 28. 20. R. Semper adest Ecclesiæ invisibili electorum, ad eam præservandam ab errore fundamentali, & lapsu totali ac finali. Sed inde non sequitur, illum adesse Ecclesiæ visibili & repræsentativæ ad infallibilitatem illi in omnibus decretis conciliandam. Nam istiusmodi promissiones non in aliis implentur, quàm in veris fidelibus & electis, in quorum numero non esse omnes, qui cœtus Ecclesiasticos componunt, manifestum est.

Joh. 16. 13.

4. *Spiritus S. doctores Ecclesiæ ducit in omnem veritatem. Joh.* 16. 13. R. Hîc respicitur primariò ad Apostolos, qui ut fundatores Ecclesiæ, & Canonis fidei conditores debuerunt esse infallibiles. Secundariò quidem extenditur ad Pastores ordinarios, & ad singulos fideles, sed non in eodem gradu & mensura donorum; aliâs omnes deberent ex æquo esse infallibiles. Ductus E Spiritûs S. h. l. non absolutè & simpliciter est intelligendus, quoad omnem veritatem universaliter, sed limitatè & secundùm quid respectu materiæ subjectæ, i. e. veritatis necessariæ ad salutem, eo modo, quo 1. Cor. 1. 5. Corinthii dicuntur *divites in omni verbo.* Et Paulus dicitur *annunciásse omne Dei consilium.* Act. 20. 27. 2. Ministri deducuntur in omnem veritatem per spiritum Dei in Scripturis loquentem, & tamdiu reguntur à Spiritu, quamdiu verbum à Spiritu propositum audiunt.

1. Tim. 3. 15.

5. *Ecclesia est columna & firmamentum veritatis.* 1. *Tim.* 3. 15. R. Notatur tantùm quid facere teneatur Ecclesia, non verò quid semper faciat, eodem modo, quo Mal. 2. 7. *Labia Sacerdotis* dicuntur *custodire scientiam, & Lex requiri ab ore ejus, quia est Angelus Jehovæ exercituum*; non quòd semper hoc ab ipso fiat, siquidem mox additur v. sequenti, *at vos recessistis ab illa via, fecistis ut impingerent multi in Legem.* Sed quia hoc munus illi impositum est. Sic

Mal. 2. 7.

sæpe verba quæ actionem significant, de debito sunt intelli-

intelligenda; ut Mal. 1. 6. *Filius honorat patrem, servus Dominum suum*, &c.

6. *Matth.* 10. 40. *Qui vos recipit, me recipit &* *Luc.* 10. 16. *Qui vos audit, me audit.* R. Nim, si vos me auditis, & nihil nisi verbum meum proponitis, quod non semper fieri à Pastoribus, res ipsa clamat. Matth. 10 40. Luc. 10. 16.

7. *Ecclesia audiri jubetur. Matth.* 18. 17. R. Tamen non magis est infallibilis, quam quilibet judex aut parens, quibus etiam obediendum. 2. Agitur in eo loco de particularis cujusque Ecclesiæ Presbyterio, cui tamen nemo ausit infallibilitatem tribuere, & de exercitio disciplinæ, non de dogmatis fidei. Matth. 18. 17.

8. *Christus promittit se futurum in medio duorum vel trium in nomine suo congregatorum. Matth.* 18. v. 19. 20. R. Hinc bene colligitur illum piis Pastoribus & fidelibus quibusvis in nomine suo convenientibus, tantum gratiæ & opis daturum, quantum ipsis erit necessarium pro conditione & vocatione sua: At non egent infallibilitate in vocatione sua, cùm non debeant esse norma fidei, sed id solis Scripturis competat. Matth. 18. 19. 20.

9. *Si Ecclesia repræsentativa non est infallibilis, cur ergo Synodis vestris tantam tribuitis authoritatem?* R. Authoritas illa non est absoluta & illimitata, cui nos subjicere teneamur cæcâ obedientiâ & sine examine, sed limitata & ministerialis à duplici conditione pendens; prima est ut nihil decidant nisi ex verbo Dei; altera, ut relinquant semper libertatem examinis Decisionum suarum fidelibus.

XIII. Triplex est necessitas nos adjungendi Ecclesiæ. 1. *Præcepti*, quia Deus jussit. 2. *Medij externi*, ut nos ipsos & proximum ædificemus. 3. *Signi*, ut nos à profanis separemus. Necessitas se adjungendi veræ Ecclesiæ.

CONTROVERSIA.

An unusquisque teneatur inquirere quæ sit vera Ecclesia, atque ei se adjungere?

Affirm. cont. Libert. & Socin.

Libertini in quavis Religione salvari volentes, etiam parum soliciti sunt, ut se veræ Ecclesiæ adjungant. In horum numero censeri debet *Swenkfeldius*, qui asserit: Ecclesiam Dei nondum esse congregatam, sed ita dispersam hinc inde inter sectas varias, ut nulla secta sit Christiano deferenda, ut Ecclesiæ adhæreat. Nos exemplo Eliæ statuimus, quemcunque teneri se ab impura turba segregare, & veræ se Ecclesiæ adjungere.

ARGUMENTA.

1. Ideo à Deo colligitur Ecclesia, ut, qui salvari volunt, se ei adjungant. Act. 2. 47. *Dominus addebat quotidie Ecclesiæ qui salvi fierent.* Act. 2. 47.

2. Graviter reprehenduntur, qui Ecclesiam contemnunt, & deserunt. 1. Cor. 11. 22. *Num Ecclesiam Dei contemnitis?* Heb. 10. 25. *Non deserentes aggregationem nostri mutuam*, &c. 1. Cor. 11. 22. Heb. 10. 25.

3. Pastores concionari debent. 2. Tim. 4. v. 2. *Prædica sermonem, instà tempestivè, intempestivè.* Fideles verbum recipere. Jac. 1. 21. *Excipite insitum illum sermonem, qui potest servare animas vestras.* Antecessoribus obedire. Heb. 13. 17. *Obedite ductoribus vestris*, &c. E. se Ecclesiæ adjungere. 2. Tim. 4. 2. Jac. 1. 21. Heb. 13. 17.

OBJECTIONES.

1. *Ad salutem consequendam satis est Christi præcepta servare.* R. Neg Requiritur insuper vera fides: *qui* enim *non credit filio, non habet vitam.* Joh. 3. v 36. Cùm autem *fides* sit *ex auditu*, Rom. 10. necesse est se illi Ecclesiæ adjungere, ubi purum Dei verbum prædicatur.

2. *Qui*

1. *Qui crediderit servabitur.* R. Potest quidem homo per fidem servari, etiamsi non sit in communione externa Ecclesiæ, quod captivis & aliis contingit; sed hoc non excusat illos, qui libertatem habent frequentandi congregationes, & sese Ecclesiæ adjungendi.

XIV. Vera autem Ecclesia agnoscitur ex notis ejus, quæ sunt signa externa, evidenter & certò indicantia quænam sit vera Ecclesia.

CONTROVERSIA. I.

Notæ veræ Ecclesiæ.

An veritas Doctrinæ, quæ in Cœtu aliquo obtinet, seu conformitas cum Dei verbo per puram verbi prædicationem & professionem, & legitimam Sacramentorum administrationem & usum, sit nota veræ Ecclesiæ visibilis?

Aff. cont. Pontif.

Agitur h. l. de notis non Ecclesiæ *invisibilis*, ad dignoscendos veros electos & fideles, quo sensu pro notis habet fidem, spem, & charitatem: Sed de notis Ecclesiæ *visibilis*, & secundùm formam collectionis & unionis externæ. Nec agitur de notis Ecclesiæ Christianæ in genere; hanc enim professio Christianismi satis distinguit ab Ethnicis & aliis infidelibus: Sed in specie de Ecclesiæ particularis visibilis notis agitur, ut Ecclesiam Orthodoxam & puriorem ab heterodoxa discernamus. Has notas quidam constituunt puram verbi Prædicationem, legitimam Sacramentorum administrationem, & Disciplinæ exercitium; alii unicam constituunt, doctrinæ sc. veritatem & conformitatem cum Dei verbo; in re tamen consentiunt; quia non potest purum Dei verbum alicubi prædicari, quin ibidem & Sacramenta legitima administrentur, & Disciplina Dei verbo præscripta obtineat.

ARGUMENTA.

1. Ex Scriptura, quæ hoc charactere veros Chri-

Joh. 10. 27. stianos ut membra Ecclesiæ à falsis discernit. Joh. 10. v. 27. *Oves meæ vocem meam audiunt, & me sequuntur.* Eodem pertinet quod Christus ait: Joh. 8. 31. 32. 8. v. 31. 32. *Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas vos liberabit,* & v. 47. *Quisquis ex Deo est, vocem Dei audit.* v. 27. Confirmatur ex Matth. 18. 20. ubi pollicetur Matth. 18. 20. Christus præsentiam suam in medio eorum, qui congregati fuerint in nomine suo. Cùm enim salutaris Christi præsentia in sola vera Ecclesia locum habeat, & ea promittatur iis qui in nomine Christi congregantur, i.e. qui ejus authoritate ad verbum ejus prædicandum & audiendum conveniunt; dubium non est, quin Ecclesia illa vera sit, ubi fideles conveniunt Act. 2. 42. in nomine Christi. Idem probatur ex Act. 2. v. 42. ubi Ecclesiæ Apostolicæ character proponitur per perseverantiam in doctrina Apostolorum, per communionem, & fractionem panis, &c. *Perseverabant discipuli in doctrina Apostolorum, & in communione, & in fractione panis, & in orationibus.*

2. Eadem debet esse ratio distinguendæ veræ Ecclesiæ à falsa, quæ est dignoscendæ falsæ Ecclesiæ à vera, & Pseudo Prophetarum à veris Doctoribus. At hæc non alia est, quàm falsitas doctrinæ, & ejus à 1. Joh. 4. 1. verbo Dei dissensus, ut colligitur ex 1. Joh. 4. v. 1. ubi Apostolus vult probari Spiritus, i. e. Doctores, an sint ex Deo; si quæras normam probationis, affert ipse v. sequenti, ex veritate doctrinæ. *Cognoscite ex hoc,* inquit, *Spiritum Dei; omnis Spiritus qui confitetur Jesum venisse in carnem, est ex Deo, omnis Spiritus qui non confitetur Jesum venisse in carnem, non* 2. Joh. 9 *est ex Deo.* Et clariùs in secunda Epist. v. 9. *Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet, qui permanet in Doctrina, hic & Patrem & Filium habet.* Quod Paulus confirmat. Gal. 1. v. 8. Gal. 1. 8. quum anathema denunciat ei, qui evangelizare voluerit præter id quod evangelizatum est.

3. Veritas doctrinæ, quæ in prædicatione Verbi & Sacramentorum administratione elucet, soli & toti

toti Ecclesiæ semper convenit : Ergo est ejus nota essentialis & specifica. Sola enim Ecclesia est domus Dei, columna & firmamentum veritatis. 1. Tim. 3. v. 15. Sola fundamento Apostolorum & Prophetarum superstructa. Eph. 2. v. 19. 20 Sola habet sigilla fœderis. Matth. 28. 20. Sola verbum possidet, & per illud à cœteris cœtibus distinguitur. Ps. 147. 19. Deut. 4. v. 6. Nec ista privilegia illi competunt ad tempus, sed in perpetuum usque ad consummationem seculorum. Eph. 4. v. 12.

4. Ecclesia visibilis per verbum prædicatum & receptum constituitur, congregatur & conservatur, ita ut eo posito ponatur, & eo sublato tollatur. Hinc candelabri seu ministerii verbi ablatio destructionem Ecclesiæ post se trahit, Apoc. 2. v. 5. & Prophetiæ cessatio populi dissipationem infert Prov. 29. 18. *ubi non datur visio, populus dissipatur.* Prov. 29. 18.

OBJECTIONES.

1. *Etiam hæretici tales notas jactant.* R. Inde non magis dici potest notas nostras non esse proprias, quàm si quis dixerit, justitiam causæ tam actori quàm reo convenire, quia eam uterque jactat; nec ex ægrotorum somniis, vel temulentorum opinione, sed ex rei veritate de notis judicandum est. 2. Eadem ratione notæ Pontificiorum rejiciendæ erunt, quia non pauci præter eos eas sibi tribuunt, ut Antiquitatem, Unitatem, doctrinæ sanctitatem, & alia hujusmodi.

2. *Pura verbi prædicatio non semper obtinet in Ecclesia. E. nota ista est separabilis ab Ecclesia.* R. Neg. conseq. Quia ista puritas debet intelligi cum quadam latitudine, nec statim cessat Ecclesia, ubi secundùm gradus aliquos cessat puritas, modò non cesset in totum.

3. *Prædicatio verbi non est notior Ecclesiâ.* R. Aliud est *notius naturâ*, aliud *notius nobis.* Scriptura notior est Ecclesiâ *naturâ*, quia est ejus principium & fundamentum; unde non potest certò & infallibiliter

ter cognoſci niſi ex Scriptura. Eccleſia eſt Scripturâ notior *nobis* cognitione confusâ & inchoatâ, quia eſt medium & inſtrumentum quod nos ducit ad Scripturam, & quod nobis eam tradit.

4. *Doctrina non poteſt eſſe nota Eccleſiæ, nec ea quæ non eſt controverſa, quia de ea omnes partes conſentiunt, & ſic non eſt diſtinctionis, ſed potiùs communionis nota, nec controverſa, quia ſub judice lis eſt, nec deciſio fieri poteſt quàm per Eccleſiam.* R. Non dicimus ſimpliciter, doctrinam eſſe notam Eccleſiæ, ſed quatenus eſt conformis Scripturæ, quæ principium eſt receptum inter Chriſtianos. Si controverſiæ decidendæ nulla eſſet regula, aut adeò obſcura, ut vix ac ne vix quidem cognoſci poſſet, fateor non poſſe doctrinam controverſiam eſſe notam. Sed Canonem habemus in verbo, juxta quem pii facilè de veritate conformitatis cum regula edoceri poſſunt. 2. Doctrina non controverſa, qualis eſt Oratio Dominica, Lex, & Symbolum Apoſtolorum, poteſt doctrinam controverſam decidere, ſi cum ea conveniat, vel ſi ab ea differat. Si articuli affirmativi de quibus inter nos conſenſus eſt, ſunt regula negativorum de quibus diſceptamus, ut rectum eſt index ſui & obliqui. 3. Si quia litem movet adverſarius, aliqua nota deſinit eſſe nota, periclitantur omnes notæ quæ proferuntur ab adverſariis, quia de illis controverti poteſt.

5. *Prædicatio verbi conſtituit eſſentiam Eccleſiæ; Ergo non eſt nota.* R. Licèt non neceſſe ſit, ut nota ſit forma eſſentialis rei, ſeu differentia ejus ſpecifica; non obſtat tamen, quo minùs poſſit eſſe nota, imò nulla certior dari poteſt, cùm forma det eſſe rei. Nec impedit, quòd formæ & differentiæ rerum ut plurimùm lateant, nota autem debeat eſſe ſenſibilis & externa: Quia alia ratio eſt rerum naturalium & corporearum, quæ incurrunt in ſenſus, & quarum notæ per conſequens debent eſſe externæ & ſenſibiles; alia verò ſpiritualium & moralium, quæ cadunt ſub intellectum. Talis autem eſt Eccleſia de

qua

qua quæritur; quia non attenditur hîc simpliciter ut cœtus hominum inter se unitorum per actus externos Religionis, sed per veram fidem Christi, & sinceram administrationem Sacramentorum.

6. *Ecclesiæ Corinthiorum & Galatarum veræ Ecclesiæ erant, & tamen ibi non erat sincera prædicatio verbi. Gal.* 1. R. Eatenus etiam non erant veræ Ecclesiæ, sed errantes.

CONTROVERSIA. II.

Notæ Pontificiæ.

An nomen Catholicum, Antiquitas, Duratio continua, Amplitudo, Successio Episcoporum, conspiratio in Doctrina cum Ecclesia antiqua, unio membrorum inter se & cum Capite, Sanctitas doctrinæ, ejusdem efficacia, vitæ sanctimonia, gloria miraculorum, lumen Propheticum, Confessio Adversariorum, infelix exitus persecutorum Ecclesiæ, & eorum qui ipsam defenderunt, Temporaria felicitas sint notæ veræ Ecclesiæ? Neg. c. Pont.

Quamvis alii Pontificii non omnes has notas ponant; Bellarminus tamen eas omnes conjungit; Ad quas observamus.

1. *In genere.* 1. Notæ illæ sunt cognitu difficillimæ, adeoque non notiores, qualis est antiquitas, successio, perpetuitas, quæ non possent cognosci nisi perfectâ omnium conciliorum historiâ, & evolutis omnium seculorum Annalibus. 2. Pleræque à rebus merè externis, politicis, temporalibus, accidentalibus & contingentibus petuntur quæ proinde notas necessarias & essentiales efficere non possunt. 3. Communes sunt aliis cœtibus, ut multitudo, antiquitas, duratio, &c. 4. Potest adversus illas meritò retorqueri, quod immeritò nostris objicitur, quòd nec sint propriæ, nec notiores, nec inseparabiles.

2. *In specie.* Nomen *Catholicorum* potest esse titulus sine re, quum & Ariani ac alii Hæretici se Catholicos

tholicos olim vocitârint. *Antiquitas* non semper convenit Ecclesiæ, quia initio non fuit antiqua, & eam jactant quoque Pagani. *Duratio* Ethnicismo etiam, & multis falsis Religionibus competit. *Amplitudo & multitudo profitentium* minus est ad rem: Nonne enim audimus, dicit Athanasius, Christum dicentem? *multi vocati, pauci electi, porta angusta, quæ ad vitam ducit, & pauci qui eam ingrediuntur*: Quis ergo non mavult esse ex numero paucorum qui salvantur, quàm ex multitudine eorum, qui per latam portam in exitium ruunt? Quem latet, Paganismum & Muhammetismum Christianismum longè superare? *Successio* personalis Episcoporum in eadem sede frustra fuerit absque successione doctrinæ; nam, quis ignorat, & Arianos Episcopos aliquando successisse orthodoxis, & Scribas ac Pharisæos sedisse in Cathedra Mosis? *Conspiratio in Doctrina cum Ecclesia antiqua* quoque non facit ad rem, quia patres quandoque cæspitârunt, & sua ad Scripturæ amussim exigi voluerunt. *Unio membrorum cum capite & inter se* ficta est: Nullum enim præter Christum caput Ecclesiæ, unde perperam Papam quoque caput faciunt. Unitas quoque veritate destituta mera conspiratio est. Adhæc veteres consensum cum Rom. Pontifice nunquam pro nota Ecclesiæ habuerunt, nam Ecclesias Asiaticas à victore excommunicatas, & Africanas à Pontifice dissidentes, non rejecerunt; Athanasius non desiit esse orthodoxus, etsi Liberius consensisset in ejus condemnationem: Nec Cyprianus, licèt Stephanus Episcopos ab illo ex Africa legatos recipere vel ad sermonem admittere nolebat. *Sanctitas doctrinæ*, & illius *efficacia* ad sanctificationem, notam dicit, quæ quidem coincidere videtur cum nostra: Sed si consideremus sanctitatem quæ in Papatu laudatur talis est, quæ *humilitate, cultu angelorum, vexatione corporis, cultu electitio constat*, quem Apostolus damnat, Col. 2. v. 23. Papalis verò doctrinæ efficacia non in spiritu, sed in carnificis gladio posita est. *Sanctitas vitæ authorum*

& Pa-

& Patrum Religionis jejuna certè est, quia etiam Sathanas in angelum lucis se transformat. 2. Cor. 11. v. 14. Et qualis fuerit sanctitas Dominici, Lojolæ, &c. & plerorumque Pontificum historiæ docent. *Gloriam miraculorum* etiam sibi vendicant falsi Prophetæ. Matth. 7. 22. 23. & signum sunt Antichristi. 2. Thess. 2. 9. *Lumen Propheticum* ejusdem est conditionis. Nam Prophetia latiùs dicta ibi est, ubi vera doctrina; strictè verò dicta, quatenus est futurorum prædictio, in Novo Testamento desiit. *Confessio adversariorum* fallax est, contingens, & non semper in propatulo, cùm è contrario veram Ecclesiam ejus adversarii sæpe calumnientur; Et etiam bestiam adorârunt & laudârunt homines. Apoc. 13. v. 4. 8. Christiani verò pro candore suo virtutem etiam in hoste laudant. *Infelix exitus hostium Ecclesiæ* quoque nota talis non est, quia etiam Ecclesiæ membra tristissimum sæpe, carnis judicio, exitum habent, contra hostes & persecutores Ecclesiæ quandoque sicca & placida morte pereunt, ut gravius in altero seculo luant. *Felicitas temporalis* potius purpuratæ Babyloni denotandæ, quam veræ Ecclesiæ, insevit, cùm crux & calamitas veritatis illius, quæ in vera Ecclesia sonat, appendix sit ordinaria. *Oportet enim per multas afflictiones nos ingredi in regnum cælorum.* Act. 14. 22. *Omnes, qui volunt piè vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* 2. Tim. 3. 12.

3. Notæ illæ non conveniunt Synagogæ Romanæ. Nam, non est Ecclesia *Catholica*, cùm contradictorium sit, Ecclesiam Romanam, quæ particularis est, Catholicam, seu universalem statuere. Ecclesia Græca est *antiquior* Romanâ, & hodierni Romanenses multùm à fide antiqua discrepant. *Amplior* est jurisdictio & communio Alexandrini & Constantinopolitani Episcopi per Asiam & Africam quàm Papæ per Europam. *Continuæ successionis* filum jamdiu in illa sede abruptum est propter varia schismata. Facilius quoque Roma ostendet, se *consentire* cum veteribus hæreticis, quàm cum antiqua

qua Ecclesia: Conspirat enim cum Angelicis, Collyridianis & Staurolatris, in Angelorum, B. Virginis & crucis cultu: Cum Montanistis, Manichæis, Encratitis & Tatianis, in ciborum delectu, & cœlibatûs lege Cum Pelagianis & Semipelagianis in doctrina de libero arbitrio, de meritis operum, & perfectione justitiæ; Cum Euchetis, Nudipedalibus & Apostolicis, in Monachorum votis, &c. *Sanctitatem doctrinæ* non habet, cùm suis dogmatis januam aperiat omnibus viribûs *Miracula & lumen propheticum* jactat quidem, sed non demonstrat. Nemo nostrûm est. qui Romam Ecclesiam Catholicam *confiteatur*, & tantum periit illi de prisco suo splendore, ut *felicitatem* suam in temporalibus non possit multum deprædicare. Si ulla *efficacia* esset doctrinæ Pontificiæ, quid tantâ vi, inquisitionibus, persecutionibus, fraudibus, opus esset? De sua *consensione* perperam gloriantur adversarii, cùm notæ sint celeberrimæ controversiæ Thomistarum & Scotistarum & Richeristarum seu Jansenistarum. &c.

Ecclesia Romana non est vera Ecclesia.

XV. Ex notis applicatis, & collatis cum generalibus notis veræ Religionis, apparet Ecclesiam nostram omnibus aliis esse anteponendam, nec pro vera Ecclesia amplius haberi posse Romanam; impingit enim in fundamentum, doctrinam docet dubiam, quæ adversatur certitudini salutis & paci conscientiæ, est inimica pietati & bonis moribus, per prohibitionem matrimonii, vota monastica, confessionem auricularem, depositionem Regum, absolutionem subditorum à juramento fidelitatis. &c. Unde meritò ex Babylone ista mystica exire jubemur, Apoc. 18. v. 4. per quam Babylonem Romam Papalem intelligi palàm est. Dicitur enim, quòd inebriatura esset Gentes & Reges terræ poculo aureo fornicationum suarum, Apoc. 17. 2. & cap. 18. v. 23. quòd cum ea scortaturi essent, quòd quæstum & mercaturam animarum exercitura esset. Apoc. 18. 13. quòd in fronte nomen mysterii inscriptum gerat. Apoc. 17. v. 5. Unde miratus est Johannes,

Apoc. 18. 4.

cùm

cùm videret illam. cap. 17. 6. At nulla admirationis erat causa, Ethnicam Romam videre idola colentem, vel sanctos persequentem.

Ecclesia Romana quomodo Christiana?

XVI. Objiciunt Papistæ. 1. *Ecclesiam Romanam à nobis dici Christianam.* R. Ecclesia Romana sub duplici σχέσει potest spectari, vel quà est *Christiana*, ratione professionis Christianismi, & veritatum Evangelicarum quas retinet, vel quà *Papalis*, ratione subjectionis Pontifici, & errorum capitalium Prioris sensu impropriè & secundùm quid fatemur dici posse Christianam, triplici respectu. 1. Ratione populi Dei sive electorum in ea adhuc manentium. 2. Ratione ruderum quorundam Ecclesiæ dissipatæ, tum respectu prædicationis verbi Dei, quæ in ea licèt corrupta adhuc remanet, tum respectu Sacramentorum, potissimùm Baptismi, qui adhuc quoad substantiam integer servatur. 3. Ratione veritatum Christianarum & Evangelicarum, de Deo uno & Trino, Christo mediatore θεανθρώπῳ, de eius incarnatione, morte, Resurrectione, &c. quibus à cœtibus Paganorum & infidelium distinguitur. Sed negamus propriè & simpliciter dici posse veram Ecclesiam. 2. Dicunt *Patres nostros in sua communione fuisse salvatos.* R. Deus potens fuit Patres nostros in servitute Papatûs conservare, ut olim Judæos in captivitate Babylonica, Israelitas in Ægypto, & socios Danielis in fornace igneo. Ager quidem Ecclesiæ sensim variis zizaniis fuit repletus, interim tamen Deus sanum verbi sui cibum electis suis distribuit per notos articulos orationis Dominicæ, Symboli, Decalogi, & Sacramentorum, & tam facile fuit electis zizania his articulis admixta cavere, per illuminationem spiritûs, quàm facilè est ovi per instinctum naturæ herbas venenatas præterire.

Majores nostri, quomodo in Papatu servati?

XVII. Volunt insuper Pontificii, ut apostasiæ suæ & errorum fundamentalium author, tempus, locus, &c demonstrentur. Quibus respondendum. 1. Mutationem aliam esse in bonum, aliam in malum; illa lux est tenebras dispellens, ideoque evi-

dentior, & quæ facilius potest observari: Sed ista non apertè, sed clàm & subdolè fieri solet, qualis est superseminatio zizaniorum, quæ noctu facta, patre familiâs & domesticis dormientibus. Matth. 13. v. 26. 2. Morbi alii sunt subitanei, qui hominem priùs sanum & valentem subitò aggrediuntur, quorum tempus & causa notari potest, ut pestis, apoplexia, &c. alii lenti, quorum initia sunt occulta, & incrementa tarda, quali morbo similis est mutatio in Ecclesia Romana. Sic in Ecclesia Judaica à tempore Malachiæ usque ad adventum Christi maxima mutatio in doctrina facta: in Ecclesia Galatarum & Corinthiorum multi errores invecti, quis verò authores vel tempus præcisè notare posset? 3. Facilè potest ostendi novitas errorum Pontificiorum, e. g. Cultus imaginum in Synodo Nicena II. A. 781. sub Adriano I. Papa sancitus fuit, sed paulò post damnatus à Concilio Francofurtensi à Carolo M. congregato. Suprema Pontificis authoritas A. 1076. per Gregorium VIII. sancita est. Paulo ante annum 1050. Seculo decimotertio ineunte, Transsubstantiatio ab Innocentio III in Concilio Lateranensi sancita est. Anno 1264. festum Sacramenti ab Urbano IV & processio ejusdem A. 1306. à Johanne XXII. instituta. Purgatorium stabilitum in Concilio Florentino, sub Eugenio IV. A. 1419. Communio sub una specie decreta in Concilio Constantiensi, paulò ante annum 1414. & sic in aliis, &c.

Christus caput est Ecclesiæ.

XVIII. Ecclesiæ caput unicum est Christus. *Ipsum* enim *Deus dedit caput super omnia Ecclesiæ.* Eph. 1. v. 22. 23. *ipse est caput illud corporis illius Ecclesiæ.* Col. 1. 18. 2: 10. 19. Caput verò est 1. Respectu *dignitatis* supra membra Ecclesiæ, angelos, *& consortes omnes.* Heb. 1. 4 9 *primogenitus inter fratres.* Rom. 8. 29. 2. *Communionis naturæ*, ex qua jus & officium Ecclesiam diligendi & salvandi habet 3. Conjunctionis cum Ecclesia, ceu corpore suo, quo cum arctissimè conjungitur ut hoc in illo sit, vivat & maneat. 4. *Dependentiæ* Ecclesiæ ab eo, ceu radice, ex

qua

qua Spiritus S. bona & dona in eam effluunt. Esaj. 11. v. 10. Apoc. 5. 5. quique per varia ministeria & charismata corpus sibi concinnat. 1 Cor. 12. v. 27. Eph. 4. 12. 16. Col. 2. v. 19. 5 *Dominii*, quod ei ceu Regi & Domino nostro competit: Quæ cuncta cum capite naturali analogiam habent.

XIX. Regimen Ecclesiæ externum non est merè *Democraticum*, ut nonnulli Fanatici & Anabaptistæ somniârunt, & hodierni Independentes & Brouvvnistæ videntur statuere; cùm passim Ministros, quibus competit Ecclesiæ regimen, Scriptura ab ipsa plebe distinguat. Nec *Monarchicum*, ut Pontificii volunt, sed *Aristocraticum*, quale fuit ab initio per collegium Apostolorum, & postea per Synodos & Concilia; ut singularum semper per Presbyteria & Synedria.

CONTROVERSIA. I.

An regimen Ecclesiæ debeat esse Monarchicum? Neg. cont. Pontif.

Regimen Ecclesiæ non est Monarchicum.

Non quæritur: An in Ecclesia regimen aliquod Monarchicum locum habeat, cui omnes homines subesse sit de necessitate salutis: Hoc enim nemo negat proprium esse Christo. Sed, an præter Christum aliud Caput detur, & alius Monarcha agnoscendus sit inter rectores Ecclesiæ, cui omnes subesse teneantur? Quod volunt adversarii; nos negamus

ARGUMENTA.

1. Quia Christus in Ecclesia omnem dominatum prohibuit: Luc. 22. v. 25. 26. Christus ad discipulos. *Reges gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in eas benefici vocantur. Vos autem non sic.* Et Petrus, Apist. 1. cap. 5. v. 2. *Pascite gregem qui penes vos est*, &c. *non ut dominantes cleris*, &c. Luc. 22. 25. 26. 1. Pet. 5. v. 2.

Excip. Ad locum Lucæ. *Monarchia & dominatio absolutè non interdicitur, sed tantùm ejus modus, qui* Exc.

non sit similis dominationi Politicæ, seu tyrannidi Regum gentium, quod inde patet, quia Christus addit: Ille qui major est in vobis. R. 1. Hæc omnia falsa sunt quia Apostoli non contendebant inter se de modo Primatûs, sed de Primatu ipso; unde responsum Christi absolutè debet proscribere omnem dominationem, ut respondeat eorum quæstioni. Quando Christus h. l. mentionem facit majoris & minoris, non loquitur de majoritate vera, quoad rem, sed de imaginaria, quoad affectationem & desiderium; quod Matthæus & Marcus exponunt: *Qui inter vos volet esse primus.* Vel de primatu ordinis, non jurisdictionis & dominationis est intelligendus.

2. Christus eandem authoritatem absolutam & αὐτοκρατορικὴν proscribit. Matth. 23. 8. 9. *Vos nolite vocari Rabbi, unus enim est Doctor vester, nimirum Christus,* &c. Ubi Christus interdicit Discipulis omnia nomina magisterii & authoritatis, non absolutè & simpliciter, sed secundùm quid, quoad rem tituli, nim. magisterium & authoritatem, à qua nemini liceat provocare, quomodo Rabbini & Doctores inter Judæos ea nomina sibi tribuebant

Matth. 23. 8. 9.

3. Apostoli Dominationem omnem removent à Ministris. 2. Cor. 1. 24. *Non quòd dominemur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudij vestri.* 1. Pet. 5. 3. *Non dominantes cleris, sed ut sint exemplaria gregis;* Unde pastores iis nominibus designantur, quæ curam & ministerium notant, sed non dominationem aut imperium, dum vocantur *Ministri, Dei servi, Legati, Nuncij, Dispensatores & œconomi mysteriorum Dei.*

2. Cor. 1. 24. 1. Pet. 5. 3.

4. Si Christus in Ecclesia Monarcham aliquem, & œcumenicum Pontificem constituisset, Paulus ejus mentionem aliquam facere debuisset in iis locis, ubi ordines & munera Ecclesiastica à Christo instituta enarrat, quia hoc plurimùm intererat Ecclesiam rescire, ut obsequium illi eò promptiùs exhiberet: At Paulus hujus nullam mentionem facit.

§. Chri-

5. Christus solus est Monarcha, caput & sponsus Ecclesiæ, ut jam visum.

Exc. *Distinguendum est inter caput primum & principale, & secundarium ac ministeriale.* R. 1. Contradictionem involvit dicere caput secundarium, siquidem caput de se notat id quod primum & supremum est. 2. Monstrosum est uni corpori duplex caput tribuere. Nec exempla *Proregum*, qui à Rege constituuntur in rectores Provinciarum, hoc evincunt; quia quantacunque illis authoritas tribuatur, nemo tamen vel regis nomen, vel capitis regni sub rege sine crimine usurpare potest. Exc.

6. Si præter Christum daretur aliquod aliud caput Ecclesiæ; E. Ecclesia diceretur alterius corpus quàm Christi, cùm verò Scriptura eam vocet corpus Christi. Eph. 4. 11. 12. & 5. 23.

7. Impossibile est Ecclesiam toto orbe dispersam ab uno homine mortali regi, qui nec omnibus locis interesse, nec omnia quæ ubique fiunt, videre & cognoscere per se potest.

OBJECTONES.

1. *Ecclesia Judaica semper fuit gubernata ab uno visibili capite summo Pontifice. E. etiam hodie ita regi debet.* R. Regimen Ecclesiæ V. T. non potest huc trahi. 1. Quia nunc Ecclesia toto orbe dispersa est, quæque ab uno non potest regi; ubi olim intra limites Judeæ coarctabatur. 2. Summus sacerdos erat quidem ordine primus inter alios sacerdotes, sed nunquam dictus est Monarcha & Caput ipsorum, cùm censuræ & jurisdictioni magni Synedrii subesset, & ad legem Dei adstringeretur. Deut. 17. v 11. Quicquid authoritatis habuit, in eo typus fuit Christi summi Pontificis N. T. non verò Papæ.

2. *Ecclesia comparatur cum exercitu bene ordinato, cum regno, ovili, domo, humano corpore. E. in ea caput esse debet.* R. Caput illud est Christus.

3. *Christus in terra vivens fuit visibile caput Ecclesiæ.* R. Non tamen sequitur post ascensionem ejus fu-

peresse debere caput Ecclesiæ visibile; Nam Christus semper munere suo præsens defungitur. Matth. 28 v. 20.

4. *Monarchia est optimum regimen. E. in Ecclesia obtinere debet.* R. 1. Agnoscimus supremum Ecclesiæ Monarcham, sed Christum, non Papam. 2. Quod regimen simpliciter & in se est nobilius, non semper est melius aut utilius huic aut illi subjecto 3. Non valet consequentia à regimine Politico ad Ecclesiasticum, quia Christus suis non dominationem, sed ministerium commisit.

CONTROVERSIA. II.

Petrus non fuit Monarcha Ecclesiæ.

An Petrus loco Christi à Christo institutus fuerit totius Ecclesiæ Monarcha, cujus potestati omnes Apostoli & fideles subjecti fuerint?

Neg. c. Pontif.

Licèt Petro primatum quendam concedamus *ordinis* vel *vocationis*, vel *ætatis* vel *dignitatis*; Tamen denegamus illi primatum *authoritatis* & *jurisdictionis*, per quem constitutus fuerit Pontifex œcumenicus, Vicarius Christi, & caput Ecclesiæ, cum absolutissima potestate ut singuli fideles, & Apostoli ipsi cum cæteris tanquam subditi obnoxia capita ei submittere debuerint?

ARGUMENTA.

1 A natura muneris Apostolici, quod cùm sit summum in ordine Ecclesiastico, superius & majus non agnoscit.

2. *Ex* Æqualitate Apostolorum. Nam nulla superioritas legitur collata Petro supra cæteros à Christo: Nam Christus ex æquo mittit ipsos. *Sicut Pater me misit, ita ego mitto vos.* Joh. 20. v. 21. 22. *Ex* æquo insufflat ipsis spiritum, & potestatem ipsis spiritum, & potestatem ipsis dat remittendi & retinendi peccata: *Quibuscunque remiseritis peccata, remissa erunt, quibuscunque retinebitis retenta erunt.* Ex æquo

Joh. 20. 21. 22.

æquo omnibus dat mandatum prædicandi & baptizandi. Matth. 28. 19. Post ascensionem Christi eadem æqualitas patet ex praxi Apostolica. 1. Si Matthias eligitur in locum Judæ, non fit ex Petri arbitrio, sed sorte ex communi totius cœtûs consensu. 2. Spiritus S. descendit super omnes ex æquo, sine ulla cujusquam prærogativa. 3. Quum de creatione Diaconorum. Act 6. duodecim Apostoli dicuntur convocâsse multitudinem propter ea, & qui fuerunt electi, dicuntur oblati Apostolis, ut imponerentur illis manus. 4. Petrus ab aliis Apostolis mittitur ad Samaritanos Act. 8. 14. E. non potuit esse œcumenicus Pontifex, quia illi repugnat ab aliis delegari. Matth. 28. 19.

3. Ex Concilio Hierosolymitano, Act. 15. unde varia petuntur argumenta contra primatum Petri. 1. Quia mittuntur Paulus & Barnabas ad Apostolos in genere, non ad Petrum. v. 2. 2. Solutionem afferunt ab Apostolis & senioribus, non à Petro. v. 24. 25. 3. Nec minor apparet hîc Jacobi quàm Petri authoritas, quia Petri sententiam temperat, & ita concludit, ut in ejus sententiam transierit universus cœtus, & scriptæ sint literæ. Act. 15. 2. 24. 25.

4. Ex Petri & Pauli comparatione: Quia Paulus testatur se nulla in re inferiorem fuisse τοῖς ὑπερλίαν Ἀποστόλοις. 2. Cor. 11. 5. & 12. 11. Jacobus, Johannes & Petrus Paulum ut collegam agnoverunt, & ut tali dedêre dextram. Gal. 1. 9. Si verò Paulus socius erat & collega aliorum, quis locus supereſt Petri primatui? Paulus & Petrus inter se conveniebant, ut ille apud Gentes, iste apud Judæos Apostolatu fungeretur. Gal. 2. 7. Hæc verò Provinciarum distributio fieri non potuit salvo Petri primatu, ut inter Papam & Episcopos nulla talis hodie posset fieri. 2. Cor. 11. 5. & 12. 11. Gal. 2. 9.

5. Ex Petri à Paulo reprehensione. Nam œcumenicus Pontifex est ἀνυπεύθυνος, qui omnes judicare, & à nemine judicari vel reprehendi debet: Sed Petrus à Paulo judicatus & reprehensus legitur. Gal. 2. v. 11. *Cùm autem Petrus venisset Antiochiam, coram* Gal. 2. 11. 13.

coram omnibus illi obstiti, quia reprehensibilis erat, &c.

6. *Ex* Petri declaratione, qui nunquam sibi primatum istum vindicavit, sed se in eodem cum aliis gradu collocat. 1 Pet. 5. 1, 2, 3, 4. *Seniores inter vos hortor ὁ συμπρεσβύτερος & senior vobiscum*, &c. At, si primatum obtinuerat à Christo, quomodo illius non meminit, ut majus pondus adderet hortationibus suis? Cur aliis tam solicitè dominatum prohibet?

1 Pet. 5. 1, 2, 3, 4

7. *Ex* silentio Scripturæ. Si talis primatus à Christo institutus esset, in quo præcipuum Ecclesiæ esset fundamentum; annon Christus alicubi, vel Apostoli ejus mentionem expressam facere debuissent, ut fideles moniti debito illum prosequerentur obsequio?

OBJECTIONES.

1. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam. Matth.* 16. 18. R. Petro quidem hæc dicuntur, sed non de Petro. Nam 1. Petra expressè distinguitur à Petro. *Et* licèt Christus Syriacè locutus sit, qua lingua כאפא promiscuè Petrum & Petram significat, non tollitur tamen diversitas, tum, quia diversum est genus; nam quum pro Petra sumitur, generis est fœminini, quum verò pro persona, masculini; tum, quia Matthæus, qui procul dubio optimè novit mentem Christi, & cujus textus est authenticus, distinguere voluit inter πέτρον & πέτραν, cùm tamen ex usu Græcorum potuisset utrumque eodem sono & genere πέτρον dicere. 2. *Ex* natura rei, quia Petrus non potest dici fundamentum Ecclesiæ cum nullum aliud fundamentum præter Christum poni possit. 1. Cor. 3. v. 11. 3. Petrus non potuit jam tum dici Petra in præsenti, cùm postea Christum negaturus esset; imò Christus eum Satanam vocare cogitur in seq.

Matth. 16, 18.

Inst. *Pronomen ταύτη referendum ad immediatè præcedens.* R. Spiritus S. non ponit nudum pronomen, sed addito nomine ipso, quod omnem tollit ambigui-

biguitatem; *Et*, ne quis quod addit Christus de ædificatione Ecclesiæ super Petram referret ad personam Petri, non contentus fuit solo demonstrativo, sed designat distinctè Petram à Petro, quod interpres V. retinuit. Fateor quidem aliquam hîc esse ad Petrum σχέσιν, non ut innuat, personam ejus fore Petram, cui inædificanda esset Ecclesia; Sed ratione nominis impositionis, quia Christus Perro gratificaturus, novum nomen illi dat, quod ab illa Petra derivatur, q. d. Tu Petrus à me Petra quam confessus es, diceris, super quam ædificabo Ecclesiam meam. Cephas ergo denominativè appellatur à Cepha Petra, ut à Christo lapide vivo, fideles vivos lapides nominat ipse Petrus. 1. Pet. 2. 5. Cujus mysterii clavem ipsa Scriptura nobis aperit, quum passim Christum sub Symbolo Petræ nobis exhibet. Ut sub V. T. Deus nomen rupis Ecclesiam sustentantis habet. Deut. 32. v. 4. Jesaj. 26. v. 4. Christus ipse sic exponit. Matth. 21. 42. *Lapis quem reprobârunt ædificantes, factus est in caput anguli*, &c. Deut. 32. 4. Jes. 26. 4. Matth. 21. 42.

2. *Claves regni Petro datæ, & potestas ligandi ac solvendi. Matth.* 16. 19. R. Claves aliæ sunt *Dominij* & *Principatûs*, aliæ *ministerij* & *subjectionis*, quales sunt quæ dantur à Principe officiario, & Præfecto domûs, & à Patre familiâs œconomo & promicondo: Tales sunt claves, quas Christus pollicetur se daturum Petro; quæ iterum sunt geminæ, tum *scientiæ* & *cognitionis*, quibus per verbi prædicationem aperiuntur thesauri mysteriorum cœlestium, tum *regiminis* & *disciplinæ*, quibus cœlum aperitur pœnitentibus, & clauditur incredulis. Quod explicatur per *ligare* & *solvere*, quia ii quibus cœlum clauditur per denunciationem iræ Dei, & quorum retinentur peccata, quasi ligantur, ut conjiciantur in gehennam; Contra illi, quibus cœlum per annunciationem gratiæ Dei & remissionis peccatorum aperitur, solvuntur vinculis peccati & judicii Dei, ut expeditè introeant in cœlum. Hæc igitur potestas, quæ h. l. innuitur, tantùm est ministerialis, Matth. 16. 19.

quatenus nomine & authoritate Dei, ex verbo ejus declaratur quid fidelibus & pœnitentibus speranDum, impœnitentibus verò timendum sit.

Joh. 21. 15. 3. *Joh* 21. 15. *Pasce oves meas.* R Aliud est pascere, aliud imperare: Quamvis enim actus pastoralis aliquando dominium dicat, quo sensu Reges vocantur pastores populorum, & Christus vocatur Pastor ovium suarum; non potest tamen hæc significatio hîc locum obtinere, quando agitur de Apostolis & ministris, tum quia pascendi hoc officium disertè opponitur dominio. *Pascite gregrem Christi, non dominantes cleris.* 1. Pet. 5. v. 3. tum quia dominium istud expressè interdicitur à Christo. Luc. 22. tum, quia Petrus jubetur pascere *oves Christi*, non suas, ut innuatur hoc officio defungi debere non ut Dominum, sed ut Christi ministrum. 2. Hoc munus non imponitur soli Petro, sed & reliquis Apostolis, imò & omnibus ministris. Act. 20. 17. *Attendite vobis, & toti gregi, in quo constituit vos Christus Episcopos, ad pascendam Ecclesiam Christi.* E. non Monarcha est, quisquis pascere oves jubetur, alioqui tot haberet Monarchas Ecclesia, quot ministros.

Inst *Hîc aliquid κατ' ἐξοχὴν Petro tribuitur, quia solus compellatur, & quidem ter.* R. Neg. Quia quod dicitur Petro singulariter, non ideo fit, ut primus & princeps Apostolorum constitueretur, sed ut trinæ abnegationi, quâ poterat videri excidisse suo Apostolatu, triplex in illum restitutio, cum stipularione amoris & officii opponeretur, ut trinâ confessione trinam negationem dilueret.

4. *Multæ Prærogativæ Petro tribuuntur.* R. Omnes istæ prærogativæ primatum non evincunt, quales sunt. 1. *Nominis mutatio*, quia non tam nomen ei mutatum, quàm novum adjectum est. Matth. 17, 25. & 2. Pet. 1. 1. adde quòd nova hæc nominis impositio communis fuit filiis Zebedæi, qui dicti sunt *Boanerges.* 2. Quòd *primo loco ponatur.* Matth. 10. 2. Marc. 3. Luc. 6. Nam præterquam quòd hoc non est

est perpetuum: alii enim alibi illi præponuntur. Joh. 1. Andreas. 1. Cor. 3. Paulus, Apollos. Gal. 2, v. 9. Jacobus; potuit ita vocari ratione ordinis, vel ætatis, vel donorum, non ratione potestatis & jurisdictionis, ut primus consul in urbe non est Senatûs princeps. 3. *Ambulatio super aquas*, quæ fervorem tantùm ejus & προπέτειαν notat. 4 *Revelatio magnorum mysteriorum fidei*,, quia hæc nec soli facta est, nec primo. 5. *Solutio tributi pro Christo & Petro*, non pro aliis; quia certa fuit causa, cur pro utroque solveretur, quia in eadem urbe habitabant, nim. Capernaumi, quæ vocatur civitas Christi, & in qua Petrus domum habebat. 6. *Captura multorum piscium*. Joh. 21. quia hoc ministerium ejus notat, non imperium, in signum piscationis Evangelicæ. Luc. 5. 7. *Oratio Christi pro ipso*, quæ potius testimonium est infirmitatis; &c. aliaque similia quæ afferuntur.

CONTROVERSIA. III.

An Petrus Romæ fuerit, ibique Episcopatum per plures annos tenuerit? Neg. cont. Pontif.

Petrus non fuit Episcopus Romanus.

Communior de Episcopatu Petri sententia Pontificiorum, quam Baronius & Bellarminus sequuntur, est, Petrum postquam à passione Domini ad quinquennium in Judæa substitisset inde anno 39. Christi Antiochiam venisse Episcopatum eum suscepisse, illoque per septennium defunctum esse, inde Romam iviisse, ibique Cathedram instituisse, & omnium primum sedisse. Eveniisse interea ut Petrus anno 51. edicto Claudii cum cæteris Judæis Roma expelleretur, quâ occasione ad Concilium venerit, Hierosolymis eo anno habitum. Tandem mortuo Claudio Romam rediisse, & postquam 25. annis ei sedi præfuisset, vitam martyrio finiisse. Nos Petrum Romæ fuisse dubium esse asserimus: Ipsum verò Romæ fuisse Episcopum, & per tot annos ibi sedisse, pernegamus.

ARGU-

ARGUMENTA.

1. Si Petrus ejusmodi Episcopatum Romæ fundâsset, cur Lucas in Actis Apostolicis, in quibus toties Petri mentionem facit, de hoc silet, quod tamen maximi esset momenti?

2. Si Petrus Romæ fuisset, an verisimile, Paulum ad Romanos scribentem, & omnes qui aderant, inprimis συνεργὸς salutantem, Petri omnium dignissimi salutationem omisisse, nec meminisse quidem.

3. Paulus Romæ scribens dicit se neminem tam
Phil. 2. 20. fidelem invenisse quàm Timotheum. Phil. 2. v. 20.
Col. 4. 10 11. Non habuisse coadjutores nisi Marcum & Justum.
2. Tim. 4. 11. 16 Col 4. v. 10. 11. Lucam solum secum fuisse. 2. Tim. 4. v. 11. In prima defensione neminem ei ab auxilio fuisse. v. 16. Unde concludendum, Petrum illic non fuisse, multò minùs Episcopum.

4. Si Romanam Ecclesiam fundavit Petrus, cur nuspiam ejus ullam mentionem facit, ad majorem sibi authoritatem conciliandam?

5. Id ipsum non obscurè colligitur ex distributione muneris, quæ facta fuit inter Petrum & Paulum,
Gal. 2. 7. 8. 9. de qua Gal. 2. 7. 8. 9. per quam commissa est Petro speciatim cura potissimùm Judæorum, & Apostolatûs circumcisionis. Paulo verò cura Gentilium, & prædicatio præputii. Quis verò sibi facilè persuadeat, Petrum Apostolum, illo ipso tempore quo Paulus & Barnabas vacabant Gentibus, in tanta Judæorum per Græciam, Thraciam, Asiam minorem, Syriam, Babyloniam, & Orientem omnem messe, neglectis suis Patribus, adiisse Romam fixurum ibi Cathedram Pontificam, ubi pauciissimi erant Judæi præ Gentibus.

6. Impossibile est Petrum per 25. annos Romæ fuisse. Nam ab Anno 18. Tiberii, quo crucifixus est Christus, usque ad annum 13. Neronis, quo sublatus statuitur Petrus anni numerantur 36. nimirum 5. Tiberii, 14. Claudii, & 13. Neronis. Jam constat ex Gal.

Gal. 1. 28. Paulum tres annos post conversionem rediisse Hierosolymam. Et Gal. 2. 1. dicit se postquam Regiones Syriacas peragravit, post annos 14. iterum venisse Hierosolymam, & duobus his vicibus inveniisse Petrum Hierosolymæ, imò secunda vice distributionem muneris cum Petro fecisse, &c. Hi autem anni faciunt summatim 17. annos; adhæc ex hypothesi adversariorum debuit 7. annos Antiochiæ sedere. Restabunt igitur tantùm 11. vel 12. anni; his autem annis vix credibile est Petrum Romæ unquam fuisse; Nam cùm Paulus anno 2. vel 3. Neronis ad Romanos scripsisset, nec ullum Petri verbum faciat, liquet nec tum Romæ fuisse. Et quùm Paulus anno Neronis 6. Romam venisset, illi fratres occurrunt ad Appii forum; occurrisset certè etiam Petrus, si ibi fuisset: at Petri nulla mentio. Deinde post tertium diem vocat Primores Judæorum; illi verò tum nondum Christiani, cupiunt ex Paulo audire quid sentiat: At, si Petrus tum Romæ fuit Episcopus, nonne ex illo audivissent jam fidem christianam? Quòd autem dicitur: Petrum rediisse Româ Hierosolymam, propter edictum Claudii, quo pulsi fuerunt Româ Judæi, frivolum est. Nam si Româ rediit, cur Lucas, qui Priscillæ & Aquilæ adventum eâ de causâ memorat, Petri nullam mentionem facit? Cur cœtum suum deseruit, & non potius ad fidelium fidem confirmandam sanguinem suum fudit? quod boni pastoris officium, & Petri fortitudo requirebat.

OBJECTIONES.

1. *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylon.* 1 Pet. 5. v. 13. R. Licèt Babylon, de qua loquitur Johannes in Apocalypsi non alia sit quàm Roma; Non sequitur eandem per Babylonem intelligi apud Petrum: Quia Johannes prophetiam scribebat, & ideo mysticè & ænigmaticè loquebatur; Sed Petrus historicè & simpliciter, quia epistolam scribit, ubi nudè & apertè res narratur. Non itaque alia per 1 Pet 5. 13.

Baby-

Babylonem convenientiùs potest designari, quàm Chaldæorum & Assyriorum caput, quæ erat arx & sedes imperii, metropolis illius dispersionis ad quam Petrus scribit, Ponti scilicet, Galatiæ &c. Quantus enim ibi fuerit Judæorum confluxus vel exinde liquet, quòd tandem Scholæ Judaicæ ex Palæstina in Babyloniam sunt translatæ, unde Thalmudi Babylonico nomen.

2. *Ante Pauli adventum multi jam Christiani Romæ fuerunt; Imò Ecclesia ibi jam fundari cœpit.* R. Non tamen sequitur Petrum eam fundâsse; potuit sc. ab aliis colligi, nam ut in dispersione Hierosolymitana discipuli hinc inde dispersi Evangelium prædicârunt, ut Philippus Samariæ, & alii alibi, quidni potuerint & Romam nonnulli proficisci? Jam tempore Tiberii nomen Christi & Christianorum non ignotum fuisse liquet, ex eo quòd retulerit ad senatum de Christo in Deorum numerum referendo, & quòd senatus hoc recusando censuerit Christianos exterminandos; si ergo tunc Christiani jam erant, quidnî & discipuli?

3. *Plurimi ex Veteribus tradunt, Petrum Romæ fuisse & mortuum esse.* R. Hoc non potest fidem facere, quia initium istius traditionis petitur à Papia Hierapolitanæ in Phrygia Ecclesiæ Episcopo, qui ex Eusebii ipsius testimonio fuit mediocri ingenio, simplex, qui multa παραδόξα tradidit, qui etiam author fuit opinionis Chiliastarum. Cùm ergo patens istius traditionis tam subtilitæ sit fidei, quomodo assensum à nobis obtinere poterit?

4. *Simon Magus à Petro Romæ debellatus est.* R. Hæc historia nititur tantùm fide humana, & est ficta, & ex Scriptura constat, malitiam ejus Samariæ à Petro detectam fuisse. Act. 8. 23. Unde non est verisimile Petrum Romam se conferre debuisse ad eum denuò perdendum. Inst. *Statuæ ipsi dicitur posita, cum hac inscriptione: Simoni Sancti Deo.* R. Hoc perperam refertur ad Simonem Magum, & pridem observatum est à viris Doctis, imperitiam Latinæ

tinæ linguæ imposuisse Veteri Scriptori, ut de Simone Sancto intelligeret, quod de *Semone Sanco* legendum erat, qui Romanis Deus certus erat, etiam *Fidius* dictus, quia per eum jurando fides fieret.

CONTROVERSIA. IV.

An *Papa Romanus sit successor Petri, & caput totius Ecclesiæ?* Neg. cont. Pontif.

Papa non est successor Petri ac œcumenicus Pontifex.

ARGUMENTA.

1. Papa est successor Petri vel ratione ministerii communis & ordinarii. vel ratione muneris extraordinarii & Apostolatûs. Priori sensu successio pertinet ad omnes veros Christi ministros: Posteriori nemo succedere potuit Apostolis, quia munus ipsorum in plantanda Ecclesia temporale fuit & extraordinarium.

2. Papa Petri successor est nec de jure, nec de facto. Non de jure; tum, quia Christus Apostolos de hoc non monuit; tum, quia Johanni Apostolo, qui 30. ferè annis Petro superstes fuit, hoc jus debebatur: tum, quia Petri munera, pascere oves, docere, &c. non præstat. Non de facto; tum, quia olim Episcopi Romani à plebe & clero fuerunt electi; illi verò non habuerunt authoritatem toti Ecclesiæ de capite prospiciendi: tum, quia ipsi Pontificii de veritate successionis dubitant, dum alii Petro subjungunt Linum, deinde Clementem, alii Clementem proponant, alii à Lino proximum faciant Cletum, alii pro Cleto Anacletum substituant. &c.

3. Olim omnes Patriarchæ erant æquales authoritate: In Concilio Nicæno æqualis authoritas Alexandrino & Romano tribuitur. Patet etiam ex Concilio Constantinopol. Concilio 4. Oecum. Chalcedonensi, Trullano, quibus sancitum, ut Constantinopolitana sedes eundem honorem habeat cum

cum Romana, quia post translatam imperii sedem Constantinopolis erat nova Roma.

4. Olim appellationes ad Episcopum Romanum interdictæ fuerunt, unde Concilium Nicænum & Antiochenum causas Ecclesiasticas intra suam Provinciam judicari voluerunt: Cyprianus Epist. 55. invehitur in *Fortunatum* & *Felicissimum*, quia in Africa damnati, Romam confugerant: Orientales Episcopi apud Socratem, lib. 2. cap. 11. *Julium*, qui ad eos scripserat de Athanasii restitutione (quem Arianorum calumniæ in exilium pulserunt) audire noluerunt: Et Concilium Milevitt ransmarinas omnes appellationes damnat.

5. Episcopi Romani Imperatoribus fuerunt subjecti, qui eos sæpe deposuerunt: ut: Constantius Liberium misit in exilium. Justinianus Silverium, Theodoricus Rex Johannem conjecit in carcerem: Otho I. Johannem XII. deposuit: Henricus III. Gregorium VI. imò Gregorius I. lib. 3. Epist. 61. Imperatorem Dominum suum, se verò servum obedientem nominat.

OBJECTIONES.

1. *Successio est necessaria in Ecclesia.* R. Successio doctrinæ, & muneris communis ac pastoralis; sed non loci & personarum, & muneris Apostolici extraordinarii. Pastores primo modo succedunt Apostolis, sed nemo potuit succedere posteriori.

2. *Fuit successio Vet. Test.* R. Illa clarè traditur in Scriptura, & cautum est hoc lege divina, ut Aaroni succederetur. Sed de Petri successore in N. T. nihil habetur.

3. *Probatur id ex Conciliis & Patribus.* R. 1. Debebat probari ex verbo Dei. 2. Quæ ex Conciliis afferuntur, sunt fictitia, ut viri Docti, qui ex professo hoc argumentum prosecuti sunt, jam diu probârunt

4. *Episcopus Romanus primum inter Patriarchas locum obtinuit.* R. Iste primatus non fundatur in successione

cessione Petri; sed dabatur ratione civitatis; nam quia post obitum Apostolorum & urbis excidium, dignitas urbium dedit præeminentiam Ecclesiis, & ordo politicus, qui ibi obtinebat, originem dedit ordini & authoritati Ecclesiasticæ, etiam Episcopo Romano dabatur Primatus, quia illius urbis Episcopus erat, quæ orbis habuit imperium: Eademque ratione Constantinopolitano Episcopo secundus inter Pattiarchas locus assignatus est, non quòd Andreæ Apostoli successor erat, sed quòd Constantinopolis erat Roma nova, quòd illuc translata esset imperii sedes.

CONTROVERSIA. V.

An Papa Romanus sit Antichristus? Aff. cont. Pontif.

Papa Rom. est Antichristus.

Pontificij Antichristum fingunt hominem singularem & unicum, ortum ex tribu Dan, qui se pro Judæorum Messia venditans, spatio trium annorum cum dimidio templum Hierosolymitanum instaurabit universum orbem subiget, Henochum & Eliam redivivos trucidabit, totum Christianismum evertat, seipsum in Templo restaurato proponet adorandum, ac tandem à Christo in monte oliveti, ex quo paraturus sit ascensionem in cœlum, occidetur. Quisnam verò sit Antichristus, patebit ex sequentibus paragraphis.

1. Vox Antichristi sumitur modò pro quovis Christi adversario, & hoc nomine designat Apostolus. 1. Joh. 2. 18. eos qui vel divinitatem Christi, vel ejus incarnationem negabant: modò pro insigni Christi adversario, quo sensu hoc loco sumitur.

2. Vox Antichristi duo dicit; primò hostem & æmulum Christi, secundò ejus vicarium, prout explicari potest præpositio ἀντὶ, quæ modò oppositionem, modò vicem & institutionem notat.

3. Antichristus non est singularis persona, sed ordo sive series personarum in eadem sede sedentium: Dicit enim Apostolus Paulus, Antichristum describens: mysterium iniquitatis cœpisse operari tempore suo, & demùm in fine mundi confectum iri, quod de una persona dici nequit.

4. Antichristi adventum prædixit Paulus, 2. Thess. 2. & Johannes in Apoc. 13. 17. 18. sub specie modò meretricis, modò bestiæ: Daniel sub typo Antiochi Epiphanis.

5. Characteres Antichristi sunt sequentes. 1. *Locus* communis *Templum Dei*, non Hierosolymitanum, quod nunquam reædificabitur, sed Ecclesia Christiana: in eo sessurus dicitur, quia in Ecclesia dominationem & imperium est usurpaturus. 2. *Locus singularis* est *Babylon*, urbs magna ἑπτάλοφος, in qua Christus crucifixus dicitur, Apoc. 11. 8. non corporaliter, sed spiritualiter, per doctrinæ ejus suppressionem & persecutionem. Urbs verò illa *septicollis* Roma est, quæ olim, cùm Antichristus revelaretur, & antequam urbs longiùs dilatata fuisset, septem montibus inædificata erat, qui montes sunt; *Capitolinus*, *Aventinus*, *Palatinus* seu *Janicularis*, *Æquilinus*, *Cælius*, *Viminalis & Quirinalis*, quorum Plinius, Virgilius, Ovidius, Horatius, &c. mentionem faciunt.

6. *Tempus revelationis* est periodus sublati è medio τῦ κατέχοντος, i. e. dissipati imperii Romani, 2. Thess. 2 v. 7. 8. quod factum. 1. quum sedes imperii Româ Constantinopolim translata est. 2. Quum per divisionem imperii in Orientale & Occidentale, Imperatores occidentis relictâ Româ sedem Ravennæ vel Mediolani posuerunt, & imperium abdicare coacti sunt. Anno Christi 475. quando Augustulus ab Odoacro victus est. 3. Quum Græci Imperatores, quicquid juris habuerunt in Italia, Papatûm artibus amiserunt.

7. Quoad *Personam Antichristi*, characteres ejus sunt. 1. *Apostasia.* 2 Thess. v. 3. 1. Tim. 4. v. 1. 2. 3.

2. Op-

2. *Oppugnatio Christi*, non quidam apertè, quasi Christum neget, sed clàm, unde ejus Apostasia vocatur mysterium iniquitatis. 3. *Superbia*, quâ se effert supra omne numen, i. e. supra Deum, dum sibi facultatem tribuit dispensandi contra jus divinum; Supra Reges & Principes, qui dicuntur Dii. Supra id quod in communione Romana adoratur; ipse enim sibi tribuit apotheseòn jura, & Deus missaticus jumento vehitur ex ceremoniali, dum ipse humeris hominum fertur. 4. *Fœda idololatria*, unde ejus sedes nomine meretricis, matris scortatorum, indigitari solet. 5. *Miracula* & falsa signa. 2. Thess. 2. v. 9. Apoc. 13. v. 13. 6. *Crudelitas* & *violentia*. Apoc. 14. & 17. 7. *Numerus* bestiæ est 666. qui numerus reperitur in voce λατεῖνος רומית, ἐκκλησία λατεινη; item in inscriptione Paulo quinto facta. *Paulo V. Vice-Deo.*

8. Hæc omnia competere Pontifici Romano tuentur Protestantes, nec opus est ut probemus. Hæc tantùm observanda. 1. Ridiculè per ἄνομον 2. Thess. 2. intelligi *Simonem Magum*; patet enim ex textu, istum ἄνομον eundem esse ac hominem peccati. 2. Absurdè etiam per hominem peccati intelligi *Caligulam*, quia Caligula jam obiit: cùm Paulus revelationem futuram hominis peccati prædixisset, nec Apostasia illi tribui potest, qui verum Deum non agnovit. 3. Ridiculè quoque per Antichristum, de quo Johannes 1. Joh. 2. *Barchocab* intelligi, qui se sub Adriano Imperatore Messiam dixit, & Judæos ad seditionem induxit: Nam Barchocab à fide non defecit, nec unquam sedit in Templo Dei, non in Templo Hierosolymitano, cùm tum dirutum fuerit; non in Ecclesia Christiana, cùm eam non agnoverit pro Ecclesia. 4. Ridiculè quoque dici Bestiam secundam, quam venturam fuisse dixit Johannes, esse *Apollonium Thyanæum*, qui vixit sub Domitiano, ante Johannis obitum.

OBJECTIONES.

1. *Elias sub finem mundi ex paradiso redibit ad pugnandum cum Antichristo, & ad ipsum trucidandum, ut innuitur. Malach.* 4. *v.* 5. R. Quod Malachias de Elia dicit, in Johanne Baptista impletum esse constat ex Luc. 1. v. 17. & Christus ipse testatur. Matth. 11. v. 14. *Si vultis credere, ipse est Elias qui venturus erat*, & Marc. 9. v. 13. *dico vobis: Elias ille jam venit, & fecerunt ei quæcunque voluerunt.* Judæi credebant Eliam mittendum fuisse, priusquam regnum suum Messias auspicaretur; fatetur Christus, id quidem verum esse, sed factum jam fuisse testatur.

Matth. 4. 5.

Inst. 1. *Malachias loquitur de ultimo adventu, quia vocat illum diem domini magnum & horribilem.* Resp. 1. Vox הַנּוֹרָא non significat tantùm horribilem, sed etiam reverendum. 2. Adventus Christi primus ita dicitur, quia *magnus est sanctis, horribilis peccatoribus*, ut ait Hieron. Nam cùm Judæi Christum venientem respuissent, ille terram eorum excidio percussit, ex oraculo Prophetæ Malac. 4. v. 6. Atque respectu hujus judicii & excidii, quod Christi adventum erat subsecuturum, adventus ipse Christi ut terribilis describitur. Mal. 3. 2. & à Joh. Baptista Matth. 3 10.

Inst. 2. *Elias dicitur venturus. Matth.* 17. *v.* 11. R. Hoc non ita intelligendum est, quasi adhuc venturus esset, sed quia juxta Malachiam olim venturus erat & restiturus omnia; ut Matth. 11. 3. Joh. Bapt. per discipulos suos Christum interrogat; *Tune es qui venturus erat?* non quasi tunc Christus adhuc venturus fuisset, sed quia juxta Prophetias venturus erat.

Matth. 17. 11.

2. *Bini testes, i. e. Enochus & Elias Apoc.* 11. *v.* 3. *nondum venerunt.* R. Per binos testes non intelliguntur Enoch & Elias, quia semel immortalitate donati ulterius morti obnoxii non sunt, ut vel necari possint tradi ab Antichristo, vel resurrectione opus habeant;

Apoc. 11. 3.

habeant: sed ad verbi Præcones, qui Reformationem præcesserunt, & viam illi aperuerunt, qui aptè dicuntur *bestiæ sese opponere cadavera, non sepeliri, revivíscere* in successoribus, qui bini dicuntur sive propter paucitatem, numero certo pro incerto posito, sive, quia ut plurimùm Deus ad Eccl. siam suam instaurandam binos & binos emisit, ut Mosem & Aaronem; Eliam & Elisæum; Zorobabelem & Josuam in V. T. & in Novo Discipuli bini & bini mittuntur ad prædicandum. Marc. 6. v. 7. in Reformatione excitavit Johannem Hussum & Hieronymum Pragensem in Bohemia, Zuinglium & Oecolampadium in Helvetia, Lutherum & Melanctonem in Germania, Calvinum & Farellum in Gallia.

3. *Antichristus debet esse unica persona.* R. Non numericè unica, sed una *successivè & repræsentativè*, prout Monarchiæ dicuntur uni subesse: Et sicut ὁ κατέχων apud Paulum Imperatorem Romanum denotat in communi; 2. Thess. 2. v. 7. sic Papam in communi denotat ὁ ἄνομος: Et ea tribuuntur Antichristo in Scriptura, imò ab ipsis Pontificiis, quæ non nisi pluribus seculis, nedum ab unico homine aut triennii spatio, peragi possunt.

Inst. *Si venerit alius in nomine suo.* Joh. 5. v 43. R. *Alius* non de una tantùm persona, sed de omnibus ita venientibus dicitur: ut Joh. 4. v. 37. *Alius est qui seminat, alius qui metit.* 2. Uni Christo plures possunt opponi. Joh. 5. 43.

4. *Sedes Antichristi erit in urbe, in qua Christus crucifixus est.* Apoc. 11. v. 8 R. Habetur *spiritualiter* crucifixus est, quod sit ubique, ubi ejus doctrina supprimitur. Apoc. 11. 8.

5. *Reformati committunt crimen læsæ majestatis Principum Christianorum qui cum Papa communicant, dum hunc fa iunt Antichristum.* Resp. Neg. Nam 1. Papa dicitur à nobis Antichristus non animo conviciandi, sed tantùm ut conscientiarum nostrarum sensum exprimamus, & causam nostræ secessionis ab illius communione in timore Domini reddamus.

mus. 2. Tantum abest, ut Reges & Principes christiani debeant id ægrè in nobis ferre, ut è contrario nostrum illis sic approbemus obsequium, quatenus nempe ipsorum independentiam propugnamus, & diademata quæ gestant à subjectione Papali vindicamus. 3. Imò nec omnes communionis Romanæ homines Antichristianos statuimus: tum, quia inter seductos & seductores merito distinguendum; tum quia plurimi sunt in ea communione, qui τὰ βάθη τὲ σατανᾶ Apoc. 2. v. 24. non noverunt, & Papam considerant tanquam Episcopum primæ sedis, non verò tanquam Ecclesiæ Monarcham infallibilem, & totius orbis in temporalibus & spiritualibus Dominum, suspiciunt. Quin quotquot è Pontificiis detrectant Papæ vel infallibilitatem in fide, vel suprematum in Reges agnoscere, & eum subjiciunt Concilio, eo ipso huic Antichristianismo tacitè renunciant.

6. *Neminem debemus damnare. At, hac ratione damnantur personæ Pontificum.* R. Non personas hîc consideramus, sed munus ac dignitatem; de Papatu loquimur, non de Papis, quos Deo & suæ conscientiæ relinquimus. Quamquam & hîc ex confessione Marcellini II. non videntis qui Papa posset servari, declaratione Adriani VI. nullum supplicium majus hosti exposcentis, quàm ut Papa fieret, agnitione Pii V. se cùm esset religiosus bene sperâsse de sua salute, Cardinalem creatum extimuisse, sed factum Pontificem penè desperare, Papas αὐτοκατακρίτους facilè esset demonstrare: Nec mollius expectari debet à nobis de Pontificibus judicium, quàm Bellarminus tulisse fertur de Sixto V. *Quantum sapio, quantum capio, quantum intelligo, descendit ad inferos.*

Papatus in Ecclesiam paulatim invectus.

XX. Potest considerari Antichristus sub variis gradibus: 1. Ut *conceptus*, jam ab Apostolorum tempore, Satana præludente, tum Neronianis persecutionibus, tum pluribus Hæresibus, tum contentionibus variis per φιλωπρωτεύοντας, qualis Diotrephes,

trephes, 3. Joh. v. 9. Nam honòr collatus Episcopis præcipuarum urbium, subinde animos ipsorum ita mutavit, ut se supra alios extollere cœperint, cujus ambitionis victor, Episcopus Romanus exemplum est, qui Ecclesias Asiaticas ob levem circa tempus Paschatis celebrandi dissensum temerè excommunicavit, anno Christi 195. 2. Ut *nascens & revelatus*, à seculo sexto ad decimum, scil à Bonifacio III. usque ad Benedictum IX. & Gregorium VII. quo tempore œcumenici Episcopi titulus invectus, quem titulum Bonifacius III. magno studio quæsivit, quem ita aversatus erat Gregorius I. ut liberè diceret, eum qui se universalem Episcopum vocat, Antichristi esse præcursorem 3. Ut *florens*, à Gregorio VII. usque ad tempora Reformationis, ille enim Gregorius Monarchiam utramque, temporalem & spiritualem usurpavit.

XXI. Ministri Ecclesiæ *ordinarii* in V. T. erant, Sacerdos primus, Sacerdotes, Levitæ, Scribæ: *extraordinarij*, Apostoli & Prophetæ 1. Cor. 12. 28.

XXII. In N. T. *ordinarij* sunt: Pastores, Seniores, Diaconi: *extraordinarij*, Apostoli & Prophetæ, 1. Cor. 12. 28.

XXIII. Quadruplex est potestas Ecclesiæ. 1. Vocandi Pastores. 2. Prædicandi verbum Dei. 3. Administrandi Sacramenta. 4. Exercendi disciplinam.

XXIV. Vocatio autem statuitur duplex. 1. *Interna*, quâ Deus alicui animum, & requisita dona largitur. 2. *Externa*, ad quam pertinet. 1. Electio Ecclesiæ. 2. Examinatio. 3. Confirmatio.

CONTROVERSIA. I.

An necesse sit dari ministerium publicum, & vocationem ad illud in Ecclesia? Aff. contra Fanaticos & Enthusiastas.

Necesse est dari Ministerium publicum.

Non quæritur 1. De *utilitate* ministerii, vel de ejus *dignitate*: sed de *Necessitate*, an necesse fuerit

in Ecclesia tale aliquod munus institui? quod Adversarii negant; Nos affirmamus, Nec quæritur 2. De *necessitate absoluta & simplici*; Non enim negamus Deum potuisse, si voluisset, homines immediatè per se absque hominum ministerio convertere & salvare. Sed de *necessitate hypothetica*, relatè ad ipsam Dei εὐδοκίαν & Decretum, quam asserimus contra hodiernos Enthusiastas & Svvenkfeldianos, aliosque, id genus fanaticos, qui solos afflatus divinos, & ἐνθουσιασμὸς jactant.

ARGUMENTA.

1. *Expressa* Dei institutio, qui tum in Veteri tum in Novo Testamento Ministros sacros partim ordinarios, partim extraordinarios vocavit. Eò pertinet vocatio Apostolorum. Matth. 28. 19. 20 *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. &c.* Quod Apostolus confirmat, Eph. 4. 11. *Christus*, inquit, *in cœlum evectus, quosdam dedit Apostolos, alios Evangelistas, alios Pastores & Doctores, ad coagmentationem sanctorum, ad opus Ministerii, & ædificationem corporis Christi.*

Matth. 28. 19. 20.

Eph. 4. 11.

2. Consilium Dei per prædicationem Evangelii homines ad salutem vocandi, hoc evincit. Nam *postquam in sapientia Dei, mundus non cognovit Deum per sapientiam, placuit Deo salvos facere credentes per stultitiam prædicationis.* 1. Cor. 1. 21. Unde alibi necessitatem prædicationis ex isto Dei consilio arcessit. Rom. 10. v. 14. 15. *Quomodo invocabunt eum, in quem non crediderunt, quomodo credent in eum, de quo non audiverunt, quomodo prædicabunt nisi mittantur? fides ergo ex auditu, auditus verò ex verbo Dei.*

1. Cor. 1. 21.

Rom. 10. 14. 15.

3. Natura ministerii hoc postulat, quia Pastores sunt Legati. 2. Cor. 5. 10. œconomi & Dispensatores mysteriorum in domo Dei. 1. Cor. 4. 1. milites Christi 2. Tim. 2. 3. operarii in agro Domini. At hæc officia omnia vel à Principe, vel à Patre-familiâs, vel ab Imperatore, vel à Domino messis & vineæ vocationem requirunt.

4. Deus

4. Deus αὐτοκλήτες damnat, & graviter in eos invehitur, tanquam Pseudo-Prophetas & deceptores. Jer. 23. v. 21. *Non misi Prophetas, & ipsi cucurrerunt, non loquutus sum ad ipsos, & ipsi prophetabant.* Et v. 32. *Ecce ego ad Prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui seduxerunt populum meum in mendacio suo, cùm ego nec misissem eos, nec mandâssem eis.* Et quotquot in Ecclesia docent non vocati nec missi, dicuntur venire *in suo nomine*, non autem Christi. Joh. 5. v. 43. qui propterea *furum & latronum* nomen merentur, non verorum Pastorum. Joh. 10. 8. Jer. 23. 21. 32. Joh. 5. 43. Joh 10. 8.

5. Ex Heb. 5. 4. *Nemo sibi sumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo sicut Aaron; Sic & Christus non seipsum glorificavit, sed qui locutus est & ad eum; Filius meus es tu*, &c. Heb. 5. 4.

6. A praxi Ecclesiæ, & ab Exemplis. Quia nemo munus sacrum sine vocatione suscepit: Patet in Sacerdotibus, Prophetis, Christo, & Apostolis. Unde subinde ad vocationem suam provocant Prophetæ. Jesaj. 6. v. 8. *Audivi vocem Domini, dicentis: Quem missurus sum? & quis iturus est nobis? cui dixi: En ego, mitte me.* Jer. 1. v. 4 *Fuit verbum Jehovæ ad me* Christus. Luc. 4. v. 18. Ex Jesaj. 61. 1. 2. *Spiritus Domini super me, propterea quòd unxit me, ut evangelizem pauperibus, misit me, ut medear contritis corde*, &c. Joh. 20. v. 21. *Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.* Apostolus. Rom. 1. 1. dicit se separatum ad prædicandum Evangelium, &c. Et qui in docendi munere ipsis successerunt, non sine solenni vocatione id aggressi sunt. Act. 14. 23. *Paulus & Barnabas cùm constituissent per singulas Ecclesias, Presbyteros, & orâssent cum jejunio, commendârunt eos Domino.* Et 1. Tim. 4. 14. *Gratia* dicitur *data* Timotheo *per Prophetiam cum impositione manuum Presbyterij*, &c. Act. 14. 23. 1. Tim. 4. 14.

OBJECTIONES.

1. *Docere est opus charitatis. E. cuilibet licet.* R-

Aliud est docere ex charitate, & vocatione generali Christianorum, quod omnibus competit sine peculiari vocatione; aliud verò publicè & ex authoritate, quod solis legitimè vocatis competit. Sic opus bonum in se non benefactum facienti cedit in malum, ut arcæ sustentatio ab Uza.

2. *Opus bonum à quolibet indiscriminatim debet præstari.* R. Neg. Magistratum gerere est bonum opus; nec tamen licet cuiquam illud sine vocatione speciali exercere. Legationem obire est bonum opus, nemo tamen dixerit hoc ab omnibus posse & debere sine vocatione suscipi.

3. *Charitas quamvis arripit Evangelij propagandi ansam.* R. Alia est ratio perturbatæ, vel constituendæ Ecclesiæ; alia constitutæ, & bene ordinatæ. In prima charitas quamvis arripit occasionem. In altero verò, prospiciendum est, ut omnia decenter fiant, & ex ordine. 1. Cor. 14. 40.

1. Tim. 3. 1. 4. *Quivis Episcopatum desiderare potest.* 1. *Tim.* 3. 1. R. Per τὸ ὀρέγεσθαι & ἐπιθυμεῖν, non intelligit Apostolus ministerii sacri proprio arbitrio sine vocatione susceptam administrationem: Sed ordinatum & pium illud desiderium, quo quis Ecclesiæ operam sponte addicit, & notatur vocatio interna, quæ non excludit externam.

5. *Omnes Christiani possunt & debent laudes Dei celebrare, hostias spirituales Deo offerre, & se invicem hortari ac consolari. Eph.* 5. *v.* 19. *Col.* 4. *v.* 16. 1 *Thess.* 4 v. 18. R. Tamen non sequitur, speciale mandatum non requiri ad opus publicum Ministerii verbi, & Sacrorum administrationem, quæ non licet ἀκλήτοις tractare.

Act 8. 4. 6. *Dispersi illi, de quibus Act.* 8. 4. *agitur, à morte Stephani Evangelium prædicârunt.* R. Hi non fuerunt absolutè destituti vocatione, quia potuerunt esse inter ipsos vel Evangelistæ, vel Presbyteri & Diaconi, ut Philippus Act. 21. v. 8. Adde, quòd agebatur de Ecclesia constituenda, non constituta.

7. Fa-

7. *Familia Stephanæ sese in ministerium sanctis addixit.* 1. *Cor* 16. 15. R. Aliud est se accingere ad ministrandum necessitatibus sanctorum, quod h. l. dicitur de domo Stephanæ & Fortunati, primitiis Achajæ; aliud, se ordinare in Presbyteros, ut aliis verbum prædicârent, & Sacramenta administrarent. Quòd si hoc ad ministerium verbi extenditur, innuitur eos ultrò operam suam ex charitate obtulisse legitimè tamen vocatos, vel se segregâsse certo voto ac proposito ad hoc sacrum munus non exclusâ tamen vocatione legitimâ. 1 Cor. 16. 15.

8. *Fideles dicuntur* Θεοδίδακτοι. *Jesaj.* 54. v. 13. & *Joh.* 6. v. 45. *Et Deus ex fœdere gratiæ debuit Legem inscribere cordibus fidelium, ne deinceps opus habeant ut quisquam eos doceat. Jer* 31. v. 34. *Unctione sacrâ eos omnia docente.* 1. *Joh* 2. v. 20. 27. R. Hoc non intelligendum est simpliciter & absolutè, ad excludendam necessitatem ministerii Evangelici; aliâs fruſtra Johannes ad fideles scriberet, & fruſtra dati essent Apostoli, Pastores & Doctores: Sed dicta ista intelligenda sunt comparatè & secundùm quid, de cognitione N. T. quæ longè amplior debuit esse cognitione Veteris. Jes. 54. 13. Joh 6. 45. Jer 31. 34. 1. Joh. 2. 20. 27.

9. *Spiritus nos ducit in omnem veritatem* Joh. 16. v. 13. R. Non immediatè, per enthusiasmos, sed per media ab ipso ordinata, verbi sc. præconium, & hominum studium.

CONTROVERSIA. II.

An vocatio ad ministerium ordinaria semper sit necessaria? Neg. c. Pont. An vocatio ordinaria semper sit necessaria?

ARGUMENTUM.

Quemadmodum *in excessu* peccant Fanatici & Enthusiastæ, qui cuivis in omni casu & omni tempore verbum publicè prædicare, & alias partes muneris sacri peragere permittunt. Ita *in defectu* peccant Pontificii, præprimis recentiores, qui etiam in casu necessitatis ineluctabilis, & in statu Ecclesiæ per-

perturbato, hæresi & idololatria corrupto, &c. vocationis ordinariæ necessitatem urgent, ita, ut hoc in casu satius sit manere sine Pastoribus & cultu externo, quàm usurpare jus creandi Pastores. Unde ex vocationis defectu Reformatores nostros tanquam schismaticos damnant. Nos verò censemus. Etiamsi vocatio ordinaria necessaria sit in Ecclesia constituta, tamen in casu necessitatis ineluctabilis, in Ecclesia constituenda vel restauranda, deficientibus ordinariè vocatis, quemvis fidelem esse obstrictum illorum partes obire, planè sicut licet cuivis domestico portas claudere latronibus, ostiario dormiente; Ubi grassatur incendium, omnium est aquam afferre ad illud restinguendum, cessantibus præsertim iis, ad quos hæc cura pertinebat? Et duce stertente vel cum hoste colludente, milites non otiosi manebunt. Quæ res non est novi exempli, ut non modò ex Historia Ecclesiastica, sed etiam ex Act. 8. v. 4. patet, ubi dicitur de illis, qui post mortem Stephani dispersi erant, quòd Evangelium prædicârint; quod in specie de quibusdam Cypriis & Cyreniis dicitur, Act. 11. v. 20. 21. qui Antiochiam profecti evangelizârunt Græcis, & *& manus Domini* dicitur *fuisse cum ipsis, ita ut magnus numerus crediderit, & conversus fuerit ad Dominum.* Si hodie fideles in remotissimas orbis plagas tempestate delati, per naufragium in littus exponantur inter populos barbaros, ac illic manere cogantur, sine ulla spe redeundi: annon ex lege charitatis fidem Christi paganos docere deberent? ita, si in gravissima alicujus Provinciæ persecutione Pastores omnes tollantur, & alii haberi non possint, nonne consultius est privatum aliquem eligere, à quo doceatur populus, quàm pati lucem Evangelii interdicere?

OBJECTIONES.

1. *Lata porta aperitur confusioni, & quibusvis turbonibus, si vocatio externa desit.* R. Neg. Quia is turbator dicitur, qui ordinem possibilem negligit, sed non

non is, qui ordinem toto animo cupit, at eum consequi propter summam rerum perturbationem non potest. Turbo ille dicendus, qui ordinem bene constitutum temerè & sine ratione negligit; non verò is, qui ineluctabili necessitate coactus est eum omittere.

2. *Schismaticus ille est, qui sine consensu societatis à doctrina & cultu in illa societate recepto recedit.* R. Neg. Quia vera unio non sita est in erroribus & falsis cultibus, quantumvis communibus & longo usu receptis, quia ista societatem vastant, non conservant.

CONTROVERSIA. III.

Vocatio primorum Reformatorum.

An primi Reformatores, Lutherus, Calvinus, & alii, habuerint legitimam vocationem?

Aff cont. Pontif.

Dum Pontificii Reformationem à Majoribus nostris institutam ut illegitimam, & sine vocatione susceptam damnant, agendi rationem Pharisæorum imitantur, qui in vocationem Christi inquirentes inquiunt: *Quâ authoritate ista facis, & quis tibi dedit istam authoritatem.* Matth. 21. v. 23.

Nos Reformatores nostros spectandos dicimus in duplici ordine. Primus est eorum, qui vocati sunt & ordinati in Ecclesia Romana: Secundus eorum, qui à cœtibus fidelium sine pastoribus vocati sunt.

1. Quod attinet ad eos, qui vocati & ordinati sunt in Ecclesia Romana, non potest illis denegari vocatio legitima, nisi velint Pontificii fateri, se destitui vocatione legitima. Nam vel illorum vocatio est legitima, vel non: Si est legitima, non possunt illam culpare in nostris: Si non est legitima, malè ejus defectum nostris objiciunt.

Exc. 1. *Exciderunt vocatione suâ, impugnando doctrinam receptam in Ecclesia Romana.* R. Tantum abest, ut ideo possint dici excidisse vocatione suâ, ut contrà eam ad verum & legitimum ejus finem retulerint. Nimirum distinguendi sunt accuratè.

1. Duo

1. Duo fines qui hîc occurrunt; alius est *primarius* Dei authoris vocationis, & muneris ipsius: alius *secundarius*, & minus principalis hominum vocantium; Certum est, eos non respexisse ad finem hominum, qui erat tueri & propagare doctrinam papalem; sed respexerunt ad finem primarium muneris ipsius, & Dei vocantis, qui fuit veritatem docere, & animas Christo lucrari. 2. Vocatio alia est sua natura falsa & illegitima, quæ primariò tendit ad impietatem & idololatriæ propagationem: alia quæ institutione quidem sua sancta, sed usu hominum corrupta. Prioris generis, quæ absolutè reiicienda, non est vocatio in Ecclesia Romana, sed posterioris generis, quam per resecationem errorum primi Reformatores non abrogarunt, sed correxerunt.

Exc. 2. Exc. 2. *Excommunicati sunt Reformatores Ecclesia Romana. E. exciderunt vocatione quem acceperant.* R. Neg. conseq. Nam quia excommunicatio illa injusta fuit, non potuit illis auferre jus suum; ut non ideo Apostoli vocationem suam amiserunt, quia excommunicati sunt à Synedrio Judaico; Nec Episcopi Orthodoxi, qui ab Arianis excommunicabantur, maximè, cùm ex hypothesi Pontificiorum ordo imprimat characterem indelebilem.

Exc. 3. Exc. 3. *Si vera vocatio in Ecclesia Romana fuit. E. agnoscitur Ecclesiam Romanam fuisse veram Ecclesiam.* R. Neg. Nam non statim, ubi est vocatio vera, ibi est Ecclesia vera; quia ad veritatem vocationis sufficit professio Christianismi, quæ in Ecclesia falsa & hæretica potest dari. Nec magis potest ex vocatione colligi veritas Ecclesiæ, quàm ex baptismo, quem verum esse posse, etiam in Ecclesia hæretica constat. Ita missio potest esse inter eos, qui verâ Ecclesia non sunt, sed Ecclesiæ aliquid retinent, quia missio non oritur ab Ecclesia, ut fonte & principio, sed à Deo per homines, etiam malos; ut nihil refert ad efficaciam sementis ac plantationis, utrum lotis manibus, an sordidis id fiat, modò bonum

num sit semen, & terra fertilis. Sic in Ecclesia Judaica Idololatrica manebat tamen vocatio.

2. Eadem est ratio illorum, qui licèt non vocati ab Ecclesia Romana, hoc opus susceperunt: Nam vocationem Dei apud eos intercessisse, colligitur. 1 Ex *necessitate*, Nam in statu ineluctabilis necessitatis constituti fuerunt Reformatores: Ecclesiam enim Romanam corruptelis exitialibus innumeris laborantem videbant, quas profiteri non poterant sine præsenti salutis discrimine; nec ulla Reformatio expectanda fuit à Rectoribus Ecclesiæ: Accedit ipsius Dei mandatum, exeundi ex Babylone. Apoc. 18. & secedendi à communione errantium. 2. Cor. 6. v. 16. 17. 2. Ex *Charactere vocationis* illis impresso qui consistit non modò in puritate doctrinæ, & vitæ innocentia, sed etiam in *donis* extraordinariis, quibus Deus servos suos ornabat, & arcano impulsu, heroicoque motu, quo eos excitavit ad tantum opus susciendum. 3. *Ex successu mirabili*, quem Deus dedit illorum laboribus, quo factum est, ut tantum opus non modò cœperint, sed promoverint & perfecerint.

OBJECTIONES.

1. *Omnis vocatio extraordinaria miraculis debet confirmari. At vocatio primorum Reformatorum ita non fuit confirmata.* R. Neg. anteced. Nam & varii Prophetæ, & Johannes Baptista, qui fuerunt exraordinariè vocati, nulla fecerunt miracula. 2 Ea tantùm vocatio debet miraculis confirmari, quæ talis dicitur ratione novæ doctrinæ; vel novi muneris, qualis fuit vocatio Mosis & Apostolorum, quia veterem cultum antiquabant, & novum instituebant. Sed ubi eadem doctrina, quæ antea tradita fuit, retinetur & repurgatur, non opus est miraculis, quia eadem miracula, quibus ante confirmata fuit, ad ejus confirmationem adhuc faciunt: Talis autem fuit vocatio Reformatorum, qui novam doctrinam non

non afferebant, sed doctrinam Christi, hominum erroribus corruptam repurgebant.

2. *Si vocatio quam habuerunt Reformatores vestri, bona fuit, cur ergo reordinantur illi, qui nunc ex Papatu ad vos veniunt?* R. Hæc reordinatio non evincit, vocationem eorum fuisse nullam; sed tantùm, fuisse corruptam & vitiatam, quæ ideo repurgari debet. 2. Nec si talis vocatio sufficere potuit ad Ecclesiam reformandam, quia alia haberi non potuit; sufficere debet in Ecclesia jam reformata. 3. Reordinatio ista non tam est nova ordinatio absolutè, quàm reformatio & repurgatio prioris. 4. Adde, quòd ingrediendo in novam societatem, à qua debebant pendere, æquum fuit ab ea mandatum & missionem recipere. 5. Cùm ordinatio non sit Sacramentum, nec in ejus iteratione quicquam sit damni, imò non parum faciat ad ædificationem Ecclesiæ, nihil obstat eam iterari, nec secunda consecratio derogat prioris validitati, imò eam confirmat in iis quæ bona sunt, cujus exemplum habetur. Act. 23. v. 2, 3. ubi Paulo & Barnabæ jam vocatis imponuntur denuò manus

3. *Reformatores similes fuerunt Donatistis & Novatianis.* R. Neg. Nam illi sine necessitate, & temerè secessionem fecerunt ab Ecclesia, propter facta personalia. Cùm nostri gravissimis de causis doctrinæ ipsius corruptionem spectantibus reformationi manum adhibuerint

Vocatio Reformatorum vel ordinaria est, vel extraordinaria, diverso respectu.

XX. Vocatio Reformatorum potest dici *ordinaria* & *extraordinaria* diverso respectu. *Ordinaria* fuit. 1. Ratione *muneris*, quia ministerium non fuit novum & extraordinarium, qualis erat Apostolatus; sed idem illud munus ordinarium, quod à Christo & Apostolis institutum est, & quod durare debet usque ad consummationem seculi. 2. Ratione *doctrinæ*, quia non novam doctrinam proponere debuerunt, sed eandem, quæ ab Apostolis jam prædicata fuerat, nec novam Ecclesiam erigere, sed corruptam reformare. 3. Ratione *juris perpetui* quod fi-

deli-

delibus competit veritatem profitendi, & errores rejiciendi. 4. Ratione *materialis*, & quoad functiones ordinarias ministerii, nim. verbi prædicationem & sacramentorum administrationem. Sed *extraordinaria* bene dicitur ratione *modi* & *rituum*, qui observari solebant, quia non facta fuit modo ordinario, & in Ecclesia Romana usitato, sed præter ordinem & ritus receptos, propter casum summæ necessitatis. 5. Ratione *exercitii*, quia licèt Reformatio fuerit functio ordinaria muneris sui, ad quam non opus habebant novo ullo jure, vel novo ministerio, cùm teneatur quilibet pastor reformare gregem suum, quoties opus est: Quia tamen non quotidie hoc fieri solet, in hoc opere fuit aliquid extraordinarii, quatenus populi eguerunt auxilio extraordinario & insolito ad repurgandam doctrinam & cultum à corruptelis adhærentibus. Cùm ergo juxta varias σχέσεις rectè possit dici vocatio ista & ordinaria & extraordinaria mirum non debet videri, si diversimodè loquantur nostri, nonnulli ordinariam vocando, alii extraordinariam, diverso respectu, veritate eadem manente.

CONTROVERSIA. I.

Identitas Presbyteri cum Episcopo.

An Episcopi sint juris divini, i. e. an Christus instituerit, ut pastor aliquis potestatem habeat in alias Ecclesias, & Ecclesiarum Rectores, ejusque solius sit vocare pastores, administrare Sacramenta, exercere disciplinam? Neg. cont. Pontif. & alios?

Quæstio hæc nobis intercedit non modò cum Pontificiis, qui affirmativam ut Hierarchiæ suæ fundamentum tuentur, sed cum variis Protestantibus: Licèt verò magnum sit inter eos & Pontificios discrimen, quoad tyrannidem Antichristianam, quam isti in conscientias erigunt, à qua illi sunt alienissimi. In eo tamen utrique conveniunt, quòd Epi-

scopos jure divino Presbyteris, quoad potestatem ordinis & jurisdictionis superiores esse statuant.

Presbyter est senior, ita dictus non tantùm ætatis, sed præcipuè honoris & muneris causâ. Origo autem Presbyterorum à temporibus Apostolorum petenda. Apostoli enim, quibus in locis memorabilem hominum multitudinem converterant mox Presbyterium seu Synedrium Ecclesiasticum ex fidelium suffragiis & consensu Ecclesiæ ordinârunt, ad Ecclesias constitutas regendas. Unde Paulus Act. 14. v. 23. postquam plures in Asia Ecclesias constituit, dicitur χειροτονῆσαι πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, i. e. plures Presbyteros in singulis Ecclesiis, ex quibus constabat Presbyterium, ordinâsse: Inter Presbyteros istos dabatur primus aliquis qui cœtui præesset: Sed *primatus* iste fuit tantùm *ordinis* & *honoris*, non *authoritatis* & *jurisdictionis*. Decedente verò primo Collegii Presbytero, secundus succedebat, & secundo tertius, pro ratione cooptationis: Quæ succedendi ratio mutata fuit sub finem seculi secundi: Tum enim primus Synedrii factus est per reliquorum Presbyterorum electionem, & concessa est illi aliqua potestas in Sympresbyteros, quæ sensim crevit, partim Doctorum ambitione, partim Ecclesiarum ipsarum consensu, partim Presbyterorum indignitate & desidiâ, unde Præsidi electo nomen Episcopi tributum, itemque non amplius ordo, sed meritum faciebat Episcopum. Episcopus verò ille non solus cœtum moderabatur, nec solus Presbyteros ordinabat, sed unà cum Presbyterio. Sed tractu temporis crescente Episcopi authoritate, factum ut ad eum solum potestas ordinandi traducta fuerit. Et sic ordo superior factus est. Sed ita, ut Episcopi omnes inter se æquales essent. Postea primatum tenuerunt, qui primæ urbis in unaquaque Provincia sedem haberent, qui ideo *Metropolitani* seu *Archiepiscopi* dicti, quorum erat Synodos provinciales convocare, & iis præsidere, & recens electos Episcopos confirmare. Iis etiam nomen

Act. 14. 23.

Patriar-

Patriarcharum in principio commune fuit, quasi πατριάς ἄρχοντες, *gentis unius primates*. Sed postea, cùm à Constantino plures Provinciæ in unam dioceſim redigerentur, diſtinctio facta eſt ſedium Patriarchalium à Metropolitanis, dum inter plures eodem honore primatûs affectos, aliquis adhuc primus conſtitueretur. Et ita ſupra Metropolitanos ſuperiores facti ſunt *Patriarchæ*, ſeu Primates *Exarchi Dioceſium* dicti. Si per varios gradus ventum eſt ab infimo ad ſupremum Sacerdotialis potentiæ faſtigium. Ex primo Presbytero factus eſt Epiſcopus; Ex primo Epiſcopo Metropolitano Patriarcha: Ex primo denique Patriarcha ille, qui nunc dicitur Papa.

Quæſtione verò propoſitâ non agitur de *diſtinctione ordinis* inter plures ejusdem Eccleſiæ miniſtros, ut unus cæteris præſit, & in ſacris conventibus præſideat, ſive Epiſcopi ſive ſuperintendentis titulo. Sed de *diſtinctione poteſtatis*, tum *muneris*, quo Epiſcopus ſuperior eſt munere & dignitate Presbytero, tum *jurisdictionis*, quâ hic illius imperio ſit obnoxius. Quam poteſtatem Epiſcopalem nos juris divini eſſe, negamus.

ARGUMENTA.

1. Hierarchia Papalis nullum fundamentum habet in Dei verbo: Nec quoad vocem, quæ eſt ἀντίγραφον contraria vocibus διακονίας, δουλείας, &c. quibus miniſterium deſcribitur. Nec quoad rem, voce ſignificatam, quæ alieniſſima eſt a natura miniſterii, & ſeverè interdicitur. Luc. 22. v. 25. 26. *Reges gentium dominantur eis*, &c. *Vos autem non ſic.* &c. 1. Pet. 5. 3. *Non ut dominantes cleris* &c. Luc. 22. 25. 26. 1. Pet. 5. 3.

1 Quia Epiſcopus & Presbyter paſſim in Scriptura pro uno eodemque ſumuntur, *E. g.* Act. 20. 28. Paulus evocatis ad ſe Presbyteris Epheſinis, ut ipſis valediceret, eos omnes Epiſcoporum nomine inſignit. *Attendite*, inquit, *vobis & toti gregi, ſuper quem Dominus vos conſtituit* Epiſcopos. Phil 1. v. 1. Act. 20. 28. Phil. 1. 1.

Apostolus salutat omnes sanctos Philippis degentes, unà cum Episcopis & Diaconis, nullâ Presbyterorum factâ mentione. Sic 1. Tim. 3. 2. loquitur de variis virtutibus Episcopi, nullâ factâ mentione Presbyteri, quod non omisisset, si existimâsset, distincta esse munera, cùm non minùs necesse sit nôsse qualitates Presbyteri, ac Episcopi. Confirmatur ex Tit. 1. v. 5. 7. ubi postquam dixit, se Titum reliquisse in Creta ut ibi constitueret πρεσβυτέρους κατὰ πόλιν, docet quales debeant esse illi Presbyteri, addens, *Oportet autem Episcopum esse irreprehensibilem*, quod sine ratione diceretur, nisi ex ejus sententia iidem, quos Presbyteros antea vocaverat, essent etiam Episcopi.

1. Tim. 3. 2.

Tit. 1. 5. 7.

3. Quia nulla legitur Episcopi à Presbytero ordinatio in Scriptura, quod Apostoli non omisissent procul dubio, si credidissent munus esse distinctum, & dignius Presbyteratu.

4. Quia Paulus recensens varios ordines ministeriorum in Ecclesia, mentionem nullam facit Episcopatûs, quod sanè munus non debuit omitti, si quidem constituere debuit præcipuum gradum ministerii Ecclesiastici, à Presbyteratu distinctum.

5. Quia tam Presbyteri quàm Episcopi idem jus acceperunt à Christo ligandi & solvendi, retinendi & remittendi peccata per usum clavium. Matth. 18. v. 18. Joh. 20. v. 21. 22. & ejusdem legationis honorem, & idem reconciliationis ministerium gerunt. 2. Cor. 5. v. 18. 16 v. 20. quod dici non posset, si duo istâ munera essent essentialiter & jure divino diversa.

OBJECTIONES.

1. *Apostoli, quibus successerunt Episcopi, erant supra 70. discipulos.* R. 1. Gratis supponitur. Episcopos successisse Apostolis, & Presbyteros septuaginta Discipulis; Nam Apostolis nemo succedere potuit in munere Apostolico quà tali, quod fuit extraordinarium ac temporale; Quoad munus verò ordina-

rium

tium docendi Ecclesiam, non Episcopi tantùm, sed & Presbyteri, i. e. omnes Pastores illis succedunt. 2. Quamvis ordinis Apostolici gradus eminens fuerit, tamen in missione prima illis & 70. Discipulis paria jura data sunt. 3. Si nonnulli ex Patribus dicunt Presbyteros succedere 70. Discipulis, non significant, jure divino eam graduum inæqualitatem esse constitutam, sed ita loquuntur post mutationem jam factam.

2. *Timotheus & Titus erant Episcopi.* R. Illi non sunt spectandi ut Pastores ordinarii, sed ut Evangelistæ. 2. Tim. 4. v. 5. ministri sc. extraordinarii, qui vicariam operam præstabant Apostolis, & qui ad tempus eò mittebantur ad componenda reliqua, quæ Paulus non poterat disponere propter temporis brevitatem: Sed nulli Ecclesiæ & Dioceſi specialiter erant addicti, ut Episcopi Dioceſiani: Paulus nunquam eos vocat Episcopos: Nec si ita nominantur in Epistolarum subscriptionibus, sequitur ideo tales revera fuisse, quia fatentur Viri Docti, tales subscriptiones non esse Canonicas.

3. *Timotheus judex constituitur ab Apostolo Presbyterorum.* 1. *Tim.* 5. 19. quando Paulus ait: *Accusationem non esse suscipiendam contra Presbyterum, nisi sub duobus testibus.* 1 Tim. 5. 19. R. Exinde non sequitur, Timotheum ut Episcopum superiorem Presbyterorum supponi. 1. Quia Timotheus h. l. spectatur non ut Episcopus ac ministeר ordinarius, sed ut Evangelista, qui Apostolicâ & infallibili authoritate erat instructus. 2. Quia licèt spectaretur ut Episcopus, supponitur, inferiores tantùm à superioribus judicari; At quis nescit, æquales ab æqualibus sæpe judicari? Quod potissimùm in judicio Ecclesiastico obtinet, cujus potestas est penes Presbyterium, non modò in inferiores, sed etiam in æquales, ut collegas. Quod E. apud Timotheum accusatio institui debuit non inde fiebat, quod solus esset judex Presbyterorum, sed quia primus in Collegio, à quo judicium fieri debuit. 3. ὁ πρεσβύτερος hic propriè non est nomen

men officii, sed ætatis, quo opponitur τῷ πρεσβύτερῳ, juniori.

4. *Cùm plures essent pastores, tamen uni, ut angelo scriptum est Apoc. 2. & 3.* R. Angeli Ecclesiarum h. l. non debent sumi *individualiter*, sed *collectivè*, non pro singulari aliquo Episcopo, sed pro toto Presbyterio. Non enim novum est, nomen singulare collectivè sumi. Sic collegium Sacerdotum, quorum erat populum docere, *angeli Jehovæ* nomine insignitur. Malach. 2. v. 7. sic *Angelus Jehovæ* dicitur *castrametari circa fideles*, i. e. legiones angelorum. Sic nomen filii Dei sumitur collectivè, pro populo Israëlitico. Exod. 4. 23. & Hos. 1. v. 1. Ita autem hic sumendam esse vocem angeli, patet: Quia Christus dicitur scribere ad Ecclesias, & v. 7. cap. primi jubetur Johannes mittere ad septem Ecclesias, &c. 2. & 3. *qui habet aures, audiat, quid spiritus dicat Ecclesiis.* v. 10. alloquitur collectivè totam Ecclesiam, vel saltem Presbyterium: *Ecce futurum est, ut conjiciat diabolus aliquos ex vobis in carcerem.* sic v. 24. *Vobis autem dico & reliquis*, i. e. Ecclesiæ membris.

Mal. 2. 7.

CONTROVERSIA. II.

Jus vocationis competit Ecclesiæ.

An potestas eligendi Pastores & ministros Ecclesiæ sit penes Episcopum aliquem, an verò penes Ecclesiam? Neg. prius, Affirm. post. cont. Pontif.

Pontificii non modò Ecclesiam jure vocandi Pastores spoliant, sed & Presbyteros ipsos, & jus illud ad solos Episcopos transferunt. Fons erroris est, 1 quia vocationem concipiunt tanquam Sacramentum, quod vocant ordinis, populū verò non posse conferre Sacramentū. 2. Volunt Sacramentum illud characterem indelebilem imprimere, qui sit qualitas physica, inhærens menti pastoris. 3. Pertendunt, Christum & Apostolos Sacramentum hoc deposuisse in manus Episcoporum, ut ab illis solis dispensetur. Nos non negamus, Pastores & Episcopos jus vocationis exercere posse, sed illud non *à se primariò & originaliter*, sed

sed *secundariò & derivativè*, nomine Ecclesiæ, quæ illis hanc authoritatem concessit; non aliter quàm ut officiarii Regii non suo, sed Regis nomine judices & magistratus instituunt, & in Republ. potestas creandi magistratus residet in corpore communitatis, cujus nomine inauguratio fit ab eo, qui ad id delegatus est. Licèt verò forma vocationis & electionis variet pro ratione locorum & personarum, in genere tamen dici potest: *Presbyterio* competere *formaliter*, quoad examen, electionem & ordinationem. *Magistratui eminenter*, quoad approbationem, confirmationem & applicationem. *Populo* verò *virtualiter*, quoad consensum & ultroneam admissionem: Atque ita Ecclesiæ corpori manet semper proprium jus vocationis.

ARGUMENTA.

1. Claves regni cœlorum, quæ in se complectuntur jus vocationis, traditæ sunt toti Ecclesiæ Matth. 18. v. 17. *Quòd si neglexerit eos audire, dic Ecclesiæ, quòd si Ecclesiam audire neglexerit, sit tibi velut Ethnicus*, &c. Fateor, Ecclesiam hoc jus exercere per Rectores suos, sed in eo Pastores exercent jus quod competit corpori, tanquam illud repræsentantes. Matth. 18. 17.

2. Ad corpus illud jus vocationis pertinet, ad quod pertinet jus ministerii, propter quod à Deo institutum est, quod consensum suum debet conferre, & quod obligatur ad illud habendum ad conservationem fidei & pietatis. At tale corpus non sunt soli Pastores & Episcopi, sed tota Ecclesia.

3. Authoritas & jus actionis ad superiorem, non ad inferiorem pertinet; At Ecclesia est superior pastoribus, non Pastores Ecclesiâ: Ecclesia non est Pastorum, sed Pastores Ecclesiæ; unde Pastores dicuntur servi & ministri Ecclesiæ. *Servi vestri sumus propter Christum* 1. Cor. 4. 5. 1. Cor. 4 5.

4. Ad illum pertinet jus vocandi, cujus est discernere Doctores à seductoribus, probare sanam doctrinam vocem Christi ἀρχιποιμένος à voce Pseud-

Apostolorum distinguere, & alienum non sequi, anathematizare eos; qui aliud Evangelium prædicant: At hoc Ecclesiæ toti competit, ex vi præcepti divini Matth. 7. 15. *Cavete à Pseudo-Prophetis.* Joh. 10. v. 27. *Oves meæ vocem meam audiunt, alienum non sequuntur.* 1. Joh. 4. 1. *Probate spiritus, an sint ex Deo.* Gal 1. v. 8. *Si quis vos evangelizaverit præter id quod vobis evangelizatum est, anathema sit.*

Matth. 7. 15. Joh. 10. 27. 1. Joh. 4. 1. Gal. 1. 8.

§. Ex praxi Apostolica. Quia Ecclesia primitiva Apostolica hunc vocandi ordinem observavit, ut non fieret sine Ecclesiæ consensu. Act. 1. v. 23. tota Ecclesia duos eligit, qui sortem subeant Apostolatûs, & sorte jactâ in Matthiam, additus est communi consensu numero Apostolorum. Cap. 6. v. 3. §. 6. tota piorum multitudo septem Diaconos elegit, qui impositione manuum confirmantur per Apostolos. Cap. 14. 23. Apostoli oppidatim constituunt Presbyteros, per populi χειροτονίαν, sive liberis ejusdem suffragiis, voce deductâ à more Græcorum, qui extensis manibus suffragia ferebant. Licèt verò verbum χειροτονεῖν nonnunquam latiùs sumatur, pro qualibet creatione & electione; Non potest tamen eo sensu hîc usurpari. 1. Quia χειροτονία distinguenda est à χειροθεσία, seu ordinatione, quæ fit per manuum impositionem. Illa fit à populo, ista à Pastoribus. 2. Quia de ordinatione agitur in verbis sequentibus, quando additur, *eos precantes commendâsse Deo*, quod non fiebat sine manuum impositione. Act. 6. v. 6. & 13. 13.

Act. 1. 23. Cap. 6. 3. §. 6. Cap. 14. 23. χειροτονία & χειροθεσία.

OBJECTIONES.

1. *Christus Apostolos suos sine ullo consensu, & suffragio multitudinis misit.* R. Non sequitur, idem jus competere Episcopis, seorsim ab Ecclesia, quia longè differt potestas Christi absoluta, à potestate limitata & dependente hominum.

2. *Oves non possunt eligere Pastorem.* R. Oves brutæ & ἄλογοι id non possunt sed bene spirituales & λογικοὶ. Aliâs Pontifex non posset ex hypothesi adversa-

versariorum eligi à Cardinalibus, quia ipsi quoque sunt ejus oves. Et in politia subditi, qui oves dicuntur, non possent subinde Reges & Magistratus suos eligere.

3. *Apostoli huc & illuc miserunt Pastores sine consensu Ecclesiæ.* R. Aliud est vocare Pastorem ad Ecclesiam constituendam, & ad populos infideles convertendos, aliud ad Ecclesiam jam constitutam, & populos conversos. Priori respectu poterant mitti Pastores ab Apostolis sine consensu populi, saltem antecedente; sed posteriori, de quo nunc quæritur, dicimus, Apostolos in vocatione Pastorum suffragia Ecclesiæ non omisisse, ut ex dictis patet.

4. *Titus jubetur oppidatim constituere Presbyteros.* Tit 1 v. 5. Sed secundùm Ecclesiæ Apostolicæ consuetudinem, & omnibus quæ decebant, observatis, quod clausula addita: *uti tibi præcepi*, satis docet. 2. Agitur potius de Ecclesia constituenda, quàm constitutâ, quia debuit τὰ λείποντα ἐπιδιορθῶσαι. Tit. 1. v. 5.

5. *Canones Apostolici & Synodales turbæ & populo interdicunt electionem Pastorum.* R. 1. Illi Canones sunt humanæ authoritatis. 2. Illis opponimus Concilia multa, Nicænum, Cartaginense III. & IV. Nannetense, Toletanum, Sardicense, qui jus vocandi vindicant Ecclesiæ. 3. Canones illi consensum populi ab electione non simpliciter excludunt, sed hoc tantùm cavent, ne vel populus jure suo abutatur, vel sibi soli, excluso Presbyterio potestatem eligendi rapiat, vel modum agendi Presbyterio insolenter præscribat, vel turbulenter & confusè in hoc sancto negotio procedat.

6. *Quomodo laici, qui non sunt ministri, possunt facere ministros, siquidem nemo dare potest quod non habet.* R. Nemo dare potest quod non habet omninò. At Ecclesia, seu corpus fidelium, licèt non habeat ministerium quoad exercitium, nimirum ut ejus partes impleat; prædicando, & Sacramenta administrando; habet tamen quoad jus, & potestatem collationis.

CONTROVERSIA III.

Vita monastica. *An vita monastica sancta sit, seu, an non tantùm licitum, verùm etiam opus singularis sanctitatis sit, sese à consortio hominum segregare, atque ad cœlibatum, distinctum vestitum obligare?* Neg. c. Pontif.

ARGUMENTA.

1. Deus id nusquam mandavit: Non potest ergo esse bonum opus. Præscripta enim sunt ex præceptis & doctrinis hominum, quæ *rationem* quidem *habent sapientiæ in cultu voluntario, & submissione animi, in eo, quòd corpori non parcant; nec tamen ullius sunt pretii, quum ad ea spectent, quibus farcitur caro.* Col. 2. 22. 23.

2. Non licet homini è mundo exire, seu consortium hominum planè fugere. 1. Cor. 5. 10.

3. Illi homines proximum non amant, neque eum ædificare student, contra 1. Thess. 5. v. 11. *Adhortamini alii alios, & ædificate singuli singulos.*

4 Illi homines sanctitatem statuunt in rebus ridiculis, ut, coronâ tonsâ, singulari forma vestium, ficta paupertate voluntaria, cibo & potu, contra Rom. 14. 17. *Non enim est regnum Dei esca & potus, sed justitia, & pax, & gaudium per Spiritum Sanctum.*

5. Abjiciunt sese in multas tentationes, & laqueos Diaboli, quæ vita solitaria afferre solet.

OBJECTIONES.

1. *Elias in monte Carmel vitam degit valde austeram,* &c. *Similiter Elisæus,* &c. *Ergo.* R. Elias & Elisæus Prophetæ fuerunt, vitamque instituerunt juxta vocationem ac functionem suam extraordinariam, & ratione temporum istorum corruptissimorum; Sed mons Carmel non fuit omninò destitutus, aut habitatoribus destitutus, Joh. 12. v. 22. 15. v. 55. 1. Sam.

1. Sam. 25. 2. &c. Ac porrò nihil in illis de institutomonastico.

2. *Johannes Baptista vestitu, victu, loco habitationis, Monachatum, aut vitam Anachoreticam præ se tulit.* R. Iste extraordinarius Dei minister, & Christi præcursor, frugaliter admodùm vixit, sed nec de ejus voto cœlibatûs, nec de spontanea paupertate, nec de cœca erga ullum hominem obedientia quicquam legitur. Neque vixit in monasterio, nec in deserto, pluribus incolis destituto. Vid. Luc. 1. v. 39. 40. Jos. 25. 61. 62.

3. *Nasiræi*, &c. R. Nec illi fuerunt obligati ad cœlibatum &c. Sed ad observationes quasdam ceremoniales, œconomiæ V. T. convenientes, & ab ipso Deo præscriptas. Num. 6. v. 2 - 21.

4. *Rechabitæ.* Jer. 35. v. 2. &c. R. Etiam isti non ex religione speciali, sed ex Patris sui præscripto, singularia quædam observârunt; at nec cœlibes vixerunt, nec omni possessione propriâ destituti. Jer. 35. 2. &c.

5. 1. *Tim 5. v. 12. Quæ cùm nubere volunt, fidem primam abnegârunt.* R. i. e. Religionem christianam, quia ad Judaismum redibant. 1. Tim. 5. 12.

CONTROVERSIA. IV.

An institutum divinum sit, ut in Ecclesia sint seniores regentes, non docentes? Aff. contra Remonst. & Pontif. Seniores regentes non docentes.

Seniores gubernantes & non docentes in Ecclesia sunt, qui bonum ordinem circa omnes Ecclesiæ cives custodiunt, imprimis ut, qui ministerium acceperunt, rectè eo fungantur; etiam vitæ & conversationi singulorum Ecclesiæ membrorum, adeoque ipsorum etiam pastorum attendunt, lapsos monent, ad frugem revocant, elenchum exercent, dissidia componunt, &c. quos seniores nos Stillstânder vocamus. Horum ordinem probamus.

ARGU-

ARGUMENTA.

1. Si præcipiente Christo unus vel duo prudentiores ad elenchum fratris peccantis advocari possunt, Matth. 18.16. etiam rectores ab Ecclesia constitui, & constituti secundùm præceptum Christi advocari adiri, & communi elencho disciplinam continuare possunt.

2. Christus fratrem incorrigibilem vult deferri ad Ecclesiam: *Dic Ecclesiæ.* Per Ecclesiam verò illi Seniores intelliguntur, qui Ecclesiam repræsentant.

3. Apostolus enumerans officia varia quæ in Ecclesia viguerunt & partim adhuc vigent, etiam nominat κυβερνήσεις, *gubernationes*, à docentibus distinctas. 1 Cor. 12. 28.

4. Disertè imprimis Paulus hoc innuit, 1. Tim. 5. v. 17. *Qui bene præsunt, Presbyteri, duplici honore afficiuntor, maximè qui laborant in sermone & doctrina.* Alii igitur seniores in sermone & doctrina laborant, alii non laborant.

OBJECTIONES.

1. *Sunt laici,* R. Pertinere ad λαὸν τοῦ Θεοῦ, populum Dei, adeoque *Laicum* esse, nemini pudendum est; & ipsi Ecclesiastici ex Laicis eliguntur; & munus ad quod illi vocantur, idiotas & ignorantes esse non sinit.

2, *Debent esse* διδακτικοὶ. *Act.* 20. 28. R. Paulus agit cum senioribus Ephesinis utriusque ordinis, & docentibus & regentibus, & v. 28. officium docentibus præscribit.

Bona Ecclesiastica. XXV. Quoad bona Ecclesiastica certum est, jam tempore Christi eorum initium fuisse, per oblationes pias fidelium, & fœminarum imprimis, quorum nomina Luc. 8. commemorantur, quarum pecuniarum administratio Judæ commissa fuit, quæ debebant cedere partim in usum Christi & Apostolorum, partim in usum pauperum, ut Joh. 12 exponitur. Post Christi ascensionem prima Christianorum Ecclesia Hierosolymis collecta, partim charitatis

tatis testandæ causâ, partim ut hostium injuriis esset minùs opportuna, & ad fugam expeditior, facultates suas in commune ærarium congessit, ditioribus tenuiorum egestatem etiam ægrorum suorum dispendio sublevantibus. Act. 2. & 4. cap.

Non tamen constat inter Scriptores, quo tempore Ecclesia agros & latifundia primùm possidere cœperit. Certum est, jam ante Constantinum Ecclesias fundos & prædia obtinuisse, imprimis Romanam amplissimis oblationibus fuisse ditatam, quæ etiam aliis Ecclesiis sublevandis sufficerent. Sed profusæ largitiones Constantini demùm seculo invaluerunt; Quippe hic Imperator erepta à Decessoribus suis restituit Ecclesiis & vectigalium, tributorum, & publici frumenti partem illis admensus est, & luculentissima ex aureis & argenteis idolorum statuis conflatis donaria obtulit. Sed quoad donationem urbis Romæ, cum occidentis imperio, quæ illi vulgò tribuitur, falsam esse, jam pridem probatum est à viris doctis in ipso Papatu, *Petro de Vineis, Dante, Marsilio Patavino, Cusano, Valla, Othone Frisingensi, Volaterrano, Nauclero*, imò & ipso *Æneæ Sylvio*. Pipino ergo potius quàm Constantino hoc quicquid est doni, tribuendum videtur, quamvis nec ille tam multa profuderit, quàm vulgò persuasum est. Longè propiùs verò, Papas, cùm ardente intestinis bellis Italiâ, oppida ac ditiones non paucas vi ac fraude insedissent, modò hujus vel illius donationem aucupatos fuisse.

Crescente postea superstitione, vulgus nullum esse tam atrox flagitium credidit, quod ejusmodi donariis expiari non posset; nullis deinceps aggeribus reprimi potuit exundantium largitionum impetus, quo tandem obruta ac pessundata fuit Ecclesia, & spirituale ejus decus in profanæ Monarchiæ splendorem ac luxum degeneravit, nimisque verè dictum, *Religionem peperisse divitias, sed filiam devorâsse matrem.*

CON-

CONTROVERSIA.

Ministris Ecclesiæ suum debetur stipendium.

An ministris, seu Pastoribus Ecclesiæ suum debeatur stipendium? Affirm. cont. Anabaptist.

Quæstio hæc mota fuit antehac ab Anabaptistis, qui putârunt, gratis prædicandum esse Evangelium, vel à ditioribus, vel etiam à pauperioribus, qui proprio labore victum & amictum sibi procurant, ad Pauli exemplum, qui σκηνοποιητικὴν exercebat, & propriis manibus laborabat. 1. Cor. 4. v. 12. Ideoque ministros Reformatos non esse veros ministros censebant, sed mercenarios. Nos statuimus, ministrum ex ministerio vivere posse & debere; ita tamen ut in casu necessitatis, cùm sc. nec ab Ecclesia, nec ab aliis sustentari potest, Evangelium ἀδάπανον præstare possit.

ARGUMENTA.

1. Cor. 9 4-19.

1. Paulus fusius hoc pertractat 1. Cor. 9 4-19. argumentis desumtis ab analogia militis, agricolæ, pastoris, ex præscripto Legis circa bovem triturantem, ex comparatione imparium operis & mercedis, ex ordine divinitùs instituto in Vet. & Novo Testamento.

Matth. 10. 10. Luc. 10. 7.

2. Ex mandato Christi, Matth. 10. v. 10. & Luc. 10. v. 7. ubi mittens Apostolos ad prædicandum Evangelium in Judæa, vetat, ne quicquam in via portent, ne cibum quidem, sed vult eos illorum expensis vivere, ad quos mittebantur. Cujus rei rationem reddit, nempe, quòd operarius dignus sit alimento & mercede sua.

3. Ministri V. T. sua habuerunt stipendia, quibus cedebant ordinariò sacrificia, decimæ, primitiæ, & alia id genus, præter urbes quasdam & agros suburbicarios. Num. 18. v. 8. 9. 10. 11. 12. & cap. 35.

4. Ab exemplo Christi & Apostolorum Christus à mulieribus τὰ ὑπάρχοντα accepit. Luc. 8. v. 3. ut &

ut & Paulus à Philippensibus. Phil. 4. 10. 15. 16. Et 2. Cor. 11. v. 8. dicit se ὀψώνιον accepisse ab aliis Ecclesiis ad Corinthiorum ministerium exequendum, ut posset ipsis gratis Evangelium prædicare, ad declinandam sc invidiam turpis lucri, quâ eum gravare conabantur Pseudo-Apostoli.

5. Non exsolvere stipendia ministris numeratur inter gravissima peccata, cur Deus pœnas minatur, & contrarium facientibus benedictionem suam promittit, Mal. 3. 8. 10. 12. Neh. 13. 10. 11. Gal. 6. 6. 7. *Deus non irridetur*, inquit Apost *quod quisque severit homo, hoc metet.*

6. Aliâs sequeretur, in electione ministrorum spectandas esse qualitates & prærogativas carnis, illosque præferendos, qui de suo possent sustentari, quo fieret, ut sæpe numero optimi in electione prætereundi essent.

OBJECTIONES.

1. *Matth.* 10. *v.* 8. *Gratis accepistis, gratis date.* R. Ibi non agitur de verbi prædicatione, sed de charismatis & donis miraculosis sanationum & virtutum, pro quibus vetatur pretium accipi. Matth. 10. 8.

2. *Mich.* 3. 11. *Reprehenduntur Sacerdotes, qui in mercede docebant, & Prophetæ, qui in pecunia divinabant.* R. Illi fuerunt ejusmodi, qui ob pecuniam falsa docebant, & placentia loquebantur: sed inde legitimus usus stipendiorum non tollitur. Mich. 3. 11.

3. *Apostoli nolebant stipendium. Act.* 20. *v* 33. 2. *Thess.* 3. *v.* 8. 9. R. Aliud est, non habere jus exigendi stipendium; Aliud nolle eo uti certis de causis: Paulus posterius fecit; sed nec sibi nec aliis Ministris regulam facit, quam constanter sequi debeant, siquidem alibi jure suo usus legitur. Act. 20. 33. 2 Thess. 3. 8. 9.

CON-

CONTROVERSIA. II.

Clerici subjecti sunt magistratui.

An personæ Ecclesiasticæ etiam magistratui subjectæ sint, idque 1. In obsequendo mandatis. 2. In solvendis tributis. 3. In judicio si peccent? Aff. contra Pont.

Licèt concedamus, Ministros Ecclesiæ non subjectos esse Magistratui, quoad officium Ecclesiasticum; siquidem magistratus nec potest nec debet illis præscribere aliam formam docendi, errores & peccata arguendi, Sacramenta administrandi quàm eam, quæ verbo Dei est præscripta; imò magistratus in istis tanquam membrum Ecclesiæ, se habet ut ovis ad pastorem. Licèt etiam agnoscamus, ministris non esse imponenda onera personalia, qualia sunt esse militem, vigilem, &c. Tamen eos subjicimus quoad *officium politicum*, seu causas politicas, quæ τὰ βιωτικὰ, & externam Reip. pacem ac tranquillitatem spectant. Nec illos eximimus ab *oneribus realibus*, quoad bona quæ possident, non tam respectu bonorum Sacrorum & Ecclesiasticorum, quàm *secularium*, qui ab ipsis per emtionem, hæreditatem, jura matrimoniorum, & alia media sunt acquisita, ex quibus solvendum est magistratui quod debetur.

ARGUMENTA.

1. Ex generali obedientiæ & subjectionis mandato, quod ad omnes sine exceptione extenditur Rom. 13. 1. *Omnis anima Potestatibus ὑπερεχούσαις sit subdita.* 1. Pet. 2. v. 13. *Subjecti estote omni humanæ ordinationi.* Tit. 3. v. 1. *Admone illos Principibus & Potestatibus subditos esse.*

Rom. 13. 1. 1. Pet. 2. 13. Tit. 3. 1.

Exc ad loc. Rom. 13. *Locus intelligendus de anima quæ potest subjici. Sed potestas non potest potestati subjici, atque adeo nec Ministri, qui potestatem habent.* R. Potestas non potest potestati subjici in eodem ordine; sed nihil obstat eos, qui habent potestatem spiritua-

ritualem, in ordine Ecclesiastico & in foro conscientiæ, quoad spiritualia, subjici in ordine politico, & quoad temporalia, potestati politicæ.

2. Ab exemplo Sacerdotum V. T. qui subditi fuerunt Magistratui politico; At, juxta Confessionem Bellarmini propos. 5. nunc idem sunt Clerici quod olim Sacerdotes. Moses præficitur Aaroni in Deum. Exod. 4. 15. & in peccatum prolapsum corrigit. Exod. 32. 21. Levitæ non solùm Aaroni, sed & Mosi, qui Princeps civilis fuit totius populi, fuerunt subjecti. Sic David ordines & officia Levitarum constituit. 1. Chron. 23. & seq cap. Solomon Abjatharem seditionis reum loco movit. 1. Reg. 2. Josaphat Sacerdotibus mandat reformationem cultûs publici. 2. Chron. 17. Joasus Jojadæ Pontificis negligentiam coarguit. 2. Reg. 12. Ezechias Religionem à Sacerdotibus corruptam vindicavit. 2. Chron. 29. 30. 31. Josias ossa Sacerdotum super altaria combussit, & templum repurgavit. 2. Reg. 23. v. 23.

3. A Christi exemplo, qui tum in personalibus, tum in realibus magistratui se subjecit. Quoad personam, patet ex Joh. 19. 11. ubi Christus Pilati in se potestatem agnoscit: *Non haberes*, inquit, *potestatem ullam super me, nisi tibi data esset desuper.* Exc. *Subjectio ista à Christo præstita facti, non juris est.* R. Etiam juris; nam Scriptura testatur Christum, ut ex muliere factum, sic & legi obnoxium fuisse. Gal. 4. v. 4. At hæc lex hominem magistratui subjicit. Confirmatur idem argumentum ex censu sive tributo Quæstoribus persoluto. Matth. 17. Joh. 19. 11. Exc. Matth. 17. Exc.

Exc. *Christus solvit tributum, quia voluit, non quia debuit.* R. Ita voluit Christus solvere tributum, ut simul quoque voluerit debere solvere, & debuerit in statu exinanitionis in quo versabatur, ut debuit circumcidi, baptizari, Pilato subjici, mori; ita debuit tributum solvere.

4. A Pauli facto, qui à synedrio Hierosolymitano appellat ad Cæsarem. Act. 25. v. 10. Exc. *Clerici* Act 25. 10. Exc.

subjecti fuerunt Principibus Ethnicis, sed non Christianis. R. Sic deterior esset conditio Principum christianorum quàm Ethnicorum; at Evangelium non abolet politias, ut Bellarm. loquitur. Unde ipse Bell. in recognitione operum clericos eximit à potestate principum non tantùm Christianorum, sed etiam Ethnicorum, sc. hac ratione gratiam voluit inire apud Sixtum V. qui ita ægrè tulerat quòd dixerat, Pontifices olim de jure Cæsari in causis civilibus fuisse subjectos, ut animus esset libros ejus omnes censoriâ virgulâ notare.

5. A Clericorum statu, qui sunt cives & partes Reipubl. quique ideo debent esse vel Magistratus, vel subditi; siquidem duæ sunt partes integrantes Reipubl. cùm ergo non sint in numero Magistratus, debent esse in numero subditorum, quia Respublica non est in Ecclesia, sed Ecclesia in Republica.

6. Historiæ testantur, Imperatores Christianos sæpius judicâsse & deposuisse Pontifices. Constantius in exilium Liberium misit, Justinianus Sylverium, Otho I. Johannem XXII. deposuit, & Leonem VIII. substituit. Henricus III. Gregorium VI. & Clementem II. ordinari jussit, &c.

OBJECTONES.

1. *Pastor ab ovibus, Pater à filiis judicari non debet.* R. Non est absurdum, unum eundemque hominem ovem esse in ordine Ecclesiastico, & quoad spiritualia & Pastorem in ordine politico, & quoad temporalia. Ut ergo in iis, quæ ad Christi regnum spectant, Principes ministris tanquam legatis Christi subjici par est: Ita in iis, quæ ad terrenam vitam pertinent, eos Principis jussa capessere necesse est. Sic in navali classe Navarchus obtemperat Nauclero in illis, quæ navis regimen spectant; Nauclerus verò eidem subest in iis, quæ ad Navarchi munus & potestatem pertinent.

2. *Potestas Politica & Ecclesiastica ministrorum sunt collaterales. E. hæc illi non subjicitur.* R. Neg. ante-

anteced. Nam collateralitas obtinet inter æquas Potestates; at potestas ministrorum, quæ est ministerialis tantùm, longè subsidit infra potestatem politicam, quæ est architectonica & principalis.

3. *Exemptio data est sacerdotibus Ægyptiis à Josepho*, Gen. 47. *Artaxerxes vetat Sacerdotibus, reliquisque, Templi Ministris tributum imponi*, Esd. 7. 24. *Idem probant Imperatorum constitutiones.* R. Aliud est ministros sacros gaudere privilegiis quibusdam sibi à principibus concessis; aliud immunitatem omnimodam habere de jure divino. Prius probant exempla allata, sed non posterius; nec ex exemplis quibusdam particularibus potest colligi jus perpetuum & universale. Esdræ 7. 24.

4. *Principes clericos Episcopis subjecerunt.* R. Hoc pietatis studio factum, quia delicta Ecclesiasticorum non sine infirmorum scandalo, & religionis detrimento, à Ministris ordinariis, maximè si infideles, & Ecclesiæ infesti essent, cognosci poterant; sed quatenus immunitas ista perpetuâ lege sancita fuit, & simpliciter & absolutè obtinuit, quod ad tempus tantùm, & κατὰ τί valere debuit, hoc superstitioni principum, & ambitioni Episcoporum tribuendum est.

5. *Per istam subjectionem vilescit ordo Ecclesiasticus.* R. Neg. Subjectio enim in politicis & temporalibus non aufert authoritatem in spiritualibus. Restitit liberè summus Sacerdos Oziæ Regi thuribulum arripienti, licèt in politicis illi esset subjectus.

6. *Clerici legibus civilibus tenentur tantùm directivè, non coactivè.* R. Hæc mera illusio: Qualis enim est illa legi subjectio, si cogi ad obsequium non possumus? Nervus legis est pœnæ sanctio, quæ si infligi non possit, inanis est Lex. Inanis est obligatio sine potestate cogendi in superiore, & necessitate parendi in inferiore, sub sanctione pœnæ.

7. *Liberi Regum liberi sunt. Matth.* 17. v. 26. R. Christus nihil minùs quàm Clericos notat sub nomine liberorum Regum, potiùs se ipsum cum illis Matth. 17. 26.

comparat, innuens. Si filii Regum liberi sunt à tributo, quantò magis ego, qui templi Dominus sum.

XXVI. Conventus Ecclesiastici duo sunt. 1. *Minores*, seu synedria uniuscujusque Ecclesiæ. 2. *Majores*, seu plurium Ecclesiarum Conventus in classe, seu synodo; quæ in verbo Dei non distinguuntur.

Concilia.

XXVII. Concilia sunt extraordinarii conventus plurium Ecclesiarum ejusdem Provinciæ, vel Nationis & Regni, simul junctarum, quæ dicta sunt *Concilia Provincialia*, & *Nationalia*, aut etiam plurium simul Nationum, qualia fuêre olim quæ *œcumenica* vel universalia dicebantur, non quòd ex toto orbe absolutè, sed ex toto Rom. Imperio. quod vocabatur πᾶσα οἰκουμένη. Luc. 2. 1. convocarentur, & Episcopis constarent tam Orientalibus, quàm Occidentalibus.

Necessitas Conciliorum.

XXVIII. Licèt Concilia non sint simpliciter & absolutè necessaria ad esse Ecclesiæ, valde tamen sunt utilia. 1. Ad veritatis conservationem contra hæreses. 2. Ad pacis & ἐυταξίας confirmationem, contra schismata, & anarchiam. 3. Ad libertatis Christianæ defensionem adversus ambitiosos conatus eorum, qui ad tyrannidem grassantur.

Conciliorum authoritas.

XXIX. Concilia circa tria occupantur. 1. Circa Dogmata fidei. 2. Circa Canones seu Constitutiones Regiminis & ἐυταξίας. 3. Circa exercitium disciplinæ. Quoad *dogmata fidei*, decreta eorum se habent ad modum placitorum sapientum, qui maturè de re quaqua differere possunt. Quoad *Canones* circa ἐυταξίαν sunt directiones, quibus jus habent sanciendi quod expedit. Quoad *exercitium disciplinæ* sunt judices ab Ecclesia constituti, ad pœnas peccatoribus infligendas.

CON-

CONTROVERSIA.

An proprium sit Pontificis Romani indicere & cogere concilia, iis præesse, & authoritatem ipsis conferre infallibilem in dogmatis fidei & Religionis? Neg. contra Pontif.

Papæ non convenit indicere Concilia iisque præesse.

Quoad *indictionem* Conciliorum, jus ejus ad Ecclesiam pertinere statuimus: Quia verò convocatio ista non potest fieri, nisi ex authoritate, ad eos censenda est pertinere magis propriè, qui præcipua sunt Ecclesiæ membra, qui sunt nutricii & custodes utriusque tabulæ, penes quos est jurisdictio & imperium, & potestas coactiva, quales sunt Reges & Magistratus, si verò Magistratus fuerit à fide alienus, Ecclesia sibi non deesse debet, sed convocationis jure & authoritate, quam Deus illi commisit, uti potest. Quoad *præsidentiam*, duplex munus distinguendum est, politicum, est Ecclesiasticum. Politici præsidis partes sunt, Concilium cogere, coactum tueri, & tum externam vim, tum internam ἀταξίαν prohibere, decreta legitimè facta sua quoque authoritate sancire. Ecclesiastici verò, quæstiones in Concilium mittere, disceptationem moderari, sententias rogare, & decreta per Notarios in acta referre, & similia. Quoad *authoritatem*, non aliam ratione materiæ infallibilitatem in iis agnoscimus, nisi quatenus cum Verbo Dei scripto consentiunt eorum Canones & Decreta. De cætero ratione efficientis humana & infallibilia esse pertendimus, quæ nullam à Pontif. Rom. ἀναμαρτησίαν habere possunt.

ARGUMENTA.

Papa non habet hoc jus quoad *indictionem* & *convocationem* Conciliorum. Nam

1. Hanc potestatem non accepit à Christo, nec ab Imperatoribus, à quibus olim Papæ petebant

Concilii indictionem, ut Leo I. Epist. 9. & 24. ad Theodosium imò Episcopis antiquitùs per Leges civiles ne convenire quidem licuit inscio Imperatore.

2. Concilia convocare, locum, tempus & modum conventuum definire, securitatem advenis præstare, sumtus suppeditare, pœnas in contumaces statuere, &c. sunt actus potestatis civilis & coactivæ.

3. Exemplis V. & N. T. constat, conventuum Sacrorum indictionem pertinuisse ad Reges & Magistratus fideles. Patet exemplo Josuæ. 23. 24. Davidis. 2. Sam. 6. 1. Chron. 28. Solomonis. 1. Reg. 8. Josaphati. 2. Chron. 20. Ezechiæ. 2. Chron. 29. Josiæ. 2. Reg. 23. Et sub Novo Test. exemplo Constantini Magni in Concilio Nicæno, Theodosii I. in Constantinopolitano, Theodosii II. in Ephesino, Martiani in Chalcedonensi, Justiniani in Constantinopolitano II. &c

Eadem ratio est *Præsidentiæ*. Nam ordinem agendi sancire, insolentiam coërcere & totum conventum authoritate sua moderari, non minus sunt actus potestatis civilis & coactivæ, quàm quæ ad Concilii indictionem pertinent.

Quoad *authoritatem infallibilem*, non potest dici conferri Conciliis à Pontifice, quia non potest dare quod non habet. Et Concilia nullam authoritatem habent, nisi quando & quatenus Decreta eorum cum verbo Dei consentiunt: Cùm enim Ecclesiam in terris militantem repræsentent κατ' ἐπιτομὴν, non magis extra omnem sive in doctrina, sive in moribus errandi aleam posita sunt, quàm ipsa Ecclesia: Cujus cùm nullum hîc sit membrum ἀναμάρτητον, absurdum est toti corpori ἀναμαρτησίαν tribuere, authoritas ergò Conciliorum longè subsidit infra authoritatem Scripturæ, nec ulteriùs eorum decisiones obligant in conscientia, nisi quatenus constat, eas esse conformes Dei verbo: Unde judicium illis competit in rebus fidei non authoritativum & infallibile ac supremum, sed subalternum

& mi

& ministeriale, obligativum quoad ordinem externum communionis Ecclesiasticæ, quodque magni debet esse ponderis apud pios omnes, sed non quoad fidem & conscientiam, nisi in quantum concordant cum Scriptura, quæ sola potest conscientiam obligare.

Concilium Tridentinum.

XXX. In specie improbamus *Concilium Tridentinum*, quod totius hodie Papismi futurum est. Concilium hoc Bullâ Pauli III. Pontificis promulgatum est d. 22. Maij 1542. Subortis tamen bellis, quæ anno illo & sequentibus duobus sunt gesta, inchoari non potuit. Celebratum est Concilium sub Pontificibus tribus, Paulo III. Julio III. & Pio IV. Erant quidem inter Julium III. & Pium IV. adhuc duo, Marcellus II. & Paulus IV. Sub illis tamen, quia vitæ brevioris erant, nullæ sessiones habitæ. Duravit Concilium annos 18. integros, sed non continuos. Inter sessionem enim XV. & XVII. intervenerunt anni 10. sessiones habitæ 25. prima 1545. 13. Dec. ultima 1563. 3. 4. Decembr. sessiones duæ X. & XI. non Tridenti, sed Bononiæ sunt habitæ, propter aëris Tridentini intemperiem. Concilium hoc œcumenicum Pontificiis dicitur, eò quòd non Nationale tantùm fuerit, aut Provinciale, sed universale, cùm ex regnis, nationibus, provinciis, civitatibus, locis denique quibuscunque Theologi ad hoc sint vocati. Quia tamen Reges Galliæ, Franciscus I. Henricus II. Carolus IX. Reges item Angliæ & Daniæ, nec non Protestantes Germaniæ Concilium hoc rejecerunt, ipsique Protestantes vel Tridenti non comparuerunt, vel qui comparuerunt non sunt admissi, nec auditi, œcumenicum dici nequaquam meretur.

CONTROVERSIA.

Ecclesiarum plurium in Synedriis, Synodis & Conciliis congregatio.

An Ecclesiæ plures etiam in Synedriis, Synodis & Conciliis congregari, atque ita à se invicem quodammodò regi possint?

Affirmatur contra Independentes.

Independentes in Anglia sustinent, regimen Ecclesiæ esse independens, hoc est, non subjectum ullî autboritati & jurisdictioni Synodicæ, unde *independentes* dicti sunt, & introducunt. *Ecclesias congregationales*, quarum regimen independentes faciunt, i.e. docent, quòd quælibet congregatio, etiam septem tantùm personarum, totam Ecclesiæ potestatem possideat, plenè & independenter à classibus & synodis. Hunc in finem statuunt, quamlibet Ecclesiam majorem esse non debere, quàm ut in uno loco convenire possit, quia Ecclesiæ populosæ sine synedrio regi non possent. Tali igitur congregationi, vel congregatiunculæ, quæ commodè in uno loco convenire possunt, potestatem independentem tribuunt, ita ut omnes Synodi totius orbis potestatem non habeant censurandi tales; itaque omnem auctoritativam Synodorum potestatem pro Antichristiana tyrannide habent. Et ita pauci quidam se includentes exiguis terminis unius congregatiunculæ independentis, exemti à censura aliarum Ecclesiarum, latam Diabolo fenestram aperiunt, seducendi eos in quovis errores, sine ullo humano remedio. *Nos* autem Synodorum, Synedriorum & Conciliorum usum probamus.

ARGUMENTA.

1. Scriptura mentionem facit Ecclesiarum, quæ constabant aliquot mille hominibus, quæque ideo nec in uno loco convenire, nec tanta multitudo per singula ejus membra sine Synedrio, absque confusione regi potuerunt. Talis Ecclesia fuit Hierosolymitana, quæ ultra quinque millia excrevit. Act.

4. v. 4. Et Ecclesia Ephesina repræsentatur ut unus grex, sub diversis Episcopis. Act. 20. v. 17. 18. 28.

2 Paulus Miletum Ephesinos Presbyteros accersivit, Act. 20. v. 7. 28. & in peregrinatione sua comites peregrinationis suæ Apostolos Ecclesiarum habuit. 2. Cor. 8. 18. 23. Plurium verò Ecclesiarum doctorum atque Rectorum consultatio Synodorum origo & quædam species est. 3 Concilii Evangelicâ sub Novo Test. Exemplum habemus Act. 15. ubi Apostoli & Seniores convenerunt ad dirimendam litem de circumcisione.

4. Hoc est juris naturæ, ut quæ singuli absolvere non possunt, id agant plures, qui idonei sunt nomine communitatis agendi.

OBJECTIONES.

1. *Act. 2. v. 44. &c. Ecclesiæ dicuntur convenisse* ἐπὶ τὸ αὐτὸ. R. Id non probat congregatiunculas independentes, sed notat unitatem & conjunctionem personarum, non loci identitatem, ἐπὶ τὸ αὐτὸ igitur idem est quod ἅμα vel ὁμοθυμαδὸν, & non notat respectū personarum ad locum, sed inter se invicem.

2. *Omnis Ecclesia habet omnem suam potestatem in se.* R. Illa per classem non tollitur, sed conjungitur cum potestate plurium Ecclesiarum, ad determinandum ea, quæ Ecclesias in communi concernunt.

De Potestate Ecclesiæ.

XXXI. In doctrina de potestate Ecclesiæ spirituali in *excessu* peccant Pontificii, qui potestatem istam in dominatum ac tyrannidem intolerandam in conscientias convertunt. In *defectu* Erastiani & Libertini, qui omnem potestatem Ecclesiasticam ceu Antichristianam rejiciunt. Orthodoxi medium tenentes, potestatem & authoritatem Ecclesiæ distinctam à politica, datam esse agnoscunt, sed quæ sit tantùm ministerialis & subalterna, non suprema αὐτοκρατορικὴ; Et, ut meritò abolitam esse fatentur potestatem tyrannicam Papatûs humanitùs introductam; ita ordinem Ecclesiasticum divinitùs sancitum, ex verbo Dei retinendum esse contra ἀταξίαν Anabaptistarum & Libertinorum censent. Cujus potestatis tres partes constituunt. 1. Δογματικὴν,

κὴν, *Dogmaticam*, quæ versatur circa dogmata fidei & prædicationem Verbi & Sacramentorum administrationem. 2. διατακτικὴν, *Ordinantem*, quæ occupatur circa leges & constitutiones Ecclesiasticas, & regimen Ecclesiæ ex illis. 3. διακριτικὴν *judicialem* & *disciplinarem*, quæ respicit disciplinæ exercitium, & complectitur tum jus censurâ notandi peccatores, & eos excommunicandi, sive excommunicatione minori per suspensionem à communione Sacrorum, sive majori, per exclusionem ab Ecclesia; tum jus, ita excommunicatos positâ pœnitentiâ reconciliandi.

XXXII. Dari talem potestatem in Ecclesia, probatur. 1. A *clavibus*, quæ datæ sunt Ecclesiæ, ita ut potestatem habeat claudendi & aperiendi cœlum, ligandi & solvendi peccatores, remittendi & retinendi peccata. Matth. 16. v. 19. 20. & 18. v. 18. Joh. 20. v. 21. 22. 2. A. *natura societatis*. Quia nulla societas potest integra manere, sine aliquo ordine & regimine; regimen verò non potest subsistere sine aliqua potestate, ad bona disponenda, & mala eliminanda. 3. A *natura muneris*. Quia munus omne dicit potestatem. Et cuicunque munus aliquod committitur, ei datur jus & potestas agendi secundùm illud munus. 4. Quia tituli, quibus Pastores insigniuntur, hanc potestatem notant, quum vocantur προϊστῶτες 1. Tim. 5. v. 17. προϊστάμενοι. 1. Thess. 5. 12. ἡγέμενοι. Heb. 13. v. 7. 17. ἐπίσκοποι. Act. 20. 28. οἰκονόμοι. 1. Cor. 4. v. 1. 2. Tit. 1. v. 17. κυβερνήσεις. 1. Cor. 12. 28. qui omnes tituli authoritatem & potestatem aliquam in eos, qui ipsorum curæ commissi sunt, involvunt. 5. Paulus hanc potestatem astruit. 2. Cor. 10. 8. *Nam si amplius etiam quippiam glorier de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus ad ædificationem, & non ad destructionem vestri, non pudefiam*: Ubi non tantùm loquitur de potestate Evangelium annunciandi, sed & de potestate disciplinam exercendi, ut liquet ex v. 4. 5. 6. Sic 2. Cor. 13. 10. *Propterea hæc absens scribo, ne præ-*

2. Cor. 10. 8.

2. Cor. 13. 10.

sens

ius præcisâ severitate utar ex authoritate, quam dedit mihi Dominus ad ædificationem. 6. Quia talis potestatis exercitium non semel occurrit, ut in Concilio Hierosolymitano, Act. 15. quod Ecclesia non modò convocavit ex potestate sibi concessâ, sed etiam multifariam potestatem istam exeruit in ipsa decisione, tam *dogmaticam*, veritatem controversam determinando, & errorem rejiciendo, quàm *diatacticam*, Gentibus mandando, ut à quibusdam pacis & ædificationis ergò abstineant. Et *judicialem*, Schismatis & erroris istius authores notando, & pro mendacibus, ac animarum subversoribus habendo. v. 24. Idem patet ex praxi Apostolica erga incestuosum Corinthium. 1. Cor. 5. 3. 4. 5. Et ex praxi Ecclesiæ primitivæ, quæ subinde & Synodos congregavit, & varia decreta & sanctiones fecit, tàm circa doctrinam, quàm circa disciplinam. 7. Quia spiritus Prophetarum Prophetis subjiciuntur. 1. Cor. 14. v 32. nim. quoad examen doctrinæ, & quoad correptionem & censuram. Huc facit, quod Paulus prohibet. 1. Tim. 5. v. 19. Accusationem suscipere adversus Presbyterum, nisi sub duobus vel tribus testibus. Ubi clarè elucet regimen, & regiminis potestas; nam accusationes recipere sub duobus vel tribus testibus, est actus potestatis.

1. Cor. 14. 32.

1. Tim. 5. 19.

XXXIII. Potestas autem *Ecclesiastica* differt à Politica. 1. Quoad *Originem*. Potestas Politica à Deo Creatore, & mundi Rectore instituta est: Sed Ecclesiastica à Jesu Christo, supremo *Capite* Ecclesiæ. 2. Quoad *subjectum*. Potestas Politica potest esse penes Ethnicos, & extraneos à fœdere; sed non Ecclesiastica. Illa à fœminis exerceri potest, ista non item. 3. Quoad *formam*; Potestas Politica est ἀρχιτεκτονικὴ & αὐτοκρατορικὴ, quæ dominium & imperium importat: Sed Ecclesiastica est ὑπηρετικὴ, οἰκονομικὴ & διακονομικὴ, quæ in solo ministerio consistit. 4. Quoad *finem*. Nam finis principalis Magistratus politici quà talis est gloria Dei Creatoris & Rectoris mundi; subordinatus pax

Potestas Ecclesiastica quomodo differat à Politica?

& tran-

& tranquillitas publica. Sed finis summus Ministerii est non solùm gloria Creatoris, sed etiam gloria Christi mediatoris & Ecclesiæ suæ; subalternus pax & salus Ecclesiæ. 5. Quoad *Objectum*: Potestas Politica habet pro objecto res, actiones, & personas, quæ & quatenus ad vitam animalem, & συμβιώσιν politicam, seu hominem externum pertinent; sed Ecclesiastica pro objecto habet res, personas & actiones sacras, qua tales, quatenus ordinantur ad unionem cum Deo in Christo, & ad salutem æternam. 6. Quoad *effecta*. Magistratus habet effectus politicos, leges civiles, pœnas civiles, & per hæc media pacem & tranquillitatem civilem. Sed potestas Ecclesiastica, effectus habet spirituales, quales sunt; Determinatio Controversiarum fidei, Canonum circa τὰξιν constitutio, clavium dispensatio, &c. 7. Quoad *modum*. Potestas politica mundana est & naturalis, hominem tantùm externum attingens: sed Ecclesiastica spiritualis est, hominem internum, & conscientiam spectans.

CONTROVERSIA.

An Magistratui cõpetat jus regendi Ecclesiam.

An magistratui competat jus regendi Ecclesiam? Neg. c. Politicos.

Pseudo-Politici & Libertini volunt, potestatem Ecclesiasticam esse formaliter & specificè civilem & secularem, & eam esse penes Magistratum, tanquam primum & proprium subjectum δεκτικὸν, à quo derivetur in Pastores. Nos potestatem Ecclesiasticam specie à politica distinctam statuimus sequentibus

ARGUMENTA.

1. Quia sic datæ fuissent Magistratui quà tali claves regni cœlorum, quod nusquam legitur, nec de Ethnicis Magistratibus dici potest.

2. Sic nullo jure Apostoli, & qui eos secuti sunt, potuissent potestatem istam Ecclesiasticam exercere, quam Christus Magistratibus quà talibus donaverat.

3. Sic

3. Sic confunderetur Ecclesia cum Republica.

4. Sic Ecclesia nec esset *Ecclesia*, nec ullam potestatem *Ecclesiasticam* ad ædificationem regni Christi, & salutem hominum absolutè necessariam haberet, nisi dependenter à Magistratu, & quum magistratus est in *Ecclesia*. At *Ecclesia* non desinit esse *Ecclesia*, & potestatem illam *Ecclesiasticam* habere, etiam quum Magistratus est extra *Ecclesiam*.

5. Sequeretur aliquam in Ecclesia esse potestatem αὐτοκρατορικὴν, & aliquem in terris vocari posse Magistrum præter Christum, contra Matth. 23. v. 8.

6. Sic ministri non amplius erunt diacritice ministri Christi in *Ecclesia*, & opere Christi; sed ministri hominum, aut deputati & vicarii Magistratûs.

7. Sequeretur, ab ipso Magistratu omnem potestatem Ecclesiasticam per se obiri posse; quod enim quis per alium, tanquam ministrum aut Delegatum exequitur, per se exequi potest; quod absurdum.

8. *Ecclesia* est Regnum Cœlorum, non de hoc mundo, in quam proinde Magistratus, seu Domini hujus mundi, intrinsecam, directam, & οἰκείαν potestatem non habent.

OBJECTIONES.

1. *Ergo datur imperium in imperio.* R. Neg. Nam Potestas Ecclesiastica non potest præjudicium creare Politicæ; quia sunt Potestates toto genere diversæ; non magis, quàm per potestatem patriam & maritalem fit præjudicium politicæ, quia sunt in alio ordine.

2. *Magistratus habet potestatem circa Sacra.* R. Sed illa potestas non abrogare debet potestatem, quæ competit rectoribus Ecclesiæ, quia, etsi versentur circa idem objectum materialiter, non tamen idem est formaliter; Potestas magistratûs est externa, Pastorum interna; illa coactiva & corporalis, armata pote-

potestate gladii ; Ista verò spiritualis, coërcens & convincens armis spiritualibus ; illa dominium includit, ista tantùm ministerium ; illa objectivè tantùm & impropriè dicitur Ecclesiastica ; ista formaliter & propriè.

3. *Aliàs tyrannis Papistica obtruditur.* R. Neutiquam, quia ut doctrina nostra dat potestatem mandandi Pastoribus ; ita fidelibus tribuit facultatem omnia probandi, & quod bonum est retinendi. 1. Thess. 5. v. 21. & rejicit cœcam Papistarum obedientiam. Igitur propter rei abusum non est tollendus ejus usus : Nec, si fugienda est tyrannis Pontificia, ideo in aliud extremum confusionis & anarchiæ Anabaptisticæ transeundum est, sed medium tenendum.

4. *Potestati Politicæ omnes aliæ Potestates sunt subordinatæ.* R. Subordinatio est duplex, alia *per se*, seu quà est spiritualis, quam negamus in Sacris, & concedimus in civilibus ; alia *per accidens*, seu quà est corporalis & secularis, vel rei aut actioni seculari conjuncta, quam in Sacris agnoscimus.

De Potestate circa Dogmata, Symbola, Confessiones.

XXXIV. Potestas Ecclesiæ circa dogmata non consistit in eo, ut Ecclesia verbo authoritatem conciliet, vel ut nova fidei dogmata condat, vel ut Scripturam αὐτοκρατορικῶς & infallibiliter pro lubitu interpretetur, vel ut judex sit controversiarum supremus ; Sed consistit, 1. In custodia & interpretatione Scripturæ. 2. In judicio, quod de doctrina facere debet Ecclesia, & in *Symbolis* ac *Confessionibus*, quas condere debet ad doctrinæ conservationem, & communionis Ecclesiasticæ vinculum. Quarum authoritas magna quidem in Ecclesiis esse debet, sed quæ subsidit tamen infra authoritatem Scripturæ ; *Et* sunt ad summum *Normæ secundariæ*, non veritatis, sed *doctrinæ* in aliqua Ecclesia receptæ, quoniam ex illis quid cum Ecclesiæ doctrina conveniat, quidve ab ea discrepet, perspici potest, & dijudicari. Sunt igitur obligativæ in foro *communionis externæ*, non in *foro interno conscientiæ*, nisi in

in quantum deprehenduntur convenire cum verbo Dei. Unde patet, *in excessu* hîc peccare, qui tales Confessiones pro ipsius veritatis norma habent, & verbo Dei æquiparant; *In defectu* verò, qui Confessionum nullam, vel perexiguam authoritatem agnoscunt, quales sunt Neutrales & Libertini, Heterodoxi & Hæretici.

Symbolum Apostolicum.

Eadem ratio *Symbolorum*, & in specie Symboli Apostolici, quod ab initio Christianismi conditum est, non quòd ab Apostolis ipsis in Regulam fidei compositum sit. singulis articulum unum ut Symbolam suam conferentibus; Sed quia ex Scriptis Apostorum collectum est, in compendium doctrinæ ab ipsis traditæ. Hoc, inquam, Symbolum, quanquam quoad materiam sit divinum, desumtum puta ex S. literis forma tamen est humanum scriptum tantùm, atque adeò humanæ tantùm authoritatis, non verò divinæ & αὐτοπίστου.

CONTROVERSIA.

Ecclesiæ non competit potestas proprie legislatoria.

An Ecclesiæ competat potestas Legislatoria propriè dictas Leges ferendi, quæ conscientiam per se obligent? Neg. cont. Pontif.

Accuratè distinguendæ sunt Leges propriè dictæ, quæ fiunt cum jurisdictione, & *Canones*, seu *Constitutiones*, quæ ad directionem meram pertinent. Leges essentiam cultûs divini sanciunt, & ad Deum solum pertinet eas dare: Constitutiones dirigunt hominem in praxi cultûs, ordinem & modum cultûs præscribendo. Leges per se & directè obligant conscientiam, & earum violatio reatum inducit. Sed constitutiones tantùm indirectè & mediatè in casu scandali & contemtûs: Unde reatus, qui ex earum violatione oritur, non est propriè propter constitutionis violationem, sed propter neglectum authoritatis, quam Deus ordinavit, & propter scandalum datum. In Legibus ferendis ministri sunt

sunt tantùm Præcones & Legati, qui promulgant Leges Principis; Sed in constitutionibus sunt Directores cultûs externi in rebus, quæ ad εὐταξίαν pertinent. Ecclesiam constitutiones tales sancire posse, concedimus, Leges, negamus.

ARGUMENTA.

Jac. 4. 12. 1. Quia *unus est Legislator*. Jac. 4. 12. Supremus sc. & ἀνυπεύθυνος, qui jus habet in conscientiam, ut qui potest servare & perdere, non corpus modò, sed & animam. Luc. 12. v. 5. Pastores verò meri sunt mandatarii & præcones, qui jus nullum habent Leges condendi vel mutandi. Nec hîc locum habere potest ratio Legislatorum Politicorum, qui subordinantur Deo supremo Legislatori: Quia longè alia est ratio Magistratûs Politici, qui potestatem habet in corpora & bona hominum, & qui contentus est obedientiâ externâ, quique adeò de hisce disponere potest, quàm ministerii Ecclesiastici, quod versatur circa fidem, pietatem, Dei cultum, & conscientiam, in quam nullus homo imperium habet.

2. Legi divinæ non licet quicquam addere. Deut. 4. 2. Ut suprà Loc. de Scriptura vidimus.

3. Omnia mandata humana prohibentur. Jes. 29. Matth. 15. v. 9. *Frustra me colunt, docentes doctrinas, quæ nihil sunt, quàm mandata hominum.* Exc. *Mandata Ecclesiæ non sunt mandata humana, sed quodammodo divina, sive quoad inspirationem, sive quoad authoritatem divinam, à quâ proficiscuntur.* R. Neg Quia mandata hominum, quæ à Christo hîc rejiciuntur, erant mandata Seniorum & Rectorum Ecclesiæ Judaicæ, qui se à Deo vocatos & missos, & à Spiritu S. inspiratos profitebantur.

Matth. 15. 9. Exc.

4. Quia Pastores sunt Judices subalterni ad Legem alligati, qui non debent transilire authoritatis sibi concessæ limites, nec ultra mandata Principis quicquam afferre. Hinc Christus mittens Apostolos,

los, expressè illis injungit, ut doceant gentes servare quæ præceperat ipsis. Matth. 28. 19. 20.

5. Quia fideles semel liberati à Christo, non debent sub jugum servitutis reduci, vel fieri servi hominum Gal. 5. 1. 1. Cor. 7. 23. At libertas Christiana, dum nos subjicit Christo, eò ipso nos eximit à quolibet alio jugo, & ab aliis omnibus legibus, quæ à Christo non sunt datæ. Gal. 5. 1 1. Cor. 7, 23.

OBJECTIO.

Legibus debetur obedientia propter conscientiam. R. Aliud est, Leges obligare conscientiam per se & immediatè; aliud Legibus deberi obedientiam propter conscientiam. Leges divinæ solæ obligant conscientiam per se, quia solus Deus imperium habet in conscientiam. Sed Legibus humanis, sive Politicis sive Ecclesiasticis, debetur obedientia propter conscientiam, quæ jubet nos obtemperare Deo Magistratum & Ministerium instituenti. Eæ leges conscientiam obligant, quarum imperium propriè & per se est in conscientiam; sed quæ observantur propter conscientiam, nituntur alienâ authoritate, i. e. alterius Legis.

De Canonibus Ecclesiæ.

XXXV. Licèt verò Pastoribus non competat potestas νομοθετικὴ propriè dicta, seu jus condendarum Legum, quæ conscientiam obligent: Habent tamen potestatem condendorum Canonum & constitutionum Ecclesiasticarum ad εὐταξίαν & decorum, quæ versantur non circa ipsam doctrinam fidei & cultûs, sed circa adiaphora & libera, ut sunt tempus, locus, forma ac norma precum, concionum, administrationis Sacramentorum, jejuniorum, eleemosynarum, &c. Et tales constitutiones, licèt magnam in Ecclesia habeant authoritatem, & servandæ sint ad boni ordinis conservationem, non obligant tamen extra casum scandali & contemtûs, & in earum transgressione peccatum nullum esse potest nisi indirectè, i. e. non propter rei ipsius usurpationem, ut in homicidio, fornicatione, sed propter aliud,

aliud, si sit ex contemtu authoritatis legitimæ ; si cum neglectu fraternæ ædificationis, si ex impietate & licentia, si denique non observatur illud Pauli, 1 Cor. 14. 40. ut omnia ordine & decenter fiant in domo Dei.

Jus Canonicum.

XXXVI. Ecclesia primitiva duplici jure utebatur, *Divino*, i. e Codice S. Scripturæ, & *Canonico*, i. e Codice Canonum à S Patribus & Conciliis constitutorum : Unde in Conciliis duo illi Codices in medio consessûs poni solebant. Et hoc est genuinum illud antiquum *jus*, & corpus Canonicum, quod Ecclesiastică & Imperatoriâ potestate sancitum fuit in Imperio. Cui corpus Canonicum Papale, solâ usurpatione, absque authoritate Ecclesiarum & Imperii, imò & contra eam paulatim obtrusum est. Ubi etiam tenendum, constitutionum Apostolicarum libros 8. sub Clementis nomine, nec non Canones Apostolorum juxta Virorum Doctiss. judicium supposititios esse, & Seculo demùm V. collectos ex variorum Conciliorum Canonibus, ut vult Dallæus.

CONTROVERSIA. I.

De Excommunicatione.

An ministris Sacris competat Potestas spiritualis peccatores contumaces & scandalosos excommunicandi? Aff. contra Erastum, & ejus Sequaces.

Disciplinæ Ecclesiasticæ Exercitium consistit in potestate spirituali, quâ peccatores publici & scandalosi post privatas & publicas Ecclesiæ monitiones & rejectas, per Ministros sacros ex Presbyterii ordine & authoritate à signis divinæ gratiæ arcentur, & si in eadem contumacia perseverent, tandem coram tota Ecclesia in nomine Dei ab Ecclesiæ communione excluſi esse pronunciantur, tantisper dum per veram resipiscentiam Deo & Ecclesiæ re-

reconcilientur. Quæ disciplina exercetur, tum, ne cum Dei contumelia inter Christianos nominentur, qui turpem ac flagitiosam vitam agunt, ac si sancta ejus Ecclesia foret improborum, & sceleratorum hominum conjuratio, tum, ne continuâ malorum consuetudine boni corrumpantur, tum, ut peccatores confusi expergefiant sensu ferulæ, qui indulgentiâ obstinatiores futuri erant.

Interim de hac Excommunicatione in antecessum observandæ sunt sequentes regulæ.

a. Disciplina ista cum severitate spiritum mansuetudinis conjunctum habeat. Quippe, ubi pœnitentiæ suæ testimonium Ecclesiæ dat peccator, non est ultra urgendus. Unde non potest probari immodica veterum austeritas, qui peccatori pœnitentiam solemnem, & privationem à sacra communione, nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in totam vitam indicebant.

b. Ista Excommunicatio non debet extendi ad societatem Politicam, & officia charitativa & moralia simpliciter, aut aliàs ex nostra vocatione in statu œconomico, aut politico debita & necessaria, ut vellent Pontificii; quasi prohiberentur uxores maritis, liberi parentibus, servi Dominis, subditi principibus excommunicatis præstare officia, ad quæ jure naturæ obligantur. Nec enim excommunicatio potest abrumpere vincula naturalia & moralia, quibus inter se homines tenentur: sed hæc separatio tantùm extendi debet ad illas conversationis partes, quæ conniventiam vel approbationem viderentur inferre.

c. Ejectio ista ab Ecclesia, licèt quoad statum externum notet realem separationem à communione externa Ecclesiæ, & usu sacrorum, sed non perpetuam; Tamen quoad internum non est realis expulsio ex corpore mystico Christi; nam qui semel

in illud corpus est cooptatus, nunquam potest ab eo ejici. Sed communicatio tantùm, seu declaratio demeriti intrinseci culpæ, quòd sc. talis peccator impœnitens & contumax mereatur ejici ex illa Societate. Ut pater, quum filium contumacem è domo sua ejicit, nondum tamen eum planè exhæredavit, imò sæpe hoc medio utitur ad eum ad resipiscentiam reducendum.

d. Non omnes Ecclesiæ Reformatæ usum Excommunicationis receperunt, non quod eam injustam censeant, sed quia existimant, sub Christianis Principibus non esse adeò necessariam, & Magistratu Christiano ritè officio suo fungente, Ecclesiam posse eâ tutò carere; Interim ejus usum in aliis Ecclesiis non improbant. Sed alii longiùs progressi sunt, & illam ut illicitam & injustam damnârunt, qualis fuit *Tho. Erastus*, qui varias contentiones Heidelbergæ excitavit hac de causa; Quem secutus *L. Molinæus*, Ven. Viri, Petri Molinæi filius. Contra hos posteriores afferri possunt sequentia

ARGUMENTA.

1. Hoc est jus naturale omnium societatum bene ordinatarum, ut separare de suo grege possint homines incommodos & noxios, suique cœtus maculas, probra, & carcinomata. Quòd si hoc aliis Societatibus conceditur, longè potiùs Ecclesiæ competere debet, quæ & sanctior est, & ordinatior.

2. Eò pertinet, quod toties de Excisione animæ ex populo habetur apud Mosen, quam ad excommunicationem referendam esse potius, quàm ad judicium aliquod θεήλατον, vel mortem æternam, viri doctissimi judicant. Nec dubium est, quin apud Judæos excommunicatio locum habuerit, ut patet ex loco Esræ 10. v. 8. *Quisquis non venturus esset intra triduum ex consilio principum*

Esræ 10. 8.

cipum ac seniorum, anathema erunt omnes facultates ejus, ipse verò separabitur à congregatione deportatæ multitudinis. Hinc toties in Evangelio mentio fit τῆ ἀφορισμῆ, & de iis, qui ἀποσυναγωγοὶ fiebant sequendo Christum. Ubi observandum, quòd Christus, qui tam acriter carpit scrupulosam Pharisæorum religionem in decimandis oleribus, & in purgandis vasis, ne verbum quidem de ista consuetudine fecerit: Quod satis apertè innuit, hunc ritum illi non improbatum fuisse, si modò ritè exerceretur.

3. Christus istum ordinem præscripsit per traditionem clavium Regni cœlorum factam Petro, & in ejus persona toti Ecclesiæ; quibus illud non refertur tantùm, sed & clauditur, ne profanis eò aditus sit, & per potestatem *ligandi* & *solvendi* eidem concessam. Matth. 16. v. 19. Exc. *Ligatio & solutio notat remissionem & retentionem peccatorum, quæ fit per verbi prædicationem.* R. Unius positio non est exclusio alterius, imò hæc se invicem comitantur, ligatio & solutio *generalis*, quæ fit per prædicationem, per quam in genere promittitur venia pœnitentibus, & annunciatur pœna immorigeris, & *specialis*, quæ pertinet ad exercitium disciplinæ, per quam huic & illi pœnitenti applicantur promissiones gratiæ, & huic & illi peccatori contumaci denunciatur retentio peccatorum, & excluso à regno cœlorum. Matth. 16. 19.

4. Confirmatur ex Matth. 18. 17. ubi Christus vult fratrem offendentem, qui noluerit acquiescere piis fratris læsi monitionibus, deferendum esse ad Ecclesiam, seu Presbyterium, & si noluerit illam audire, à nobis habendum esse pro Ethnico & publicano, alluslvè ad Synagogæ processum, quos enim à sua communione excludebat, velut Ethnicos & Publi- Matth. 18. 17.

canos habendos esse pronunciabat, i. e. alienos à
Exc. fœdere & populo Dei. Exc. *Data quidem est illa potestas Ecclesiæ, sed quamdiu fuit sub cruce & imperatoribus Christianis caruit.* R. Gratis hoc supponitur, quia ordo in Ecclesia à Christo constitutus, non esse temporalis, sed perpetuus; ut perpetuo usu postea fuit confirmatus tam sub Imperatoribus Christianis, quàm sub Paganis.

1. Cor. 5. 3. Patet ex pœna exercita in incestuosum Corinthium, 1. Cor. 5. 3. ubi *incestuosus traditur Satanæ ad exitium carnis, ut spiritus servetur in die Domini Jesu.* Ubi varia occurrunt argumenta 1. Quia Apostolus objurgat Corinthios v. 2. quòd non luxerint, ut tolleretur talis peccator è medio ipsorum; non sanè per pœnam capitalem, quasi vellet tribuere Presbyterio jus Magistratûs proprium, sed per excommunicationem, per quam tollitur peccator è medio cœtûs, & quia Ecclesia, cùm aliquem à suo consortio erat exclusura, lugentium sumebat habitum, ut ait Origenes. 2. vers. 3. præscribit ipsis, ut scelestum è medio sui tollant; quod utique facere non potuisset, nisi agnovisset, hoc esse jus Ecclesiæ, flagitiosos ex communione sua ejicere. 3. Quia pœnam istam describit per expurgationem fermenti. v. 7. ut enim fermentum debebat ejici ex domo ad celebrationem Paschatis; ita impius incestuosus, qui instar fermenti poterat totam massam, i. e. Ecclesiam inficere, debebat ejici ex Ecclesia. 4. Quia *traditio Satanæ* non aliò melius potest trahi quàm ad Excommunicationem: Ratio locutionis petitur ex eo, quòd qui extra Ecclesiam ejectus est, & per hoc privatus bonis Ecclesiæ propriis, qualia sunt Orationes, Sacramenta, Conciones publicæ, cura pastoralis, & specialis Dei protectio, expositus relinquitur tyrannidi & tentationibus Diaboli, qui regnat extra Ecclesiam.

Exc. Is

Exc. 1. *Si Satanæ tradere est extra Ecclesiam ejicere, extra quam nulla est salus, non dixisset Paulus, se hoc facere, ut Spiritus salvus sit in die Domini.* R. Quidni verò? Nam ejectus extra Ecclesiam censetur traditus Satanæ non tanquam apud Satanam permansurus, sed ut resipiscat. Exc. 1.

Exc. 2. *Traditio Satanæ de miraculosa hominis incestuosi traditione ad excruciandum & interficiendum intelligenda est, quomodo factum à Petro, circa Ananiam & Saphiram, & à Paulo in Bar-Jesum.* R. At, Paulum de ordinario Ecclesiæ officio, non verò de miraculo simpliciter loqui multa ostendunt. 1. Reprehendit Corinthios, quòd ipsum non sustulerint de medio sui. v. 2. At non reprehenderet eos, de non edito miraculo, quod donum erat particulare Apostolorum, non omnium. 2. Ad hunc tollendum requiritur solennis consensus & conventus Ecclesiæ; at quid consensu & conventu Ecclesiæ opus fuit ad miraculum præstandum? 3. Finis istius pœnæ ostendit non posse intelligi de morte ipsi miraculosè inflicta, tum quia constat incestuosum traditioni illi supervixisse; tum, quia traditur Satanæ, ut Spiritus salvus fiat, i. e. ut in hac vita resipiscat, & tandem servetur. Quod confirmatur ex loco parallelo 1. Tim 1. 20. ubi Hymenæum & Alexandrum Paulus dicitur tradidisse Satanæ, ut *discerent non blasphemare*, i. e. hac pœnâ affecti à blasphemia desisterent per seriam resipiscentiam. Exc. 2.

6. Huc possunt referri loca sequentia; quòd Apostolus ait. 1. Cor. 4. v. 21. de virga, quam in Corinthios exercere poterat: *Quid vultis? Cum virga veniam ad vos, an in charitate,* Rom. 16. v. 17. *Precor vos, fratres, ut observetis dissidiorum & offendiculorum authores, contra doctrinam quam vos didicistis, & declinetis ab iis.* Et 2. Thess 3. 14. 15. *Si quis non auscultat nostro per epistolam sermoni, hunc notate, & ne commercium habete cum eo, ut erubescat.* Et Tit. 3. 10. *Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem repelle.* 2. Joh. 10. v. 11. *Si quis venit ad vos, & hanc* 1. Cor. 4. 21. Rom. 16. 17. 2 Thess 3. 14. 15. Tit. 3. 10. 2 Joh. 10. 11.

Matth. 7. 6. *hanc doctrinam non affert, ne recipite eum in domum, nec ave ei dicite.* Quò pertinet illud Christi. Matth. 7. v. 6. ubi vetat sanctum dare canibus.

7. Ex praxi Veteris Ecclesiæ, quæ peccatores publicos à sacrorum communione removere solebat, donec publicè resipuerint. Inde quatuor pœnitentiæ gradus observabant. 1. Erat προκλαυσις seu *fletus*, ad oratorii seu templi januam, ubi peccator consistens fideles ingredientes, orabat cum lacrymis, ut pro se precarentur. 2. ἀκροάσις *auditio* verbi divini, in porticu oratorii, unde erat illis discedendum quum primùm preces incipiebant, quibus interesse illi nefas erat. 3. ὑπόπτωσις, *prostratio*, intra Templi portam, ubi cum Catechumenis consistebat, & cum ipsis egredi tenebatur. 4 σύστασις *consistentia*, quum jus habebat inter ipsos fideles consistendi; quam tandem sequebatur μέθεξις, seu participatio Sacramentorum. Quæ disciplina tam rigidè fuit exercita, ut Principes quoque se ad eam ferendam subjicerent. Sic Theodosius, quum ab Ambrosio ob cædem Thessalonicæ perpetratam jure communionis privatus esset, stravit omne quo circumdatus erat, insigne regium, deflevit in Ecclesia publicè peccatum suum, gemitu & lacrymis oravit veniam.

OBJECTIONES.

1. *Christus Judam non expulit.* R. Causa erat, quia Judas adhuc erat occultus proditor & hypocrita: Nemo autem debet arceri à cœna, nisi propter peccatum publicum & scandalosum, quod idoneis testibus sit probatum, & cujus peccator publicâ authoritate sit convictus & damnatus.

2. *A verbo nemo debet arceri. E. nec à Sacramentis.* R. Neg Conseq. Nam verbum ad omnes, etiam ad impios dirigitur, quia est medium conversionis Sed Sacramenta destinantur tantùm fidelibus, quia sigilla sunt fœderis, quæ obsignare debent gratiam fœderatis. Verbum destinatur

ad

ad dandam fidem & pœnitentiam : Sacramenta verò ad utramque confirmandam. Verbum ad incredulos dirigitur, ut fideles reddantur, Sacramenta dantur, quia creduntur fideles. Verbum non facit vinculum societatis inter eos quibus prædicatur. Sacramenta dantur ut vincula nostræ unionis. E non possunt ritè dari iis, qui vincula societatis abruperunt.

3. *Paulus neminem expressè excluſit à Sacra cœna.* *Cap. 10. & 11. Iæ ad Corinthios.* R. Paulus relinquit hoc officium Synedrio Ecclesiastico, contentus regulam præscripsisse : Satis tamen docet, quomodo cum peccatoribus scandalosis sit agendum, cùm ait non posse quemquam participem esse mensæ Domini & mensæ Dæmoniorum.

4. *Zizania relinquenda sunt usque ad messem.* Matth. 13. v. 30. R. Christus in parabola de Zizaniis agit de hypocritis occultis, quos facile non est secernere à fidelibus veris, nec tam de Magistratûs aut Pastoris officio differit, quàm fidelium ipsorum, quos hortatur, ne animis deficiant, quia malos secumferre cogantur. Non negare vult Christus, Pastores incumbere debere purgandæ Ecclesiæ: Sed ubi omnes in commune operas mutuas contulerint, nec tamen penitus purgetur Ecclesia, non abjiciendum ministerium, vel inusitata asperitate totam Ecclesiam perturbandam. Ita similitudo ista de universali Ecclesiæ repurgatione nunquam ante ultimum diem futura, particulares evulsiones sive à Magistratu, sive ab Ecclesiastico judicio factas non prohibet.

5. *Christus neminem expressè arcuit ab usu Sacramentorum.* R. Satis tamen hoc designavit, quum vetat quemquam accedere ad altare, nisi priùs reconciliâret se fratri; quum prohibet sanctũ dari canibus; quũ fratres contumaces & rebelles voci Ecclesiæ

vult haberi pro Ethnicis & Publicanis; quum eum qui caret veste nuptiali ejici vult. Vel quis putârit Christum, quum cœnam institueret, quæ nostræ est cum ipso mysticæ communionis tessera, voluisse quenquam aliter, quàm dignè ad mensam suam accedere?

6. *Johannes Baptista Sadducæos & Pharisæos ad baptismum suum accedentes non ejecit.* R. Causa nulla erat eos ejiciendi, ut qui venirent cum peccatorum confessione; Matth. 3. 6. nec essent ab aliis excommunicati, nec ipse potestatem haberet eos excommunicandi, etsi fuissent excommunicatione digni. Fecit ergo quod muneris erat sui, quum accedentes quosvis hortatus est ad resipiscentiam, cum oblatione remissionis peccatorum in Christo.

7. *Hæc excommunicatio præjudicat authoritati Magistratûs.* R. Neg. Nam correptio Ecclesiastica & politica punitio multifariàm differunt; hæc ad τιμωρίαν, illa verò ad παιδείαν potissimùm pertinet. Illa animi salutem & conversionem, ista corporis pœnam respicit.

8. *Homines hodie non habent specialem revelationem spiritûs S.* R. Non opus est ad decernendam excommunicationem speciali revelatione Spiritûs S. sufficit ut ex verbo Dei, & potestate sibi in eo concessa agant Pastores. Nam ut de jure, quas ob causas exercenda sit ex verbo Dei constat; ita de facto ex idoneis testimoniis liquet, de scandalis admissis ab Ecclesia corripiendis.

CONTROVERSIA. II.

Censura Ecclesiastica non est penes totum populum.

An censura Ecclesiastica, præsertim summa, sit penes totum populum Ecclesiasticum?

Neg. cont. Anab. & Independentes.

ARGUMENTA.

1. Populus constitutus non est ut sint Episcopi, Rectores. 1. Cor. 12. 29. E. nec quidquam facere possunt quod est regiminis. 2. Po-

2. Populo non sunt datæ claves regni. Matth. 16. v. 19.

3. Populus non habet potestatem dandi Sacramenta: E. nec negandi.

4. Mandatum est ut dicamus Ecclesiæ, seu Synedrio. & Ecclesia censuram exerceat. Matth. 18. 17.

5. Tum etiam mulieres deberent regere Ecclesiam.

OBJECTIONES.

1. *Matth.* 18. 17. *Dic Ecclesiæ.* R. Nos non excludimus *Ecclesiam* in totum, nam in hoc negotio tota Ecclesia partes suas habet: qui *Ecclesiæ* præsunt, peccatorem redarguunt ex Dei verbo, ac sententiam adversus contumacem deliberant & definiunt. Universa verò fraternitas consentit, & de tota actione judicat, ne tyrannis *Ecclesiam* invadere possit.

2. *Placuit Apostolis, Presbyteris, & toti Ecclesiæ. Act.* 15. 22. R. 1 Per Presbyteros possunt intelligi Presbyteri docentes, & per *Ecclesiam* seniores tantùm regentes 2. Hoc loco non agitur de disciplina Ecclesiastica, vel excommunicatione, sed de missione vel vocatione quorundam ad certum munus *Ecclesiasticum*, ut nempe Decretum Synodicum *Ecclesiæ* Antiochenæ aperirent. Potestatem verò mittendi vel vocandi *Ecclesiæ* toti facilè concedimus.

3. 1. *Cor.* 5. 4. *Cùm vos congregati eritis.* R. Hoc loco Apostolus indigitare vult, se non solum, pro libidine sua, excommunicare, sed consilium cum *Ecclesia* participat, ut communi authoritate res agatur. Quoniam autem multitudo, nisi consilio regatur, nihil unquam moderatè nec graviter agit, erat in veteri *Ecclesia* ordinatum Presbyterium, hoc est, collegium seniorum, cujus, omnium consensu, prima erat cognitio. Inde res ad populum, sed jam præjudicata, deferebatur.

Politicum Ecclesiæ Regimen.

XXXVII. Circa Politicum *Ecclesiæ* Regimen alii peccant *in excessu*, qui potestatem omnem *Ecclesiasticam* Magistratui vindicant: Alii *in defectu*, qui ab omni rerum *Ecclesiasticarum* cura eum removent.

vent, & nihil cognitionis, nihilque judicii circa Religionem, sed solam executionem illi relinquunt, Orthodoxi inter duo extrema medium tenentes, statuunt, magistratum pium & fidelem non posse ab omni Religionis cura excludi; sed certis limitibus hoc jus circumscribendum esse, ne Ecclesiastici & Politici ordinis munia confundantur. Nam 1. Magistratui commissa est custodia legis divinæ; ideo Deus præcipit Regi, ut Legem legat omnibus diebus vitæ suæ & illius verba custodiat. Deut. 17. 18. Jos. 1. v. 8. Unde Joasο in solenni inauguratione liber Legis à Jojada datur, ut intelligat custodiam illius sibi esse commendatam. 2. Reg. 11. 22. Confirmatur idem mandatum, ex aliis locis, ubi jubentur Reges & Principes eruditi, servire Domino in timore & osculari filium. Ps. 2. 10. Ubi dicuntur venturi ad Christum, & se incurvaturi ipsi. Ps. 72. 10. 11. In id constituti, ut tranquillam vitam agamus in omni pietate. 1. Tim 2. 2. 2. Ideo magistratus vocantur nutricii Ecclesiæ. Jesaj 49. 23. Et 60. 40. Dii, sc. ut vicarii Dei gloriam ejus promovendo. Pastores. Jesaj. 44. 28. non quòd ventrem tantùm pascant, sed etiam curent, ut subditi deducantur ad salutifera pascua verbi Dei. Patres 1. Sam. 12 v. 15. qui non tantùm de victu corporali, sed & spirituali prospicere debent. 3. Magistratus Reipubl. & subditorum bonum debet procurare, inter quæ religio summum est. 4. Exemplis Mosis, Legem promulgantis; Aaronem inaugurantis, &c Josuæ, Levitis imperantis arcam circumferri jubentis, &c. Davidis, arcam è domo Obed-Edom in suam reduci curantis, officia Levitarum distribuentis. 1. Chron. 15. v. 16. & 23. v. 4. Solomonis, templum extruentis, 1. Reg. 6. illudque sanctificantis. 1. Reg. 6. Asæ, altaria, statuas idololatricas evertentis. 1. Reg. 15. 12. 15. 2. Chron. 14. 4. Josaphati, Reformationem procurantis. 2. Chron. 19. Joasi, templum restaurantis. 2. Reg. 12. 4. Ezechiæ, excelsa dissipantis, serpentem æneum confringentis. 2. Reg. 18. reformationem

Deut. 17. 18. Jos. 1. v. 8. 2. Reg. 11. 22. Psal. 2 10. 1. Tim. 2. 2. Es. 49. 23. & 60. 40.

tionem cultûs instituentis. 2. Paral. 29. Josiæ, librum legis ab Hiskia Sacerdote repertum publicantis. 2. Reg. 23. 2. Chron. 24. Pascha celebrantis, & Sacerdotes ad officium suum hortantis. cap. 35. Quibus addi possunt exempla piorum Imperatorum, Constantini M. Theodosii utriusque, Arcadii & Honorii, Valentiniani, Martiani, Justiniani, & aliorum, qui pietatem suam in cura Religionis passim testatam fecerunt, ut ex Hist. Eccles. patet.

Jus Magistratûs in Sacra, in quo consistat.

XXXVIII. Jus verò Magistratûs circa Sacra est limitatum. Nam. 1. Non licet Magistratui novos fidei articulos condere, aut novos cultus instituere. 2. Verbum prædicare, & Sacramenta administrare. 3. Disciplinam Ecclesiasticam exercere. 4. Ministris præscribere formam prædicationis, vel administrationis Sacramentorum. 5. In dijudicandis & constituendis rebus Ecclesiasticis nec potest nec debet quicquam inconsultis & inauditis Pastoribus præcipere. Contrà debet. 1. Sacram Doctrinam, & purum Dei cultum ex verbi divini præscripto in Republ. constituere, constitutum conservare, collapsum restaurare. 2. Ecclesiam protegere, hæreticos, turbatores coërcere, gloriam Dei promovere. 3. Ministerium Verbi & Sacramentorum juxta Verbum Dei, ubi non est, procurare, ubi est, reverenter habere, alere, tueri, ac Scholas fovere. 4 Providere, ut quisque ministrorum officium suum faciat. 5. Efficere, ut solennes formulæ & constitutiones Ecclesiasticæ, secundùm scripturæ normam legitimo ordine sanciantur, & semel sancitæ illibatæ conserventur. 6. Conventus Ecclesiasticos cum authoritate constituere Synodos convocare, moderari, confirmare & tueri.

An Magistratus ad fidem cogere possit subditos?

XXXIX. Quamvis verò Magistratus debeat esse de suorum subditorum salute solicitus, & nihil omittere ex iis quæ penes ipsum sunt, ad eam procurandam. Tamen ad fidem cogere subditos non potest, quòd

quòd Pontificii faciunt: Longè enim alia Spiritus S. est doctrina, qui, ut nullâ aliâ spe quàm bonorum cœlestium homines ad fidem attrahi docet, ita nullo alio metu, quàm judiciorum Dei, & inferorum, ad pietatem excitari vult. *Scientes terrorum*
2. Cor. 5. 10. *Domini, inducimus homines ad fidem.* 2. Cor. 5. v. 10. Unde nihil unquam tale vel præceptum est à Christo, vel exemplo suo comprobatum. Nam *arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, destruentes ratiocinia, & omnem sublimitatem & captivantes omnem intellectum ad*
2. Cor. 10. 4 5. *obedientiam Christi.* 2. Cor. 10. v. 4. 5. Dominium enim in conscientiam nemo sibi assumere potest
2. Cor. 1. 24. præter Deum *Non dominamur*, inquit Paulus, *fidei vestræ.* 2. Cor. 1. 24. Unde irritus est hujus coactionis successus; nam per eam animi vel magis abalienantur, vel hypocritæ fiunt; nec potest esse sincerum quod coactum. Hinc Vetus Ecclesia persecutionem passa est, sed non excitavit; vicit Paganismum, ut Paganismus illam vicerat; sed nunquam illi par pari reddidit: Non usa est authoritate Constantinorum & Theodosiorum ad cogendos ad fidem infideles, ut Pagani usi erant gladiis Neronum, Maximiniorum, Deciorum, Diocletianorum ad terram sanguine christianorum tingendam.

An hæretici sint puniendi? XL. Quær. An hæretici sint puniendi? R. Pontificii in aliud extremum vergunt, & ferro ac igni persequendos censent, quotquot in hæresin cecidisse judicantur, quam ex dissensu à fide sua metiuntur, ut ita Principes ad Reformatorum lanienas eò acrius excitent. Sed circa hanc quæstionem multiplex cautio adhibenda est, ne vel præposterâ severitate, vel nimiâ lenitate peccetur. Distingui enim accuratè oportet inter *seductos* & *seductores*; inter eos qui leviùs, & qui graviùs ac obstinatiùs errant. Illi leniter erudiendi; isti acrius coërcendi. Inter eos, qui unum aut alterum fidei articulum impetunt, & eos, qui præcipua christianismi fundamenta evertunt; inter eos, qui ex ignorantia peccant, & erro-

res

res privatim & penes se servant; Et eos, qui quoscunque possunt erroribus suis inficiunt; Et imprimis hæresiarchas, blasphemos, factiosos, pacis publicæ perturbatores, qui errores capitales quos fovent, non modò pertinaciter defendunt, sed & quavis occasione contra omnia monita & interdicta spargunt, infandis blasphemiis cœlum & terram polluendo, & qui eo prætextu turbas ac seditiones in Repub. movent. Contra istos enim severius agendum esse, nemo dubitare potest. Rursus distinguenda est multitudo gentis, quæ errore aliquo inficitur, à singularibus individuis, quæ familiam ducere, & sectam sibi superstitem moliuntur. Distinguendi etiam sunt illi, cum quibus nullum adhuc pactum Magistratus iniit, & in cujus proinde arbitrio positum est eos tolerare vel expellere, ab iis, qui sub fide publica pactorum & edictorum vivunt. Illis enim nihil debetur: Sed istis pacta semel sancita observanda sunt. Tandem discrimen adhiberi debet inter hæreticos, qui omnium christianorum consensu tales judicantur, & ex Dei verbo legitimè sunt convicti, quales sunt Athei, Deistæ, Epicuræi, Sociniani, &c. Et eos, qui à nonnullis ex præjudicatis opinionibus tales habentur; Licèt nec unquam de erroribus suis legitimè convicti fuerint.

His positis tribus Propositionibus sententiam nostram exponimus.

1. Licet Magistratibus hæreticos contumaces & præfractos, qui sanari non possunt, & qui pacem Ecclesiæ factionibus suis lacerant, coërcere, & aliqua etiam pœna plectere. Cùm enim custodes sint utriusque tabulæ & cura Religionis ad ipsos pertineat, prospicere debent, ne quid ipsa detrimenti patiatur. Eò spectant leges à Mose latæ; sc ut Propheta falsa somnians morte plectatur Deut. 13. 4. Ut qui execratur nomen Iehovæ, lapidetur Levit. 24. 16. Et exempla Mosis, ac piorum Regum, in V. T. qui Religionem repurgare, falsos Prophetas, hæ-

Deut. 13. 4. Lev. 24. 16.

hæreticos ac idololatras coërcere, & pœnis variis afficere non dubitârunt.

Obj. *Magistratus non habet potestatem in animam, in qua hæresis latet.* R. Habet tamen in linguam, ut in manus & non minus potest plectere hæreticum, quàm furem vel latronem, quia Societatem inficit, cujus curam habere debet Magistratus.

2. Non licet in quosvis errantes & hæreticos supplicio capitali animadvertere. Hoc enim repugnat Spiritui Christianismi, qui homines ad fidem verbo allicit, non ferro cogit: Hinc Christus Apostolis petentibus ut ignis è cœlo eliceretur ad perdendos Samaritanos, *Nescitis*, inquit, Lev. 9. v. 54. *quo Spiritu ducamini; Filius enim hominis non venit ad perdendas animas, sed ad eas servandas.* Præterea hoc viam præcludit conversioni & saluti hominum: Dum enim errantes vitæ usurâ fruuntur, datur semper locus pœnitentiæ, quæ per mortem præripitur. Et hîc est character Antichristi, qui persecutionibus & sanguine debuit illustris esse. Apoc. 11. v. 7. Bestia quæ ex Abysso ascendit, dicitur *bellum illaturа sanctis*, & eos superatura. Cap. 13. 14. *Faciet eos occidi, quicunque non adoraverint imaginem bestiæ.* Eodem spectat, quod de meretrice Babylonica dicitur: *Eam* esse *ebriam ex sanguine martyrum.* cap. 17. 6.

Lev. 9. 54.

Obj. *Elias quadringentos Bahalis Prophetas occidi curavit: Petrus Ananiam & Saphiram morti addixit: Paulus Elymam magum excæcavit.* R. Hæc sunt exempla planè extraordinaria, ad conciliandam Prophetæ Domini, & Apostolis authoritatem; sed hinc nulla Magistratui regula præscribitur.

3. Hæresiarchas factiosos & blasphemos, ἀνιάτους, venenum suum contra interdicta sæpius iterata, & fidem datam spargere non desinentes, & Rempubl. ac Ecclesiam turbantes, morte plecti posse censemus. Sed ita, ut non eò deveniatur, nisi tentatis inutiliter omnibus aliis mediis lenibus, ad eos sanandos, & ad meliorem mentem revocandos cùm enim pœna crescere debeat pro gravitate criminis,

ac

ac blasphemia criminum omnium maximum sit, maximo etiam plectendum supplicio. Huc accedit Dei authoritas, qui leges varias capitales tulit in Apostatas, Pseudo-Prophetas, Idololatras, blasphemos, &c. de quibus antea. Quamvis enim non negemus, eas habuisse aliquid peculiare pro politiæ Mosaicæ rigidioris ratione: certum est tamen duo inde ritè colligi. Primò quum defectio à Religione, quæ verbo Dei constituta est, & solicitatio ad defectionem per civilem Magistratum puniatur, eadem scelera inulta manere non debere, sed nunc etiam esse punienda. Deinde, cùm nulla afferri possit ratio, cur Dei majestas, & Ecclesiæ ac Reip. salus minoris nos apud ponderis esse debeat, quàm olim apud Judæos fuerit, Christianos eodem studio tueri debere veram religionem, ac Judæos. Possunt huc etiam afferri varia exempla severitatis in idololatras, blasphemos, &c. Mosis adversus idololatras, Exod. 32. Josiæ, Sacerdotes Bahaliticos interficientis. 2. Reg. 10. &c. Licèt enim ibi aliquid fuerit extraordinarii, exinde tamen colligitur, talia crimina hanc pœnam mereri, & justè à Deo decerni potuisse. Eò etiam respexerunt Leges variæ ab Imperatoribus latæ adversus Manichæos, Donatistas, Apollinaristas, Eutychianos, quarum aliæ ad pœnam exilii & deportationis, infamiæ & privationis bonorum, aliæ ad pœnam capitalem eos addicebant

Obj. *Sic arma porriguntur Pontificiis* R. Quàm falsum hoc sit, ex cautionibus supra allatis, abundè liquet.

LOCUS XVII.

De

SACRAMENTIS.

I.

Sacramentũ quid?

Sacramentum est Signum & Sigillum divinum, & visibile invisibilis gratiæ.

Vox Sacramenti.

II. Quamvis Vox Sacramenti Libris Veteris & Novi Testamenti sit incognita, utpote Latina; Ita tamen usus ejus invaluit in Ecclesia, ut si quis ab illa superstitiosè abstineret, ut fit à *Socinianis*, qui hac ratione non tam vocem, quàm ipsam Sacramentorum naturam petunt; eum præposterè Religiosum esse putemus. Unde Pontificii Luthero & Lutherani nobis injuriam faciunt, quum nobis impingunt, quòd ab hac voce abhorreamus.

III. *Sacramentum* deducitur à *Sacrando*, i. e. consecrando, & initiando. & priscis linguæ Latinæ authoribus duo significat. 1. *Pecuniam*, sive pignus à litigantibus apud Pontifices in loco sacro depositum, quo multabatur is, qui causâ ceciderat, in pœnam injustæ litigationis. 2. *Juramentum*, quod nonnisi invocato sacro quodam Numine concipiebatur. Peculiariter verò adhibetur ad notandum juramentum militare, quo milites astringebantur Magistratui, se omnia, quæ Imperator præceperat, strenuè facturos, nec signa militaria deserturos. A re militari ad sacros usus translatum est vocabulum à Scriptoribus Ecclesiasticis, & usurpatum est ad quodlibet mysterium significandum: Strictiùs pro sacro Signo vel Symbolo externo sumitur, quod aliud sensui, aliud menti exhibet. Tandem in eo constitit, ut significaret signum & sigillum fœderis in Christo à Deo in Ecclesia institutum. Huic voci apud Græcos

cos respondet vox μυστήριον, ἀπὸ τῦ μύειν, *sacris initiare*; Quæ vox in Scriptura nunquam usurpatur pro Sacramento, prout hæc vox strictè sumitur pro signis fœderis gratiæ: Quamvis de cœtero vocem illam non repudiemus, quia Sacramenta revera sunt rei arcanæ seu gratiæ invisibilis signa, quæ arcanam significationem habent & latente mysterio sese potissimùm commendant. Vox mysterii.

IV. Scriptura rectiùs vocat *signa fœderis*. Genes. 9. v. 12. 13 & 17. v. 11. *Signa* & *sigilla* justitiæ fidei. Rom. 4. v. 11. & *signa* simpliciter. Exod. 12. v. 13. ὑποδείγματα. Heb. 8. 5. & 9. 23. & ἀντίτυπα. 1. Pet. 3. v. 21. in Vet. Test. nomen אות occurrit. Gen. 17. Exod. 31. Ezech. 20. quod signum notat, & Sacramentis veteribus applicatur. Synonyma Sacramenti.

V. *Efficiens* Sacramentorum est solus Deus; Cujus enim est promittere & dare gratiam, ejus etiam est eam obsignare *Materia* est vel externa, vel interna. *Externa* est signum ac sigillum, sive elementum externum, una cum ritibus. *Interna* est fœdus gratiæ, seu promissio Evangelii de remissione peccatorum, regeneratione Spiritûs, & vita æterna, per & propter Christum, quæ res signata appellatur. *Forma* est rei signatæ per signum, sive promissionis Evangelii per verbum ac ritus tum declaratio, ut facilius pleniùsque intelligatur, tum obsignatio, ut firmiùs credatur, idque virtute Spiritûs S. per ea efficacis in legitimo usu. Unde pendet Phraseologia Sacramentalis, quâ nomen aut proprietas rei signatæ per Metonymiam Scripturæ usitatam signo tribuitur. *Finis* est gloria Dei, & ædificatio Ecclesiæ ad salutem, quæ est in Christo. Item; confirmatio fœderis gratiæ, & ut Sacramenta sint publicæ professionis & divini cultûs testeræ. Sacramentorum efficiens, materia, forma, finis.

VI. *Requisita* Sacramenti proprie dicti sunt. 1. *Elementum* externum & visibile cum ritu, seu materia terrena & corporea, quæ habet rationem signi. 2. *Res cœlestis*, & spiritualis, quæ in promissione gratiæ continetur, & habet rationem signati. 3. *Institutio* Requisita Sacramenti.

tutio divina, eaque immediata, ut sit Sacramentum. 4. *Status & ordinarius ejus usus* in Ecclesia.

Quare Deus Sacramenta instituerit? Ergo Sacramentorum.

VII. Deus instituit Sacramenta. 1. Ut imbecillitati nostræ consuleret. 2. Obviam iret diffidentiæ & incredulitati nostræ. 3. Ut virtus & efficacia gratiæ fortius insinuaretur animis nostris.

VIII. Origo Sacramentorum repetenda est ab origine fœderum, quorum sunt sigilla: Ut enim in fœderibus, quæ contrahuntur inter homines, mos fuit usitatus fœderum tabulas sigillis utrinque communire: Ita Deus fœdus cum homine contrahens, Sacramenta quædam velut totidem sigilla addere voluit ad ejus confirmationem, non quidem à parte sui, sed à parte nostri.

Discrimen eorum à verbo.

IX. Multiplex est relatio Verbi & Sacramentorum, quâ tum inter se conveniunt, tum à se invicem discrepant. Conveniunt in authore Deo, in fundamento Christo, in fine sc. salute in modo receptionis fide, in objecto gratiâ Dei salutari. Sed differunt. 1. Ratione *necessitatis*; Verbum absolutè est necessarium; Sacramenta tantùm ex hypothesi. 2. Ratione *modi*; Verbum est audibile, Sacramenta visibilia, verbum generat fidem, Sacramenta eam confirmant. 3. Ratione *objecti* ad quod diriguntur, Verbum ad omnes extenditur, fideles & infideles; Sacramenta ad solos fœderatos pertinent, Verbum in communi promissiones Dei offert, Sacramenta sigillatim unicuique illa ritè recipienti eas obsignant. 4. Ratione *effectûs*; adultis verbum prodest sine Sacramento; Sacramenta non juvant sine verbo, sed cum eo potentiùs movent propter imagines sensibiles, & analogiam quam habent cum rebus spiritualibus.

Necessitas Sacramentorum.

X. Sacramenta necessaria sunt non necessitate *medii*; Licèt enim sint media ad salutem, à Deo instituta, non ideo habent necessitatem medii, sine quo salus non possit obtineri; Quamvis enim Deus varia media adhibeat attemperata nostro captui, quibus salutem nostram promovet, potest tamen etiam

etiam sine illis mediis externis opus suum in Electis peragere: Ita, ut non omnia media statim habeant necessitatem medii, ut sine illis salus nequeat obtineri; sed tantùm illa, quæ per se salutem ipsam attingunt, & operantur, qualia sunt verbum & spiritus. Sunt ergo necessaria necessitate *præcepti*, ex Dei mandato, quia usum eorum nobis præscribere voluit, ut utilem ad fidei nostræ confirmationem. Unde duo extrema sedulò declinanda. 1. *Pontificiorum*, qui absolutam necessitatem Sacramentorum urgent. 2. *Socinianorum*, qui eorum necessitatem etiam hypotheticam tollunt, quasi possimus tutò & sine salutis præjudicio illis carere, quum licèt iis uti.

Signa Sacramentalia qualia?

XI. Signa Sacramentalia non sunt. 1. *Naturalia*, ut fumus ignis, aurora solis orientis, &c. 2. Non signa ex instituto humano, sed divino. 3. Non signa tantùm θέσει, quæ pendent ex solo institutionis placito, ut iris, funiculus purpureus; sed quæ talia sunt etiam κατ' ἀναλογίαν, quum vel à proprietate oritur ratio significandi, vel propter similitudinem. 4. Non signa merè *theoretica*, quæ nihil aliud faciunt, quàm rem repræsentare & significare. Sed *practica*, quæ non tantùm significant, sed & obsignant, & reipsa exhibent, ut clavis traditio habet significationem practicam immissionis in possessionem, eamque obsignat & exhibet. 5. Non sunt signa νοητὰ, ut imagines in mente, signum Jonæ, &c, Sed αἰσθητὰ, quæ sensus afficiunt. 6. Non signa *audibilia*, sed *visibilia*, quod contra Pontificios statuimus, qui volunt sufficere, ut Sacramentum aliquo sensu percipiatur, inprimis auditu, ut fictitiis suis Sacramentis favent. Nam omne Sacramentum debet constare rebus tanquam materiâ, & verbo tanquam formâ, unde Augustin. *Accedat verbum ad elementum, & fiet Sacramentum.* At, nullum objectum audibile constat rebus & verbis; aliâs nullum esset discrimen inter verbum & Sacramentum. Adhæc, si verba essent signa Sacramentalia, talia essent, vel

quà sonant, vel quà signant: Non quà sonant, quia sic nullam similitudinem haberent; non quà signant, quia significatio mentem afficit, non sensum. 7. Non sunt signa tantùm μνημονευτικὰ præteritorum, quale signum fuit acervus lapidum in Jordane: sed σημαντικὰ futurorum, ut iris, vellus Gedeonis, rubus ardens, & σφραγιστικὰ seu παρεκτικὰ præsentium, obsignativa & exhibitiva, quæ rem quam indicant, reapse dari, quantum id fieri potest, demonstrant & obsignant. 8. Non signa *formalia*, quæ notant speciem ipsam à facultate cognoscente, cui signum proponitur, receptam; sed *instrumentalia*, quæ seipsa sensibus, & rem à se diversam intellectui repræsentant, & suo modo præsentem faciunt, quia Deus iis utitur ut organis & instrumentis ad gratiam nobis suo modo offerendam & conferendam.

An genus Sacramenti sit actio?

XII. Huc pertinet quæstio quæ hîc movetur à Lutheranis, qui pertendunt, genus Sacramenti esse potius actionem quàm signum. Resp. Sacramenta sunt signa, sed certis ritibus, cæremoniis & actionibus vestita & administrata. Sic signum materialiter consideratum, seu in esse suo materiali non est Sacramentum, sed formaliter & reduplicativè quà signum, quod non potest esse in actu exercito, nisi cum actionibus quibusdam, nam ipsa substantia simpliciter non est fundamentum relationis, sed substantia certis ritibus dispensata.

Unio Sacramentalis qualis?

XIII. *Unio Sacramentalis* signi cum signato nec est *physica*, qualis est materiæ & formæ, subjecti & accidentis, nec *localis*, per contactum & indistantiam, nec *spiritualis*, ut ipsis signis vis justificandi immediatè instilletur, quod contra Pontificios & Lutheranos observandum, sed tota est σχέτικὴ, & *relativa*, seu *moralis*, qualis est inter arrham & rem quæ arrhâ significatur. Nam. 1. Quale est Sacramentum talis debet esse unio Sacramentalis, quæ est ejus forma. At Sacramentum merè est relativum, utpote cujus formalis ratio in significatione consistit. 2. Unio illa talis debet esse, quæ conveniat omnibus Sacramentis. At Sacramentis V. T. non potest con-

convenire alia unio quàm relativa. 3. Si alia foret unio quàm σχετικὴ, ministri ipsam quoque rem significatam exhiberent & recipientes signum etiam rem significatam reciperent, quod absurdum.

XIV. Unio tamen illa ita est moralis & relativa, ut sit etiam suo sensu *realis* in usu legitimo, non quidem signi & signati per indistantiam, sed respectu communicantis, qui utriusque simul fit particeps, quò pertinent phrases, *complantari Christo in baptismo*. Rom. 6. *eum induere*. Gal. 3. 27. *manducare Christum, & bibere ejus sanguinem*, & aliæ Theologorum, qui unionem illam & participationem Christi in Cœna dicunt fieri substantialiter & corporaliter, ubi illi termini partim opponuntur τῷ φαντασικῶς & *imaginariè*, partim declarant, fideles ipsius substantiæ Christi fieri participes, quatenus cum ipso debent verè & realiter uniri.

Præsentia Sacramentalis.

XV. Ex hac unionis realitate fluit *præsentia*; per quam legitimè utentibus unà cum signis etiam fiunt præsentes res significatæ, non corporaliter & localiter, quasi res signatæ cum signis indistanter cohæreant; sed *relativa* & *moralis*, quatenus res significatæ præsentes sunt per sua signa, quorum natura est, ut aliud faciant in mentem venire, adeoque rem præ sensibus seu mente sistant. Et *realis*, per quam res signatæ legitimè utentibus fiunt præsentes, nimirum Christus se totum amplectendum dat fidelibus, quæ est præsentia fidei.

XVI. Licèt verò præsentia ista spiritualis non fiat nisi mediante fide; non sequitur, ut falsò Adversarii nobis objiciunt esse tantùm imaginariam & φαντασικὴν per quam non tam Christus, quàm ipsius φάντασμα, seu imago ejus nobis fiat præsens. Quia res spirituales non minùs reales sunt & veræ, corporeis; imò, quò perfectiores sunt, eò perfectiorem debent habere præsentiæ modum. Aliâs unio nostri cum Christo, quæ per fidem fit. Ephes. 3. v. 17. merè esset phantastica, quod vel cogitare impium.

CONTROVERSIA. I.

Sacramenta non tantùm sunt signa, sed etiam sigilla.

An Sacramenta non tantùm sint signa, & umbræ gratiæ divinæ, verùm etiam sigilla gratiam obsignantia? Affirm. cont. Socin. Anab. & Pontif.

Sociniani fatentur quidem, Sacramenta esse signa distinctiva, seu tesseras & notas professionis, quibus distinguamur ab infidelibus, sed negant posse dici sigilla gratiæ Dei de remissione peccatorum, & regeneratione *Pontificij* negant etiam Sacramenta habere vim obsignativam, & esse sigilla promissionum divinarum. Orthodoxi non negant esse signa distinctiva Christianorum, & tesseras professionis; sed negant contra Socinianos, ad id restringenda esse; sed præter hunc usum minùs principalem censent primarium esse, ut sint sigilla gratiæ Dei, quæ voluit verbo promissionis adjungere, ut diplomatibus principum sigilla adjunguntur, ad eorum certiorationem.

ARGUMENTA.

Rom. 4. 11.

1. Circumcisio vocatur σημεῖον καὶ σφραγὶς, *signum & sigillum justitiæ fidei.* Rom. 4. 11. Cùm verò eadem sit ratio circumcisionis & cæterorum Sacramentorum, rectè ab illa ad alia argumentamur. Exc. *Hoc de solo Abrahamo dicitur.* R. Etiam ad alios pertinet, tum, quia Abraham hic consideratur ut pater credentium; tum, quia justitia fidei & promissiones gratiæ, quarum est sigillum, sunt communes omnibus, non propriæ Abrahamo.

Exc.

2. Eodem modo se habent Sacramenta ad promissiones gratiæ, quomodo alia signa ac sigilla addita promissioni, quæ eam obsignârunt, & magis testatam reddiderunt; Ut iris se habuit ad promissionem de diluvio non ampliùs immittendo, non ad memoriam tantùm juvandam de diluvio præterito, ut vellet Bellarm. sed ad fidem confirmandam de

de diluvio non amplius futuro. Gen. 9. 11. 12. Vellus Gedeonis ad liberationem futuram Israëlis. Jud. 6. v. 37. & sim. At ista signa se habuerunt non tantùm significativè, sed & obsignativè ad promissiones Dei.

3. Signis dantur nomina, proprietates, & effecta signati, cujus prædicationis causa alia dari nequit, nisi obsignationis ratio.

4. Sacramenta sunt signa fœderis, ea verò non possunt esse, nisi ad fœderis confirmationem, & ratificationem promissionum.

OBJECTIONES.

1. *Obsignare est verbi & Spiritûs S.* R. Non tamen sequitur, hoc Sacramentis non posse competere, quia ista sunt subordinata, non opposita. Effectus communis est utrique causæ, sed modus efficiendi diversus. Spiritus est sigillum internum, quod ex natura sua obsignat, sed Sacramenta sunt sigilla externa, quæ obsignant tantùm ex instituto. Spiritus ut causa principalis & efficax, quæ utitur verbo & Sacramentis tanquam instrumentis.

2. *Nihil majus & efficacius est verbo Dei in se. E. non potest confirmari per Sacramenta.* R. Potest confirmari, si non respectu Dei, tamen respectu nostri; Verbum in se non confirmatur per Sacramenta, sed nos usu Sacramentorum confirmamur de promissionibus, quæ licèt in se sint certissimæ, sæpe tamen à nobis in dubium vocantur. Dicuntur ergo sigilla, non quòd certitudo verbi ex eis pendeat, sed quia Deus per ea promissiones per se non dubias fortiùs imprimit.

3. *Si Sacramenta sunt sigilla, sequitur, falsam sæpe esse eorum obsignationem, respectu sc. hypocritarum & incredulorum.* R. Non ideo magis falsa est obsignatio Sacramentorum, quàm verbi prædicatio, quæ ad hypocritas etiam dirigitur; nam hoc non fit absolutè, sed conditionatè, & suppositâ fide recipientis, & in usu legitimo. Aliàs nulla est obsig-

natio non positâ conditione. Aliud est ergo Sacramenta obsignare gratiam in actu signato, ex institutione Dei, aliud in actu exercito, & respectu hominis recipientis; hypocritis & incredulis Sacramenta nihil obsignant, propter defectum conditionis requisitæ; Sed non desinunt ex ordine Dei in actu signato talem vim habere. Aliâs, si hoc valeret, nec Evangelium salutaris gratiæ esset testimonium, nec Christus vitæ author, cùm illud multis sit odor mortis ad mortem, & iste multis sit lapis offensionis & petra scandali.

4. *Si Sacramenta obsignant promissiones Dei, necesse est, ut sint notiora ipsis promissionibus.* R. Non in se, sed tantùm respectu nostri; verbum enim sigillis obsignatum notius & certius est respectu nostri, quàm solum verbum; quemadmodùm diploma cui sigillum appositum est, notius est & certius illo, quod eo caret.

5. *Si Sacramenta confirmant promissiones, tum id faciunt vel quia docent promissiones esse divinas, vel quia magis credimus Sacramentis quàm promissionibus.* R. Sacramenta non ideo dicuntur confirmare promissiones, sed ut magis credamus utrisque, nempe promissionibus & Sacramentis simul; Ut duo vincula uno sunt fortiora, & duo testes certiores uno: Sic longè plus valent ad confirmationem fidei promissionis obligatio, & Sacramentorum oppigneratio, quàm alterutra seorsim.

6. *Infantes fidem non habent. E. nihil illis obsignari potest.* R. Spiritum S. habent, & obsignatur iis, quòd Deus ipsorum Deus esse velit.

7. *Fides prærequiritur ad usum Sacramenti. E. non confirmatur per Sacramentum.* R. Neg. Conseq. Ut visus requiritur ad usum conspicillorum, & tamen per illa confirmatur; ita fides, quæ percipit Sacramenta, potest per illa crescere & augeri.

CON-

CONTROVERSIA. II.

An verbum Sacramentale sit verbum prædicatum & concionale; an verò consecratorium, quod sit operativum? Prius Aff. post. neg. contra Pontif.

Verbū Sacramentale non est operativū.

Pontificij verbum Sacramentale nolunt esse *concionale* seu *prædicatum*, i. e. quod clarâ & altâ voce proponendum sit, sed *consecratorium & operativum*, i. e quo non tantùm signa consecrentur, sed quod arcanam quandam vim inspiret & infundat elementis, quodque ideo non alta voce proferendum, sed clàm insusurandum: Sed pessimè.

Nam 1. Verba Sacramentalia posita sunt in significando, constat enim mandato, quod Sacramenti administrationem præcipit, & promissione, quæ rei dignitatem declarat. Declarare autem nemo potest per verba non significantia. 2. Verbum Sacramentale ad omnes fideles pertinet: Ergo omnibus clarè proponendum. 3. Signa ex se sunt indeterminata ad significandum, & determinantur per verba: Verba autem non intellecta nihil determinant: Unde à Christo verbum Sacramentale palàm erat enunciatum, cùm ad Apostolos sermonem dirigeret.

OBJECTIONES.

1. *Aliquando suscipiens non est capax eruditionis per prædicationem, ut infans.* R. Licèt non sit capax actu præsenti, tamen capax est facultate futura, sine qua non esset procul dubio ad Sacramentum admittendus. Et hoc postremum capacitatis genus inducit prædicationis necessitatem, nam si non prædicaretur, nemo unquam esset capax, siquidem quod prædicatur, nihil significat. Prædicatio ergo fit in pædobaptismo in instructionem tum præsentem totius Ecclesiæ, quæ actu audit & intelligit, tum futuram ipsius infantis qui baptizatur. Nec absurdum, ut aliquid hoc vel illo tempore dicatur, quod nonnisi aliquanto post tempore intelligitur, ut Apostoli multa audiverunt à Christo utiliter, quæ aliquanto post tempore intellexerunt.

2. *Quid*

2. *Quid si suscipiens sit eruditus* ? R. Verbo tamen eget prædicatio, quod est necessarium non tantùm ad suscipientis eruditionem, sed etiam ad Sacramenti institutionem.

CONTROVERSIA. III.

De intentione ministri in Sacramentis.

An efficacia Sacramentorum pendeat ab intentione & dignitate ministri? Neg. cont. Pontif.

Concilium Trident. statuit: *Ad essentiam & efficaciam Sacramenti necessariam esse intentionem ministri, saltem faciendi id quod facit Ecclesia.* Circa naturam verò istius intentionis mirè sunt perplexi Pontificii, aliis actualem, aliis habitualem, aliis virtualem, i. e. talem statuentibus, quâ quis intentionem quidem baptizandi non habet actu præsenti, ob evagationem mentis, sed ante habuit, & aptus est habere; aliis alia dubia hîc moventibus.

Nos quidem facilè concedimus, in ministro requiri intentionem faciendi id, quod facit Ecclesia, si illa phrasis intelligatur ex *debito ministrantis*; debet enim quilibet minister Sacramentum administrans intentionem habere faciendi id quod facit Ecclesia ex instituto Christi; debet intentus esse ad ea quæ ipsi agenda sunt, debet voluntatem habere faciendi omnes actus Sacramentales, quâ intentione si destituatur, graviter peccat. Sed si supra dicta phrasis intelligatur *ex necessitate Sacramenti*, quo intentio statuitur necessaria ad integritatem, efficaciam & validitatem Sacramenti, ita ut in Sacramenti administratione, posito quòd nihil desit præter intentionem internam ministri, ex illius intentionis defectu Sacramentum sit irritum. Hoc, inquam, sensu, negamus.

ARGUMENTA.

1. Peccatum personale unius, quale est defectus intentionis ministri, non potest obesse alteri, qui illi

illi non communicat Obesset autem, si ex defectu illius intentionis Sacramentum esse irritum.

2. Eadem est ratio Sacramenti, quæ verbi prædicati, cùm utrumque sit organum Dei, & illud quidem verbum visibile, hoc verò audibile. At verbi prædicati efficacia non pendet ab intentione ministri, sed à virtute ipsa verbum comitante. unde Phil. 1. v. 16. 17. Paulus ostendit, nihil interesse, sive ex animo, sive ex contentione prædicetur Evangelium, dummodò prædicetur, innuens, peccata ista prædicantium non obesse auditoribus, illud cum fidei obedientia amplectentibus. Phil 1. 16. 17.

3 Quia actio Sacramentalis non secundùm intentionem principalis agentis, nim. Dei proficeret, sed secundùm intentionem causæ inferioris, & sic potiores essent partes ministri, quàm Dei.

4. Defectus probitatis, & peccatum mortale, ut loquitur Concil. Trident. in ministro non impedit, quò minùs verum Sacramentum conficiatur. E. nec defectus intentionis, quæ improbitas maxima est, & peccatum mortale, id impediet. Nam quod de genere dicitur, etiam de specie affirmatur.

5. Sic nulla dabitur certitudo de Sacramentorum effectu salutari, & sic tollitur omnis vera consolatio, quæ ex usu eorum exspectatur; Et nemo sciet, num sit verè baptizatus, citra extraordinariam revelationem, quia nemo mortalium potest infallibiliter certus esse de veritate istius intentionis; quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis qui est in ipso? 1. Cor. 2. 11.

6. Eadem intentionis necessitas totum Papatum dubium reddidit: Hac enim ratione nescitur, num Sacerdos vel Episcopus, qui Sacramenta administrant, fuerint ritè baptizati & ordinati; unde infinitæ Sacramentorum nullitates eveniunt. Ad hæc præsentissimum inde oritur idololatriæ periculum, in adoratione sc. hostiæ cùm ob intentionis defectum nemo scire potest, num panis transubstantiatus

tus sit in corpus Christi, adeoque adorabitur id, quod nec Deus est, nec quidquam habet divini.

7. Adeò abfuit Antiquitus à Pontificio dogmate ut Alexander Episcopus Alexandrinus ratum voluerit haberi baptismum ab Athanasio puero, aliis pueris per ludicram imitationem illius, quod fieri quotidie videbat in Ecclesia, administratum. Licèt verò hoc non approbemus, inde tamen colligimus, non credidisse, intentionem esse necessariam.

OBJECTIONES.

1. *Requiritur aliquid ad indifferentiam formæ verborum, quæ alio significatu & à psittaco quoque adhiberi possent determinandam.* R. Verba omnia simul juncta, adhibitaque ex voluntate Domini à ministro, juxta ritum, circa hominem petentem baptismum, satis sunt determinata, nec possunt per intentionem latentem utique discriminari.

2. *Ministri sunt instrumenta ratione utentia, ut judices in sententia lata.* R. 1. Eadem ratione evinceretur, Ministri prædicationem sine ejus intentione auditori esse inutilem, quod falsum, ut supra vidimus. 2. Servi sunt Dominorum suorum rationalia instrumenta; nec tamen herus attendit quo animo, & qua intentione exequantur mandata sua, dum constat, mandata sua verè impleri. 3. Simile à judicibus Politicis à Rege constitutis petitum, est dissimile: Rex enim dominium aliquod confert circa actiones ab ipsis judicibus exercendas, ac ministri sunt tantùm dispensatores earum rerum, quarum dominium penes solum Christum est: Deficiente ergo ministri intentione, non deest intentio Christi Domini, qui per ministrum ipse præsens baptizat & Eucharistiam confert. 4. Distinguendæ sunt personæ agentes; aliæ sunt principales, quæ agunt & loquuntur à se, & tunc requiritur intentio relata ad executionem ejus quod mandatur, vel sunt minùs principales, quæ loquuntur ab alio, ut quum Præco aut interpres mandata Principis denunciat, verba

verba suam vim habent à Principe etiam sine intentione causæ instrumentalis. Intentio requiritur in causa primaria, non in instrumentis. Ita vis practica Sacramentorum non pendet ex intentione dicentis, sed instituentis.

3. *Si intentio ministri non est necessaria ad integritatem Sacramenti, sequitur Patrem in balneo lavantem filium, additis his verbis:* Ego te lavo in nomine Dei Patris, &c. *vel Sacerdotem in mensa legentem Evangelium recitando ista verba*; Hoc est corpus meum, *verum Sacramentum efficere.* R. Neg. Conseq. Quia Baptismus talis & Eucharistia verum Sacramentum non est, non quia deficit intentio operativa ad ministrantium, sed quia non observatur institutio Christi, juxta quam Sacramenta à ministro ritè vocato, in cœtu publico solenniter & debitâ reverentiâ administrari debent.

XVII. Sacramenta sunt vel Veteris vel Novi Testamenti; *Illa* Christum venturum: *Ista* exhibitum significantia — Sacramenta V. Test.

XVIII. Sacramenta Veteris Testamenti *Extraordinaria* varia fuerunt, quæ ad tempus tantùm duràrunt, ut: *Servatio per arcam, mansio sub nube, transitus per mare rubrum, usus Mannæ & aquæ ex Petra, intuitus Serpentis ænei.* 1. Pet. 3. 21. 1. Cor. 10. v. 1. 2. 3. 4. Joh. 3. 4. in quibus analogia cum gratia Christi facile invenitur. — Extraordinaria.

XIX. *Ordinaria* V. T. Sacramenta vulgò dicunturduo, quæ præ aliis excelluerunt, & ad institionem in Ecclesiam, ac nutritionem in ea potissimùm spectant, *Circumcisio & Pascha.* — Ordinaria.

XX. *Circumcisio* erat, quâ amputatione præputii in masculis cooptatio in fœdus gratiæ, nec non amputatio peccatorum per sanguinem & spiritum Christi venturi, Israëlitis olim adumbrata & confirmata fuit, cujus institutio Gen. cap. 17. traditur. — Circumcisio.

XXI. *Sub-*

XXI. *Substantia visibilis* in qua administrabatur circumcisio, erat *Præputium*, quam partem elegit Deus, ut obedientiam suorum exploraret, & originem peccati ex generatione naturali doceret. *Minister* circumcisionis in prima circumcisione Abrahamus fuit, in sequentibus ἀναλόγως pater familiâs, vel quicunque alius, vice ejus defungens. *Personæ* circumcidendæ erant masculi, [in quibus æstimabantur fœminæ] quotquot ad Abrahamum ut filii aut servi pertinebant, qui scil. necdum circumcisi erant. *Tempus* circumcisionis erat dies octavus nativitatis, quia pueruli hucusque essent ceremonialiter impuri, & nimis imbecilles ad ferendum dolorem, ut etiam intelligerent necessitatem Sacramenti non absolutam. Addita fuit neglectûs *pœna*, nempe *excidium animæ ex populo*, per quam optimè exclusio ex divino fœdere intelligitur. Non videtur autem comminatio hæc spectare ad parvulos, sed ad adultos, qui circumcidi se non curarent, eoque Dei fœdus spernerent, sicuti Rom. 17. v. 14. legitur phrasis activa, non passiva, & usurpatur vox זָכָר quæ in genere masculum notat. Res *signata* circumcisionis fuit gratia fœderis promissa Gen. 17. 11. tum justificationis, Rom. 4. 11. tum sanctificationis, Deut. 30. v. 6. Rom. 2. v. 28. 29. Fuit ergo ceremoniæ hujus *finis minus principalis* quidem Israëlis distinctio ab aliis populis; sed *principalis*, obsignatio divinæ gratiæ, & obligatio ad officia alacrius præstanda. Deut. 10. v. 16 *Duratio* circumcisionis sese debuit extendere ad tempora N. Test. ut docet tum Scriptura N. Test. Act. 15. 10. Gal. 5. 2. 3. 4. 6. tum etiam Veteris. Jer. 31. 31. 32.

Pascha. XXII. *Pascha* erat, quo agni mactatione ac manducatione Israëlitis adultis utriusque sexûs liberatio ex Ægypto, præcipuè tamen redemtio per Christum, tanquam victimam, ejusque communio significabatur & obsignabatur.

XXIII.

XXIII. Institutum est Pascha à Deo *tempore* exitus ex Ægypto. Exod. 12. 3. *Visibilis substantia* in hoc Sacramento fuit pecus, ex ovibus aut capris, Exod. 12. 5. quæ debebat esse integra, absque vitiis. Lev. 22. v. 22. 23. 24. mascula & annicula ferè. *Ritus* fuit quintuplex. 1. *Separatio* per quatriduum. 2. *Mactatio* absque fractione ossium 3. *Sanguinis aspersio* ad superliminare & postes ædium. 4. *Assatio*, cruditati & coctioni in aqua oppositi. 5. *Manducatio* integræ pecudis, cum azymis & amaritudinibus, facta ab accinctis, baculo instructis, & calceatis. *Locus* primi Paschatis in Ægypto privata cujusque domus; sequentium locus à Domino electus. Deut. 16. 5. 6. & post structuram Templi atrium sacrificiis mactandis destinatum fuit. Nam agnus ratione manducationis & communionis Sacramentum, at ratione mactationis & sanguinis effusionis, qui sanguis sacrificii Exod. 34. v. 25. dicitur, sacrificium fuit: qui etiam sanguis agni per sacerdotem spargi debuit. 2. Paral. 30. 16. 35; v. 11. quod sacrificiale fuit. Attamen, cùm omnes planè Israëlitæ Hierosolymam nunquam potuerint ascendere simul, qui tamen ad usum Sacramenti hujus tenebantur, nec tot homines & animantia simul capere potuerit templum, videtur alibi Paschatis celebratio minùs solennis in Canaan quoque fuisse necessaria. *Ministri* Paschatis pro rituum varietate variant. Separârunt scil. Patresfamiliâs & mactârunt, altare aspersérunt Sacerdotes, assârunt domestici, manducârunt Israëlitæ omnes puri, etiam fœminæ, & infantes apti, sub pœna excidii Num. 9. 13. *Tempus* fuit 1. anni sacri mensis primus, dictus Abib vel Nisan; addito secundo mense in gratiam immundorum & absentium. 2. Dies 14. à novilunio exiens. 3. Inter duas vesperas, i. e. inter vesperam declinationis vel descensûs, & vesperam occasûs Solis, ab hora tertia ferè, ut putant, ad quintam. *Res significata* partim fuit præterita Israëlis liberatio, Exod. 12. v. 27. 13; v. 8. partim futura per Christum spiritualis

tualis redemtio. 1. Cor. 5. 7. Joh. 1. 29. 36. *Duratio* Paschatis se tantùm extendit ad Tempora Novi T. quibus Sacrificia omnia debebant cessare, & umbræ vero Corpori cedere. 1. Cor. 5. v. 7. Æternitas ergo Paschatis est periodica. Exod. 12. 14. 15.

Pascha. Christi emortuale.

XXIV. Non exigua quæstio est inter Theologos: Cur serius Judæi comederint Pascha, quàm Christus Pascha suum emortuale: Resp. Matthæus, Marcus & Lucas unanimiter referunt: Christum edisse Pascha primo die azymorum: Johannes autem diem crucifixionis vocat παρασκευὴν τῶ Pascha: Unde Christus non cum Judæis ultimum Pascha comedisse videtur. Sunt qui statuunt: Judæos Canonem habuisse, ne Pascha fieret בדן i. e. in secunda, quarta vel sexta die hebdomadæ: Cùm igitur tempore Passionis Pascha inciderit in diem sextum seu Veneris, translatum illud esse in diem 7. seu Sabbathi: ita legitimo tempore Christum Pascha edisse, Judæos autem è superstitione in alium diem transtulisse: Alii Canonem hunc recentiorem dicunt, qui tempore Christi nondum fuerit in usu. Alii igitur observant: Judæos initium mensis constituisse vel κατὰ συζυγίαν, vel κατὰ φάσιν. Συζυγία dicitur conjunctio lunæ: nam videmus lunam novam, plenam, crescentem, decrescentem, & etiam per triduum silentem, quod tempus interlunium, συζυγία, conjunctio, coitus lunæ dicitur, quia tum cum aliis luminaribus coire videtur, ne conspiciatur. φάσις autem Lunæ dicitur illius ortus & apparentia, cùm post triduanum silentium novam lucem emittit. Solebat ergo à quibusdam mensis initium fieri in die συζυγίας, ab aliis à φάσει, seu novæ lunæ apparitione, quo posteriori modo à Senatu Judaico mensis initium indictum fuit. Quia autem φάσις novæ lunæ nunc citius nunc tardius observatur, inde Senatus non semper idem mensis initium indixit: Unde qui observabant lunæ συζυγίαν, plerunque mensem uno die citius inci-

incipiebant. Christus verò Pascha commedit primo die Azymorum, ἐν ᾗ ἔδει, quo oportebat Pascha mactari, Luc. 22. 7-15. adeoque secundùm legem, observatâ luminarium συζυγίᾳ. Judæi verò per deuteroses suas à Lege desciscentes secundùm φάσιν Pascha celebrârunt.

CONTROVERSIA.

Differentia Sacramentorum V. & N.T.

An Sacramenta V. T. tantùm umbræ fuerint Sacramentorum N. T. *non verò sigilla gratiæ?*

Neg. cont. Pontif.

Pontificij, ut eò magis extollant efficaciam Sacramentorum Novi Testamenti, & sic authoritatem majorem Ministris Sacris concilient, deprimunt Sacramenta Veteris; ut ista fuerint tantùm umbræ & figuræ gratiæ, quam Sacramenta Novi conferant & efficiant. Nos verò docemus, eandem efficaciam quoad rem Sacramentorum Veterum & Novorum fuisse, licèt diversa sit quoad modum & gradum.

ARGUMENTA.

1. Quia Paulus 1. Cor. 10. 1. 2. 3. 4. Veteribus Baptismum & Cœnam nostram suo modo tribuit, non utique ratione signorum, sed ratione rei significatæ, quia id Veteribus nubes & transitus per mare significabant & obsignabant, quod nobis Baptismus, & manna & aqua ex Petra, quod nobis Eucharistia. Unde dicuntur comedisse eandem escam spiritualem, & bibisse ex eodem potu spirituali, bibisse enim ex petra quæ eos sequebatur, Petram autem fuisse Christum. 1. Cor. 10. 1. 2. 3. 4.

Exc. 1. *Sacramenta ista non fuerunt ordinaria, sed extraordinaria, quæ ad breve tempus durare debuerunt.* R. Non minùs valet argumentum, imò firmius est. Nam si eadem efficacia tribuitur illis, quæ ad tempus fuerunt instituta, quæ novis, multò magis tribuenda erit ordinariis, tamdiu duraturis, quamdiu Vet. Ecclesiæ œconomia. Exc. 1.

Exc. 2. Exc. 2. *Hæc non fuerunt Sacramenta quia fuerunt communia brutis.* R. Sic Baptismus Christi & Eunuchi non fuisset Sacramentum, quia bruta etiam ex aquis Jordanis bibere poterant. Sed distingue usum communem significatum, secundùm quem sunt res purè naturales, quibus bestiæ uti possunt, & peculiarem seu sacrum, secundùm quem hæc sunt Sacramenta. Ita manna & aqua secundùm usum communem potuerunt communia esse brutis, sed non quoad sacrum, de quo hîc agitur.

Exc. 3. Exc. 3. *Cibus & potus iste spiritualis dicitur non propter effectum, sed propter causam, quia utrumque miraculosè operâ Angelorum productum fuit, unde manna vocatur panis Angelorum.* R. Imò constat ita vocari effectu, seu Christi significatione, dum additur, *Petram fuisse Christum*, non Christum ex Petra rivos eduxisse, sed ipsam Petram fuisse Christum, quod aliter dici nequit, quàm *spiritualiter* & *significativè*.

Exc. 4. Exc. 4. *Si cibus spiritualis dicitur, quia est spiritualiter intellectus, tum justi tantùm eum manducaturi fuissent, contra Paulum, qui Patres omnes, etiam eos qui Deo non sunt probati, eundem cibum manducâsse asserit.* R. Aliud est, cibum esse spiritualiter intellectum, aliud spiritualiter intelligendum. Cibus quidem spiritualis dicitur, quia fuit spiritualiter intelligendus ex Dei institutione, sed non statim, quasi spiritualiter ab omnibus intellectus fuerit.

Exc. 5. Exc. 5. *Paulus non dicit, Israëlitas nobiscum eandem escam spiritualem manducâsse, sed secum & inter se.* R. 1. Scopus Apostoli repugnat, qui est ostendere, Corinthios non debere contemnere judicia Dei fiduciâ externorum symbolorum, exemplo Israëlitarum, qui, quamvis nobis fuerint pares quoad salutis tesseras, eademque quoad rem significatam nobiscum Sacramenta habuerint, non effugere potuerunt Dei judicia; quod argumentum planè nullum esset, nisi collatio institueretur inter Sacramenta Vetera & Nova. 2. Verba hanc glossam non pos-

sunt

sunt pati, tum, quia baptismi nomen datur transitui per mare, quod sine ratione fieret, nisi quoad rem signatam convenirent, & mannæ & aquæ ex Petra nomen Christi, qui est res significata Eucharistiæ.

2. Quia circumcisio non figuravit tantùm gratiam, sed in legitimo usu contulit. Genes. 17. v. 7. Rom. 4. v. 11. ubi vocatur sigillum justitiæ fidei. Sigillum autem in rei possessionem mittit. Adde, quòd circumcisio dicitur fœdus Dei in quo Deus pollicetur, se fore Deum Abrahami & seminis ejus, quod utique infert communicationem gratiæ salutaris, & complectitur specialem Dei amorem, quo electos prosequitur. Jam quæ ratio fuit Circumcisionis, eadem est cœterorum Vet. Test. Sacramentorum. Gen. 17. 7. Rom. 4. 11.

3. Quia datur permutatio nominum in Sacramenta Vet. & Novi Test. quæ promiscuè tribuuntur fidelibus utriusque Testamenti: Nam, ut Baptismus & Eucharistia Veteribus tribuitur, ut antea visum, ex 1. Cor. 10. 2. 3. 4. Ita nobis Circumcisio & Pascha. 1. Cor. 5. 7. *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova massa, &c. Etenim Pascha nostrum pro nobis sacrificatum est, nempe Christus.* Col. 2. v 11. *In quo etiam circumcisi estis, circumcisione quæ fit sine manibus, corpore peccatis carnis exuto per circumcisionem Christi.* 1. Cor. 5. 7. Col. 2. 11.

OBJECTIONES.

1. *Sacramenta Vet. Test. umbræ & typi dicuntur. Heb.* 10. 1. R. Ita fuerunt umbræ & typi rerum futurarum, in sua σχέσει Legali, ut corpus etiam ipsum, nim. Christum cum suis beneficiis suo modo exhibuerint in σχέσει Evangelica. 2. Dicuntur umbræ, non respectu Sacramentorum nostrorum, sed respectu Christi, qui est veritas omnium typorum. Heb. 10. 1.

2. *Debilia sunt rudimenta mundi.* Gal. 4. v. 9. R. Ita vocantur partim quando spectantur in se simpliciter, ratione signorum, oppositè ad rem signatam, partim respectu abrogationis, post ortum Solis Justitiæ, partim respectu abusus hominum, qui iis Gal. 4. 9.

gratiam, quæ morti Christi & Spiritui S. adscribenda erat, alligabant.

3. *Circumcisio sine manibus facta opponitur circumcisioni manibus factæ, ut conferens gratiam.* R. Per circumcisionem non manibus factam non intelligitur Baptismus, qui manibus fit, sed regeneratio, seu circumcisio cordis.

1. Pet. 3. 21. 4. 1. *Pet.* 3. 21. *Baptismus dicitur antitypus.* R. Non Sacramentorum V. T sed signum conveniens cum eo, quod in arca contigit.

Jes. 1. 11 5. *Prophetæ improbant Sacramenta V. T.* Jes. 1. 11. R. Non: Sed abusum Sacramentorum, quando in externo ritu Conciliationem cum Deo quærebant Judæi, corde non mundato.

Differentia Sacramentorum V. & N. T. XXV. Inter Sacramenta V. & Novi T. multiplex est convenientia & differentia. Utrobique est eadem causa efficiens, nim Deus. Eadem res significata, Christus cum suis beneficiis. Idem instrumentum applicationis, fides. Idem verbum mandati & promissionis, quamvis non eædem utrobique voces. Idem finis, & effectus, & modus operandi, significatio nim. & obsignatio. Differunt verò in variis. 1. *Signis* & ritibus externis. 2. *Numero*, vetera fuerunt plura ordinaria & extraordinaria; Nova pauciora, augustiora & præstantiora. 3. *Facilitate* utendi, quâ nova superant vetera. 4. *Significationis modo*, illa Christum venturum respiciebant, ista exhibitum. 5. *Amplitudine objecti*; Illa solos Abrahami posteros obstringebant, ista ad omnes gentes pertinent. 6. *Duratione*; illa ad adventum usque Christi durare debuerunt ista ad finem seculorum. 7. *Claritate* & *perspicuitate*, non tam ex signorum materia, quàm ex verbi adjuncti institutione, quod longè clarius est in N. T. quàm fuerat in V. 8. *Efficaciæ mensura* & *gradu*, qui longè major in Sacramentis novis, quàm veteribus, non in collatione & efficientia rei significatæ, sed in ejus certiori obsignatione.

XXVI.

XXVI. Opus Sacramentorum est. 1. Significare. 2. Promissiones obsignare. 3. Atque ita fidem confirmare.

CONTROVERSIA.

An Sacramenta N.T. *non tantùm sint signa & sigilla, verùm etiam causa justificationis, & gratiam conferant ex opere operato?* Neg. contra Pontif.

Sacramenta non conferunt gratiã ex opere operato.

Circa quæstionem de *Efficacia Sacramentorum* peccant *in Defectu Sociniani*, qui statuunt, Sacramenta esse tantùm notas externas professionis, quibus ab aliis discernimur; ad quos accedunt illi, qui Sacramenta nuda esse signa volunt, & meras figuras, quæ fidem tantùm excitent & alant, per repræsentationem objecti, non verò per efficaciam, obsignationem & exhibitionem in usu legitimo, quæ sententia perperam nobis affingitur à Pontificiis & Lutheranis. In *excessu* peccant illi omnes, qui Sacramentis tribuunt quòd sint vehicula & vascula gratiam continentia, vel qui illas faciunt causas gratiæ reales & minus principales, quales sunt illi ex *Lutheranis*, qui Sacramenta volunt esse ὀχήματα, seu canales gratiæ, & media physica, seu causas reales & instrumentales, per quas exhibeantur & conferantur beneficia morte Christi parta. Sed præcipuè *Pontificij*, qui pertendunt, Sacramenta N. Test. esse causas physicas, veras & proprias, quæ gratiam efficiant & conferant ex *opere operato*, i. e. vi externæ actionis, sine ullo motu, devotione, pietate, fide, aut quavis alia præparatione recipientis. Distinguunt enim inter eas actiones, quibus pietas excitatur, & quæ gratiam pariant ex *opere operantis*, i. e. non ex ipsius operis, sed ex operantis viribus & devotione, & eas, quæ gratiam, procurent ex *opere operato*, i. e. non ex operantis vel opus recipientis devotione, sed operis ipsius virtute, cujusmodi volunt esse Sacramenta;

Opus operatum quid?

Itaque Sacramenta gratiam continere, ejusque vehicula esse, eamque, ubi legitimè administrata sunt, actu operari, & proximè, immediatè, atque ex opere operato conferre asserunt, semper, & omnibus *non ponentibus obicem peccati mortalis*, ut Concil. Trid. loquitur.

Sacramentorum qualis efficacia?

Sententia nostra est: Sacramenta non operari gratiam physicè & ex opere operato, quasi vim inditam & inhærentem haberent gratiam conferendi & efficiendi, sed tantùm moraliter & hyperphysicè, quatenus sunt signa & sigilla, quæ in usu legitimo gratiam obsignant & exhibent fidelibus, Deo per Spiritûs S. virtutem verè præstante & implente in fidelibus quicquid signis promittit & figurat. Duplex ergo Sacramentis juxta nos tribuitur efficacia. Alia *moralis & objectiva*, per quam Sacramenta nostræ menti illud objectum cui significando & obsignando sunt destinata, sistunt præsens, per quam rationem fides vel excitatur vel confirmatur, & illâ mediante spes & sanctificatio augentur. Alia verò *pactionalis*, quâ Deus obsignando per Sacramenta promissionem seu fœdus suum, res ipsas promissas animæ fideli exhibet, vel etiam istarum jam exhibitarum majorem sensum & perceptionem, & per utrumque majores operationes producit. Sed Sacramenta N T esse veras, proprias & immediatas causas justificationis negamus.

ARGUMENTA.

1. Sacramenta sunt signa & sigilla: Eorum verò indoles est, ut nihil in se contineant, vel inhærente virtute conferant, sed gratiam vel jam collatam, vel post conferendam significent & obsignent.

2. Sacramenta gratiam justificationis & regenerationis præsupponunt, aut præexigunt. E. non conferunt vi sibi insita. Deus enim Sacramenta non vult administrari adultis promiscuè, sed iis, qui antè instituti credunt, & per fidem participes sunt gratiæ,

gratiæ, nec infantibus infidelium promiscuè, sed infantibus fidelium.

3. Verbum non confert gratiam per ullam vim insitam sono, vel literis, sed per solam virtutem Spiritûs, qui ipsum comitatur. Eadem autem hîc est ratio Verbi & Sacramentorum, & eodem modo gratiam conferunt, quatenus ambo sunt media externa, quibus Deus utitur ad conferendam nobis gratiam.

4. Si Sacramenta physicè gratiam in se continerent & insitâ virtute conferrent, gratia esset alligata Sacramentis quod sine absurditate dici non potest. 1. Quia Deus est agens liberrimum. 2. Quia conferre gratiam insitâ virtute solius est Dei. 3. Quia sine Sacramentis multi salvantur, ut latro in cruce, & cum iis multi damnantur, ut Judas, Simon Magus.

5. Nullum corporale vi suâ potest efficere aliquid spirituale, vel agere in animam. At Sacramenti actio externa est quid corporeum, quod vi suâ non potest efficere gratiam, quæ spiritualis est.

6. Si Sacramentorum signa efficerent id quod significant, vi aliquâ sibi inhærente, in baptismo ablutio sordium carnis salvaret baptizatum, contra Petrum. Epist. 1. c. 3. v. 21. *Cui rei nunc respondens exemplar Baptismi nos quoque servat, non quo carnis sordes abjiciuntur, sed stipulatio bonæ conscientiæ.* &c. 1. Pet. 3, 21. Ubi expresse docet, salutem baptismo externo non adscribendam esse, sed interno, ait enim, baptismum qui nos salvat non esse *depositionem sordium carnis*, i.e. baptismum externum aquæ; sed *interrogationem bonæ conscientiæ apud Deum*, qui enim internè purus est, & sanguine Christi mundatus, ille bonâ conscientiâ & filiali παῤῥησίᾳ respondet Spiritui interroganti, & vicissim Deum interrogat, & ab eo petit necessaria cum certissima fiducia exauditionis.

Exc. *Petrus non confert inter se Baptismum internum & externum, sed baptismata Judaica, & baptismum Christianorum.* R. Neg. Nam scopus Apostoli Exc.

non fuit docere Christianos non salvari baptismis Judaicis, quia nulla erat ratio cur id inculcaret, cùm nullus vel affirmâret vel suspicaretur, Christianos Judaicis lotionibus salvari.

OBJECTIONES.

Act. 2. 38. Eph. 5. 26. Tit. 3. 5.

1. *Sacramenta dicuntur remittere peccata. Act. 2. v. 38. purificare. Eph. 5. v. 29. regenerare. Tit. 3. v. 5.* R. Hoc non præstant propriâ, immediatâ & internâ vi, ut patet ex 1. Pet. 3. 21. Sed *sacramentaliter & impropriè*, quia sunt signa efficacia, quibus ea beneficia significantur & obsignantur, & in legitimo usu exhibentur.

2. *Sacramenta conferunt quod promittitur.* R. Hoc faciunt *objectivè* & *moraliter*, fidem excitando ad amplectendam gratiam, & eandem obsignando, non *effectivè*, qualitatem aliquam de novo producendo, educendo, vel imprimendo.

3. *Sacramenta sunt signa practica.* R. Non quòd verè & propriè ac immediatè attingant effectum, inditâ aliquâ virtute, sed quia ad eorum præsentiam in usu legitimo Deus certò operatur ad rem ipsam exhibendam.

Marc. 16. 16.

4. *Qui baptizatus fuerit salvus erit.* Marc. 16. 16. R. Additur *qui crediderit & baptizatus fuerit.* Et bene observanda est oppositio: Nam non dicitur: qui non crediderit, & non baptizatus fuerit, damnabitur, sed simplic. *qui non crediderit*, ut innuatur, defectum fidei solius, non verò baptismi damnare, atque adeò vim vivificam non baptismo externo, sed gratiæ internæ, quæ operatur fidem, tribuendam esse.

1. Pet. 3. 21.

§. 1. *Pet. 3. 21. Petrus confert arcam, in qua salvatus est Noachus, cum baptismo, & dicit baptismum nos quoque salvare.* R. 1. Similitudo non est in omnibus, sed in quibusdam tantùm, nim. ut arca efficaciter servavit Noachum è diluvio; ita etiam baptismus. Sed non quemadmodum arca salvavit physicè, & sine institutione divina, ita & Baptismus. 2. ἐπανόϱ-

θωσις

ἔνωσις à Petro addita disertè docet, se non loqui de baptismo externo.

6. *Sacramenta adhibentur infantibus, quibus tanquam non intelligentibus non possunt esse signa ac sigilla. E. sunt causæ veræ, propriæ, quæ sanctitatem efficiunt.* R. Neg. Conseq. Nam & circumcisio administrabatur infantibus, quæ tamen ex sententia ipsorum Pontif. non poterat gratiam conferre ex opere operato, quia hæc juxta ipsos est prærogativa Sacramentorum Novi Test.

XXVII. *Sacramenta N. T.* tantùm duo sunt: Baptismus, & Sacra Cœna. Sacramenta N. T.

CONTROVERSIA. I.

An tantùm duo sint Sacramenta Novi Test. Baptismus & Cœna? Aff. An verò septem? Neg. cont. Pontif. Quinque falsa Sacramenta Pontif.

Pontificii præter Baptismum & Cœnam quinque alia excogitârunt Sacramenta: *Confirmationem, pœnitentiam, ordinem, matrimonium, & extremam unctionem.* Non autem quæritur de Sacramento *latè* sumto pro mysterio, vel symbolo, aut typo qualicunque rei spiritualis. Sic enim omne signum sacrum est Sacramentum, ut loquitur Aug. Sed agitur de Sacramento *strictè* sumto, pro visibili signo & sigillo fœderis gratuiti, quo sensu duo tantùm esse Sacramenta contra Pontif. asserimus, & ea quæ nobis obtrudunt non esse vera Sacramenta pertendimus; quod ex singulorum consideratione patebit.

De Confirmatione.

Pontificii Confirmationem dicunt esse Unctionem Chrismatis in fronte baptizati adhibitam ab Episcopo in formam crucis, cum ista verborum formula: *Consigno te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris*, &c. Nos verò loco theatricæ illius scenæ dicimus rectè observari posse San-

Sanctum Veteris Ecclesiæ mortem, ut nempe baptizati in doctrina catecheticâ sedulò instituantur, cùm ad rationis & discretionis ætatem pervenerint. Deinde ut Episcopo vel Pastori offerantur, ut rationem reddant sui profectûs, & ratas habeant promissiones ipsorum nomine dum baptizarentur à Parentibus & Susceptoribus factas; Ut ab Episcopo & Pastore conceptis precibus & cum benedictione dimittantur, & ad usum Eucharistiæ cum reliquis adultis fidelibus admittantur. Sed hoc quicquid est Ceremoniæ, Sacramentum esse negamus.

ARGUMENTA.

1. Non habet institutionem divinam.

2. Non elementum, sive materiam externam & signum divinitùs ordinatum. Nusquam enim Christus mandavit baptizatos sacro chrismate notari in fronte, additis verbis. *Signo te signo crucis*, &c. inflictâ simul alapâ ad roborandam fidem. Et non melius quidam substituunt loco chrismatis *manuum impositionem*, cujus ritus nunquam est à Christo mandatus, nec ut actus Ministri, & ritus communis, imò temporarius, potest esse visibile & determinatum signum Sacramenti alicujus.

3. *Verbum promissionis* gratiæ de generatione Spiritûs & remissione peccatorum, quod testificetur & obsignet nullum edi potest ex toto N. T.

4. Formula confirmationis his verbis concepta: *Signo te signo crucis*, &c. prorsus aliena est, tum quia qui ungit eo chrismate externo, non potest ungere Spiritu Sancto.

5. Derogat Baptismo, quia juxta doctrinam Pontificiorum per illam confirmationem donatur Spiritus S. ad robur Christianum, qui tantùm detur in baptismo ad remissionem peccatorum. Quasi Baptismo non obsignetur nobis gratia Sp. S. corroborans æquè ac sanctificans, & non ungamur in ipso in Prophetas, Sacerdotes & Reges, ad pugnandum cum Diabolo & mundo. Sequitur enim baptis-

mum

mum non efficere nos planè Christianos, cùm tamen jam ante baptizati in nomine Patris, Filii & Sp. S. in communionem ejus admissi simus, & per Baptismum Christo inseramur, & ipsi nomen demus.

OBJECTIONES.

1. *Apostoli adhibuerunt manuum impositionem ad impetrandum Spiritum S. Act.* 8. v. 15. & 19. v. 6. Act. 8. 15. & 19. 6.
R. Cùm id factum constet in visibili dispensatione Spiritûs S. pro Ecclesiæ nascentis conditione, & quidem ex promisso speciali, clarum est ritum extraordinarium, eoque temporarium solùm fuisse cujus usus unà cum aliis miraculis desiit.

2. 1. *Joh.* 2. 20. *Unctionem habuit.* R. Non intelligitur unctio materialis, sed spiritualis & mystica, & salutaris, per collationem donorum Spiritûs S. quô confirmamur in gratia Dei, & signamur usque ad diem redemptionis. 1 Joh. 2 20.

De Pœnitentia.

Pontificii Pœnitentiam considerant vel ut virtutem, vel ut Sacramentum, quod institutum sit in remedium peccatorum, quæ admittuntur post Baptismum, ideo pœnitentiam vocant *secundam tabulam*, quæ post naufragium peccati à baptizatis admissi supersit. 2. Pœnitentiam distinguunt in externam & internam. *Internam* esse dicunt solam mentis conversionem, quam fatentur non esse Sacramentum. *Externam* esse, quæ forinsecus se prodit, mœrore, confessione, lacrymis, aliisque signis externis. 3. Pœnitentiam istam Sacramenti materiam & formam habere: Illam quidem in tribus actibus pœnitentis, *contritione* cordis, *confessione* oris, *satisfactione* operis; istam in *absolutione* Sacerdotis, quæ fiat per actum judicialem, quo ab ipso velut à judice sententia remissionis peccatorum renuncietur. Nos quidem statuimus veram & salutarem pœnitentiam tribus actibus constare. 1. *Contritione*, seu tristitiâ secundùm Deum, ex timore filiali, amore virtutis De pœnitentia.

virtutis, & detestatione peccati ortâ. 2. In *confessione*, quæ fit apud Deum in foro conscientiæ, & consistit tum in *accusatione nostri*, tum in *condemnatione*, tum in *deprecatione pœnarum*. 3. *Emendationis proposito*, & novæ vitæ studio. Sed pœnitentiam Sacramentum esse negamus.

ARGUMENTA.

1. Quia in pœnitentia nullum reperitur signum Sacramentale. Omne enim signum Sacramentale debet esse visibile, ut contradistinguatur verbo, quod hic non datur.

2. Quia nulla datur promissio Sacramentalis signo annexa; Nam promissio gratiæ quæ fit pœnitentibus aut est simplex in verbo Evangelii, aut insuper annexa tum Sacramento baptismi, qui dicitur resipiscentiæ, tum etiam S. Cœnæ, quæ in remissionem peccatorum dispensatur.

3. Quia Pœnitentia non fuit Sacramentum sub V. Test. ut agnoscunt adversarii. E. nec sub Novo, quia par est utriusque ratio in essentialibus; aliàs secùs reconciliati fuissent Patres V. Test. quàm Fideles Novi.

4. Tres actus pœnitentis non possunt esse materia istius Sacramenti. Non *contritio cordis*, quia sensibilis non est. Non *confessio oris*, quæ potest esse fallax & mendax, & quæ solis verbis exprimitur. Non *satisfactio operis*, quæ cum absolutionem, adeoque & perfectionem Sacramenti sequatur, ad istius essentiam pertinere non potest.

5. *Absolutio Sacerdotalis* verbis conceptis, non potest esse forma Sacramenti, tum, quia de illa nihil habetur vel in Scriptura, vel in praxi Apostolorum, tum, quia ipsimet de illa forma disceptant, tum, quia illa absolutio non tam est solutio, quàm ligatio, propter mulctas & pœnas quæ imponuntur, tum, quia absolutio vel remissio peccatorum nequit esse forma istorum actuum, qui sunt in pœnitente, tum, quia absolutio illa judicialis est solius Dei, & incommunicabilis ulli Creaturæ.

OBJE-

OBJECTIONES.

Conveniunt cum iis quæ postea de confessione auriculari adducentur.

De extrema Unctione.

De extrema unctione.

Extrema Unctio à Pontif. confertur iis, qui in extremo vitæ periculo sunt constituti, eum in finem, ut peccatorum, si quæ adhuc sunt expianda, reliquiæ abstergantur, morbi leniùs ferantur, tentationibus Satanæ faciliùs resistatur, & sanitas corporis interdum etiam restituatur. Ejus materiam volunt esse oleum ab Episcopo consecratum, formam positam esse in hac verborum formula: *Per sanctam istam Unctionem, & piissimam suam misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum, auditum*, &c. Personam conferentem dicunt esse solum Sacerdotem, suscipientem solum baptizatum eumque jam confessum, absolutum, & de vita periclitantem, ab hac enim arcentur excommunicati. Partes corporis septem ungendas designant, oculos, aures, nares, os, manus, renes & pedes, quinque quidem priores, quia in iis est sedes quinque sensuum, renes verò propter concupiscentiam, pedes denique propter executionem, aut vim progressivam. Nos unctionem quandam infirmorum vigente miraculorum dono, ab Apostolis usitatam fuisse hunc in finem, ut externo hoc signo valetudo corporis restitueretur laborantibus, agnoscimus. Sed vel institutam, vel insinuatam, vel commendatam eam esse Ecclesiæ, ut sit ordinarium N. T. Sacramentum ad producendum effectus illos supramemoratos, negamus.

ARGUMENTA.

1. Nullibi extat in Scriptura Sacramenti istius institutio. Non habet elementum à Deo mandatum, vel verbum promissionis de gratia spirituali, cùm unctio Apostolica duntaxat ad recuperandam valetudinem comparata fuerit. Nec fuit ritus ordi-

ordinarius & perpetuus in *Ecclesia*, sed charisma extraordinarium ætate Apostolorum symbolicè adhibitum, exinde verò usurpari desitum cessantibus miraculis.

2, Quia nec materia, nec forma, nec ritus istius *Sacramenti* verbo definita sunt. Non *materia*, quia verbum Dei nusquam meminit sanationis per oleum ex olivis confectum ab Episcopo consecratum. Non *forma*, de qua ipsi adversarii mirè dissident, an certâ verborum formulâ recitari debeat enunciativè, an deprecativè, an optativè. At veri *Sacramenti* forma non in oratione, & verborum flexu, sed in similitudine externi signi & rei signatæ consistit. Non *ritus ungendi*, in oculis, auribus, naribus &c. de quo altum in Scriptura silentium.

3. Non necesse fuit *Sacramentum* speciale instituere pro morientibus, quia fructus Baptismi & Cœnæ ad totam vitam, usque ad mortem extendendus est; hinc Deus morienti *Stephano* adfuit sine ullo speciali *Sacramento*.

OBJECTONES.

Marc. 6. 13. 1. *Marc. 6. v. 13. Apostoli ungebant multos ægrotos, & sanabant eos.* R. Hæc unctio non favet Pontificiis. 1. Quia illa unctio relata fuit ad curationem morbi corporalis. *Sacramenta* autem pertinent ad curationem animæ. 2. Apostoli promiscuè quosvis ægrotos curârunt, *Sacramentum* autem istud non confertur nisi extremè laborantibus. 3. Apostoli sine discrimine baptizatos & non baptizatos inungebant, at Ecclesia Rom. non inungit nisi baptizatos. 4. Unctio illa Apostolica fuit miraculosa, & pertinuit ad curationem morborum, ideo conjungitur cum potestate prædicandi Evangelium, & ejiciendi dæmonas. Ergo mandatum fuit singulare & temporarium, eos solùm spectans, qui donum miraculosum sanationum acceperant.

2. Jac. 5. 14. 15. 2. 2. *Jac. 5. v. 14. 15. Infirmatur aliquis inter vos? accersat Presbyteros Ecclesiæ, & orent pro eo, ungentes eum oleo in nomine Domini.* R. Eadem describitur unctio

unctio quæ apud Marcum describitur; & unctio ista Apostolica à Pontificia multùm differt, quia illa ad corporis sanationem referebatur, ista verò non item. Jacobus inungi jubet quosvis ἀσθενοῦντας, at Papistæ non inungunt nisi moribundos: Jacobus induci jubet plures Presbyteros, Papistæ non adhibent nisi unum Sacerdotem: Unctio Jacobi pro fine habuit absoluto curationem morbi, conditionato verò remissionem peccatorum, quæ non tribuitur propriè unctioni, sed orationi fidei. Sed Papistica invertit hunc ordinem, & alium insuper finem fingit, ut æger spirituali auxilio muniatur adversus metum mortis. Denique hic habetur mandatum unctionis & signum, sed temporarium utrumque, quod durare debuit tantisper, dum charisma sanationum in Ecclesia cessaret.

De Ordinibus.

De Ordinibus.

Ordinem Pontificii vocant gradum eminentem in Ecclesia, & eos vulgò faciunt septem, quatuor minores, *Ostiariorum*, *Lectorum*, *Exorcistarum*, *& Acolytorum*. Tres majores, *Hypodiaconorum*, *Diaconorum*, *& Presbyterorum*. Octavum addunt nonnulli, puta Ordinem *Episcoporum*. Singulis his ordinibus proprios assignant ritus, propriamque materiam & formam, & distincta munia. Nos agnoscimus à Christo institutos Ordines, non tantùm Apostolorum, Prophetarum & Evangelistarum, qui pridem desiêre. Sed etiam Pastorum, Doctorum, Presbyterorum & Diaconorum, quos in politia nostrâ Ecclesiastica retinemus. Sed negamus hos Ordines institutos in hunc finem, ut sint Sacramenta Novi Test.

ARGUMENTA.

1. Quia nullum est Signum & Elementum corporale, impositio enim manuum non est elementum, sed actio.

2. Omne Sacramentum Novi Test. habet promissio-

missionem gratiæ justificantis: sed ordines nullam talem habent. Nec contrarium probatur ex 1 Tim. 4. v. 14. ubi donum dicitur datum Timotheo per impositionem manuum; quia non agitur de gratia Sacramentali, sed de gratia officii, seu Ministerii Ecclesiastici, & donorum ad illud munus exercendum necessariorum.

1. Tim. 4. 14.

3 Omne Sacramentum est specie unum. Sed ordinis numerantur vel septem species.

De Matrimonio.

De Matrimonio.

Quintum falsum Sacramentum Pontif. est *Matrimonium*, sed & hoc Sacramentum esse negamus.

ARGUMENTA.

1. Desiderantur omnia requisita Sacramenti. 1. Institutio divina, cùm matrimonium non in Sacramentum, sed ad generis humani propagationem institutum sit. 2. Elementum, quod sit signum Sacramentale à Christo ordinatum. 3. Verbum promissionis gratiæ matrimonio peculiariter annexum, ut per illud confirmetur & applicetur. Verum quidem est, matrimonium habere promissionem alicujus gratiæ, sed non quicquid talem promissionem habet, est Sacramentum; aliâs eleemosyna & oratio essent Sacramenta; Et, promissio gratiæ annexa matrimonio temporalis est de semine suscipiendo, non Sacramentalis. 4 Usus ordinarius & perpetuus in sola Ecclesia N. T. cùm matrimonium infidelibus & fidelibus sit commune.

2. Matrimonium nullam habet materiam Sacramentalem; Nam illa nec est consensus mutuus, ut quidam volunt, nec personæ contrahentes, ut alii. Nam, quoad prius, materia Sacramenti debet esse aliquid visibile externum, talis verò non est consensus. Quoad posterius, sequeretur materiam Sacramenti, & recipientem illud, idem esse, quod absurdū.

3 Matrimonium non est instrumentum quo applicetur gratia justificans, quia deberet esse omnibus commune. Nec per matrimonium confertur gratia justificationis.

OBJE-

OBJECTIO.

Eph. 5. 32. *Matrimonium vocatur Sacramentum.* R. 1. Vox mysterii malè per Sacramentum redditur. 2. Perperam detorquetur ad matrimonium humanum, quod intelligendum est de Christi cum Ecclesia conjugio mystico. Eph. 5. 32.

CONTROVERSIA. II.

An in tribus Sacramentis, Baptismo, Confirmatione & Ordine imprimatur Character in anima, i. e. signum spirituale & indelebile?

Neg. cont. Pontif.

Non datur Character indelebilis in Sacramentis.

Pontificii docent characterem esse signum impressum, sive in animæ substantia, sive in ejus potentiis, vi & efficaciâ trium Sacramentorum, Baptismi, Confirmationis & Ordinis; Et hanc volunt esse causam, propter quam hæc tria Sacramenta non sunt iteranda, quòd nempe imprimant Characterem indelebilem; De cujus Characteris natura ipsi Scholastici disputant. Nos tale commentum rejicimus.

ARGUMENTA.

1. Omnis Sacramenti efficacia est ab ejus institutione. At Character ille indelebilis non est ab institutione ullius Sacramenti: Institutio enim complectitur tantùm signum externum, & rem significatam: Character verò iste ad neutrum pertinet; non ad signum, quia illud est externum, incurrens in sensus: Character verò iste fingitur imprimi in anima: Non ad rem significatam, quæ est gratia; at ad gratiam pertinere characterem istum Pontificii negant, quia manet in damnatis, cùm sit indelebilis.

2. Character iste nos non potest discernere nec apud Deum, qui tanquam καρδιογνώστης tali charactere non indiget, nec apud homines in hac vita,

quia dicitur spiritualis, qui in sensus non incurrit, nec in futura; quia in ea nec damnati nec glorificati hac discretione indigebunt.

3. Sacramentorum eadem est operatio, eadem efficacia, saltem quoad speciem. At Eucharistia secundum illos nullum characterem imprimit.

4. Nulla est talis Characteris utilitas, nam quicquid ipsi tribuitur, vel ad gratiam sanctificantem pertinet, ut aptos nos redderet ad cultum Dei, & configuraret Christo, vel ad ipsum Sacramentum externum, ut discerneret nos ab aliis Sacramentis. Adde, quòd hoc non minùs aliis competit Sacramentis. Denique cùm Character ille inveniatur in impiis, non potest dici nos configurare Christo, nisi velimus impios esse conformes Christo.

OBJECTIONES.

1. *Circumcisio reliquit aliquod resecti præputii cauterium. E. in baptismo debet aliquis character imprimi animæ.* R. Neg. Conseq. Non enim necesse est, ut baptismus respondeat Circumcisioni per omnia, sufficit, ut aliqualis detur similitudo: Nec baptismus Circumcisioni respondet ut res significata signo, sed ut novus typus respondens Veteri. 2. Scriptura non docet, illam cicatricem habuisse ullam significationem, & si quid significavit, significavit non characterem Pontificiorum, sed potiùs signaculum Spiritûs, quo fideles distinguuntur ab infidelibus; vel simpliciter ritum externum baptismi, quo distinguuntur Christiani à non Christianis.

2. *Servi Dei sigillo signandi dicuntur in frontibus.* Apoc. 7. 3. *Apoc.* 7. 3. R. Per sigillum hoc non potest intelligi character Sacramentalis, qui communis est piis & impiis, sed est partim sigillum internum, nempe spiritus adoptionis, partim externum, nim. professio nominis Dei, quâ ab infidelibus discernuntur. Et nihil aliud vult Sp. S. quàm certam ipsorum per Dei providentiam custodiam designare, alludendo ad morem hominum, qui notam aliquam imprimunt

munt conſpicuam rebus illis quas cuſtodire, & à communibus ſecernere cupiunt.

3. *Jeſ. 66. 19. dicit; Gentes venturæ & viſuræ gloriam ſuam, & Deum poſiturum in iis ſignum.* R. Non poteſt intelligi character animi intus latens; ſed fidei Chriſtianæ profeſſio & prædicatio intelligitur, quæ eſt inſtar vexilli ad quod homines debent concurrere, ut congregentur ſub Chriſto. Jeſ. 66. 19.

4. *Cauſa cur baptiſmus non iteretur, ſacra verò cœna ſæpe repetatur, eſt, quòd Baptiſmus characterem imprimat, Euchariſtia verò non.* R. Hæc non eſt cauſa, ſed quia Baptiſmus eſt introitus in Eccleſiam, & ſignum admiſſionis in fœdus, quod non iterandum eſt; Euchariſtia verò Sacramentum eſt nutritionis ſpiritualis, ad quam ſæpe recurrendum.

5. *Quòd Baptiſmus non datur iis, qui poſtquam defecerunt à fide Chriſtiana ad eam redeunt, ideo fit, quòd baptiſmus characterem indelebilem imprimat.* R. Non, ſed quia vis baptiſmi ſemel collati, & promiſſio Dei in eo manet, quem Deus decrevit ad pœnitentiam revocare.

XXVIII. Fundamenta numeri binarii Sacramentorum ſunt. 1. *Chriſti inſtitutio*, quia nulla alia leguntur à Chriſto inſtituta, præter Baptiſmum & Cœnam. 2. *Natura Sacramentorum*, quia ſolis illis competunt attributa eſſentialia ad Sacramenti conſtitutionem, antea nominata. 3. *Pauli teſtimonium*, qui duorum iſtorum tantùm meminit, ſive comparatè ad Sacramenta extraordinaria Iſraëlitarum in deſerto. 1. Cor. 10. v. 1. 2. 3. ſive relatè ad rem ſignificatam. 1. Cor 12. v. 13. 4. *Analogia Sacramentorum ordinariorum* V. Teſt. qualia duo tantùm fuerunt, Circumciſio & Paſcha, illa Baptiſmo, iſta verò Cœnæ reſpondet. 5. *Neceſſitas gratiæ*, quæ requiritur ad vitam ſpiritualem, & quam Deus vult per Sacramenta nobis obſignare: Duo enim neceſſaria ſunt, primò ut vita nobis detur, Fundamenta numeri binarii Sacramentorum.

deinde ut data conservetur & alatur. Nativitas Baptismo, nutritio verò Cœna adumbratur. Hinc ille *Sacramentum initiationis*, & lavacrum regenerationis dicitur. Ista verò *Sacramentum Confirmationis & nutritionis.*

XXIX. Baptismus est Sacramentum regenerationis, quo per aspersionem & ablutionem aquæ, omnibus ac singulis Dei fœderatis declaratur & obsignatur interna ablutio à peccatis, per sanguinem ac Spiritum Christi.

Baptismi Etymon.

XXX. Baptismus vox est origine Græca, quæ à verbo βάπτω deducitur, quod est *tingere & imbuere*, βαπτίζειν, *intingere & immergere*. Quia verò ferè aliquid mergi & tingi solet, ut lavetur, & qui immerguntur solent ablui, hinc factum, ut τὸ βαπτίζειν apud Græcos per metalepsim usurpetur pro *lavare*.

Baptismi Homonymia.

XXXI. Sumitur hæc vox meronymicè pro *doctrina* baptismi, Act. 18. v. 25. Apollos dicitur scivisse tantùm Baptisma Johannis & appellatur baptismus *Luminis*. metaphoricè sumitur pro gravi *malorum incursu*, ut quando Christus filiis Zebedæi dicit: *Potestisne baptizari baptismo, quo ego baptizor? Matth.* 20. 22. Sic Christus, *Luc.* 12. v. 50. *Baptismo oportet me baptizari, & quomodo constringor, usque quò hoc perficiatur?* Hic baptismus vocatur *sanguinis*. Sumitur etiam pro copiosa effusione spiritûs, ut, Matth. 3. 11. *ille baptizabit vos spiritu S.* & dicitur baptismus *flaminis*. Propriè tandem pro baptismo *fluminis* seu aquæ. Baptismus verò ὑπὲρ νεκρῶν, *pro mortuis*, vel *propter mortuos*, 1. Cor. 15. 29. notat lotiones Ceremoniales Judæorum, qui tangebant mortuos, quæ præcipitur. Num. 19. 11. seq. Βαπτίζεσθαι enim lavare, se abluere notare potest, ut Marc. 7. 4. de Pharisæis. Καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι: *& à foro* [subintellige ὅταν ἔλθωσι quum venerint] *nisi se abluant, non edunt.* Et ita Paulus argumentari vult: si nulla est

1. Cor. 15. 29.

spes

spes resurrectionis, cur Judæi tanta sedulitate mortuorum sepulturam procurant? ita ut se repetitis per aliquot dies ablutionibus fatigare non dubitent, &c.

Baptismus internus & externus.

XXXII. Meliùs Baptismus distinguitur in *externum* aquæ, visibilem, qui ab homine, & *internum* ac invisibilem Spiritûs, qui fit à Deo, quicquid opponant hîc Lutherani Expresse enim hæc distinctio traditur à Johanne Baptista: Matth. 3. v. 11. *Ego quidem vos baptizo aquâ, sed ille vos baptizabit Spiritu S. & igne*, & confirmatur à Christo Act. 1. v. 5. Ita Petrus apertè distinguit baptismum, quo sordes corporis abluuntur externè, ab eo qui consistit internè in stipulatione bonæ conscientiæ, 1. Pet. 3. v. 21.

Baptismi efficiens, materia, forma, finis.

XXXIII. Baptismi causa *efficiens* Principalis est Christus Dominus. Instrumentalis verò minister legitimè vocatus. *Materia externa* aqua, *interna*, seu res significata Christus cum suis beneficiis. *Forma externa* partim in actione, partim in verbis consistit. Actio est aspersio aquæ, quæ loco immersionis usurpatur: Verbum, quo Baptismus administrandus est, institutione Christi, imprimis autem formalibus illis: *Baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spiritûs S.* comprehenditur. *Forma interna* in analogia aspersionis & remissionis peccatorum, nec non regenerationis seu sanctificationis consistit. *Finis primarius* à parte Dei obsignatio fœderis gratiæ & beneficiorum ejus, unionis nostræ cum Christo, & quæ ex ea fluit, remissionis peccatorum, seu justificationis, & regenerationis per Spiritum S. A parte nostri verò obligatio ad colendum verum Deum Patrem, Filium & Spiritum S. in cujus communionem recipimur tanquam filii Patris, membra Christi, & Templa Spiritûs S. *Secundarius* est testificatio externa obedientiæ Deo à nobis præstandæ; discretio Ecclesiæ à profanis gentibus, & symbolum communionis sanctorum inter se.

Aspersio in Baptismo ritè adhibetur

XXXIV. Licèt olim in locis calidioribus immersio adhibebatur, tamen nunc, in locis præsertim frigidioribus aspersio rectè adhibetur. Nam 1. Licèt immersio locum habuerit *ordinariè*, tamen etiam aliquando sine dubio aspersio usurpata fuit, sc. ubi magna fuit credentium multitudo, ut quum uno die ter mille baptizati sunt. Act. 2. 41. item, quum domatim administrabatur baptismus; &, si in primitiva Ecclesia clinici & ægroti baptizabantur quibus casibus immersio incommoda, vel impossibilis fuit. 2. Vox βαπτισμῶ & verbum βαπτίζεσθαι non tantùm de immersione dicuntur, sed & de aspersione, ut Marc. 7. v. 4. *Judæi non edunt ex foro reduces, nisi laverint se*, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται. 3. Quia res significata baptismi nomine aspersionis designatur. 1 Pet. 1, 1. *Per obedientiam & aspersionem sanguinis Jesu Christi.* Heb. 10. 22. *Aspersione purgatis cordibus à conscientia mala.* 4. Aspersio sufficit ad analogiam. 5. Quia sub V. T. dabantur variæ lotiones & ῥαντισμοὶ, tam aquæ quàm sanguinis, ad quas Christus respicit in institutione baptismi, unde sanguis Christi, qui est res significata, vocatur sanguis ῥαντισμῶ. Heb. 12. 24. 6. Quia aspersio longè commodior est, tum ad prospiciendum sanitati baptizatorum, quæ detrimentum poterat pati ex immersione in locis istis frigidioribus, maximè in tenellis infantibus, tum ut parcatur pudori, qui in adultis ex totius corporis nudatione oriri poterat, cujus causâ legimus olim adhibitas fuisse Diaconissas mulieribus nudandis. Num verò trina aspersio, vel unica usurpari debeat, de eo cum nemine contentiosè litigandum censemus, cùm nullo præcepto expressè sancitus sit numerus.

Cur Christus signum Baptismi, &

XXXV. Quær. Quare Christus Sacramentum istud initiationis baptismo voluerit constare potius, quàm alio quodam signo? Et unde ritus ille originem duxerit? Resp. Hoc petitum est ex usu communi Judæorum, apud quos usitati fuerunt varii

Baptismi,

Baptismi, præsertim verò respectu eorum, qui ab Ethnicismo transibant ad Judaismum, vel qui Doctoribus in disciplinam se dabant; Quæ causa fuit, ut hæc baptizandi cæremonia à Johanne & Christo instituta, nemini mira visa fuerit, quia nihil notius & usitatius erat inter ipsos. non aliud instituerit?

CONTROVERSIA. I.

An Baptismus sit res à Deo Christianis præscripta & mandata, non verò ritus indifferens? Baptismus non est tantùm ritus temporarius, sed usûs perpetui.

Aff. cont. Socin.

Sociniani nolunt Baptismum esse mandatum à Christo, ut esset usûs perpetui in Ecclesia, sed tantùm ritum temporarium, discriminantem fideles abinfidelibus, qui ad tempus solùm durârit, vel durare debuerit, non mandatum à Christo sed ab Apostolis absque mandato usurpatum. Nos contrà Baptismum censemus esse Sacramentum divinitùs institutum, & ab Apostolis ex mandato Christi administratum, ut esset perpetui usûs in Ecclesia ad obsignationem remissionis peccatorum & regenerationis.

ARGUMENTA.

1. De eo Christi expressum mandatum extat. *Ite, docete omnes Gentes, baptizantes eas*, &c. Exc. *Hoc mandatum respexit Ecclesiam tantùm constituendam, non constitutam.* R. Hoc falsum esse, patet 1. Ex promissione, quam Christus addit de præsentia sua usque ad consummationem Seculi cum iis qui docere & baptizare debuerunt. 2. Quia munus docendi omnes Gentes non includitur in persona Apostolorum, sed extenditur ad omnes Pastores, qui usque ad finem debuerunt ministerio Evangelii fungi. 3. Necessitas baptismi non est temporalis, sed perpetua, tam in Ecclesia constituta, quàm constituenda, nimirum ingressus Exc.

sus in Ecclesiam & obsignatio fœderis, quod ad omnes omnium seculorum fideles pertinet.

2. Quia est ordinatus in usum Ecclesiæ omnium seculorum. 1. Ut medium ordinarium Ecclesiæ colligendæ & conservandæ. 2. Præceptus est Ecclesiæ, non ex una, sed ex omnibus gentibus collectæ. 3. Unitas Ecclesiæ non minùs ponitur in unitate baptismi quàm in unitate fidei. Eph 4. 4. Baptismus successit circumcisioni. E. ut ista semper locum habere debuit in populo usque ad adventum primũ Christi, ita & iste usque ad secundum durare debet.

3. Eadem debet esse ratio utriusque Sacramenti, quia par est utrobique mysticæ gratiæ testificatio & obsignatio. At Cœna durare debet usque ad adventum Christi 1. Cor. 11. 23. E. & Baptismus.

4. Finis & effecta Baptismi non modò ad conversos ex infidelibus, sed etiam natos ex fidelibus, & eandem Christi fidem semper professos pertinentia. ut sunt communio cum Christo. Rom. 6. 3. 4. *An ignoratis, nos quotquot baptizati sumus in Christum in mortem ejus esse baptizatos? Consepulti igitur sumus ei per baptismum in mortem*, &c Gal. 3. 27. *Quicunque in Christum baptizati fuistis, Christo fuistis induti.* Remissio peccatorum. Act. 22. 16. *Surgens baptizator, & abluitor à peccatis tuis.* Regeneratio Spiritûs. Tit. 3. 5. *lavacrum regenerationis.* Et vita æterna. Marc. 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, servabitur.*

OBJECTIONES.

1. *Apostoli & 70. discipuli baptizati non sunt.* R. Duo fuerunt genera discipulorum Christi, unum eorum, qui ex Schola Johannis transierunt ad Christum, ab illo jam antè baptizati. Joh. 1. & 3. alterum eorum, quos ipse Christus allegit in suorum cœtum, quos ab Apostolis ipsius baptizatos fuisse. Johannes saltem in genere testatur. Cap. 4. 1. 2. quando dicit; *Jesum quidem non baptizâsse, sed discipulos ejus.*

ejus. Et Paulus. Rom. 6., 4. in genere dicit: *Consepulti sumus ei per baptismum in mortem.* Et 1. Cor. 12. 13. *Etenim nos per unum Spiritum in unum corpus baptizati sumus.*

2. *Paulus non erat missus ad baptizandum.* 1. Cor. 1. v. 17. R. Hoc non absolutè intelligendum, siquidem v. 14. dicit, quòd Crispum & Gajum, & v. 16. Stephanæ familiam baptizaverit. Sed comparatè, i. e primò & præcipuè ad Evangelizandum, quia hoc necessarium erat præ aliis ad fundandam Ecclesiam. 1. Cor. 1. 17.

3. *Disciplina Christi est spiritualis.* Rom. 12. v. 1. R. Tamen non sequitur eam non admittere ritus externos. 1. Quia est cultus λογικὸς non exclusivè ad omnem ritum externum, sed secundùm quid, oppositè ad cultum Leviticum, constantem victimis brutis & ἀλόγοις. 2. Disciplina Christi directa est ad hominem internum perficiendum, sed ita, ut ad hoc opus promovendum adhibeat etiam media externa. 3. Est spiritualis secundùm internam virtutem, sed secundùm externam dispensationem captui humano accommodata. Rom. 12. 1.

4. *Baptismus ex institutione Christi est eorum qui docendi sunt. E. administrandus fuit solis infidelibus.* R. 1. Neg. Conseq. Quia Christus conjungit institutionem cum Baptismo pro conditione illius temporis, quo collectio Ecclesiæ maxima parte fiebat ex Judæis & Gentibus infidelibus. 2. Non docentur solùm infideles ut fideles fiant, sed etiam fideles tam adulti, quàm juniores, ut in fide proficiant & perseverent, & se Christi discipulos ipso opere magis magisque declarent.

CONTROVERSIA. II.

An Baptismus adeò sit necessarius, ut omnis non baptizatus perire debeat? Neg. cont. Pontif. Necessitas baptismi non est absoluta.

Ut Sociniani in Defectu circa necessitatem Baptismi peccant, ita Pontificii in excessu pro necessitate ab-

te absoluta Baptismi pugnant, quam talem esse volunt, ut excludant è regno cœlorum, quotquot Baptismo privati sint, etsi nullâ suâ culpâ, nec præcepti divini contemtu id contigerit. Fatendum tamen, non omnes esse tam rigidos, sed exceptiones quasdam admittere. Primò necessitatem istam post mortem Christi & à die Pentecostes tantùm locum habuisse. Deinde aquæ baptismum per votum aut per martyrium posse suppleri. Nostra verò sententia est, Baptismum quidem necessarium esse ex divina institutione in medium externum salutis, per quod Deus sit efficax in usu legitimo, ita ut qui eum contemnit, gravis criminis reus sit, & in pœnam æternam incurrat. Sed non ita necessarium absolutè credimus, ut qui eo privatus sit, nullâ propriâ culpâ, à Regno cœlorum excludendus sit statim, nec sine eo salus obtineri possit.

ARGUMENTA.

1. Sine baptismo non pauci servantur, ut latro conversus in cruce; & multi baptizati pereunt, ut Simon Magus, & omnes hypocritæ ac reprobi, qui sunt in Ecclesia visibili.

2. Dei gratia non est alligata signis.

3. Non est æqualis necessitas baptismi ad salutem ac fidei; sine fide quidem absolutè nemo servari potest, sed non pariter sine baptismo. Patet ex Marc. 16. v. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit: Sed qui non crediderit, damnabitur.* Cur non dicit? Qui non crediderit, & non baptizatus fuerit, sed tantùm qui non crediderit, nisi quia diversa est Baptismi & fidei ratio in negotio salutis.

Marc. 16. 16.

4. Circumcisio non fuit absolutè necessaria. E. nec Baptismus; quia non debet esse durior conditio Christianorum quàm Judæorum, cùm vivant sub suaviori œconomia. Non fuisse autem circumcisionem absolutè necessariam patet, quia per quadringenta annos quibus Israëlitæ fuerunt in deserto, caruerunt circumcisione, nec tamen qui mortui

tui sunt sine ea, periisse censendi sunt. Sic non debuit circumcisio fieri ante octavum diem, ante quem dubitari non potest, quin multi obierint. Exc. *Incircumcisi exscindendi fuerunt* Gen. 17. v. 14. R. Hoc dicitur de contemtu, non de involuntaria privatione; agitur ibi de adulto, circumcisionem suam contemnente, quia agitur de eo qui violat fœdus, non de infante, qui nullâ suâ culpâ baptismo privatur. Exc. Gen. 17, 14.

5. Illi ad quos pertinet res significata baptismi, nim. promissiones Dei ante baptismum, non possunt excludi à Regno cœlorum propter privationem signi. At ad infantes fidelium pertinent promissiones, ex Act. 2. 38. Ergo.

6. Aliâs filius portaret iniquitatem Patris sui, vel illius, cujus culpâ baptismo privatus est. Ezech. 18, v. 20.

7. Inde sequeretur, certitudinem salutis à voluntate obstetricis, aut Judæi, aut Pagani, aut Sacerdotis suspendi. Nam si placet obstetrici morienti conferre baptismum, servabitur, sin minùs puer peribit in æternùm.

8. Si nemo habet gratiam ante baptismum, ante baptismum nemo amatur. At amor Dei non modò præcedit nativitatem, ex Rom. 9. 12. sed etiam omne tempus, quia est ab æterno. At si nemo quem Deus diligit potest perire, non possunt damnari infantes, quos Deus ab æterno & ab utero dilexit, licèt sine baptismo moriantur.

9. Si absolutè baptismus est necessarius ad salutem, nemo sanctificari poterit ante baptismum, quia sanctitas necessariò connexa est cum salute. At multi sanctificati leguntur ab utero, & de libris Christianorum dicit Paulus, eos esse sanctos. 1. Cor. 7. v. 14.

OBJECTIONES.

1. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non ingredietur in regnum cœlorum.* Joh. 3. v. 5. R. Aqua h. l. Joh. 3. 5.

h. l. non notat baptismum, sed Spiritum S. & per *aquam & Spiritum* designatur *Lavacrum spirituale*, seu aqua spiritualis, vel spiritus lavans & mundans corda, per figuram profanis & S. Scriptoribus usitatissimam, quæ Græcis dicitur ἐν διὰ δυοῖν, quum de duobus substantivis alterum adjectivè exponendum est, ut: quando Johannes Baptista dicit, *Christum baptizaturum Spiritu & igne*, i. e. Spiritu igneo, seu inflammante corda. Matth. 3. 11. Sic Matth. 4. v. 6. *in regione & umbra mortis*, i. e. in regione umbræ mortis. Hæc explicatio fundatur sequentibus rationibus. 1. Quia Spiritus S per aquam passim designatur. Jes. 43. 18. *effundam aquas super sitientem*, &c. Joh. 4. 14. *Quisquis bibit ex aqua illa, non sitiet in æternum.* 2. Scopus Christi fuit Nicodemo, qui tanquam Pharisæus propriæ justitiæ opinione turgebat, & cultum Dei carnalibus cæremoniis & lotionibus metiebatur, demere fastum suum, docendo eum non posse servari, nisi totus innovetur, & declarando, verum medium salutis obtinendæ non aliud esse, quàm gratiam spiritualem, quæ non est elementi externi, à quo potiùs Nicodemum voluit avocare, sed solius Spiritûs S. quod patet ex v. 3. ubi solius nativitatis ἄνωθεν fit mentio, & ex v. 6. 7. ubi solius Spiritûs S. itidem memínit Christus, & τὸ ἄνωθεν explicatur per *nasci ex Spiritu.* Confirmatur ex v. 8. ubi collatio fit nativitatis istius novæ cum flatu venti, quod simile non est aptum ad designandam ablutionem corporalem, quia agit de operatione occulta, quæ est aptissima ad exprimendum vim arcanam Spiritûs S. afflantis corda. 3. Non est verisimile Christum, qui Nicodemum in rudimentis Religionis instituit, initium voluisse facere à Baptismi Sacramento, quod nondum instituerat. 4. Non accusâsset Nicodemum ignorantiæ, quæ non fuisset culpabilis, si de baptismo Christus fuisset locutus, utpote nondum instituto. 5. Ageret Christus de baptismo in præsenti, qui tamen non

Jes. 43. 18.
Joh. 4. 14.

cœpit

cœpit esse necessarius, nisi post mortem Christi, juxta adversarios. 6. Sequeretur Spiritum & aquam ejusdem esse necessitatis, adeoque neminem absque baptismo posse salvari, quod ipsi Pontificii negant, qui volunt Baptismum vel voto vel martyrio posse suppleri.

2. *Baptismus habet necessitatem medii.* R. Media alia sunt interna, quæ necessariam ex se habent cum fine connexionem, ut finis sine illis obtineri non possit, qualis est fides, pœnitentia, justificatio & regeneratio respectu salutis. Alia verò media externa, quæ non per se connectuntur cum fine, sed quæ illi subserviunt tantùm ex ordine Dei non tamen tanta necessitate, quin aliquando sine ipsis finis possit obtineri. Talia sunt Sacramenta, quæ ideo rectè dicuntur non absolutè necessaria quæ habeant necessitatem medii interni & strictè ita dicti, sed tantùm secundùm quid, ex vi præcepti divini, & institutionis ejus.

CONTROVERSIA. III.

An Baptismus Laicorum & mulierum ullo in casu licitus sit? Neg. contra Pontif.

Baptismus laicorum & mulierum est illicitus.

Quæstio necessaria est propter Pontif. qui *Laicorum*, imò & *Mulierum baptismum* tuentur. Docent quidem non licere Laicis publicè & solenniter baptizare, nec etiam privatim præsente Sacerdote, aut iis etiam absentibus extra casum necessitatis. Sed in periculo mortis cuilibet Laico sive baptizato, sive non baptizato, pertendunt licere baptizare, si modò ritum nôrint; imò & fœminis hanc potestatem concedunt, qui error fluit ex alio de absoluta baptismi necessitate. Nos verò baptismum Laicorum, cujuscunque sint sexûs, nullum esse pertendimus; nec à quoquam ritè administrari posse censemus, nisi à Pastore legitimè vocato, sive in casu necessitatis, sive extra eum.

ARGU-

ARGUMENTA.

1. Iis solis competit jus baptizandi, quibus datum est à Christo jus Evangelium prædicandi, siquidem hæc duo tanquam partes ministerii publici sese comitantur, & indivulso nexu conjuncta sunt. At Christus solis Apostolis & legitimis eorum successoribus hoc jus dedit. Matth. 28. 19. 20. Unde mulieres non debent in Ecclesia docere, 1. Tim. 2. 12. sed silere. 1. Cor. 14. 34.

Matth. 28. 19. 20.

1. Tim. 2. 12.

2. Nemo tractare sigilla Principis potest, nisi qui speciali ratione hoc muneris obtinet. At Sacramenta sunt sigilla Regis Regum. E.

3. Quia non magis licet privato aut fœminæ baptizare, quàm Eucharistiam dare.

4. Baptismus laicorum & mulierum nititur erroneo fundamento de absoluta necessitate baptismi.

OBJECTIONES.

Exod. 4. 25.

1. *Zippora filium circumcidit. Exod. 4. v. 25.* R. 1. Legibus non exemplis vivendum, nec exemplum hoc in imitationem trahi debet, non modò quia extraordinarium & singulare, sed etiam quia petitum à fœmina invita, indignabunda; vix animi compote v. 12. 2. Alia ratio est circumcisionis, alia baptismi, illa potuit à privatis administrari, & nihil peculiare illi tribuitur: Sed jus baptizandi iis tantùm tribuitur, qui jus habent docendi. 3. Non valet consequentia ab eo quod factum est ante constitutionem politiæ Judaicæ, ad id quod factum est postea; aliàs dicendum esset intermissionem circumcisionis in deserto debuisse tolerari in Canaan, quod absurdum. 4. Præsente marito Prophetâ hoc fecit. At Pontif. non concedunt mulieribus, præsentibus Sacerdotibus, baptizare. 5. Nec si Deus propterea placatus est Mosi, sequitur statim per omnia factum hoc Deo placuisse, quia Deus placatur ex sua misericordia, non ex operum nostrorum dignitate & merito, potuitDeo probari res, sed non modus rei.

2. *Multi*

2. *Multi privati baptizârunt; ut Philippus, qui fuit Diaconus, Ananias, & alii, qui ex jussu Apostolorum Baptismum administrârunt.* R. 1. Philippus non tantùm fuit Diaconus, sed & Evangelista. Act. 21. 8. Ananias fuit ex 70. Discipulis, Pastor Ecclesiæ Damascenæ, qui fecit hoc jussu Domini, ad quem propterea ablegatur Paulus. 2. Qui Apostolorum jussu & authoritate baptismum administrarunt, pro privatis habendi non sunt; nec enim deesse potuit vocatio ei, qui authoribus Apostolis aliquid fecit.

Baptismus ab hæreticis administratus, num legitimus?

XXXVI. Quær. An baptismus ab Hæreticis administratus sit legitimus? R. Distinguendi sunt hæretici: alii enim substantiam Baptismi corrumpunt, & formam institutionis omittunt vel mutant, quales olim erant Ariani, qui mysterium Trinitatis negabant, & hodie sunt Sociniani. Alii qui substantialia retinendo, & veram doctrinam de SS. Trinitate, quæ in formula Baptismi continetur, tuendo, in aliis capitibus errant, ut olim Novatiani & Donatistæ, & hodie Pontificii & Arminiani. Quoad priores, censendum, Baptismum ab illis administratum nullum esse: Quoad posteriores, baptismum à talibus administratum ratum esse censemus, argumento à circumcisione desumto: Quia nec Prophetæ, nec Christus, nec Apostoli unquam reprehendetunt circumcisionem tanquam irritam, quæ in Ecclesia Judaica facta fuerat à Sacerdotibus idololatris & hæreticis, quales erant Pharisæi. Itaque Baptismus Pontificiorum non est reiterandus, quia essentia Baptismi adhuc manet integra, & vis ac efficacia Baptismi non pendet à ministro errante aut hæretico, sed à Christo. Pædobaptismus autem à Sacerdotibus Papisticis peti non potest sine peccato, quia sic approbari videntur errores Pontificiorum, & qui hoc faciunt, profitentur se velle communionem colere cum Ecclesia idololatrica, siquidem non alius est finis Baptismi, quàm ut inserat baptizatos Ecclesiæ, in qua suscipiunt Baptismum.

CONTROVERSIA.

Identitas baptismi Johannis cum Baptismo Christi.

An Baptismus Johannis fuerit ejusdem dignitatis & efficaciæ cum Baptismo Apostolorum?
Aff. contra Pontif. & Socin.

Nos licèt fateamur aliquod discrimen statuendum esse inter baptismum Johannis & Christi, accidentale, respectu circumstantiarum & graduum, ratione modi patefactionis & mensuræ donorum, tamen negamus, discrimen esse substantiale & specificum, ratione essentiæ & rei ipsius.

ARGUMENTA.

1. Uterque Baptismus convenit in essentialibus, & in omnibus causis; *Efficiente* Deo, qui baptismum instituit. Joh. 1. v. 33. *Qui misit me ut baptizarem aquâ, dixit mihi*, &c. *Materia* tum *externa*, videl. elemento aquæ. Matth. 3. 11. *Ego baptizo vos aquâ*, tum *internâ*, nim. promissione gratiæ de remissione peccatorum & regeneratione. Luc. 3. v. 3. *Johannes prædicavit Baptismum resipiscentiæ ad remissionem peccatorum. Formâ*, quæ est tum testificatio & obsignatio promissionis per aquam, & ablutionis ritum, tum promissionis ipsius cum elemento hoc ejusque ritu copulatio, ex loco citato. Luc. 3. v. 3. *Fine*, qui est confirmatio baptizatorum de gratia Dei, & eorum segregatio ab infidelibus, & in cœtum Ecclesiæ receptio. Petrus dixit: Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrûm in nomen Jesu Christi, in remissionem peccatorum. Act. 2. v. 38.

2. Iden-

2. Identitas effecti arguit identitatem causæ. At baptismi Johannis eadem fuerunt effecta, ac baptismi Christi, puta resipiscentia; unde baptismus Johannis dicitur baptismus resipiscentiæ. Marc. 1. v. 3. remissio peccatorum Luc. 3. v 3. fides in Christum. Act. 19. v. 4. *Johannes baptizavit baptismo resipiscentiæ, dicens, ut in eum, qui venturus erat post ipsum, crederent,* hoc est, in Jesum Christum.

3. Baptismus Christi non alius debet esse à baptismo fidelium, tum quia Christus est Caput & fideles membra, tum quia usum & Sacramentum Baptismi nostri in suo sanctificare debuit, tum quia baptismus est symbolum unitatis fidelium in uno corpore mystico, non modò inter se, sed etiam cum Christo capite, tum quia circumcisio ejus eadem fuit cum populi Judaici circumcisione.

Exc. *Non potest dici Christus baptizatus suo baptismo, tum, quia Christus baptizatus esset nomine suo, tum, quia Christo non potest tribui remissio peccatorum & lavacrum regenerationis, quod confertur in Baptismo suo.* R. 1. Nihil obstat Christum hominem respectu naturæ humanæ baptizatum esse in nomine suo quà Deum 2. Licèt Christus non susceperit baptismum ad obsignandam remissionem peccatorum & regenerationem pro se, tamen suscipere debuit ut Sponsor noster ad baptismum in se consecrandum, ut eam nobis obsignaret: Baptismum æquè ac circumcisionem debuit suscipere, ut tam Veterum quàm N. Sacramentorum vim, & sanctificationem à se uno, tanquam utriusque fœderis fundamento, utriusque populi Servatore pendere doceret. Tandem addendum, eadem difficultate urgeri Johannis baptismum, in quo hæc beneficia etiam obsignantur. Exc.

Inst. Inst. *Contumelioſum eſt Chriſto, ſi eundem nobiſcum baptiſmum accepiſſe ſtatuatur, quia non decet Imperatorem militiæ ſuæ characterem accipere, ſed aliis imprimere.* R. Quaſi verò turpe ſit Duci non ſolum præcepto, ſed etiam exemplo aliis præire. Quaſi honorificentius ſit, Imperatorem ſervi, quam ſuum ipſius characterem geſtare?

4. Non minor debuit eſſe vis & efficacia Johannis baptiſmi, quàm verbi ab ipſo prædicati; cùm inter verbum & Sacramenta perpetua ſit σχέσις: At verbum à Johanne prædicatum fuit gratia ſpiritualis per Chriſtum conferenda, & principium Evangelii. Marc. 1. v. 1. Unde Johannes dicitur *corda filiorum Iſraël convertiſſe ad Dominum Deum ipſorum.*

Exc. Luc. 1. v. 17. Exc *A doctrina ad Sacramenta non valet conſequentia, quia hæretici poſſunt habere vera Sacramenta, qui non habent veram doctrinam.* R. Neg. Nam Sacramenta hæreticorum non poſſunt eſſe vera, niſi quatenus veram doctrinam baptiſmi in eſſentialibus retinent.

5. Baptiſmus Johannis eſt Baptiſmus Evangelii, ſeu Novi Teſt. nam principium Evangelii diſertè ponitur in miniſterio Johannis. Marc. 1. 1 & baptiſmus Johannis teſtabatur de Chriſto jam exhibito. Act. 19. 4. 5. ubi dicitur non tantùm juſſiſſe ad ſe accedentes credere Chriſtum venturum, ut vellent Sociniani, ſed *credere in Chriſtum* εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν, ἵνα πιστεύσωσι. Invitabat ad fidem, non in futuro, ſed in præſenti, etſi objectum ejus eſſet futurum, quomodo Patres fide præſenti credebant in Chriſtum venturum. *Et, omnes Prophetæ & Lex debuerunt durare uſque ad Johannem.* Matth 11. 12. & in ipſo ceſſare. At baptiſmus N. Teſt. eſt unus. Eph. 4. v. 5.

OBJECTIONES.

1. *Cur ergo vocatur Baptiſmus Johannis?* Non quaſi primarius ejus author fuiſſet; Sed quatenus fuit pri-

primus ejus administer. Sed hoc non obstat, quò minùs ejus institutio fuerit divina.

2. *Ego vos baptizo aquâ, sed Christus vos baptizabit Spiritu S. Matth.* 3. 11. R. Non distinguuntur h. l. baptismi, sed baptizantes, & discernuntur personæ in ordine causarum efficientium, & principalis statuitur Christus, author gratiæ, ministerialis verò Johannes, per cujus ministerium Christus in largitione Spiritûs liberè fuit efficax. 2. Constat verbum baptizandi diversim odè usurpari, Johanni quidem propriè tribui, Christo verò Metaphoricè de effusione visibili Spiritûs S. facta die Pentecostes, ut Christus ipse exponit, Act. 1. 5. *Baptizabimini Spiritu, non post multos dies.* Matth. 3. 11.

3. *Johannes non baptizavit in nomine Patris, Filii, & Spiritûs* S. R. Si invocatio Trinitatis expressa non fuit in baptismo Johannis, fuit tamen implicita ex fide in Christum, quam præcipiebat, quæ involvit necessariò Trinitatem. 2. Si reseratis cœlis tota Trinitas sensibiliter se patefecit in baptismo Christi, fides & cultus Trinitatis non potest dici abfuisse à Johannis baptismo. 3. Si baptismus Johannis fuit à Deo Patre, Filio, & Spiritu S. non dubium, quin etiam Johannes baptizârit in nomine, i. e. confessione & invocatione Trinitatis. Nec enim potuit in alius nomine baptizare, quàm illius, qui misit eum ad baptizandum.

4. *Discipuli Ephesini rebaptizati sunt à Paulo, qui antea baptizati fuerant baptismo Johannis. Act.* 19. 4. 5. R. Neg. Verba enim v. 5. ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν non sunt verba Lucæ narrantis, quid sit consecutum Pauli sermonem ad ipsos, sed potiùs confirmatio orationis Paulinæ ad illos Ephesios, quâ docet illos, qui baptismum acceperant à Johanne, fuisse baptizatos in nomine Christi, atque adeò non opus habuisse novo baptismo. Ita inducitur Paulus loquens, *Johannes quidem baptizavit baptismo resipiscentiæ, dicens populo, ut in eum qui veniebat* Act 19. 4. 5.

post ipsum crederent, ἀκούσαντες δὲ, pro οἱ δὲ ἀκούσαντες; *qui verò illum audiverunt*, [Johannem scil.] *baptizati fuerunt in nomine Jesu*, (nempe ab ipso Johanne.) Hæc ergo oratio Paulina instituit illos ad quos dirigitur de Baptismo, quem acceperant, nullo autem modo docet, illos fuisse rebaptizatos. Ita optimè exponi posse locum patet ex vi particularum μὲν & δὲ, quæ quamvis sæpe sint expletivæ, & solæ adhibeantur; tamen nunquam concurrunt in oratione, quin sint adversativæ. Nisi ergo velimus decerpere orationem Paulinam, debemus fateri, verba hæc ἀκούσαντες δὲ, non esse verba Lucæ, sed Pauli alloquentis ipsos Ephesios. Lucas verba Pauli continuat v. 6. & cum v. 3. & 4 per conjunctionem καὶ connectit, narrans videl. Paulum audito, quòd à Johanne baptizati sint, manus iis imposuisse.

§. *Inter multos illos qui in die Pentecostes ab Apostolis fuerunt baptizati, sine dubio multi fuerunt antea à Johanne baptizati.* R. Hoc gratis supponitur, 1. Quia non omnes & singuli Judæi à Johanne fuerunt baptizati, sed plures tantùm. 2. Inter millia illa baptizatorum ab Apostolis, Act. 2, multi confluxerunt ex omni natione sub cœlo, quos nemo dixerit à Johanne baptizatos.

Formula Baptismi quid importet?

XXXVII. Formula Baptismi paucis omnia complectitur, quæ hoc Sacramento nobis obsignantur, quæ ad tria possunt referri, scil. *institutionem Dei, promissionem gratiæ*, & *stipulationem officii fidelis*. Cùm E. Pastor dicit; *Ego te baptizo*, idem est ac si diceret: Ego nomine Dei declaro, quòd hæc aqua, quâ te abluo, symbolum est tuæ in Dei fœdus & ejus Ecclesiam admissionis: Quòd Pater te acceptat in Filium, Filius in membrum corporis sui & fratrem; & Spiritus S. in hospitem, apud quem habitare velit in æternum; & vicissim tuæ in Deum Trinum officii stipulationis, ut cultu & obsequio Patrem, Filium, & Spiritum S adores, & te totum adorandæ Trinitati in perpetuum consecres.

CON-

CONTROVERSIA.

An formula baptismi à Christo præscripta in administratione ejus, observanda sit?

Affirm. contra Pont. & Fanaticos.

Formula Baptismi à Christo præscripta est observanda.

Quæstio necessaria est tum propter *Pontificios*, qui negant formulam à Christo esse præscriptam, sed tantùm ex traditione haberi quòd certa verborum formula adhibeatur Tum propter *Fanaticos*, qui formulam ordinariam aversantur, quia videatur illi magica quædam vis adscribi. Contra utrosque adhibemus sequentia

ARGUMENTA.

Contra illos, præscriptam esse formulam à Christo, & traditam Ecclesiæ, patet.

1. Ex Matth. 18. v. 19. ubi scopus Christi fuit tradere ritum servandum in hoc Sacramento, ut non tantùm doceret quid sit faciendum, sed etiam quomodo faciendum, quod in præscriptione ritûs est necessarium.

2. Ecclesia, quæ tali formulâ usa fuit ab antiquo, non potuit eam ex seipsa adhibere, quia nequit Sacramentum constituere, fatentibus adversariis. E. ab ordine Christi & praxi Apostolorum illam recepit & adhibuit.

3. A pari, quia in institutione aliorum Sacramentorum tam V. quàm N. Test. formulâ conceptâ usus est Deus, quæ proinde baptismo denegari nequit.

Contra istos formulam istam retinendam esse probatur.

1. Quia continet verbum promissionis baptismo proprium & essentiale, quod partem essentialem Sacramenti facit.

2. Quia formula S. Cœnæ à Christo tradita exactè est observanda, unde ab Evangelistis & Paulo iisdem verbis repetitur.

3. Ab objecto & fine: Illud est Trinitas in baptismo distinctè proposita, hic fides Trinitatis, ad quam per baptismum obligamur.

4. A praxi, quia constat formulam illam antiquitùs semper observatam, & sic obviam itum fuisse variis corruptelis Arianorum.

OBJECTIO.

Apostoli non leguntur baptizâsse cum hac formula, imò dicuntur baptizâsse tantùm in nomine Christi. Act. 2. 38. & 8. 16. vel in Christum. Rom. 6. 3. R. 1. Quoniam Apostoli ex mandato Christi baptizârunt, dubitari non debet, quin ad præscriptum Christi se composuerint, nec probabile est in disertis magistri verbis quicquam illos immutâsse. 2. Loca allata non docent quâ formâ baptizârint, sed optimè referuntur vel ad *causam efficientem*, ut sit sensus, Christi jussu & authoritate baptizâsse; vel *ad finalem*, i. e. in ejus fidem & doctrinam, ut Israëlitæ dicuntur baptizati in Mosen, i. e. in ejus doctrinam. 1. Cor. 10. v. 2. Adde, quòd *in Nomen Christi baptizare* Synecdochicè, dicitur, & totam Trinitatem includit.

Quænam formula, Græcorum aut Latinorũ sit melior?

XXXVII. Quær. de formula Græcorum & Latinorum, quarum illa in tertia persona exprimitur, *Baptizetur servus Domini*, &c. Ista verò in prima; *Baptizo te*, utra sit præferenda? Resp. Licèt indifferens hoc videatur, quia utrobique essentia verborum retinetur, commodior tamen videtur posterior, tam quoad Ministrum baptizantem, quàm quoad baptizatos. Quoad illum, quia sic clariùs ostenditur authoritas, quæ illi à Christo est concessa, cujus actum exerit in Sacramenti administratione. Quoad istos, quia Sacramenta applicanda sunt unicuique in specie.

An in Ecclesia Romana

XXXVIII. Quær. An in Ecclesia Rom. retineatur vera doctrina de Baptismo? R. Veritas doctrinæ de Baptismo spectatur vel quoad ejus *essentiam*, vel quoad ejus *accidentia*, seu ritus & cæremonias

monias in illo adhibitas. Priori sensu agnoscimus singulari Dei providentiâ remanere in Ecclesia Rom. veram de baptismo doctrinam, quia in ea retinetur materia veri baptismi, sc. aqua, & formula à Christo præscripta, juxta quam administratur in Nomine Trinitati; qua de causa baptismus in illa Ecclesia administratus ratus censetur, nec iteratur. Sed posteriori sensu negamus, quia fovet graves errores, qui corrumpunt veram baptismi doctrinam, inducendo opinionem operis operati, & physicæ efficientiæ, tum nimis extendendo vim baptismi, quasi peccatum omninò tollat, & nimis restringendo eam ad peccata antebaptismalia, cùm tamen fœdus baptismo obsignatum sit perpetuum. In praxi etiam peccat per linguæ peregrinæ usum, & ritus varios superstitiosos.

retinea tur vera doctrina de baptismo?

XXXIX. Ritus illi juxta Bellarm. sunt vel antecedentes, vel comitantes, vel sequentes baptismum. Antecedentes. 1. Signum crucis in fronte & pectore. 2. Exorcismus. 3. Exsufflatio. 4. Narium & aurium ex saliva contactus cum Ephpata. 5. Salis gustatio. 6. unctio ex oleo in pectore & scapulis. Concomitans unica est, sc. consecratio aquæ baptismalis. Consequentes tres sunt. 1. Unctio Chrismatis in vertice. 2. Cereus accensus, qui neophyto gestandus datur. 3. Vestis candidæ indumentum. Alia multa mittimus.

Ritus superstitiosi Pontificiorũ circa baptismum.

CONTROVERSIA.

An hoc omne bonum & sanctum sit?

Neg. cont. Pontif.

ARGUMENTA.

1. Quia istorum omnium nec vola nec vestigium occurrit in Scriptura.

2. Ex Christianismi simplicitate; Cùm enim cultus Ecclesiæ christianæ sit spiritualis, & λογικὴ λατρεία. Rom. 12. 1. & in potissimùm à Judaismo discrepet, quòd hic in totum signis & figuris occupabatur;

batur; nemo non judicat absurdum esse, ut ipse Ecclesiæ aditus tot rerum corporearum formis obumbratus occurrat.

3. A vetustissimorum Scriptorum silentio.

OBJECTIONES.

1. *Fideles Dæmonem expellere possunt.* Marc. 16.17. R. Ut exorcismus vigente miraculorum dono, Energumenis rectè fuit adhibitus; ita non sine contumelia adhibetur infantibus fœderatorum, quasi Diaboli sint mancipia, quos tamen in fœdere suo censet Christus, & singulari benevolentia prosequitur. Matth. 19. 14.

2. *Etiam Reformati in administratione Baptismi multa addunt, de quibus nec præceptum datur, nec exemplum.* R. Hæc non sunt Sacramenti partes, neque iis mysterium affingitur, sed honestæ celebrationis circumstantiæ, Ecclesiasticæ prudentiæ, & libertati relictæ.

CONTROVERSIA. I.

Peccata non omninò tolluntur per Baptismum.

An Baptismus ita tollat peccata, ut non sint; an verò tantùm ut non regnent, & non imputentur? Prius Neg. Post. Aff, cont. Pontif.

Pontificii docent: Non tantùm remitti, sed etiam tolli in baptismo peccatum, & quicquid in baptizando peccati rationem habet. Orthodoxi dicunt, baptismi oppositè sumti pro Elemento & ejus dispensatione, *efficaciam* esse *moralem*, ut antea expositum est: Sed spectati compositè pro signo & re significata, *efficaciam* esse *realem* respectu suscipientis baptismum, quamvis illa non sit alligata ad momentum baptismi. Deinde agnoscunt in baptismo obsignationem duplicis gratiæ, tum justificationis, quâ tollitur peccatum quoad reatum, ut non imputetur, tum sanctificationis, quâ imminuitur & corrigitur ejus macula, ne amplius in nobis dominetur in hac vita, non autem ut non sit absolutè, seu existat amplius in nobis. Non

Non ergo quæritur: An Baptismi efficacia extendatur tantùm ad id, ut non imputetur peccatum, non autem verè tollatur, quod nobis per calumniam affingit Bellarminus; quasi statuamus per Baptismum tantùm fieri ut peccatum non imputetur, nullo modo autem tollatur, quod falsum esse ex sententiæ nostræ declaratione jamjam allatâ patet. Sed, an ita plenè & perfectè tollatur, ut non tantùm non imputetur, sed ut non sit amplius, quod illi vellent. Nos negamus, & dicimus, Baptismo tolli peccatum, ut non imputetur, aut dominetur, non etiam ut esse desinat, statuimusque ideo reatum quidem plenè tolli, sed maculam tantùm inchoatè & ex parte.

ARGUMENTA.

1. Baptismus non aliter peccatum tollit sacramentaliter & obsignativè, quam gratia justificans, cujus est symbolum & sigillum. Sed gratia justificans tollit peccatum, ne imputetur nobis in pœnam quoad reatum, gratia verò sanctificans; non ut absolutè non sit amplius, sed tantùm ut non dominetur. *E.* Baptismus non aliter tollere debet.

2. Si baptismus tollit peccatum omninò, tam quoad reatum quàm quoad maculam, ut esse desinat; omnis baptizatus erit purus & expers omnis peccati, tam originalis quàm actualis: At hoc falsum esse Scriptura & experientia testatur.

3. Concupiscentia semper remanet in baptizatis, quæ peccatum est, ut suo loco est probatum ex Rom. 7. v. 7. E. peccatum non tollitur omninò per baptismum, ut non sit, sed, ut non imputetur aut dominetur.

OBJECTIONES.

1. *Purificamur lavacro aquæ. Eph.* 5. 26. R. Hoc inteligendum non physicè, sed sacramentaliter, non absolutè, respectu omnium baptizatorum, sed tantùm eorum qui credunt. 2. Mundatio illa juxta naturam Eph. 5. 26.

naturam rei intelligenda est, respectu quidem reatûs plena & perfecta, respectu verò maculæ inhærentis inchoata & successiva.

2. *Eodem modo se habet baptismus ad peccatum, quomodo circumcisio ad præputium. Col. 2. 11. 12. At circumcisio verè amputavit præputium.* E. R. Eodem modo se habet baptismus ad peccatum, quomodo circumcisio ad præputium cordis, non carnis, sic enim conferuntur inter se loc. cit. non tanquam signum & signatum, sed ut signa diversa, vetera & nova, eandem rem signatam diversis ritibus significantia: Ut ergo circumcisio carnis non potuit tollere peccatum; ita nec baptismus, nisi significativè.

Col. 2. 11. 12.

3. *Gratia sanctificationis, per Baptismum nobis obsignatur, non potest consistere cum peccato.* R. Non potest consistere cum peccato regnante; sed cum habitante manere nihil obstat, quomodo contraria in gradu remissio possunt in eodem subjecto subsistere; quo sensu Paulus ait, se *mente servire Legi Dei, sed carne Legi peccati.* Rom. 7. 23.

CONTROVERSIA. II.

An Baptismus extendatur ad peccata futura?

An Baptismus tollat peccata præterita & præsentia tantùm & futura pœnitentiæ relinquat? An verò se extendat ad peccata non solùm quæ ante, sed etiam quæ post baptismum committuntur? Prius Neg. Post. aff. c. Pontif.

Quæstio hæc respicit vim Baptismi quoad peccata post baptismum, ad quæ nolunt Pontificii extendi Baptismum, sed ea Sacramento pœnitentiæ purganda relinqui. Nos vero per baptismum obsignari nobis statuimus remissionem non præteritorum duntaxat & præsentium, sed & futurorum peccatorum, ita tamen, ut pœnitentia non sacramentalis & illa quam fingunt, sed in Evangelio mandata, ac inprimis fides salvifica non excludatur, sed ut medium

dium salutis nostræ divinitùs constitutum baptismo coordinetur.

ARGUMENTA.

1. Talis debet esse baptismus, quale est fœdus gratuitum, per cujus gratiam baptismus est efficax. Baptismus enim & fœdus ad se mutuò referuntur, ut signum & res significata. Sed fœdus gratuitum est perpetuum, extendens se ad remissionem etiam peccatorum futurorum. Unde expressè vocatur fœdus perpetuum. Jes. 55. 3. Jer. 32. 39.

2. Scriptura nusquam restringit baptismum ad certam speciem peccatorum, sed citra restrictionem ad omnia universè & indefinitè refert.

3. Eadem debet esse efficacia gratiæ Dei, meriti Christi, & baptismi, pro singulorum conditione. Sed gratia Dei & meritum Christi efficacia sunt ad delenda omnia peccata, tam futura, quàm præterita & præsentia.

4. Non minor est virtus Baptismi quàm Circumcisionis. At Circumcisionem valuisse etiam in futurum, patet ex Gen. 17. v. 11. 13. ubi dicitur signum fœderis perpetui. E.

OBJECTIO.

E. *Peccata post baptismum commissa remittuntur solâ memoriâ baptismi, quod absurdum.* R. Non intelligitur memoria nuda & theoretica baptismi semel susceepti, sed memoria practica partim pœnitentiæ, partim fidei.

XL. Baptizari debent adulti ex Gentilibus, cùm Christo nomen dant, & infantes christianorum.

Quinam baptizandi? Infantes Christianorum sunt baptizandi.

CONTROVERSIA.

An fidelium infantes sint baptizandi?

Aff. contra Anab.

Controversia agit contra illos, qui usitatè *Anabaptistæ* vocantur ab iteratione baptismi, in iis qui semel tincti sunt, sive respectu infantium jam baptizato-

zatorum, sive respectu adultorum, qui ab una gentis suæ secta ad aliam transeunt, quos de novo tingunt, ut in cœtûs sui communionem recipiant. *Catabaptistæ* etiam dicti, à baptismi improbatione præcipuè in infantibus.

Non autem quæritur de quibusvis infantibus, etiam infidelium; Sed tantùm fœderatorum & Christianorum: Nam quoad illos, agnoscimus non posse nec debere baptizari, nisi prævia institutione, & in ætate adulta, quum sc. rationem fidei reddere possunt. 2. Non agitur de absoluta necessitate baptismi, qualem asserunt Pontificii; sed de necessitate hypothetica præcepti, quam nos contra Anabapt. tuemur sequentib.

ARGUMENTA.

Matth. 28. 19. 20. 1. Ex mandato Christi. Matth. 28 19. 20. *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos*, &c. Ubi quidem Christus non κατὰ τὸ ῥητὸν jubet baptizari infantes, sed quoad sensum. Nam. 1. Præcipit omnes gentes baptizari. E. etiam infantes: Præceptum enim de genere includit omnes species. 2. Scopus Christi est docere & præscribere modum colligendi Ecclesiam in terris usque ad consummationem seculi; Ut verò Ecclesia constat tam ex infantibus, quàm ex adultis, ita modus ille ad utrosque spectat, pro cujusque conditione. 3 Ab antithesi; Nam *omnes gentes* opponuntur omnibus & solis Judæis. ut postulat discrimen Vet. & N. Test. ubi tam infantes quàm adulti circumcidebantur. E. à pari eadem debet esse ratio baptismi. 4. Ex facto Apostolorum, quo præcepti sensum declarârunt, dum familias integras, i. e parentes cum liberis baptizârunt. Sic Lydia cum toto domo sua, item Commentariensis cum domo sua baptizati sunt ab Apostolis. Act. 16. 15. 33. Sic Crispus, præfectus Synagogæ. Act. 18. 8. Sic Paulus baptizavit Stephanæ familiam. 1. Cor. 1. 16.

Act. 16. 15 33. c. 18. 8. 1. Cor. 1. 16.

Exc.

Exc. *Christus loquitur de adultis, qui doceri possunt, non de infantibus; præmittit enim institutionem Baptismo.* R. 1. Quamvis Christus præmitteret institutionem baptismo, hoc referendum esset ad baptismum adultorum, de quo primò & præcipuè agebatur pro statu primævæ Ecclesiæ ex adultis constituendæ; At alia est ratio Ecclesiæ constituendæ, alia constitutæ. 2. Vox μαθητεύειν quâ Christus utitur, propriè non tam est docere per prædicationem, quam *discipulos facere*, quod fit etiam administratione baptismi, qui est Sacramentum initiationis, & primus in Ecclesiam introitus. Hoc autem ita intelligendum esse probatur ex verbo διδάσκειν quod additur, quod videretur esse tautologicum, nisi τὸ μαθητεύειν ad aliud quid, quàm ad simplicem institutionem referendum esset. Exc.

2, Ex fœdere. Ad quos pertinet fœdus Dei, adeos etiam pertinet sigilla fœderis. At ad infantes pertinere fœdus patet ex clausula fœderis: *Ero Deus tuus, & seminis tui post te*, Gen. 17. 7. *Vobis & liberis vestris facta est promissio*. Act. 2. 38. Licèt enim fœdus Dei primariò & præcipuè adultos respiciat, tamen infantes non sunt excludendi. 1. Quia liberi sunt pars parentum, & ejusdem cum iis conditionis. 2. Inter homines pacta liberos contrahentium complectuntur. E. & in fœdere Dei 3. Quia ad infantes pertinetres significata, puta remissio peccatorum, regeneratio, regnum cœlorum. E. etiam signum. Nam si quod majus est illis communicatur, quâ ratione posset illis denegari quod minus est? Sic argumentatur Petrus. Act. 10. 47. *An prohibendi sunt ab aqua, quibus datus est Spiritus?* Gen. 17. 7. Act. 2. 38. Act. 10. 47.

Exc. *Hinc sequitur, infantibus quoque Cœnam esse administrandam, quia res significata ad eos pertinet.* R. N. g. Quia licèt sit eadem utrobique res significata, tamen in modo significandi diversa est; in cœna obsignatur Christi gratia per modum cibi solidi, cujus infantes non sunt capaces, sed in baptismo Exc.

baptismo per modum lavacri regenerationis, cujus infantes sunt capaces. Deinde cœna duplicem conditionem exigit, præcedentem in examine, concomitantem in commemoratione mortis Christi, quarum utraque præsupponit usum rationis; Neutra exigitur in baptismo, sic olim Pascha distinguebatur à circumcisione, quòd ista infantibus, illud verò solis adultis præberetur.

3. Eadem est necessitas baptismi quæ circumcisionis. At circumcisio debuit administrari infantibus. E. Major probatur. 1. Quia baptismus subrogatus est circumcisioni, ex Col. 2. 11. 12. ubi circumcisionem in baptismo reperit Paulus. 2. A fine utriusque; Circumcisio erat Sacramentum initiationis ut reciperentur in fœdus: Idem est baptismus. 3. A re significata utriusque, quod est circumcisio interna cordis, & gratia regenerationis. 4. Gratia Dei non imminuta est in N. Test. sed potius ampliata. Si quid ergo obstat puerilis ætas in baptismo propter defectum rationis, idem in circumcisione fuit impedimentum. Quòd si non frustra Dei beneficia jam tum per circumcisionem oblata fuerunt, cur non idem de baptismo censebitur? Exc. *Non rectè procedit argumentum, quia variæ sunt differentiæ inter Circumcisionem & Baptismum.* R. Analogia utriusque Sacramenti attendi debet non in omnibus, sed in conditionibus principalibus ad confirmationem fœderis gratuiti relatis, & in N. T. declaratis, nim. quòd utrumque Sacramentum fuerit signum fœderis symbolum initiationis, ac tessera professionis, quâ olim Judæi à Gentilibus, & hodie Christiani ab infidelibus distinguuntur.

Exc.

4. Quia ad infantes pertinet Regnum cœlorum ex declaratione Christi. Matth. 19. 13. *Sinite parvulos ad me venire, & nolite eos prohibere, quia talium est regnum cœlorum.* Confirmatur ex eo, quòd dicitur συναγκαλίσασθαι in ulnas recepisse, benedictione sua & precibus eos Deo commendâsse. Si verò adduci ad Christum infantes æquum est; Cur non

Matth. 19. 13.

non & ad baptismum recipi, symbolum nostræ cum Christo communionis? Cur non in gremium reciperet Ecclesia, quos Christus in sinum suum excipit?

Exc. *Parvuli dicuntur humilitate, non ætate.* R. Neg. Nam illi intelliguntur, qui ad Christum afferebantur, & quos ulnis complectebatur, quales non erant infantes mysticè quoad humilitatem, sed propriè quoad ætatem ita dicti, qui ideo vocantur βρέφη: βρέφος autem est infans adhuc in cunis & tenellus, plerunque lactens. Exc.

5. Fidelium liberi sunt sancti, sanctitate nempe fœderali, i. e. Christiani, & ad Ecclesiam pertinentes. Ergo sunt baptizandi. Cùm enim habeant rem significatam, non possunt privari signis. *Mulier infidelis*, inquit Apostolus. 1. Cor. 7. 14. *sanctificatur in viro fideli, aliàs liberi vestri immundi essent, nunc verò sancti sunt.* 1. Cor. 7. 14.

OBJECTIONES.

1. *Nullum habemus præceptum particulare de baptizandis infantibus.* R. Nullum datum est, quia discipulis notum erat infantes circumcidi. Suffecit ergo mandatum generale baptizandi omnes gentes, sub quo particulare continetur.

2. *Baptismus Christi anno demùm tricesimo factus est.* Luc. 3. v. 23. R. Omnia facta Christi, quæ non pertinent ad doctrinam, non statim trahenda sunt ad imitationem, aliàs anno demùm 30. baptismus suscipi deberet, quod non dicunt tamen adversarii. 2. Ratio peculiaris fuit cur hoc tempus exspectârit, non modò, quia anno præcedenti tantùm Johannis Baptismus institutus fuit, sed etiam propter typum Sacerdotum Leviticorum, qui licèt anno 5. reciperentur in Collegium Sacerdotale, tamen ante ann. 30. non admittebantur ad exercitium muneris sui. 3. Christus non indigens baptismo potuit sine periculo illum differre, sed nostri, qui in peccatis concepti & nati sumus, non eadem est ratio. Luc. 3. 21.

3. *Johannes neminem ad baptismum admittebat, nisi confitentem peccata.* R. Ibi agebatur de adultis baptizandis & ad Ecclesiam Christianam vocandis; sed non sequitur idem locum habere respectu infantium, qui jam sunt in Ecclesia.

4. *Signum frustra adhibetur non intelligenti.* R. Aliud est signum, cujus virtus à subjecti recipientis dispositione pendet, aliud cujus virtus pendet ab instituentis promissione. Prius signum frustra adhibetur non intelligenti, sed non posterius, quale est Baptismus & Circumcisio. 2. Aliud est *subjectum receptivum* signi, aliud ejus etiam *perceptivum*, illud infantes possunt esse, licèt non istud. 3. Signum frustra adhibetur non intelligenti, nec intellecturo, quòd de infante dici nequit.

5. *Baptismus est Sacramentum pœnitentiæ.* R. Non quòd eam in omni tingendo prærequirat, sed quia ad ejus studium baptizatos obligat, sive in præsenti, quum sunt ejus capaces, sive in futuro.

6. *Sacramenta sine fide utentis dicuntur inanes Cæremoniæ.* R. Ratione adultorum, non ratione infantium, in quibus ad salutarem usum baptismi sufficit promissio, & gratia fœderis, quæ obsignatur à parte Dei, licèt nondum detur responsio & restipulatio à parte baptizati, ut patet in circumcisione.

7. *Perfecta Christi Symbola nonnisi perfectis, aut perfectionis capacibus danda sunt.* R. Hæc argumentatio nititur falsâ hypothesi, quâ illa quæ in baptismo sacramentaliter præbetur perfectio, perperam ad unicum illud momentum restringitur, cujusvis sese per totius vitæ curriculum & ad mortem usque protendit. Et stultè primo die quæritur perfectio in homine, ad quam baptismus totâ vitâ per continuos gradus nos invitat

8. *Veteres Baptismum differebant in ætatem provectiorem, imò ad mortem usque.* R. 1. Decepti fuerunt communi illius temporis errore, post baptismum vitam ab omni lapsu immunem requiri, nec ullam de-

lin-

linquentibus expiationem aliam deinceps reliquam esse. Tamen Pædobaptismum in usu fuisse constat ex continua praxi Ecclesiæ. Nec quarundam Ecclesiarum usus, vel quorundam Conciliorum sanctio, qualis est Concilii Neocæsarienſis, debet opponi praxi totius antiquitatis.

An unà cùm Baptismo gratia conferuntur?

XLI. Doctrinam de Baptismo claudimus observatione Celeb. Picteti, Theologi Genevensis, Theol. Christ. Distinguenda sunt, inquit, quatuor genera infantum qui baptizantur. 1. Quidam adolescunt, sed nunquam convertuntur; illis baptismus nihil designat nec exhibet, non certè condonationem peccati originalis: nam vel Deus respicit illos infantes in communione Christi, & ita in illa comunione manssissent; vel extra illam communionem, extra quam nulla peccati remissio. Vel Pater illos in fœdus suum recepit, vel non; si recepit, illos convertisset; si non recepit, iis non condonavit, utpote quos non adoptavit. 2. Alii, qui diu vivunt post baptismum, sed qui non convertuntur actu, nisi 30. aut 40. an. ætatis, aut sub finem vitæ: respectu illorum baptismus non explicat suam efficaciam salutarem, quàm quum actu convertuntur. 3. Alii, in quibus post baptismum vergentibus annis observatur pietas & fides: respectu illorum baptismus fuit efficax. Quæritur autem, an tantùm eo momento quo baptizantur iis remittatur peccatum originale, an verò ante? Resp. Posse hæc omnia obtinere beneficia ab utero matris, sed hæc confirmari in baptismo quidam enim infantes regenerantur in utero, ante baptismum, alii in ipso baptismo, alii post. Modus hujus rei difficulter capitur: sed, cur non Sp. S. posset restituere infantis facultates, & reddere aptas ad recipienda objecta Evangelica, quum capax erit rationis, æquè ac peccatum originale eos ad res sensibiles inclinat? Si concipiatur principium mali ante omnem actum, cur non conciperetur principium boni ante omnem actum? Alii moriuntur ante adultam ætatem, de quibus non dubitandum, quin baptismus sit publica declaratio. Deum iis remisisse peccatum originale, & jus concessisse ad vitam.

Sacra Cœna quid?

XLII Sacra Cœna est Sacramentum nutritionis, quo per panis fracti & vini effusi distributionem ac perceptionem, fidelibus adultis declaratur & obsignatur communio corporis & sanguinis Christi, tanquam cibi ac potûs spiritualis ad vitam æternam.

Cœnæ S. varia nomina,

XLIII. Variis autem nominibus tum in Scriptura, tum apud Veteres & Neotericos insignitur. 1. Scriptura vocat δεῖπνον κυριακὸν, *Cœnam Dominicam*, 1. Cor. 11. 20. *Cœna* quidem ratione temporis, quia vesperi primùm instituta & celebrata. *Dominica*, à Domino ejus authore. 2. Εὐλογία & εὐχαριστία. 1. Cor. 10. v. 16. tum respectu Dei, cui gratiæ aguntur pro eximio in Christo beneficio, tum respectu Symbolorum, qui benedicuntur, i. e. consecrantur & sanctificantur ad sacros usus. 3 Τράπεζα κυρίου, *mensa Domini*. 1. Cor. 10. 21. quia in mensa celebrabatur, oppositè ad *mensas Dæmoniorum*, in quibus convivia idololatrica habebantur, ex carnibus victimarum Diabolo immolatarum. 4. Κοινωνία, *communio*, 1. Cor. 10. 16. tum propter unionem fidelium cum Christo & inter se, quæ in hoc Sacramento obsignatur, tum propter communionem cum ejus morte & beneficiis. 5. Κλάσις ἄρτου, *fractio panis*. Act. 2. 42. & 20. 7. ex stylo Hebræorum, qui per panis fractionem notare solent convivium, & Græci per τὸ συμπόσιον totam convivii actionem designant. Panis verò frangi dicitur, quia Hebræi placentulis utebantur, quæ frangebantur potius quàm scindebantur. 6. A Patribus vocatur σύναξις, quia in publicis Ecclesiæ conventibus administratur. 7. λειτουργία, *munus publicum*, seu *sacra functio*, quia ministerii publici non postrema pars est. 8. Θυσία, non quòd existimarent Veteres, esse aliquod sacrificium ἱλαστικὸν, sed, tum, quia in ea erat oblatio eleemosynarum panis & vini, tanquam spiritualis sacrificii, ex quibus symbola in communione cœnæ desumta fuerant; tum, quia est commemoratio sacrificii in cruce oblati: tum, quia est sacrificium laudis & benedictionis: tum, quia ex stylo Veterum omnis actio religiosa sacrificium di-

Eccle-

citur. 9. *Agapæ.* Agapæ erant convivia fraterna Ecclesiastici conventûs, institituta, tum ad fovendam mutuam dilectionem, tum ad juvandos pauperes: Cum istis Agapis conjungebatur celebratio Cœnæ. & primò quidem præcedebant S. Cœnæ usum, 1. Cor. 11. v. 20. postea post S. Cœnam celebratæ sunt: Et inde S. Cœnæ nomen Agapæ datum est. 10. Μυστήριον, ob mysticam corporis & sanguinis Christi participationem.

Missa nomen

XLIV. Inter omnia quibus Latini Sacramentum hoc designârunt, præcipuum est nomen *Missæ*, quæ vox non Hebraicæ originis est, à מס *tributum*, vel משתה *convivium*, ut nonnulli Missifici somniârunt, sed Latinæ originis quia missa sive missio Catechumenorum fiebat antequam celebrarentur mysteria, & ubi peracta erant, ipsorum fidelium per hanc clausulam: *Ite, missa est.*

S. Cœnæ causa effi. ciens, materia, forma, finis.

XLV. Causa *efficiens* S. Cœnæ principalis est Christus; ministeriales ministri legitimè vocati. Personæ in prima Cœna administrans, vel communicantes sunt. *Administrans* Christus fuit: Cujus jussu deinceps Apostoli, & qui eos secuti sunt, Pastores administrarunt & administrant. *Communicantes* in prima Cœna Christus & Apostoli fuerunt, ne excepto quidem Juda. Christus enim Cœnâ à se jam institutâ & celebratâ dixit: *Ecce manus prodentis me in mensa est.* Luc. 22. 21. Quando autem Joh. 13. 30. Judas post sumtam offam Paschatis dicitur exivisse, inde alii colligunt, illum Cœnæ non interfuisse, quia demùm post celebratum Pascha Cœna habebatur. Sed, quod dicitur, Judam post assumtam offam Paschatis εὐθέως, mox, exivisse, illud εὐθέως non ad solam celebrationem Paschatis, sed totius actionis, quæ etiam Cœnam complectebatur, referendum, ut sit sensus: Judas post acceptam offam statim, i. e. mox, pauculis momentis postea, etiam acceptâ Cœnâ abiit.

XLVI. *Materia externa* seu signa sunt panis & vinum, seu poculum Domini.

Panis non debet esse azymus.

XLVII. Usus autem est Christus pane, quia divinâ benedictione est omnium elementorum ad nutriendum & roborandum corpus efficacissimum, communissimum, maximè familiare, & ubivis obvium, facilè parabile, & minimè fastidiosum. Panis autem quo usus est, azymus fuit, non ex rei necessitate, sed ex accidenti circumstantiæ temporis, propter festum Paschatis, quo nec alio uti, nec alium habere fas erat per Legem. Exod. 12. 19. aliàs semper erat fermentatus tam in Judæa, quoties extra illud tempus celebrabatur cœna. Act. 2. v. 42. quàm apud Gentes, quæ communi pane, non azymis utebantur; unde dicta est simpliciter *fractio panis*. Act. 20. v. 7. 1. Cor. 10. v. 16. & 11. v. 20 21. Ut hic perperam tam acris contentio super hoc capite inter Græcos & Latinos orta sit, illis panis fermentati, istis verò azymorum necessitatem urgentibus, unde illis nomen *Fermentatorium*, istis verò *Azymitarum* inditum. Cùm res sit per se adiaphora, ut plerique ex Pontificiis agnoscunt.

Hostiæ orbiculares.

XLVIII. Detestamur interim usum *hostiarum orbicularium*, quæ in Papatu adhibentur, non aliam ob causam, quàm ut Transsubstantiationi inserviant; quia enim hostiæ illæ tam exiles, ut vix palpabiles sint, & ad accidentium quàm substantiæ similitudinem propiùs accedunt, invisibili corpori continendo magis idoneæ visæ sunt: Adhæc sic cavendum putârunt Numini Panaceo, cujus, si panis non totus atque integer, sed frangendus daretur, particula aliqua jam Deificata solvi & dilabi facilè posset. Quæ omnia unà cum Transsubstantiationis figmento concidunt.

Vinum est commune, non aquâ dilutum.

XLIX. *Vinum* commune instituitur, colore indifferens, aquâ non dilutum, quia simpliciter *genimen* seu *fructus vitis* appellatur. Matth. 26. v. 29. & Marc. 14. v. 25. ut hîc Pontificii sine ratione urgeant mixtionem aquæ cum vino, quæ licèt juxta illos non sit de integritate Sacramenti, sit tamen de ejus *congruitate*, nec omitti possit sine peccato mortali.

tali. Quamvis enim videatur indifferens, & clarum sit à Veteribus aquam vino admixtam fuisse, quia rarus est meri vini apud Orientales usus, tamen meritò reprehendi sunt, quòd nullo præeunte verbo peccata mortalia fingant, & libertatem aliorum damnent.

L. *Materia intera* est Christus cum tota satisfactione & merito suo.

LI. *Forma* ejus *externa* in actionibus & verbis consistit. *Actiones* sunt panis fractio, vini effusio, utriusque signi distributio & perceptio, manu & ore facta. *Verbum* est tum tota institutio, εὐχαριστίαν, mandatum & promissionem complectens, tum inprimis promissio corporis & sanguinis Christi, adeoque ipsius Christi, omniumque ejus meritorum. *Forma interna* in analogia signi & signati consistit.

LII. *Finis* seu usus S. Cœnæ vel primarius est, vel secundarius. *Primarius* est confirmatio ejus fidei, quâ peccator resipiscens credit se cum Deo per mortem filii reconciliatum esse certò, ac proinde Mediatoris sui mortem gratissima mente commemorat & prædicat. *Secundarius* est confessio publica. 1. Peccatorum nostrorum, confitendo quòd de eorum numero simus, quibus absque hac innocentissima & pretiosissima morte pereundum fuisset. 2. Fidei nostræ, quatenus vel tacentes testificamur, nos in doctrina fidei sentire & profiteri idem cum iis, quibuscum S. Cœna nobis est eadem. 3. Christianæ & fraternæ charitatis, quâ fidelis omnes ejusdem cœnæ participes complectitur.

CONTROVERSIA. I.

An in Eucharistia consecratio fiat pronunciatione verborum? Hoc enim est corpus meum? Neg. c. Pont. Consecratio fit per benedictionem.

Licèt circa consecrationem Symbolorum Eucharisticorum diversissimæ sint Pontificiorum sententiæ, communior tamen apud ipsos sententia est:

Pronunciatione tantùm illorum verborum, quæ formalia dicunt sive Sacramentalia, fieri consecrationem, & hactenus verba illa esse operativa & conversiva, vera instrumenta consecrationis, ita ut vim habeant tanquam instrumenta Dei. Nos verò negamus consecrationem affigendam esse pronunciationi verborum Sacramentalium; Sed constituendam esse in tota actione Christi, & præcipuè in benedictione, quâ elementa ab usu communi & naturali transferuntur & evehuntur ad usum sacrum, quum dicitur Christus ab Evangelistis benedixisse & gratias egisse accepto pane.

ARGUMENTA.

1. Benedictio est sanctificatio rerum super quas funditur. E. Christus benedicens pani & calici sine dubio panem & calicem sanctificavit, maximè, cùm Christus in Scriptura ante prolationem istorum verborum jam benedixisse & gratias egisse dicatur.

2. Consecratio fit per precationem, quâ gratia Dei invocatur super symbola ad eorum sanctificationem. At verba ista *hoc est corpus meum*, nullam habent precationis formam.

3. Non aliter fieri debet consecratio Symbolorum ad usum sacrum, quàm fit consecratio ciborum quotidie ad usum communem, siquidem utrobique datur sanctificatio rerum, quæ usibus humanis destinatæ sunt, licèt in dispari gradu. At consecratio & sanctificatio ista non aliter fit quàm precibus & verbo, ex Paulo. 1. Tim. 4. 4.

4. Non potest censeri facta conversio, & consecratio, per quam Christi corpus præsens sistatur sub speciebus panis & vini; quia verba illa sunt historicè narrativa & declarativa rei quæ jam erat.

CON-

CONTROVERSIA. II.

An verba, quæ vocant consecratoria, submissâ voce sint pronuncianda, ne à populo audiantur? Neg. cont. Pont.

Consecratio debet fieri altâ voce.

ARGUMENTA.

1. Christus, cujus actiones cynosura nostra esse debent, sic celebravit Eucharistiam, ut ab omnibus adstantibus audirentur omnia, & hæc ipsa quæ consecratoria appellant verba. Jussit enim accipere, edere, bibere. At, qui aliquid jubet, vult audiri & intelligi. Et Apostoli non potuissent verba Christi adscribere, nisi ea auribus percepissent.

2. Christus non ita instituit Sacramentum, ut sola actio esset visibilis & publica, verbum verò quod est præcipua pars Sacramenti occultaretur & sepeliretur silentio.

3. Certitudo mutationis Symbolorum juxta adversarios pendet à certitudine consecrationis & pronunciationis verborum: *Hoc est corpus meum*: At in secreto murmure verba illa vel pronunciata esse, vel ritè pronunciata esse, quotus quisque certus & securus esse potest?

4. In Veteri Ecclesia incognitum fuit secretum illud murmur; olim enim plebs Sacerdoti verba recitanti succinuit. *Amen*, Quomodo verò is, qui nec audivit, nec intellexit, *Amen* diceret?

OBJECTIO.

Secreta pronunciatio facit ad majorem reverentiam Sacramenti. R. Neg. Quia non vilescunt quæcunque publicantur, aliâs Evangelium, baptismus, &c. vilescere deberent.

CONTROVERSIA. III.

Fractio panis est necessaria.

An ritus fractionis panis sit necessarius in administratione Cœnæ? Aff. contra Pontif. & Luth.

Pontificii quidem non diffitentur, Christum fregisse panem, & frangi jussisse, imò necessariam dicunt esse illam fractionem; Unde Sacerdos ex universo numero hostiam unam seligit, quam in tres partes frangit: &c. Sed non quæritur de qualicunque panis fractione; Sed: An frangi debeat ad distributionem, ut singulis communicantibus particulæ panis istius fracti distribuantur? Quod Pontif. negant, nos affirmamus. *Lutherani* τὸ frangere nihil aliud volunt esse, quàm panem distribuere, & alteri dare; licèt non diffiteantur, Christum propriè fregisse panem, sed istam cæremoniam merè liberam esse & adiaphoram, carentem mandato, quam observasse aut omittere pro arbitrio possit Ecclesia.

Orthodoxi fractionem retinent, quæ à Domino usurpata, & quæ tot panes, quot sufficiunt plebi ad communionem in varias dirimit particulas distribuendas in multos. Non esse adiaphoram cæremoniam censent, sed ex institutione Christi non minùs necessariam quàm acceptionem in manus, traditionem & communionem. Nec tamen de ea tam rigidè contendere volunt, ut nulla societas retineri possit cum iis qui omittunt, defectum istum rei non exiguæ nec dissimulandum putant, nec tolerandum, si tolliqueat, adeoque reprehendendos esse qui hoc statuant, licèt non absolutè damnandos.

ARGUMENTA.

1. Christus panem fregit ex consensu omnium Evangelistarum, & Pauli, qui hoc singuli referunt; Quis verò affirmârit, Filium Dei in tam Sacra actione aliquid supervacaneum feciſſe, aut Apostolos tantâ

tantâ diligentiâ hoc retulisse, si res merè adiaphora fuit? Præsertim cùm Christus ritum istum præscribere voluerit, dicendo: *Hoc facite.* Exc. *Multæ aliæ circumstantiæ & actiones studiosè referuntur ab Evangelistis, & à Christo observatæ sunt, quæ in imitationem trahi non debent, ut quòd cœnam vesperi & in diversorio celebraverit, quòd accumbens, non stans,* &c. R. Nemo non videt dissimilitudinem: Fractio panis ad cœnam per se pertinet, circumstantiæ temporis, loci, posituræ cum ea concurrunt per accidens Fractio imperata est divinitùs, illæ non. Fractio habet spiritualem significationem, illæ non item. Exc.

2. Illa fractio habet evidentem gratiæ Dei & beneficiorum ejus significationem, nim. fractionem corporis Christi in cruce, & fructus salutares qui inde ad nos manant Non quasi ossa Christi in cruce fracta sint, sed quia corpus ejus variis vulneribus laceratum, & anima à corpore separata fuit, ejusque cor laceratum & fractum est doloribus ac tormentis quæ in cruce pertulit. Unde Apostolus 1. Cor 11. 24. referens verba institutionis, dicit corpus Christi esse fractum: *quod pro nobis frangitur*: ut clariùs analogiam fractionis panis ad fractionem corporis ostendat. 1. Cor. 11. 24.

3. Ex loco Pauli. 1. Cor. 10. 16. *Panis quem frangimus, nonne est communicatio corporis Christi?* Cùm verò Paulus profiteatur se nihil tradidisse in istius mysterii celebratione, quod non accepisset à Domino, quis dubitet panis fractionem, quam retinet, esse ex Christi præscripto? 1. Cor. 10. 16.

4. Ex praxi Ecclesiæ Apostolicæ, quæ fractionis ritum constanter retinuit; unde tota actio per fractionem panis solet describi. Hinc dicuntur Discipuli. Act. 2. 42. *Perdurásse in doctrina Apostolorum, & communicatione & fractione panis & precibus.* Et Act. 20. 7. dicuntur Christiani convenire primo die hebdomadis *ad frangendum panem.* Act. 2. 42. Act. 20. 7.

OBJE-

OBJECTIO.

Fractio panis designat ejus distributionem, ut Jes. §8. 7. partiri esurienti panem suum, est distribuere panem. R. Sed in hoc Sacramento hæc significatio locum non habet. 1. Quia apertè distinguitur apud Evangelistas, *fregit panem, & dedit eum.* 2. Multi unius panis participes fiunt in cœna. 1 Cor. 10.17. E. necessariò unus panis frangitur, ut inter multos distribuatur. Quòd verò Paulus quum loquitur de pane fracto, mentionem non facit distributionis, non ideo fit, quòd pro uno eodemque duo ista sumat, sed quia subjungitur statim mandatum accipiendi, quod supponit dationem.

CONTROVERSIA. IV.

Altaria in N.T. nulla.

An in Ecclesia N. T. requirantur altaria, & cœna in altari administrari debeat?

Neg. c. Pontif.

ARGUMENTA.

1. Altaria pertinent ad cæremonias V. Test. quæ abrogatæ sunt.

2. Christus in mensa communi cœnam administravit.

3. In N. Test. nullum est sacrificium, ut postea probabitur. E. nullis altaribus opus est, quia altare sanctificat munus. Matth. 23. 17.

OBJECTIONES.

Jes. 19. 18. 19.

1. Jes. 19. v. 18. 19. *prædicitur: Erectum iri altare Jehovæ in Ægypto, ita ut innotescat Jehova Ægyptiis, & colant sacrificio & munere.* R. 1. Locus agit de Altari in singulari, non de altaribus, quæ magno numero occurrunt in Papatu. 2. Loquitur de hostiis & muneribus offerendis uni Deo à Gentilibus ad fidem conversis, quod non alio potest referri, quàm ad hostias spirituales à fidelibus offerendas sub Novo Test. Sic ex Stylo Prophetis familiari cultus spiri-

spiritualis describitur terminis legalibus. Altare ergo non intelligitur materiale, sed *mysticum* & *spirituale* ad sacrificia spiritualia offerenda: Et sic nomine altaris velut signi totum ministerium & cultus Dei publicus denotatur, ut innuatur colendum esse ab Ægyptiis cultu N. T. ut tunc colebatur à Judæis apud altare holocausti.

2. Heb. 13. 10. *Habemus altare.* R. Non intelligitur altare materiale & aspectabile, sed figuratum & mysticum, quod V. T. altare & ritus legales adumbrârunt, Christus ipse, qui altare nostrum vocatur; 1. Propter *oblationem* corporis sui, relatè ad altare holocaustorum. 2. Ob *intercessionem* in cœlo, relatè ad altare suffituum. 3. Ob *commemorationem* in mensa relatè ad cibos victimarum in altari oblatarum. Non posse autem altare propriè dictum intelligi, patet. 1. Quia dicitur unum, ubi Pontificii innumera habent. 2. Non dicit Apost. altare in quo sacrificandum sit, sed ex quo sit manducandum. 3. Altare quod opponitur Judaico. E. non visibile & materiale, sed spirituale. Aliâs si præcisè urgetur vox altaris, etiam in cœlo saxeum erigendum erit, ex Apoc. 6. 9. & 8. 5. & 9. 13. & 14. 18. Heb. 13. 6.

CONTROVERSIA. V.

Communio sub utraque specie.

An utrumque signum, adeoque etiam vinum omnibus fidelibus porrigi debeat? Aff. cont. Pontif.

Ardua hæc est quæstio de *Communione sub utraque specie.* Communio sub una specie panis, exclusis Laicis à communione vini, cœpit apud Papistas Seculo XIII. & stabilita sacrilegè Sec. XV. in Concilio Constantiensi.

Non autem quæritur: An communio sub utraque specie facta sit à Christo, quod non diffitentur adversarii. Sed, an debeat pariter fieri à fidelibus, ut non tantùm sit res indifferens & accidentalis, sed necessaria & essentialis ad perfectionem Sacramenti?

ti? 2. Non quæritur: An fidelis ita obligetur ad communionem sub utraque specie, ut non possit ullo in casu sine peccato sub altera tantùm specie communicare? ut ita convertunt statum controversiæ Pontif. Fatemur enim, si aliquod invictum impedimentum occurrat, quô alteram speciem sumere prohibeatur, talem commiseratione potiùs quàm reprehensione dignum esse. Sed, an possit jure interdici populo usus calicis; an verò teneatur Minister unicuique præbere symbola panis & vini? Et, an fidelis nullâ necessitate præpeditus utramque speciem participare debeat? Pontif. negant. Nos affirm.

ARGUMENTA.

Exc. 1. Christus Eucharistiam instituit sub utroque Symbolo, dum Apostolis non modò panem dedit, sed & calicem, & omnes ex eo bibere jussit. Exc. *verba* bibite ex hoc omnes *dicuntur solis Apostolis.* R. Non, sed in eorum persona omnibus qui ad communionem accessuri sunt. 1. Quia Christus dirigit sermonem ad eos, quibus dixit *facite hoc.* At juxta Pontificios plerosque hæc verba ad omnes fideles diriguntur. 2. Idem dicendum esset de pane, quia solis Apostolis etiam dixit; accipite, edite. 3. Hæc dicta sunt Apostolis solis, sed non quà Apostolis & administrantibus, quia Christus solus tunc fuit Minister, & sic excluderentur omnes alterius gradus & ordinis quàm Apostoli, sed quà communicantibus, quomodo debet similiter esse commune aliis omnibus fidelibus, & toti Ecclesiæ, quam Apostoli tunc repræsentabant 4 Paulus, qui fidelis est interpres verborum Christi refert hoc ad omnes communicantes: *Quisquis ederit hunc panem, & biberit hunc calicem* &c.

1. Cor. 11, 26. 2. Paulus 1. Cor 11. 26. manducationem & bibitionem tanquam duas essentiales unius ejusdemque mysterii partes conjungit, quando dicit: *Quoties-*

Quotiescunque manducaveritis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciabitis. Et v. 28. *Probet ergo quisque seipsum, & ita manducet hunc panem, & bibat hunc calicem.* Et cap. 10. 16. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne est communio sanguinis Christi, panis quem frangimus, nonne est communio corporis Christi?* Exc. *Paulus utitur disjunctivâ.* v. 27. *Quisquis manducaverit panem hunc, vel biberit hunc calicem;* *Unde patet hunc panem sine calice à nonnullis sumtum fuisse, vel sumi potuisse.* R. 1. Si ea esset disjunctivæ vis, æquè probaret aliquos sine pane bibisse ac sine potu edisse, quod tamen nolunt Pontificii. 2. Paulus disjunctivâ utitur, quia peccatum potest committi non tantùm in utriusque, sed etiam in alterius indigna sumtione. 3. Disjunctiva sæpe habet vim copulativæ, ut: Rom. 4. v. 12. *Non enim per Legem promissio Abrahæ*, aut *semini ejus*, i. e. tam Abrahamo quàm semini ejus, ut Paulus explicat. Gal. 3. 16. Sic 2. Cor. 13. 8. *Sive prophetiæ sive linguæ abrogabuntur*, i. e. & prophetiæ & linguæ. Matth 5. 17. *Non veni solvere legem* aut *Prophetas*, i. e. nec legem nec Prophetas. Eph. 6. v. 8. *Quicquid fecerit boni reportabit homo à Domino*, sive *servus* sive *dominus*, i. e. Servus & Dominus. Nihil ergo obstat ex usu communi intelligi particulam istam copulativè.

v. 28. cap. 10. v. 16. Exc.

3. Ex mandato Christi: *Hoc facite ad mei commemorationem.* Quod ad totam actionem referendum est, non modò ad consecrationem, sed & ad panis & vini sumtionem, ut hîc spectentur tam communicantes, quam administrantes, qui jubentur facere idipsum quod Christus jussit: Isti quidem accipere, benedicere, frangere & dare; Illi verò panem & calicem sumtum edere & bibere. Unde Paulus non tantùm panis distributioni subjicit hæc verba cum Luca, sed etiam calicis porrectioni, quia eadem est ratio.

4. Ex fine Sacramenti. Quia hæc mutilatio Sacramenti impugnat finem duplicem propter quem

quem Sacramentum est institutum. Tum ut sit commemoratio mortis Christi, quæ non potest fieri sub una specie, sed duas necessariò postulat, quarum una ab altera sejuncta sit, ad designandam separationem sanguinis à corpore. Tum ut sit symbolum integræ & plenæ nutritionis nostræ per Christum, quæ non esu tantùm, sed & potu absolvitur.

5. Non denegandum est signum à Christo institutum iis qui capaces sunt rei significatæ. At fideles omnes sunt capaces sanguinis, qui est res significata poculi. E. ad eos etiam debet pertinere usus calicis.

6. Praxis Ecclesiæ antiquæ universalis in hoc articulo ita palàm est constans, ut Leo M. Papa *Manichæos* per communionem sub una specie scripserit dignosci, & *Gelasius* rem eandem ut *grande sacrilegium* damnaverit.

7. Hinc multæ Principum querelæ de ablato calice, & postulata de ejus restitutione. Quantopere in Synodo Tridentina Germani, Galli, Bohemi, in id incubuerint, ut restitueretur Ecclesiæ communio sub utraque specie ex historia satis liquet, ut & ex Catharinæ Mediceæ ad Pontificem epistolâ ad ann. D. 1561. Extant etiam Caroli IX. Regis, Catharinæ filii, eodem anno datæ ad Insulanum suum apud Papam Oratorem literæ, quibus idem petit. Quot & quanti etiam fuerint Germanorum labores & conatus à principio synodi usque ad finem, & post ipsius etiam exitum, quæ officia Ferdinandi, & Maximiliani Imp. & Alberti Ducis Bavariæ, & aliorum, ut communionem sub utraque specie impetrarent, sed irrito conatu & inani labore, ex historiis patet.

OBJECTIONES.

Act. 2. 42. & 20, 7.

1. *S. Cœna vocatur fractio panis.* Act. 2. v. 42. & 20. 7. R. Synecdochia est locutio, ut jam antea dictum, familiaris Hebræis, quâ ex parte designatur totum,

totum, ut quum dicitur. Gen. 31. §4. de Josepho, quòd *panem comederit cum fratribus suis*, i. e. convivium agitaverit. Unde perperam colligeretur cibos tantùm illis appositos fuisse, non etiam potum.

Concomitantiæ figmentum.

2. *Hîc locum habet* Concomitantia, *quâ totus Christus continetur sub una specie, & æquè sub una ac utraque recipi potest.* R. Hoc non juvat causam Pontificiorum. Nam. 1. Nititur falsâ hypothesi transsubstantiationis panis in corpus Christi. 2. Confundit *concomitantiam signorum* cum *concomitantia rei signatæ.* Agnoscimus quidem concomitantiam corporis & sanguinis in ipsa re significata, quatenus & naturali & personali unione hæc sunt connexa. Sed negamus propterea illam locum habere in signis significantibus, quia cùm sint ex instituto, talis debet esse conjunctio, qualis est à Christo instituta: Christus verò voluit duo esse signa, & duas significandi rationes, ut cum pane sumeretur corpus, cum vino sanguis, non verò cum pane per concomitantiam utrumque. 3. Aliud est sumere Christum spiritualiter, aliud verò sacramentaliter; qui sumit corpus Christi spiritualiter, sumit etiam sanguinem, concedo, sed non qui sumit sacramentaliter, de qua sumtione hîc agitur. 4. Aliud est repræsentare corpus Christi vivum, aliud mortuum. Quoad prius, ubi vivum corpus Christi significatur, ibi debet esse sanguis; sed non quoad posterius: At in cœna Christus exhibetur non ut vivus, sed ut mortuus, & corpus ejus ut fractum, & sanguis ut fusus & separatus à corpore. Licèt ergò Christus in esse absoluto non possit esse divisus, in esse tamen respectivo & sacramentali potest nobis proponi ut divisus, & mortuus, ut caro à sanguine est separata. 5. Ratio æquè militat contra clericos, quàm contra Laicos. Nam si panis per concomitantiam trahit sanguinem, ne Sacerdos quidem opus habebit calice. 6 Justæ forent prædicationes istæ: *Panis est sanguis*; *vinum est corpus*; quod tamen nemo dixerit.

3. *In Veteri Ecclesiâ dabatur communio Laicorum, distincta à communione clericorum.* R. Communio ista Laicorum non significabat communionem sub una specie, sed communicandi ordinem & gradum, quoad personam, ut qui ante fuerat clericus, sive in clericorum nomenclatura, tunc in ordine laicorum esset, & cum laicis communicâret, quod pœnæ cujusdam, vel saltem imminutæ dignitatis & ministerii rationem habebat, ut privatus ministerio consecrandi Eucharistiam, contentus esset solâ communione. Alii volunt dictam fuisse communionem laicam à loco, quia laici orabant & communicabant extra cancellos per ministerium Archidiaconi, h. e. extra chorum, ut hodie loquuntur.

4. *Absentii sub una specie tantùm communicant.* R. Paucorum exceptio insuperabilis involuntaria & invincibilis non debet regulam generalem evertere. Hac ratione sequeretur, verbum Dei nemini esse prædicandum, quia sunt surdi, qui non audiunt.

CONTROVERSIA. VII.

Verba cœnæ impropriè intelligenda,

An verba cœnæ propriè & literaliter κατὰ τὸ ῥητὸν, *an verò tropicè & sacramentaliter sint intelligenda?* Prius Neg. Post. aff. contra Pontif. & Luth.

Sensus Scripturæ est vel proprius seu literalis, vel Tropicus seu figuratus. *Proprius* est, quem verba fundunt in propria & nativa significatione sumta, & quatenus naturaliter de se invicem prædicantur. *Tropicus* est, quum verba à nativa significatione mutantur in aliam, & per tropum aliquem juncta de se invicem prædicantur, qui sensus à nonnullis dicitur etiam literalis, non immediatè, sed mediatè, quatenus ad verba propria revocatur, & in ea resolvitur ex intentione dicentis, & pro subjecti ipsius natura. Prior usitatè τὸ ῥητὸν, posterior ἡ διάνοια appel-

appellatur. Pontificii & Lutherani sensum proprium & literalem stricte ita dictum retinendum esse contendunt. Orthodoxi τὴν διάνοιαν, seu sensum tropicum & figuratum sequendum esse affirmant.

ARGUMENTA.

I. Ex verbis ipsis promissionis, ubi occurrit. 1. *Subjectum*, pronomine demonstrativo *hoc* expressum, quod ad panem necessariò referendum, quia est pronomen demonstrativum, quod demonstrat rem præsentem; jam verò nihil adhuc erat præsens quàm substantia panis, quam acceperat, fregerat, discipulis porrigebat, &c. 2. *Prædicatum* enunciationis est *corpus* Christi, non vivum, sed mortuum, seu brevi moriturum, *datum*, i. e. morti expositum, vel certò brevi exponendum pro nobis; & sanguis, non qui sit adhuc in venis, sed ut effusus & sparsus extra corpus. 3. Copula *est*, quæ subjectum cum prædicato non potest conjungere propriè, quia disparatum de disputatio non potest prædicari propriè. At constat panem, qui demonstratur per *hoc*, & corpus Christi esse disparata, cùm nec substantia panis sit dicive possit substantia Corporis Christi, nec substantia poculi substantia sanguinis Christi, sed inter se numero, definitione, essentiâ, & adjunctis verè differant. Quod etiam confirmatur ex eo, quod corpus non hic intelligitur vivum, sed mortuum & crucifixum. Jam impossibile & contradictorium est, ut panis, vel alia quævis substantia sit propriè & sine figura corpus Christi mortuum, eo tempore, quo Christus non est mortuus. Ad hæc, si panis dicitur propriè corpus Christi, sequeretur omnia Christi attributa pani propriè convenire, ut nasci, mori, resurgere, &c. & omnia attributa panis corpori, ut seri, meti, triturari, coqui, &c. sequeretur etiam, Christum, cùm de mensa panem sumeret & frangeret, corpus suum sumsisse & fregisse, & sanguinem fudisse antequam crucifixus esset, & nos jam corpus Christus frangere &

sanguinem fundere hodie postquam resurrexit, & est in statu gloriæ, ubi amplius mori non potest. Sequitur ergo, hanc propositionem: *Hoc est corpus meum; hic est sanguis meus*, esse tropicam & figuratam, qui modus loquendi in omnibus linguis est usitatissimus; quo signatum prædicatur de signo, & nomen illius isti datur. e g. *Septem vaccæ* dicuntur *septem anni*. Genes. 41. v. 26. *Ossa* dicuntur *domus Israël*. Ezech. 37. 11. *Quatuor animalia sunt quatuor Reges, & decem cornua sunt decem Reges*. Dan. 7. 17. 23. 24. & 8. 20. 21. Sic Matth. 13. 38. 39. *Ager est mundus, bonum semen sunt filii Regni, inimicus est Diabolus, messis est finis mundi, messores sunt Angeli*, &c. Et Apoc. 1. 20. *Septem stellæ sunt septem Angeli, septem candelabra sunt septem Ecclesiæ*. Et cap. 17. 9. *Septem capita sunt septem montes, decem cornua sunt decem Reges*. v. 12. *Mulier quam vidisti est magna civitas*. v. 18. &c.

2. Scopus Christi, status discipulorum, & circumstantiæ totius institutionis idem evincunt. *Scopus Christi* fuit Sacramentum N. T. instituere, & ritui veteri novum subrogare. E. verba quoque sacramentaliter & tropicè intelligenda: Et si cœna subrogari debuit Paschati, eadem loquendi ratio tropica, quæ in eo locum habuit, debuit etiam hic retineri. *Circumstantiæ* sunt vel antecedentes, ut, quòd corpus Christi mensæ accubuit; E. non potuit porrigi discipulis: Separavit panem & vinum in cœna; sed corporis & sanguinis nulla tum separatio facta est: Panem accepit è mensa, benedixit, fregit, & dedit discipulis: Nihil hujus fecit aut dixit circa corpus suum: Christus ipse comedit de pane & bibit de poculo; quis verò dixerit, eum suum ipsius corpus & sanguinem edisse & bibisse? Consequentes circumstantiæ eodem respiciunt. Cœna instituta est in Christi absentis memoriam. E. panis & vinum debent esse symbola & memorialia corporis & sanguinis ipsius, & sic non possunt

sunt nisi tropicè dici corpus & sanguis Christi. Christus vult ut per S. Cœnæ celebrationem annuncietur mors ejus usquedum veniat; at nec annunciari mors ejus in cœna potest, nisi symbolicè, nec ille qui venturus est tantùm ultimo die potest propriè dici adesse in Symbolis, sed tantùm sacramentaliter. Huc pertinet consideratio *Discipulorum*, quos Christus alloquebatur, qui videbant corpus Christi accumbentis mensæ, & panem tanquam res à se invicem separatas. Sciverunt insuper morem Domini, qui sæpiùs figuratè cum illis loquebatur; Unde figuratè etiam intelligebant verba Christi, aliàs, quomodo non turbati fuissent re tam prodigiosâ?

3. A natura & analogia Sacramentorum omnium Vet. & Novi Test. Et ad Sacramenta quidem Vet. Test. sive ordinaria fuerint, sive extraordinaria, in omnibus tropica prædicatio deprehenditur. *Circumcisio* dicitur *fœdus Dei*. Gen. 17. 10. Signum fœderis, Deo ipso interprete. v. 11. & Paulo. Rom. 4. v. 11. & Paulo. Rom. 4. 11. *Agnus* Paschalis dicitur *transitus Jehovæ*, Exod. 12. 11. i. e. memoriale transitûs, tum angeli, tum populi ex ipsius Dei declaratione cap. 13. 9. *Petra* deserti dicitur *Christus*. 1. Cor. 10. 4. quia Christum spiritualiter significabat. *Sacrificia* & *purificationes* legales dicuntur *ablutiones* & *expiationes* peccati. Lev. 4. 31. & 14. 7. 8 i. e. typi, umbræ, & signa veræ illius expiationis per Christum futuræ. *Sabbathum pactum Jehovæ* appellatur, i. e. signum pacti, ut Deus ipse exponit. Exod 31. v. 13. 17. *Baptismus* vocatur *lavacrum regenerationis*. Tit. 3. 5. & ablutio peccatorum, quia est antitypus horum beneficiorum Christi. 1. Pet. 3. 21. Ex quibus à pari colligimus, cùm non possit nec debeat esse dispar ratio prædicationis in altero Sacramento, dari etiam sensum tropicum, & non proprium.

Gen. 17. 10. 11. Exod. 12. 11. 1. Cor. 10. 4.

4. *Ex* analogia articulorum fidei. Quia sensus tropicus solus est fidei analogus, proprius verò cum variis fidei articulis pugnat. 1. *Cum* articulo de veritate humanæ naturæ *Christi*, quia corpus multiplex formatum ex pane, vel sub eo latens incircumscriptè & indivisibiliter, non potest esse corpus quod *Christus* assumsit ex B. Virgine per *Spiritum S.* 2. Pugnat cum articulo de unica morte & crucifixione *Christi*, quia si panis fractus & vinum effusum est propriè & literaliter corpus *Christi* fractum, & sanguis effusus pro nobis, *Christum* mori necesse est quoties cœna celebratur. 3. *Pugnat* cum ascensione ejus, quia si reliquit corpore suo terram, & in cœlum translatus est, ejus corpus non potest esse panis, vel esse sub pane aut sub speciebus panis. 4. Pugnat cum ejus reditu ad judicium: Nam si *Christus* est panis cœnæ, & sub ejus substantia ac speciebus latet, jam est in mundo, nec amplius expectari debet, cùm tamen usus cœnæ nobis imperetur usque dum *Christus* veniat. 5. Pugnat cum communione sanctorum, quæ debet extendi ad fideles utriusque Test. quod fieri tamen nequit, si communio corporis *Christi* carnalis est & propria.

5. A Regulis sermonis, quæ non patiuntur in hoc argumento sensum proprium. Tales sunt: e. g. Quando proprietas literæ involvit aliquid absurdi & contradictorii, confugiendum est necessariò ad sensum figuratum: Item: quando verba flagitium vel crimen imperant; quando litera tribuit res Deo & *Christo* indignas, ad figuram recurrendum est, & similia.

6. Huc possent afferri varia testimonia ex antiquitate; quò pertinet exemplum *Bertrami*, Presbyteri & Monachi doctissimi, qui circa annum 880. floruit, qui consultus à *Carolo Calvo* Rege Galliæ super quæstione quæ tunc agebatur: An panis & vinum in Eucharistia sint substantialiter corpus & sanguis *Christi*; An verò figura corporis & sanguinis *Christi*? Et an corpus *Christi* ore fidelium sumatur,

tur, an in mysterio? Respondit in erudito scripto de corpore & sanguine Christi, planè ex mente nostra, & sæpius inculcat, verba ista figuratè & sacramentaliter esse intelligenda. Ejusmodi fuit *Berengarius*, Ecclesiæ Andegavensis Archidiaconus, Platinâ teste, vir sanctitate & doctrinâ insignis, circa medium undecimi Seculi, qui post Brunonem Ecclesiæ Andegavensis Episcopum errorem Paschasii quâ voce, quâ scriptis solidè oppugnavit. Licèt verò metu tormentorum & mortis ad palinodiam coactus sit, subscribendo Formulæ fidei ab Humberto Cardinali conscriptæ, agnoscit tamen ipse hoc illi per vim extortum esse, teste Lanfranco ipso, ejus adversario, & scripto publicè edito palinodiam suam revocavit, testificans per vim à se extortam esse, ideoque Rom. sedem non esse sanctam, sed Ecclesiam malignantium, Concilium vanitatis, &c.

OBJECTIONES.

1. *Signo non potest dari nomen rei significatæ, nisi postquam præparati sunt animi ad locutionem percipiendam.* R. Quis non videt Christum sufficienter præparâsse animos Discipulorum ad locutionem figuratam intelligendam; tum ex iis quæ fecerat & dixerat in celebratione Paschatis, in qua hæc ipsa figura non semel occurrit: Tum in iis quæ fecit & dixit in institutione cœnæ, quòd enim accepit panem, benedixit, fregit, & distribuit, dicendo hoc est corpus meum, satis innuebat non posse aliter intelligi quàm figuratè.

2. *A proprietate verborum non est recedendum.* R. Ubi materia subjecta, scopus loquentis, antecedentia & consequentia eam requirunt aut ferunt. Sed nullum horum eam patitur in verbis cœnæ, ut ostendimus.

3. *In articulis fidei necesse est ut retineatur proprietas verborum.* R. Neg. Sufficit ut verba sint clara & perspicua, propriane sint an figurata parum refert: Quod vel ex articulis descensûs ad inferos, & sessionis

nis ipsius ad dextram Patris constat: Ita authoritas Ecclesiæ per claves Regni cœlorum designatur, & mysterium nostræ cum Christo unionis sermone figurato passim exhibetur.

4 *Christus in institutione Sacramenti perspicuè loqui debuit. At verba figurata sunt obscura.* R. Christus debuit loqui perspicuè sed tamen non propriè, potuisset quidem propriè loqui, sed noluit, partim quòd de Sacramento sacramentaliter loqui solitum est in Ecclesia, partim quòd omnes circumstantiæ sensum tropicum satis superque declararent. 2. Tantum abest, ut figuræ & tropi obscuritatem sermoni inferant, ut potius ad eum illustrandum adhibeantur, unde vocantur *Lumina orationis.*

5. *Verba Testamenti debent esse propria, non figurata.* R. 1. Neg. Imò contrà in omnibus penè Testamentis quæ in Scriptura recitantur, figuratæ occurrunt locutiones. In Testamento Jacobi. Gen 49. Mosis Deut. 33. v. 17. 20. Davidis. 2. Sam. 23. & 1. Reg. 2. v. 6. &c. 2. Cœna propriè non est Testamentum, sed ejus sigillum, in ea non declarat Christus supremam voluntatem suam, sed antea declaratam in verbo signat & confirmat.

Tropus in verbis cœnæ ubi locum habeat.

LIII. Licèt diversæ sint Theologorum nostrorum sententiæ circa sedem tropi, an sit in copula, seu verbo *est*, an verò in prædicato, differentia non est in reipsa, sed tantùm in explicationis modo, & res eodem redit, sive ponatur in prædicato, ut sit sensus: *Hoc est signum corporis mei*, sive in copula: *Hoc significat corpus meum*; ita facilis est conciliatio, quia copula refertur ad prædicatum tanquam ejus pars sub quo vel actu continetur, quando enunciatio est binaria, & nomine ac verbo absolvitur, vel potentiâ, quum ad illud refertur ut syncategorema. Si copula sumitur propriè & ὑπαρκτικῶς, prædicatum sumetur figuratè, si prædicatum sumitur propriè, copula sumenda erit figuratè pro *significat.*

CON-

CONTROVERSIA. I.

De Transsubstantiatione.

An substantia panis & vini in Sacra Cœna verbis illis, Hoc est corpus meum, *transmutetur in substantiam corporis & sanguinis Christi ?* Neg- contra Pontif.

Non quæritur : An ulla fiat mutatio in pane & vino per consecrationem ? Fatemur enim dari mutationem memorabilem, sed *moralem* & quoad *usum*, seu significationem, quatenus symbola ista ab usu communi & ordinario elevantur ad usum sacrum & mysticum. Sed quæritur de *mutatione quoad substantiam* ; an fiat realis conversio substantiæ panis & vini in substantiam corporis & sanguinis christi? An verum corpus christi, verusque sanguis, substantialiter sint præsentia sub speciebus, seu accidentibus panis & vini, per Transsubstantiationem, quæ fiat vi verborum sacramentalium ; ita ut desinant esse panis & vinum, & sint reipsa corpus & sanguis christi ; quod volunt Pontificii, nos negamus.

ARGUMENTA.

1. Post consecrationem symbola esse propriè panem & vinum, non corpus & sanguinem, sensus testantur ὁμοθυμαδὸν, dum veri panis substantiam ex colore, figura, quantitate, gustu, & aliis accidentibus colligunt ; nec unus vel alter sensus hoc testatur, sed quatuor, visus, tactus, gustus, & olfactus inter se conveniunt, non circa objectum commune, sed proprium, non præcipitanter, sed attentè agendo, non in uno homine, sed in omnibus, non ex aliquo accidente tantùm panis & vini, sed ex omnibus simul junctis non semel & ad momentum, sed perpetuò & semper. Dicere verò sensus judicium ferre non posse, est dicere, nihil certi dari posse in rerum natura, de quo egimus Loc. I.

2. Doctrina Transsubstantiationis pugnat cum sana ratione, quæ docet: Corpus unicum unum etiam locum occupare, nec posse simul esse in pluribus locis: Esse de natura corporis, ut habeat partes extra partes, & corpus non posse dari, quod non sit quantum extensum, accidentia non posse esse sine subjecto &c. Exc. *Ea quæ afferuntur de essentia corporis & ejus proprietatibus, vera sunt in ordine naturæ, sed hic agitur de eo quod Deus agit per omnipotentiam supra ordinem naturæ.* R. 1. Hic non agitur de eo quod potest, sed de eo quod vult. Potentia Dei non est regula fidei nostræ, sed ejus voluntas. 2. Omnipotentia se extendit ad omnia possibilia, sed non ad impossibilia, qualia sunt quæ contradictionem implicant; quæ impossibilitas non tam se tenet à parte Dei, quàm à parte rei, quæ non potest fieri. Imò cum potentia extendatur tantùm ad res quæ fieri possunt, & contradictorium ac impossibile non sit aliquid, sed merum nihil, non potest cadere sub Dei potentiam. Nam licèt fateamur Deum posse operari supra ordinem naturæ, negamus tamen omnipotentiam ejus extendi ad ea quæ sunt contra naturam, & ordinem in ea positum, quia non potest mutare naturam rerum, & ordinem à se positum evertere.

Exc.

3. Fidei Testimonio: Præsertim ex locis, ubi symbola Eucharistia idem nomen retinent post consecrationem, quod habebant antea, puta nomen panis & vini; quod non fieret, si vi verborum consecrationis desinerent esse panis & vinum, & mutarentur in corpus & sanguinem Christi. Quod probatur 1. *Ex* verbis *Evangelistarum*, qui expresse ferunt Christum id dedisse Apostolis post consecrationem, quod ante eam acceperat & fregerat: Nihil autem aliud acceperat & fregerat quam panem. 2. Christus vinum quod dabat bibendum, vocat fructum vitis. Matth. 26. 19. Marc. 14. 25. Paulus 1. Cor. 11. v. 26. 27. Sæpius id quod Christus discipulis dedit vocat panem. v. 23. 26. 27. 28. quoties man-

1 Cor. 11. 26. 27.

manducaveritis τὸν ἄρτον τοῦτον, *hunc panem*, v. 27. quisquis ederit hunc panem. v. 28. probet quisque seipsum, & sic edat ex pane &c. Ita cap. 10. v. 16. Panis quem frangimus, nonne est communio corporis Christi? Quod de pane post consecrationem debet intelligi, quia post eam tantùm potest esse communio corporis Christi.

Exc. *Corpus Christi vocatur panis, quia antea fuit panis, qui in substantiam Corporis conversus est, ut Eva dicitur os de ossibus Adami. Genes. 2. Homo vocatur terra & cinis, Gen. 3. quia ex terra formatus est. Et Exod. 7. Serpens in quem conversa est virga Aaronis, dicitur virga, quamvis tum, cùm devoravit, non amplius esset virga, sed serpens. Et sic sæpe Scriptura mutato statu nomen retinet antiquum, ut cœci videri dicuntur, & sani ambulare, i. e. qui tales fuerunt.* Exc.

R. 1. Panem non posse poni pro corpore Christi, colligitur ex eo, quòd Paulus loquitur de pane qui frangitur, & qui sit communio corporis Christi. At nec corpus Christi potest dici frangi, quia non est passibile, nec communio corporis sui. 2. Cùm mutato statu retinetur aliquando nomen antiquum, hoc fit tantùm, ubi res quæ mutatur, manet semper quoad materiam, nam eadem materia seu res quæ fuit os Adami, facta est Eva, eadem quæ prius erat virga facta est serpens, &c Sed hic panis absolutè interit & esse desinit. 3. Homo vocatur cinis & terra, quia de terra formatum est corpus ejus; Sed corpus Christi non formatum de materia panis. 4 Virga Aaronis in serpentem conversa non dicitur virga tantùm, quia prius virga fuerat, sed etiam, quia statim in pristinam formam erat reditura, & quia cum Moses scribebat hanc historiam erat revera virga, & non amplius serpens. Deinde in illa conversione non statuuntur accidentia sine subjecto, nec latuit serpens sub accidentibus virgæ, sed visus est serpens, & affecti sunt oculi, donec in pristinam formam rediret. Denique corpus Christi nunquam fuit panis, ut ser-

pens

pens fuit virga; & serpens in quem virga conversa est non præexistebat: Hîc verò volunt panem converti in corpus jam præexistens.

4. Ex verbis sacramentalibus *Hoc est corpus meum.* Nam 1. Pronomen *Hoc* non aliud notare potest, quàm panem, ejusque substantiam. 2. Christus non dicit: Hoc fieri corpus & sanguinem, quod dicendum fuit ad conversionem designandam, sed simpliciter enunciat, quod jam erat, & verba declarant quid sit panis, non in quid mutetur. Nec ullum exemplum dari potest in quo verbum *est* importet aliquam operationem, ut deberet hîc fieri. Deinde quia dici præsupponit esse, proinde propositio illa vera esse non potuit, nisi corpus jam fuerit, priusquam corpus diceretur. 3. Panis Substantia nec conversa fuit in corpus integrum, nec in fractum: Non in integrum, quia tale non est pro nobis datum; non in fractum, quia cùm Christus verba ista pronunciavit, corpus non fractum, sed integrum adhuc erat.

Exc. Exc. *Distinguendum inter significationem transitoriam & permanentem: In principio quidem pronunciationis verborum* τὸ hoc *denotat panem, quem dabat Discipulis, sed in fine prolationis mutatâ derepente significatione, non significat panem ut in initio, sed corpus ipsum Christi. Sic Deus potuit dicere mutando uxorem Lothi in statuam salis; Hoc est sal; & quum Moses mutavit aquas in sanguinem; Hic est sanguis. Et quum Christus mutavit aquam in vinum, poterat de aqua conversa in vinum dicere; hoc est vinum.* R. 1. Hoc commentum vanum est: Nam qua ratione nobis unquam probabunt adversarii, eandem vocem in eodem sermone positam & prolatam sine ulla mutatione duplicem & longè diversissimam significationem obtinere, unam in principio, aliam in fine enunciationis; cujus rei Exemplum nullum afferri potest. 2. Quæ afferuntur exempla, sunt fictitia: Verba enim ista: Hoc est sal, hic est sanguis,

sunt

sunt merè declarativa rei, quæ jam erat, non conversiva unius substantiæ in aliam.

5. Figmentum hoc destruit essentiam Sacramenti, quæ elementi externi præsentiam, non annihilationem postulat. At Transsubstantiatio destruit *Signum* ejus, dum panis & vini substantiam abolet, relictis speciebus, quæ absque proprio subjecto spectra potius sunt fallacia, quam rerum divinarum infallibilia testimonia. Evertit *signatum*, corpus Christi spoliando suâ quantitate & dimensionibus & pro uno multiplex inducit. Abolet *Analogiam* sacramentalem, quia relationis sacramentalis fundamentum tollit, nam ubi signum in rem signatam convertitur, omnis inter illa similitudo desinit.

6. Transsubstantiatio destruit naturam veræ conversionis. Nam in omni conversione tria requiruntur. 1. Ut res in quam alia convertitur semper de novo producatur. 2. Ut res quæ mutatur destruatur, nec amplius ejus proprietates & effecta deprehendantur. 3. Ut sit subjectum quod transeat ab una substantia in aliam. Sed hæc tria in Transsubstantiatione desunt. Primò, corpus Christi in quod panis supponitur converti, non potest dici produci, quia jam præexistebat. Secundò, panis non potest dici destrui, quia proprietates & effecta ejus adhuc deprehenduntur, qualia erant ante consecrationem. Tertiò nullum subjectum in hac conversione manet, non panis substantia, quia supponitur destrui & aboleri: Non accidentia panis, quia illa sunt in subjecto, sed non ipsum subjectum. Non corpus Christi, quia ex eorum hypothesi est terminus ad quem subjectum transit, quodque ideò differre debet à subjecto.

7. In Baptismo aqua non transsubstantiatur in sanguinem Christi Ergo nec in cœna panis in corpus Christi. Anteced. conceditur à Pontificiis. Consequens probatur ex similitudine quæ est inter Cœnam & Baptismum. 1. Utrumque est Sacramentum

mentum N. T. 2. Utrobique nobis proponitur arctissima nostri cum Christo communio. 3. Utrobique exhibetur remissio peccatorum in sanguine Christi. 4. Utrobique phrasi sacramentali nomen rei tribuitur signo; nam ut panis dicitur corpus Christi; ita baptismus lavacrum regenerationis. 5. Non est aliquid majus aut mirabilius nutriri in vitam æternam, quàm in ea regenerari.

8. Ex Discordia Adversariorum, qui inter se nondum convenire potuerunt, quo modo panis fiat corpus Christi. Hinc acres contentiones visæ sunt in ipsa Synodo Trid. hac de re inter Dominicanos & Franciscanos, quorum illi volebant *mutationem* corporis *productivam*, isti verò, uti loquebantur, *adductivam*, sed in instanti, quâ corpus Christi per consecrationem è cœlo adducatur in terram; non motu successivo, ut unum locum deserat, & alium acquirat, sed in momento, ut posteriorem locum acquirat, etsi priorem amiserit. Sed utrique absurditatibus inextricabilibus sese involvebant, ut ipsimet agnoscunt, dum alii in alios insurgunt.

9. Dogma Transsubstantiationis novitium est: Originem ducit à Concilio Nicæno II. anno Christo 787. in quo Concilio cultus imaginum approbatus fuerat. Contra hos Iconolatras orthodoxi insurgebant, & dicebant, se unicâ Christi imagine in Ecclesiâ contentos esse, sacris nimirum corporis & sanguinis Christi in cœna symbolis: Iconolatræ autem respondebant; Hæc sacra symbola non signa aut imaginem Dominici corporis, sed ipsum Christi corpus & sanguinem esse. Unde *Johannes Damascenus* circa medium seculi octavi commento absurdo statuit, panem à verbo assumi, & arctissimè unum corpus cum Christo constituere, & ita rectè dici ipsum Domini corpus, divinitate affectum. Circa eadem tempora Ecclesia Latina quoque errare cœpit, dum ii, qui sub Carolo M. se imaginibus opponebant, mystica S. cœnæ symbola non imaginem & picturas, sed ipsum ejus corpus & sanguinem

nem appellabant, qui tamen verbis potius quàm sensu peccabant sed initio 9 Sec. an. 818. *Paschasius Ratbertus*. Abbas Corbejensis errorem apertius invexit, in tractatu de corpore & sanguine Christi, cui se opposuit *Bertramus* seu *Ratramus* ejusdem Monasterii monachus doctissimus, qui jussu Caroli Calvi Regis contra Paschasium, librum de corpore & sanguine Domini orthodoxum scripsit. Seculo verò decimo, quod Baronius ferreum & plumbeum vocat, error invaluit, multis sese opponentibus, inter quos præprimis *Berengarius*, Sec. XI. quem multi in Gallia & Italia, Waldenses etiam & Albigenses sequuti. Primus vocem Transsubstantiationis usurpavit *Stephanus*, Episcopus Augustodunensis, circa annum 1130. postea retenta fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. Anno Christi 1215. Interim viri docti hanc Transsubstantiationem in dubium vocârunt, ut *Gerson*, Cancellarius Parisiensis, & *Petrus de Alliaco*, Cardinalis Cameracensis; Imò nec Eugenius IV. in Concilio Florentino A. 1439. obtinuit. ut dogma novitium definitur, sed demùm in Synodo Tridentina sancitum est.

OBJECTIONES.

1. *Verba cœnæ sunt verba practica.* R. Verba practica bifariam dicuntur, quia operantur vel mutando ac convertendo, vel significando & obsignando. Christi verba sunt practica posteriori modo, quia verè significant & obsignant quod enunciant ac prædicant; non verò priore, quia panis Christi corpus dicitur *esse*, non *fieri*, nec ullum ibi imperium vel mandatum Christi continetur. Quòd si mutatio & effectio urgetur, non est *physica* & *realis* quoad naturam, sed *moralis* & *mystica* quod usum, quæ ostendit, non quonam transeant elementa per substantiæ mutationem, sed cui usui inserviant per Christi institutionem & sanctionem.

2. *Si non alia intercedit mutatio in Eucharistia, quàm moralis & relativa; sequitur figuras inanes & vacua signa*

signa in ea Credentibus exhiberi. R. Neg. seq Quia Elementa per benedictionem sanctificata, non sunt signa vacua, & inanes figuræ, nudè depingentes & repræsentantes gratiam, sed etiam sigilla eandem obsignantia, & pro natura relatorum divinitùs institutorum in legitimo usu exhibentia. Ut Testamentum, diploma, gleba, mittit in possessionem hæreditatis, rei donatæ, & fundi.

CONTROVERSIA. II.

Consubstantiatio.

An Christus præsens sit corporaliter in Eucharistia? Neg. cont. Pontif. & Lutheran.

Quia Pontificia Transsubstantiatio nimis cruda est, Lutherus novum præsentiæ modum proposuit, inclusionem nim. corporis Christi in pane, & sanguinis in vino, & coëxistentiam panis & corporis, vini & sanguinis Christi, qui *consubstantiatio* seu συνουσία dictus est; unde in confessione Augustana, Cæsari primùm exhibita Augustæ, scriptum fuit: *Corpus & sanguinem Christi sub specie panis & vini adesse in Cœna Domini*, quâ phrasi usus videtur Melancton deditâ operâ ad minuendum offensam Cæsaris & Pontificiorum, ut faciliùs obtinere possent tolerantiam quam petebant. Quia verò nimis ad Pontificiorum sententiam videbatur accedere; hinc illis omissis, in confessionis editione simpliciter positum est, *Corpus & sanguinem Christi verè adesse, distribui in cœna Domini.* Juxta quam non pauci ex nostris non detrectârunt subscribere confessioni isti, si modò orthodoxè intelligeretur, & ex sensu authoris, quatenus corpus & sanguis Christi dicuntur verè adesse, nim. spiritualiter oblata verbo promissionis, & fide percepta: Exinde in alia confessionis recognitione Articulus iste his verbis exprimitur: *De cœna Domini docent, quòd cum pane & vino verè exhibeantur corpus & sanguis Christi vescentibus in cœna Domini.* Quæ sententia recepta est hodie inter Lutheranos.

Non

Non autem quæritur. 1. De præsentia Christi in genere; An Christus sit præsens in Eucharistia, quod utrinque asseritur. Sed *de modo istius præsentiæ*, an sit corporeus, & per ἀδιαστασίαν, an verò spiritualis? Pontif. & Lutherani prius statuunt, nos posterius. 2. Non quæritur; An corpus Christi sit præsens animo fidelium in Eucharistia, & uniatur arctè cum ipsis? Sed an uniatur cum signis Sacramentalibus, & præsens sit localiter cum ipsis, quod vellent, nos negamus. 3. Non quæritur de præsentia reali & substantiali quoad efficaciam & virtutem; Sic enim non diffitemur corpus Christi præsens esse in Sacramento, quatenus in usu legitimo vim suam exerit in communicantes ex ordine Dei. Sed quæritur ex sensu adversariorum de præsentia reali per indistantiam. 4. Non quæritur: An necessaria sit nostri cum Christo communio salutem, quod agnoscimus; & urgemus; sed de modo & vinculo, quo ista unio fieri debet? An corpus Christi debeat ingredi corpora nostra per localem conjunctionem, quod illi vellent? an verò sufficiat hoc Spiritu Christi & fide fieri? ut asserimus. 5. Non quæritur de præsentia Symbolica & Sacramentali corporis Christi in signis; nec de præsentia spirituali & mystica in corde, utramque enim agnoscimus & tuemur; sed de *præsentia locali & indistantiæ* in Eucharistia, vel sub speciebus panis, ut volunt Transsubstantiatores, vel sub ipso pane, ut Consubstantiatores asserunt; Nos verò negamus. Denique, non quæritur: An detur manducatio corporis Christi, quam utrobique agnoscimus: Sed, an detur manducatio ejus oralis. Ut quæstio redeat ad hos terminos: An corpus Christi sit ita præsens in Eucharistia, ut non tantùm symbolicè dicatur esse in signis, & verè ac realiter, sed spiritualiter, cordibus fidelium communicetur & uniatur, sed etiam corporaliter & indistanter adsit in Sacramento, ut ore corporis recipi & manducari possit ac debeat? Quod pertendunt; Nos negamus.

ARGUMENTA.

1. Ex verbis institutionis, quæ præsentiam istam corporalem admittere nequeunt; tum quia Christi corpus in cœna nobis proponitur, & per signa sacramentalia repræsentatur ut mortuum, & sanguis ejus ut effusus extra venas, quo modo impossibile est Christi corpus hodie nobis præsens sisti corporaliter & ἀδιαστάτως, cùm mori amplius non possit. Tum, quia Christus jubet *hoc facere in sui memoriam.* Luc. 22. 19. at memoria est tantùm rerum absentium & præteritarum, non præsentium.

Luc. 22. 19.

2. Ex locis, in quibus agitur de discessu Christi ex hoc mundo, de ejus ascensione, & de reditu è cœlo. Talia loca sunt. Matth. 26. 11. *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.* Joh. 17. v. 18. *Prodii à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & proficiscor ad Patrem.* Et cap. 16. v. 7. *Expedit vobis ut ego abeam, nisi enim abiero, Consolator non veniet ad vos.* Hinc alibi vetat nos Pseudoprophetarum miraculis credere, qui Christum vel in eremo ostendunt, vel ταμείοις includunt, atque iis mendaciis fidem Christianam pascunt. Matth. 24. v. 26 27. Huc pertinet quòd dicitur ex hoc mundo migrâsse, & in cœlum ascendisse. Luc. 24. 51. & Act. 1. Et Act. 3. 21. *Quem oportet cœlos capere usque ad tempora restitutionis omnium.* Matth. 24. 30. *Videbunt Filium hominis venientem in nubibus,* &c. 1. Thess. 4. 16. *Dominus cum voce Archangeli descendet è cœlo.* Col. 3. 1. *Quærite quæ sursum sunt, ubi Christus est ad dextram Patris.*

Matth. 26. 11. Joh. 17. 18. Joh. 16. 7. Matth. 24. 26. 27 Luc. 24. 51. Matth. 24. 30. 1. Thess. 4. 16. Col. 3. 1.

3. Ex impossibilitate istius præsentiæ; Quia everteret naturam & proprietatem veri corporis, quod ut quantum & extensum debet esse visibile & palpabile, locatum, impenetrabile, & circumscriptum, quod ita sit in uno loco, ut non possit esse in alio; ita habeat partes extra partes, ut nec illud corpus penetrare queat, nec ab alio corpore penetrari.

Quod

Quod fieret tamen in corpore christi, si esset præsens in Eucharistia ex mente Adversariorum.

Exempla quæ in contrarium afferuntur, huc non faciunt. Christus potuit ingredi ad Discipulos τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, *januis clausis*. Joh. 20. 19. i. e. eo tempore, quo januas occlusas habebant propter metum Judæorum, sed non διὰ θυρῶν, *per januas clausas*. Quod ad saxum sepulchri, dicendum, potuisse creaturam cedere ultrò creatori citra penetrationem dimensionum, licèt Angelus Domini non amovisset saxum, ut factum dicitur. Matth. 28. 3. Christus dicitur factus ἀφαντος ἀπ' αὐτῶν, sc. Discipulis Emaunticis. Luc. 24. v. 31. non evanescendo, sed vel oculos Apostolorum cohibendo, ne se abeuntem viderent; vel se celerrimè ipsis subducendo; Christus dicitur cœlos ingressus. Heb. 4. 14. non per penetrationem corporum cœlestium, sed per eorum transitum, cœlis apertis ad ejus adventum. Exc. Joh. 20. 19. Luc. 24. 31. Heb. 4. 14.

4. Ex ejus inutilitate. Quia oralis manducationis nullus est usus, sed tantùm spiritualis, tum, quia talis debet esse manducatio, qualis est cibus; at cibus non est corporeus, sed spiritualis, tum, quia iste cibus animi non corporis debet esse nutrimentum, tum quia vita quæ sustentanda est, non est animalis & terrena, sed spiritualis & cœlestis, tum quia instrumentum manducationis non est os corporis, sed os fidei, tum quia adjuncta & effecta sunt spiritualia, non corporalia, quæ omnia ex cap. 6. Johannis confirmantur; unde varia argumenta petuntur pro manducatione spirituali contra Oralem & Capernaiticam. Quia agitur de manducatione, quæ dat vitam æternam. v. 50. quæ unionem reciprocam Christi nobiscum, & nostri cum Christo, & quidem constantem ac perpetuam post se trahit v. 56. quæ necessaria est absolutè ad habendum vitam. v. 53. &c. de ea quæ respondet fami & siti spirituali, & quæ per fidem fit. v 35. tandem de manducatione, quæ per Spiritum fieri debuit, *quia caro non prodest quicquam, sed Spiritus est qui vivificat.* Joh. 6. v. 50. v. 56. 53. &c.

5. Ab exemplo fidelium V. Test. Manducatio & communio eadem debet esse inter fideles V. & N. Test. quia communio sanctorum una & eadem est. At nulla data fuit manducatio oralis sub Vet. Test. Christo nondum manifestato.

6. Ab absurdis, quæ oralem manducationem sequuntur. 1. Quòd Christi corpus sanctissimum in stomachum & ventriculum demittatur, mille sordium & impuritatum receptaculum. 2. Non modo piorum, sed etiam impiorum sit pabulum. 3 Non modò ab hominibus possit comedi, sed etiam à muribus, canibus, & aliis brutis vorari. 4. Christianos manducare Deum quem adorant, &c.

OBJECTIONES.

1. *Agnus Paschalis, Manna, Panes propositionis & sim. quæ fuerunt figuræ nostrorum Sacramentorum oraliter comesi sunt.* R. Hæc omnia non possunt dici figuræ nostrorum Sacramentorum, sed tantùm figuræ similes & correspondentes nostris, quæ eundem Christum & ejus beneficia nobis repræsentabant.

2. *Qui indignè manducat & bibit Sacramentum, , fit reus corporis & sanguinis Christi.* 1. Cor. 11. v. 29. R. Non ex reali & corporali ejus præsentia, sed ex Symboli sacri profanatione; ut Imperatorum majestas lædebatur, quando illorum statuæ evertebantur, & Rex offenditur, quando imago ejus vel Diploma discerpitur. *Sic non discernere corpus Christi,* non notat carnem Christi pani inclusam, non discernere à pane communi, sed Symbola sacra, quæ suam excellentiam habent à re significata, non æstimare, nec alio modo tractare, quàm vulgares cibos.

1. Cor. 11. 29.

3. *Aliàs verbum edite duas distinctas manducationes designaret.* R. Eadem vox propria quidem & figurata esse nequit respectu ejusdem subjecti; sed respectu diversorum nihil obstat: Nec insolens est in Scriptura, vocem unam in una propositione diverso accipi significatu. Ut Gen. 13. 15. *Semini tuo daturus sum totam hanc regionem*; ubi voce *Seminis* carna-

les

les & spirituales posteri Abrahæ, & voce *regionis* tam cœlestis quàm terrena Canaan intelligitur.

4. *Si sine fide cœna nobis est inutilis, sequitur Christi in cœna præsentiam vel absentiam pendere à fide vel infidelitate sumentis.* R. Neg. conseq. Nam non desinit quidem esse cœna Domini, ex Christi instituto, modò ritè ex ejus verbo celebretur, etsi impius & incredulus ad eam accedat. Sed huic, qui indignè accedit, non est cœna Domini, sed cœnæ Dominicæ profanatio. Ad substantiam quidem Sacramenti non pertinet fides, quia nec materia ejus est, nec forma, & integrum est Sacramentum quoties administratur ex ordine Dei, sive accipiatur à fideli, sive non. Sed ad Sacramenti participationem & usum summè necessaria est, utpote sine qua nec res signata percipi, nec Sacramenti finis obtineri potest. Ita Sacramentum respectu Dei etiam sine fide Sacramentum est; sed respectu nostri sine fide nudum est signum.

5. *Corpus Christi nobis verè adest præsens.* R. Inde tamen non sequitur, corporaliter nobis adesse præsens in terris. Nec si verè à nobis accipitur, oportet ut oraliter & corporaliter à nobis accipiatur. Quia aliud est *præsentiæ veritas*, aliud *perceptionis modus*. In cœlo quidem est corporaliter respectu existentiæ ipsius corporis, sed nihilominus est præsens animis nostris per fidem præsentiâ spirituali. Verè ergo corpus Christi in cœlo præsens est corporaliter, & verè spiritualiter præsens est animis nostris, sive fidei nostræ, quâ à nobis percipitur. Et malè colligitur; si spiritualiter. E non verè, quia nihil tam verè fit, quàm id quod à Spiritu. Hinc patet falsò nobis exprobrari, quod negemus præsentiam corporis & sanguinis Christi; quia malè proceditur à negatione unius speciei ad negationem generis, à negatione præsentiæ corporalis ad negationem cujusvis veræ præsentiæ. Licèt enim Christi corpus non sit localiter præsens in cœna, non desinit esse

verè præsens animo, mediante fide, tam in Verbo, quàm in Sacramentis.

1. Cor. 10. 16. 6 *Panis & vinum sunt comunio corporis & sanguinis Christi.* 1. Cor. 10. 16. R. Ista comunio non notat corporalem comunicationem & exhibitionem corporis; sed consortium & societatem: Ita panis est communio corporis Christi, nim. id per quod communio corporis Christi obtinetur, vel signum & sigillum corporis Christi, non verò ejus vehiculum & receptaculum. Hoc ipsa Textûs series probat, ubi vox κοινωνίας sæpius repetita, non aliud quàm societatem & consortium notat. Sic Judæi, hostias edendo, communionem habebant cum altari. v. 18. Gentiles cum Diabolo; qui tamen neque altare neque Diabolum edebant.

CONTROVERSIA. III.

Sacrificium Missæ oppugnatur. *An in Sacramento Cœnæ Sacerdos sub specie panis & vini corpus & sanguinem Christi quotidie offerat in remissionem peccatorum tam viventium quàm mortuorum, atque hoc sit Sacrificium Missæ?* Neg. contra Pontif.

Non quæritur: An Eucharistia possit impropriè & symbolicè vocari *Sacrificium Eucharisticum & mysticum*, ratione commemorationis, gratiarum actionis, repræsentationis, & applicationis? Hoc enim non ægrè largimur adversariis. Sed, an sit verum, reale, externum, & propriè dictum sacrificium hylasticum? Non ergo Controversiæ status in eo versatur, ut subdolè more suo Bellarminus in eo illum ponit; An actio illa sacra, in qua conficitur Eucharistia, multis præcedentibus & sequentibus precibus, sit sacrificium? Sed utrum in Eucharistia detur verum sacrificium, non Eucharisticum, internum & spirituale, laudis, gratiarum actionis, commemorationis; sed externum, corporale, & propitiatorium, in quo sub specie panis & vini Christus

stus quotidie offeratur à Sacerdote Deo Patri in victimam pro peccatis viventium & mortuorum? Affirmant adversarii: Nos negamus, & statuimus: Nullum in Ecclesia Christiana dari sacrificium verum, reale, & propriè dictum hylasticum, præter sacrificium Christi semel in cruce oblatum, quod iterari nec posse nec debere censemus. Adeoque sacrificium Missaticum tanquam Scripturæ sacræ, & fidei Christianæ ex diametro repugnans, & Christo summè injurium & contumelioſum rejicimus & detestamur.

ARGUMENTA.

1. Ex ipsa Eucharistiæ institutione, quæ ex diametro tali sacrificio opponitur. Christus in cœna non adstat altari, ut seipsum sacrificet, sed accumbit mensæ, ut panem & vinum benedictione sua sanctificet, non ut Patri offerret, sed ut Discipulis distribueret, ut acciperent, ederent, & biberent, non ut adorarent aut immolarent. Jubet Apostolos idem facere in sui memoriam, adeoque in repræsentationem, obsignationem & applicationem corporis in cruce fracti, & sanguinis fusi, non verò ad expiationem, propitiationem & satisfactionem pro peccatis. Apostoli non aliud tradiderunt quàm quod acceperunt à Christo, non utique sacrificium, sed Sacramentum, non ad immolandum, sed ad commemorandum, & mortem Christi annunciandam, usque quò venerit.

2. Hoc ulterius confirmatur ex antitheſi Cœnæ Domini, & Missæ Papalis. In cœna Deus dat, fideles accipiunt: In Missa Sacerdos dat, Deus accipit. 2. In cœna Christus oblationis & mortis suæ monumentum & memoriam instituit. In Missa Christum Deo offert sacerdos, & quidem in victimam pro peccatis. 3. Christus in cœna panem porrexit Discipulis dicens, accipite, edite. Patri verò nihil obtulit, nec se ipsum immolavit. In Missa volunt Christum se offerre Patri in sacrificium. 4. Christus dixit, *hoc* Antithesis cœnæ Domini, & Missæ.

facite, i. e. comedite & bibite. Sed Pontificii *hoc facite*, volunt significare, *hoc sacrificate*. 5. Christus jussit Discipulos capere & edere panem, quem ipsis porrigebat. Sed Sacerdos in Missis solitariis nihil dat populo, cumque nemo adsit, dicit tamen accipite. 6. Cœna Christi absentis, & in cœlo ad dextram Dei sedentis est commemoratio; Missa ejusdem sub speciebus panis & vini immolatio est. 7 Cœna in solius Christi memoriam, & pro iis instituta est, qui mortem ejus annunciare possunt. Missa in sanctorum memoriam, & pro mortuis celebratur, qui facere nequeunt quod Christus requirit.

3. *Ex* natura Sacramenti. Cœna Domini est Sacramentum. At idem Sacramentum & sacrificium esse repugnat. Sacramentum enim tanquam pignus & sigillum gratiæ datur à Deo, & à fidelibus accipitur. Sacrificium contrà à fidelibus offertur. & datur Deo, atque ab ipso paternè acceptatur.

Heb. 7. 26. 4. Ex unitate sacrificii Christi. Illa passim prædicatur ab Apostolo. Heb. 7. 26. *Talis nos decebat Pontifex, qui non opus haberet, ut Pontifices primò pro peccatis suis offerre, deinde pro peccatis populi, id enim fecit semel, cùm seipsum obtulit.* Et cap. 9. 27. *Non ut sæpe offerat seipsum, sicut Pontifex ingreditur in Sacrarium quotannis, alioqui oportuisset ipsum sæpius fuisse à condito mundo. Sed semel in consummatione Seculorum ad abolendum peccatum per immolationem sui ipsius patefactus est*; Et statim addit: *Ut statutum est omnibus semel mori, & postea judicium: Ita & Christus semel oblatus est, ut multorum peccata tolleret.* Et v. 11. *Christus per proprium sanguinem ingressus est semel in sanctuarium, æternam redemtionem nactus.* Et cap. 10. v. 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel factam.* Et v. 12. *Unicâ oblatione semel facta consecravit in perpetuum eos qui sanctificantur.*

cap 9. v. 27.

Heb. 10. 10. 12.

Exc. 1. Exc. 1. *Distinguendum inter sacrificium redemtionis & satisfactionis, & sacrificium applicationis & Religionis.* 2. *Inter sacrificium cruentum & incruentum.* 3. *Inter oblationem primitivam & primariam, ac secundariam & dependentem.* 4. *Inter Sacrificium immolationis*

& repræsentationis ac commemorationis. R. Hæ distinctiones omnes sunt inanes. *Prima* est *Sacrificii redemptionis & applicationis.* Quæ 1. Est ἀσύστατος, quia applicatio & oblatio differunt, oblatio fit Deo, applicatio nobis, oblatio rem facit, applicatio supponit factam. Dicere ergo *Sacrificium applicationis* est oppositum & appositio statuere. 2. Applicatio sacrificii non magis potest fieri per sacrificium, quàm solutio debet applicari debitori per aliam solutionem; sicque datur progressus in infinitum, & deberet dari novum sacrificium ad applicationem præcedentis. 3. Medium applicationis non est sacrificium, quod Deo offertur; sed tum à parte Dei verbum cum Sacramentis externè, & internè Spiritus S. à parte hominis verò fides. 4 Fidelibus V. Test. non minùs ac nobis debuit applicari sacrificium Christi ad salutem: Sed non potuit applicari per sacrificium Missaticum. Cur ergo requiritur ut hodie millies offeratur quotidie ad istam applicationem? *Secunda* distinctio est *sacrificii cruenti & incruenti*; Quæ est ἄιμαγραφος & ἀντίγραφος, cùm Apostolus expressè testetur non posse dari remissionem peccati, atque adeò nec sacrificium hylasticum, quò ea obtinetur χωρὶς αἱματεκχυσίας, *sine sanguinis fusione.* Heb. 7. 22. *Tertia* distinctio est *oblationis primariæ & secundariæ, primitivæ & dependentis.*: Sed etiam hæc nulla est Nam ubi primaria oblatio sufficit ex ordine Dei, secundaria non requiritur. At *unicâ oblatione consummavit in perpetuum eos qui sanctificantur.* Heb. 10. 4. *Ubi est peccatorum remissio, ibi non est amplius oblatio pro peccato*, ex Paulo. Heb. 10. 18. At post oblationem primariam Christi datur remissio peccatorum. E. non potest nec debet dari locus oblationi secundariæ, *Quarta* distinctio est *Sacrificii immolationis* in cruce, & *Repræsentationis ac commemorationis* in Missa. Sed 1. Repræsentatio rei non est res ipsa, differunt ut adjunctum & subjectum, illa præsens est, hæc præterita; illa rem factam supponit, hæc rem ipsam facit, ut imago rei differt à re

ipsa. 2. Aliud est *commemoratio sacrificii*, aliud *sacrificium commemorationis*. Eucharistiæ prior appellatio competit, ut quæ instituta est ad commemorationem Christi, & annunciationem mortis ejus; sed non ideo sacrificium commemorationis potest dici, nisi impropriè & symbolicè, quia sacrificium propriè dictum hylasticum non fit ad commemorationem expiationis acquisitæ, sed ad ejus acquisitionem. Ista ergo commemoratio fieri debet partim in meditatione verbi, in quo Christus exhibetur nobis ut crucifixus. Gal. 3. 1. partim in participatione Sacramenti, in quo recolimus memoriam mortis cruentæ Christi & sacrificii in cruce oblati, quod in signis sacris nobis efficaciter repræsentatur.

Exc. 2. Exc. 2. *Sacrificium Missæ substantiâ idem est cum sacrificio crucis, ratione sacerdotis offerentis, nim. Christi & victimæ oblatæ, nim. corporis ejus, sed modus tantùm est diversus, in cruce modus oblationis est cruentus, in Missa incruentus, sed qui repræsentat modum cruentum crucis.* R. 1. Si Missa idem est cum sacrificio Christi, eundem Sacerdotem, eandem victimam, easdem illius actiones & passiones esse oportet: At hîc contraria omnia. 2. Si idem est, aut hoc est continuatione Sacrificii in cruce cœpti, aut iteratione. Sed utroque modo imperfectionis insimulatur. Heb. 7. v. 26. 27. & 9. v. 26. 3. Diversitas sacrificii crucis & sacrificii Missatici multiplex est. 1. *Respectu Temporis*, sacrificium crucis ante sexdecim Secula & amplius est oblatum, sed Missaticum quotidie offertur; illud semel factum non potest iterari, hoc millies quotidie celebratur. 2. *Loci*, illud in Golgotha, hoc ubique, illud in cruce, hoc super altare. 3. *Valoris*, illud valoris & pretii infiniti, hoc verò finiti. 4. *Finis*, illud ad solvendum pretium redemtionis, hoc ad illud applicandum & repræsentandum. 5. *Essentiæ*, illud propriè consistit in morte & passione Christi, hoc verò in ejus commemoratione, quia Christus non moritur amplius. 6. *Hominum pro quibus offeruntur*, illud pro omnibus electis tam Veteris quàm

quàm Novi T. hoc verò dicitur tantùm offerri pro fidelibus Novi. 7. *Sacerdotium offerentium*, in illo solus Christus, in isto Christo adduntur Sacerdotes vicarii. Illud Christus obtulit in terris in statu infirmitatis, hoc verò in cœlis quà gloriosus. 8. *Victimæ oblatæ*, in illo Christus oblatus sub propria specie, sed in isto sub specie aliena panis & vini; ibi oblatus est in esse suo naturali, hîc in esse suo sacramentali; illic passibilis fuit & mortalis, hîc dicitur immortalis & impassibilis. illic visibilis, hîc invisibilis, ibi occupabat spatium magnitudini corporis commensuratum, hîc dicitur esse in puncto indivisibiliter, ad modum spirituum; ut alia taceam.

5. Ex natura sacrificii propitiatorii, quod requirit necessariò sanguinis fusionem, sine qua non datur remissio. Heb. 9. 22. Heb. 9. 22.

6. Ex perfectione sacrificii crucis. Quod perfectum est omnibus numeris & consummatum, non potest nec debet iterari, quia iteratio imperfectionis est argumentum, ut Apostolus probat ex sacrificiis Leviticis. Heb. 10. 4. 5. quæ ideo iteranda erant, quia non poterant accedentes consummare, nec peccata omninò auferre. At Christus *unicâ oblatione in perpetuum consummavit sanctificatos*. Heb. 10. v. 14. Unde oblatione defunctus non mansit in terra, ut Sacerdotes Levitici, sed consedit ad dextram Patris in perpetuum, v. 11. 12 & nihil aliud expectat, quàm ut ponantur hostes sui scabellum pedum ejus. v. 13. 14. Hinc in cruce Christus clamat τετέλεσται. Joh. 19. ut innuat jamjam consummatum esse opus redemtionis, quod peragere debuit oblatione sui ipsius. Posità verò istius sacrificii perfectione tollitur sacrificii Missatici necessitas. Heb. 10. 4. 5.

7. Ex natura veri sacrificii externi & realis, quod destructionem rei immolatæ postulat, ut ipse Bellarmin agnoscit. Sed in sacrificio rei animatæ, non alia potest dari destructio præter mortem. Christus verò in Sacramento nobis exhibetur non ad destructio-

ctionem, sed ad vivificationem, ut cibus cœlestis, qui non perit, sed manet in vitam æternam.

8. Innumeræ absurditates & contradictiones hîc emergunt. 1. Sacrificium externum & visibile, & tamen hostia ipsa non videtur. 2. Sanguis funditur, ut in omni sacrificio requiritur, & sanguis non funditur, quia incruentum esse docetur. 3. Corpus verum offerri dicitur Patri, & corpus non verum, invisibile quippe, impalpabile, circumscriptum & inextensum. 4. Idem statuitur cum crucis sacrificio, nec tamen eadem hostia, actio aut passio ibidem conspicitur. 5. Destruitur res oblata, & non destruitur, quippe quæ non desinit esse simpliciter, sed tantùm sub speciebus. 6. Christus semel oblatus, qui tamen identidem offertur, nec desinit ante finem Seculi offerri. 7. Sacrificium infiniti valoris, quod tamen valorem nullum, nisi millies milliesque repetitum habet. 8. Christus pro aliis ad auferenda peccata se offerens, & tamen oblatus ab alio ad auferenda peccata jam ablata & remissa. 9. Christus clamans in cruce consummatum est, & tamen non consummatum ante finem Seculi. Christus Creator omnium, qui à creatura sua creatur. 10 Absurdissimum verò est, quòd sacrificium istud offeratur sæpe in honorem sanctorum Deo, ut docet Synod Trid. cap. 5. cùm verò ille, in cujus honorem sacrificium offertur, longè superet sacrificium ipsum, sequitur Christum, qui hîc consideratur tanquam victima, inferiorem esse sanctis, in quorum honorem talis victima offertur. Adhæc, cùm victima sit medium, quo sacerdos supplex gratiam impetrat ab eo, in cujus honorem oblatio sit, sequitur Christum supplicis officio fungi apud sanctos, & offerre Deo corpus suum in honorem sancti, &c.

OBJECTIONES.

1. *Melchisedek obtulit panem & vinum.* R. Abrahamo in convivium, non Deo in sacrificium, de quo egimus supra, de sacerdotio Christi.

2. *Agnus*

2. *Agnus paschalis typus erat cœnæ, & in eo erat sacrificium.* R. Agnus Paschalis non fuit figura Eucharistiæ, sed Christi, veri Agni Dei, qui tollit peccatum mundi Joh. 1. 29. & qui est Pascha nostrum pro nobis immolatum. 1. Cor. 5. 7. cui os nullum fractum fuit. Joh. 19. 36. Et successit Eucharistia in locum agni Paschalis non ut figuratum figuræ, aut sacrificium sacrificio, sed ut figura alteri figuræ correspondens, ut Sacramentum Sacramento, ut ritus novus veteri, prout multiplex occurrere potest inter utrumque analogia; non jam in ratione sacrificali, & respectu immolationis, quæ locum hic nullum amplius habere potest; sed in σχέσει Sacramentali, respectu manducationis. Aliàs argumentum Adversariorum potest in ipsos retorqueri, nam figuratum figuræ debet respondere, ut agnus Paschalis fuit sacrificium cruentum, Eucharistia talis esse debet; ut nihil de eo in crastinum asservari debuit, ita nec de ista.

3. *Malach.* 1. 11. *Propheta dicit; Ab ortu Solis ad occasum usque magnum fore nomen Dei in Gentibus, & in omni loco oblationem mundam Nomini ejus offerendam esse.* R. Locus iste de spirituali cultu Dei inter Gentes præconio Evangelii constituendo vaticinatur, sermone cultui Legali accommodato, ut solenne est Prophetis & Apostolis. Hunc esse sensum Prophetæ multa evincunt. 1. Quia cultus N. Test. opposite ad legalem nulla alia habet sacrificia quàm spiritualia, ad nostram λογικὴν λατρείαν spectantia, in quibus offerendis pii omnes & fideles sacerdotio funguntur. 1. Pet. 2. 5. 2. Eodem sensu debet sumi hîc מנחה quod munus vel oblationem significat, ac מקטר quod habetur in prima parte versûs, quod *incensum & suffimentum* significat, quod allegoricè & mysticè intelligi de suffitu precum non diffitetur Cornelius à Lapide ex Psal. 141. 2. & Apoc. 5. v. 8. 3. Paulus disertè ad hoc vaticinium respicit, & ejus verba retinet. 1. Tim. 2. 8. ubi vult homines ὀρᾶν

Mal 1. 11.

in omni loco, quod dixerat Malach. in omni loco suffimentum iri Domino, *& puras manus attollere ad Deum* quod est revera *munus purum Deo offerre.* 4. Missa non potest dici *minha*, sive vox ista generaliter sumatur pro quolibet sacrificio etiam cruento, quod & mane & vesperi offerebatur, sive specificè pro oblatione ex simila, oleo & thure, quia nec Missa offertur vesperi, nec ex simila & oleo conficitur. 5. Quæ tria dicuntur de ista oblatione, nim. *novitas, mundities*, & *universalitas*, quæ non possunt competere Missæ. Non *Novitas*, quia juxta Adversarios tempore Melchisedeci jam obtinebat, & cultus Leviticus suas quoque oblationes panum, & libamina vini habuit. Non *mundities*, tum quia species panis & vini munditiei moralis non sunt capaces, tum quia imaginarium hoc sacrificium quotidie offertur ab hominibus impurissimis. Non *Amplitudo*, quia Missa nec ubivis, nec quolibet tempore, nec à quibusvis offerri potest. Sed optimè conveniunt sacrificiis spiritualibus & mysticis, de quibus potest dici. 1. Quòd sint *oblatio nova*, tum respectu Gentilium, tum, quia cultus Evangelicus majori cum claritate & efficacia institui debuit. 2. Quòd sint oblatio *munda*, si non absolutè & in se secundùm ἀκριβοδίκαιον Legis, tamen secundùm quid apud Deum in Christo, & secundùm ἐπιεικείαν Evangelicam. 3. Quòd oblatio debeat fieri *ubique*, quia ubique Deus est colendus in Spiritu & veritate. Joh. 4. v. 23 oppositè ad cultum Legalem, qui templo alligabatur.

4. *Patres sæpe utuntur vocabulis oblationis, victimæ, immolationis, Missæ, altaris, sacrificii, sacerdotum.* R. Non ad docendam Missam Pontificiam, sed. 1. Ut Christianæ Religionis decus & sacræ cœnæ mysterium extollerent, Judæis & Ethnicis, qui Christianis quasi omni sacrificio destitutis atheismum impingebant, unicum Christi sacrificium, cujus memoria in Eucharistia celebratur, ostendentes. 2. Ratione precum, hymnorum, & aliorum pietatis exer-

exercitiorum, quæ sacrificia sunt spiritualia. 3. Accedebant ad spiritualia illa sacrificia post secundum à Christo seculum dona & oblationes externæ panis & vini, & aliarum rerum, tum in sacri epuli usum, tum in pauperum alimoniam: Postea paulatim obsolescente veritatis doctrina, & auctis superstitionis & ignorantiæ tenebris, locutiones figuratæ transiverunt in proprias, cœna in sacrificium, Sacrificium spirituale in crassum & incruentum, Eucharisticum in hylasticum, Pastores in sacerdotes, mensæ in altaria. & corporis Christi signa portentosâ μεταμορφώσει in ipsum corpus Christi.

5. *Antichristus dicitur destructurus sacrificium perpetuum.* Dan. 8. v. 11. R. Judæorum, ut explicatur Matth. 24. 15. adeoque non de Antichristo N. Test. sed de hostibus Judæorum hoc dicitur. Dan. 8. 11.

CONTROVERSIA. IV.

An Sacramentum cœnæ adorari debeat? Neg cont. Pontif.

De adoratione Eucharistiæ.

Pontificii subinde scribunt: Christum esse adorandum in Eucharistia, intelligunt verò ipsam Eucharistiam sive Sacramentum esse adorationis objectum, quomodo dicunt se adorare Deum in imaginibus, quatenus primò eas, deinde Deum per relationem in ipsis adorant, quod patet tum ex eorum praxi quotidiana, tum ex phrasibus, quibus utuntur, cùm dicunt passim adorare Sacramentum aut Eucharistiam. Nos verò, licèt suam reverentiam symbolis sacris deberi non diffiteamur; negamus adorationem, quæ summo Deo debetur, ipsis exhibendam esse; Sed signis quidem reverentiam, Christo verò soli adorationem tribuimus; ita fatemur Christum ut Deum in secula benedictum, semper & ubique adorandum esse, adeoque in ipsa etiam Eucharistiæ celebratione, in qua anima fidelis debet in Christum tanquam unicum salutis & vitæ Principem pio & prono affectu ferri. Sed negamus propterea ipsum Sacramentum esse adorandum imò

cultum

cultum hunc tanquam detestandam idololatriam rejicimus.

ARGUMENTA.

1. *Ex* silentio Scripturæ; quia adoratio est actus fidei. Fides enim nititur mandato & promissione Dei: At adoratio Eucharistiæ nec ullo mandato, nec ulla promissione nititur.

2. Ab exemplo Apostolorum; quia nuspiam legimus Apostolos adorâsse *Eucharistiam*, quod non erant prætermissuri, si ea Christiani officii pars aliqua esset.

3. *Ex* Pauli testimonio. Nam qui fit, quòd repetens totam Christi institutionem. 1. Cor. 11. nullam illius mentionem facit, & rem omnium maximè momentosam omittit, qui tamen profitetur se tradidisse ipsis, quod à Domino acceperat circa hoc mysterium.

4. Deus solus est adorandus. Deut. 6. 13. & Matt. 4. 10 E. non *Eucharistia*, quæ creatura est.

5. Pontificii certi esse non possunt Christum esse quem adorant; quia gravissimæ sunt rationes dubitandi juxta ipsorum placita, propter innumeros defectus qui hic occurrere possunt: Nam ex illorum principiis ut transsubstantiatio fiat, panis debet esse triticeus, non corruptus, vinum de uvis maturis, & non putridum, & factum penitus acetum; pronunciatio consecrativa fieri debet nec addendo nec detrahendo, nec mutando, nec transponendo; Sacerdotem consecrantem oportet esse ritè ordinatum & baptizatum; debet adesse intentio faciendi id quod Ecclesia facit. At de conditionibus illis quotusquisque certus esse potest?

6. Nihil est absurdius, quod à communi mortalium sensu & ratione magis abhorreat, quàm adorare id, quod manducatur, & in stomachum demittitur.

7. *Ex* antiquitate. Nam de tali adoratione nihil apud priscos Doctores habetur, nec ullum ejus vestigium

stigium occurrit in tribus primis Seculis Christianismi, siquidem Eucharistia à veteribus Christianis elevata non sit, & seculo demùm sexto elevari cœperit, non ut adoraretur à plebe, sed ut Christi in cruce elevationem adumbraret; Eucharistia tum temporis ad absentes deportari consuevit absque ulla pompa & cultûs insignibus; Festum ei nullum consecratum; preces vel adorationes illi non factæ; imò quibuslibet communicantibus olim integrum fuit particulas Eucharistiæ domum auferre & recondere. Hinc Gentiles Christianis nunquam θεοφαγίαν objecerunt, prout hodie Romanis objiciunt Turcæ, & sim.

OBJECTIO.

Christus in cœna præsens est verus Deus. E. adorandus. R. Aliud est Christum esse adorandum in Eucharistiæ celebratione, aliud Eucharistiam ipsam esse adorandam. Prius dicimus, non posterius. Ut Christus in baptismo præsens est, ut Deus erat præsens ad arcam fœderis, ibique adorari potuit; nec tamen vel baptismum, vel arcam fœderis adorandam fuisse quis dixerit. Non statim adoranda sunt omnia in quibus Deus adest, aliás adorandæ essent omnes Creaturæ, in quibus est præsens Deus.

CONTROVERSIA. V.

De circumgestatione hostiæ.

An reliquiæ panis & vini in S. Cœna in vasis aut ciboriis servari debeant, solenniter ad ægros aliosque usus circumferri? Negc. Pontif.

Adorationem Eucharistiæ Pontificii diversimodè exhibent, tum solenniter Eucharistiam circumgestando ad infirmos edito campanulæ sono, plebe ad illam se reverenter inclinante, tum in festo anniversario corporis Christi pomposè ac theatricè circumferendo. Quod Urbanus IV. Pontifex Rom. anno 1264. instituit, incidens in feriam quintam

proximam post octavam Pentecostes. Hoc verò licèt à variis Pontificiis improbetur, & ab ipso Henrico III. Galliarum Rege tanquam histrionia, quâ nihil ineptius & insulsius dici possit, habitum sit; non tamen desinit magna cum pompa & veneratione celebrari. Contra valent sequentia

ARGUMENTA.

1. Hæc circumgestatio repugnat institutioni Christi, in qua nos facere jussit quod ipse fecit. At ipse non circumgestandum, sed manducandum panem præbuit.

2. Apostoli nuspiam vel circumgestâsse, vel ostentâsse panem Eucharisticum leguntur.

3. Supponit figmentum Transsubstantiationis & præsentiæ corporalis, quod antea refutatum est.

4. Repugnat mos ille Ecclesiæ Apostolicæ & primitivæ, apud quam nullum ejus occurrit vestigium.

5. Cassander Consult. art. 22. fatetur, hunc circumgestationis usum citra grave Ecclesiæ damnum, imò cum ipsius lucro omitti posse. Eò pertinet Epistola Reginæ matris ad Sixtum V. relata à Thuano lib. 28. ubi petit à Pontifice inter alia: ut recens & nuper inventum corporis Dominici festum aboleatur, quod multarum offensionum causam præbeat, & minimè sit necessarium. Huc pertinet, quòd Theodoricus à Niem, qui plurimis Pontificibus à Secretis fuit, refert, Benedictum XIII. anno 1408. cùm multorum Principum odium in se concitâsset, ut vitæ suæ incolumitati prospiceret, hostiam primùm ante se gestare jussisse, quæ ei Satellitii loco esset.

OBJECTIO.

Arca circumgestata fuit. E. etiam Eucharistia. R. Dispar est ratio; arcæ enim usus licitus, & circumgestatio expresso Dei mandato nititur. Joh. 6. v. 4. 1 Paral. 13. 1. At de Eucharistiæ circumgestatione nullum verbum occurrit.

LIV.

LIV. Quamvis Lutherani præsentiam Christi in Eucharistia asserant, longè differt eorum sententia à sententia Pontificiorum, nec ullius idololatriæ rei possunt dici; ut ex tolerantia illis oblata perperam argumentum ducatur ad Syncretismi possibilitatem cum Pontificiis. 1. Quia licèt præsentiam aliquam in cœna agnoscant, nullam tamen admittunt Transsubstantiationem, nullum sacrificium Missaticum, nullam communionis sub una specie mutilationem, & errores alios quos hîc errant Pontificii. 2. Nullam habent Sacramenti adorationem, adeoque error eorum est merè theoreticus, non practicus. Nec potest dici talem cultum ex eorum doctrina sequi, quia ex Christi præsentia non potest concludi necessitas Sacramenti adorationis. Sententia Lutheranorum & Pontificiorum de S. Cœna differunt,

LV. Quia ante Eucharistiam confessiones audire solent sacerdotes, addimus hic admittere nos confessionem peccatorum *publicam*. 1. Totius Ecclesiæ Deo factam 2. Particularium toti Ecclesiæ factam Et *privatam* 1. Deo factam. 2. Illi cui injuriam fecimus. 3. Conscientiâ turbatâ & dubitante cuivis fideli, qui consolari nos potest. Confessio auricularis.

LVI. Sed improbamus. 1. Homines cogi ad confessionem. 2. Omnium peccatorum. 3. Etiam secretorum. 4. Soli sacerdoti in aurem dandam. 5. Ad obtinendam ab eo remissionem peccatorum.

CONTROVERSIA.

An ad consequendam remissionem peccatorum necesse sit secreta sua peccata Sacerdoti exponere? Neg. contra Pontif.

Quinam in hac quæstione sit status controversiæ, ex duabus præcedentibus thesibus liquet, igitur pro stabilienda sententia orthodoxa apponimus sequentia

ARGUMENTA.

1. Multis peccata remissa leguntur sine tali confessione, ut mulieri peccatrici. Luc. 7. 48. Paralytico. Matth. 9. 2. Zachæo. Luc. 19. 8. 9. Publicano. Luc. 18. 13. Petro. Matth. 26. 75.

2. Talis confessio est impossibilis, propter ignorantiam peccatorum; *delicta sua quis intelligit?* Ps. 19. v. 13.

Ps. 19. 13.

3. Quia est conscientiarum carnificina, & desperationis laqueus, qui hominem in difficultates inexplicabiles inducit, quia vel distinguere nescit inter peccata mortalia & venialia, vel nunquam certus esse potest de justo & sufficienti conscientiæ scrutinio, vel de impetrata remissione, quæ ab intentione sacerdotis, quæ illi ignota est, pendet.

4 Est tyrannidis Papalis primarium fulcrum, quo non modò clerus authoritatem & potentiam formidabilem sibi conciliat, opes in immensum corradit, sed in arcana Familiarum & Regnorum penetrat, &c.

5. Est omnis impuritatis Schola; quò pertinent scandalosæ quæstiones, quas casuistæ confessoribus injungunt, &c.

OBJECTIONES.

Act. 19. 18.

1. *Act.* 19. 18. *Multi fatebantur peccata.* R. Multi quidem credentium dicuntur venisse confitentes & annunciantes actus suos, sed nihil dicitur de confessione secreta facta in aurem Pauli; nec an singula peccata sua confiterentur. Sed hoc potest optimè referri ad confessionem realem quam edebant, tales actus publicè damnando, & libros impios, quibus addicti erant, flammis tradendo. Vel ad confessionem generalem & indefinitam talium peccatorum, sine eorum specifica & singulari enumeratione, nec in aurem unius hominis, sed publicè apud omnes qui aderant.

2. Con-

2. *Confitemini alij aliis offensas.* Jac. 5. v. 16. R. Hæc confessio non potest esse auricularis. 1. Quia agitur de confessione mutua offensarum: Romana verò longè alterius est generis, quâ sc. laici peccata sua sacerdotibus enumerent, non autem sacerdotes sua vicissim laicis. 2. Jacobus confessionem vult fieri, ut alii pro aliis mutuò precentur, quia statim addit: *Orate alij pro aliis, ut sanemini*, unde constat non alia de causa præcipere Jacobum, ut peccata alii aliis confiteamur, nisi ut ad obtinendam à Deo peccatorum remissionem, & curationem, alii aliorum precibus juvemur. Sed longè aliter rem se habere in confessione Romana constat, quæ eò fit; ut à peccatis confessis, non vi precum sacerdotis, sed ejus authoritate & judicio prætorio absolvamur. Intelligit ergo Jacobus vel mutuam offensarum confessionem, quæ fieri debet fratribus ab invicem ad obtinendam ab iis pacem & veniam, vel peccatorum confessionem, quæ fit homini fideli, ut is cognito morbo nostro consilio & precibus suis nos juvet. Jac. 5. 16.

3. *Baptizati à Johanne confitebantur peccata sua. Matth. 3. 6.* R. Confessio illa non fuit Sacramentalis, quia præcessit baptismum, nec etiam in ea fiebat specialis peccatorum enumeratio, nam ad Johannem dicitur exiviſſe tota Hierosolyma & omnis Judæa. v. 5. Sed tantùm in genere, & indefinitè: nam qui se multa ac magna peccata admisisse in genere dicit, non minùs sua peccata confitetur, quàm qui ea sigillatim explicat. Matth. 3. 6.

4. *Si fatemur peccata, ipse remittet.* 1. Joh. 1. 9. R. 1. Agitur de confessione quæ fit Deo, non sacerdoti. 2. Confessio ista non aliò pertinet, quàm ut peccatores nos fateamur, non ut sigillatim omnia recenseamus. 1. Joh. 1. 9.

LVII. De indulgentiis variæ controversiæ statui possent. Nam dicunt: De indulgentiis.

1. Deum remissâ culpâ non remittere pœnam, saltem purgatorii.

2. Hominem pro peccatis suis propriis satisfacere posse, contra Matth. 16. 28. *Quam dabit quis compensationem animæ suæ?*

3. Esse quasdam sanctorum satisfactiones superfluas contra Luc. 17. v. 10. *cùm feceritis omnia quæ edicta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus; nam quod debuimus facere fecimus.*

4. Esse etiam superfluas satisfactiones Christi contra Luc. 24. 26. *Nonne hoc oportuit pati Christum.*

5. Ex superfluis istis conflari unum thesaurum, contra Jes. 63. 3. *Torcular calcavi solus*, &c.

6. Illas satisfactiones tantùm esse pro peccatis venialibus, quæ purgatorium, non pro mortalibus, quæ infernum merentur, contra 1. Joh. 1. 7. *Sanguis Jesu Christi purgat nos ab omni peccato.*

7. Thesaurum illum Romæ custodiri.

8. Inexhaustum esse.

9. *Ex* eo Papam unicuique petenti nummis posse vendere quantum ipsi visum fuit, contra Jes. 55. v. 1 2. *Heus quisquis sitit, venite ad istas aquas, cui nulla est pecunia: venite, comparate, & comedite, venite, inquam, comparate absque pecunia, & absque pretio vinum & lac. Cur expenditis pecuniam pro nullo cibo, & laborem vestrum pro re minimè satiatura?* Apoc. 22. v. 17. *Qui sitit veniat, & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.*

Contra.

1. Papa seipsum à purgatorio conservare non potest, ut patet ex missis pro Papa mortuo.

2. Impiè facit, si eam potestatem habet, si non omnes animas liberet.

2. Misera est conditio pauperum, qui nummos non habent, quibus indulgentias emant.

Indulgentiæ Veterum.

LVIII. Indulgentiæ Veteres nihil commune habent cum Papalibus hodiernis. Constat quippe in Ecclesia veteri pœnas & satisfactiones quasdam Canonicas valde austeras peccatoribus publicis impositas fuisse, per Canones pœnitentiales, quæ non præ-

præstabantur propriè Deo in foro poli, in pœnam satisfactoriam illorum peccatorum, sed tantùm ipsi Ecclesiæ ad extinctionem & reparationem scandali, quo læsa fuerat. Cùm verò propter illum rigorem multi ad desperationem adigerentur, imò ad gentilismum relaberentur, inventum est temperamentum indulgentiarum, quas peccatores vel per Martyrum ad metalla damnatorum intercessionem obtinebant, vel à suis Episcopis consequebantur, animadverso eorum serio dolore, ne à tristitia absorberentur, quibus laxatâ illâ severitate, ante tempus Canonibus præstitutum communioni restituebantur, & pœnarum Canonicarum illis gratia fiebat. Postea Canonum pœnitentialium jugum plerisque detrectantibus, introductæ sunt satisfactionum Canonicarum partim permutationes, partim redemtiones. Hac autem portâ Redemtionum semel datâ cœpit undecimo demùm Seculo sub Urbano II. nundinatio indulgentiarum, quæ ut pluris fierent, de eorum valore & efficacia varia sunt excogitata commenta. Unde patet quantùm istæ indulgentiæ differunt à veteribus, quæ nihil aliud erant quàm relaxationes pœnarum Canonicarum, ad privatorum consolationem. Istæ verò statuuntur esse relaxationes pœnarum satisfactoriarum justitiæ divinæ.

LOCUS XVIII.

De

EXTREMIS.

I.

Novissima tempora quid significent. Gen. 49. 1.

NOvissima tempora, diversimodè in Scriptura sumuntur. Vel *latè*, pro fine alicujus Gentis vel hominis, ut Gen. 49. 1. *Congregamini, ut annunciem quæ ventura sunt vobis novissimis diebus*, i. e. futuris sub finem Reipublicæ Judaicæ. Ita sumitur hæc vox Deut. 4. 30. & 31. 29. de Babylone dicitur, Jes 47. 7. *Non recordata es novissimi tui*, i. e. finalis excidii. Sic sæpe apud Danielem fit mentio novissimorum temporum, cap. 2. v. 28. 44. & 8. 19 Vel *strictè* pro tempore adventûs Messiæ in carnem, quo sensu passim apud Prophetas *novissimi dies* sumuntur, & apud Johannem, Epist. 1. cap. 2. v. 18. Filioli *novissimum tempus est*, quia tempus Evangelii est novissima & ultima dispensatio Dei, quæ est quædam mundi renovatio, & quasi rerum omnium perfectio, postquam nulla alia revelatio est expectanda, sed sola æternitas. Aliquando *strictius* sumuntur pro postremo intervallo istius dispensationis, quod præcedere debet finem mundi, quo sensu Paulus loquitur de novissimis temporibus. 1. Tim. 4. 1. *Spiritus disertè dicit fore ut postremis temporibus desciscant quidam à fide*, &c. *Strictissimè* pro fine mundi & consummatione seculi quo sensu sumitur, Joh. 6. v. 39. *Hæc est voluntas ejus qui misit me, ut quicquid mihi dederit, non perdam ex eo, sed suscitem illud in ultimo illo die.* 1. Pet. 1. 5. *Qui virtutis Dei præsidio custodimini per fidem, ad salutem paratam revelari præstituto tempore ultimo.* Hinc turba Dei quæ in fine mundi sonare debet, vocatur *novissima tuba*. 1. Cor. 15. v. 51. Et ita à nobis jam sumuntur.

1. Joh. 2. 18.

1. Tim. 4. 1.

Joh. 6. 39.

1. Pet. 1. 5.

1. Cor. 15. 51.

II. Glori-

II. Glorificatio vel est animæ separatim, vel totius hominis. *Glorificatio animæ separatim* in duobus consistit. 1. A corpore separata ilico plenè sanctificatur, & ab omni peccato liberatur: *Qui mortuus est à peccato justificatus est.* Rom. 6. 7. quatenus verum & plenum fructum justificationis à peccato consecutus est. Plena verò illa animæ à peccato purgatio, in corpore an extra illud fiat, Scriptura non definit: Satis est, quòd tum fit, cùm vinculum unionis personalis solvitur. 2. Animâ corpore solutâ & plenè sanctificatâ, rectè in cœlum, locum beatitudinis transfertur. *Dissolutâ domo tabernaculi terrestris ædificium habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis.* 2. Cor. 5. 1. Glorificatio animæ separatæ.

III. *Glorificatio totius hominis est*, quâ electi in fide mortui, in consummatione seculi secundùm animam & corpus, perfectæ beatitudinis & gloriæ consortes reddentur. *Nam expectamus redemtionem corporis.* Rom. 8. 23. Sunt tamen glorificationis illius gradus. 1. Resurrectio ex mortuis. 2. Judicium ultimum. 3. Vita æterna. Glorificatio totius hominis.

IV. *Resurrectio mortuorum* est, quâ Deus verbo suo omnipotente mortuos omnes in vitam revocabit, corpora eorum è terra restituendo, & cum animabus postliminio conjungendo. Resurrectio mortuorum

V. Solus Deus verbo suo omnipotente mortuos revocabit; ille enim est *qui occidit & vivificat.* Deut. 32. v. 39. Singulari tamen ratione Christo, ceu Adamo secundo, *qui in spiritum vivificantem factus est.* 1. Cor. 15. 45. resuscitationis opus tribuitur, quia ceu Goel, vindex sanguinis sui, pios quos morte sua in peculium sibi emit, resuscitabit, impios verò ceu eorum judex. Deus resuscitabit.

VI. Modus, quo in resuscitandis mortuis Christus utetur, is est, quòd ex cœlo venturus voce sua, quæ erit instar *celeusmatis*, clamoris excitantis, jubentis, & *vocis Archangeli* Christi, Angelorum comitum principis, & *in tuba Dei*, potentissima voce & imperio; quo vocat quæ non sunt, mortuos re- Modus resuscitationis.

suscitabit. 1. Thess. 4. 16. & fiet illud ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, *in ictu oculi.* 1. Cor. 15. 52. h. e. tempore brevissimo.

CONTROVERSIA. I.

An in die judicii omnes mortui resuscitandi sint, etiam ii, qui Concionem Evangelii non audiverunt? Affirm. cont. Socin. Libertin. Epicuræos.

ARGUMENTA.

Job. 19. 25. 1. Job. 19. 25. *Scio redemtorem meum vivere, & posteriorem super pulverem resurrecturum*, &c. quem locum *Sociniani* student corrumpere, illum de liberatione temporali ex ærumnis, & de visione clariore sapientiæ & providentiæ Dei exponentes. Sed glossa hæc est falsissima: tum, quia beneficium expectat à גאל qui Christus est, idque tempore judicii ultimi, post corpus à vermibus corrosum: tum, quia cognitio sola potentiæ & providentiæ Dei tantum gaudium & πληροφορίαν restitutionis in illo producere non potuisset: tum ob præfationem memorabilem: *Utinam scribantur in libro stylo ferreo verba mea*; quâ opus non fuisset, si de restitutione sanitatis tantùm loqui voluisset: tum ex verbis: *stabit super pulverem: videbo Deum oculis meis*; quod de homine ab ærumnis liberato dici non potest.

Ps. 16. 9. 10. 2. Oraculum ex Ps. 16. 9. *Caro mea requiescet sub spe*, scil. resurrectionis, quia additur v. 10. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Licèt verò locus iste primariò & directè respiciat Christum & ejus resurrectionem, ut Petrus probat. Act. 2. nec possit quoad plenum complementum competere Davidi, qui vidit corruptionem; tamen nihil obstat secundariò referre ad Davidem, & spem quam fovebat resurrectionis, tum propter resurrectionem Christi, à qua nostra est inseparabilis, tum quia verba ipsa vel nullo

lo modo ad Davidem pertinent, quod dici nequit, vel important fiduciam liberationis à morte. Sic enim caro dicitur non visura corruptionem, non quòd absolutè non esset corrumpenda, sed quòd à corruptione esset liberanda, ut mortem non videre dicitur, qui ex morte in vitam revocatur. Joh. 8. 51.

3. Ex Psalm. 17. v. 15. *Ego in justitia videbo faciem tuam, & satiabor similitudine tua, cùm excitatus fuero.* Opponit David se imbecillem & miserum potentibus & opulentis mundi, de quibus dixerat v. præced. & vanæ eorum felicitati veram felicitatem suam, seu spem futuræ vitæ. Ego verò non quæram transitorias has divitias, quibus me ingurgitem, sed justè & piè vivam in hoc seculo, ut in futuro videam faciem tuam, & eâ satier, cùm excitatus fuero, & à morte evigilavero per resurrectionem.

4. Ex Jesaj. 25. 7. Mors absorbenda dicitur ἐις νῖκος, quod Paulus refert ad resurrectionem. 1. Cor. 15. 54. per quam reverà mors absorbenda est in victoriam, i. e. in æternum. Jes. 25. 7. 1. Cor. 15. 54.

5. Jes. 26. 19. ubi sic loquitur Propheta: *Vivent mortui tui, interfecti tui resurgent.* Per antithesin ad ea quæ dicuntur v. 14. de hostibus Ecclesiæ. Mortui sunt, & non reviviscent; non opprimunt nos ultra isti, sed æterna mors eos manet. Jam loquens de fidelibus dicit aliam fore eorum sortem, victuros sc. & resurrecturos post mortem. Licèt verò possit hæc promissio referri ad liberationem ex ærumnis, & ex captivitate, ulterius extendenda est ad liberationem, quæ in resurrectione mortuorum consistit. Propheta sc. totum Christi Regnum ab initio usque ad finem complectitur, cùm spes vincendi mundum hunc transiliat; & ad æternitatem feratur. Jes. 26. 19.

6 Ezech. 37. 1. 2. 3. &c. ubi proponitur visio de ossibus mortuis & aridis, & eorum resurrectione. Quamvis verò dubium non sit, quin respexerit in ea Dominus ad captivitatem Babylonicam, & ad liberationem ex ea futuram, ut exponitur ab eo v. 11. 12. Non tamen in eo subsistit Dominus, sed ulteriùs pro- Ezech. 37. 1. 2. 3. &c.

progreditur usque ad resurrectionem ultimam, cujus admirabile præludium & speculum in ista visione proponitur; quod patet 1. Ex Emphatica descriptione, vix enim aliusdatur Scripturæ locus, in quo forma & modus resurrectionis tam emphaticè describatur. 2. Ex subjecti amplitudine, quia Spiritus dicitur venturus à quatuor mundi plagis ad vivificanda illa ossa. 3. Ex beneficiorum divinorum subordinatione, quia restitutio temporalis non potuit solidam & constantem consolationem afferre fidelibus, nisi conjungeretur cum beneficiis spiritualibus, & novissimâ resurrectione, quæ omnium debet esse corona & complementum. Sic Prophetæ in oraculis varia beneficia complectuntur sibi invicem subordinata, & sub uno symbolo multa simul adumbrant.

Dan. 12. 1. 2. 7. Daniel. 12. 1. 2. *Multi de his qui dormiunt in pulvere terræ, evigilabunt, alij in vitam æternam, alij in ignominiam sempiternam.*

Exc. *Non agitur h. l. de resurrectione universali mortuorum, quia ad multos tantùm refertur, sed de restitutione populi Judaici ex ingenti calamitate quam sub Antiocho passurus erat, quæ notatur per* illud tempus, sc. *de quo hucusque sermo fuerat, quod fuit tempus Antiochi.* R. 1. Verba ipsa contrarium evincunt, quippe quæ agunt de resurrectione propriè dicta ex pulvere terræ, & de tali quæ sit vel ad vitam æternam, vel ad opprobrium æternum; sed liberatio temporalis non potest dici ad vitam æternam, cùm fideles adhuc sint morti obnoxii, nec ad opprobrium æternum, cùm homines resipiscere possint. 2. Quia capite præcedenti actum fuit de Antiocho Epiphane, & statim sequitur; בעת ההוא *tempore illo*, sequentia necessariò de temporibus Antiochi intelligenda videntur, sc. de istis Judæis, qui sub Mattathia & Juda Machabæo se absconderunt in speluncis propter persecutionem Antiochi Epiphanis, & auditâ Judæ victoriâ venerunt ad ipsum, quasi evigilan-

gilantes de pulvere terræ, alii in vitam, quantum ad obſervatores legis, alii in opprobrium, quantum ad prævaricatores. Sed non deſunt rationes, quòd hæc de generali reſurrectione univerſali ſint intelligenda. (a.) Nondum apud omnes in confeſſo eſt, in fine capitis 11. agi de Antiocho Epiphane; nam multi interpretes partem poſteriorem Capitis, à v. 36. ad finem de Antichriſto intelligunt; & ita res plana evadet; nam quia juxta horum ſententiam neceſſariò in verſibus ultimis capitis 11. de initio pœnæ Antichriſti ageretur, utique planum eſſet, initium Capitis 12. agere de pœna conſummanda in ultimo judicio. [b.] Verba illa *tempore illo* ſæpiſſimè ſumuntur ſine ullo ad præcedentia reſpectu, e. g. Matth. 3. 1. & 4. v. 1. agitur de Johanne Baptiſta, de Chriſti baptiſmo, & ejus tentatione in deſerto; hæc verò recenſentur ſtatim poſt hiſtoriam fugæ Chriſti in infantia, & conjunguntur iſtæ hiſtoriæ per phraſin illam: *In illis autem diebus*, notum verò eſt, magnum annorum ſpatium interfuiſſe inter fugam Chriſti infantilem, & prædicationem Johannis, &c. 3. Nihil obſtat, quò minus בָּעֵת הַהִוא reddatur: *poſt illud tempus.* ב enim poteſt valere *poſt*, ut: Joſ 5. 5. ubi dicitur: omnes Iſraëlitas qui ex Ægypto exierant, mortuos eſſe in deſerto, בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם i. e. poſtquam exierunt ex Ægypto, ut ſit ſenſus; Poſt illam populi liberationem per Antiochi mortem alia multò illuſtrior ſuccedet per Michaëlem, i. e. Chriſtum, ita tamen ut calamitates graviſſimæ præcedant, quas deinde reſurrectio beata excipiet. Tempus ergo iſtud quod ſubſequutum eſt mortem Antiochi fuit tempus Evangelii, quo Chriſtus opus redemtionis Eccleſiæ debuit exequi, & quia duobus Chriſti adventibus continetur, primo & ſecundo, totum hîc à Spiritu S. comprehenditur, quia non perſequitur perpetuam rerum & temporum ſeriem, ſed tantùm notat inſignes Eccleſiæ ſtatûs converſiones. Deſignatur igi-

igitur hîc tum tempus primi adventûs Christi, & quid facturus esset in gratiam Ecclesiæ, tum tempus secundi adventûs in resurrectione seu felicitatis complemento. v. 2, Mirum autem videri non debet, si transitus hîc fiat à primo adventu Christi ad secundum, & conjungentur tempora valde disjuncta ob eorum similitudinem, ut Matth. 24. eversio templi & mundi conjungitur. Ita salus Ecclesiæ optimè conjungitur cum resurrectione ultima, quia in mundo omnia sunt confusa, nec uspiam occurrit materia salutis, nisi mentes eo attollamus. 3. *Multi* sæpe notant omnes, ut Rom. 5. v. 19. *Per contumaciam unius hominis peccatores constituti sunt multi*, i. e. omnes, ut Paulus ibid. explicat. v. 18. 4. *Multi* illi dormientes pro dormientibus omnibus accipi possunt, qui *multi* dicuntur comparatè ad eos, qui vivi in die resurrectionis mortuorum reperientur. 5. Adhæc potest vox *multi*, non ad subjecti determinationem referri, sed ad utrumque membrum distributionis in prædicato subjunctæ, q d. multi ad vitam, multi ad mortem.

Hos. 13. 14. 8. Huc pertinent loca. Hoseæ. 13. v. 14. relatus à Paulo. 1. Cor. 15. § 4. *De manu vel potestate inferni redimam eos, ero pestis tua ô mors, ero excidium tuum inferne.* Joh. 5. 28. 29. *Venit hora, quâ omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, & prodibunt, qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerint, in resurrectionem condemnationis.* Joh. 6. 39. *Hæc est voluntas ejus qui misit me, ut quicquid mihi dederit non perdam ex eo, sed suscitem illud in ultimo illo die.* Joh 11. v. 24. dicit Martha de Lazaro. *Scio eum resurrecturum in resurrectione ultimo die.* Sic Petrus & Johannes docuerunt resurrectionem mortuorum, molestè ferentibus Sadducæis. Act. 4. v. 2, Sic Paulus. Act. 17. 18. Et cap. 23. 6. testatur se propter spem resurrectionis mortuorum in judicium vocatum fuisse. Et cap. 24. 15. dicit se spem habere in Deo, fore resurrectionem mortuorum, tum justorum, tum injustorum, Paulus expresè de resurrectione

Joh. 5. 28. 29.

Joh. 6. 39

Joh. 11. 24.

Act. 4. 2.

Act. 17 18.

Act. 23. 6.

6. 24. 15.

ctione illa agit toto capite 15. primæ ad Corinthios, & 1. Thess. 4. Apocalypsis id non semel confirmat. cap. 20. v. 5. 6. 12. 13. Ut pluribus testimoniis opus non sit. Apoc. 20. 5. 6. &c.

9. A resurrectione Christi, quâ positâ nostra sponte sequitur. 2. Cor. 4. 14. *Scimus quòd qui suscitavit Jesum etiam nos per ipsum suscitabit.* 2. Thess. 4. 14. *Si credimus quòd Christus resurrexit sic & Deus eos qui dormiunt per Jesum adducet cum eo.* Rom. 8. 11. *Si Spiritus illius qui suscitavit Jesum à mortuis in vobis habitat, ille qui suscitavit Jesum, vivificabit corpora vestra mortua per Spiritum suum habitantem in vobis.* 1. Cor. 15. 12. *Si Christus prædicatur resurrexisse à mortuis, quomodo dicunt quidam, non dari resurrectionem?* 2. Cor. 4. 14. 2. Thess. 4. 14. Rom. 8. 11. 1. Cor. 15. 12. Christus enim est redemtor noster, non animarum modò, sed & corporum. E. corpora suscitare debet, ut cum animabus vitâ à Christo acquisitâ donentur. Christus, qui est caput, resurrexit. E. membra non relinquentur in morte. Christus est Dominus tum piorum, quos itaque resuscitabit ut redemtor & caput, tum piorum qui resuscitabuntur à Christo judice, qui unicuique debet reddere quod suum est.

10. Ex fœdere Dei, quod cùm perfectam felicitatem & vitam æternam necessariò importet, non potest impleri in nobis, nisi cum immortalitate animarum detur etiam resurrectio corporum, ut homo totus beneficia fœderis participet in æternum. Quò pertinet ipsa fœderis formula. *Ego sum Deus tuus*, ex qua Christus argumentatur contra Sadducæos. Matth. 22. 32. *De resurrectione verò mortuorum non legistis, quod vobis dictum est à Deo dicente. Ego sum Deus Abrahami, Isaaci, & Jacobi, Deus autem non est Deus mortuorum, sed viventium.* Exc. *Hæc argumentatio non est generalis sed specialis, quæ Abrahamum Isaacum & Jacobum nominatim spectavit.* R. Imò promissio illa extenditur non tantùm ad illos Patriarchas, sed etiam ad eorum semen. Gen. 17. 7. alias Christi probatio adversus Sadducæos non satis esset firma. Matth. 22. 32. Exc.

11. Ex

11. Ex justitia Dei, quæ bonis præmia, & malis pœnas etiam in corpore quod peccavit persolvi jubet. Quod cùm in hac vita non semper fiat, post hanc vitam suscitatis corporibus hoc fieri necesse
2. Cor. 5. 10. est. 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes sistemur coram Tribunali Christi, ut reportet unusquisque quæ in corpore fecit, sive*
2. Thes. 1. 6. 7. *bonum, sive malum.* Et 2. Thess. 1. 6. 7. *Justum est apud Deum reddere vicissim iis, qui vos affligunt, afflictionem, vobis verò qui affligimini relaxationem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cœlo.*

12. Ab exemplis eorum qui jam suscitati sunt in V. & N. Test. In Vet. Test. filius viduæ Sareptanæ suscitatus ab Elia. 1. Reg. 17. v. 21. Filius Sunamitis ab Elisæo. 2. Reg. 4. Homo excitatus ad contactum ossium Elisæi. cap. 13. In Novo Testamento filia Jairi in lecto decumbens. Matth. 9. 29. Filius viduæ Nain, qui jam efferebatur. Luc. 7. v. 25. Lazarus jam in sepulchro fœtens. Joh. 11. &c.

13. Ab absurdis, quæ contrariam sententiam premunt, quæ Paulus urget. 1. Cor. 15. v. 13. 14. 15. *Nam si non datur resurrectio, ergo Christus non resurrexit; Si Christus non resurrexit, prædicatio nostra vana est, invenimur falsi testes, vana erit fides vestra, erimus adhuc in peccatis nostris, qui dormiunt in Domino perierunt.* v. 19. *Si in hac vita tantùm in Christo speramus, miserrimi omnium hominum sumus.* v. 30. *Si mortui non resurgent, ut quid periclitamur omni hora?* v. 32. *Si secundùm hominem, cum bestiis pugnavi Epheso, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* &c. Sic securè indulgere poterunt carnalibus concupiscentiis peccatores, cùm nulla metuenda sint post hanc vitam supplicia.

14. Licèt natura resurrectionem non doceat, varias tamen subinde nobis exhibet imagines, quæ ejus possibilitatem & credulitatem astruunt. Plantæ quæ tempore hyberno mortuæ apparent, verno revirescere videntur. Semen in terram jactum post putrefactionem exsurgit & nascitur, quod simile af-

fertur

surtà Paulo. 1. Cor. 15. 36. Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt, &c.

OBJECTIONES.

1. *Jes.* 26. 14. *De impiis dicitur, mortui non resurgent.* R. Apertè id dicitur de statu illorum politico, quòd in hanc vitam ad dominandum non sint redituri.

2. *A privatione totali ad habitum non datur regressus.* R. Hoc non fit naturaliter, fit tamen supernaturaliter, efficaciâ primæ causæ.

3. *Corpora nostra in pulverem abeunt, à brutis & anthropophagis devorantur, eoque alterius fiunt caro.* R. Hisce objectionibus verbis Servatoris abundè satisfieri potest: *Erratis, nescientes Scripturas, nec potentiam Dei.* Si enim diligens Paterfamiliâs probè novit, ubi quidque repositum sit in ædibus suis, quamvis amplissimis, quidni Deus, cujus infinita est tum sapientia, tum potentia, nôrit, ubi corporum nostrorum materia lateat, cùm ipsi longè minor sit universus orbis, quàm cuivis homini angustissima quædam theca vel capsula? Et si chymici possunt flores ac plantas ex earum cineribus excitare, vel aurifices ex ære Corinthiaco pretiosum à vili, & metalla à se invicem secernere, quantò faciliùs Deus pulverem nostrum aliis Creaturis permixtum separare, & corpori suo reddere poterit?

CONTROVERSIA II.

An omnes mortui resurrecturi sint iidem corporibus, quæ in hac vita habuerunt? Eadem numero corpora resurgent

Aff. cont. Socin.

Sociniani pertendunt corpora suscitatorum sine carne & sanguine fore, & illam ipsam carnem, quam circumferimus, ratione essentiæ non esse resurrecturam. Nos quidem fatemur corpora nostra quoad *qualitates* & *conditiones* magnam mutationem

nem passura esse, ut non amplius animalia, corruptibilia, infirma, misera, & mortalia, sed spiritualia, incorruptibilia, fortia, gloriosa & immortalia futura sint, ut Apost. 1. Cor. 15. fusè docet. *Sed quoad substantiam* eadem numero semper esse mansura, affirmamus.

ARGUMENTA.

1. Ex natura resurrectionis. Quia negatâ identitate numericâ corporum in resurrectione negatur ipsa resurrectio. Nam illud quod cecidit dicitur tantùm resurgere; E. idem corpus quod cadit dum moritur, resurget.

2. A justitia Dei, quæ exigit, ut non aliud peccet, aliud puniatur, aliud certet, & aliud coronetur; sed ut illud ipsum corpus quod peccavit puniatur, & illud ipsum corpus quod hîc templum gratiæ fuit, sit templum gloriæ in cœlis, quod non fieret tamen, si alia darentur nobis corpora. Unde Paulus dicit. 2. Cor. 5. 10. Omnes nos sistendos Tribunali Christi, ut quisque reportet in corpore suo quodcunque fecerit, sive bonum sive malum. Ita 1. Cor 15. dicit τὸ φθαρτὸν induere ἀφθαρσίαν; non dicit tantùm τὴν φθορὰν in abstracto, sed in concreto τὸ φθαρτὸν, veluti digito in corpus suum suspiciendo.

2. Cor. 5. 10.

3. A resurrectione Christi. Ut Christus resurgens idem recepit corpus quod antea habuerat; unde notanter dicit. Luc. 24. v. 39. *Ego ipse sum*; ita non alia debet esse resurrectio nostra.

4. A piorum conditione. Corpora fidelium per fidem facta sunt membra corporis Christi mystici, cibata sunt corpore & sanguine ejus ad vitam æternam, sanctificata sunt & facta Sacraria Sp. S. E. eadem corpora in vitam revocari debent; aliâs sequeretur membra corporis Christi ex parte perire, & Templa Spiritûs sancti destrui & nunquam restaurari.

OBJE.

OBJECTIONES.

1. *Beati erunt ἰσαγγέλοι. Luc.* 20. 36. R. Intelligitur tantùm similitudo aliqualis, non æqualitas per omnia, non per identitatem naturæ, sed per convenientiam qualitatum & gloriæ, & præcipuè quoad immunitatem à conjugio, qui scopus est Christi. Luc. 20. 36.

2. *Suscitabitur corpus spirituale. 1. Cor.* 15. 44. R. Corpora dicuntur fore cœlestia non origine & essentiâ, sed domicilio & sede, spiritualia, non substantiâ & naturâ, sed qualitatibus & dotibus. Peribit caro quoad esse morale & qualitativè, sed manebit quoad esse physicum & essentialiter. Tollentur defectus omnes à corporibus, quibus in hac mortalitate fuerunt obnoxia, sed eorum essentia non destruetur; beentur immortalitate, gloria, splendore, agilitate, similibusque dotibus, quæ illis erunt pro ornamento & vestibus, sed manebunt semper quoad substantiam, materiata, quanta, visibilia, extensa, suis dimensionibus constantia, loco commensurata, ut qui gloriam daturus est, non sit ablaturus naturam. 1. Cor. 15. 44.

3. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. 1. Cor.* 15. 50. R. 1 Caro & sanguis vel notant naturam & substantiam corporis, vel infirmitatem & miseriam vitæ præsentis, vel statum animalitatis, quem comitantur necessitas esûs, potûs, somni, quietis, &c. Vel corruptionem & peccatum. Priori sensu rectè dicitur carnem & sanguinem posse hæreditare Regnum Dei; sed juxta duas posteriores σχέσεις verè dicit Paulus carnem & sanguinem non posse hæreditare Regnum cœlorum citra mutationum; sed quæ fiet vel per resurrectionem mortuorum, vel per transformationem viventium. Constat autem ista transmutatio depositione mortalitatis, & assumtione immortalitatis, cum discrimine quod observari debet inter pios & impios. 1. Cor. 15. 50.

4. *Apostolus dicit. 1. Cor.* 15. v. 37. *quod seminatur non vivificari, nisi prius moriatur, & corpus quod futurum* 1. Cor. 15. 37.

turum est, non seminari, sed nudum granum. R. Exinde non substantiæ diversitas, sed tantùm diversa corporum qualitas inferri potest. *Et* simile Apostoli non debet extendi extra ejus scopum, qui vult duntaxat probare, non ita corpus terræ mandatum putrescere & corrumpi, quin instar seminis inde resurgat novis donatum conditionibus: Aliâs si ad vivum resecaretur, deberent etiam ex uno corpore plura nasci, ut ex uno grano plura exsurgunt.

CONTROVERSIA. III.

An hominibus morientibus corpora in nihilum redigantur? Neg. cont. Socin.

ARGUMENTA.

Hominum morientium corpora non in nihilum rediguntur. Gen. 3. 19. Eccl. 12. 7. Dan. 12. 2. Apoc. 20. 13. Matth. 10. 28.

1. Redeunt in pulverem unde desumta sunt. Gen. 3. 19. Eccl. 12. 7.

2. Dormiunt in pulvere terræ. Dan. 12. 2. Jes. 26. v. 20. & 57. 2.

3. Unde mare & terra in die judicii mortuos suos reddent. Apoc. 20. 13.

4. Qui hominem occidit, nihil potest nisi corpus occidere. Matth. 10. 28. Non ergo in nihilum redigere.

5. Nulla substantia ab ullis causis naturalibus in nihilum redigi potest.

OBJECTIO.

1. Cor. 6. 13.

Deus destructurus est ventrem simul cum esca. 1. Cor. 6. 13. R. Non quòd non amplius extiturum sit corpus cum suis membris, sed quòd non ad fragilem istum usum, sed ad totius compositi decus & integritatem solùm supererunt. Ut hîc mortalis & animalis corporis conditio mutanda tantùm dicatur non verò ipsa carnis substantia.

CON-

CONTROVERSIA. IV.

Animæ immortalitas.

An ergo anima ex intrinseca sua constitutione sit immortalis? Aff. cont. Atheos Socin.

Diversæ circa quæstionem hanc fuerunt sententiæ: Alia *negantium*, quales fuerunt olim *Sadducæi*, & hodiè *Epicuræi* & *Athei*, qui animas cum corporibus penitus extingui volunt: Ad quos non parum accedunt illi, qui animas cum corporibus mori censent, sed postea cum corporibus suscitandas esse credunt, quæ olim fuit hæresis nonnullorum Arabum, & hoc Seculo renovata est à *Socinianis* mollioribus & *Anabaptistis*, qui eorum prementes vestigia Psychopannychiam ad minimum defendere sustinent, animas sc vel dormire, & sensu omni carere, vel extingui usque ad resurrectionem. Alia *dubitantium*, quales sunt *Sceptici* & *Academici* veteres novi. Tertia *affirmantium*, quales fuerunt saniores Philosophi, & nunc omnes Orthodoxi.

Immortalitas alia est *extrinseca*, quæ nullum habet externum principium sui destructivum, alia *intrinseca*, quæ non habent in se principium corruptionis & interitûs; Rursus immortale extrinsecè dicitur vel respectu causæ primæ, vel respectu causarum secundarum. Non quæritur hic: An anima sit immortalis extrinsecè; nam etsi respectu causarum secundarum talis bene dicatur, quia nulla causa secunda potest eam resolvere in sua principia, quæ nulla habet; non potest tamen ita vocari respectu causæ primæ, quia Deus qui eam creavit potest eam annihilare: Sed propriè agitur de immortalitate intrinseca, seu de ejus incorruptibilitate. *Immortale* iterum vel tale est *per naturam strictè* spectatam, cujus naturæ simpliciter repugnat ullo modo, vel ab extrinseco, vel ab intrinseco deficere, vel *latè*, quod per naturalem constitutionem intrinsecum nullum habet destructionis princi-

pium. Non quæritur: An anima sit immortalis primo sensu qui soli Deo competit. 1. Tim. 6. v. 6. sed secundo.

ARGUMENTA.

Matth. 22. 32. 1. Ex celebri loco. Matth. 22. v. 32. ubi Christus agens contra Sadducæos, animorum immortalitatem, & corporum resurrectionem negantes, argumentatur ex promissione fœderali data Patribus, quâ se Deum esse Abrahami, Isaaci & Jacobi testatur. Exod. 3. v. 6. cùm verò Deus non sit Deus mortuorum, sed viventium, inde necessariò colligit, & animas eorum fuisse immortales, & corpora suscitanda, cujus ratiocinationis tria sunt fundamenta. Primum: Fœdus quod Deus cum hominibus contrahit, fœderatorum existentiam necessariò postulare; aliâs beneficia fœderis, quæ tendunt ad communionem vitæ & felicitatis, non possent illis communicari. Secundum, fœdus Dei non esse temporale, sed æternum, quod post mortem etiam manet, unde Deus etiam post mortem Deus ipsorum vocatur. Tertium, fœdus istud cum homine toto, & non cum anima tantùm, altera ejus parte contrahi. Unde sequitur Patriarchas, cum quibus Deus fœdus pangebat, debuisse existere, non tantùm ad tempus, sed etiam post mortem, & in æternum, nec tantùm quoad animam, sed etiam quoad corpus, quod propterea suo tempore suscitari debet. Resurrectio verò immortalitatem animæ necessariò supponit; &, si animæ fidelium debent in æternum vivere, ut felicitate ipsis promissâ fruantur, justitiæ Dei ratio postulat, ut impiorum animi nunquam intereant, ut pœnis æternis à Deo denunciatis afficiantur.

Eccles. 12. 9. 2. Idem evincunt loca. Eccles. 12. v. 9 *Corpus revertitur in pulverem, & spiritus redit ad Deum, qui dedit ipsum*, ut ad principium originis suæ extrinsecum & efficiens, non ut extinguatur, sed ut ab eo vel beetur vel puniatur. Ita Matth. 10. 28. *Nolite*, inquit

Matth. 10. 28.

inquit Christus, *timere eos qui corpus occidere possunt, animam autem nos possunt occidere, sed timete eum qui potest animam & corpus in gehenna perdere.* Perperam verò Christus distingueret inter homines qui corpus, & non animam possunt interficere, & Deum, qui potest animam & corpus perdere in gehenna, si anima cum corpore extingueretur. Huc faciunt loca omnia, quæ vel vitam æternam fidelibus pollicentur, vel pœnam æternam impiis denunciant, quæ omnia falsa essent, si lethum in homine omnia finiret, & nihil post mortem in eo supereset.

3. Si anima interit, cum corpore, vel somno gravi obruitur, quomodo Paulus cum fidelibus post terrestris tabernaculi dissolutionem expectat ædificium & domum æternam ἀχειροποίητον in cœlis? quomodo cupit cum ipsis ex corpore excedere, & ad Deum concedere? 2. Cor. 5. v. 1. 8. & alibi optat abire seu migrare ad Dominum, & esse cum Christo. Phil. 1. v. 23 Quomodo Lazari anima post obitum inducitur in sinu Abrahæ, ubi suaviter quiescit, & Epulonis contra in infernis miserè torquetur. Luc. 16. Quomodo animæ martyrum sub altari, indutæ stolis albis, quæ symbola sunt gloriæ quâ fruuntur, clamantes, & vindictã Dei experentes proponuntur? Apoc. 6. 11. Quomodo spiritus impiorum corporibus soluti dicuntur esse ἐν φυλακῇ, in carcere, sc. infernali. 1. Pet 3, 9. ubi meritas contumaciæ & perfidiæ pœnas pendunt. 2 Cor. 5. 1. 8. Phil. 1. 23. Apoc. 6. 11.

4. Ratio multiplex hoc demonstrat. 1. *A justitia Dei*, ut bonis bonum, & malis malum rependatur. 2. *A veritate Dei*, quæ piis summam felicitatem, & impiis extremam miseriam interminatur, non in hoc tantùm, sed & in futuro seculo. 3. *Ab ejus sapientia & bonitate*, quæ non potest pati, ut idem sit interitus hominum & brutorum. 4. *A Religione & pietate*, frustra enim Deus colitur, sanctitas promovetur, calamitates patienter feruntur, si idem exitus pios & impios manet cum bestiis. 5. *Ab innato omnibus immortalitatis desiderio*: Cùm enim vanum

esse non possit & frustraneum desiderium hoc singulis à Numine & naturâ insitum, immortalitatem animarum dari necesse est, ut expleatur.

5. Hoc probat *animæ spiritualitas*. Nam quicquid est spirituale, & à materiæ contagio liberum, illud est immortale; mortale enim illud demùm est, quod materiale est, & compositum, quodque constat qualitatibus contrariis inter se pugnantibus. Animam autem spiritualem esse non meliùs probatur quàm ex ejus operationibus, quæ à posteriori indicant quale sit principium à quo proficiscuntur. Spirituales autem esse ejus operationes certò colligitur ex earum *independentia à corpore*, unde & animæ ipsius independentia sequitur: Nam si anima independenter potest agere à corpore, potest enim independenter à corpore subsistere, modus enim operandi sequitur modum essendi: Animam autem independenter à corpore operari, patet vel ex sola *intellectione* Dei. Angelorum & animæ ipsius, quæ seipsam intuetur actu reflexo, & ex motibus extaticis: Tales enim actus spirituales esse, & independentes à corpore res ipsa clamat, tum ratione *objecti*, quia mens versatur circa res spirituales & incorporeas, & æternas, quò assurgere non posset, nisi spiritualis & incorporea foret, effectus enim non est toto genere nobilior causâ suâ; tum ratione *modi*, quia versatur circa ista objecta modo spirituali, & sine usu organi corporei, quod nullam proportionem habet cum objecto spitituali & incorporeo; unde quò magis mens evehitur & abstrahitur à sensibus, eò puriùs & acutiùs intelligere solet.

OBJECTIONES.

Eccles. 3. 18. 19. 20.

1. *Eadem in morte est conditio hominis & bestiæ Eccles.* 3. 18. 19. 20. R. 1. Sensus est: Ex rebus externis non posse colligi discrimen inter hominem & brutum, cùm eadem mortis necessitas illis impendeat exæquo; 2. Potest etiam dici, Ecclesiasten comparare hîc hominem cum bruto in mortis veritate & ne-

& necessitate, ut particulæ *sicut*, *ita*, non adumbrent modum, sed tantùm rei ipsius necessitatem & veritatem.

2. *Mortui dicuntur non laudare Deum.* *Ps.* 30. 10. *Ps.* 88. 12. & 115. 17. *Jes.* 38. 18. R. Non absolutè & simpliciter, quasi existere desinerent, sed secundùm quid, habitâ ratione laudis quæ illi debetur in Ecclesia militante. Psal. 30. 10 & 88. 12. & 115. 17. Jes. 38. 18.

3. *Mortui dicuntur non esse.* *Ps.* 39. 14. R. Non absolutè, sed secundùm quid, quoad totum compositum, & quatenus non sunt amplius inter homines, nec eorum communione fruuntur. Ps. 39. 14.

4. *Homines dicuntur spiritus vadens, & non rediens.* *Ps.* 78. *v.* 39. R. Per spiritum non designatur anima, sed ventus, ut vitæ humanæ brevitas, & fragilitas notetur, similis vento, qui citò transit. Ps. 78. 39.

5. *Mortui dicuntur dormire.* *Joh.* 11. 11. 1. *Cor.* 11. *v.* 30. 1. *Thess.* 4. 15. & alibi. R. Hoc non respectu animæ intelligendum est, quæ recipitur in cœlum, & vivit cum Christo, sed respectu corporis, quod in vitam revocandum est, ut à somno ad vigiliam, ut sæpe ideò mors cum somno conferri solet. Unde alibi dicuntur dormire in pulvere. Dan. 12. *v.* 2. quod nonnisi ad corpus referri potest. Joh. 11. 11. 1. Cor. 11. 30. 1. Thes. 4. 15.

6. *Quod ortum habet, illud & finem habere potest.* R. Eo modo quo ortum habuit: Quod generatur potest corrumpi, sed quod creatur, si sit spirituale, potest tantùm annihilari; ita quod ortum habet naturalem & materialem, habet etiam interitum; Sed anima habet ortum supernaturalem.

7. *Anima dependet à corpore, unde læsis organis corporis non potest functiones suas exerere.* R. 1. Aliæ sunt operationes *organicæ* & materiales hominis, aliæ *inorganicæ* & immateriales, seu spirituales: Illæ, ut sensatio, visio, &c. ut à corpore pendent, ita in corpore tantùm perfici possunt; sed istæ extra corpus etiam peraguntur. 2. Si anima suas per corpus ordinarias functiones non exerere potest, hoc fit nonnisi per accidens, propter organa sensuum &

facultatum administrarum vitiata & corrupta, unde immutatio non fit in anima, sed in organis corporis. 3. Nonnunquam contingit, ut inclinatis corporis viribus major sit vis animæ, & quo magis deprimitur & infirmatur corpus, eò altiùs mens assurgat, ex corporis ergastulo egredi veluti gestiens.

CONTROVERSIA. V.

Millenarii. *An præter universalem resurrectionem detur particularis Sanctorum vel Martyrum, quæ mille annis ultimam præcessura sit?* Neg.

Controversia hæc movetur à *Chiliastis*, qui ut pertendunt regnum aliquod millenarium Christi cum sanctis ante consummationem Seculi fore; ita volunt sanctos, & præcipuè Martyres suscitandos, ut cum Christo Regno illo potiantur. *Chiliastæ* autem alii sunt *crassiores*, statuentes sanctos ante novissimum diem suscitandos à Christo ad Regnum terrenum & voluptarium, in quo Judæis in terram suam postliminio introductis, & cultu Levitico restituto, omnes per universum mundum fideles per mille annos omni deliciarum corporearum genere fruituri, multitudine uxorum, festis ac conviviis perpetuis beandi & exhilarandi sint usque ad universalem resurrectionem. Cujus sententiæ primus author perhibetur fuisse *Cerinthus*, qui cùm esset Judaicis erroribus adhuc imbutus, opinionem ipsorum de Regno Christi mundano adoptavit, & non paucos habuit Sectatores.

Sed præter Chiliastas istos crassiores alii sunt *moderatiores*, qui Regnum quidem Christi millenarium urgent sub finem seculi, sed citra terrenas delicias, & restaurationem politiæ Judaicæ; in quo particularis debeat fieri sanctorum & præcipuè Martyrum resurrectio ante universalem, ut regnent cum Christo per mille annos. Non per carnalia, sed spiritualia, justitiam, pacem & gaudium in Spiritu S. inter

eos

eos agmen ducere videtur *Papias* Episcopus Hierapolitanus, Johannis, non Apostoli, ut falsò creditum, sed Presbyteri cujusdam auditor, qui sub finem Trajani vixit, vir exigui judicii, quem tamen varii ex Patribus secuti sunt, Justinus, Irenæus, Tertullianus, Apollinarius, Lactantius, &c.

Quamvis verò magnum discrimen inter duplicem istam opinionem intercedat, & prior longè sit posteriori periculosior: Posterior tamen etiam ut error & nævus non sine gravibus causis rejecta est hactenus ab Ecclesia.

ARGUMENTA.

1. Cerinthianorum Chiliasmus judaismum & Epicuræismum incrustat, & φιληδονας magis quàm φιλοθέους, libidinum quam Dei appetentiores facit, ejusmodi Regni Christi statum faciens, in quo τρυφᾷν, vivere genialiter & pergræcari liceat.

2. Scriptura nuspiam adventum Christi nisi illustrem & conspicabilem ad judicium universale prædicat, & cum adventu eo finem mundi. *Oportet enim*, inquit Petrus, Act. 3. 21. *Christum cœli capiant usque ad tempora restitutionis omnium.* Si verò hoc, quomodo ante illam restitutionem dicitur in terram descensurus ad tale regnum stabiliendum?

3. Scriptura unius tantùm resurrectionis corporalis meminit; nam illa fieri debet post ultimi hostis, nim. mortis destructionem, & postea erit finis. 1. Cor. 15. 24.

4. Scriptura in mundo afflictiones piis obventuras prædicit ad finem usque. Joh. 16. 33. *in mundo afflictionem habebitis.* 2. Tim. 3. v. 12. *omnes qui piè volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.* Præposterum igitur est medio in certamine triumphum cogitare.

5. Scriptura temporibus ultimis judicium universale præcedentibus securitatem, 1. Thess. 5. 3. illusores, 2. Pet. 3. 3. virgines stolidas, Matth. 25. 2. ἀνόμους reliquias, 2. Thess. 2. 8. obtenturas innuit, & in universum tempora illa χαλεπὰ, difficilia, 2. Tim. 3. v. 1, &c, definit.

OBJE-

OBJECTIONES.

Apoc. 20. 4. 5. 6.

1. Apoc. 20. v. 4. 5. 6. *Martyres vivent & regnabunt cum Christo mille annos: reliqui verò ex mortuis reviviscent, donec consummati fuerint illi mille anni. Hæc est resurrectio prima*, &c. R. 1. Locum propheticum obscurum, controversum, non posse fundare opinionem singularem. 2 Non dicuntur martyres *revixisse*, sed *vixisse*, scil. in cœlis, contra opinionem hostium. 3. Resurrectio prima non est corporalis, quia debet respondere morti primæ: at mors prima non est corporis, sed animæ per peccatum. Ergo resurrectio prima est spiritualis animæ ex morte peccati: Unde Johannes ait: *Beatus Sanctus*, qui partem habet in prima resurrectione: Adhæc ea intelligitur resurrectio, quam nisi quis habet, mors secunda in eum potestatem habet: Hoc autem dici non potest de resurrectione corporali martyrum, aliâs sequeretur pios, qui suscitandi sunt novissimo die, non fore beatos: intelligitur ergo spiritualis resurrectio. 4. Ligatio Satanæ per mille annos coincidit cum mille annis, quibus martyres cum Christo regnaturi sunt; Si constet, millenarium ligationis Satanæ jam elapsum esse, eo ipso patebit, regnum mille annorum præteriisse: Undecunque autem ista ligatio Satanæ inchoetur, sive à temporibus plenæ prædicationis Evangelii per Apostolos, usque ad tempora Pontificis Gregorii VII. circa annum 1070. sive à tempore Constantini M. ad A. 1300. seu tempora Bonifacii VIII. quo tempore ligatus erat Satan, non absolutè, sed limitatè, non ut omninò non tentaret gentes, sed ne seduceret gentes, i. e tam libera grassatione ut antea fecerat; Undecunque, inquam illi mille anni incipiantur, liquet, tempus illud jamdudum præteriisse. Et licèt visio ista referatur post dejectionem bestiæ & Pseudoprophetæ in stagnum ignis, non sequitur, rem ordine temporis ita evenire debuisse, quia non est historia, quæ seriem temporis observat, sed prophetia: Et narratur continuata visio non continuata historia; & ita post judicium

cium meretricis & bestiæ describitur judicium Satanæ & Draconis, quod judicium absolvitur geminâ captivitate, temporariâ unâ, mille annos duraturâ, alterâ æternâ.

2. *Regnum hoc millenarium & pacificum plurimis locis Propheticis probatur.* R. Oracula illa Prophetica mysticè & allegoricè de Regno spirituali Christi intelligenda sunt, hîc inchoato in gratia, & complendo in gloria, juxta stylum Propheticum, quo res spirituales sub typo rerum corporearum solent describi, quod circumstantiæ variæ in singulis locis evincunt. Aliâs si quis τὸ ῥητὸν hic voluerit urgere, sequetur terrenam Hierosolymam iterum ædificandam, sacrificia legalia denuò esse offerenda, & totum cultum Leviticum restituendum. Tenenda ergo hîc regula, ut, quemadmodum Prophetæ cultum Novi Test. describunt verbis ad Legalem V. T. cultum propriè pertinentibus; & ita quoque Regnum Christi spirituale depingunt vocabulis rerum terrenarum ex statu Ecclesiæ sub V. T. petitis, quæ proinde typicè & metaphoricè sunt intelligenda. Et ut Apostoli verbis hujus Seculi describunt sæpe res futuri, ita Prophetæ verbis V. Test. describunt res Novi. Et cùm Regnum Christi, quod in Ecclesia administrat, duplex sit, nim. gratiæ & gloriæ, Prophetæ utriusque descriptionem sæpe conjungunt, ut eorum verba rectè possint intelligi de regno gratiæ, & beneficiis, quæ inchoativè dantur hîc fidelibus, & de Regno gloriæ, & bonis, quæ Ecclesiæ in futura vita *consummativè* danda sunt

CONTROVERSIA. VI.

An ergo politia Judaica sit restituenda in terra Canaan? Neg.

Num politia Judaica sit restituenda Matth. 23. 38. Matth. 24. 2.

ARGUMENTA.

1. Expressa sunt Christi verba. Matth. 23.38. *Ecce domus vestra vobis relinquetur deserta.* Et Matth. 24. v. 2.

v. 2. *Non relinquetur lapis super lapidem, qui non dissolvatur,*

2. Hæc politia durare debuit tantùm usque ad Christum, & imposita erat usque ad præstitutum tempus directionis. Heb. 9. 10.

Heb. 9. 10.

3. Causæ talis institutionis jam deficiunt, nim. distinctio populi Judaici ab aliis Gentibus, sedes doctrinæ & Ecclesiæ, quæ in omnes gentes propagata est, adumbratio Christi, & Mysteriorum Novi Test. quæ corpore manifestato non potest amplius locum habere.

4. Si Deus voluisset instaurare istam politiam, non passus esset eam tanto tempore per sexdecim & amplius secula aboleri, & Tribus confundi inter se, ut non amplius certò scire possint, quicquid illi gariant, ad quam tribum & familiam pertineant.

OBJECTIONES.

Deut. 30. 5.

1. *Deut.* 30. 5. *Reducet te Jehova in eam terram, quam hæreditario jure possederant majores tui.* R. Est promissio restitutionis facta resipiscentibus exulibus; quæ completa est partim in reditu ex Babylone, partim in vocatione ad Christum.

Dan. 7. 27.

2. *Dan.* 7. 27. *Regnum autem, dominatusque regnorum sub toto cœlo dabitur populo sanctorum excelsorum.* R. Describitur Regnum Christi, quod propriè est ipsius tanquam capitis, sed per communicationem gratiæ est fidelibus tanquam membris cum Christo commune, qui regnabunt cum ipso. 2 Tim. 2. 11. ut facti sunt Reges in ipso. Apoc. 1. 6.

3. *Ezech.* 40. *& seqq. Cap. restitutio illa fusè describitur.* R. Visio illa quæ his capitibus describitur intelligenda de promissione restitutionis non tam corporalis, quàm spiritualis, Ecclesiæ, hîc inchoandæ in terris, in cœlo autem perficiendæ, quia ex Esra, Nehemia, Aggæo, Zacharia, & Malachia constat, instaurationem, quæ hîc promittitur, non fuisse post captivitatem, & ante Christum impletam. Nec post Christum fuisse tam splendidam

didam conditionem Ecclesiæ, ut repræsentatur. Ergo ut nulla est impletio, aut tantùm spiritualis. Sic promissio quæ habetur cap. 43 v. 7. quòd Deus æternùm habitaturus sit inter filios Israël, non potest explicari de Israële carnali. Nec aquæ quæ fluent ex Templo cap. 47. v. 1. possunt accipi de aquis elementaribus. Ergo instauratio spiritualis per Christum adumbrata fuit allusivè ad Templum Hierosolymitanum, quòd ejus fuerat typus.

4. *Zioni vindex adveniet.* Jes. 59. v. 20. R. Si ex Sion vindex expectari debet à Judæis, non ideo fit, ut Regnum terrenum ipsis conferat, sed ut avertat impietates à Jacobo, ut ex pacto auferat peccatum & cœcitatem, ut cum fidelibus uniantur, non ut Sceptrum porrigat, quò in illos dominium exerceant. Jes. 59. 10.

5. *Jerusalem calcabitur à Gentibus usquedum impleantur tempora gentium* Luc. 21. v. 24. R. Per tempora gentium intelligi possunt tempora Dominii gentium, qui Judæi non sunt, & sensus est: Judæos à Romanis premendos & subjugandos, usquedum tempus Romanorum impletum sit, i. e. tempus quo Deus & ipsos Romanos puniet. Post tempus verò illud aliud venit tempus gentium, scil. tempus vocationis gentium, quando nempe Christiani Imperatores & Principes surrexerant, qui non tantùm gentilismum sustulerunt, sed etiam Jerusalem, i. e. gentem Judaicam calcârunt, & religionem Judaicam suppresserunt. Subsecutum est aliud tempus gentium, quando nempe Turcæ Jerusalem & terram sanctam subjugârunt & calcârunt: Et hoc ita durabit, usque dum tempora gentium impleta fuerint; implebuntur autem, quando gentes non amplius Judæis dominabuntur; hoc autem non fiet ante finem mundi. Dan. 9. 27. Matth. 23. 38. Luc 1. 24.

VII. Ita

Immutatio superstitum in ultimo judicio.

VII. Ita asserimus universalem omnium hominum resurrectionem, ut ab ea excipi velimus eos, qui tempore adventûs Christi superstites sunt futuri, quosque ideo non suscitandos esse ex morte, quam sensuri non sunt, sed transmutandos tantùm dicimus. 1. Cor. 15. v. 51. 52. *Non omnes quidem dormiemus, sed omnes transmutabimur*, quod confirmatur clariùs 1. Thess. 4. v. 15. 16. *Mortui in Christo resurgent prius, deinde nos vivi rapiemur cum ipsis in nubibus in occursum Christi.* Ideo homines judicandi distinguuntur in vivos & mortuos. Act. 10. 42. Et sæpius Spiritus S hortatur ad vigilantiam, sobrietatem, & preces, ne Christi adventus inopinos nos opprimat. Luc. 12. & 21. Matth. 24. 1. Thess. 5. quod dici non posset, nisi quidam superstites futuri essent.

1. Cor. 15. 51. 52. 1. Thess. 4. 15. 16.

Heb. 9. 29.

Paulus quidem Heb. 9. 29. dicit: Omnibus hominibus statutum esse mori, sed loquitur de communi conditione mortalium in hac vita, non autem de singulari exemtione & privilegio superstitum in fine mundi. Et ut manet lex illa semel moriendi, etsi pauci quidam miraculo suscitati, bis mortui sint. Ita mutatio superstitum illam non tollit aut abolet, præsertim cùm ista mutatio instar mortis, eique analoga futura sit.

Annus & dies consummationis Seculi ignotus.

VIII. Annum & diem consummationis seculi Christus voluit nos latere, ad frœnandam curiositatem nostram, & excitandam vigilantiam, ut in perpetuo Dei timore vivamus, nec securitati carnali indulgeamus. Unde Christus dicit: Marc. 13. v. 32. *De die illo & hora nemo novit, nec Angeli, nec Filius hominis, sed Pater.* Matth. 25. v. 13. *Vigilate, quia nescitis quo die & quâ horâ venturus sit Filius hominis.* Et Christus ipse expresè prohibet in hoc inquirere, quum Apostolis quærentibus, quando restituturus esset Regnum Israëli; *Vestrum*, inquit, *non est nosse tempora, quæ Deus posuit in sua potestate.* Act. 1. v. 7. Unde patet Traditionem vulgò dictam *Domûs Eliæ*, quæ statuit *bis mille annos inanitatis, bis mille Legis, & bis mille Messiæ futuros*, post quos futurus sit finis, &

Marc. 13. 32. Matth. 25. 13.

Act. 1. 7.

magnum

magnum Sabbatum, esse conjecturam merè Thalmudicam, quæ nullo Scripturæ nititur fundamento.

Signa adventûs Christi.

IX. Quamvis verò tempus istius consummationis nemini mortalium cognitum sit, non desinit tamen habere sua *Signa* diagnostica, ex quibus licet saltem conjicere non procul abesse. Signa illa sunt vel communia, vel propria & specialia. *Communia* sunt, quæ à Christo recensentur Matth 24. Marc. 13. & Luc. 21. quæ ita referuntur ad Hierosolymæ excidium, ut ad finem etiam mundi pertineant. Ut enim Apostoli de utroque Christum interrogaverunt conjunctim; *Quando illa futura essent*, sc. quæ de eversione Templi prædixerat, *& quodnam signum adventûs ejus, & consummationis Seculi futurum*, existimantes sc. in secundo demùm Christi adventu Hierosolymam & Templum esse evertendum. Ita Christus ad utrumque respondet, & varia miscet, quæ tam ad excidium urbis quàm ad finem orbis pertinent, quæ ita ad Hierosolymorum destructionem respiciunt primò, ut extendantur etiam secundariò ad statum temporum, quæ consummationem Seculi præcedere debent, quibus haud dissimilia contingere debent. Qualia sunt: Pseudoprophetarum & Seductorum multitudo, totius orbis per bella, seditiones, pestilentias & terræ motus conturbatio, horribilis piorum persecutio, extrema morum corruptio, & securitatis supinæ, & projectæ impietatis inundatio, universalis per totum terrarum orbem Evangelii prædicatio *Propria & specialia* signa sunt 1. *Antichristi revelatio*, & summa veritatis in Ecclesia Christiana corruptio, de qua loquitur Paulus. 2. Thess. 2. 3. cùm enim quidam turbarent eos, quasi jam instaret dies Domini, Paulus ostendit, non debere eos propterea commoveri, quia non venturus sit, nisi post adventum Apostasiæ & revelationem hominis peccati. Hanc verò Antichristi revelationem excipere postea debuit ejusdem attritio & destructio, quæ paulatim debuit procedere, & revera processit per *Spiritum oris*

2. Thess 2. 3.

oris Christi, i. e. per Evangelii præconium, in Ecclesiæ Reformatione, per quam imperium ejus tyrannicum non parum est labefactatum, donec penitus conficiatur in illustri adventu Christi. 2. Thess. 2. 8.

Conversio Judæorum Rom. 11. 12. 15. 16.

2. *Judæorum conversio*, cujus mentio fit à Paulo, Rom. 11. v. 12. 15. 16. *Quod si eorum offensa est opulentia Mundi, & diminutio eorum opulentia Gentium, quantò magis plenitudo ipsorum? Nam si abjectio eorum est reconciliatio Mundi, quæ eris assumtio, nisi vita ex mortuis? Nolim enim vos ignorare, fratres, Mysterium hoc, ut ne sitis apud vosipsos sapientes, obdurationem ex parte Israëli evenisse, tantisper dum plenitudo Gentium introierit, & ita totus Israël servabitur.* Quæ videntur expressiora, quàm ut spectare possint illorum Judæorum ad Evangelium conversionem, quæ facta legitur tempore Apostolorum. Qualis autem & quanta futura sit ista conversio, an nationalis & universalis omnium, an particularis quorundam; an simultanea, an successiva? Et quomodo quibus mediis, & quo tempore processura sit; tutiùs ignoratur, quàm temerè definitur, Spiritu S. hoc mysterium sigillo suo obsignante. Sufficiat ergo scire, memorabilem fore Judæorum ante finem Seculi conversionem, non quæ cunctos convertat, sed quæ multos, quibus adaptari possit totius Israëlis denominatio; licèt non constet nobis, nec quo modo, nec quando præcisè futura sit. 3. Ad hæc signa referri debent, quæ à Christo futuræ dicuntur mutationes in Cœlo, Sole, Luna & Stellis ante ultimum suum adventum, ut patet ex Matth. 24. Marc. 13. & Luc. 21. Quæ non tam propriè, quàm mysticè & allegoricè more prophetico intelligenda esse, collatio cum libro Apocalypsis ostendit, ubi similes locutiones occurrunt; cap. 6. v. 12. 13. & 8. v. 10. 11. 12. & 12. v. 3. 4. & designantur magnæ mutationes & corruptelæ futuræ tam in Ecclesia quàm in Rep. vel tristissimæ populorum clades, & magna Dei judicia, quæ cùm sint judicii universalis præludia iisdem quoque phrasibus non incommodè designantur.

tur. 4. Tandem signum est concomitans, de quo agit Christus. Matth. 24. v. 40. *Tunc apparebit signum filii hominis in cœlo, & tunc omnes Tribus terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum potentia & gloria multa.* In quo Interpretes frustra se fatigant. Pontificii quidem sine fundamento referunt ad signum crucis, quod Christum ad judicium venientem præcessurum sit. Sed alii longè commodius volunt intelligi vel filium ipsum hominis, in nubibus apparentem, & in signum mortalibus datum. Jes. 11. 10. quod signum circumcisionis vocatur ipsa circumcisio. Rom. 4. v. 11. cui favet, quòd signo omisso, filius tantùm hominis ponitur in reliquis Evangelistis, & in sequenti hujus versûs parte. Vel tubam quæ ultimo die canet. 1. Cor. 15. v. 51. 52. quæ ad ipsa signum dicitur, & signum dare. Vel radios gloriæ & majestatis summæ, qui tunc coruscare debent, ut mox hoc signum videtur describi, qui testabuntur, Christum, qui jam contemtus erat, Dominum esse cœli & terræ. Vel denique ignem illum, quo conflagrare debet mundus. Sed satius hic est ἐπέχειν, quam temerè quicquam asserere. Matth. 24. 40.

X. An verò ultimum judicium antecedere quoque debeat lapsus Antichristi, & major regni Christi extensio & dilatatio hodie inter doctos quæritur. Et videntur maximè duo extrema cavenda. 1. Ne grassantibus persecutionibus animum despondeamus, quasi Deus non potens esset Ecclesiam suam erigere, aut quasi permissurus sit, ut nulla tandem Ecclesia visibilis in mundo appareat. 2. Ne tempora adventum Christi antecedentia ita concipiamus, ut illa feliciora putemus, quàm S. Scriptura illa nobis depinxit.

XI. Medium tenere videtur Celeb. Markius, Me„dulla Theol. ita scribens: Uti semper ex c. lamita„tibus emergit Ecclesia, ita maxima emersio adhuc „exspectatur per generalem Judæorũ conversionem, „&c. Ad Judæorum Conversionem expectamus „I. Majorem Gentium accessum, ex Dan. 2. v. 35.

„Zach. 14. v. 9. Rom. 11. v. 12. 15. 25. 26. sicut zelus „Judæorum conversorum nos idem cogitare jubet. „2. Majorem Antichristi tum orientalis tum occi„dentalis lapsum, ex 2. Thess. 2. 8. Apoc. 17. v. 16. „18. v. 2. Sicut regnum Christi crescere nequit abs„que hujus decremento. 3. Majorem Ecclesiæ feli„citatem spiritualem & corporalem, per ablata ma„la & collata bona. Non debet felicitas hæc Eccle„siæ in terris nimium inculcari, ubique quæri, mo„mentum & modus ejus scrupulosè determinari, ni„mium etiam vel intendi, ac si planè consummata „foret, vel extendi, ac si securitas & defectio magna „non esset secutura contra Matth. 24. v. 37. 38. 39. „Luc. 18. 8. in quæ vitia incidunt de hac felicitate „Ecclesiæ differentes multi.

XII. Tria loca citat celeberrimus author, de quibus illustrationis gratiâ quædam apponere lubet: Rom. 11. 12. 15. Insignis locus est Rom. 11. v. 12. 15. *Si eorum*, Judæorum *offensa est opulentia mundi, & diminutio eorum opulentia gentium: quantò magis plenitudo ipsorum? Si abjectio eorum est reconciliatio mundi, quæ erit assumtio, nisi vita ex mortuis?* Ubi observandum; Paulum in Epistola ad Romanos docere voluisse justificationem gratuitam absque operibus. Post varia adducta argumenta, argumentatur quoque à Judæis & demonstrat Cap. 10. quòd illi rejecti sint hanc ob causam, quia justitiâ propriâ freti Christi justitiam spreverunt, gentibus verò qui justitiam Christi per fidem apprehenderunt, gratiam factam esse. Quia verò Judæi hac Pauli doctrinâ potuissent scandalizari, exacerbari, quò minùs Christianam religionem reciperent, Paulus Cap. 11. Judæos consolatur, quòd rejectio, excœcatio & induratio illa Judæorum non sit universalis, sed quòd Deus quosdam præordinaverit ad salutem, & quòd eorum conversio eximia adhuc sit futura. Quia autem gentes Judæis insultare potuissent, eò quòd Judæi rejecti, & gentes eorum loco in populum Dei assumti sint, Paulus quoque ad gentes sermonem dirigit,

dirigit, eos commonefaciendo, quòd Judæis insultandi causam non habeant; tum, quia Judæorum rejectio occasio fuerit assumtionis gentium, utpote qui in locum Judæorum sint recepti, ita ut gratia non à gentibus, ad Judæos, sed à Judæis ad gentes translata sit. & Judæi sese habeant ad modum radicis, & gentes ad modum surculi, qui radici implantatur: tum, quia futura Judæorum conversio nova erit occasio conversionis multarum gentium. Emphaticè verò Paulus loco citato loquitur: Mentionem facit *mundi*, intelligit gentes per totum mundum dispersas: De his dicit, *quòd Judæorum offensa sit illorum opulentia, & Judæorum abjectio illorum reconciliatio*, i. e. gentes occasione offensæ & abjectionis Judæorum divites factas esse quoad cognitionem Dei; hanc abjectionem occasionem fuisse, quòd gentibus Evangelium reconciliationis prædicatum est. Quando igitur, [Pauli mens est] rejectio Judæorum gentibus tanto usui fuit quanto magis saluti gentium, & confirmationi fidei eorum serviet, quando Judæi magno numero Evangelium recipient, & in Christum credent? *Hæc erit vita ex mortuis*; i. e. res tam stupenda, ac si mortui resurgerent, imò Judæi, qui instar mortuorum erant, si evigilabunt ad fidem, etiam plures Ethnicos ad fidem incitabunt, & ita erit *vita* gentium *ex mortuis* Judæis.

XIII. Alter locus memorabilis quem Celeb. author citat, est Apoc 18. 2. ubi agitur de lapsu Babylonis. Ubi notandum, in Apocalypsi bis mentionem fieri lapsûs Babylonis, scil. cap. 14 v. 8. ubi notatur initium istius lapsûs in cordibus hominum sed cap. 18. 2 notatur major adhuc lapsus ante ultimum judicium: nam mentio fit regum & mercatorum, qui hunc lapsum deplorabunt, & populo Dei injungitur, ut exeant e Babylone, quod dici non potest de totali interitu Antichristi in ultimo judicio, itaque de certo aliquo judicio ante Christi adventum intelligi debet. Apoc. 18. 2.

Luc. 18. 8. XIV. Tertius locus memorabilis est Luc. 18 8. ubi Christus quærit: *Filius hominis cùm venerit, num fidem reperiet in terra?* In explicatione hujus loci summè contrarii videntur viri docti, dum quidam per fidem intelligunt fidem salvificam, doctrinam & professionem fidei; alii verò per fidem intelligunt assensum, qui judicio Dei particulari adversus hostes præbetur, quòd nempe superaturum sit omnem fidem, quòd Christum venientem ad vindicandos electos, die noctèque ad ipsum clamantes, vindictam adversus hostes pro electis tam citò sumere videbunt. Utraque illa explicatio salvo fraternitatis & amicitiæ vinculo locum habere potest, neutra enim temporibus adventum Christi proximè antecedentibus falsam ideam affingit: qui primam amplectuntur sententiam, per fidem intelligendo doctrinam & professionem fidei consentiunt cum Christo, qui inquit, tantam fore seductionem, ut, si possibile sit, etiam electi seducerentur. Matth. 24. 24. qui verò secundam amplectuntur sententiam, etiamsi statum Ecclesiæ ante adventum Christi florentiorem concipiant, non tamen negant ultima tempora ejusmodi fore, quales describuntur, nempe *similia diebus Noah & Loth*, Matth. 24. 38 39. quando dicent: *Ecce pax & securitas.* 1. Thess. 5. 2 3. quando irrisores dicent: *Ubi est promissio ejus?* 2. Pet. 3. 4. Dummodò quisque sine studio contentionis sententiam suam proponat, & populo Dei persuadere conetur; ut quisque singulis momentis paratus, nec in irrisorum & securorum numero inveniatur. Ubi verò hoc addendum, siquidem ante ultimum adventum præconium Evangelii universale statuunt, quo sensu fides, i. e. professio fidei & cognitio mysteriorum magna foret, tamen non obloquuntur Christo loc. cit. si nempe per fidem intelligamus fidem salvificam. Fides enim ob destinatum numerum electorum potest prædicari, dum tamen pauciſſimi quibus extrinsecè prædicatur Evangelium fidem salvificam in corde habeant. Etiam inter nos Evangelium

sium prædicatur, sed tot eheu! plerique falsas opiniones corde clausas habent, ut etiam jam nunc, si Christus veniret, in Ecclesia Reformata parum veræ, haud fucatæ, simplicis, sine errore intermixto, fidei reperiret. &c.

XV. Quær. Qualis futurus sit mundi interitus? An per ultimam conflagrationem sit annihilandus? an verò instaurandus & renovandus? Resp. Posterior sententia videtur probabilior. 1. Psalm. 102. v. 26. 27. *Opus manuum tuarum sunt cœli; ipsi peribunt, & tu perstabis, & omnia ista sicut vestimentum veterascent, veluti pallium mutabis eos, & mutabuntur, tu autem ipse, & anni tui non deficient.* Ubi interitus mundi & creaturarum declaratur verbo, *alterandi, mutandi*, quæ non annihilationem designant, sed mutationem tantùm. Et ut vestimentum veteraſcens mutationem & instaurationem exigit, sic & cœlum tunc temporis. 2. Ex 2. Pet. 3. 7. ubi dicuntur cœlum & terra igni reservari. Et v. 10. *Cœli magno impetu transibunt, elemento calore solventur, terra autem, & quæ in ea opera sunt, exurentur*, & v. 12. *Cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent*: Ubi dicitur, præterituros cœlos, i. e. solutum iri eorum compages, ut explicatur. v. 12. Terram exurendam, &c. Aliud verò est stridore præterire, dissolvi & exuri, aliud annihilari & totaliter interire; Quæ igne liquescunt & exuruntur non solent annihilari; imò à scoriis tantùm & fæcibus repurgantur, ut in re metallica metallum non annihilatur, sed purgatur, & purius exit excoctum igne. 3. Ex Rom. 8. v. 19. & seq *Vanitati res creatæ subjectæ sunt non suâ sponte, sed propter eum qui subjecit, sub spe quòd & ipsæ vendicabuntur ex servitute in libertatem gloriæ filiorum Dei, scimus enim omnes res creatas unà suspirare & parturire ad hoc usque tempus* &c. Ex quibus constat, liberandam tantùm esse creaturam à vanitate cui hîc subjecta, adeoque secuturam aliquando ejus ἐλευθέρωσιν, non φθορὰν, aut ἀφανισμὸν. 4. Huc possunt referri verba Petri. Act 3. 21. *Oportet Christum*

Mundus an sit annihilandus? Ps 102. 26. 27. 2. Pet. 3. 7. 10. 11. 12. Rom. 8. 19. Act. 3. 21.

sium cœlo capi usque ad restitutionem omnium. Jam si restituenda sunt omnia, non ergo annihilanda. Et
2. Cor. 7. 31. Pauli 1. Cor. 7. v. 31. quum ait, τὸ σχῆμα, *figuram hujus mundi præterire.* Aliud verò est figuram & statum externum mundi præterire, & mutari, aliud verò substantiam ipsam perire funditus, & annihilari. 5. Parum credibile videtur, Deum tot nobilissima corpora, tam eximiâ luce, tot dotibus excellentibus à se instructa destructurum; Dei potius est aliena opera destruere, quàm sua: Nec bonum boni est corruptivum. Sufficit destructio illorum, quæ in mundo vel mala sunt, vel deformia, nec Deum authorem habent.

Job. 14. 12. Obj. 1. *Job.* 14. 12. *Et homo obdormit, nec resurget, donec non fuerint cœli,* &c. R. Innuitur, hominem non resurrecturum, usque dum non erunt cœli, sc. veteres & exteriores, quia expectamus cœlum novum: Vel negativè potest intelligi, ut homo nunquam resurrecturus dicatur, nim. ex se & virtute sua, & secundùm ordinem naturæ in vitam præsentem.

Jes. 51. 6. Obj. 2. *Cœli evanescent ut fumus, & terra veteraset ut vestimentum. Jes.* 51. 6. R. Inde non concluditur annihilatio; nec enim vel fumus annihilatur, vel vestimentum veteraścens, sed materia tantùm utriusque induit aliam formam. Sensus ergo Prophetæ est, salutem & justitiam Dei firmiorem futuram cœlo & terrâ, æternam quippe & immutabilem, cùm & cœlorum potestates sint concutiendæ, & terra igne expurgenda.

Obj. 3. *Finis mundi dicitur* συντελέια τῦ αἰῶνος. R. Hæc vox notat quidem finem durationis Mundi, & statûs secularis, sed non interitum totalem & annihilationem. Imò συντελέια designat potiùs τελέωσιν & complementum, quàm abolitionem.

Matth. 5. 18. c. 24. 15 Luc. 21 33. Obj. 4. *Matth.* 5. 18. *&* 24. 35. *Luc.* 21. 33, *Cœlum & terra præteribunt: sed verba mea neguaquam præteribunt.* R. Loca ista non dicunt simpliciter & absolutè præteritura cœlum & terram, sed comparatè,

ratè per collationem rei impossibilis, aut nunquam futuræ, tanquam facilioris, quasi dicat Christus: Cœlum & terra citiùs interibunt, quam verba mea. 2. Nec si absolutè sumerentur, faverent totali mundi abolitioni; quia verbum παρελθεῖν non refertur ad abolitionem substantiæ, sed conditionis tantùm caducæ; nam verba Christi petita sunt ex Ps. 102. 27. ubi verbum *pereundi* exponitur per verbum *mutandi*.

Obj. 5. 2. *Pet.* 3. 6. *Dicitur cœlum reservari in diem perditionis.* R. 1. Hoc non referendum ad cœlos ipsos, sed ad perditionem hominum impiorum. 2. Ἀπώλεια non semper annihilationem & totalem interitum designat, sed mutationem tantùm quandam, quomodo prior mundus aquâ inundatus ἀπωλέσθαι. v. 6. 2. Pet. 3. 6.

Obj. 6. *Angelus jurat.* Apoc. 10. 5. 6. *Tempus non fore amplius.* R. Ex cessatione motûs cœlestium corporum, vel ex cessatione commensurationis durationis rerum secundùm illum motum, non sequitur illarum ἀφανισμὸς. Sublato ergo discrimine annorum, mensium, dierum, & durationis interciſæ & variabilis, sequetur æternitas variationis omnis expers. Cessare ergo poterit ille ordo temporis, qui subservit generationi & corruptioni rerum sublunarium, & juxta quem hominum negotia solent dispensari, quamvis non cessabit rerum creatarum continuata duratio. Potest etiam intelligi vel *tempus pœnitentiæ*, quod Deus antea hominibus ad conversionem concesserat; vel *tempus tenebrarum*, ignorantiæ, afflictionum Ecclesiæ, & tyrannidis Antichristi, ut innuatur, tale non fore tempus, quale fuerat antea, ærumnosum, calamitosum Apoc. 10. 5. 6.

Obj. 7. *Apoc.* 20. v. 11. *dicitur cœlum & terram à conspectu sedentis in throno aufugisse, nec locum illis amplius inventum esse.* R. Hoc non importat totalem eorum interitum, sed tantùm disparitionem secundùm priorem formam, per quam pristina species, status & figura mundi ita præteritura sunt ut Apoc. 20. 11.

locus non inveniri debeat ipsis amplius, adeoque nec priori cœlo & terræ, sed novo cœlo & novæ terræ divinâ virtute innovatis. 2. Ex locis istius modi figuratis & propheticis perperam argumenta propria ducuntur.

Obj. 8. *Cessante fine cessat etiam res ipsa propter quam est condita. At in consummatione Seculi cessaturus est finis mundi, qui erat, ut hominis viatoris esset domicilium, & via ad Deum tanquam in speculo contemplandum.* R. Duplex adhuc potest esse finis, summus quoad Deum, quia remanebunt ut æternæ potentiæ, sapientiæ & bonitatis monumenta, quæ gloriam Dei prædicabunt, & subalternus quoad homines, quia creaturæ superstites futuræ sunt nostræ spiritualis contemplationis & oblectationis secundaria quædam exercitamenta. 2. Nec si ignotus esset nobis finis rei alicujus, imprimis quoad statum Seculi futuri, quia maxima ex parte nobis est absconditus, ideo statim negandum est hæc vel illa suum finem habere posse.

Vltimi judicii Veritas.

XVI. Quamvis verò ejusmodi mutationem Mundi certò futuram statuamus; modum tamen illius nobis incognitum esse profitemur, nec ad quas Creaturas extendi debeat, licèt probabilis sit eorum opinio, qui bruta, plantas, & alia id genus corpora mixta & corruptibilia, necessaria ad vitam animalem, destruenda putant, & in corpora elementaria, ex quibus conflata sunt, resolvenda. Nec curiosiùs ista perscrutanda esse arbitramur, quæ Deus nos latere voluit.

Eccles. 12. 16. Judæ. v. 14. Act. 17. 31.

XVII. Ultimi judicii veritatem & certitudinem Scriptura innumeris in locis asserit. Eccles. 12. 16. *Omne opus Deus ipse adducet in judicium, cum omni re occulta, sive bonum, sive malum.* Prophetia Enochi relata à Juda v. 14. *Ecce venit Dominus in sanctis millibus facere judicium contra omnes, & arguere impios de omnibus operibus impietatis eorum*, &c. Act. 17. 31. *Deus statuit diem, quo judicaturus est orbem habitabilem in justitia, per virum quem determinavit.*

Matth.

Matth. 12. 35. *De omni verbo otioso quod loquuti fuerint homines rationem reddent in die judicii.* Et cap. 13. v. 41. *In consummatione seculi mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in stagnum ignis & sulphuris, ibi erit fletus & stridor dentium.* Et cap. 16. 27. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui, cum Angelis suis, & tunc reddet unicuique secundùm opera sua* Et cap. 25. integer processus extremi istius judicii describitur. 2. Cor. 5. 10. *Oportet nos omnes sisti coram Tribunali Christi, ut quisque referat in corpore suo quodcunque fecerit, sive bonum, sive malum.* 2. Tim. 4. v. 2. *Testificor coram Deo & Domino Jesu Christo, qui judicaturus est vivos & mortuos per adventum & regnum ejus:* &c. 2. Illud exigit *Providentia & justitia Dei*, quæ vult ut bonis bene, malis verò malè fiat. Cùm verò hoc in hac vita sæpius non accidat, necesse est universale dari judicium, quo impiis merita supplicia, piis verò gratuita præmia reddantur. 3. Hoc testatur etiam *uniuscujusque conscientia*: Unde enim terrores isti & conscientiæ aculei, nisi ex metu judicii divini? 4. Huc facit *sanniorum Gentilium confessio*, qui hoc non obscurè agnoverunt. Ad quid enim aliud possunt pertinere, quæ de Rhamnusia Dea fandi & nefandi ultrice fingunt, de Æaco, Minœ, & Rhadamando apud inferos judicaturis? umbram sc. aliquam veritatis de futuro post hanc vitam judicio viderunt, quam multiplici falsorum figmentorum caligine involverunt.

Matth. 12. 35. Matth. 13. 41. c. 16. 27. cap. 25. 2. Cor. 5. 10. 2. Tim. 4. 2.

XVIII. *Judex* Christus erit in illa ipsa natura visibili, in qua fuit pro nobis condemnatus. Quamvis enim potestas judiciaria sit communis toti Trinitati, exercebitur tamen specialiter per filium incarnatum. Judicium ipsi à Patre traditum dicitur. Joh. 5. 22. Act. 10. v. 42. & 17. 31. utpote Ecclesiæ suæ Regi, Electorum suorum vindici, impiorum ultori, omnium Domino, &c. Utraque autem Christi natura hîc concurrere debet ad muneris istius exercitium.

Judex.

citium. Ex natura divina cœlestis authoritas, imperium & sapientia manant, ad cordium secreta & tenebras perscrutandas; sententiam de genere humano pronunciandam, & eam sine ulla provocacatione exequendam: quà homo verò visibili majestate in nubibus tanquam in Tribunali conspicuus apparebit, se judicem exhibebit, & sententiam latam in omnium conspectu pronunciabit.

Sancti quo modo judicaturi? 1 Cor. 6. 2. Apoc. 10. 4.

XIX. Sanctis & piis etiam tribuitur hoc judicium, ut 1. Cor. 6. 2. ubi Apostolus ait: *Sanctos mundum & angelos judicaturos.* Et Apoc. 10. 4. *Throni videntur super quibus sedent Sancti & Martyres, quibus datum est judicium.* Id verò non debet intelligi, quasi potestas judiciaria ipsis formaliter competat; Sed 2. *communicativè* & *participativè in Christo, capite suo mystico*, cum quo dicuntur vivificari, resuscitari, & sedere in cœlestibus. Eph. 2. 6. quia honor Capitis redundat in omnia membra. Sic Apoc. 3. v. 21. Victori promittitur sessio in throno Christi. 2. *Approbativè*, & quoad *assensum*, quia Christo judici suffragabuntur, ejusque sententiam calculo suo comprobabunt. 3. *Comparativè* respectu eorum qui condemnabuntur. 4. *Testificativè*, quia de bonis operibus piorum, inprimis de beneficentia & charite sibi præstitis testimonium ferent. Eò etiam referri potest quod dicit Christus de Apostolis, quòd sint sessuri super 12. thronis, & judicaturi 12. tribus Matth. 19. 27. Israëlis. Matth. 19. 27. Quamvis enim hoc respicere possit authoritatem supremam quam Apostoli habituri erant in Ecclesia ratione doctrinæ, quæ debeat esse regula & fundamentum fidei, ex qua judicium fieri debuit de veritate cujusvis doctrinæ. Nihil obstat tamen illud extendere ad dignitatem quam habituri sunt in cœlis exaltati ad communionem gloriæ Regni Christi, supra ipsam Ecclesiam, duodecim tribuum nomine designatam.

Objectum judicii.

XX. *Objectum judicij* est tum *Personale*, tum *reale*. *Personale* sunt 1. Creaturæ rationales, tam angeli quàm homines. *Angeli* quidem & in specie *mali*, qui

qui reservantur ad judicium magni diei. Jud. v. 6. 2. Pet. 2. 4. vincula enim quæ nunc sunt ad custodiam, tunc erunt ad pœnam, & quæ nunc laxiora sunt, tunc erunt gravissima & arctissima. *Homines* verò omnes, tam pii quàm impii, cujuscunque ordinis, sexûs, ætatis, conditionis & statûs, omnium locorem & temporum, qui fuerunt, sunt, & futuri sunt, tam vivi quam mortui, omnes enim sistemur. 2. Cor 5. 10. *Reale* sunt tum eorum opera Matt. 25. Eccl. 12, 14. 2. Cor. 5. 10. Tum *verba*, quia *de verbo odioso etiam reddenda erit ratio.* Matt 12. 35. Tum ipsæ cogitationes. Rom. 2. 15. 16. *In die quo Deus revelabit occulta cordium.* Et 1. Cor. 4. v. 5. *Nolite judicare ante tempus, quoad usque venerit Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.*

XXI. *Forma* judicii consistit in *causæ cognitione, sententiæ pronunciatione, & executione. Causæ cognitio* non difficilis erit tum propter Judicis omniscientiam, tum propter conscientiæ lumen. Atque huc pertinet apertio librorum, Dan. 7. 2 Apoc. 20. v. 12. quales sunt; *Liber providentiæ & omniscientiæ* Dei universalis, qui omnes omninò Creaturas complectitur, earum causas & effectus, ubi scriptum est quid quisque boni vel mali fecerit. *Liber Conscientiæ*, in quo opus Legis scribitur, & quicquid à singulis boni vel mali sit gestum. *Liber vitæ & prædestinationis*, ex quo constat, quinam sint electi, quinam reprobi. *Liber Scripturæ*, ex qua judicandi sunt illi omnes, quibus revelata est. Forma judicii. Causæ cognitio. Dan. 7. 2. Apoc. 20. 12.

XXII. *Norma* judicii istius debet esse revelatio quæ hominibus data est: Ut illi qui sine Lege, sc. scripta peccârunt, sine Lege etiam scripta, sed non sine Lege cordibus impressa judicentur. Rom. 2. 12. Qui sub Lege seu dispensatione legali vixerunt, ex alia etiam œconomia judicentur. Illi verò, ad quos Evangelium pervenit, ex Evangelio. Ut enim Deus nihil ab homine exigit, nisi juxta revelationis ipsi datæ mensuram; ita juxta tres ejus species procedere debet ejus judicium. Cum Ethnicis, juxta revelationem Norma judicii.

tionem naturalem, & ea quæ ex libro naturæ vel conscientiæ cognosci possunt. Cum Judæis, juxta Legalem œconomiam, & V. T. Scripturam. Cum Christianis verò juxta revelationem gratiæ, & Evangelium N. T. Unde patet eos errare, qui pertendunt solum Evangelium esse normam istius judicii, ut de fide & incredulitate hominum sententia ferri debeat; & Gentiles ipsi ex hac norma judicandi sint. Cùm enim hoc ipsis revelatum non fuerit, quomodo ex verbo ipsis incognito possent judicari?

Rom. 2. 16. Obj. *Apost. dicit. Rom. 2. 16. Deus judicaturum esse secundùm Evangelium suum.* R. Hoc non infert; Evangelium fore normam istius judicii quoad Gentiles; Apostolus enim tantùm confirmat veritatem & certitudinem judicii futuri per Christum exercendi ex verbo à se prædicato, provocat ergo ad Evangelium, non ut doceat secundùm quid Deus judicaturus sit, sed per quem.

Sententiæ promulgatio, & executio. XXIII. Sententiæ promulgatio constat bonorum absolutione, & impiorum condemnatione, quæ statim executioni mandabitur. Sic judicis apparebit *Authoritas* in colligendo, *Scientia* in discernendo, *Justitia* in decidendo, & *Potentia* in exequendo. Apud illum nulla excusatio, nulla tergiversatio, nulla provocatio vel appellatio, nulla deprecatio, nulla dilatio locum habebit.

An peccata piorum in ultimo judicio revelanda sint? XXIV. Quær. An peccata piorum æquè ac impiorum revelanda sint? Resp. Negativa probabilior videtur. 1. Propter judicem, qui cùm pro nobis plenissimè satisfecerit, & nunc in cœlis pro nobis intercedat, tunc venturus est ut Redemtor & Servator, non ad exprobranda suis peccata sua, sed ad implendas in iis suas promissiones, & manifestandam gratiæ suæ admirabilitatem. 2. Processus judicii cum piis talis est, ut mentio quidem fiat bonorum operum, sed non malorum. Matth. 25. non audiunt pii peccatorum suorum publicationem, sed charitatis & beneficentiæ enumerationem. 3. Gratuita Dei misericordia non vult amplius recordari pecca-

peccatorum nostrorum, sed ea projicit post tergum suum; at quod Deus semel tectum voluit in hac vita, non revelaturus est in altera. 4. Si peccata revelantur, cederet hoc in ignominiam & confusionem piorum, à quibus debet exulare, cùm in eum finem rediturus sit Christus, ut glorioſus sit in sanctis suis, & admirabilis in credentibus.

XXV. De *Loco judicij* nihil determinati Scriptura tradit, nec opus est illum scrutari. Quod Pontificii de *Valle Josaphat* somniant, ad Judæorum à quibus hoc mutati sunt, deliria pertinet. Nec locus Joël. 3 v. 2. huc pertinet: *Congregabo*, inquit, *omnes Gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, ut disceptem ibi cum eis pro populo meo.* v. 12. *Ex excitabuntur & ascendent Gentes in convallem Josaphati; nam ibi sedebo ad judicandas omnes istas Gentes undique, dicens; Immittite falculam nam maturuit messis.* Quia sermo est allegoricus de Ecclesia Dei ex improviso liberanda, eodem modo, quô olim Josaphato insignem indulserat victoriam de Moabitis & Ammonitis circa clivum Tzitzi in extremitate vallis, in fronte deserti Jeruelis, de qua agitur 2 Chron 20. 16. Alludit ergo ad insigne illud Dei judicium, & cladem hostium Ecclesiæ, ut memoria mirabilis illius liberationis fideles in bonam spem erigeret. Itaque Vallis Josaphat non ponitur pro loco certo, sed in genere pro omni loco, ubicunque Deus in hostes Ecclesiæ judicia debebat exercere, quomodo olim in dicto loco insignem Josaphatus de hostibus populi Dei reportaverat victoriam. Locus judicii. Joël 3. 2. v. 12.

XXVI. Sententiæ judicis promulgationem sequetur ejus *Executio*, quæ respectu impiorum fiet per dejectionem ipsorum in infernum, respectu verò piorum per evectionem in cœlum.

CON-

CONTROVERSIA. I.

De Purgatorio. *An detur purgatorium, seu præter Cœlum & Gehennam locus tertius, in quo post hanc vitam animæ quorundam Sanctorum, tanquam carcere detineantur, & igne corporeo, donec justitiæ divinæ satisfecerint, purgentur?*

Neg. cont. Pontif.

Quamvis ea quæ supra de satisfactione Christi diximus, purgatorium Pontificium satis evertant; Quia tamen quanti sit emolumenti Pontificiis hoc figmentum nemo nescit, ut mirum non sit eos pro illo retinendo tanquam pro aris & focis pugnare; Usque adeò ut *Cottonus Jesuita* ab ipso Dæmone petere non erubuerit locum aliquem Scripturæ illi firmando aptissimum, quem hucusque reperire isti homines non potuerant. Ideo paucis de hac quæstione aliquid agemus; Et quidem contra hoc figmentum pugnamus sequentibus

ARGUMENTA.

1. Mors ultimus fidelium hostis est, quo victo ipsis nulla miseria restat. 1. Cor. 15. 26.

1. Cor. 15. 26.

2. Fideles statim à morte in vitam & cœlum transeunt, beati, non miseri sunt. *Ingrediuntur pacem, requiescunt in cubilibus suis.* Jes. 57. 2. Cum Lazaro gaudent *sinu Abrahæ.* Luc. 16. 22. *Transeunt à morte in vitam.* Joh. 5. 24. *Si terrestris domûs tabernaculum dissolutum fuerit, habent ædificium ex Deo.* 2. Cor. 5. 1. Ideo dicuntur *beati mortui ἀπάρτι, ab hoc tempore, i. e. statim post discessum.* Apoc. 14. 13. Et Christus ad latronem. Luc. 23. v. 43. *Hodie mecum eris in paradyso.*

Jes. 57. 2. Luc. 16. 22. Joh. 5. 24. 2. Cor. 5. 1. Apoc. 14. 14. Luc. 23. 43.

Exc. Ad locum Luc. 23. v. 43. *Vocula* hodie *ad sermonem Christi referenda est, non ad evectionem in paradisum, ut sensus:* Hodie tibi dico, quòd mecum eris in paradiso, sc. in ultimo judicio. R. Constructio verborum hoc non patitur, & frustra hoc apponeretur, quia nemo loquitur nisi tempore præsenti, & mani-

Exc.

manifestum est Christum respicere ad verba latronis; *Sis memor mei, cùm eris in Regno tuo.*

3. Duo tantùm loca & receptacula animarum sunt, cœlum & gehenna; duo status, cum Christo, & cum dæmone: duæ tantùm portæ, lata & angusta. Matth 7. 13.

4. Christus plenissimè pro fidelibus satisfecit, ut antea probavimus.

5. Deus peccata eorum qui se convertunt, plenè remittit, ut antea probavimus. E. non opus purgatorio.

OBJECTIONES.

1. *Matth.* 12. 32. *Peccatum in Spiritum S. non remittetur neque in hoc, neque in futuro Seculo. Seculum verò futurum nihil aliud est, quàm seculum purgatorij.* Matth. 12. 32.
R. 1. Seculum futurum nunquam notat purgatorium, sed statum gloriæ, ut Marc. 10. 30. ubi seculum futurum & vita æterna conjunguntur 2. Matthæi phrasis significat *nunquam*, in æternum non, ut Marcus explicat Marc. 3. 29.

2. *Animæ resuscitatorum ex purgatorio revocatæ sunt.* R. Non, sed è cœlo Deo id ad tempus imperante.

3. *Ignis purgatorij opus probabit.* 1. *Cor.* 3. 13. R. Tum omnia omnium opera in purgatorium descendere deberent: dicitur enim, *opus uniuscujusque.* Sed per ignem intelligitur extremum Dei judicium, corda examinans tam accuratè, ut aurifaber aurum igne facit. *Inst. Salvabitur per ignem.* v. 15. R. Dicitur ὡς διὰ πυρὸς, *sicut per ignem*; Non autem quisquis velut per ignem servari dicitur, statim per ignem transire significatur; nim hæc est proverbialis locutio, quæ difficultatem tantùm salutis notat, ducta ex communi hominum sermone, quo is qui difficulter servatur dicitur ereptus quasi ex incendio. 1. Cor. 3. 13.

CONTROVERSIA. II.

De limbo Patrum.

An animæ fidelium V. T. in atrio aliquo gehennæ, seu limbo detentæ fuerint, & à salute exclusæ usque ad Resurrectionem Christi è mortuis? Neg. contra Pontif.

Pontificii ut facilius tueantur hypothesim suam de imperfectione V. Test. pertendunt Patres, qui sub illo vixerunt, non admissos fuisse statim in cœlum, sed detentos in *Limbo* usque ad ascensionem Christi. *Limbi* autem nomine intelligunt superiorem inferni partem & veluti extremitatem, ductâ metaphorâ à veste, cujus extremitas seu fascia, quæ ambit partem extremam, vocatur *limbus*. Orthodoxi contrà Patres statim póst obitum in cœlum quoad animas admissos asserunt, ubi fruuntur felicitate æterna.

ARGUMENTA.

1. Quia formula fœderis gratiæ, sub quo vixerunt Patres, non patitur eos in Limbum detrudi, sed postulat ut in cœlum admissi sint. Cùm enim Deus promiserit se fore Deum ipsorum, non ad tempus tantùm, sed in æternum; nec sit Deus mortuorum, sed viventium, necesse est ut Patres etiam post mortem adhuc vivant aliquâ saltem sui parte, i. e. quoad animam, non qualicunque vitâ, sed beatâ & cœlesti, quæ necessariò in hac promissione includitur.

2. Quia Veteres statim à morte admissi sunt in si-
Luc. 16. 19. 20. num Abrahæ, ut patet exemplo Lazari. Luc. 16. v. 19. 20. Sinus verò Abrahæ non notat Limbum, ut Bell. vult, sed vitam æternam, quæ nobis sub convivii opipari symbolo passim adumbratur, allusivè ad ritum Veterum in conviviis usitatum, in quibus solebant ita accumbere, ut alter in alterius sinum caput reclinaret; ita Johannes dicitur recubuisse in sinu Christi. Joh. 13. Nihil itaque proclivius est, quàm

quàm ut dicatur, hîc Lazarum fuisse Abrahamo, quod Johannes Domino fuit, in cœlesti convivio, cùm præsertim Christus alibi apud Matth. 8. v. 11. hoc mysterium clarè explicet, quum ait, multos ab Oriente & ad Occidente venturos, & accubituros cum Abrahamo, Isaaco, & Jacobo in Regno Cœlorum, i. e. cum ipso cœlestibus epulis fruituros, *accumbere cum Abrahamo*, & *esse in sinu Abrahami*, idem sunt, nisi quòd in sinu esse majoris amoris est indicium.

3. Quia latro in paradisum admittitur ante ascensionem Christi juxta promissionem ejus. Luc. 23. v. 43. *Hodie mecum eris in paradyso.* Luc. 23. 43.

4. Quia Enoch & Elias in cœlum sunt translati. Heb. 11. v. 5. & 2. Reg. 11. Nam licèt peculiare hoc ipsis fuerit, quòd corpore sint in cœlum rapti non singulare fuit quòd Spiritu sint eò admissi, imò pignora fuerunt solennia piis gloriæ cœlestis tandem obtinendæ. Heb. 11. 5. 2. Reg. 11.

5. Quia fideles Veteres expectârunt civitatem cœlestem. Heb. 11. & magnum solatium ac certam spem gloriæ in morte habuerunt, quod fieri non potuisset, si in infernum adhuc detrudendi fuissent. quomodo Jacob tanto studio se expectare salutem Domini testaretur. Gen. 49. & David se in manus Domini deponere spiritum suum. Ps. 31. 6. Si pro cul debuerunt adhuc esse à facie Dei, & glorificandi tantùm post multa secula? Ps. 31. 6.

OBJECTIONES.

1. *Zach.* 9. 11. *Eduxit nos è lacu.* R. Hoc non debet trahi ad limbum; cùm partim de libertate à captivitate Babylonica & miseriis eam comitantibus, à quibus nondum plene liberati erant Judæi, dicatur quoad literam, partim quoad mysterium de captivitate spirituali sub peccato, à qua Christus nos liberat sanguine suo. Zach. 9. 11.

2. 1. *Sam.* 28. v. 11. *Anima Samuelis è limbo rediit.* R. Non fuit verus Samuel, qui visus est Pythonissæ, sed 1. Sam. 28. 11.

sed ejus tantùm spectrum, Dæmon sc. Prophetæ personam mentiens, qui è terra prodiit ad terrendum Saulem, & plerunque ipse Satanas se transfigurat in angelum lucis. Quippe nihil juris vel imperii competit Dæmonibus in piorum animas, quas Deus recepit in tabernacula æterna, ut quiescant à laboribus suis; aliâs deterior esset conditio eorum post mortem quàm in vita, in qua fide armatæ, tutæ sunt ab omnibus Satanæ insultibus. Adde quòd, si verus fuisset Samuel, non esset passus se adorari à Saule; Nec dici potuisset Deum Sauli ipsum consulenti non respondisse, nec per Sacerdotes, nec per Prophetas, quia respondisset tunc per Prophetas. *Inst. Nomen Samuelis exprimitur.* R. Sic dici potuit propter similitudinem, ut solent imagines rerum earum nominibus appellari, quarum imagines sunt. *Inst. Ille Samuel futura prædixit.* R. Hoc potuit fieri ex divina revelatione, in pœnam hominum.

3. *Via Sanctuarij ante ascensionem Christi nondum fuit patefacta.* Heb. 9 8. R. Non quòd totaliter latuerit, sed quòd non tam clarè fuit patefacta. 2. Non quibusvis gentibus, sicut in N. T. 3. Nondum erat patefacta λύτρῳ Christi actuali, sed tantùm quoad efficaciam meriti. 4. Non hic confertur tempus cum tempore, sed potiùs Sacrificia Mosaica cum Sacrificio Christi, ut innuatur non potuisse nobis illa aperire cœlum, quod uni sanguini Christi concessum. 5. Si Christus primus dicitur in cœlum ingressus, hoc non ratione temporis intelligendum, sed causalitatis, quia ingressus Christi vera fuit causa Patribus, non minùs ac nobis, introitûs in cœlum.

Heb 9. 8.

CONTROVERSIA III.

De limbo infantiũ. *An infantes fidelium sine baptismo decedentes, è cœlo & salute perpetua excluſi, limbo aliquo, seu atrio inferni detineantur?*

Neg. cont. Pontif.

ARGU-

ARGUMENTA.

1. Salvator noster infantibus fidelium, nullo ætatis discrimine, cœlum addicit. Matth. 19. 14.

2. Infantes fidelium sancti sunt. 1. Cor. 7. v. 14. Sancti autem cœlo non arcentur.

3. Mortui parvi, & magni, sine discrimine ætatis, cœlum possident. E. & infantes. Apoc 20. 12.

4. Cùm nostri decedunt, non vult Paulus nos lugere, quasi spem vitæ non haberent. 1. Thess. 4 13.

5. Si in limbo aliquo detinerentur, tum in judicio tres essent hominum status, & plurimi nec ad dextram Christi starent, nec ad sinistram, contra Matth. 25. v. 32.

OBJECTIO.

Jam discussæ sunt supra, quum de Necessitate Baptismi egimus.

CONTROVERSIA. IV.

An rectè & piè pro mortuis orare possimus? Neg. cont. Pontif. De precibus pro mortuis.

Pontificii sub prætextu specioso purgatorii Preces, Missas, Peregrinationes, aliaque ejusmodi suffragia pro mortuis iactitant iisque funguntur. Contra valent seq.

ARGUMENTA.

1. Nullum nec mandatum nec præceptum habemus orandi pro mortuis.

2. David id ut inutile & ineptum rejicit, dum occasione filioli sui mortui dicit. 2. Sam. 12. 23. *At nunc mortuus est, quorsum ego jejunarem? Possumne revocare eum denuò? Ego sum abiturus ad ipsum, at ipse non est reversurus ad me.* 2. Sam. 12. 23.

3. Status mortuorum est immutabilis: Nam, *quocunque ceciderit arbor, ibi futura est.* Eccles. 11. v. 3. Eccles. 11. 3. Frustra ergo preces pro iis funduntur.

4. Ecquid

4. Ecquid precaremur pro animabus quæ fingun-tur esse in Purgatorio, cùm juxta quosdam Ponti-ficios pro illis non precentur ipsi Sancti qui sunt in cœlo? An nostris suffragiis inde liberarentur, quæ ab illis pœnis merito, satisfactione, sanguine, in-tercessione Christi, eximi non potuerunt? An mise-rius etiam ageretur cum eorum spiritibus, quid vel nullos vel duros sortiti proximos, neminem reli-querunt qui pro se precaretur, nec annuos reditus, quibus Ecclesiæ preces redimerent?

OBJECTIONES.

2. Mac. 12. 44. 1. *Judas oravit & sacrificavit pro mortuis.* 2. *Macch.* 12. 44 R. 1. Liber est Apocryphus, nullius authori-tatis. 2. Mens Judæ non fuit propitiari pro mortuis, qui sacrilegii & idololatriæ rei justo Dei judicio sub gladio hostili perierant, sed superstites expiare, & castra sua sacrilegio polluta lustrare; ut ferè fiebat casu descripto Deut. 21. v. 1. & seq. cùm videlicet Urbs proxima loco in quo latens homicidium fuis-set perpetratum, solemni ritu veniebat expianda, ejus Senioribus inter solemnia Sacrificii ad id præ-scripti dicentibus: *Expia populum tuum Israëlem quem redemisti Jehova, & ne impone reatum sanguinis innoxii in medio populi tui Israëlis.* Lacrymas & planctus sanctorum super defunctis legimus, nullas pro illis preces.

2. *Veteres orârunt pro mortuis.* R. Patres primo-rum circiter seculorum sententiam habebant pror-sus diversam ab Ecclesia Romana: Nam statue-bant, animas justorum retineri in loco aliquo com-muni, sine tamen tortura, usque in diem resurre-ctionis, & huic opinioni tum inædificatæ fuerunt preces pro mortuis. Orabant enim 1. Ut Deus re-surrectionis & glorificationis diem maturet. 2. Ut in ultimo die propitium habeant judicem. 3. Orâ-runt pro Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Evange-listis, martyribus, & ipsa beata virgine, de quibus omnibus tamen non credebant, quòd sint in pur-gatorio.

XXVII.

XXVII. *Infernus* Hebr. שְׁאוֹל Græcis ἅδης dicitur, & nobis hîc sumitur pro *loco damnatorum.* Ejus synonima varia occurrunt in Scriptura, אבדון Prov. 15. 11. seu *perditio*, & 27.20. *Gehenna*, Matth. 5. v. 22. 29. voce ductâ à valle filiorum Hinnom, in qua impii Israëlitæ horrendâ idololatriâ, idolo Ammonitarum Molocho ex κακοζηλίᾳ, ut creditur, sacrificii Abrahami, vel imitati crudelem Phœnicum superstitionem, solebant infantes miseros, vel per ignem traducere, vel candentibus statuæ Molochi brachiis innixos horrendis cum cruciatibus ustulare, circumstrepentibus interim tibiis & tympanis, ne dolore expressus clamor exaudiretur. Unde nomen תֹּפֶת illi à תֹּף tympano inditum. Hinc Rex Josias in detestationem immanis illius idolomaniæ, locum illum contaminare cœpit cadaveribus & ossibus humanis, quibus exurendis continuus ignis reperiebatur. 2. Reg. 23. v. 10. Unde non mirum si locus fœdus, & cruciatui ignis destinatus, & abominationibus variis infamis ad tormenta inferni designanda est adhibitus. *Vermis rodens, & ignis ἄσβεστος.* Marc. 9. 44. *Tenebræ exteriores, ubi est fletus & stridor dentium.* Matth. 22. 13. *Ignis æternus paratus Diabolo & angelis ejus.* Matth. 25. 41. *Stagnum ignis & sulphuris.* Apoc. 19. v. 20. *Æterna damnatio.* Heb. 6. 2. *Lacus & torcular iræ.* Apoc. 14. 19. *Iræ ventura.* Matth. 3. 5. *Mors secunda & æterna*, & aliæ appellationes. Infernivariæ denominationes.

XXVIII. Quærere: An sit infernus, supervacaneum ducimus; Quicquid enim Epicurei & Athei dicant, tot Scripturæ locis asseritur, totque rationibus, sive à justitia Dei, sive à Legis maledictione, sive à peccati turpitudine & demerito, sive à conscientiæ terroribus petitis, confirmatur, ut summæ sit impietatis & amentiæ id in dubium vocare. Dari infernum probatur.

XXIX. Pœna inferni non est mera *annihilatio*, ut vellent Sociniani, vel *pœna damni*, quasi in simplici bonorum privatione consisteret sine ullo malorum sensu: Utrumque enim hîc concurrere ad impiorum In quo pœnæ infernales

consistant? Non in annihilatione impiorum Nec in damno tantùm, sed & in sensu.

piorum tormenta augenda extra dubium est. Hinc Scriptura modò *privativè* per remotionem omnis boni, modò *positivè* pœnas illas describit. *Mala στερητικὰ* sunt separatio à Deo & Christo, & privatio divinæ visionis, in qua posita est Beatorum felicitas, separatio ab Angelis & Beatis, privatio lucis, gaudii, gloriæ, felicitatis ac vitæ. *Positiva* verò *mala* sunt multiplicia, quæ per dolores & cruciatus, per tormenta, per planctum & luctum, per clamorem & ululatus, per fletum & stridorem dentium, per vermem rodentem, per ignem comburentem, & alia id genus adumbrantur, quæ mala omnis generis tam in animam quam in corpus inferre solent.

An ignis infernalis futurus sit corporeus?

XXX. Quær. An ignis, quo torquendi sunt impii tam animo quam corpore, futurus sit materialis & corporeus? Resp. Pontificii quidem statuminando fictitio igni Purgatorio, quem eundem cum infernali quoad speciem, sed gradu tantùm & duratione diversum volunt, illud asserere non dubitant, animasque torqueri sentiunt. Sed alii longè veriùs negant, & metaphoricè exponi volunt de gravissimis angoribus conscientiæ, & desperatione. 1. Quia agitur de igne qui paratus est Diabolo & angelis ejus. At corpus non potest agere in spiritum sine contactu vel mediato vel immediato, quod non cadit in spiritum, 2. Variæ aliæ phrases, quibus pœnæ infernales describuntur, non tam propriè quàm allegoricè sunt intelligendæ, quum exprimuntur per tenebras exteriores, vermem, stridorem dentium, catenas caliginis, stagnum sulphuris, carcerem, abyssum, &c. Eadem ratione ignis intelligendus est metaphoricus, non proprius. 3. Si bona cœlestia sub dulcissimarum rerum symbolis, quæ non propriè, sed figuratè sunt intelligenda, ut cum mentio fit sinûs Abrahæ, accubitûs in Regno cœlorum cum Patriarchis, Paradisi, arboris vitæ, Thesaurorum, coronarum, & sim. Quidni pariter figuratè

ratè loquutum censeamus Spiritum S. in descriptione malorum oppositorum, ut dirissima tormenta per ignem, qui intensissimos dolores creare solet adumbrentur. Licèt verò animas damnatorum igne aliquo materiali cruciandas esse non censeamus; Corpora tamen in ignem aliquem physicum dejicienda esse, & in æternum ustulanda ac torquenda, nolimus negare. Quamvis, qualis ignis iste sit futurus, & quænam ejus natura ac conditio, nos lateat.

Pœnarum infernalium adjuncta. Matth. 11. 22. Luc. 12. 47. 48. Matth. 23. 14.

XXXI. Pœnarum infernalium varia adjuncta possunt observari. 1. *Inæqualitas*, pro varia delicto rum ratione, secundùm loca Scripturæ. Matth. 11 12. *Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhorum in die judicij, quem urbi illi.* Et Luc. 12. 47 48. *Ille servus, qui novit voluntatem Domini, & non paratus est, neque facit secundùm voluntatem ipsius, cædetur multis plagis, qui verò non noverit, facit verò digna plagis, cædetur paucis.* Et Matth. 23. 14. *Propter hoc accipietis κρίμα περισσότερον.* Pœna enim respondere debet culpæ; At culpa est inæqualis. E. & pœnæ debent esse inæquales, non quidem ratione extensionis, seu durationis, quia dabitur utrobique pœnarum æternitas, sed ratione intensionis, seu gravitatis 2. *Pœnarum magnitudo & intensio*, quæ tanta debet esse, ut nec mente concipi, nec verbis exprimi queat. Tum quoad *multitudinem & universalitatem*, quatenus non in corpore tantùm, sed in anima, nec in una tantùm illius parte, aut istius facultate, sed in omnibus cruciabuntur; nec unâ tantùm specie doloris & cruciatûs, sed omnibus qui excogitari possunt, & quidem eâ intensione & gradu, qui maximus potest esse. Ideo per res tristissimas & acerbissimas solent exprimi, per *vermem rodentem*, & *ignem perpetuò ardentem*, per *fletum & stridorem dentium*, per *tormina & dolores parturientis*, per *opprobrium*, *confusionem*, *ignominiam*, *angustiam*, &c.

Quæ omnia evincunt falsitatem figmenti eorum, qui pœnas impiorum in annihilatione constituunt. Quorsum enim describerentur per dolores & cruciatus acerbissimos, si mera debet esse pœna damni, aut annihilatio? Quorsum Christus diceret de homine ad pœnas infernales damnato, *melius futurum fuisset illi homini, si non natus esset*? Matth. 26. 24 Nec dici potest, mortem & ignem æternum appellari non sui, sed effectûs ratione, quòd illum in eum statum redigat, unde negant redire quenquam Nam sic non hominibus tantùm, sed & brutis mors æterna immineret, & denuncianda esset. 3. *Pœnarum duratio & extensio*, non modò in earum *continuitate* non interrupta, quatenus nullam habituri sunt damnati quietem aut relaxationem, sed etiam in earum *perpetuitate* & *æternitate*, quæ erit mortis ipsius quædam immortalitas; Unde *opprobrium æternum*, *ignis æternus & inextinguibilis*, *mors æterna* dicitur. Ita peccati demeritum infinitum pœnâ durationè infinitâ utcunque plectitur, atque eò justius, quia nunquam peccare in Deum desinent: Unde tandem orietur *desperatio* & *fremitus*, tanquam consequens inevitabile. Hinc patet vanitas commenti *Origenis*, qui Diabolo & impiis certum pœnarum terminum statuit, quem ubi impleverint ex ils, tandem sint liberandi. Cum enim toties Scriptura æternitatem pœnarum asserat, quis hîc limitare ausit?

Matth. 26. 24.

Vita æterna in quo consistat.

XXXII. Quamvis summum illud bonum, quod in vita æterna possidebimus, sit ἀκατάληπτον & ἀνεκλάλητον nobis in hac miseriarum valle; Tria tamen hîc conjungenda censemus, quæ in beatitudine indivulsè inter se cohærent, *visionem*, *amorem*, *gaudium*, ex quibus effloresçit gloria ineffabilis. *Visio beatifica* non amplius erit specularis & ænigmatica, quæ hîc per fidem habetur, sed clarissima & perfectissima Dei & rerum divinarum cognitio, qualis potest in Creaturam finitam cadere, de qua eximiè Paulus. 1. Cor. 13. 9. *Nos hic ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, sed cùm venerit perfe-*

Visio Dei qualis?

1. Cor. 13. 9. 13.

ctio, tum quod est ex parte abolebitur. Et v. 13. *Videmus nunc per speculum & in ænigmate, sed tunc facie ad faciem, nunc cognosco ex parte, sed tum cognoscam ut cognitus sum.* Visio autem illa non erit *ocularis, sensibilis & externa*, siquidem Deus est Spiritus, qui sub sensum corporis cadere non potest, qui propterea dicitur invisibilis, 1. Tim. 1 17. *quem vidit nemo, nec videre potest.* 1. Tim. 6. 16. Sed *mentalis, intellectualis & interna.* Visio illa etiam non erit *adæquata & comprehensiva*, sed tantùm *inadæquata & apprehensiva*, quia finitum non est capax infiniti, ita, ut Dei essentia immediatè à Beatis attingi non possit. *Amor Dei* erit purissimus & intensissimus, ex immenso illo lumine, & cœlesti ejus intuitu oriundus, per quem ita Deo adhæsuri sumus immutabiliter, ut in ipsum quodammodò transformandi simus per naturæ divinæ participationem, quo sensu Psal. 17. v. 13. dicit David: *Se satiatum iri similitudine Dei, cùm evigilaverit.* Et Christus Joh. 17. v. 23. petit pro fidelibus, *ut sint in unum consummati*, sc. per charitatem, & v 26. *ut dilectio quâ Pater ipsum dilexit, sit in ipsis, & ille in ipsis.* Ideo Paulus charitatem cœteris præfert virtutibus. 1. Cor. 13. v. 8. 13. eò quòd nunquam excidat. Ex Dei visione & amore manabit *gaudium verum*, purum, ineffabile & æternum, *quod nemo tollet à nobis.* Joh. 16. 23. quod per satietatem gaudiorum, lætitiam æternam, & absterssionem omnis lacrymæ exprimitur. Ps. 16. Jes. 25. 8. Apoc. 21. 4. Ex his omnibus nascetur *gloria* ineffabilis, & admirabilis, quâ beati induentur tam quoad animam, quàm quoad corpus: Et quoad illam quidem per perfectam cognitionem & sanctitatem, quoad istud verò per omnis miseriæ, labis, infirmitatis remotionem, incorruptionis & immortalitatis communicationem, &c. Quæ omnia cùm nobis incomprehensibilia, & ineffabilia sint, Deus nobis in S. Scriptura illam felicitatem describit sub symbolis rerum quarumcunque præstantissimarum, dulcissimarum, utilissimarum, quæ maximo solent

Amor Dei in vita æterna.

Gaudium cœleste.

Gloria cœlestis.

esse

esse apud homines in pretio, quales sunt, e. g. lux, convivium, regnum, corona, thronus, &c. non ut cum Mahumete fingamus delitium felicitatis terrenæ & carnalis, sed per miram συγκατάβασιν, quâ Deus se accommodare nobis solet, & loqui linguâ hominum; nam si Deus hominibus divina & cœlestia divinis & cœlestibus verbis aperiret, non posset ab iis intelligi.

Qualitates corporum glorificatorum.

XXXIII. Corpora glorificatorum mutanda sunt non ad substantiam, sed tantùm secundùm qualitates, quod innuit verbum μετασχηματίζεσθαι, quo utitur Paulus. Phil 3 21. Hoc sensu quo Christus dicitur coram Discipulis μεταμορφωθεὶς, Matth. 17 2. non quoad substantiam corporis, sed quia species vultus ejus facta fuit alia. Luc. 9. v. 18. Istæ verò qualitates corporum glorificatorum sunt.

1 Incorruptio. 1. Cor. 15. 54. 1. *Incorruptio* & *immortalitas*, quia *quod mortale est à vitâ absorbebitur.* 2.Cor.5.4 & 1.Cor.15.54. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale immortalitatem.* Eò pertinet, quòd mors & infernus dicuntur mitti in stagnum ignis, Apoc. 20 14. i. e. penitus deleri & extingui, & quod cap. 21. v. 4. dicitur, quòd mors amplius non erit. Nam quia peccatum erit planè expiatum, etiam mors, quæ est effectum peccati, locum non habebit. Hæc tamen immortalitas probè distinguenda est tum à *Dei immortalitate*, qui solus per essentiam & à seipso per absolutum & omnimodam moriendi impossibilitatem immortalis est, unde dicitur *solus habere immortalitatem.* 1. Tim. 6. 16. Beati verò immortales sunt per gratiam; tum ab *immortalitate Adami*, quæ erat potentia non moriendi, quia ut poterat non peccare, poterat etiam non mori si non peccâsset Sed ista erit absoluta moriendi impotentia, nam quia beati non poterunt amplius peccare, ita nec poterunt mori; tum ab *immortalitate Angelorum* & *animarum*; illi enim & istæ sunt immortales per gratiam creationis, & propter spiritualem suam essentiam. Sed corpora beatorum erunt immortalia per

1. Tim. 6. 16.

larem Dei dispensationem ; tum ab *immortalitate damnatorum*, quæ erit immortalitas pœnæ, sed beatorum immortalitas erit ad gloriam. 2. Huc pertinet *Impassibilitas*, per quam nullis omninò passionibus internis aut externis erunt obnoxia. Non *internis*, quia nullus amplius erit in ipsis fomes concupiscentiæ, nulla peccati macula, nullum inordinatum πάθος, &c Non *externis*, quia nihil erit amplius quod passionem, aut dolorem aliquem ipsis inferre possit. *Non esurient, nec sitient amplius, nec cadet super illos Sol, nec ullus æstus.* Apoc. 7. 16. *Mors non erit, nec luctus, nec clamor, nec dolor erit ultra.* cap. 21. 4. 3. *Claritas & gloria*, quâ electi dicuntur *fulsuri sicut sol in Regno Patris.* Matth. 13. 43. Cujus præludium quoddam in Mose sub Vet. Test. fuit exhibitum, Exod. 34. 29. cujus facies ex colloquio cum Deo, tanta luce & splendore collustrata est, ut coactus sit velum faciei imponere, quia Israëlitæ non poterant in ejus fulgorem ἀτενίσαι. Idem specimen, sed longè illustris sub N. Test. in Christi transfiguratione datum est, in qua facies ejus resplenduit sicut sol, & vestimenta ejus facta sunt candida. Matth. 17. 2. 4. *Potentia & virtus*, posita tum in corporum robore, tum in eorum agilitate & velocitate. De qua Paulus 1. Cor. 15. 44. *Seminatur in infirmitate, resurgit in virtute.* Et 2. Cor. 13. 4. *Ut Christus crucifixus est ex infirmitate, & vivit ex virtute Dei, ita & nos infirmi sumus in illo, sed vivemus cum eo ex virtute Dei.* 5 *Spiritualitas*; *Seminatur ψυχικὸν, animale resurgit πνευματικὸν, spirituale.* 1. Cor. 15. 45. Non quòd corpora carne & sanguine, cute & ossibus, & partibus organicis sint destituenda, ut *Sociniani* volunt ; nec quòd futura sint illocalia, invisibilia, impalpabilia, & penetrabilia, ut volunt Ubiquitistæ, hypothesi suæ patrocinaturi ; sed, tum, quatenus corpora ab omnibus terrenis fæcibus & sordibus perfectè purgabuntur, omnes sensus puriores, omnes motus & actus perfectiores reddentur, tum, quòd eximentur à necessitatibus vitæ hujus animalis, somni, quietis, cibi, potûs, medicaminum, vestium, &c. tum,

2. Impassibilitas.

Apoc. 7 16 & 21. 4.

3. Charitas & gloria. Matth. 13. 43. Exod. 34. 29.

4. Potentia. 1. Cor. 15. 44. 2. Cor. 13. 4.

5. Spiritualitas. 1. Cor. 15. 45.

tum, quòd perfectè se subjicient Spiritui S. & animæ per eum regenitæ, & sic spiritualibus tantùm actionibus vacabunt.

An dentur gradus gloriæ?

XXXIV. Quær. An dentur gloriæ gradus? R. Hæc quæstio jam olim acriter disceptata fuit inter *Hieronymum* & *Jovinianum*, quorum iste inæqualitatem gloriæ & inæqualitatem meritorum, ille verò æqualitatem ejus asserebat. Hodie dupliciter potest tractari, vel prout nobis intercedit cum Pontificiis, qui inæqualitatem gloriæ asserunt ex inæqualitate meritorum, quam illi instar fundamenti substernere solent, unde *Aureolarum* fabula nata apud ipsos. Et cum illis quæstio necessaria est, & de fide, de qua egimus supra Loco de Decalogo. Vel prout agitatur inter ipsos Orthodoxos, qui tales gradus non censent dari inæqualibus hominum meritis, ut Pontificii, sed ex mera liberalitate & misericordia Dei. Cum istis est quæstio Problematica, in qua potest dari dissensus salvâ fide & charitate. Cujus nos affirmativam tenemus. 1. Ex Dan. 12. v 3. *Erudientes splendebunt sicut splendor firmamenti, & justificantes multos quasi stellæ in sempiterna secula.* Ubi Doctoribus promittitur peculiaris gloria supra salvandos. Christus quidem promittit omnibus justis splendorem solis. Matth. 13. v. 45. sed loquitur absolutè & indefinitè, Daniel verò definitè & comparatè conferens Doctores cum aliis suscitatis, quos erudierunt, ut ita eos potentiùs præmuniret contra pericula vocationis suæ, argumento peculiaris & singularis gloriæ. 2. Ex 1. Cor. 15. v. 41. 42. *Alius decor Solis alius Lunæ, alius Stellarum, Stella enim stellâ præstat decore, sic erit resurrectio mortuorum.* Licèt verò Pauli scopus h. l. propriè sit ostendere diversitatem corporis, quòd ponitur in morte, & recipitur in resurrectione; hoc non obstat, quominùs similitudo ulterius extendi debeat; nam cùm corpora cœlestia decore distinguat, non solùm à terrestribus, sed etiam ipsa inter se, satis clarè innuit, non solùm diversitatem fore corporum, sed etiam

Dan. 12. 3.

1. Cor. 15. 41. 42.

gloriæ

gloriæ disparitatem. 3. Ex 2. Cor. 9. §. 6. *Qui serit parcè, parcè etiam metet & qui serit benignè, benignè etiam metet.* Ubi quòd largior beneficentia fuerit, eò largior remuneratio promittitur. Nec hoc debet restringi ad spirituales fructus in hac vita percipiendos, quia Apostolus optimus sui interpres aliter rem delarat. Gal. 6. 8. *Tempus sc. præsens esse tempus sationis, futurum verò tempus messis.* 4. Ex parabola minarum Luc. 19. v. 21. Ubi diversitas lucri ex minis concreditis compensatur diversis præmiis, qui quinq; minas lucratus est, constituitur super decem urbes, & qui duas super duas. Licèt verò hoc intelligendū sit de statu præsentis seculi, respectu augmenti donorum, tamen subordinata non pugnant, & non desunt rationes, quibus constet parabolam ad remunerationem vitæ futuræ extendendam esse, tum, quia agitur de viro nobili peregrè abeunte, & post longum tempus redeunte, & rationem cum servis conferente. v. 19. quod non aliò potest pertinere, quàm ad Christum ascendentem in cœlum, & redeuntem in judicium novissimo die, tum servi fideles jubentur intrare in gaudium Domini sui. v. 21. Nequam verò ejicitur in tenebras exteriores; at clarum est utrumque demùm in ultimo die fieri, tum antecedens parabola Virginum, & subsequens descriptio judicii idem confirmat. §. Ab exemplo Patriarcharum, Prophetarum & Apostolorum, qui tanquam Antesignani & Duces fidelium proponuntur in gloria. Eò pertinet quòd accubituri dicimur cum Abrahamo, Isaaco & Jacobo in Regno cœlorum. Matth. 8. 11. & quòd Lazarus moriens dicitur reportari in sinum Abrahæ. Luc. 16. v. 22. tanquam communis Patris omnium fidelium. Rom. 4. 11. 12. quod dicitur de Mose & Elia in transfiguratione. Matth. 17. 3. Et de Apostolis Matth. 19. 28. & Luc. 22. 30. quum dicuntur Apostoli in παλιγγενεσία, seu mundi renovatione, quum Christus sederit in throno suo, & ipsi sessuri super 12. thronis, judicantes duodecim Tribus Israël. Quod dici non posset,

2. Cor. 9. §. 6.

Luc. 19. 21.

Matth. 8. 11. Luc. 16. 22.

Matth. 19. 28.

nisi

nisi disparitas quædam esset gloriæ ipsorum, & gloriæ omnium fidelium. Quò respicit etiam, quòd in inscriptione fundamentorum cœlestis Hierusalem peculiaris sit mentio 12. Apostolorum. Apoc. 21. 14. Er quòd Paulus Thessalonicenses suam gloriam & coronam fore in adventu Domini non temerè au-
1. Thess 2, 19. guratur. 1. Thess. 2. v. 19 6. A variis rationibus, quia operum & laborum ac passionum gradus sunt varii, dona diversa; quid mirum, si diversa etiam sint præmia?

Matth. 20. 8. 9. Obj. 1. *Ex parabola laborantium in vinea patet, in dispari labore omnibus dari eundem denarium* Matth. 20. v. 8. 9. R. Per denarium illum non potest intelligi vita æterna, quia datur etiam murmurantibus & invidis, nec datus exsatiat, & datur illis qui recedere jubentur à Domino. v. 14. & qui non sunt electi. v. 16. Scopus ergo Christi est, non adstruere paritatem gloriæ in vita æterna, sed ostendere quòd vocatio ad Regnum Dei non nostris meritis, sed divinæ gratiæ superstrui debeat, & quòd primi debeant esse noviſſimi, & noviſſimi primi, ut in rejectione Judæorum & vocatione Gentilium visum est.

Obj. 2. *Electio, justificatio, adoptio sunt æquales in omnibus fidelibus, ut & Sanguinis Christi pretium pro omnibus electis æqualiter fusi.* R. Non sequitur tamen, æqualem debere esse gloriam, aliàs ex ista æqualitate non minùs sanctificationis æqualitas colligi posset, quod tamen falsum. Jam pro hujus diversa in piis ratione ac gradu se habebit glorificatio. Sanguinis quidem Christi pretium æqualiter peccata omnium expiavit, sed quibus majorem sanctitatis copiam hîc dedit Christus, majorem quoque gloriæ gradum largietur. Nec bene concluditur ex æqualitate sanctitatis in cœlis æqualitas beatitudinis in omnibus, quia gloria cœlestis ex præsentis, non ex futuræ vitæ sanctitate metienda est.

Obj. 3. *E. in iis, qui minorem gloriam sunt habituri, est imperfectio.* R. Neg. Quia talis statuitur inæqualitas, quæ nihil detrahat plenæ Beatorum consolationi,

solationi, ut nihil desit ad eorum perfectam felicitatem; quod illustrari potest exemplo Luminarium, quæ singula in suo ordine perfecta, & tamen alia aliis præstant decore. 1. Cor. 15. v. 41. Et vasorum inæqualium, quæ omnia quidem implenda sint, sed majora quidem plus excipiant, minora minus. Sic beatos omnes replendos gloriâ, & sic perfectè felices fore, sed tamen juxta cujusque ordinem & gradum.

Obj. 4. *Beati omnes ex æquo sunt filij Dei, hæredes Christi, Corpus, Sponsa Christi, Reges.* R. Ex his titulis non magis infertur æqualitas gloriæ, quam æqualitas donorum in hac vita, siquidem in hac vita fideles iisdem titulis donantur. 2. Filius & hæres potest peculiarem aliquam habere prærogativam; nec omnium Regum est eadem majestas, nec omnia corporis membra eodem honore gaudent.

An beati cœlites se invicē agnituri sint?

XXXV. Quær. An beati in altera vita se invicem agnituri sint? R. Non cognoscent se invicem cognitione quæ hîc obtinet quæ terrenos & carnales affectus includit, quibus homines moveri solent sive ad res mundanas quærendas sive ad hominum favorem sibi conciliandum; Non cognoscent se invicem secundùm carnem, ut Paulus ait 2. Cor. 5. 61. 17. i. e. secundùm ea quæ ad vitam hanc animalem pertinent, uti sunt cognationes, amicitiæ, scientiæ, divitiæ, & aliæ relationes externæ, quæ sunt hujus seculi, & juxta quas homines hîc se invicem cognoscunt, & amoris affectu se mutuò prosequuntur. Sed cognoscent se invicem cognitione spirituali & divinâ, quæ defœcata erit ab omnibus terrenis cogitationibus & affectibus; Hoc sensu nihil obstare credimus, quin Beati se invicem sint agnituri. 1. Quia hoc non parum faciet ad perfectionem felicitatis eorum. 2. Si Adamus lumine Spiritûs Prophetici agnovit Evam antea non visam, & dicere potuit quænam esset, & in quem usum à Deo condita. Gen. 2. 23. Quidnî beati, luce Dei pleni, & ad imaginem Dei penitùs restituti, se invicem in 2. Cor. 5. 16. 17.

alia vita agnoscent? 3. Si Petrus Jacobus & Johannes potuerunt in illa luce transformationis Christi Mosen & Eliam antea non visos, colloquentes cum Christo agnoscere; Matth. 17. 7. Quis hanc notitiam denegabit Beatis in cœlum translatis, ubi & purius lumen, & clarior longè futura est cognitio? 4 Paulus vocat Thessalonicenses spem suam, coronam, gloriam, & gaudium suum in adventu Christi. 1 Thess. 2. v. 19. 20. Quomodo verò eos ita vocare posset in die Christi, nisi illos tum agniturus esset, tanquam filios carissimos.

Matth. 17. 7.

1 Thess. 2. 19. 20

Obj. *Absentia amicorum & cognatorum, si qui sunt, qui felicitate excludentur gaudium Beatorum perturbabit.* R. Minimè, quia abolitus erit omnis carnalis affectus, quo fideles amicos suos in hac vita sunt prosequuti. Et ut se invicem in Deo & propter Deum sunt amaturi; ita nullum compassionis sensum habituri sunt erga eos, quos videbunt à Dei præsentia exclusos, imò justis judiciis ejus lætabuntur ea pleno sensu approbaturi.

An Beati Deum vocali etiam sermone sint glorificaturi?

XXXV. Quær. An Beati Deum non tantùm mentali, sed etiam vocali sermone sint glorificaturi? R. Aff. 1. Quia Deus ab homine toto, non minùs corpore quàm animâ colendus, Ut jam fieri præcipit in hac vita. 1 Cor. 6. v. 21. *Redemti estis pretio glorificate ergo Deum & corpore & animo quæ sunt Dei* Si corpus non minùs quàm anima creatum est & demtum à Deo, & ab eodem glorificandum, quid justius quàm ut corpus istud ab eo glorificatum illum etiam glorificet tam opere, quàm verbo. 2. Quia in Apocalypsi plures referuntur δοξολογίαι Beatorum vocali sermone expressæ. Apoc. 5. v. 9. & 7. v. 9. 0. & 11. v 16 & 12. v. 10. quæ licèt maxima ex parte sint allegoricæ, supponunt tamen usum sermonis externi tunc futurum. 3. Quia in transfiguratione discipuli intellexerunt Mosem & Eliam cum Christo colloquentes. Matth. 17 v 7. Et Paulus in tertium cœlum raptus audivit verba ineffabilia. 1. Cor. 12. v. 4. 4. Quia nullum potest dari

dari inter homines commercium & colloquium, nisi per sermonem externum.

XXXVII. An in cœlo futurus sit diversitati linguarum locus? R Probabiliter quidam censent cessaturam in altera vita linguarum varietatem, ut uno labio Deus laudetur ab omnibus in perfecta symphonia, ut futuri sumus omnes unus populus, una civitas in cœlesti Patria. Atque eò non malè referuntur verba Pauli. 1. Cor. 13. 8. *Prophetiæ abolebuntur, linguæ cessabunt, & cognitio abolebitur.* Nam ut linguarum varietas duplici potissimùm de causa data est hominibus. 1. In pœnam peccati, ad confundendos Babelis ædificatores; 2. In gratiam fidelium, maledictione in benedictionem versâ, ad ædificandam Sionem, & congregandam Ecclesiam ex omni lingua & gente. Ita post abolitum peccatum, & congregatam Ecclesiam, ut nulla diversitatis linguarum necessitas est futura, nec illi locus futurus videtur.

An diversitas linguarum in cœlo futura sit? 1. Cor. 13. 8.

Obj. 1. *Videtur facere ad majorem Dei gloriam, si in omnibus linguis laudabitur, juxta illud Pauli. Phil.* Phil. 2. 2. 11. *Ideò datum esse Christo nomen supra omne nomen, ut in nomine Jesu flectatur omne genu, & omnis lingua confiteatur eum esse Dominum, ad gloriam Patris.* R. Locus ille planè est impertinens, quia per *omnem linguam* intelliguntur omnes populi, cujuscunque linguæ, sive Judæi sive Græci confiteantur eum esse Dominum ad gloriam Patris. Ita passim linguæ pro populis & Gentibus poni solent. E g. Dan. 7. v. 14. *Huic datus est dominatus & gloria ac regnum, ut omnes populi, nationes, & linguæ ei serviant.* Et sæpius in Apocalypsi, &c.

Obj. 2. *Cognitio Beatorum perfecta erit, adeoque extendi debet ad cognitionem omnium linguarum, non minùs ac scientiarum; unde beati in omni lingua sunt locuturi Dei magnalia, ut factum die Pentecostes.* R. Cognitio omnium linguarum vel earum exercitium non magis facere videtur ad perfectionem felicitâ-

licitatis, quàm cognitio scientiarum, quam Apostolus cum linguis cessaturam dicit. 1. Cor. 13. 8.

Quæ lingua locum sit habitura in cœlo?

XXXVIII. Quær. Quâ linguâ Sancti Deum sint celebraturi? R. Quidam statuunt linguam Hebraicam locum habituram, quia prima est & nobilissima omnium linguarum, & quæ Sanctæ nomen obtinuit, quâ Adamus usus est in Paradiso, quâ usi sunt Patriarchæ & Prophetæ, & Christus ipse tum in diebus carnis suæ, tum post ascensionem Hebraico dialecto Paulum alloquens Act. 16. 14. quæque ideo per *labium electum* intelligenda sit, de quo Sopho. 3. 8. & Sancti & Apocalypsi utuntur multis vocibus Hebræis, Amen, Hallelujah, &c. Apoc 7. v. 9. Alii volunt Beatos locuturos linguâ Angelicâ, respicientes ad locum Pauli. 1. Cor. 13. 1. *Si loquerer*, inquit, *linguis hominum, imò & angelorum, & non habeo charitatem, nihil sum nisi æs resonans, & cymbalum tinniens.* Sed sine ratione, quia angeli sunt meri Spiritus, adeoque linguam non habent quâ loquantur. Nec locus Pauli eò pertinet, quia sermo ejus non est proprius, sed hyperbolicus, ad notandam linguam præstantissimam, quales essent Angelorum, si loquerentur: Ut sensus sit ex hypothesi: Si aliquæ linguæ Angelorum essent, & eas tenerem, nec illis uterer ad proximi ædificationem, nihil aliud essem quàm vana loquacitas. Quomodo alibi facies Angelica sumitur pro facie præstantissima. Act. 6. v. 15. cùm facies Stephani visa est Judæis ut facies Angeli. Ita manna vocatur panis Angelorum. Psal. 78. v. 25. i. e. optimus & suavissimus. Alii peculiarem aliquam linguam, his nostris longè nobiliorem Beatis infundendam censent, tum, quia Paulus disertè ait linguas cessaturas, nim. in hac vita usitatas, tum quia raptus in tertium cœlum dicit se audivisse *verba ineffabilia*, nim. quæ captum humanum longè excedant, & quæ nemini mortalium in hac vita licet vel possibile est eloqui. Sed frustra in hoc quærendo laboramus, quod nec

1. Cor. 13. 1.

Deus

Deus nos scire voluit, nec hujus vitæ est proprium. Expectandum igitur tempus, quo in plenam Dei communionem admissi perfectè perspecturi sumus quæ nobis sunt adhuc impervia. Interea discamus in terris ea, quorum scientia permanet in cœlis, & inchoemus in gratia, quæ perpetim acturi sumus in gloria, expectantes tempus illud beatum, quo corpore & animo plenè glorificati, illi æternum Halleluja concinamus.

FINIS.

CATALOGUS.

Hæreticorum & Schismaticorum, tam Veterum quàm Modernorum.

QUoniam in hoc compendio multa subinde Historica occurrunt, non incommodum erit huic Compendio hunc Catalogum tanquàm Supplementum seu Appendicem annectere, ut sciamus non modò *quid*, sed etiam *contra quos* disputemus.

Hi verò quos breviter describimus hoc Catalogo, distingui possunt in eos, qui sunt adhuc extra Ecclesiam, & eos, qui ab Ecclesia defecerunt.

1. *Extra Ecclesiam* sunt infideles, vel *negativè* ita dicti, qui nihil unquam de Evangelio audiverunt, quales sunt plerique ex *Ethnicis* & *Paganis*, ad quos nondum pervenit Lux Evangelii; Vel *privativè* ita dicti, qui aliquid audiverunt de fide, sed eam tamen contemnunt & respuunt, inter quos plerunque nominantur *Judæi* & *Muhametani*, quibus nomen Jesu Christi non est simpliciter ignotum, & ea habent adminicula, quibus possent in ulteriorem notitiam devenire.

a. *Paganismus* seu *Gentilismus* est superstitio Gentilium, quâ quique falsos Deos fingunt & pingunt. De veteribus Paganis, Epicureis præsertim, omnem Providentiam Dei in Sublunaribus negantibus, dicere multa non attinet.

Hodierno die Paganismi rudera sunt.

1. *In Europa*, *Gronlandia*, nempe *Lappica*, ac quibusdam Poloniæ & Livoniæ locis. *Livoni* namque alii Solem, alii lapidem, nonnulli etiam serpentem adorant.

2. *In*

2. *In Asia, Tartari* Quidam enim auream colunt vitulam, alii solem, aut pannum rubrum hastæ expansum. Sic *Chinenses* plurimos habent Deos, Soli tamen & lunæ præcipuum honorem deferunt, persuasi, horum nutu omnia gubernari, Cacodæmoni etiam, ne noceat, supplicationes deferunt.

3. *In Affrica. Nigritæ* namque Lunam, Solem & terram, quam vel sputo inquinare piaculum ducunt, pro Numinibus habent.

4. *In America Mexicani & Peruphij* Solem adorant, Sacrificia catervatim offerunt, aliaque Deorum millia honorant.

5 Sed & *Mediteranei* Cacodæmonis simulacra, item duo ad atrorum hircorum similitudinem sculpta, simulacra etiam humana venerantur

b. *Muhamedani*, à Muhamede impostore, Seculo à Christo nato VI inter Arabes Novam Religionem ex Christianismo, Judaismo & Paganismo cudente, denominati, Articuli Religionis sunt sequentes.

1. Scripta quidem Prophetarum & Apostolorum ψεύπευσα esse, & ἀξιόπισα, ita tamen à Christianis & Judæis corrupta, ut pro fidei principio amplius agnosci non possint.

2. Omnium legum perfectissimam, divinissimam & certissimam esse eam, quam Alcorano suo fuit complexus.

3. Judicem omnium Controversiarum esse Muhamedem in Alcorano, Poëtarum more fabulantem.

4. Deum non essentiâ tantùm, sed & personâ esse unicum, & Filium Dei Creaturam quidem, sed excellentem, omnis peccati expertem, ex beata V. miraculosè genitum esse.

5. Christum magnum mundi Prophetam divinis quidem miraculis claruisse, virtute tamen non propriâ, sed divinitùs concessâ

6 Servatorem munere suo Prophetico in hac terra defunctum, non tantùm de Muhamede, univer-

sali mundi Propheta suos discipulos monuisse, sed & nomine proprio expressisse.

7. Christum pro peccatis mundi nunquam fuisse mortuum, sed ipsius loco alium, ipsum verò vivum in cœlos receptum.

8. Hominem non ex fide in Christum, sed ex operibus Legis Mosaicæ vel Alcorani servari.

9. Ex Sacramentis tam V. quàm N. T. solam illi recipiunt circumcisionem.

10. Πολυγαμίαν Exemplis Patriarcharum V. T. probatam etiamnum posse concedi: Divortia etiam maritis quamlibet ob causam permittunt.

11. Vitam æternam in meris deliciis & voluptatibus carnalibus collocant.

Opera ex Alcorano sequentia sunt præscripta.

1. Preces, quas quotidie, alii quinquies, alii septies concipiunt.

2. Per totum mensem *Ramadan* jejunandum esse, ab ortu nimirum Solis ad occasum; nocte tota comedendum & bibendum quantum libeat.

3. Peregrinationes votivæ *Mecham* institutæ, quibus ipsam vitam æternam alligare solent.

4. Redemtiones Captivorum.

5. Lotiones variæ, vel aquâ, vel etiam ubi illa desit, urinâ peractæ.

6. Eleemosynæ, quibus deditissimi sunt.

7. Templorum sumtuosæ structuræ.

c. *Judæi* sunt, qui ex corrupta V. T. Doctrina & Scriptorum Talmudicorum deliriis trahunt sequentia.

1. Tres personas in unitate Essentiæ divinæ negant.

2. Deo ridicula multa, summoque rerum Moderatore indigna affricant, cujusmodi est; quòd lectioni Talmudis vacare soleant, & alias sententias,

tias, quæ tamen ipsi hyperbolicè intelligenda esse clamant.

3. Legem Dei geminam esse, ἔγγραφον, sive scriptam, & ἄγραφον, non scriptam, quam pari pietatis affectu venerantur.

4. Legem Mosaicam, Ceremonialem præsertim ita esse perpetuam, ut nulli sit obnoxia mutationi, unde non pauci æternitatem Legis acerrimè defenderunt.

5. Legem ipsam falsis, impiis, fabulosis & ineptis corrumpunt glossis.

6. In explicatione Decalogi ita versantur, ut modò in defectu, modò in excessu peccent e. g.

α. Præcepto 2. damnatum volunt omnem imaginum usum, eum etiam, qui memoriæ tantùm inservit.

β. Viceversa negant blasphemiam ullo modo in Deum fieri, quàm exprimendo nomen τετραγράμματον.

γ. Ita præcepto 4. omnem omninò operis externi executionem prohiberi, ne quidem iis concessis, quibus hominis salus promovetur

7. Ad hæc non contenti festis divinitùs præscriptis, alia quoque colunt ex instituto humano, cujusmodi sunt jejunia in obsessæ & occupatæ urbis Hierosolymæ, & incensi Templi memoriam. Festum ob liberationem ab infensissimo Judæorum hoste Hammane, quo in Synagogis ter Liber Hesteræ legitur, & ad memoriam nominis *Hamman*, malleis incudibusque instructa plebecula scamna tundit Festum Encæniorum, à Macchabæo institutum, cùm Templum recuperâsset, quod in accendendis lucernis maximè consistit.

8. Messiam vulgò terrenum Regem, Gentes Judæorum dominio subjugaturum fingunt. Ut verò luculenta ista Prophetarum vaticinia de passione & doloribus Messiæ suum etiam habeant pondus, duplicem volunt Messiam, alium *Ben-Ephraim*, alium *Ben-David*; illum miseriis & afflictionibus

humanis obnoxium, hunc verò victoriosum, potentem, libertatis Judaicæ restitutorem nugantes.

9. Artibus etiam pessimis hominem Christianum circumvenire suis concedunt.

II. Secundi ordinis sunt, *qui ab Ecclesia defecerunt*: Suntque vel Schismatici, vel Hæretici.

A. *Schismatici* sunt, qui temerè vel injustè ab aliis, qui sui sunt vel fratres vel Pastores, secedunt in Religionis negotio, & cum illis detrectant communicare. Inter hos ponimus Lutheranos & Arminianos.

a. *Lutherani* Martinum Lutherum sui Schismatis authorem jactitantes, circa fundamentum errant, qui occasione recepti *Carolostadij* cum Helvetiis Zuinglioque de corporali Christi præsentia in Eucharistia disputare cœpit, & ut eam commodiùs tueretur, ubiquitatem corporis Christi asseruit, illud quidem ex inveterato Pontificiorum de corporali præsentia errore, hoc verò ex malè intellecta cholasticorum distinctione, de modis præsentiæ. Posterius tamen sponte sua missum fecit, dissentiens in solo primo. At sectatores quidam, maximè verò *Johannes Brenzius* & *Jacobus Andreæ* post obitum Præceptoris non modò ubiquitatem revocârunt, sed & alias Controversias Luthero planè ignotas moverunt, quarum præcipuæ sunt 1. De Prædestinatione. 2. De gratia Dei. 3 De vocatione per Christum. 4. De Providentia Dei circa malum. 5. De libero arbitrio. 6. De ubiquitate corporis Christi - De Proprietatum divinarum in humanam Christi naturam effusione. 8. De Baptismo. 9. De Consubstantiatione.

Porrò & ipsi Lutherani in diversas abierunt partes. Sunt enim alii.

α. *Flacciani*, à *Matthia Flaccio Illyrico* nuncupati, qui somniavit, justitiam originalem non accidens, puram substantiam in Adamo fuisse, quæ transfusa in posteros nunc peccatum originale vocetur.

β. *Osiandritæ*, qui id nomen ab *Osiandro* acceperunt: Docuit ille. 1. Mediatoris officium soli Divinitati adscribendum. 2. Justitiam essentialem fidelibus imputari.

b. *Ar-*

b. *Arminiani* à *Jacobo Arminio Batavo*, Professore Theol. *Leidensi* Sectæ hujus hoc Seculo natæ authore denominantur. Dicuntur etiam *Remonstrantes*, quòd libello supplici (quem Gallorum imitatione *Remonstrance* vocant) ordinibus Holandiæ exhibito, doctrinæ suæ tolerantiam petierunt.

De his quæritur: An inter Schismaticos vel hæreticos numerandi? Resp. Quatenus insistunt fidei articulis, & veritatem oppositam non condemnant, non sunt hæretici, sed periculosè errant. Alia tamen ratio illorum, qui cum Socinianis colludunt.

Præcipui verò errores sunt sequentes.

1. Legem Mosis & Prophetarum in V. Test. non fuisse æquè perfectam, ac mandata in N. T.

2. Deum nullâ certâ electione apud se discrevisse salvandos à damnandis.

3. Electionem ad salutem pendere ex fide præviså tanquam causa.

4. Non tam ipsam justitiam & vitam, quàm utriusque possibilitatem Christum nobis impetrâsse ut peccatores possint servari per ipsum, modò mandata ejus velint observare.

5. Non omnes electos & credentes perseverare ad salutem, sed eorum plurimos deficere, æternùm perire, adeoque neminem salutis suæ in hac vita certum esse posse.

6. Fidem salvificam non esse fiducialem apprehensionem Christi & ejus satisfactionis pro nobis, sed tantùm operum à Christo mandatorum diligentem executionem.

7. Justificari hominem ipso actu sive fidei opere, i. e. per obedientiam mandatorum Christi.

8. Peccatum originale non esse peccatum propriè dictum, sed ejus tantùm pœnam.

9. Hominem lapsum non totaliter in peccatis mortuum, nec omnibus viribus destitutum esse.

10. Deum

10. Deum ob peccatum originale homini non irasci, ne quenquam propterea punire.

11. Remissionem peccatorum tantùm actualium, non verò originalis à Deo petendam.

B. *Hæretici* sunt, qui errore aliquo capitali & fundamentali in doctrina fidei, cum superbia & pertinacia, adeoque Ecclesiæ derelictione conjuncto imbuti sunt.

Tales sunt vel Occidentales, vel Orientales.

N. *Occidentales* sunt sequentes.

α. *Anabaptistæ*, qui Baptismum à suis non administratum iterant, Pædobaptismum verò in totum damnant, unde & *Catabaptistæ* vocantur.

Dogmata à Donatistis, Eunomianis, Manichæis, Sabellianis, Pelagianis, Novatianis, Catharis, aliisque hæresiarchis mutuata docent sequentia.

1. Usum Scripturæ V. T. inter Christianos nullum esse.

2. Christum suum corpus ex Maria non suscepisse, sed de cœlo secum attulisse, ac per ipsam tanquam canalem transiisse.

3. Spiritum S. demùm post Christi glorificationem cœpisse.

4. Patriarchas V. Test. Christum planè ignorâsse.

5 Regenerationem in hac vita ita perfici, ut legem Dei perfectè implere valeamus.

6 Pro veris Ecclesiis eos cœtus non esse habendos, in quibus quandoque flagitiorum maculæ apparent

7. Ecclesiæ ministerium promiscuè à Laicis esse obeundum.

8. Stipendia Ministris non esse accipienda.

9 Sacramenta nudas tantùm beneficiorum spiritualium esse imagines.

10 Infantes baptizare nefas esse, rebaptizandos etiam, si baptismum in infantia receperint.

11. Ob leviſſima etiam quæque delicta fratres esse excommunicandos.

12. Ne-

12. Neque militiam, neque ordinem Politicum Deo probari.

13 Bonorum communionem inter Christianos requiri.

14. Legem quinetiam de divortiis non minùs nunc quàm inter Judæos valere, fasque esse uxorem ob pertinaciam, lites, aliaque vitia dimittere.

β. *Swenkfeldiani*, quorum pater est Caspar Schwenckfeld/nobilis Silesius, eruditus magis, quàm judiciosus.

Præcipui errores sunt.

1. Fidem non verbo Dei, sed internis Spiritûs S. revelationibus niti, ac per eas demùm certitudinem haberi salutis.

2. Externum Ecclesiæ ministerium non nisi mortuam literam esse, ac proinde publicos cœtus non necessarios.

3. Carnem Christi Deificatam beneficio unionis hypostaticæ, quâ duæ naturæ in unam conflatæ sint.

γ. *Pontificij*, qui Pontificem Romanum pro totius Ecclesiæ visibilis Capite, & supremo Christi in terris vicario agnoscunt, ejusque regimini subsunt, cujus impia tyrannis & in Ecclesiam dominatus jam serpere cœpit in mysterio iniquitatis Apostolorum tempore, paulò post se prodere in *Victore* Episcopo Romano, qui Episcopos Orientales excommunicare veritus non fuit, quòd Romanæ Ecclesiæ morem in Paschate celebrando non observarent. Aucta deinde Tyrannis illa, cùm Decreto Synodi Nicenæ II. Sedi Romanæ primus inter sedes Patriarchales locus confirmaretur. Potissimùm verò erupuit, cùm parricida *Phocas* toti Orienti invisus, ut aliquem favorem retineret, Ecclesiam Romanam caput omnium Ecclesiarum proclamâsset, Episcopum verò ejus œcumenicum sive universalem declarâsset. Factum id circa annum Christi 606.

Doctri-

Doctrina Pontificiorum hodiernorum Concilio Tridentino superiori Seculo postremùm fuit sancita. Potissimùm verò Pontificii à Reformatis dissentiunt in sequentibus Capitibus.

1. De Verbo Dei. 2. De Persona & Officio Christi. 3. De Pontifice Romano & Antichristo. 4. De Conciliis. 5. De Magistratu Politico. 6. De Purgatorio. 7. De cultu Sanctorum. 8. De Reliquiis & Imaginibus. 9. De Ecclesia & ejus notis. 10. De Templis & diebus Festis. 11. De Sacramentis. 12. De Baptismo. 13. De Confirmatione. 14. De Eucharistia. 15. De Missæ Sacrificio. 16. De Pœnitentia & ejus partibus. 17. De Indulgentiis. 18. De Extrema unctione. 19. De Ordinatione Ministrorum. 20. De Matrimonio. 21. De Statu hominis ante lapsum. 22. De Peccato in genere & in specie. 23. De Gratia Dei & Prædestinatione. 24. De libero arbitrio. 25. De Justificatione. 26. De Oratione. 27. De Jejunio. 28. De Eleemosyna.

δ. *Sociniani*, qui à primo Hæresiarcha *Paulo Samosateno Samosateniani* etiam dicuntur; & sparsim in Polonia, Lithuania, Transylvania, Belgio, aliisque Provinciis vicinis virus suum evomunt. *Sociniani* dicuntur ab infaustissimo *Fausto Socino*, Senensi, Italo, qui Patrum nostrorum memoriâ sopitam Samosateni hæresin ab orco revocavit. Docent verò

1. Christum nudum esse hominem.

2. Deum Christo adstitisse, non aliter ac S. Patriarchis & Prophetis.

3. Christi mortem non fuisse satisfactionem propriè dictam, sed passionem Exemplarem, quâ nos Exemplo suo disceremus animam pro amicis ponere, & carnis pravitatem magis magisque mortificare.

ε. *Orientales*, ab Authoribus suis, Religionem Christianam in orientali mundi plaga infestantibus, teterrimasque hæreses excitantibus dicti, sunt vel Asiatici, vel Africani.

Aa. *Asiatici* sunt,

Aëtiani,

Aëtiani, ab Aëtio, aliâs *Eunomiani*, ab Eunomio, Aëtii discipulo denominati. Docuerunt.

1. Deum à nobis planè perfectèque comprehendi posse.

2. Filium Dei esse Deo Patri in omnibus dissimilem; Essentiâ sc. potestate, voluntate.

3. Spiritum S. à Filio creatum, ac proinde non αὐτοσύστατον, i. e per se & suâ naturâ existere.

4 Rebaptizant ab Orthodoxis baptizatos ex institutione Eunomii.

5. Baptismum à Servatore institutum mutant & corrumpunt.

6. Volunt Christum corpus tantùm, non etiam humanam animam assumsisse.

7. Veram fidem ab honesta vita, tanquam fructum ab arbore distrahunt, omnium vitiorum non tantùm impuritatem, sed & licentiam concedentes.

Anthropomorphitæ, sic dicti à dogmate, aliâs *Audiani*, ab *Audæo*, quodam Syro, portentosæ hæreseos Patre sequentia dogmata defenderunt.

1. Deum esse corporeum, humanæque formæ similem, itaque & brachia, & pedes, & aures, & cætera hujusmodi membra nostris similia habere, cùm & loqui dicatur, & audire, & progredi. Ab heterodoxo hoc dogmate primus videtur imaginum Dei in Templis Christianorum collocatarum usus.

2. Tenebras, ignem & aquam esse æterna, & ingentia rerum principia.

3. Propter hominum vitia cœtus Ecclesiæ Orthodoxæ esse deserendos.

Arriani, authore *Arrio*, homine callido & versipelli, anno à Christo passo 290. blasphemias potissimùm in Servatorem nostrum evomuerunt, asserunt enim.

1. Filium Patri non esse ὁμοούσιον, i. e. ejusdem essentiæ, sed creaturam, excellentem quidem, cæterisque dignitate præstantiorem.

2 Christum corpus tantùm assumsisse, non etiam animam humanam.

3. Spiri-

3. Spiritum S. esse Creaturam Creaturæ, i.e. Filii, quem Creaturam appellant.

4. Rebaptizant etiam sæpius Orthodoxos & ab Orthodoxis baptizatos. Atque ipsam hanc venenatam crambem Patrum nostrorum memoriâ *Servetus* quidam Hispanus, à quo *Servetiani* dicti, recoxit.

Arthemonitæ, qui & ἄλόγιοι, Latinis verò Scriptoribus Augustino & aliis *Alogiani* dicuntur. Primus hæreseos hujus parens *Arthemon* fuit, homo profanus & peritus, qui de Ebionis hæretici cœno & lacuna pestiferum de sermone hausit Dogma; negavit nempe, Christum esse verum Deum & Dei Filium: Caput verò errorum ipsius fuit, quòd Johannis Evangelium, in quo Divinitas Christi ἀνθυποστάτως asseritur, Apocalypsim ejusdem rejecerit.

Apostolici, ab Apostolis, quorum vitam & Sanctimoniam imitari velle videbantur, denominati.

1. Conjugia damnârunt, conjugesque vitæ æternæ hæreditate privârunt.

2. Apostolos omnes cœlibes fuisse, & in cœlibatu perpetuo vixisse statuerunt.

3. Ἀκτημοσύνην quâ bonorum possessio propria damnatur, introduxerunt, omniumque bonorum communionem asseruerunt.

Iidem à professione quam præ se ferebant *Encratitæ*, *Tatiani*, à Tatiano, Justini Martyris discipulo, & *Eustachiani*, ab Eustachio nuncupantur.

Cerdonitæ, aliâs *Cerdoniani*, hæresin à Cerdone, anno Christi 110. hauserunt Prima hæreseos sparsa fuerunt semina Romæ. Continet verò Cerdonis hæresis sequentia 4. Capita.

1. Duos esse Deos, duoque principia sibi mutuò contraria.

2. Legem Dei per Mosen datam, omnesque V. Test. Prophetas legis interpretes tanquam inutiles rejicit.

3. Christum non verum, sed fictum fuisse hominem.

4. Car

4. Carnis resurrectionem fore nullam, quæ ipsa quoque Valentinianorum anno Christi 133. fuerunt deliria.

Ebionitæ, seu *Ebionæi*, i. e. pauperes, ab Ebione Samaritano, Cerinthi discipulo denominati, statuerunt.

1 Christum merum esse hominem, natum ex ordinario Josephi & Mariæ conjugio, justum tamen præ aliis, propter virtutum, quas majores fecerat, progressus.

2. Ceremonias Legis Mosaicæ tanquam ad salutem necessarias retinendas & observandas.

3. Ab esu animantium abstinendum esse.

4. Solum Evangelium Matthæi Hebraicè scriptum retinendum.

Florinus, à quo *Floriani*, circa annum Christi 153. Romæ alibique sparsit venenum, docendo.

1. Deum creâsse mala, cùm expressè in Genesi legatur contrarium, omnia nempe quæ Deus creavit, esse bona.

2. Doctrinam de Trinitate turpiter corruperunt.

3. Patrocinium Ceremoniarum Judaicarum in Ecclesia retinendarum susceperunt.

Manichæi, sectis divisi, à *Manete* Persa, tragicè tandem interfecto suam accersunt originem, qui tam tetrum omnium errorum exhalavit fœtorem, ut nulla unquâ fuerit Acharontis caverna, unde tot repentè postea prodierint errores, quàm ex infernalibus unius Manetis faucibus. Præcipuos tantùm tangemus errores. Docuit.

1. Duos esse Deos, sive duo diversa rerum principia æterna sibi invicem contraria.

2. Deum Legis non esse verum Deum; unde & V. T. repudiant, novum verò partim mutilant, partim prorsus rejiciunt

3. Dei boni Essentiam sive substantiam omnibus hominibus frustatim esse infusam.

4. Christum Deum esse negant, sed & verum hominem fuisse inficiantur, fictè enim tantùm & imaginariè

ginariè passum, crucifixum & mortuum esse blasphemant.

Macedoniani à Macedonio Constantinop. Episcopo nuncupati circa annum Christi 312. ex Arianæ fæcis cœno sequentia imbiberunt dogmata.

1. Filium Dei non esse Patri ὁμοούσιον sed ὁμοιούσιον.

2. Spiritum S. non verum esse Deum, sed Dei tantùm ministrum, & creaturam.

Monarchici, ita appellati, quia Deum tanquam mundi Monarcham induxerunt, rejectis tribus hypostasibus.

Nazaræi in primitiva quidem Ecclesia appellabantur quotquot fidem Christianam fuerunt amplexi, deinde verò Nazaræorum nomine veniebant, quotquot sequentia tenuerunt Dogmata.

1. Christum quidem verum esse Messiam, interim tamen Legis Mosaicæ ceremonias tanquam ad salutem necessarias esse observandas.

2. Alia præter quatuor in Ecclesia admittenda esse Evangelia, duo cumprimis, quorum alterum Evangelium perfectionis, alterum Evangelium Evæ appellant.

Noëtiani, à Noëtio Smyrnensi, qui è fermento Judæorum, personarum divinarum distinctionem irrisit. Innotuit error ejus circa annum Christi 140. Dignas tandem Hæresiarcha meritis suis luit pœnas, mortuus enim honore sepulturæ destitutus, & insepultus computruit.

Praxitæ, vel *Praxiani* à Praxea Hæresiarcha, Tertulliano συγχρόνω dicti, qui commentus Patrem omnipotentem esse ipsummet Jesum Christum, atque hunc Patrem crucifixum passumque profanâ & planè sacrilegâ temeritate contendit, unde asseclæ ejus à portentoso hoc dogmate *Patripassiani* dicti.

Sabelliani à Sabellio Afro dicti, qui circa annum 224. sepultum apud multos Hæresiarcharum Asiaticorum errorem in Africa refricuit, & personas divinas non tantùm confudit, sed etiam impiè rejecit.

Et

Et quoniam Sabellianorum nomen ita paulatim invaluit, ut Noëtianorum, cœterorumque nomen fuerit extinctum, à Scriptoribus Eccleſiaſticis plerumque adhibetur.

Samoſateniani, aliâs *Pauliani*, *Pauliſtæ*, *Paulianiſtæ*, à Paulo Samoſateno Syro, originem ſuam trahunt, quorum dogmata ſunt.

1. Chriſtum eſſe ψιλὸν ἄνθρωπον, gratiâ tamen divinâ inſigniter ornatum. Prius autem eum non extitiſſe, quàm ex B. V. Maria naſceretur.

2. Verbum Dei in Chriſto non aliter inhabitâſſe quàm in aliis Prophetis; proinde illi unitum fuiſſe non σωματικῶς aut ὑποστατικῶς, ſed tantùm παρασατικῶς.

3. Chriſtum eſſe λόγον Θεῦ non ἐνδιάθετον, ſed προφορικὸν.

4. Baptiſmum ejusque adminiſtrandi formam corrumpunt, dum non in nomen Chriſti baptizant.

Neſtoriani à Neſtorio, Epiſcopo Conſtantinop. cœperunt circa annum à Chriſto paſſo 400 in vulgus ſpargere ſequentia heterodoxa dogmata.

1. Chriſtum duabus perſonis iisque ſeparatis, non tantùm duabus conſtare naturis, proinde in Servatore noſtro non tantùm eſſe ἄλλο καὶ ἄλλο, aliud & aliud, ſed & ἄλλον καὶ ἄλλον, alium & alium; alium eſſe Filium Dei, alium filium Mariæ.

2. Filium Dei filio Mariæ adeſſe παρασατικῶς.

3 Mariam virginem non Θεότοκον, ſed χριστότοκον dicendam.

Eutychiani, ab Eutyche, Eccleſiæ Conſtantinop. Presbytero, ſive Archimandrita & Monacho, Neſtorii deliria vitaturo, exorti, circa annum Chriſti 422. docuerunt.

1. Duas Chriſti naturas ita eſſe confuſas, ut humana à divina planè fuerit abſorpta.

2. Ipſas quoque Creaturarum proprietates eſſe commixtas.

3. Λόγον nihil prorſus ex ſubſtantia B. V. aſſumſiſſe, neque nobis ὁμοφυῆ extitiſſe.

4 Ipsam quoque naturam divinam in cruce fuisse passam.

Monothelitæ, infelicissima Eutychianæ hæreseos propago, à dogmate sic dicti: Docebant enim: In Christo unicam tantùm fuisse voluntatem, humanam quidem θεοκίνητον, à Deo motam appellârunt, quòd ipsa per se esset nulla, sed divino instinctu impulsa.

Monophysitæ, seu *Monophysici* ipsi quoque, & quidem primi ex Eutychianorum fœcibus derivati, circa annum Christi 425. statuerunt: Unam in Christo tantùm esse naturam, divinam sc. quam etiam passam esse publicè profitebantur.

Jacobitæ, à Jacobo quodam, gente Syro, vestigia primorum Eutychianorum, eorumque heterodoxiam circa annum 575. ab orco revocârunt.

Bb. *Afri* sunt.

Valentiniani, à Valentino homine callido, multa blasphema in Ægypto sparserunt dogmata, præsertim de 30. Seculis fabulosa plurima confinxerunt, & Pythagorica somnia in Ecclesiam invexerunt.

Cathari, sive *Puritani*, à Sanctimonia, quâ aliis palmam præferre volebant, superciliosè se denominantes, docuerunt.

1. Hominem post receptum baptismum lapsum in peccata, in Ecclesiæ gremium non esse recipiendum.

2. Secundis nuptiis in Christianismo locum nullum concedendum.

3. Baptizatos peccatis novis pollutos esse rebaptizandos.

Iidem ab authore *Novato*, natione Afro *Novatiani* appellantur. Fuit autem Novatus sub Cornelio Episcopo Ecclesiæ Rom. Presbyter; postea verò, ubi ad Episcopatum aspirâsset, repulsamque tulisset, exacerbatus, novum Catharorum, sive ut barbarè scribere consueverunt, *Gazarorum* Schisma introduxit.

Donatistæ, à Donato originem traxerunt, qui Seculo 6. turbavit Ecclesias in Africa. Hic cùm doleret,

leret, sibi Cæcilianum prælatum esse in Episcopatu Carthaginensi, ab Ecclesiæ communione sese secrevit, & postea schisma vertit in hæresin, docendo eam demùm Ecclesiam pro vera habendam esse, quæ omni macula & peccato careret.

Pelagiani, à Pelagio Brittone Monacho, aliàs *Celestini*, à *Celestino* Pelagii discipulo inter Hæreticos Africanos referuntur, tum quòd Pelagius ex Novatianorum lacunis suum venenum hausit, tum quòd Celestinus illud ipsum in Africa cumprimis sparserit. Innotuerunt anno Christi 382. sequentia eorum dogmata.

1. Peccatum Adami ipsi soli nocuisse, posteris non item, nisi solo peccandi Exemplo.

2. Libidinem, concupiscentiam pravam, quæ naturâ nobis inest, bonam esse, nec in ea quicquam deprehendi, cujus non debeat pudere.

3. Infantes recens natos à parentibus suis peccatum originale non trahere.

4. Hominem etiam post lapsum liberum habere vel bene vel malè agendi arbitrium.

5. Meritis operum nostrorum conciliari & acquiri gloriam Dei.

6. Doctrinam de Prædestinatione non tantùm subsannârunt, sed etiam ex Ecclesia eliminandam prorsus censuerunt.

Nacta est hæc hæresis nostra ætate non paucos assecias, puta Pontificios, Socinianos, Anabaptistas, Arminianos, &c.

Apollinaristæ, ab Apollinari, Patre & Filio derivati, quorum ille Presbyter, iste Lector Laodicenus, docuerunt.

1. Λόγον carnem sine anima rationali assumsisse.

2. Christum carnem suam ex B. V. Maria non assumsisse, sed è cœlo secum attulisse.

3. Christum propriam humanam voluntatem non habuisse, sed divinam tantùm.

4. Animam ab animabus propagari, sicut corpora à corporibus.

His annumerandi *Gnostici*, à γνώσει cognitione sic dicti, ob eximiam perfectamque rerum Divinarum scientiam, quam sibi vendicabant, quorum authorem veteres *Simonem Magum* perhibent; à quo per Menandrum, Basilidem, Nicolaum, Carpocratem, Valentinum, γνῶσις illa disseminata est ad eos usque hæreticos, qui, dissimulatis progenitoribus suis, ab eximia rerum divinarum intelligentia nomen *Gnosticorum* sibi arrogârunt. Cum cognitionis verò suæ perfectæ opinione quoque conjunxerunt *indifferentismum & impeccantiam*, & statuerunt, se solos spirituales & perfectos, reliquos omnes Psychicos & animales esse: Neque licitas duntaxat, sed etiam justas fœditates suas dixerunt: negârunt ulla se fœditate pollui posse, *Perfectorum* nomen sibi arrogantes.

His se opposuerunt *Gnosimachi*, qui omni Christianorum cognitioni ac scientiæ ita adversabantur, ut vanum & minus necessarium laborem esse dixerint eorum, qui in Divinis scriptis aliquam exquirunt scientiam: neque enim Deum aliud à Christiano postulare, nisi præclaras bonasque actiones.

Gnosticis his veteribus annumerandi *Libertini*, à spiritus *Libertate*, quam sectantur, ita dicti, quorum capitalia dogmata sunt: existere Deum, qui peccati author sit, adeoque malum Deum spiritum hominis ex essentia Dei decerptum, ad ejusdem essentiam redire: Unicum enim esse spiritum, & animarum nostrarum loco spiritum Dei vivere in nobis, vegetare corpora, nos sustinere, omnesque actiones vitales edere; quæcunque homo agit, opus Dei esse, & Deum eorum causam formalem esse: Nec bonum nec malum quicquam esse suâ naturâ, sed solâ opinione, judicio, imaginatione bonum vel malum patrantis: Regenerationem hominis in eo consistere, quòd peccatum pro nihilo ducit, & ab opinatione liber est: Placere Deo quicquid cogitant, dicunt, faciunt:

ciunt: Adulteria, homicidia, inceſtus non eſſe peccata, cùm patrantur à regenitis, cognitionem hanc habentibus, quòd nihil naturâ ſuâ malum ſit, ſed ſolâ opinione hominis: Regenitos omnes eſſe in ſtatu angelico, impeccabiles, & commixtione carnali promiſcua ſanctificari, liberosque omnis peccati exſortes gignere: Eosdem per regenerationem Deificari, & eſſentiali Dei juſtitia juſtificari: omnia homini ſine exceptione licere, eumque obligatione omni erga Deum & homines ſolutum eſſe: Libertatem hominis conſiſtere in indifferentia, quâ liber agit quicquid libet: Unicuique appetitum eſſe pro regula ſua, & cor hominis, quocunque eum impulerit, vocationis magiſtrum illi eſſe: omnem omnium in mundo hominum vivendi rationem probari poſſe: Nemini fas eſſe quamcunque ob cauſam triſtari, lamentari, vel quocunque modo affici: Crucem & martyrium rem omnium ſtultiſſimam eſſe.

His affines ſunt *ſpirituum fortium* nomine infames, qui & *Deiſtæ* in Gallia appellantur, κατ' ἀντίφρασιν, quia Deum optimè ſe cognoſcere profeſſi, ejus providentiam, revelationem & gratiam, & quicquid homini carnali diſplicet, eademque ratione Deum ipſum haud obſcurè abnegant. Qui & *Degrues* appellari ſe amant, quia non, ut cæteri *grues* ad myſteria religionis Chriſtianæ contremiſcunt, ſed alto ſupercilio illa deſpiciunt.

Horum numero addendi ſunt *Myſtici* recentiores, qui gloriantur in myſteriis, non illis quæ Deus in Scripturis revelavit, ſed longè altioribus, quæ paucioribus tantùm, ſelectis, purgatis, illuminatis, & Deo unitis, ejusque eſſentiam contemplantibus, & in contemplatione ea ſecurè indormientibus competunt: quam *Theologiam myſticam* ſtudioſiſſimè noſtra ætate excoluit *Michael de Molinos*, Hiſpanus, ex Arragoniæ regno oriundus, Theol. Doct. Sacerdos & Concionator Neapolitanus, famoſus ille ſectæ *Quieti ſtarum* author, cujus doctrina ſummatim eò

tendit: quòd nihil legendo, nihil cognoscendo, nihil cogitando, nihil appetendo, non orando, peccata non lugendo, cæcâ obedientiâ obsequendo animæ ad quietem deducantur, perfectæ ac Angelicæ reddantur, in Deumque transformentur. &c.

Frugifera insuper seges est *Weigelianorum* à Valentino Weigelio, Pastore Zsopaunensi in Misnia ortorum circa annum seculi noviter præteriti duodecimum; qui de scriptura, ejusque literali & spirituali intelligentia nugas *Enthusiasticas* & *Schwenkfeldianas* recoquit; Cognitionis humanæ principium non Deum, & revelationem ejusdem, sed hominem ipsum, & semina rerum omnium ei insita, faciens, nullum scibile extrinsecus ei inferri, in eo latere omnia, indeque excitari pertendit: De cognitionis forma & ratione statuit, quòd cognoscens cum cognito idem fiat realiter & essentialiter: Regulam porrò cognitionis *combinationem contradictoriorum* facit: Cùm enim in Scriptura & ratione contradictoria multa sint, mentis esse illa non per explicationes & respectûs diversitatem, sed rationi & sensui omni in dicto bello, absolutè, simpliciter & promiscuè componere: unde impuro ore pronunciare non dubitavit: Cœlum & infernum, Deum & Diabolum, Christum & Bestiam Apocalypticam idem esse: cui fabula ejus de imminente Seculo Spiritûs S. accedit. Eadem seges est *Behmistarum*, progenies Jacobi Böhm, qui natus prope Gorlizum A. 1575. ex sutore Propheta factus, *Philosophum Teutonicum* se appellavit: Mysteria ille fidei in naturam lumine suo resolvit, Enthusiasmo omnia tribuit, & verbi præconium promiscuum esse jussit: adeò intricata mysteria profert, quæ nulli, ne authori quidem intellecta. Diabolum magnam Deitatis partem esse, ex essentia quippe Dei Patris satum, blasphemare ausus est. Huc pertinet insignis numerus *Quakerorum*, seu *Trementium*, à quacken, i. e. tremere, voce anglicana, ita dicti, quorum impietatis cardo in eo consistit, quòd sub prætextu interni luminis

minis & immediatæ inſpirationis, quâ per intervalla ad tremorem concuti, perfectos & impeccabiles reddi ſe aſſerunt, aliud Evangelium, alium Chriſtum, aliam ſpiritualem ſapientiam prædicant, quàm eam, quæ à Chriſto per Evangeliſtas & Apoſtolos in Scripturis revelata eſt, &c. Non minor numerus eſt *Antinomorum*, Johanne Eatono Anglo authore nati, quorum frequentes voces ſunt: nihil conferre bona opera ad neceſſitatem ſalutis; nec cauſam regnandi, nec viam ad regnum illa eſſe: quicquid boni agimus, non nobis, ſed Chriſto nos agere: Nefas eſſe quicquam boni agere ea intentione, ut id agendo ſalutem noſtram promoveamus: exercitium ſanctimoniæ & bonorum operum ne pro idoneo, quidem & ſufficiente indicio atque argumento habendum eſſe, quòd in ſtatu gratiæ & expectatione gloriæ ſimus: ipſam fidelium ſinceram ſanctitatem, à ſpiritu gratiæ profectam, in ſui exercitio, ſordes & ſtercus eſſe coram Deo; ac proin eum, qui tanta, quanta poteſt, diligentiâ, ſanctitati operam dat, nihilo Deo gratiorem eſſe, quàm ſi illam negligeret vel vitiis indulgeret. *Brovvniſtarum* quoque in Anglia ſeges non eſt exigua, quos, quia Roberti Brovvne, ſectæ propagatoris, hominis impii pudet, *Separatiſtas* ſe nominari amant, quia propter exigua ſcandala ab Eccleſia ſe ſeparant: ſtatuunt hi, nullam præter ſuam in mundo eſſe puram Eccleſiam: Deo non eſſe ſervie ndum in templis ſacratis: cum nullo impio loquendum; Rejiciunt orationem Dominicam; magiſtratui decimas non ſolvunt: omnes ritus Eccleſiaſticos & ordinationem miniſtrorum per Epiſcopos rejiciunt: verbum prædicatum & Sacramenta adminiſtrata à miniſtro ſcandaloſo eſſe inania pertendunt, muſicam & precum formulas damnant, laicis concionari permittunt. Nec ſuperſedenda ſecta *Mennoniſtarum*, qui Anabaptiſtarum, in multas ſectas diviſarum, ſpecies ſunt orti à *Mennone Simonis*, qui è pago Friſiæ propè Harlingam oriundus, omnibus hæreſibus

portam aperuit, ac omnes homines, cujuscunque Religionis pro fratribus in Christo agnovit: duas in Christo naturas negavit, &c.

Multa possemus proferre quoque de *Adamitis*, qui Adami primi hominis innocentiam & nuditatem imitari conantur; De *Quærentibus*, vel *Exspectantibus*, qui veram Ecclesiam quærunt, & illam à Johanne Evangelista plantandam censent, ideoque nulli Ecclesiæ particulari se adjungunt. De *silentibus*, qui veram sanctitatem in silentio quærunt. De *independentibus*, de quibus in ipso systemate nostro. &c. Sed jam allata pro compendio sufficiunt. Plura qui velit, adeat pleniora systemata Historica.

FINIS.

INDEX

INDEX RERUM.

Litera (b.) secundam operis partem notat.

A.

Adamus, primus mortalium fuit. 193. vires habuit credendi in Christum. 203. ejus libertas in statu integritatis. 204. est generis humani Caput. 232. Adamo qualis merces promissa? ibid. Adamus integer tandem in cœlum fuisset evehendus. 234. lapsûs Adami causa non est Deus. 237. causa lapsûs interna & externa 238. Adamus per peccatum amisit imaginem Dei. 241. ejus peccatum posteris imputatur. 246.

Adoptio 486.

Adventûs Christi ad judicium signa. b. 403.

Æquivocationes. b. 111.

Affectus quomodo Deo tribuantur? 91. 92.

Afflictiones fidelium non sunt pœnæ propriè dictæ. 274.

Altaria in N. T. nulla. b. 334.

Angeli. Eorum prædestinatio. 139. num sint electi in Christo? ib. angeli mali nullam spem habent restitutionis. 140. angelorum nomina. 174. angelos dari probatur. ibid. sunt personæ. 175. quo die creati? ibid. an creati ante principium Mosaicum? ibid. angeli sunt spiritus. 177. angelorum ubi & motus. 177. 178. angelorum cognitio, ejus objectum & modus. 178. 179. non nôrunt cogitationes hominum. 179. mutua inter angelos communicatio. 180. non operantur per meram voluntatem. 180. 181. angelorum liberum arbitrium. 181. an affectus angelis tribuendi? 181. angelorum potentia. ibid quid possint in corpora & in animam hominis? 181. an possint substantias producere? 182. an possint suscitare mortuos? ib. quare Deus utatur ministerio angelorum? 183. officium eorum multiplex. ibid. eorum apparitiones. ib. quænam corpora angeli assumserint?

ſerint? 184. angelorum apparitiones non amplius ſunt in uſu. 185. angeli ſunt boni & mali. ibid. angelus cuſtos an detur. ibid. angelorum ordo. 186. angelorum Hierarchia refutatur. 187. non ſunt interceſſores noſtri. 189. iis cultus religioſus non debetur. 191. peccatum angelorum malorum. 192.

Amor Dei, proximi, ſuiipſius. b. 29. 30.

Anima non eſt per traducem. 194. ejus immortalitas adſtruitur. b. 391.

Apocryphi libri. 20.

Aquarum diviſio & collectio. 173. aquæ ſupracœleſtes rejiciuntur. 206.

Arbor ſcientiæ boni & mali. 233. arbor vitæ. ibid.

Articuli fundamentales & non fundamentales. 13. eorum numerus. 14. articuli poſitivi & negativi. 32.

Aſtrologia judiciaria rejicitur. 204.

Athei an dentur? 74.

Attritio Pontificia. 418.

Aureolæ Pontificiorum. b. 13.

Authentia hiſtoriæ & normæ. 26.

Αὐτοχειρία. b. 99.

Azymus panis in S. Cœna, b. 328.

B.

Baptiſmi etymologia, homonymia. b. 296. baptiſmus internus & externus. b. 297. baptiſmi efficiens, materia, forma, finis. ibid. in baptiſmo adſperſio ritè adhibetur. b. 298. baptiſmi ſignum cur Chriſtus inſtituerit? b. 298. baptiſmus non eſt tantùm ritus temporarius, ſed usûs perpetui. b. 299. ejus neceſſitas non eſt abſoluta. b. 301. baptiſmus Laicorum & mulierum. b. 305. ab hæreticis adminiſtratus num legitimus? b. 307. baptiſmus Johannis idem fuit cum baptiſmo Chriſti. b. 308. baptiſmi formula quid importet? b. 312. formula à Chriſto præſcripta eſt obſervanda. b. 313. an formula baptiſmi Græcorum an Latinorum ſit melior? b. 314. an in Eccleſia Romana retineatur vera doctrina de Baptiſmo? b. 315. Pontificiorum ritus ſuperſtitioſi circa baptiſmum. ibid. per baptiſmum peccata non omninò tolluntur. b. 361. an baptiſmus extendatur ad peccata futura? b. 318. de baptiſmo infantum. b. 319. an unà cum baptiſmo gratia conferatur? b. 325.

Bellum gerere licet. b. 86.
Blasphemia. b. 60.
Bona Ecclesiastica. b. 222.
Bona opera quæ ? b. 4.
eorum necessitas. b. 5.
Bonorum communio. b. 110.

C.

Canones Ecclesiastici. b. 243.
Capelli Critica Sacra. 52.
Catechumeni & non baptizati, an pertineant ad Ecclesiam ? b. 150.
Christus : quomodo dicatur αὐτόθεος ? 117. jus vitæ æternæ nobis acquisivit. 379. Spiritum S. & fidem nobis meruit 380. non pro omnibus & singulis mortuus est. 382. quod meritus est, id fidelibus applicatur. 389. an Christus possit dici pœnas inferni sustulisse ? 404. an Christus sibi aliquid meritus sit ? 405. in cœlo verum corpus habet. 415. non est tantùm objectum secundarium fidei. 451. an quà mediator sit adorandus ? b. 38. est unicum Ecclesiæ caput. b. 180. non est causa & fundamentū electionis. 143, sine Christo nulla salus. 288 Christus passus in anima rationali. 402. Christus cur non statim post promissionem missus ? 299. Christus Jesus est verus Messias. 307. Christus quomodo Dei filius ? 310. Christus verus homo. 325. An habuerit fidem & spem ? 330. quales infirmitates susceperit ? 330. an fuerit simul viator & comprehensor ? 333. Est verè ἐφιυοποιὸς. 342. mediator secundùm utramque naturam. 344. ante inchoatum ministerium non raptus in cœlum. 351. an sit legislator 353.
Christi nomen quid importet ? 341.
Christi Deitas probatur. 115. &c.
Christi Nativitas, incarnatio, ejus annus, dies, mensis incertus. 306. non fuit necessaria nisi posito peccato. 307. ejus necessitas post peccatum. 308. sola persona secunda Trinitatis incarnata. 309. natura divina quomodo possit dici incarnata ? ibid Christi nativitas fuit ordinaria. 314. cur ex virgine, & quidem desponsata nasci voluerit ? 322
Christi humana natura non fuit persona. 320. humanæ naturæ non sunt communicatæ Christi proprietates nat. div. 334.
Christi corpus : an fuerit formatum momento an successivè ? 323. caro ex substantia B. Virginis desumta. 316. *Christi*

Christi anima ab ipsa creatione non ita repleta fuit scientiâ, ut nihil ignoraverit. 381.

Christi officium mediatorium. 350.

Christi munus Propheticum. 350. hujus muneris actus. ibid.

Christi sacerdotium, quale 359. Christus sacerdos est verus, non figuratus. ib. non demùm in cœlo sacerdos factus est 360. Sacerdotium à regno differt formaliter. 360. collatio & discrimen sacerdotii Levitici & Christi 63 Sacerdotium Christi adumbratum typo Melchisedeci. 364.

Christi satisfactio. Ejus necessitas. 368 veritas. 370. perfectio. 375. fructus. 378. meritum. ibid. quomodo possit dici sufficiens pro omnibus? 381.

Christi intercessio. 390. an Christo possit tribui secundùm naturam divinam? 390. propria est, distincta à munere regio. 391.

Christi regnum Actus regni, regnum naturale & œconomicum, non est mundanum. 392 &c. Christus in terris rex fuit. 394. Christus cum Patre regnat in Ecclesia. 395. regnum gratiæ & gloriæ. 396. regnum Christi æternum. 397.

Christi status humiliationis. 399 exinanitio & exaltatio cui naturæ conveniant? ibid.

Christi passiones satisfactoriæ non restringendæ ad eas, quas ad trihorium passus est. 399.

Christi mors est expiatoria. 368.

Christi descensus ad inferos. 400. non descendit in limbum Patrum. 406.

Christi resurrectio: ejus veritas. 409. Christus resurrexit propriâ potentiâ. 410. in resurrectione saxum non penetravit. 411.

Christi sessio ad dextram Patris. 411. quando Christus cœperit sedere ad dextram Dei? 412.

Christi sanctitas pertinet ad officium mediatorium. 325. 326.

Christi obedientia respectu nostri meritum est. 341.

Christianorum nomen. 341.

Circumcisio. b. 273.

Clerici subjecti magistratui. 226.

Cœlibatus personis Ecclesiasticis non rectè injungitur. b. 102.

Cœlum supremum locale. 171.

Cœnæ Dominicæ varia nomina. b. 326. ejus efficiens,

ciens, materia, forma, finis. 327. &c. Consecratio non fit pronunciatione verborum: Hoc enim est corpus meum. b. 329. consecratio debet fieri alta voce. b. 331. in cœna panis frangi debet. b. 332. cœna sub utraque specie administrari debet. b. 335. verba cœnæ impropriè intelligenda. b. 340. tropus in verbis cœnæ ubi locum habeat? b. 346. cœnæ Sacramentum an adorari debeat? b. 369. sententiæ Lutheranorum & Pontificiorum de cœna differunt. b. 373.

Cognitio Dei naturalis acquisita. 4.

Communicatio idiomatum. 330. potest dici realis. 331. spectatur in concreto vel in abstracto. ibid.

Concilia. Eorum necessitas & authoritas. b. 230. concilia cogere & iis præesse Papæ non convenit. b. 231. concilium Tridentinum. b. 233.

Conclusiones Theologicas & fidei malè distinguunt Pontificii, quasi dogmata per consequentiam probata sint tantùm de scientia, non de fide. 31.

Concupiscentia habitualis & actualis. 264. b. 118. post baptismum in regenitis peccatum est. 264.

Concursus Dei cum creaturis qualis? 214. &c.

Conditio Legalis & Evangelica. 285.

Confessio auricularis oppugnatur. b. 373.

Confirmatio Pontificia. b. 285.

Conjugia in gradibus prohibitis. b. 28.

Consequentiarum usus. 31.

Consilia Evangelica Papistarum rejiciuntur. b. 119.

Consubstantiatio refellitur. b 354.

Consummationis seculi annus & dies ignotus. b. 402.

Conversio prima & secunda. 429. in conversione hominis actio Dei non est tantùm moralis. 431.

Corporis vocabulum quomodo apud Patres in usu? 177.

Corpora hominum morientia non in nihilum rediguntur. b. 390.

Corporum glorificatorum qualitates. 430.

Creatio quid? 165. creatio mediata & immediata. ib. creare solus Deus potest. 166. omnia creata ex nihilo, & quomodo? 169. quo anni tempestate mundus sit conditus? 169.

Credere Deum, credere Deo, credere in Deum. 444.

Crux non adoranda. b. 53.

D.

Decalogus: an sit formula fœderis gratiæ? b. 19. 20 ejus præcepta an sint indispensabilia? b. 24. ejus explicandi regulæ. b. 30. rectè quatuor præcepta primæ tabulæ assignantur, & sex secundæ. b. 31. præceptum primum. b. 33 secundum. b. 44. tertium. b. 54 quartum. b. 61 est partim morale, partim ceremoniale. b. 61. 62. præc. quintum. b. 76. sextum. b. 83. septimum. b. 101. octavum. b. 109. nonum b. 111. decimum. b. 118.

Decretum, quid sit? 124. Decreta quomodo sint in Deo? 124. 126. in Deo non sunt accidentia, ib. quomodo necessaria & libera? 125. quæ in Decretis observanda? 125. Decreta Dei quomodo ideæ dicantur? 126. sunt æterna. ibid. quomodo sint absoluta? 128. non dantur decreta conditionata. ibid. Decretum Dei quotuplex? 130. decretum an afferat necessitatem rebus? 134. decretorum Dei ordo 163.

Descensus ad inferos. vide Christus.

Deus: in compositionem venire non potest cum ullis rebus creatis 84. quomodo sit à seipso? 86. an sit ubique repletivè? 90. etiam est extra mundum. 90. non est author peccati. 222. quomodo homines induret & excœcet. 223. creaturam innocentem non potest non beare. 236. Deum esse probatur. 73.

Dei nomen essentiam notat. 79.

Dei attributa comunicabilia & incomunicabilia. 80

Dei proprietates quomodo distinguantur ab essentia? 80.

Dei spiritualitas. 18. *Unitas*. ibid. *simplicitas*. 82. *æternitas*. 84. *primitas*. 86. *infinitas*. 86. *immensitas*. 87. *Omnipræsentia*. ib. phrases recentiorum de Dei omnipræsentia. 89. 90. *immutabilitas*. 90. *intellectus & scientia*. 92.

Dei voluntas, quotuplex? 96. Deus quædam vult necessariò, quædam liberè. 97 in voluntate Dei non datur contrarietas. ibid. Voluntatis Dei nulla potest dari causa. 97. voluntas Dei malè distinguitur in antecedentem & consequentem.

tem. 98. Dei voluntas nulla inefficax. 100. voluntas Dei absoluta & conditionata. 101. an voluntas Dei sit prima justitiæ regula? 102.

Dei potentia. 102. potentia & potestas distinguuntur. ibid. Dei potentia vel ordinata vel absoluta. 103. se non extendit ad contradictoria. 103.

Dei justitia. 103. justitia vindicatrix. 104.

Dei bonitas. 106.

Dei amor. 106.

Dei gratia gratis data & gratum faciens. 107.

Dei misericordia. 107.

Dei Dominium. 107. jus absolutum & ordinatum. 108

Dei actiones, 124.

Dies Dominica, an ex institutione Apostolica observetur? b. 72.

Disciplina Ecclesiastica non est penes totum populum. b. 252.

Dispositiones propriæ ad conversionem refelluntur. 260.

Divortium. b. 101.

Duellum. b. 100.

E.

Ecclesia. Ejus nomen. b. 140. Ecclesia vel strictè & propriè, vel latè & impropriè sumitur. b. 142. Ecclesiæ cognitio non debet præcedere cognitionem doctrinæ. b. 142. Ecclesia militans & triumphans. b. 144. Ecclesia est una. ibid. sancta, catholica. b. 145. Definitio Ecclesiæ Bellarminiana. b. 146. vera Ecclesia constat ex solis fidelibus. b. 147. Ecclesia quomodo visibilis & invisibilis? b. 153. Ecclesiæ membra. b. 152. Ecclesiæ visibilis defectibilitas. b. 157. Ecclesiæ invisibilis perennitas. b. 160. ubi Ecclesia nostra fuerit ante Lutherum & Zuinglium? b. 162. an Ecclesia sit infallibilis? b. 164. necessitas se adjungendi veræ Ecclesiæ. b. 169. De Ecclesiæ notis. b. 171. &c. notæ Pontificiæ b. 175. Ecclesia Romana non est vera. b. 178. Ecclesia Romana quomodo Christiana? b. 179.

Ecclesiæ regimen & potestas. Ejus regimen non est monarchicum. b. 181. Ecclesiæ potestas. b. 235. quomodo differat à potestate politica? b. 237. Ecclesiæ non competit potestas propriè legislatoria. b. 241. Ecclesiæ regimen politicum. b. 253.

Ἐκλογὴ quid notet? 138.
Electio. 140. non est facta ex prævisione fidei aut operum. 145. est immutabilis. 148. electionis suæ fidelis certus est. 150. &c.
Elohim non semper notat trinitatem. 123.
Ἐναντιοφανὴ in Scriptura. 67.
Enthusiastæ. 61.
Episcopi non sunt juris divini. b. 211.
Error contra, circa, præter fundamentum. 14.
Evangelii revelatio non pendet ex bono usu donorum naturalium. 290.
Eutychianismus. 316.
Excommunicatio. b. 244. excommunicati an sint membra Ecclesiæ? b. 152.
Exorcismus. b. 60.
Expansum. b. 172.

F.

Festa sanctis celebrare non licet. b. 74.
Fides quid? 444. vocis homonymia. ibid. fides temporaria differt specie à justificante. 445. fidei actus. 448. fides pertinet ad intellectum & voluntatem. 449. fidei objectum. ibid. an fides præcedat pœnitentiam? 450. an fidei divinæ possit subesse falsum? 449. fidei forma non est charitas. 452. distinctio fidei informatam & informem rejicitur. 452. fides includit notitiam. 454. an fiducia sit forma fidei? 456. ad fidem requiritur fiducia specialis in Christo. 457. fides à charitate est inseparabilis. 460. fidei certitudo subjectiva in electis. 461. fides est habitus. 466 fides in Decalogo præscribitur, 467. fides an justificet propriè & per se? 493. fides non justificat dispositivè vel meritoriè. 495. fides justificat ut instrumentum. 497. sola fides justificat. ibid.
Fideles Vet. Test. verè fuerunt justificati. 501. eorum justificatio quomodo sese habuerit? 503.
Filius Dei humanam naturam assumsit. 316.
Fœdus inter Deum & hominem. 231. fœdus Dei cum Adamo. ibid. fœdus operum. 232. obedientia in hoc fœdere requisita. ibid. merces promissa. ibid. Sacramenta fœderis operum. 233. fœderis nomen. 278. fœdera duo tantùm, operum & gratiæ. 278. Causa fœderis gratiæ. 279. partes contrahentes. 279. 280. mediator. ibid. pactum inter Patrem & filium res pa-

ctæ. ibid. fœdus gratiæ est mixtum ex Testamento & fœdere. 280. discrimen inter fœdus operum & gratiæ. 281. Cur Deus fœdus gratiæ diversimodè dispensare voluerit? 281. fœderis gratiæ œconomia quotuplex? 282. Veteris Test. dispensatio ib. Vet⁹ fœdus vel latè vel strictè sumitur. 283. discrimen inter veterem & novam œconomiam. 283. an fœdus gratiæ sit conditionatum? 284. fœdus gratiæ non est universale. 285. Conditiones fœderis Deus in nobis præstat, fœdus gratiæ unum est quoad substantiam in V. & N. T. 293.

Futura contingentia Deus novit. 92.

G.

Gentilium virtutes non fuerunt bona opera. 258.

Gratia universalis refellitur. 158. gratia sufficiens ad salutem omnibus non datur. 287. gratia sufficiens externa non datur. 422. nec interna. 424. gratia excitans, adjuvans, operans, cooperans. 429. gratia efficax est irresistibilis. 435.

Glorificatio animæ separata, & totius hominis. b. 379.

H.

Hæreses sunt peccata. 267.

Hæretici an sint puniendi? b. 256.

Homo non est conditus in puris naturalibus. 197. ante lapsum fuit immortalis. 198.

Homicidium defensivum. b. 87.

Horæ Canonicæ. b. 15.

Hostiæ orbiculares Papistarum. b. 328. hostiæ circumgestatio oppugnatur. b. 371.

I.

Idea Dei. 5.

Jehovæ nomen soli Deo proprium. 77. 78.

Jejunium. b. 16. non consistit in ciborum delectu. ibid. jejunium sine oratione inane. b. 17. jejunium quadragesimale. b. 17. jejunii finis. b. 18.

Jesu nomen. 340. quinam vim hujus nominis tollant? ibid.

Imago Dei in quo consistat? 100.

Imaginum cultus. b. 45. imaginum formatio. b. 40.

Immutatio superstitum in ultimo judicio. b. 402.

Indifferentium rerum usus. 488.

Indulgentiæ veterum 376.

Infantes an habeant fidem? 464.

Inferni variæ denominationes. b. 425. in quo pœnæ infernales consistant? b 425. an ignis infernalis futurus sit corporeus? 426. pœnarum infernalium adjuncta. b. 427.

Intentio bona non sufficit ad bonum opus. b. 4.

Judaica politia non est restituenda. b. 399.

Judæorum conversio. b. 404.

Judex controversiarum est Deus in Scriptura. 55. &c.

Judicium discretionis competit fidelibus. 63.

Judicii ultimi veritas. b. 412. judex. b. 413 sancti quomodo judicaturi? b. 414. judicii objectum. ibid. judicii forma & norma. b. 415. sententiæ promulgatio & executio. b. 416. an peccata piorum in illo judicio revelanda sint? ibid. judicii locus b. 417.

Juramenta sunt licita. b. 55. juramenti conditiones. b 56. juramenta per creaturas. b. 57. juramentum quando obliget? b. 58.

Jus Canonicum. b. 244.

Justificatio à sanctificatione distincta. 468. 469. vox justificationis. 469. sensu forensi sumitur. 470. justificationis causa principalis, interna, externa. 471. justificatio quomodo Deo tribuatur? 471. justificatio activa & passiva. 472. causa impulsiva justificationis non est justitia inhærens 473. justificamur per justitiam Christi. 477. justitia Christi activa nobis imputatur. 482. actus justificationis. 485. justificatio nostra non est facta ab æterno. 515. non fiet demùm novissimo die. 516. sed fit in hac vita in vocatione efficaci. 516. an justificatio sit actus indivisus? 516. adjuncta justificationis. 517. perfectio & certitudo 518.

Justitia originalis homini fuit naturalis. 201.

L.

Legis vox. 227. 228. Lex Dei naturalis & positiva. 228 Legem naturalem dari probatur. 229. Origo legis naturalis non petenda est ex præceptis Noachidarum. 230. indicia actûs convenientis cum lege naturali. ibid. Discrimen inter legem naturalem & moralem. 230 cur Deus legem naturalem repetiverit in Decalogo? 230. 231. Lex obligat ad obedientiam & ad pœnam. 242.

Lex moralis à Christo non correcta. 353. legis moralis usus. b. 21. lex moralis non est abrogata sub N. T. b. 22.

Lex Ceremonialis, quoad personas, res, loca, tempora. b. 128. &c. ejus usus b. 132. an data sit ex ira in iram? 132. lex ceremonialis sub N. T. est abrogata. b. 133. legis ceremonialis abrogatio. b. 136. 137.

Lex forensis V. Test. ejus personæ & res. b. 137. pœnæ, judicia. &c. b. 138. quomodo abrogata? b. 139.

Lex qualem obedientiam exigat? b. 29. Legem nullus homo perfectè implere potest. b. 122.

Liberum arbitrium, ejus nomen. 251. ad quam facultatem animæ liberum arbitrium pertineat? 251. an libertati quævis necessitas repugnet? 252. libertas non consistit in ἀδιαφορίᾳ 253. liberum arbitrium an detur in genere moris? 255. liberum arbitrium in omni statu hominis. 258.

Libertas Christiana. 487.

Libertas conscientiæ. ibid.

Limbus Patrum refellitur. b. 420. limbus infantum. b. 422.

Lux primigenia. 172.

M.

Magia. b. 33.

Magistratum gerere Christiano licet. b. 77. magistratui, jus gladii competit. b. 84. magistratui an competat jus regendi Ecclesiam? b. 238. magistratûs jus circa sacra. b. 255. magistratus subditos ad fidem cogere nequit. b. 255.

Majores, quomodo in Papatu servati? b. 179.

Maria B. V. in peccato originali nata. 262. Virgo mansit post partum. 324. an fuerit ex tribu Judæ? 328.

Matrimonia invitis parentibus non sunt contrahenda. b. 79. matrimonium Pontif. Sacramentum. b. 292.

Mediatores plures non dantur. 346.

Melchisedek quis? τάξις Melchisedeci: convenientia Christi cum Melchisedeco. 364.

Mendacium officiosum & jocosum. b. 115.

Meritum ex condigno. b. 6. 7. ex congruo. b. 12.

Messias jam venit. 299.

Μετάνοια & μεταμέλεια. 416.

Millenarii. b. 396.

Ministerii publici necessitas.

sitas. b. 201. ministris Ecclesiæ suum debetur stipendium. b. 224.

Miracula Deus sæpe patrat. 219. miracula Christi. 350.

Missæ nomen. b. 327. missæ sacrificium oppugnatur. b. 360.

Monachatus. b. 220.

Mors homini primo inflicta qualis? 240.

Motus primo primi. b. 118.

Mundus non est ab æterno. 167. mundus an citiùs potuisset creari? 169. an unico momento creatus sit? 170. an sit annihilandus? b. 409.

Mysterii vox. b. 261.

N,

Natura humana in θεανθρώπῳ, non fuit persona. 320. quomodo possit dici ejus adjunctum vel pars? 321. charismata in humanam Christi naturam collata. 329.

Necessitas quotuplex? 134.

Nestorianismus. 314.

Nominis divini abusus. b. 59.

Novissima tempora quid significent? b. 378.

O.

Opera fidelium sunt bona, sed non perfecta. b. 128. operum merita. V. meritum.

Oratio pro mortuis refellitur. b. 423.

Ordo Sacramentum Pontificiorum. b. 291.

P.

Papa non est successor Petri & œcumenicus Pontifex. b. 193. Est Antichristus. b. 195. Papatus in Ecclesiam paulatim invectus. b. 200.

Paradisus non amplius supereſt. 236.

Parentum consensus in matrimonio liberorum. b. 81.

Pascha. b. 274. Pascha Christi emortuale. b. 276.

Patrum dicta non sunt regula fidei. 59.

Peccatum. Peccati primi gravitas. 239. gradus. ibid. fructus. 240. peccatum originale. 243. peccatum originale non tantùm negativè concipiendum. 250. peccatum originale etiam animæ partem superiorem infecit. 251. peccatoris impotentia qualis sit? 257. peccatum originale quomodo propagetur? 262. peccatum originale non est substantia hominis. 265. peccatum actuale; ejus etymon. 266. peccatum quomodo Augustinus definiat? 267.

267. ratio formalis peccati: 267. non omne peccatum est voluntarium. 268. peccata venialia non dantur. 269. peccati effecta. 271. peccati reatus potentialis & actualis. 271. reatus non est formale peccati. 272. reatus culpæ & pœnæ refellitur. 272. peccatum in spiritum S. 272. peccatorum remissio non est eorum abolitio. 488. remissâ culpâ non remanet pœna. 490 peccatorum remissio, an ad peccata futura extendatur? 492. peccatum potest esse pœna peccati. 275.

Perseverantia sanctorum. 307.

Persona quid? 109. de personis divinis. V. Trinitas.

Petrus non fuit monarcha Ecclesiæ. b. 184. non fuit Romæ Episcopus. b. 189.

Pharao quomodo induratus? 223.

Philosophiæ usus & abusus. 4. 10. ad quæ non pertingat? 6.

Pœnitentiæ Sacramentum Pontificium. b. 287.

Polygamia b. 107.

Præadamitæ. 193.

Prædestinatio quid? 136. de prædestinatione an prædicandum & docendum? ibid. cautiones circa hanc doctrinam. 137. vox prædestinationis. ibid. prædestinationis vox complectitur electionem & reprobationem. 137. prædestinatio angelorum. 138. objectum ejus. 139. prædestinatio hominum. 140. an objectum Prædestinationis sit homo labilis vel lapsus? 140. prædestinatio versatur circa homines singulares. 157.

Precatio, ejus species. b. 14. pro quibus precandum? ibid. quomodo precandum? b. 15. adjuncta orationis ib.

Probabilitatis Jesuiticæ commentum. b. 5.

Πρόγνωσις & πρόθεσις quid notent? 38.

Providentia: Est altera creatio. 209. providentiam dari probatur. ibid. providentia versatur circa omnia. 209. regit minima. 210. etiam contingentia & fortuita. 212. determinat ea quæ creaturæ liberè faciunt. 212. providentia Dei circa peccatum. 220. &c.

Proximus quis? b. 30.

Puncta Hebræa quando inventa? 51.

Purgatorium refellitur. b. 418.

Q.

Quietiſtæ. 61.

R.

Ratio non eſt norma religionis. 8. rationis uſus in Theologia. 8.

Reatus. vide peccatum.

Regeneratio. 421. ejus partes ib. ejus imperfectio. ibid. ad regenerationem nullæ ſunt præviæ diſpoſitiones. 431 in prima regeneratione homo ſe habet merè paſſivè 438.

Religio vera. 1.

Reliquiarum cultus. b. 41.

Remiſſio. vide peccatum.

Reprobatio. 154. Reprobationis Decretum an ſit abſolutum? 154. reprobationis doctrina non parit deſperationem. 164.

Reſipiſcentia Evangelica. 417. eſt habitus. ibid. actus Spiritûs S. circa reſipiſcentiam. ibid. reſipiſcentiæ actus. 418. fructus. ib. Reſipiſcentia Pontificia. ibid.

Reſurrectio mortuorum: ejus author, modus. b 379. reſuſcitandi ſunt omnes mortui. b. 380. eadem numero corpora reſurgent. b. 387.

S.

Sabbathum. Sabbathi vox. b. 61. quid in Sabbatho morale & ceremoniale? 61. &c. Sabbathi ſpecies b. 71. Sabbathum quomodo ſanctificandum? ib. Theologorum reformatorum de Sabbatho diverſæ ſententiæ. b. 66. &c.

Sacerdotes plures non dantur ſecundùm ordinem Melchiſedeci. 365.

Sacramenta. Sacramenti vox. b. 260. vocis Synonyma b. 261. Sacramentorum cauſa efficiens, materia, forma, finis. b. 261. Sacramenti requiſita. ibid. Sacramenta quare Deus inſtituerit? b. 262. origo Sacramentorum. b 262. neceſſitas. ibid an genus Sacramenti ſit actio? b. 264. unio Sacramentalis. ibid. præſentia Sacramentalis. b. 265. Sacramenta non tantùm ſunt ſigna, ſed etiam ſigilla. b. 266. efficacia Sacramentorum non pendet ab intentione miniſtri. b. 270. Verbum Sacramentale non eſt operativum. b. 269. Sacramenta Vet. Teſt. extraordinaria, ordinaria. b. 273. Sacramentorum V.

& N. Test. differentia. b. 277. 280. Sacramenta non conferunt gratiam ex opere operato. b. 281. Sacramentorum qualis efficacia? b. 282. Sacramenta quinque falsa Pontificia. b. 285. Sacramenta non imprimunt characterem indelebilem. b. 293 fundamentum numeri binarii Sacramentorum. b. 295.

Sacrificia an ante lapsum locum habuerint? b. 136.

Sanctificatio. Ejus nomen. b. 1. quomodo differat à justificatione? b. 2. non separanda à justificatione. ibid. non consistit in sola morum mutatione. b. 2. sanctificationis imperfectio. b. 3. actus. b. 4.

Sanctorum invocatio. b. 34. canonizatio. b. 36.

Scheol quid significet? 400.

Schilo quid? 299.

Scientia simplicis intelligentiæ & visionis. 94. Scientia media rejicitur. 94.

Scripturæ S. divinitas. 16. necessitas. 18. Scriptura non tantùm incipientibus data 20. Scripturæ authoritas non dependet ab Ecclesia. 23. sed per seipsam innotescit. 24. Scripturæ perfectio. 27. perspicuitas. 33. an homo naturalis Scripturam intelligere possit? 35. Subscriptiones & inscriptiones librorum S. Scripturæ non sunt authenticæ. 39. Scriptores Sacri scripserunt Dei mandato. 40. scripserunt instinctu Sp. S. 41. Textus originalis purus ad nos pervenit. 42. an integri libri S. Scripturæ perierint? 45. Scriptura S. est legenda. 47. in linguas vernaculas transferenda. 49. unde vulgus noverit, Scripturam esse verbum Dei? 54. Scripturæ sensus unicus. 64. &c. sensus mysticus. 65. &c. à sensu literali non temerè recedendum. 66 quænam sint necessaria ad verum sensum Scripturæ indagandum? 66. in explicatione Scripturæ quomodo vis vocum tenenda? 66. Scriptura non loquitur ad opinionem vulgi. 208.

Seniores regentes & docentes. b. 221.

Sensuum testimonium 12.

Serpens quæ Evam seduxit, qualis fuerit? 238.

Solomon non totaliter & finaliter à Deo defecit. 513.

Sors. b. 60.

Spiritus S. est persona. 118. verus Deus. 120. à Patre & Filio procedit. 122. non potest dici Pater Christi. 323.

Syllogiſmi mixti. 9.
Symbola, confeſſiones, quam authoritatem habeant? b. 240.
Symbolum Apoſtolicum. 241.
Synodi, Synedria approbantur. 234.

T

Terminus vitæ fixus. 130.
Terra immota ſtat. 207.
Theologiæ nomen, definitio, objectum. 1. Theologia naturalis. 2. quouſque pertingat? 4. non ſufficit ad ſalutem. 6. Theologia alia præter naturalem cur revelata? 7. Theologia Scholaſtica. 11.
Traditiones. 29.
Tranſubſtantiatio. b. 347.
Trinitas. 109. An nomine ſubſtantiæ, ſubſiſtentiæ, perſonæ, trinitatis, &c. rectè de Deo prædicentur? 75. perſonæ divinæ quomodo differant ab eſſentia? 109. perſonæ divinæ quomodo inter ſe differant? 110. ſubſiſtentia in divinis non dicit meram negationem. 110. Trinitas perſonarum probatur. 111. differentia inter generationem & proceſſionem 122. trinitatis myſterium non ex natura probatur. 123.

V.

Verbum ἔγγραφον & ἄγραφον. 15. Verbi ſcribendi neceſſitas. 15. verbum Dei ab irregenitis ſalutariter audiri nequit. 430.
Verſionum authoritas. 50. Verſio, LXX. 52. vulgata. 53.
Vita Chriſtiana. b. 14.
Vitæ æternæ gaudium in quo conſiſtat? b. 418. &c. in vita æterna qualis viſio Dei futura? b. 429. an dentur gradus gloriæ in vita æterna? b. 432. an beati cœlites ſe invicem ſint agnituri? b. 435. an beati Deum ſermone vocali ſint glorificaturi? b. 436. an diverſitas linguarum in cœlo futura? b 437. quæ lingua locum ſit habitura in cœlis? b. 438.
Unctio extrema. b. 289.
Unctio hypoſtatica. 317. non bene explicatur ſimili animæ & corporis. 321. unio duplex in Chriſto, perſonalis & naturalis. 322.
Vocatio externa & interna. 419. diſcrimen vocationis internæ & externæ. ibid. vocatio interna & externa non tantùm diſtinguuntur eventu. 420. Deus in vocatione externa non inten-

intendit omnium salutem. 426. Vocatio efficax non est à congruitate. 442. Deus per vocationem efficacem determinat voluntatem hominis ad actus suos. 443.

Vocatio ad ministerium ordinaria, an semper sit necessaria? b. 205. Vocatio primorum Reformatorum. b. 207. vocatio Reformatorum vel ordinaria vel extraordinaria. b. 210. Vocationis jus competit Ecclesiæ. b. 216.

Votum. Ejus species, conditiones, materia. Vota Papistarum, votum Jephtæ. b. 18.

Usura. b. 109.

INDEX LOCORUM SCRIPTURÆ.

Quæ in hac Theologiæ summa explicantur illustrantur, vindicantur.

Nota. Litera (b.) secundam operis partem notat.

GENESIS.

I. 1. 171
2. 172
26. 111.
II. 2. 196
7. 195
17. 199
III. 15. 263. 286. 298
22. 234
IV. 7. 257
10. 118
14. 194
V. 3. 244
VI. 2. 182
5. 248
IX. 6. 241. 198
11. 287
XI. 26. coll. cum Actor. VII. 4. p. 70. b. 80
XII. 1. 367
XIV. 18. 494
XV. 6. 78
XVI. 13. b. 135
XVII. 7. b. 303
14. 94
XVIII. 21. 94
XXII. 12. XXIII.

XXIII. 9. coll. cum Act. VII. 16. 72
XLII. 15. b. 57
XLVI. 27. cum Act. VII. 14. 71
26. 196
XLIX. 10. 299

EXODUS.

I. 19. b. 116
II. 12. b. 27
IV. 22. 324
25. b. 306
VI. 2. 78
XII. 33. 35. b. 29
XVII. 15. 78
XX. 3. b. 35
12. 132
18. b. 27
XXXI. 13. b. 65
XXXII. 5. 78
32 147
XXXIV. 12. 358

LEVITICUS.

XIII. 18. b. 107

NUMERI.

XIV. 30. 130
XXI. 8. b. 27
14. 46

DEUTERONOMION.

I. 37. 275
IV. 2. 29
V. 5. 347
VII. 2. 358
IX. 5. b. 30
XVII. 11. 12. 57
XXI. 15. b. 108
XXIII. 19. b. 110
24 25. b. 29
XXIV. 1. 357
XXV. 5. b. 29
XXX. 5. b. 400
15. 257
XXXIII. 9. b. 80

JOSUA.

VI. 23. 25. b. 116.
X. 15. 46

JUDICES.

XI. 31. 35. &c. b. 18. 19

1. SAMUELIS.

XVI. 4. b. 114.
XIX 17. b. 116
XX. 6. 28. b. 116
XXIII. 9. 69
XXVIII. 11. b. 421
12. 182

2. SAMUELIS.

I. 14. 46
XVI. 10. 228
XXIV. 13. coll. cum 1. Paral. XXI. 12 69
XXIV. 24. coll. cum 1. Paral. XXI. 25. 69

1. REGUM.

IX. ult. coll. cum 2. Chron. VIII ult. 70
XIV. 19. 20. 46
XIX. 11. 89
XXII. 15. b. 116
22. 223

2. REGUM.

VI. 19. b. 116
XIII. 18. 19. 96
21. b. 43
XXI. 8 coll. cum 2. Chron. 36. 9. 69

1. CHRONIC.

III. 19. coll. cum. Matth. I. 13. & Luc. III. 27. 68
XXVIII 3. b. 87
XXIX. 29. 46

2. CHRONIC.
IX. 29. 46
XII. 15. 46
XXI. 5. coll. cum XXII. 2. & 2. Reg. 8. 26. 70
ESDRAS.
VII. 24. b. 259
NEHEMIAS.
IX. 14. b. 68
JOBUS.
I. 1. b 122
V. 1. b. 38
XII. 16. 17. 223
XIV. 4. 244
12. b. 410
XIX. 25. b. 380
XXXIII. 6. 7. 176
PSALMI.
II. 7. 310
6. 9. 394
VII. 9. 477
VIII. 3. infantes laudant. &c. 465
XIV. 1. 3
XV. 4. b. 58
XVI. 9. 10. 407. b. 380
XVII. 15. b. 381
XIX. 8. 9. 27. 33. 354
XXII. 17. 44
XXX. 10. b. 395
XXXIX. 14. b. 395
XLV. 11. b. 80
XLVII. 10. 423
LI. 6. 469
7. 244
LV. 24. 132
LXXVIII. 39. b. 395
LXXXI. 14. 101
LXXXVIII. 12. b. 395
XC. 4. 85
CII. 26. 27. b. 409
CVI. 38. 245
CX. 1. 398
CXV. 17. b. 395
CXIX. 18. 34
CXLVIII. 4. 207
PROVERBIA.
VIII. 22. &. 311
XVI. 6. 378
XX. 9. 463
XXVIII. 14. 153
ECCLESIASTES.
III. 18. 19. 20. b. 394
VII. 17. 133
IX. 1. 153
XII. 11. 57
CANTICUM.
IV. 7. 263
JESAJAS.
I. 11. b. 180
II. 2. 3. b. 156
4. b. 86
V. 4. 93. 425
VII. 14. 304
IX. 6. 44
XI. 2. 338
4. 6. 303
XIX. 18. 19. b. 334
XXVI. 14. 387
19. b. 381
XXIX. 13. 30
XXX. 26. 303
XXXVIII. 1. 2. 132
18. b 395
LI. 6. b. 410
LIII. 11. 455
LIV. 13. b. 205
LVI. 3. b. 121
21. 368
LIX. 20. b 401

LXI. 8. b. 160
LXV. 2. 3. 438
LXVI. 19. b. 295

JEREMIAS.

III. 11. 469
IV. 2. b. 56
10. 450
XIV. 10. 223
XV. 1. 348
XX. 6. 223
XXIII. 6. 79
XXXI. 23. 508
31. 32. 296
34. 502
b. 205
XXXII. 40. 508
XXXV. 2. &c. b. 221
XXXVIII. 27. b. 116

EZECHIEL.

II. 20. 65
XII. 2. 438
XIV. 9, 223
XVI. 51. 52. 469
XVIII 20. 21. 375. 514
248
XX. 13. b. 65
25. 223
XXXIII. 11. 162
XXXVI. 26. 436
XXXVII. 1. 2. 3. b. 381
XXXVIII. 2. 3. b. 305

DANIEL.

II. 35. b. 156
IV. 27. 377. 463
VII. 9. 85
27. b 400
VIII. 11. b. 369
IX. 24. 25. 26. 300
XII. 1. 2. b. 382
3. 470

HOSEAS.

I. 2. b. 28
VI, 7. 231

JOEL.

II. 12. 463
III. 2. b. 417

JONAS.

III. 5. 289
10. 7. 463
IV. 11. 245

MICHEAS.

III. 11. b. 215
IV. 1. 2. b. 156
V. 2. 312

HAGGÆUS.

II. 4. 301

ZAGHARIAS.

I. 12. 190
III. 9. 400
IX. 9. 45
10. b. 86
11. b. 421

MALACHIAS.

I. 11. b. 367
II. 15. b. 107
III. 1. 302
IV. 5. 303. b. 198

4. ESDRÆ.

IV. 23 46
XIV. 21. 46

2. MACHAB.

XII. 44. b, 424
XV. 14. 348

MATTHÆUS.

I. 12. coll. cum 1. Chron. III.
17 18. p. 68
13. coll. cum 1. Chron. III.
19 & Luc. III, 27. 69
25. 325

III. 4. b. 17
6. b. 375
11. b. 149. 311
V. 4. 9. 30
14. b. 155
17. 354
18. b. 410
20. ad fin. 357
21. 270
34. b. 56
38. 39. 40. b. 85. 88
44. b. 85
46. 259
48. b. 126
VI. 13. 45. 223
VII. 2. 49
IX. 21. b. 43
X. 8. b. 225
XI. 19. 469
22. 23. 96
30. b. 125
XII. 32. b. 419
40. 408
XIII. 12. 291
20. 21. 512
30. b. 251
47. b. 149
XV. 4. 5. b. 79
9. b. 242
XVI. 18. b. 156. 161. 186
19. b. 187. 247
XVII. 11. b. 198
26. b. 229
27. b. 227
XVIII. 6. 464
10. 180
11. 387
17. 57. b. 153. b. 247. 253
17. 18. &c. b. 169
20. 186
XIX. 12. b. 121
13. b. 325
21. b. 120
27. b. 414
XX. 8. 9. b. 434
25. b. 78
XXII. 4. 5. 429
32. b. 385. 392
37. b. 30
XXIII. 2. 57
8. 9. b. 182
37. 99
XXIV. 15. b. 410
24. 148
40. b. 405
XXV. 34. b. 10
XXVI. 52. b. 88
XXVII. 9. 70
47. 403
XXVIII. 2. 411
18. 338. 395. 396
19. 20. b. 299. 320
20. 161. 168

MARCUS.

VI. 13. b. 290
IX. 23. b. 126
XII. 34. b. 261
XIII. 32. 332
XVI. 16. 129. b. 284
17. b. 316

LUCAS.

I. 6. b. 122
28. 264
32. 394
35. 120. 314.
36. 329

III. 23. b. 323
36. 68
VI. 1. b. 61
34. b. 110
VII. 30. 129
47. 499
50. 496
IX. 59. 60. 81
X. 16. b. 169
20. 149
XI. 20. 121
XII. 14. b. 78
XIV. 17. 429
26. b. 27. 80
XVI. 16. 38
19. 20. b. 420
29. 37
XVII. 10. b. 8.
20. Μετὰ παρατηρήσεως. &c. b. 155
XVIII. 8. b. 161
b. 408
XIX. 21. b. 413
XX. 25. 26. b. 181
35. 36. 200
36. b. 389
XXI. 24. b. 401
33. b. 410
XXIII. 34. 384
43 406. b. 418
XXIV. 28. b. 114
31. b. 357

JOANNES.

I. 3. 167
14. 317
14. 18. 312. 313
17. 38
29. 386
III. 5. b. 303
5. 6. 245
6. 328
13. 352
16. 160
31. 327
34. 332. 337
IV. 23. 155
42. 386
V. 43. b. 199
VI. 15. b. 78
19. 42
29. 454. 496
45. 62. b. 205
50. &c. b. 357
51. 386
62. 352
VII. 8. b. 114
12. 150
39. 121
VIII. 23. 327
38. 353
X. 22. b. 73
XI. 11. b. 395
XII. 42. 43. 460
44. 451
XIII. 14. 358
34. 296
30. coll. cum Luc XXII. 21. b. 327
XV. 2. 6. 511
XVI. 3. b. 205
12. 28
13. 14. 121. 168
27. 147
XVII. 3. 114
12. 150
XVIII. 36. b. 78
XIX 11. b. 227
XX. 19. b. 357

XXI. 15. b. 188

ACTA.

II. 3. 119
24. 409. 410
27. 407
35. 36. 395
36. 116
37. 261
38. b. 314. 321. 284
41. 151
42. b. 338
44. b. 235. b. 111
V. 3. 119
15. b. 44
VII. 51. 437
56. 414
VIII. 4. b. 204
15. b. 287
16. b. 314
22. 463
30. 31. 34
IX. 27. 414
X. 1. 289
35. 259
XII. 15. 186
XIII. 33. 311
38. 39. 502
48. 145
XIV. 17. 423
XV. 18. 127
20. b. 135
22. b. 253
24. 25. b. 185
XVI. 3. b. 135
XVII. 27. 7
28. 84
XVIII. 25. b. 135
XIX. 4. 5. b. 311
6. b. 287
11. b. 44
18. b. 374
XX. 7. b. 72. 338
33. b. 225
XXIII. 5. b. 117
8. 175

EPIST. AD ROMANOS.

I. 19. 20. 2
20. 288
21. 259
II. 4. 7
6. 10
13. 7
14. 15. 2. 289
16. b. 416
III. 19. 118
20. 28. 474
24. 481
24. 25. 499
IV. 2. 498
3. 494
11. b. 266
11. 12. 152
V. 12. 13. 14. 194. 247
18. 19. 161
19. 476
VI. 3. b. 314
7. 469. b. 379
14. 38
VII. 2. 3. b. 23
11. 118
14. 19. 23. b. 123
17. &c. b. 127
VIII. 1. 265
2. b. 127
3. 4. 485
19. b. 409
26. 121 441
29. 138
30. b. 1
32. 312
38. 152

IX. 11. 12. 13. 159
11. 15. 16. 30 155
18. 105
X. 4. 39
18. coll. cum Psal. XIX.
v. 9. 44
XI. 12. 160
12. 15. b. 406
23. 150
32. 161
36. 84
XII. 1. 9. b. 301
10. b. 88
19. b. 85
XIII. 1. b. 226
4. b. 84
XIV. 15. 387
XVI. 25. 297
I. AD CORINTHIOS.
I. 17. b. 301
II. 10 121
III. 9. 440
13. b. 419
15. 270
IV. 7. 440
V. 3. b. 248
4. b. 253
7. 8. b. 75
VI. 2. b. 414
13. b. 390
VII. 5. b. 106
12. 42
14. 245
26. 28. 35. b. 105
VIII. 5. 6. 117
10. 11. 387
IX. 5. b. 103. 104
9. 211
12. 121
27. 149
39. 67
X. 1. 2. 3. 4. b. 277
16. 337. 360
XI. 18. 22. b. 141
26. 28. 317
29. b. 338
30. b. 395
32. 492
XIII. 1. b. 438
2. 180. 456.
460
8. 460
XIV. 4. 62
XV. 22. 161. 247
24. 398
28. 398. 399
29. b. 296
37. 44. 50. b. 389
47. 327. 415
50. 415
XVI. 2. b. 72
15. b. 205
II. AD CORINTHIOS.
I. 23. b. 57
III. 6. 7. 20. b. 23
IV. 14. b. 11
V. 15. 385
19. 385
VII. 2. b. 127
X. 4. b 87
5. 456
AD GALATAS.
I. 8. 29
II. 2. 42. 332
16. 498
III. 1. b 50
13. 403
19. 345
23. 296
IV. 9. b. 279
V. 4. 514
6. 453

AD EPHESIOS.
I. 4. 144
10. 140
II. 12 74
III. 12. 458
IV. 9. 408
10. 414
30. 152
V. 19. b. 15
26. b. 284. 317
32. b. 293
AD PHILIPPENSES.
II. 6. 7. 317
7. 327
8. 9. &c. 452. 483
11. b. 437
12. 153. b 11
III. 12. 87
IV. 13. b. 126
AD COLOSSENSES.
I. 15. 117. 307
312. 313
16. 188
24. 377
II. 8. 5
9. 337
11. 12. b. 318
16. b. 66
18. 191
III 11. 396
IV. 16. 46
I. AD THESSALONIC.
IV. 15. b. 395
16. 189
V. 17. b. 15
23. 192. b. 3
II. THESSALONIC.
I. 5. b. 10
II. 3. b. 162
15. 30
III. 8. 9. b. 225
I. AD TIMOTHEUM.
I. 9. b. 23
19. 20. 512
II. 4. 162
5. 345. 346
6. 386
III. 1. b. 204
2. b. 104
15. 24. b. 168
16. 318
IV. 1. 2. 3. b. 103
2. 229
V. 12. b. 221
19. b. 215
21. b. 57
VI. 3. 20. 77
II. AD TIMOTHEUM.
I. 9. 144
10. 296
13. 77
II. 4. 105
19. 148. 512
20. b. 149
III. 15. 16. 27
IV. 8. b. 11
AD TITUM.
I. 5. b. 219
II. 11. 12. 161
III. 5. 265. b. 284
AD HEBRÆOS.
I. 2. 117
3. 312
II. 3. 297
9. 385
17. 360
IV. 3. 4. b. 68
14. b. 357
V. 9. 10. 362
VI. 4. 5. 6. 447
VII. 16. 363

VIII. 3. 362
6. 297
13. 38
IX. 8. 297. b. 422
15. 502
24. 25. 391
29. b. 402
X. 1. 38. 297. b. 279
19. 400
18. 502
29. 512
XI. 13. 3. 458
6. 3. 147. 465
31. 289
XIII. 2. 78
4. 102
6. 335
8. 294

EPIST. JACOBI.

I. 14. 271
15. 265
II 5. 147
10. 269
14. 460
24. 500
26. 454
III. 9. 198. 241
V. 12. b. 56
14. 15. b. 290
16. b 375

I. PETRI.

I. 21. 452
II. 13. b 78
24. 403
21. 374
III. 19. 408
21. b. 280. 283. &c.
22. 395
IV. 17. 492
V. 13. b. 191

II. PETRI.

I. 10. 149
19. 33. 37
20. 63
II. 1. 387
19. 20. 515
III. 6. 411
7. 10. &c. b. 409
16. 34
19. 162

I. JOHANNIS.

I. 9. b. 375
II. 1. 391
2. 160. 387
20. 27. b. 205. 287
27. 20
III 2. 297
9. b. 126
16. 374. 378
21. 454
V. 3. b. 126
7. 113
16. 274

EPIST. JUDÆ.

v. 9. 189

APOCALYPSIS.

I 4. 85
10. b. 73
II. 17. 151
III. 4. b. 19
14. 117
18. 117
20. 288
V. 1. 65
8 b. 37
VI 10. 349
VII 1. b. 294
15. b. 10
VIII. 2. 3. 190
X 4. b. 414
5. 6. 451
XI. 1. b. 198
8. b. 199
XII. 7. 189
XIII. 3. 162
8. 294
XVIII. 2. b. 407
4. b. 178
XIX. 20. 191
XX. 4. 5. 6. b 398
11. b 411
XXII 9. 191
11 469
18. 29. 30
25. 149

FINIS.

Errores sequentes

Benevolum Lectorem corrigere non tædebit.

Ex parte prima.

Pag. 13. lin. 10. pro *sensis* lege *sensus*. pag. 31. lin. 10. lege *Veronus*. p. 35. l. 26. pro *librum* lege *liberum*. p. 45. l. 32. pro *Totiùs* lege *Tutiùs*. p. 62. l. 21. pro *dilirantis* lege *delirantis*. p. 63. l. 8. pro *quo* lege *quæ*. p. 70. l. 19. pro *a* 4. 2. lege *a*. 42. p. 72. l. 7. pro *Gen*. 2. 39. lege *Gen*. 23. 9. p. 76. l. 1. lege ὁμοιούσιον p. 77. l. 6. pro *varietate* lege *veritate* p. 91. l. 22. post *tantùm* pone *accedit*. pag. 93. l. 9. pro *confer* 1. 5. lege *Conf*. Jer. 1. 5. p. 93. l. 27. pro *observantur* lege *obversantur*. p. 94 l. 30. pro *veram* lege *rerum*. p. 100. l. 23. pro *delectionem* lege *delectationem*. p. 109. l. 5. pro *dicit* lege *dici*. p. 114. l. 26. pro *Patres* lege *Patris*. p. 123. l. 27. pro *pentiùs* lege *penitùs*. p. 160. l. 10. pro *sufficere* lege *efficere*. p. 161 lin. 28. pro *ut moriuntur* lege *& moriuntur*. p. 162. l. 6. lege: *non desinit tamen eam velle*, &c. p. 163. l. 7. pro *parte* lege *à parte*. p. 163. l. 20. pro *circa* lege *citra*. p. 167. l 33. lege: *quoad vices mutationum*. p. 172. l. 5 pro *caperet* lege *careret*. p. 175. l. 9. pro *cuodes* lege *custodes*. pag. 182. l. 20. pro *parum* lege *puriorem*: pro *ista* lege *ita*. p. 199. l. 33. pro *moris* lege *mors*. p. 200. l. 12. pro *vitæ* lege *viæ*. p. 209. lin. 25. pro *metuendis* lege *metuentis*. p. 211. l. 33. 34. pro *mortalem* lege *moralem*. p. 219. l. 12. lege: *sed non in peccando*. p. 229. l. 14. pro *nominis* lege *hominis*. p. 231. l. 1. pro *&* lege *per*. p. 235. l. 13. 14. lege: *& Dei capaci*. p. 242. l. 29 pro *obligârit* lege *non obligârit*. p. 249. l. 31. lege: *sive sit bonum sive malum*. p. 272. l. 3. lege: *quod ex ἀνομίᾳ oritur*. p. 277. l. 9. pro *punitio* lege *punito*. p. 279. l. 32. post *non potuit*: pone: *sed quatenus misericors Pater & redemtor*. ib. l. 36. pro *ostendentem* lege *offendentem*. ib. lin. ult. lege: *in se recepit*. p. 280. l. 2. pro *debiti* lege *debitis*. p. 283 l. 12. lege *à promissione* p. 316. l. 4. pro *speculativè* lege *specificativè* p. 319. l. 20. lege: *in naturæ finitæ in infinita existentia*. p. 323. l. 28. pro *currung*

lege *occurrunt* p. 325. l. 17. pro *vocare* lege *vovere*. p. 329. l. 34. pro *ipse* lege *ipsis*. p. 333 l. penult. del. *&*. p. 336. l. 13. pro *possibilis* lege *passibilis* ib. l. 35. pro *actu personalis* lege *actu persona*. p. 338 l. 27. pro *terrenâ* lege *retentâ*. p. 340. l. 28. pro *siæ* lege *Messiæ*. p. 343 l. 4. lege : *ejusque mediationem, ut redemtionem, & reconciliationem*. p. 347. l. 24. pro *inter* lege *in*. p. 361. l. 25. pro *Heb.* 15. 1. lege *Heb.* 5. 1. p. 369. l. 11. pro *sapientia* lege *sapienti*. p. 375. l. 6. dele : *non in via extraordinaria providentiæ*. ib. l. 31. pro *fonte* lege *sonte*. p. 379. l. 29. lege : *æternam salutem nobis adipisci*. p. 383. l. 37. pro *contradistinguitur* lege *contradistinguuntur*. p. 408. l. 8. pro *mors* lege *mons*. p. 411. l. 5. pro *Christi* lege *Christus*. ib. l. 35. pro *Nam* lege *Non*. p. 413. l. 7. lege : *ideò non*. p. 445. l. 6. pro *objectum* lege *objecti* ib. l. 15. lege : *Pontificii pertendunt*. p. 448. l. 4. pro *&* lege *at veræ*. p. 476. l. 20. pro *interventus* lege *interventu* p. 487. l. 9. lege : *adoptans & adoptatus* p. 491. l. 25. lege : *sed δι ἑαυτὸ*. p. 495. l. 4. pro *disponentium* lege *disponentem*. ib. l. 9. pro *si* lege *sit*. p. 499. l. penult. pro *exigua* lege *exiguæ* p. 505. l. 15. pro *Non* lege *Nam*. p. 512. l. 15. pro *potui* lege *potius*.

Ex parte secunda.

P. 2. l. 14. lege : *quâ vas nos justificat, & quâ caput sanctificat*. ib. l. 15. pro *quis* lege *quia*. p. 43. l. 33. pro *pro* lege *pio*. p. 47. l. 21 pro *ideò* lege *adeò* p. 66. l. 30 31. lege : *vel merè morale, vel merè ceremoniale*. p. 71. l 21. pro *vocatio* lege *vacatio*. p. 85. l. 7. pro *fontes* lege *sontes*. p. 106. l 11. pro *depositi* lege *dispositi*. p. 116 l. 28. pro *habere* lege *hærere* p. 142. l. 33. pro *Ei* lege *Et*. p. 148 l. 10. pro *ac* lege *ab*. p. 150. l. 36. pro *extremum* lege *externum* p 159 l. 24. pro *actus* lege *auctus*. p 160 l. penult. pro *indivisibilis* lege *invisibilis*. p. 174. l. 15. pro *controversiam* lege *controversam*. p. 178. l. 10. pro *viribus* lege *vitiis* p. 190. l. 31. pro *Patribus* lege *Partibus*. p. 194 l 12. lege : *Milevitanum*. p. 199. l. 3. lege : *occidi, habere cadavera*. ib. l. 31. pro *sit* lege *fit*. pag. 201. lin. 20. del. *Apostoli*. p. 206. pro *interdicere* lege *intercidere*. p. 223 l. 4. pro *ægrorum* lege *agrorum* p. 233. l. 8 pro *futuyum* lege *fulcrum*. p. 234. l. 10. pro *independentes* lege *independens*. p. 146. l. 2. pro *communicatio* lege *comminatio*. p. 248. l. 5. lege : *non debuit esse*. p. 258. l. 13. lege : *Luc.* 9. *v.* 54. p. 269. l 32. lege : *quod non prædicatur*. p. 270. l. 2. pro *prædicatio* lege

præ-

prædicato. p. 272. l. 3. pro *Antiquitus* lege *Antiquitas*. pag. 274. b. l. 20. pro *Rom*. 17. 14. lege *Gen*. 17. 14. p. 279. l. 16. pro *in* lege *inter*. p. 286. l. 1. pro *mortem* lege *morem*. p. 287. l. 13. pro *habuit* lege *habetis*. p. 353. l. 21. pro *definitur* lege: *definiretur*. p. 355. l. 17. pro *salutem* lege *ad salutem*. p 368. l. 2. pro *suffimentum iri*: lege: *suffimentum oblatum iri*. p. 385. l. 21. pro *piorum* lege *impiorum*. p 401. l. 2. pro *ut* lege *aut*. p. 405. l. 11. pro *quod* lege *quomodo*. ib. l. 16. pro *ad* lege *&*. p. 408. l. 31. pro *siquidem* lege: *si quidam*. p 424. lin. 7. pro *quid* lege *qui*. p. 426. l. 21. lege; *animasque eo torqueri sentiunt*.

nd 18=3

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-839179-p0495-5

LEONARDI RIISSENII
SS. Theol. Doct. V. D. M.
Daventriensis.

SUMMA THEOLOGIÆ DIDACTICO-ELENCTICÆ,

Ex Celeberrimorum Theologorum scriptis
præcipuè verò ex

FRANCISCI TURRETINI
institutionibus Theologicis ita
aucta & illustrata,

Ut præter explicationes Theticas & Problematicas in controversiis verus status proponatur, πρῶτον ψεῦδος detegatur, vera sententia confirmetur, argumentis ad paucas classes revocatis, præcipuæ quoque adversariorum Exceptiones & objectiones diluantur.

Editio tertia, ita aucta correcta & immutata ut tyronum non minùs rudimentis, quàm exercitatiorum inservire possit incrementis.

Quid verò in nova hac Editione, vel potius novo opere sit præstitum, præfatio ad lectorem docebit.

Pars Posterior.

BERNÆ.
Apud Danielem Tschiffelii.

MDCCIII.